9
15.

THE INSTITUTE OF MEDIAEVAL STUDIES
10 ELMSLEY PLACE
TORONTO 5, CANADA

SUMMA APOLOGETICA

DE

ECCLESIA CATHOLICA

AD MENTEM

S. THOMAE AQUINATIS

AUCTORE

FR. J. V. DE GROOT ORD. PRAED.,
S. THEOL. LECT.

CUM APPROBATIONE REV. EPISCOPI RATISBONENSIS ET LICENTIA ORDINIS.

PARS I.

(QUAESTIO I—XI.)

RATISBONAE.
INSTITUTUM LIBRARIUM PRIDEM G. J. MANZ.
1890.

WED. J. R. VAN ROSSUM LIBRAR. THEOL. ULTRAJECTI.

Hoc opus, cui titulus: *Summa apologetica* etc., attente a nobis perlectum, propter eruditionis et doctrinae in defendenda veritate copiam atque securitatem facilemque explicationis methodum plane dignum judicamus, quod typis mandetur.

In Collegio Huissensi Kal. Dec MDCCCLXXXIX.

P. Fr. Antonius Ligtenberg, Magister Sac. Theol.
P. Fr. Thomas Van Hoogstraaten, Bacc.

THE INSTITUTE OF MEDIAEVAL STUDIES
10 ELMSLEY PLACE
TORONTO 5, CANADA.

FEB 13 1932

4208

Ad Lectorem.

Finis hujus operis, veritatem ecclesiae demonstrare; explicare locos theologicos; ad theologiam dogmaticam proludere. Haud satis scio an *Summam* apologeticam apte inscripserim. Intelligo tractatum systematicum, scholasticis accommodatum, nec nimis incompletum. Auxilia nobis in opere conficiendo fuerunt tum solida praecepta veterum tum recentiorum eruditissima opera; historiae adjumenta quaesivimus, quae jure magni habentur, praesertim in hoc genere disciplinarum: dux ac magister fuit S. Thomas Aquinas, Angelicus Doctor.

Non ignari sumus, quavis aetate praestantis ingenii viros operam dedisse maxime, ut ecclesiam Christi defenderent; neque temporibus nostris apologias deesse, plenas eruditionis et doctrinae. Verum lacessita undique ecclesia calumniis plurimorum, plures nunc decet et variis modis pro veritate dimicare; *pro veritate,* quoniam ecclesia catholica est *columna et firmamentum veritatis.* I. Tim. III. 15.

Et vero solida ecclesiae catholicae notitia plurimas habet utilitates easque praestantissimas. Distractis enim multorum animis in varios errores, divelli nequeunt ab unitate veritatis, qui adhaerescunt ecclesiae; viri catholici, *altius intrantes in ecclesiae naturam*, officia sua pernoscent, jura potestatis sacrae verebuntur; atque etiam contendent et laborabunt, ut *christiana sentiendi agendique ratio in vita privata, in omnibus reipublicae partibus, restituatur.* Cf. Leon. XIII. encycl. *Sapientiae christianae.*

Avemus igitur hoc opere apologetico ad communem utilitatem aliquid conferre; sacrorum alumnos adjuvare, ut aliquando doceant et alios ecclesiae attendere, *quasi lucernae lucenti in caliginoso loco* hujus saeculi. II. Petr. I. 19.

Ipse Christus, qui est *Veritas* et Pastor aeternus, gratia sua nos adducat ad regionem ubertatis indeficientis, ubi pascit Israel in aeternum veritatis pabulo. S. Aug. *Confess.* lib. IX. cap. X.

Tu, bone Lector, vale.

Neomagi, die 7. Martii 1890.

Fr. J. V. de Groot ord. praed.

Index.

pag.
Ad Lectorem V

Quaestio I.

De defensione fidei catholicae.

I. Articulus. Quid sit apologetica 1
II. Articulus. De progressu apologeticae 5
III. Articulus. De historia apologeticae 8
IV. Articulus. Utrum fidei assensus possit esse cum evidentia credibilitatis 16
V. Articulus. Utrum assensus fidei possit esse absque evidentia credibilitatis 23
VI. Articulus. De demonstratione veritatis ecclesiae catholicae 28
VII. Articulus. De processu hujus Apologiae per decem locos theologicos 29
VIII. Articulus. De argumentatione et methodo hujus Apologiae 32

Quaestio II.

De institutione ecclesiae.

I. Articulus. Quaenam sit vocabuli ecclesiae significatio . . 34
II. Articulus. Utrum Christus immediate ecclesiam instituerit . 39

BQT
213
.G8

pag.
III. Articulus. Utrum hominum sanctificatio sit finis ecclesiae proximus 45
IV. Articulus. Quando ecclesia instituta sit 53

Quaestio III.

De constitutione ecclesiae.

I. Articulus. Quaenam generatim sit doctrina catholica de constitutione ecclesiae 55
II. Articulus. Utrum Christi ecclesia sit coetus essentialiter etiam visibilis 58
III. Articulus. Ex quibus fidelibus ecclesia proprie et vere confletur 65
IV. Articulus. Utrum S. Scriptura doceat ecclesiam a Christo hierarchice constitutam esse 76
V. Articulus. Utrum constitutio ecclesiae hierarchica veterum etiam testimonio comprobetur 86
VI. Articulus. Utrum ecclesiam hierarchice constitui conveniens sit 92
VII. Articulus. Utrum episcopi sint ex Christi institutione presbyteris superiores 96
VIII. Articulus. Utrum forma regiminis ecclesiastici sit monarchica 107

Quaestio IV.

De ecclesia, societate perfecta.

I. Articulus. Utrum ecclesia sit societas perfecta . . . 114
II. Articulus. Utrum ecclesia sit societas ubique legalis . . 122

Quaestio V.

De notis ecclesiae.

I. Articulus. De indole et numero notarum 125
II. Articulus. Utrum ecclesia Christi una sit 128

pag.
III. Articulus. Utrum ecclesia Christi sancta sit 137
IV. Articulus. Utrum ecclesia Christi sit catholica 146
V. Articulus. Utrum Christi ecclesia sit apostolica . . . 155

Quaestio VI.

De ecclesia, cui unitatis nota competat.

I. Articulus. Utrum unitatis nota in protestantismo reperiatur 162
II. Articulus. Utrum unitatis nota ecclesiis schismaticis competat 168
III. Articulus. Utrum unitatis nota ecclesiae Romanae competat 175
IV. Articulus. Ecclesia Romana societati, quae dicitur „ad procurandam Christianitatis unitatem“, catholicos adscribi jure optimo vetuit 183

Quaestio VII.

De ecclesia, cui sanctitatis, catholicitatis et apostolicitatis notae competant.

I. Articulus. Utrum sanctitas, catholicitas et apostolicitas ecclesiis protestanticis competant 187
II. Articulus. Utrum sanctitas, catholicitas et apostolicitas Photianismo competant 199
III. Articulus. Utrum ecclesia Romana sancta sit . . . 209
IV. Articulus. Utrum ecclesia Romana sit catholica . . . 221
V. Articulus. Utrum ecclesia Romana sit apostolica . . . 224

Quaestio VIII.

De dotibus seu de indefectibilitate et infallibilitate ecclesiae.

I. Articulus. Utrum ecclesia sit indefectibilis 229
II. Articulus. Utrum ecclesia in statum meliorem mutanda sit 237
III. Articulus. Utrum ecclesia sit infallibilis 241

pag.

IV. Articulus. Utrum ecclesia docens sit infallibilitatis activae subjectum 254
V. Articulus. Utrum infallibilitatis objectum sint omnia immediate revelata 258
VI. Articulus. Utrum infallibilitatis objectum sint conclusiones theologicae 266
VII. Articulus. Utrum infallibilitatis objectum sint facta dogmatica 272
VIII. Articulus. Utrum infallibilitatis objectum sint res disciplinae 285
IX. Articulus. Utrum infallibilitatis objectum sit canonizatio sanctorum 290
X. Articulus. Utrum infallibilitatis objectum sit approbatio ordinum religiosorum 294

Quaestio IX.

De magisterio ecclesiae.

I. Articulus. Utrum Christus magisterium instituerit . . . 298
II. Articulus. Utrum ecclesiae doctrina sit proxima regula fidei 303
III. Articulus. Utrum ecclesia sit judex controversiarum . . 312
IV. Articulus. Utrum numerus credendorum per ecclesiae magisterium augeri possit 319
V. Articulus. De censuris, quibus propositiones fidei adversae ab ecclesia damnantur 326
VI. Articulus. Qua fide veritates ab ecclesia propositae credi debeant 330

Quaestio X.

De potestate ecclesiae.

I. Articulus. Utrum Christus ecclesiae dederit potestatem legislativam 336
II. Articulus. Utrum Christus ecclesiae dederit potestatem judiciariam 342
III. Articulus. Utrum Christus ecclesiae dederit potestatem coactivam 347

pag.

IV. Articulus. Utrum potestas ecclesiae coactiva ad poenas etiam temporales extendatur 352

Quaestio XI.

De relationibus inter ecclesiam et statum.

I. Articulus. Quaenam sint de relationibus inter ecclesiam et statum systemata 360

II. Articulus. De principiis, quibus quaestio de relationibus inter ecclesiam et statum solvenda est . . . 366

III. Articulus. Utrum ecclesia subordinetur statui . . . 369

IV. Articulus. Utrum ecclesia a statu statusque ab ecclesia sejungendus sit 377

V. Articulus. Utrum ecclesia habeat potestatem indirectam in temporalia 386

Quaestio I.

De defensione fidei catholicae.

Quoniam „unaquaeque res optime disponitur, quum ad suum finem convenienter ordinatur" (S. Thom. *C. Gent.* lib. I. c. I.), ante omnia opus est hujus operis indolem ac finem declarare. Quare octo inquirenda videntur.

Primo. *Quid sit apologetica.*

Secundo. *De progressu apologeticae.*

Tertio. *De historia apologeticae.*

Quarto. *Utrum fidei assensus possit esse cum evidentia credibilitatis.*

Quinto. *Utrum assensus fidei possit esse absque evidentia credibilitatis.*

Sexto. *De demonstratione veritatis ecclesiae catholicae.*

Septimo. *De processu hujus Apologiae per decem locos theologicos.*

Octavo. *De argumentatione et methodo hujus Apologiae.*

ARTICULUS I.

Quid sit apologetica.

I. Apologeticae definitio. Apologiam (ἀπολογία) *defensionem* interpretamur, sicut S. Athanasius scripsit *Apologiam de vita sua* et card. Newman *Apologiam pro vita sua.* S. Pe-

trus fidelibus scribit: *Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem* (πρὸς ἀπολογίαν) *omni poscenti vos rationem de ea, quae in vobis est, spe.* I. Petr. III. 15. S. Justinus suam defensionem *Apologiam* pro Christianis vocat. Hinc defensiones fidei et tractatus scientifici, quorum *objectum* est *defendenda fides* Apologiae dicuntur. Cf. S. Thom. Opusc. *Declar. quorundam artic. contra Graecos, Armenos et Saracenos.*

Vox *Apologiae* aut sensu quodam latiori de ea quoque fidei defensione dicitur, quae est de fidei veritatibus *in particulari*, aut sensu minus late sumpto de fidei *fundamentis generalibus.* In primo genere habetur liber IV. *Summae de veritate catholicae fidei contra gentiles*, ubi Angelicus singulos fidei articulos, recurrendo ad rationem naturalem, contra paganorum opiniones defendit, qua quidem defensione, ostensis fidei convenientiis vanisque conjecturis obloquentium, Apologiam nobilissimam nobis reliquit. Hoc autem loco Apologiam strictius intelligimus atque scientiam fundamentorum fidei *apologeticam* nominamus, quae definiri potest: *Scientia fundamentorum verae religionis.*

II. Explicatur definitio. Apologetica dicitur 1° *scientia,* id est, cognitio certa et evidens per demonstrationem acquisita, *cum recta ratio fidei fundamenta demonstret*, ut docet Conc. Vat. Const. *Dei Filius*, cap. IV. 2° Dicitur scientia *fundamentorum*, id est, earum veritatum et factorum, quibus probatur talem religionem cum omnibus, quae ad eam pertinent, veritatibus et institutis prudenti cuique esse amplectendam. Hujusmodi fundamenta sunt: Deum esse; necessitas moralis revelationis, ut veritates religionis naturalis in praesenti generis humani conditione ab omnibus expedite, firma certitudine et nullo admixto errore cognosci possint; factum revelationis veritatum etiam supernaturalium, miraculis signisque divinis manifestatum, etc. 3° Postremo: *verae religionis.* Vera autem religio est *verus cultus veri Dei,* scilicet ille cultus, quem ipse Deus praecipit.

III. Apologeticae divisio. Religio catholica, quamvis unica sit et indivisa totamque religionem veram in se contineat,

sub *triplici* tamen *respectu* religionis naturalis, Christianae et catholicae spectari potest. Hinc apologeticae divisio habet explicatus haud difficiles. Namque completae Apologiae *tres* sunt partes.

1° *Demonstratio religionis naturalis* hac ratione instituitur, ut cultus veri Dei, quantum nobis absque revelationis luce potest innotescere, philosophice et scientifice cognoscatur. Et quoniam *credere oportet accedentem ad Deum quia est* (Hebr. XI, 6), demonstratio exsistentiae Dei adversus atheos, pantheos et alios incredulos huic parti apologeticae praetexitur. Similiter spiritualitas animi ejusque immortalitas et aliae veritates, quas vocamus *praeambula fidei* (cf. S. Thom. I. q. II. a. 3. ad 1.), tanquam fundamenta religionis adversus materialistas argumentis propriis firmandae sunt.

2° *Demonstratio Christiana* eo spectat, ut factum divinae revelationis, in Christo consummatae, evidenter credibile esse ostendatur. Neque ab hac apologetica parte abhorrent controversiae, quae hac aetate de concordia S. Scripturae et scientiarum physicarum agitantur. Auctores nonnulli secundam et primam partem conjunctim *demonstrationem Christianam* vocant.

3° *Demonstratio catholica* — inquirit, *cui coetui* seu ecclesiae depositum revelationis commissum sit, ut coetus ille in concreto cum omnibus veritatibus, quas edocet, cum charismatibus suis et juribus omnibus uti divinum opus cognoscatur.

Patet singulas partes memoratas in plures tractatus apologeticos distribui posse, ad unam alteramve quaestionem limitatos, puta ad quaestionem de Petri privilegio; atque etiam restrictos ad unum respectum cujusdam disputationis, ut si quis ecclesiam ratione morum atque culturae defendit, id quod praestitit Weiss in opere, quod inscripsit *Apologie des Christenthums vom Standpunkte der Sitte und Cultur.*

IV. Utrum apologetica sit scientia distincta. Aliquis dixerit, apologeticam aut ad philosophiam pertinere aut ad theologiam aut ad utramque. Verum ab utraque secernitur. Nam,

1° Apologetica seu scientia fundamentorum verae religionis complectitur *a*) *praeambula fidei*, *b*) *motiva credibilitatis.* Atqui objectum philosophiae a dicto apologeticae objecto satis dif-

fert. Ergo philosophia et apologetica esse videntur diversae scientiae. Et certe *motiva credibilitatis* et disputationes de *facto* revelationis supernaturalis a philosophis attingi non consueverunt. In *praeambulis* autem *fidei* materies philosophica valde restringitur. Omittuntur enim in apologetica quaestiones philosophicae perquam multae, velut quaestio de sensuum veracitate; siquidem supponitur auditor, cui *aut* nulla unquam de quaestionibus illis dubitatio injecta est, aut omnis dubitatio, si ulla fuerit, philosophiae studio sublata. De Deo autem, de anima aliisque id genus veritatibus apologetica *tantum* agit *quantum* ad defendendam veram religionem opus est et *in ordine ad* hunc finem. Fatemur tamen apologeticam in nonnullis esse philosophiae contiguam.

2° Theologia *principio* et *objecto* ab apologetica differt. Ergo apologetica et theologia non sunt una eademque scientia. Prob. *antec.* Theologiae propriae dictae *principium* est fides divina, *objectum proprium* sunt mysteria *in speciali,* quae suapte natura intellectum creatum excedunt. (Cf. Conc. Vat. Const. *Dei Filius*, cap. IV.) Atqui principium, quo in apologetica cognoscitur, humanum rationis lumen est; objectum autem sunt praeambula fidei et ipsae veritates fidei *sub ratione communi credibilis.*

Dices. Apologetica, si completa est, etiam de ecclesia, de Romano Pontifice disserit. Atqui veritates illae ab ipsis dogmaticis tractantur. Ergo in his apologetica dogmaticam tangit.

Resp. Dist. min. Apologetica et dogmatica dictas veritates probant per medium diversum, *conc.;* per idem medium, *nego.* Apologetica scilicet in illis probandis S. Scripturas et Sanctorum auctoritates adhibet ut media *historica,* dogmatica S. Scripturas ut libros inspiratos, sanctos patres ut testes traditionis *divinae.* Jám vero „diversa media sunt sicut diversa principia activa, secundum quae habitus scientiarum diversificantur.“ S. Thom. I. II. q. LIV. a. 2. ad 2.

Quaeres, utrum apologetica praeter sincerum veritatis amorem nullam scientiam in studiosis supponat.

Resp. 1° Videtur apologetica aliquas saltem notiones philosophicas in studiosis supponere sive disciplina sive proprio

ingenio acquisitas. Apologeticae igitur viam sternat „philosophia, a qua nimirum magna ex parte pendet ceterarum scientiarum recta ratio.“ Leo XIII., Enc. *Aeterni Patris.* 2° Deinde apologetica nonnullarum rerum tractationem uberiorem supponit in aliis scientiis, velut in critica, historia et in physicis disciplinis, quibus ipsa saepius tanquam auxiliaribus utitur.

V. Apologeticae nomina. Haec scientia 1° generatim vocatur *apologetica,* sive veritatem religionis verae credentibus ostendat, ut confirmentur, sive non credentibus, ut convertantur; 2° *irenica* dicitur a voce εἰρήνη (pax) vel *henotica* a voce ἑνότης (unitas), in quantum disciplinae illius scopus est, dissidentes quoscunque, gratia divina operante, in pacem et unitatem verae religionis adducere; 3° *polemica*, quatenus confutatio falsarum opinionum probationem fundamentorum verae religionis comitatur; 4° *theologia generalis,* quia per motiva credibilitatis ostenditur, generalia fidei principia esse admittenda; 5° *theologia fundamentalis,* cum haec scientia sit de fontibus, ex quibus singulorum dogmatum argumenta hauriri possint; quo fit, ut theologicae scientiae fundamenta quaedam agat; 6° *propaedeutica*, utpote praevia institutio ad theologiam. Bellarmini *Controversiae* eruditissimam Apologiam continent.[1])

ARTICULUS II.

De progressu apologeticae.

I. De falso progressu apologeticae. — Apologeticam haud secus ac ceteras scientias progressus acquirere posse, nihil necesse arbitror commemorare. De recta autem ratione progrediendi quaerendum est. A qua quidem recesserunt 1° illi, qui scientiae finem esse dixerunt evidentiam mysteriorum, non sub ratione communi credibilis, sed *in se.* 2° Illi quoque in

---

[1]) Duilhé de Saint-Projet hanc divisionem tradit: „*Apologie:* défense de la foi contre les incrédules; elle offre un caractère purement scientifique rationnel. *Polémique:* défense de la foi contre les hérétiques; son caractère est surtout théologique, elle s'appuie sur des arguments d'autorité. *Controverse:* discussions entre catholiques sur des matières libres „*L'apologét. chrét.*“.

opinionem inanem delapsi sunt, qui incrementa habuere, cum ad ecclesiae veritatem defendendam methodo, communi ecclesiae sensui prorsus *adversa*, uterentur; cujusmodi est ista ratio *practica*, quam G. Hermes in sua *Introductione philosophica* propugnat quasi unicum medium ut a *dubio theoretico* ad veritatem religionis Christianae objectivam probandam deveniamus. Similiter spreto veterum tramite erravit Lamennais[1]), cum ad *consensum generis humani* confugeret. 3° Neque tractatus apologetici, si *completi* censeri debeant, incrementis adversum modernos ita adaugendi sunt, ut supernaturalia ecclesiae signa, sicut testimonia prophetarum, vix attingantur. Haec enim *facta* supernaturalia, diligenter exposita, vel ipsos, qui praeter naturam legumque physicarum necessitatem nihil esse contenderint, movent per logicam, ut ajunt, *factorum*. Idem de primatu Romani Pontificis dixerim atque de ceteris id genus veritatibus, cardinibus apologeticae. Haec omnia nunquam exolescunt.

II. De conceptu veri progressus apologeticae. Verus apologeticae progressus tribus rebus contineri videtur.

1° *In omnibus ecclesiae doctrina* et definitiones sequendae sunt. Materies enim, quam etiam apologetica suo modo tangit, ut doctrina de Deo, de revelatione, de ipsa ecclesia, de Summo Pontifice, de analogia rationis et fidei, decretis opportunis ecclesiae *quoad nos,* magis magisque explicata est. Hinc apologetica progressus acquirit. Siquidem per dictas definitiones a) obtinentur plura fixa et certa et b) major unitas inter fidei defensores. Atque ex hac firmitate doctrinae et unitate docentium incrementa scientiae capiuntur. Apologetica igitur progrediatur moderatrice catholica ecclesia, quae „inter errores contrarios media lento passu incedit". S. Thom. *C. Graec. et Sarac.* cap. IX. Haec est stella rectrix, qua protestantes carent.

2° *In argumentatione* fas est vetera, si quae defectiva sint, corrigere; nova invenire; illustrare omnia. Exempli gratia

---

[1]) Cf. Lacordaire, *Considérations sur le système philosophique de M. De la Mennais.*

quaedam argumenta ex veterum testimoniis emendata sunt, eliminatis per criticam aliquibus textibus adulterinis. Nec nova argumenta huic disciplinae deesse possunt. Etenim scientiae physicae ad probandam Creatoris sapientiam plurimum contulerunt; populorum historia ad stabiliendam necessitatem moralem revelationis veritatum naturalium; historia comparativa religionum ad confirmandam revelationis primaevae existentiam. Deinde ipsa ecclesia, donata supernaturali vitae principio, pluribus semper virtutis supernaturalis signis decoratur. Argumenta demum tam nova quam vetera illustranda sunt per acumen ingenii humani, in veritatem penetrantis; ex aliarum scientiarum inventis, imo ex ipsis adversariorum objectis, quae saepe cogunt, ut rationes explanentur.

3° *Methodus* perficiatur. Methodus enim est quaedam rerum ordinatio ad debitum finem et modo, qui sit proportionatus fini. Cf. S. Thom. I. II. q. CII. a. 1. Atqui *debitus finis* et *modus fini proportionatus* postulant, ut in rebus componendis ac dirigendis *temporum* etiam habeatur ratio. — Haec tria efficiunt, ut in apologetica *conservetur* fides, scientia *progrediatur*.

III. Regulae progressuum ulteriorum apologeticae. Ad disciplinas apologeticas ea maxime pertinent, quae Leo XIII. monet in *epist.* ad cardinales Pecci et Zigliara, 21. Nov. 1880, et alias.

1° Sapientia veterum studiose colatur. Cf. Encycl. *Aeterni Patris* de colenda S. Thomae philosophia, 4. Aug. 1879.

2° Diligentissime perspiciatur, qui sunt ingeniorum cursus quotidiani, quid in singulis disciplinis hominum industria inveniat atque efficiat novi.

3° Animum advertant, quibus potissimum veritatibus bellum inferatur, idque ipsum quo consilio, quibus artibus.

4° Ex quo consequitur nosse, et tenere opus esse, quae scientissime meditata apud varias gentes certis temporibus in lucem proferri solent.

5° Fidei catholicae defensio, in qua laborare maxime sacerdotum debet industria, et quae est tantopere his temporibus necessaria, doctrinam desiderat non vulgarem neque

mediocrem, sed exquisitam et variam, quae non modo sacras, sed etiam philosophicas disciplinas complectatur, et physicarum sit atque historicorum tractatione locuples. Eripiendus est enim error hominum multiplex, *singula christianae sapientiae fundamenta convellentium.* Encycl. *Etsi nos,* 15. Febr. 1882.

6⁰ Alumna sacrorum juventus non modo sit ab investigatione naturae instructior, sed etiam iis artibus apprime erudita, quae cum sacrarum Littérarum vel interpretatione vel auctoritate cognationem habeant. *Etsi nos.* De erroribus, hac aetate refellendis, cf. Duilhé de Saint-Projet, *Apol. scientif. de la foi chrét.* Introduction générale; et Braig, idem opus in germanicum sermonem translatum, *Einführung.*

7⁰ Pro sacris Ecclesiae juribus, pro catholicis doctrinis non litigiosa disputatio sit, sed moderata et temperans, quae potius rationum pondere, quam stilo nimis vehementi et aspero victorem certaminis scriptorem efficiat. Encycl. *Cum multa,* 8. Dec. 1882. — Cujus modestiae exemplum a Benedicto XIV. laudatur doctor Angelicus, quod visus sit „omnes officiose, ac perhumaniter demereri". *Sollicita,* §. 24; 9. Jul. 1753.

ARTICULUS III.

De historia apologeticae.

I. Apologeticae historiam scribere longum est. Synopsis tamen, ut discipulis aliqua scriptorum apologeticorum notitia praebeatur, tradenda est, per epochas distributa. Hoc unum in antecessum dicam, studiosos apologeticae plurima hausturos ex illis philosophis ac theologis, quos apologeticos nominare non consuevimus, sed quorum doctrina fundatissima quaestiones apologeticas haud semel attingit.

Apologetica, etsi non nisi sensim ut disciplina propria et systematice exculta est, reipsa tamen cum religionis Christianae initiis sumpsit exordium. Semen apologeticae Petri sententia: ἕτοιμοι ἀεὶ πρὸς ἀπολογίαν, *parati semper ad satisfactionem.* I. Petr. I. 15.; cf. S. Chrysost. *De sacerdotio,* IV. 3. S. Petrus die Pentecostes oratione ad turbam habita Christum esse Messiam ex miraculis et vaticiniis ostendit. *Act.* II, 14—39.

S. Paulus stans in medio Areopagi religionis veritatem viris Atheniensibus probat. *Act.* XVII. 23—31.

II. *a*) Apostolorum vestigiis ingressi sunt doctores, qui religionem Christianam *contra gentiles* imperii Romani defenderunt, hoc est a *saeculo I. usque ad imperii Romani occasum* (496). Quorum Apologiae duo praestant, videlicet: partem *negativam*, quae est paganismi destructio, et partem *positivam*, qua religionis Christianae veritas demonstratur. Capita demonstrationis illius sunt exsistentia unius Dei, origo divina Christianae religionis, conspicuae vaticiniis impletis, miraculis, sanctitate doctrinae, innovatione morum, reportatis de tyrannide et ignorantia victoriis, immortali vi, utilitate sociali, consensu etiam in doctrinis non paucis celeberrimi cujusque philosophi. Inter plurimos viros, qui hac aetate pro vera religione dimicarunt, eminent S. Justinus († 167), *Apologia I. pro Christianis* ad Antonium Pium; Clemens Alexandrinus († 217?), *Cohortatio ad gentes;* Origenes († 254), *Contra Celsum;* Tertullianus († 240?), *Apologeticum;* Lactantius († 330?), *Institutionum divinarum libri VII;* S. Cyrillus Alexandrinus († 444), *De sincera religione Christianorum adversus libros athei Juliani;* S. Augustinus († 430), *De civitate Dei* libri XXII, opus dogmatico-apologeticum, atque Christianae religionis, inter eversionem deorum falsorum triumphantis, monumentum perenne. Sanctus praesul de suo opere haec refert: „Interea Roma Gothorum irruptione, agentium sub rege Alarico, atque impetu magnae cladis eversa est; cujus eversionem deorum falsorum multorumque cultores (pagani) in christianam religionem referre conantes subito acerbius et amarius Deum verum blasphemare coeperunt. Unde ergo exardescens zelo domus Dei, adversus eorum blasphemias vel errores libros de *civitate Dei* scribere institui. — His ergo decem libris duae istae vanae opiniones Christianae religioni adversariae refelluntur. Sed ne quisquam nos aliena tantum redarguisse, non autem nostra asseruisse reprehenderet, id agit pars altera operis hujus, quae libris duodecim continetur.“ *Retract.* lib. II. cap. XLIII.

b) Per idem tempus doctores religionis veritatem propugnarunt *adversus Judaeos,* ut S. Justinus in *Dialogo cum*

Judaeo Tryphone ex statu imperfecto legis veteris et ex prophetiis in Christo completis; S. Cyprianus *Testimoniorum libri tres adversus Judaeos;* S. Augustinus, *Tractatus adv. Judaeos.*

c) S. Irenaeus († 202), *Adversus haereses;* Tertullianus, *De praescriptionibus haereticorum*, et S. Augustinus, *De vera religione, Liber de utilitate credendi, Liber contra epistolam Manichaei quam dicunt fundamenti, Ep. ad catholicos* de ecclesia disserunt. Disputationum illarum hi cardines: auctoritate in religione opus est; haec auctoritas ob rationes diversas nonnisi ecclesiae catholicae tribui potest; auctoritatis ecclesiasticae centrum Roma. Cf. etiam Vincentii Lerinensis, *Commonitorium.*

d) Cum schismaticis inter alios conflixerunt S. Cyprianus, *De catholicae ecclesiae unitate,* et S. Augustinus in operibus, quae scripsit contra Donatistas.

III. A saeculo V. et destructa idololatria usque ad saeculum XVI. et defectionem Lutheri controversia habetur cum Judaeis et Mahumetis sectatoribus. Isidorus Hispalensis († 636) scripsit *De fide catholica adversus Judaeos;* S. Petrus Damiani († 1072) in *Antilogo contra Judaeos* Christum Messiam esse ostendit. Raymundus Martini († 1284) insigne opus composuit, quod inscribitur *Pugio fidei adversus Mauros et Judaeos;* Alphonsus de Spina, ex ordine S. Francisci, confecit *Fortalitium fidei contra Judaeos, Saracenos aliosque Christianae fidei inimicos.*

Saeculo XV. Marsilius Ficinus († 1499) in opere, quod inscripsit *De religione Christiana et fidei pietate,* Apologiam satis completam exhibet. A Savonarola († 1498) editus *Triumphus crucis contra saeculi sapientes.* Ut errores nonnullorum de potestate saeculari exploderet ac procliviora ad scissionem aliquorum ingenia ad veritatem reduceret, Joannes de Turrecremata († 1468) in publicum dedit *Summam de ecclesia,* quae quatuor libris continetur, quorum primus est de universali ecclesia, secundus de ecclesia Romana, tertius de universalibus conciliis, quartus de schismaticis et haereticis. Scripsit autem contra eos, qui „falsa dogmata tam circa potestatem ecclesiasticam quam saecularem, a sanctorum patrum

doctrinis penitus aliena perniciosis ausibus introduxerunt" qui „apostolicae insuper sedis, quae fidei magistra cunctarumque ecclesiarum mater est, primatus gloriam supremamque ejus auctoritatem divinitus concessam deprimere et labefactare moliti sunt". *Prooemium.*

Eluxit aetate media praestantissimum opus apologeticum, *Summa contra Gentiles* doctoris Angelici. Scripsit *Summam* suam S. Thomas, ut iis praesertim in manibus esset, qui in seminario apologetico S. Raymundi Hebraeorum et Saracenorum salutem meditabantur.[1]) Sanctus doctor in principio libri I. de fide et ratione disserit; cap. VI. summam tradit motivorum credibilitatis pro religione Christi contra Mahumetis sectam; deinceps usque ad librum IV. veritates, quas dicunt praeambula fidei, demonstrat hac praefixa regula: „veritatem aliquam investigantes ostendemus, qui errores per eam excludantur, et quomodo demonstrativa veritas fidei Christianae religionis concordet." Lib. I. cap. IV. Denique libro IV. de S. Trinitate, de Incarnatione, de Sacramentis, de vita aeterna tractat.

IV. Ab inchoante saeculo XVI. et Lutheri defectione usque ad civilem perturbationem anni 1789. Inter hos terminos principium negationis a protestantismo per deismum ad naturalismum evolvitur. Hic occurrunt trium virorum doctissimorum praestantia opera: Ludovicus Vives († 1541), *De veritate fidei Christianae*, perspicuitate et sermone Latino excellit; Bellarminus († 1621), *Disputationes de controversiis fidei adversus hujus temporis haereticos* immensam materiam apologeticam tam solerter composuit et digessit, ut controversiarum adversus protestantes princeps habeatur; Melchior Canus († 1560) apologeticae summam comprehendit in tractatu apprime docto et limato *De locis theologicis;* cujus tamen finis primarius fuit docere theologos, quamvis unusquisque locorum contineat, quem usum habeat, tum in scholastica pugna, tum in sacrarum Litterarum expositione; quibusnam argumentis proprie adversum haereticos, quibus peculiariter

---

[1]) Cf. Boll. t. 1. p. 412.

adversum et Judaeos et Saracenos, quibus tandem adversum Paganos transigenda Theologo disputatio sit, si quando sit cum his pro fide catholica decertandum." Lib. I. cap. I.

Dimicatio adversus errores plurimos, quos novatores saeculi XVI. attulerunt et genuerunt, causa fuit aliorum plurimorum operum, quibus fundamenta veritatis catholicae quoquoversus firmata sunt.

Ab exordiis defectionis Lutheranae viri docti non pauci de disciplinis apologeticis optime meruerunt, inter quos Sylvester Prierias († 1521), *De juridica et irrefragabili veritate Romanae Ecclesiae Romanique Pontificis;* Joannes Fisher, episcopus Roffensis († 1535), *Assertionis Lutheranae confutatio, etc.;* Joannes Dietenberger († 1537), *Phimostomus*[1]) etc.; Joannes Eck († 1543); card. Hosius († 1579), *Confessio catholicae fidei Christianae.* Beatus Canisius († 1597) scripsit: *Commentariorum de Verbi Dei corruptelis liber primus: in quo de Sanctissimi Praecursoris Domini Joannis Baptistae Historia Evangelica, cum adversus alios hujus temporis sectarios, tum contra novos Ecclesiasticae historiae consarcinatores sive Centuriatores pertractatur. De Maria virgine incomparabili et Dei genitrice Sacrosancta Libri quinque.* Thomas Stapleton († 1598) fundamenta fidei magis directe tuetur in opere egregio: *Principiorum fidei doctrinalium demonstratio methodica per controversias septem libris XII tradita,* cujus operis et compendium elaboravit, quod inscribitur: *Principiorum fidei doctrinalium relectio scholastica et compendiaria.* Auctor probat, nihil repugnare magis, quam dirimi controversias sine ecclesiae Romanae auctoritate unquam posse. Gregorius de Valencia († 1603) in *Opusculis de fidei controversiis* de rebus apologeticis disputat. S. Franciscus Salesius († 1622) in *Controversiis* de multis theologicis punctis inter catholicos doctores et haereticos controversis, praesertim circa auctoritatem Romani Pontificis „docte, dilucide ac nervose"[2]) disputat.

---

[1]) Cf. H. Wedewer, Johannes Dietenberger.

[2]) Cf. Acta S. Sedis t. X, p. 340 et decretum S. Congr. rituum, diei 7. Julii 1877 concessionis tituli Doctoris pro S. Francisco Salesio.

Dominicus Gravina († 1643) in *Catholicis praescriptionibus* demonstrationem catholicam insigni doctrina pertractat. In opere, quod inscriptum est *Pro sacro fidei catholicae et apostolicae deposito fideliter a Romanis Pontificibus custodito apologeticus* novatorum et nominatim M. A. de Dominis explodit et ejicit sententias. Bossuet († 1704) opera non pauca composuit, quae ad apologeticam pertinent, uti illud: *De la connaissance de Dieu et de soi-même.* Fénelon († 1715) praeter alios libros laude dignissimos exaravit: *Démonstration de l'existence de Dieu et de ses Attributs,* et *Lettres sur divers sujets concernant la Religion et la Métaphysique.* S. Alphonsus Liguori († 1787) ad catholicae fidei veritatem confirmandam[1]) inter alia reliquit *Verita della fede fatta evidente per li contrasegni della sua credibilita; Verita della fede contro i materialisti et Riflessioni sulla verita della divina rivelazione.* Strenuus et eruditissimus apologeta fuit Nicolaus Silvester Bergier († 1797). Scripsit: *La certitude des preuves du Christianisme; Apologie de la religion chrétienne* adversum Holbach; *Examen du Matérialisme*, etc. Antoninus Valsecchi († 1791), *Dei fondamenti della religione e dei fonti della impieta; La religione vincitricc; La verità della Chiesa catholica romana.* Eminet plurimis scriptis apologeta praestans cardinalis Gerdil († 1802). Cum omnes ejus libros enumerare longum sit, trium mentionem facio: *Anti-Emile; L'immatérialité de l'âme; Recueil de dissertations sur quelques principes de Philosophie et de Religion.*

Innumeros ecclesiae defensores silentio praeterimus. Hoc unum facillime cuique patet in concertationibus apologeticam plurimum profecisse, et quacumque parte spiritus privatus sectariorum a vero magis magisque ad naturalismum deflexit, in eam conatus eorum, qui pro nomine catholico pugnabant, esse conversos alacrius.

V. A saeculo XVIII. desinente usque ad hanc aetatem. Deismi progressus apologetas jampridem compulerant, ut

---

[1]) Cf. Pii IX. Litteras apostolicas de S. A. M. de Liguorio titulo doctoris aucto. 7. Jul. 1871.

ipsa fundamenta religionis supernaturalis, vim prophetiarum, miraculorum possibilitatem, sacrorum librorum authenticitatem, Christi divinam missionem demonstrarent. Tumultuante Gallia negatum est palam, Deum esse, post mortem vivere animos. Ecce falsarum opinionum curriculum: a spreto Romano Pontifice ad atheismum pervenerant. Saeculo XIX. datur opera confirmandis quibusvis majorum erroribus ex novis inventis scientiarum physicarum, historicarum, socialium. Hinc apologetica studia in omnes partes aucta sunt. Eduntur institutiones apologeticae: Nicolas, *Etudes philosophiques sur le Christianisme;* Liebermann, *Institutiones theol. dogm. t. I., II.;* Perrone, *Praelectiones de locis theologicis;* Gatti, *Institutiones apologetico-polemicae;* card. Zigliara, *Propaedeutica seu Tractatus de ordine supernaturali;* Schwetz, *Theologia fundamentalis;* Hettinger, *Lehrbuch der Fundamental-Theologie;* Stadler, *Theologia fundamentalis*; Schanz, *Apologie des Christenthums;* Murray, *Tractatus de ecclesia Christi;* card. Mazzella, *De religione et ecclesia*: praeterea tractatus dogmatici de ecclesia et Romano Pontifice bene multi.

Tuentur ecclesiam ratione sive ethicae sive scientiarum physicarum: Balmès, *Le protestantisme comparé au catholicisme;* Donoso Cortès, *Essai sur le catholicisme, le libéralisme et le socialisme;* Lacordaire, *Conférences;* Felix, *Le progrès;* Weiss, *Apologie des Christenthums;* Manning, *Petri Privilegium;* Newman in plurimis operibus. — Moderna inventa diligenter respiciunt Wiseman, *Science and revealed religion;* Schäfer, *Bibel und Wissenschaft;* Güttler, *Naturforschung und Bibel;* Moigno, *Les splendeurs de la foi;* Vigouroux, *Les livres saints et la critique rationaliste;* Duilhé de Saint-Projet, *Apologie scientifique de la foi chrétienne;*[2]) Broglie, *Problèmes et conclusions de l'histoire des religions;* Orti y lara, *La*

---

[1]) Cf. etiam A. van Weddingen, *Les éléments raisonnés de la religion;* Rutten, *Cours élémentaire d'apologétique;* Gutberlet, *Lehrbuch der Apologetik;* Bautz, *Grundzüge der Christlichen Apologetik.*

[2]) Hujus libri perquam opportuni finis est „la contre-épreuve des certitudes de la foi par les certitudes de la science." *Préface.*

ciencia y la divina revelacion;[1]) Mir, *Harmonia entre la ciencia y la fe.*[2])

Hactenus synopsis historica. Id ipsum perspicuum, fore ut scientia apologetica semper incrementis indigeat, quippe cum errores erroribus confutatis succedant.[3]) Unum genus Apologiarum quovis tempore plurimum utilitatis habet, *expositio* sincera et clara fidei; ut *Catechismus* beati Canisii; Bossuet, *Exposition de la doctrine catholique;* Monsabré, *Conférences;* card. Capecelatro, *La Dottrina cattolica esposta in tre libri;* card. Gibbons, *The faith of our fathers.*

Cf. Freppel, *Les apologistes chrétiens au IIe siècle;* Werner, *Geschichte der apologetischen und polemischen Literatur der christlichen Theologie;* Hurter, *Nomenclator litterarius recentioris theologiae catholicae;* Laughorst, *Zur Entwicklungsgeschichte der Apologetik,* Stimmen aus Maria-Laach, 1880, 1881; Fontaine, *La chaise et l'apologétique au XIXe siècle;* Duilhé de Saint-Projet, *L'apologétique chrétienne.*

---

[1]) Opus germanice redditum a Schütz: *Wissenschaft und Offenbarung.* Schöningh. Paderborn 1884.

[2]) Gallice: *L'accord de la science et de la foi;* germanice: *Zusammenhang zwischen Wissen und Glauben.* Manz. Regensburg 1883.

[3]) Recte Lacordaire: „On s'étonne quelquefois qu'il n'existe aucune défense complète du Christianisme; c'est que, d'une part, le temps, qui ne s'arrête jamais, en multiplie sans cesse les preuves, et que, d'autre part, les objections que le raisonnement lui suscite, variables à l'infini, sont méprisées au bout de cinquante ans par l'esprit humain. Il y a donc nécessairement dans la défense du Christianisme une partie qui demeure incomplète, et une partie qui devient inutile; mais c'est en quoi précisément sa vérité paraît davantage. Car la partie devenue inutile prouve la vanité de la raison, qui, après un petit nombre d'années, ne comprend plus les objections qu'elle a faites ni les réponses qu'on lui a données, et la partie demeurée incomplète montre la vigueur logique d'une religion dont l'évidence croît avec le temps."

Considérations sur le système philosophique de M. De la Mennais, chap. III. Idem sentit Newman, *Apologia, V.*

ARTICULUS IV.

Utrum fidei assensus possit esse cum evidentia credibilitatis.

I. Fidei notio. Fidem proprie dictam et quae ad justificationem disponit, Patres Vaticani profitentur „virtutem esse supernaturalem, qua, Dei aspirante et adjuvante gratia, ab eo revelata vera esse credimus, non propter intrinsecam rerum veritatem naturali rationis lumine perspectam, sed propter auctoritatem ipsius Dei revelantis, qui nec falli nec fallere potest". Const. dogm. *Dei Filius*, cap. III.

In fide, si consideremus *formalem rationem objecti*, nihil est aliud quam Veritas prima. Fides enim credendis assentit, quod referuntur ad Deum, objectum fidei principale. *Motivum* autem *fidei* seu motivum, cur reapse credam, est auctoritas Dei revelantis, qui nec falli nec fallere potest; *motivum credibilitatis* est argumentum, quo factum revelationis probatur esse credibile. Quare S. Thomas, *fidei motivum* spectans, ait: „fides nostra non habet auctoritatem neque ab Angelis, neque ab aliquibus miraculis factis; sed a revelatione Patris per Filium et Spiritum sanctum." *Contra errores Graecorum*, cap. XXX. *Objectum* fidei *proprium* est obscurum *quoad nos;* unde illud Angelici: „ibi incipit articulus fidei ubi deficit ratio." In I. Cor. XV. lect. I. Objectum fidei *commune* per se videri potest, puta Deum esse, et aliae veritates, quas fides docet et ratio demonstrat.

Fides ab omnibus aliis, quae ad intellectum pertinent, distinguitur. Etenim S. Paulus: *Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.* Hebr. XI, 1. „Per hoc enim quod dicitur *argumentum,* distinguitur fides ab opinione, suspicione et dubitatione, per quae non est adhaesio intellectus firma ad aliquid. Per hoc autem quod dicitur *non apparentium,* distinguitur fides a scientia et intellectu, per quae aliquid fit apparens. Per hoc autem quod dicitur *substantia sperandarum rerum,* distinguitur virtus fidei a fide communiter sumpta, quae non ordinatur ad beatitudinem speratam." S. Thom. II. II. quaest. IV. art. 1. Cf. Quaest. disp. *De Veritate* XIV. art. 1.

II. Res fidei sub communi ratione credibilis. Angelicus ait: „Ea quae subsunt fidei, dupliciter considerari possunt: uno modo in speciali; et sic non possunt esse simul visa et credita . . . ; alio modo in generali, scilicet sub ratione communi credibilis; et sic sunt visa ab eo, qui credit.“ II. II. quaest. I. art. 4. ad 2. Quod cum ita sit, de *ratione communi credibilis* quatuor statuenda sunt.

1° Fidei veritates sub dicta ratione communi credibilis vere videntur *evidentia credibilitatis*, i. e. extrinseca, quae a Cajetano vocatur „evidentia, quod ita esse est credibile et judicabile absque alterius partis formidine“. In II. II. q. I. a. 4. Itaque videntur secundum rationem communissimam et extrinsecam, non secundum rationes particulares et extrinsecas. Et sane mysteria in se credenti obscura esse non desinunt, cum fides sit de *non visis*.

2° *Evidentia credibilitatis* ab *evidentia testificationis* seu revelationis divinae distinguenda est. Haec habetur, si quis evidenter cognoscat Deum sibi loqui et credenda proponere, sicut prophetae nonnulla credidisse videntur vel angeli in primo creationis suae et justificationis momento ea, quae Deus ipsis revelabat, crediderunt; illa habetur, si quis motiva sufficientia ad credendum aliquid tanquam divinitus dictum evidenter conspicit. Testificationis quoque evidentiam cum fide conjungi posse communior et verior videtur esse sententia. Cf. S. Thom. II. II. q. V. a. 2. Videsis Salmant. *De fide*, disp. III. dubium I contra Joan. a S. Thoma, *De fide*, disp. II. art. 2., qui dubitat, utrum fides possit stare cum evidentia testificationis seu in testificante, non quidem *solitarie* et per se solam, sed cum *suis adjunctis*, i. e. cum aliis propositionibus evidentibus, quibuscum discursum efficere possit, v. g. cum veritate, quod Deus nec de potentia absoluta potest dicere falsum, etc.

3° Certa est et doctorum communis sententia (contra Capreolum) cum fide conjungi posse credibilitatis evidentiam, quae non est evidentia veritatum fidei in se, nec ipsius revelationis divinique testimonii, sed credibilitatis, quod revelatio divina seu divinum testimonium vere exsistit. Eo sensu ratio fidei

veritatem *demonstrat*, ut docet Pius IX., *Encycl.* 9. Nov. 1846; cf. supra Conc. Vat. Const. *Dei Filius*, cap. IV. Similiter motiva credibilitatis sunt quaedam *demonstrationes fidei*, siquidem S. Thomas asseverat sermonem Dei *clarificari* „per miracula, quae sunt demonstrationes fidei". *In II. Thess.* cap. III. lect. I.

4° Assensus in credibilitatem fidei, in quantum ob credibilitatis motiva, lumine tantum naturali cognita, praestatur, ab assensu in ipsam fidem per gratiam penitus differt. Evidentia credibilitatis, ut talis, non nisi fidem naturalem gignere potest.

III. Status quaestionis. De sola evidentia credibilitatis disputatio habetur. Testificationis enim evidentiam, licet ex Cajetani sententia prophetis, apostolis, aliisque fidei magistris necessaria fuerit, in credentibus modo non adesse constat. Cardo rei in hoc vertitur, utrum evidentia credibilitatis cum *obscuritate* in creditis et cum *libertate* in fide credentis consistere possit. Fides enim est de *non visis*, et virtus; ob eamque rem meritoria adeoque *libera*.

Thesis: *Assensus fidei potest esse cum evidentia credibilitatis.*

Argumenta.

Arg. I. Per evidentiam credibilitatis ea, quae sunt fidei, non videntur nisi sub ratione communi credibilis, ut ex praedictis licet intelligi. At illa ratio communis neque a veritatibus *obscurum* tollit, neque ab *assensu* libertatem. Ergo potest esse fides cum evidentia credibilitatis. Prob. *min.*

a) Fidei veritas in se *obscura relinquitur*, si credibilitatis evidentia fidem non intrinsece attingit, sed extrinsece. Atqui evidentia, de qua diximus, non ostendit ipsam fidei veritatem in se, sed in Deo, veritatem *proponente*. Ergo. *b)* Fidei assensus *liber* est, si homo potest credere vel non credere. Jam vero si fides intrinsece quoad nos obscura relinquitur, homo potest credere vel non credere. Ergo evidentia credibilitatis, qua fidei obscuritatem non auferri ostensum est, libertatem assensus non tollit. Et profecto „intellectus credentis — ait Angelicus — dicitur esse captivatus, quia tenetur *terminis alienis*, et *non propriis*.

I. Cor. 10, 5.: *In captivitatem redigentes omnem intellectum.* Inde etiam est, quod in credente potest insurgere motus de contrario hujus quod firmissime tenet.“ Quaest. disp. *De verit.* XIV. a. 1[1]).

Arg. II. *Ex S. Scriptura.* Christus et apostoli fidei veritates sub ratione communi credibilis videri posse, aperte significant. Ergo. Prob. *antec.* Cum Judaei *Joan. VI. 30.* Christo dixissent: *Quod ergo tu facis signum ut videamus, et credamus tibi?* Servator alio loco respondit: *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, et si mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis, et credatis quia Pater in me est.* Joan. X. 37—38. Apostoli autem *praedicaverunt ubique, Domino cooperante, et sermonem confirmante, sequentibus signis.* Marc. XVI. 20. S. Paulus: *credimus* — inquit — *secundum operationem potentiae virtutis ejus, quam operatus est in Christo, suscitans illum a mortuis.* Ephes. I. 19. 20. Idem apostolus ex evidentia signorum eorum peccatum demonstrat, qui fidem negligunt: *quomodo nos effugiemus, si tantum neglexerimus salutem, quae cum initium accepisset enarrari per Dominum, ab eis, qui audierunt, in nos confirmata est, contestante Deo signis et portentis, et variis virtutibus, et Spiritus sancti distributionibus.* Hebr. II. 2—4.

Arg. III. *Ex traditione.* Ex quo fides scientifice defendi coepta est, apologetae, qui a saeculo II. auctoritate valuerunt, patres, doctores, theologi manifestam fidei credibilitatem edis-

---

[1]) Eadem veritas his verbis s. Thomae magis explicatur: „intellectus credentis assentit rei creditae, non quia ipsam videat vel secundum se, vel per resolutionem ad prima principia per se visa, sed propter imperium voluntatis moventis intellectum. Quod autem voluntas moveat intellectum ad assentiendum, potest contingere ex duobus: uno modo ex ordine voluntatis ad bonum; et sic credere est actus laudabilis: alio modo quia intellectus convincitur ad hoc quod judicet esse credendum his quae dicuntur, licet non convincatur per evidentiam rei; sicut si aliquis propheta praenuntiaret in sermone Domini aliquid futurum, et adhiberet signum, mortuum suscitando, ex hoc signo convinceretur intellectus videntis, ut cognosceret manifeste hoc dici a Deo, qui non mentitur; licet illud futurum quod praedicitur, in se evidens non esset. Unde per hoc ratio fidei non tolleretur.“ II., II. q. V. a. 2.

seruerunt, velut S. Justinus, Tertullianus, S. Augustinus. Quorum communem sententiam Richardus a S. Victore († 1173) his verbis interpretatus est: „Domine si error est, a te ipso decepti sumus, nam ista in nobis tantis signis et prodigiis confirmata sunt et talibus, quae nonnisi per te fieri possunt.“ *De Trin.* lib. I. cap. II. *c)* Cui rei etiam documento est doctrina concilii Vaticani definientis: „Si quis dixerit, revelationem divinam externis signis credibilem fieri non posse . . . anathema sit.“ — Similiter: „Si quis dixerit . . . miracula certo cognosci nunquam posse, nec iis divinam religionis christianae originem *rite probari;* anathema sit.“ Const. dogm. *Dei Filius; De fide,* can. III. et IV. Atque Leo XIII.: „Ratio declarat, *evangelicam doctrinam* mirabilibus quibusdam signis, tamquam *certis* certae veritatis *argumentis,* vel ab ipsa origine emicuisse.“ Encycl. *Aeterni Patris.*

Objectiones.

Obj. I. Fidei assensus consistere non potest cum evidentia sui objecti quantum ad *an est.* Jam vero posita credibilitatis evidentia cognoscimus evidenter, *an sint* fidei mysteria. Fides ergo credibilitatis evidentiam excludit.

Resp. Dist. maj.: Fidei assensus conjungi nequit cum evidentia sui objecti quantum ad *an est,* sub ratione mysteriorum in speciali, *conc.;* sub ratione communi credibilis, *nego.* Responsio ex iis, quae praefati sumus, manifesta videtur.

Instabis. Assensus scientis in rem scitam non subjicitur libero arbitrio. At per evidentiam credibilitatis assensus credentis redditur assensus scientis. Igitur posita credibilitatis evidentia libertas a fide tollitur.

Resp. Dist. maj.: libero arbitrio non subjicitur assensus scientis in rem scitam, *conc.;* consideratio actualis rei scitae, *nego.* Et *dist.* minorem: per evidentiam credibilitatis assensus credentis efficitur assensus scientis fidem *intrinsece, nego;* scientis *credibilitatem* fidei, *concedo.* Visa credibilitate fidei ipsae res fidei non desinunt esse *non apparentia.* Quare „ille qui credit — ait S. Thomas — habet sufficiens inductivum *ad credendum;* . . . non habet sufficiens inductivum *ad sciendum.*“

II. II. quaest. II. art. 9. Nihil igitur per evidentiam credibilitatis de libertate fidei detrahitur.

Urgebis. Quod est evidenter credibile est evidenter verum. Et quod est evidenter verum assensum scientis cogit. Ergo evidentia credibilitatis et libertas assensus fidei pugnant.

Resp. Dist. maj.: Quod est evidenter credibile est evidenter verum evidentia extrinseca, *conc.;* evidentia intrinseca, *nego.* Et *dist.* min.: evidentia cogit assensum, si est intrinseca, *conc.;* si est extrinseca, *nego.* Evidentia petitur ab intrinseco; res autem fidei, cum per evidentiam credibilitatis *in se* minime videantur, nobis *obscurae* sunt. Hic adverti debet, assensum circa credibilitatem fidei ob motiva credibilitatis distingui ab assensu circa ipsa revelata propter auctoritatem ipsius Dei revelantis.

Dices. Ob auctoritatem testium gravissimorum factum naturale, velut exsistentia Romae, ab iis, qui ipsam Romam nunquam viderunt, necessitate quadam admittitur. Ergo perspecta evidentia credibilitatis ipsa fidei mysteria necessitate coacti credimus.

Resp. Transeat antec. Et *nego* conseq. Et sane non est paritas. Fides enim est „actus intellectus assentientis veritati divinae ex imperio voluntatis a Deo *motae per gratiam*". S. Thom. II. II. quaest. II. art. 9. Ex qua definitione tria perspicua sunt:

a) Romam esse cognoscimus ea firmitate assensus, quam testium postulat auctoritas. At vero fidei assensus, etsi fideles etiam credibilitatem fidei suae perspiciunt, *non* tamen *a pondere motivorum credibilitatis* pendet, sed *a gratia.*

b) Voluntas, per gratiam mota, praestare potest *majorem* illam *adhaesionem* (S. Thom. II. II. quaest. IV. art. 8. ad 3.), quae motivorum pondus excedit. Revera ab Innocentio XI. damnata est haec propositio: „Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in se ipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium." *Decretum* 2. Martii 1679, prop. 19.

c) Igitur homines fidei gratiae possunt obicem ponere, 1° ex parte intellectus, si assentiri recuset mysteriis, quod

in se obscura sint omnemque *vim cognoscendi naturalem superent*, et quod renitatur „terminis alienis, et non propriis". S. Thom. Quaest. disp. *De veritate*, XIV. art. 1.; 2° ex parte voluntatis per pravos affectus, qui solent piam motionem in Deum plurimum impedire.

Obj. II. S. Thomas dicit: „Daemones non voluntate assentiunt his, quae credere dicuntur, sed coacti evidentia signorum, ex quibus evincitur, verum esse, quod fideles credunt." *De veritate*, quaest. XIV. art. 9. ad 4. Ergo evidentia signorum liberum fidei assensum excludit.

Resp. Dist. antec.: Daemones credunt evidentia coacti ad assensum fidei supernaturalem, *nego;* ad assensum naturalem, *subdist.:* coacti quodammodo, *conc.;* simpliciter, *nego.*

a) S. Thomas aperte distinguit fidem daemonum naturalem a supernaturali fide fidelium; nam „credere — inquit — *aequivoce* dicitur de hominibus fidelibus et daemonibus: *nec est in eis fides ex aliquo lumine gratiae infuso*, sicut est in fidelibus". *De verit.* l. c. Quamobrem ex textu in objectione prolato minime apparet, evidentiam signorum pugnare cum libera voluntatis motione, qua fideles per gratiam ex pio affectu veritati primae adhaerent. Daemonum enim fides *ex gratia* non est.

b) Neque S. Thomas assensum fidei *naturalem* evidentia signorum *simpliciter cogi* censuit. Quamvis enim daemones non credant cum voluntatis motione ad finem supernaturalem, non tamen omnino absque voluntatis imperio credunt: scilicet ex malitia credere nollent, sed credere absolute volunt, quod in tanta signorum evidentia non credere maximae stultitiae esse videant. Atque sanctus doctor, qui anno 1258. in Quaest. disp. *De veritate* scripserat: „coacti evidentia signorum", postea in *Secunda Secundae,* quam *Summae* partem a. 1269—1271 confecit, ita scripsit: „daemonum fides est *quodammodo* coacta ex signorum evidentia." II. II. quaest. V. art. 2. ad 1.

ARTICULUS V.

Utrum assensus fidei possit esse absque evidentia credibilitatis.

I. Status quaestionis. Hoc loco non quaeritur, 1° utrum evidentia credibilitatis fidei *causa* sit: nam unica fidei causa proprie dicta est gratia. 2° Pro certo affirmari debet, certitudinem fidei super omnia non inniti motivis credibilitatis, sed gratia, qua fideles Deo revelanti adhaerent. 3° Similiter constat fidem *non esse discursivam* seu proprie fructum discursus sed simplicem. Itaque de hoc agitur, utrum ille possit credere supernaturaliter, qui non videat esse credendum; seu, ut planius dicam, utrum evidentia et certa notitia credibilitatis, tanquam *conditio* vel dispositio quaedam remota, praesupponatur assensui fidei. Respondet S. Thomas: „Ea quae subsunt fidei, dupliciter considerari possunt: uno modo in speciali; et sic non possunt esse simul visa et credita; alio modo in generali, scilicet sub communi ratione credibilis; et sic sunt visa ab eo, qui credit. *Non enim crederet, nisi videret ea esse credenda.*“ II. II. quaest. I. art. 4. ad 2.

II. Quonam lumine evidentia credibilitatis videatur. Hujusmodi evidentia spectari potest 1° in iis, qui ad fidem ducuntur; 2° in iis, qui fidem jam habent.

1° Qui ad fidem ducuntur, evidentiam credibilitatis videre possunt lumine naturali, cum ratio humana externa revelationis argumenta considerat. Neque tamen aliqua lux supernaturalis quasi aurora luminis fidei ab eo *judicio credibilitatis* omnino excluditur. „Ille, qui credit, — inquit S. Thomas — habet sufficiens inductivum ad credendum: inducitur enim auctoritate divinae doctrinae miraculis confirmatae et, quod plus est, interiori instinctu Dei invitantis.“ II. II. quaest. II. art. 9 ad 3.; cf. *Quodl.* II. art. 6.

2° In iis, qui fidem habent, cognitio credibilitatis naturalis et habitus fidei in judicio credibilitatis concurrere videntur. Nam ut Angelici verbis utar, „lumen fidei facit videre ea quae creduntur. Sicut enim per alios habitus virtutum homo videt illud quod est sibi conveniens secundum habitum illum, ita

etiam per habitum fidei inclinatur mens hominis ad assentiendum his quae conveniunt rectae fidei, et non aliis.“ II. II. quaest. I. art. 4. ad 3. Idem de fidelibus dixit: „per lumen fidei vident esse credenda“ (quae sunt fidei). L. c. art. 5. ad 1.

III. De modo, quo notitia credibilitatis debeat esse in diversis hominum generibus.

1⁰ In nullo homine per se requiritur notitia scientifica, sed ea sufficit, quae sit rationi consentanea. 2⁰ Non absoluta sed respectiva notitia opus est, quae ad judicium prudens e sincerum, habita ratione diversae conditionis captusque personarum, sufficere videatur. 3⁰ Minime tamen par est conditio eorum, qui fidei donum acceperunt, atque eorum, qui ad fidem disponuntur; hos dubitative credibilitatem investigare nefas haberi nequit; illis assensum suspendere et fidem in dubium vocare nunquam licet. Hinc ab Innocentio XI. damnata est haec propositio: „potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat, supernaturalem.“ *Decretum* 2 Martii 1679; prop. 20. Et patres Vaticani: „Si quis dixerit, parem esse conditionem fidelium atque eorum, qui ad fidem unice veram nondum pervenerunt, ita ut catholici justam causam habere possint, fidem, quam sub Ecclesiae magisterio jam susceperunt, assensu suspenso in dubium vocandi, donec demonstrationem scientificam credibilitatis et veritatis fidei suae absolverint, anathema sit.“ Const. *Dei Filius; De fide,* can. VI.

IV. Errores. 1⁰ Plerique protestantium, quod mere ad testimonium spiritus aut ad alia *interna* provocant, eam religionem adstruunt, in qua frustra sit *externorum* motivorum evidentia. 2⁰ Schola Hermesiana (a G. Hermes, 1775—1831) credibilitatis motiva ipsius *fidei* Christianae motivum esse contendit. Qua quidem opinione falsa, fidei, cum ex ratione naturali, non ex supernaturali gratia prodire diceretur, sua dignitas non permansit. Ex theoria Hermesiana alius error processit, quasi catholicis integrum esset, fidei assensum suspendere, donec demonstrationem scientificam credibilitatis fidei suae absolverint. Protestantes igitur per defectum, Hermesiani per excessum errant. Ideo in sensu exposito probanda est

Thesis: *Assensus fidei non potest esse absque evidentia credibilitatis.*

Argumenta.

Arg. I. Oportet fidei nostrae obsequium esse rationi consentaneum. Ejusmodi autem obsequium non est sine notitia certa credibilitatis. Ergo. *Maj.* patet ex effato: gratia non tollit naturam sed perficit. Prob *min.* Ratio humana judicat ea, quae sunt fidei, credenda esse, aut ex fidei mysteriis in se aut ex signis certissimis divinae revelationis. At mysteria *in se* humanae rationi non manifestantur. Ex quo sequitur, ut ex signis certissimis fiat judicium credibilitatis. Cf. S. Thom. *C. Gent.* lib. III. cap. CLIV.

Arg. II. In judicio, utrum credendum sit, nemini levi aut indifferenti esse licet. Atqui sine certa credibilitatis notitia leviter credimus. Ergo. Prob. *min.* Leviter credit, qui nescit aut dubitat, utrum Deus locutus sit. Haec autem ignorantia vel dubium non tollitur per mysteria *in se,* quoniam obscura sunt. Ita humanae rationi, ne leviter credat, notitia certa credibilitatis opus est. Cf. S. Thom. *C. Gent.* lib. I., cap. VI. Hoc illud est, quod dixit beatus Petrus: *Non enim doctas fabulas secuti, notam fecimus vobis Domini nostri Jesu Christi virtutem et praesentiam: sed speculatores facti illius magnitudinis.* II. Petr. I. 16. Huc etiam spectat illud S. Joannis: *Charissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint: quoniam multi pseudoprophetae exierunt in mundum.* I. Joan. IV. 1. Denique Pius IX.: „Humana ratio, ne in tanti momenti negotio decipiatur et erret, divinae revelationis factum diligenter inquirat oportet, ut certo sibi constet, Deum esse loquutum, ac Eidem, quemadmodum sapientissime docet Apostolus, rationabile obsequium exhibeat.“ *Litt. encycl.* 9. Nov. 1846.

Objectiones.

Obj. I. Dixit Jesus improbando: *Nisi signa et prodigia videritis, non creditis.* Joan. IV. 48. Et alibi: *Quia vidisti me Thoma, credidisti: beati qui non viderunt, et crediderunt.* Joan. XX. 29. Ergo fidei nulla certa credibilitatis notitia opus est.

Resp. Dist. antec.: in reprehensionem veniunt, qui signa quaerunt non necessaria, *conc.;* necessaria, *nego.* Multi signa quaesierunt, quamvis Christi credibilitas manifesta esset; aliorum vero corda parata erant. Quare S. Thomas in locos prolatos exponit, „quod illi qui sunt tam prompti animi ut credant Deo, etiam signis non visis, sint beati per comparationem ad illos qui non credunt nisi talia videant.“ III. quaest. LV. art. 5.

Instabis. Unica fidei causa est gratia fidei. Atqui, si credentibus opus est notitia certa credibilitatis, plures ponuntur causae fidei. Ergo.

Resp. Dist. majorem: gratia fidei est unica causa *fidei, concedo;* earum rerum, quibus *disponimur ad fidem, nego.* Et *dist.* minorem: si notitia credibilitatis esset *causa* fidei, *concedo; conditio sine qua non, nego.* Responsio patet ex terminis. Et sane Leo XIII. S. Augustinum laudat, quod rationis partes complexus sit, „*huic scientiae* (philosophiae) *tribuens . . . illud quo fides saluberrima . . . gignitur, nutritur, defenditur, roboratur.*“[1]) Encycl. *Aeterni Patris.*

Urgebis. Falso dicitur, *naturalem* credibilitatis cognitionem disponere ad fidem, quae est donum Dei *supernaturale.* Igitur ex motivis credibilitatis utilitas nulla dimanat.

Resp. Dist. antec.: Cognitio naturalis non disponit ad fidem supernaturalem proxime, *conc.;* remote, *nego.* Quia „dispositio ultima ad formam et forma sunt ejusdem ordinis, in hoc quod si unum est naturale, et reliquum“ (S. Thom. Quaest. disp. *De verit.* VIII. art. 3.), idcirco ratio naturalis proxima fidei dispositio haberi non potest. Sed non est repugnans rationi, homines intelligentia naturali disponi ad fidem, quatenus naturali lumine *impedimenta* fidei et indispositio humana *removentur.* Cf. S. Thom. II. II. quaest. IV. art. 7.

Obj. II. Saepenumero laudabiliter agimus cum judicio tantum probabili. Ergo assensus fidei supernaturalis cum notitia revelationis *probabili* conciliari potest.

---

[1]) S. Aug. *De Trin.* lib. XIV. cap. I.

Resp. Dist. antec.: laudabiliter agimus cum judicio probabili in iis actionibus, quae requirunt *veritatem absolutam* sui objecti, *nego;* in aliis plerisque, *conc.* Actus fidei quovis dubio excluso plane certus sit oportet. Certus autem non erit, si quis dubitet, utrum Deus fidei auctor exsistat. Revera Innocentius XI. damnavit propositionem: „Assensus fidei supernaturalis et utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis: imo cum formidine, qua quis formidet, ne non sit locutus Deus."

Instabis. Si regula proposita valeat, rudibus etiam puerisque, qui ad discretionis aetatem pervenerint, evidentia credibilitatis necessaria est. At haec evidentia perperam a rudibus tenerisve mentibus postulatur. Ergo.

Resp. Dist. maj.: rudibus et pueris necessaria est evidentia respectiva, *conc.;* absoluta, *nego.* Et sic *distincta* minore *nego* conclusionem. Rudes et pueri vident probeque sentiunt sibi auctoritate quadam opus esse et magisterio; qui, cum unum alterumve tantum credibilitatis motivum, etsi confuse, attingunt nullamque non credendi rationem suspicantur, eam revelationis *notitiam certam* habere videntur, quae adjuvante gratia divina, sufficiat. Cf. Salm. *De fide,* disp. III.; Joan. a S. Thoma, *De fide,* quaest. I. disp. II. art. 3. n. 5.

Obj. III. Fides supernaturalis non pendet ex prudentia. Atqui admissa thesi sequitur, ut fides ex prudentia pendeat. Ergo.

Resp. Dist. maj.: Fides ex prudentia non pendet in se, *conc.;* quantum ad praecedens judicium de evidentia credibilitatis, *nego.* Prudentia infusa fidem non dirigit, sed praesupponit. Virtutes enim morales infusae cognitionem finis supernaturalis, quae per fidem habetur, praesupponunt. Sed tamen prudentia quaedam judicium de credibilitatis evidentia dirigit. Haec autem prudentia, quamvis infusa dici non debeat, ex auxilio tamen quodam actuali Dei et illustratione procedere videtur.

Quaeres, utrum ex motivis credibilitatis probetur solum mysteria fidei esse credibilia, an pariter ea esse credenda.

Resp. Quam primum homini constiterit mysteria fidei esse credibilia seu Deum esse locutum, in promptu est hominem obligari ad credendum Deo, qui fidem revelavit.

ARTICULUS VI.

De demonstratione veritatis ecclesiae catholicae.

I. Demonstratio catholica summi momenti est. Demonstratio catholica est *scientia fundamentorum, quibus auctoritas ecclesiae catholicae innititur.* Perspicuum est, ejusmodi demonstrationem momentum afferre ad efficaciam apologeticae.

1⁰ Quia hoc unice apologetis propositum est veram religionem in concreto ostendere; quam quidem divinitus in ecclesia catholica constitutam esse monstrabimus. 2⁰ Commonstrata ecclesiae veritate, iter certum ad controversias de singulis dogmatibus dirimendas aperitur; firma namque quibusvis hominibus fidei regula erit ecclesia illa, cujus testimonium Dei loquentis instrumentum organumque esse constiterit. 3⁰ Perspecta ecclesiae auctoritate malis plurimis liberabitur domestica quoque atque civilis societas. Quare Leo XIII. de malis humanae societatis scribens: „Horum autem — inquit — malorum causam in eo praecipue sitam esse Nobis persuasum est, quod despecta ac rejecta sit sancta illa et augustissima Ecclesiae auctoritas, quae Dei nomine humano generi praeest, et legitimae cujusque auctoritatis vindex est et praesidium.“ Encycl. *Inscrutabili Dei*, 21. Aprilis 1878.

II. Ecclesia per se ipsa est perpetuum motivum credibilitatis. „Ad solam enim catholicam Ecclesiam — sicut patres Vaticani declarant — ea pertinent omnia, quae ad evidentem fidei christianae credibilitatem tam multa et tam mira divinitus sunt disposita. Quin etiam Ecclesia per se ipsa, ob suam nempe admirabilem propagationem, eximiam sanctitatem et inexhaustam in omnibus bonis foecunditatem, ob catholicam unitatem, invictamque stabilitatem, magnum quoddam et perpetuum est motivum credibilitatis et divinae suae legationis testimonium irrefragabile.

Quo fit, ut ipsa veluti signum levatum in nationes,[1]) et

[1]) Is. XI, 12.

ad se invitet, qui nondum crediderunt, et filios suos certiores faciat, firmissimo niti fundamento fidem, quam profitentur.“ Const. *Dei Filius*, cap. III. Cf. Leonis XIII. encycl. *Aeterni Patris.*

III. Connexio demonstrationis catholicae cum reliquis apologeticae partibus. 1⁰ Divina Christi missio, quam argumentis permultis validisque demonstrant, qui religionis Christianae veritatem probandam suscipiunt, solidissimum est totius ecclesiae fundamentum. Opus est idcirco in demonstratione catholica quam firmissime probare, catholicam ecclesiam ejusque constitutiva omnia ab ipso Christo prodiisse; coacti scilicet testimoniis certissimis Christum habere catholicae ecclesiae Auctorem, credibilitatem ecclesiae illius negare non possumus.

2⁰ Ex altera parte signa divina, quae lucere in ecclesia non desinunt, divinam Christi missionem ostendunt. Quod S. Augustinus his verbis declarat: „Apostoli Christum praesentem videbant, sed toto orbe terrarum diffusam Ecclesiam non videbant; videbant caput, et de corpore credebant. Habemus vices nostras, habemus gratiam dispensationis et distributionis nostrae: ad credendum certissimis documentis, tempora nobis in una fide sunt distributa. *Illi videbant caput, et credebant de corpore: nos videmus corpus, credamus de capite.*“ Serm. CCXLII.

ARTICULUS VII.

De processu hujus Apologiae per decem locos theologicos.

I. De definitione et indole locorum theologicorum. Loci (τόποι) sunt *argumentorum sedes.* Loci ab Aristotele dicuntur „ei, qui communiter de rebus, quae ad mores et ad naturam et ad scientiam civilem multaque alia specie ab invicem differentia spectant, argumenta continent.“ *Rhet.* lib. I. cap. II. Jam vero loci theologici sunt sedes argumentorum theologicorum seu *fontes, ex quibus theologi omnes suas argu-*

mentationes hauriunt. Quamobrem haec tria teneamus. 1° Loci theologici non sunt schemata vacua, sed reapse promptuaria argumentorum; 2° omnis argumentatio ad omnem disputationem sive ad confirmandum, sive ad refellendum ex iis invenitur; 3° cum theologia in auctoritate divina fundari debeat, in hoc genere disciplinae auctoritas locum habet principem, quamvis in reliquis disciplinis, ut ex *Topicis* Stagyritae apparet, ratio primum locum obtineat. Cf. Can. *De loc. theol.* lib. I. cap. III.

II. Locorum theologicorum elenchus et divisio. Melchior Canus, locorum magister, decem locos enumerat, qui sunt 1° S. Scripturae auctoritas; 2° auctoritas traditionum Christi et apostolorum; 3° auctoritas ecclesiae catholicae; 4° auctoritas conciliorum oecumenicorum; 5° auctoritas Romani Pontificis; 6° auctoritas sanctorum patrum; 7° auctoritas theologorum; 8° ratio naturalis; 9° auctoritas philosophorum; 10° auctoritas humanae historiae. Angelicus I. q. I. a. 8. tres locos numerat, *auctoritatem S. Scripturae, sanctorum doctorum,* et *philosophorum;* tribus autem illis decem nostros comprehendi, satis patet. Cf. Sylvium in hunc locum, quaer. III.

Dividuntur loci theologici 1° in locos *proprios* seu stricte theologicos et in *communes,* qui late sic dicuntur; 2° in locos *primarios, secundarios,* et *subsidiarios.*

1° Loci *proprii* in auctoritate Dei revelantis nituntur. Quae quidem auctoritas per S. Scripturas, traditionem divinam, ecclesiam catholicam dispersam, ecclesiam in conciliis oecumenicis congregatam, Romanum Pontificem, communem patrum consensum, denique per sententiam communem theologorum manifestatur. Loci *communes* illi sunt, quibus reliquae etiam disciplinae utuntur. Ex naturali rationis lumine procedunt, videlicet ex ratione naturali, ex auctoritate philosophorum et humana historia. Loci communes a nonnullis *extranei* appellantur.

2° Locos *primarios* dicimus, qui *ex se* argumenta praebent *necessaria.* Sunt autem quinque priores. *Secundarii* appellantur, qui *non ex se* necessario probant, sed *quatenus* illud, quod in loco aliquo primario continetur, certo manifestant.

Hujusmodi sunt sextus et septimus ex numeratis. Quare patrum auctoritas et theologorum per se sunt loci non necessarii, ex quibus non nisi probabiliter (S. Thom. I. q. I. art. 8.) arguitur; sed cognito consensionem eorum esse unanimem, necessario probant, utpote cum divinam traditionem aut communem ecclesiae doctrinam manifestent. *Subsidiarii* loci habentur tres illi posteriores; namque principem locum apud theologos divina auctoritas habet. „Ratio deinde — ait Canus — velut pedissequa sequitur."

III. De processu hujus apologiae per decem locos theologicos. Scopus hujus operis est, 1⁰ ecclesiae catholicae veritatem demonstrare; 2⁰ docere, unde theologi possint idonea argumenta depromere, et disserere, quam *vim* et *usum* unusquisque locorum habeat. Cf. Can. *De loc. theol.* lib. I. cap. I. *Locus* autem *ecclesiae* in hoc opere primus erit. Id autem tribus ex causis fit maxime. *Primo* quia tractatus de veritate ecclesiae catholicae connexa est cum loco illo, qui vocatur ecclesiae auctoritas. *Secundo* S. Scripturae et divinae traditiones hominibus ab ecclesia tradendae sunt, juxta hoc Augustini: „Ego vero Evangelio non crederem, nisi me catholicae ecclesiae commoveret auctoritas" (contra ep. fundam. cap. V. 6.). *Tertio* constat quaestiones illas, quae de S. Scripturis, ut sunt libri inspirati, et de traditione divina haberi consueverunt, valde illustrari posse definitionibus non paucis, quas ecclesia de quaestionibus hujusmodi fidelibus proposuit. Ob eamque rem, quamvis loci S. Scripturae et traditionis divinae *per se* atque dignitate sua primi sint, ordine tamen apologetico prius in locum *ecclesiae* ingredimur necnon in locos *conciliorum oecumenicorum* et *Romani Pontificis,* qui cum tractatu de veritate ecclesiae catholicae cohaerere censentur. Posthac de *S. Scriptura,* de *traditione* agemus; deinceps de auctoritate *sanctorum patrum* et de *theologis;* postremo *rationem naturalem, philosophorum auctoritatem* et *humanam historiam* tractabimus. De locis consulantur Canus, *De locis theologicis;* Gravina († 1643), *Catholicae praescriptiones,* in quo opere tractatur de traditionibus, de verbo Dei scripto, de patrum auctoritate, de ecclesia, de ecclesiae divino magisterio, de conciliis oecumenicis et de

judice infallibili Romano Pontifice; V. L. Gotti († 1742), *Theologia scholastico dogmatica,* cujus operis t. I. locos theologicos complectitur; Berthier, *Tract. de loc. theolog.* Augustae Taurinorum 1888, et alii.

ARTICULUS VIII.

De argumentatione et methodo hujus Apologiae.

I. De argumentis ex S. Scriptura et sanctis patribus. 1° Sanctae Scripturae tum ut libri inspirati tum ut libri historici spectari possunt. In disciplinis theologicis catholici viri sacrorum Librorum testimoniis tanquam sententiis auctorum *inspiratorum* utuntur. At apologetica, ne circulo vitioso circumagatur, sacros Libros, donec infallibilem ecclesiae auctoritatem probaverit, aut ut *libros historicos* affert, qui fidem habent, si qua fides est in rebus humanis; aut ut inspiratos illos quidem, sed in iis duntaxat ratiociniis, quae *ad hominem,* ut ajunt, et adversus eos proferuntur, qui S. Scripturas divinitus inspiratas esse profitentur. De veritate autem historica S. Scripturarum in aliis apologeticae partibus disseritur, quas *demonstratio catholica,* i. e. hujus operis materies supponit.

2° Sanctos patres adducimus ut *testes antiquitatis.* Eos autem patres potissimum citamus, qui primis ecclesiae temporibus scripserunt. Hoc enim perspicuum videtur, ut quisque testis vetustissimus est, ita optimum *adversus eos,* qui ecclesiam in principio quidem immaculatam fuisse contendunt, sed sequioribus saeculis foedatam erroribus.

II. De adhibendis ecclesiae definitionibus. Definitiones ecclesiae duplicem usum habent. 1° In demonstranda ecclesiastici magisterii auctoritate seu in tribus locis prioribus plurimum studii in eo ponendum est, ut ecclesia ejusque auctoritas *talis* a nobis exhibeatur, *qualem* esse fides ipsa catholica profitetur. Definitiones igitur ecclesiae magis ad determinandas quam ad probandas theses afferuntur. 2° Probata autem infallibili ecclesiae auctoritate definitiones ecclesiasticae tam demonstrandis thesibus quam determinandis aptissimae sunt.

Ceterum definitionibus illis saepenumero non nisi ut antiquitatis testimoniis utimur.

III. Cum argumentis ex auctoritate copuletur lucidior factorum ac veritatum intelligentia. Quoniam in hoc opere responderi oportet inquirentibus, *an* ecclesia catholica divinitus instituta sit, auctoritatibus opus est. „Quaedam enim disputatio ordinatur ad removendam dubitationem *an* ita sit; et in tali disputatione theologica maxime utendum est auctoritatibus, quas recipiunt illi cum quibus disputatur.“ S. Thom. *Quodl.* IV. a. 18. Sed et rerum *intelligentia,* quoad fieri potest, procuretur. Huc pertinet, quod S. Thom. *l. c.* dixit: „Quaedam vero disputatio est magistralis in scholis non ad removendum errorem, sed ad instruendum auditores ut inducantur ad intellectum veritatis quam intendit: et tunc oportet rationibus inniti investigantibus veritatis radicem, et facientibus scire quomodo sit verum quod dicitur: alioquin si nudis auctoritatibus magister quaestionem determinet, certificabitur quidem auditor quod ita est, sed nihil scientiae vel intellectus acquiret, sed vacuus abscedet.“

IV. De principiis ac methodo doctorum scholasticorum et in primis doctoris Angelici. S. S. Leo XIII. nobis auctor sit, ut in apologeticis etiam disputationibus scholasticos doctores eorumque omnium principem, S. Thomam Aquinatem, duces habeamus. Summus Pontifex: „plurimi — inquit — ex iis hominibus qui abalienato a fide animo, instituta catholica oderunt, solam sibi esse magistram ac ducem rationem profitentur. Ad hos autem sanandos, et in gratiam cum fide catholica restituendos, praeter supernaturale Dei auxilium nihil esse opportunius arbitramur, quam solidam Patrum et scholasticorum doctrinam, qui *firmissima fidei fundamenta, divinam illius originem, certam veritatem, argumenta quibus suadetur, beneficia in humanum genus collata,* perfectamque cum ratione concordiam tanta evidentia et vi commonstrant, quanta flectendis mentibus vel maxime invitis et repugnantibus abunde sufficiat.“ Encycl. *Aet. Patris.* Et quoniam „inter scholasticos doctores, omnium princeps et magister, longe eminet Thomas Aquinas“ (l. c.), idcirco tanti magistri

non solum doctrinam, pro viribus, secuti sumus, verum verba quoque plus semel retulimus, quibus Angelicus auream sapientiam suam explicavit.

De methodo Thomistica Wolfianae praeferenda cf. Zigliara, *Summa philos.*, Logicae p. I. lib. III. cap. V.

Quaestio II.

De institutione ecclesiae.

Multifariam multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis: novissime, diebus istis locutus est nobis in filio. Hebr. I. 1. Filius Dei in terris *religionem* suam instituit; quod alias probatum esse in hoc opere supponitur. Hoc loco inquirendum est, utrum Christi religio *ecclesiae* seu societatis naturam induat. Hinc quatuor quaeruntur:

Primo. *Quaenam sit vocabuli ecclesiae significatio.*

Secundo. *Utrum Christus immediate ecclesiam instituerit.*

Tertio *Utrum hominum sanctificatio sit finis ecclesiae proximus.*

Quarto. *Quando ecclesia instituta sit.*

ARTICULUS I.

Quaenam sit vocabuli ecclesiae significatio.

I. Significatio vocabuli ecclesiae. *Ecclesia,* vox graeca, ab *ἐκκαλέω,* unde *ἐκκλησία* seu evocatio, deducitur. Significatione latissima collectum vocatione hominum coetum designat, sive bonum, ut in S. Scriptura saepius, sive malum, prout habetur Ps. XXV. 5.: *Odivi ecclesiam malignantium.* Si minus late sumitur, coetum religiosum significat, sive *partialem* (Act. VIII. I.; Cor. I. 2.), sive *universalem,* uti Matth. XVI. 18.: *super hanc petram aedificabo ecclesiam meam.* Meta-

phorice ad locum restringitur, quo fideles ad Deum colendum conveniunt.

Specialiter ea vox ad significandos fideles usurpatur, qui in confitenda Christi religione sociantur, secundum triplicem statum, hoc est: 1° militantes in terra; 2° patientes in purgatorio; 3° triumphantes in caelo. Ipsa ecclesia militans, quoniam ad eos quoque extenditur, qui Deum per Christum venturum coluerunt, tres status habuit: primum in Adami familia eorumque posteris, quatenus in revelatione primaeva permanserunt; secundum in iis, qui legem scriptam a Moyse acceperunt; tertium in iis, qui Christi incarnati religionem amplexi sunt; ad quem statum significandum vox *ecclesiae* in praesentia usurpatur, secundum hoc *Catech. Romani:* „Militans Ecclesia est coetus omnium fidelium, qui adhuc in terris vivunt; quae ideo militans vocatur, quod illi cum immensissimis hostibus, mundo, carne, Satana perpetuum sit bellum.“ Pars I. cap. V. 5. Cf. S. Thomam, III. quaest. VIII. art. 3. et 4.

Visa sunt in ipso vocabulo *ecclesiae*, quod ecclesiae Christianae proprium esse consuevit, benignitatis divinae mysteria; „ex hac — ait Catech. Romanus — vocatione, quis nobis finis propositus esse debeat, nimirum aeternarum rerum cognitio et possessio, is optime perspiciet, qui animadverterit, cur olim fidelis populus sub lege positus „synagoga“ id est congregatio diceretur. Nam ut docet sanctus Augustinus,[1]) hoc ei nomen impositum est, quia pecudum more, quibus magis congregari convenit, terrena et caduca tantum bona spectaret. Quare merito Christianus populus non synagoga, sed ecclesia dicitur, quia terrenis et mortalibus rebus contemptis caelestes et aeternas tantummodo consectatur.“ Pars I. cap. X. 3.

II. De idea ecclesiae secundum acatholicos. Hoc loco 1° de haereticis ante Lutherum; 2° de Luthero et novatoribus saeculi XVI.; 3° de protestantibus incredulis; 4° de reactione protestantica.

1° Donatistae et Pelagiani, Cathari et Valdenses asseverant ecclesiam esse *congregationem justorum* seu hominum

---

[1]) In Psalm. LXXVII. et LXXXI.

peccati prorsus immunium; Wicleffitae et Hussitae ecclesiam *congregationem praedestinatorum* esse contenderunt. At quaeritur, quomodo coetus, qui exclusive tam ex membris quam ex praepositis justis aut praedestinatis constet, ut institutum aliquod seu societas ab aliis coetibus secernatur. Et profecto conceptus ille ecclesiae hujusmodi est, ut ipse coetus et in primis coetus istius regimen a mortalium conspectu omnino removeatur. Ita ad *individualismum* adducimur.

2° Lutherus, cujus doctrina hac in re inter protestantes plurimum potuit, pro ecclesia universali substituit particulares ecclesias (Gemeinde); quin etiam, si principia protestantium penitius considerentur, non nisi *individualismus* a novatoribus admittitur. Etenim eorum principia sunt: *a) fides sola; b) clara et sufficiens scriptura; c)* ob eamque rem oportet, quisquis „*judex liberrimus sit omnium a Deo solo doctus*“ (Luther, *De instituendis eeclesiae ministris); d) novae legis sacramenta ex opere operato non conferunt gratiam;*[1]) *e) nulla datur hierarchia jure divino.* Quibus positis nullo negotio intelligitur ecclesiam esse *massam ecclesiasticam*, quae organismo nullo nullisque institutis objectivis adunetur. In ea massa latet *ecclesia vera et perfecta,* quae non nisi per accidens appareat; ex eadem massa, cum fideles sese in communitates (Gemeinde) conjungunt, *ecclesia imperfecta* visibiliter exoritur.

3° Moderni excogitaverunt *a)* ecclesiam idealem; *b)* ecclesiam ethicam; *c)* ecclesiam pantheisticam; *d)* ecclesiam aestheticam.

a) Ecclesia idealis reapse ut coetus non exsistit, sed inanis

---

[1]) „Gratiam — ait Billuart — produci ex opere operato est eam a Deo conferri intuitu operis, non ut procedit laudabiliter ab operante, sed ut est a Christo institutum, seu est eam produci vi et efficacia operis externi per virtutem sibi supernaturaliter communicatam ultra meritum ministrantis et recipientis, non tamen sine dispositionibus ex parte subjecti recipientis requisitis, non quae habeant vim effectivam effectus, aut operi externo seu sacramento vim conferant, sed quae se habent per modum removentis obicem gratiae et conditionis sine qua sacramentum effectum suum non produceret.“ *De sacram. in communi*, diss. III. art. 1.

est idea seu exemplum quoddam sublimissimum, quod nuspiam vere exprimi potest. *b) Ecclesiae ethicae* proprium est, quod sola doctrina moralis, dogmate carens, ad essentiam ejus pertinet; ea vero, quae ad mores immediate et unice non pertineant, transitoria habentur. *c) Pantheisticus ecclesiae conceptus* eousque procedit, ut ecclesia formula tantum temporaria habeatur evolutionis illius necessariae, quam rerum natura, immanente Deo, subit. *d)* Strauss ecclesiam esse significat *scholam aestheticam inferiorem,* quae humano generi jam emancipato relinquenda est, quippe cui hac nostra aetate et in vita status politici et in poëtarum ac musicorum coetu magnificentissima quaeque suppetant. *Der alte und der neue Glaube*, p. 293.

4° Reactione quadam *a)* Neolutherani duce Kliefoth et Puseyitae duce Pusey magis minusve aperte docent, ecclesiam vinculo objectivo conjungi, hoc est, in ea reperiri officia muneraque propria et potestatem in fideles. *b)* Alii ad notionem ecclesiae fanaticae delapsi sunt. Etenim cum *regnum Dei*, quod a prophetis annuntiatum est, juxta conceptum ecclesiae protestanticum nusquam appareret, nonnulli in *chiliasmum passivum* incidentes Christi reditum *opperiendum* esse affirmarunt; alii *chiliasmum activum* amplexi Sion ab hominibus, quos spiritus Dei impellit, *aedificari* dixerunt. Hinc idea ecclesiae *socialis-politicae* orta est, qua asseritur finem Christi proximum fuisse nationalem, id est, hoc fuisse Christi propositum, ut populum et regnum sensu strictiori fundaret, non ut aedificaret ecclesiam; hic autem *populus* constituendus est, antequam Christus *regnum* suum fundaturus redeat.

III. Definitio ecclesiae secundum catholicos. S. Thomas ait: *ecclesia secundum statum viae est congregatio fidelium.* III. quaest. VIII. art. 4. ad 2.; cf. *In Sent.* IV. dist. XX. q. I. a. 4.; *Contra Gentiles*, lib. IV. cap. LXXVIII. Definitio magis explicita, quam alii aliis verbis sed re ipsa unam proponunt, haec est: *coetus fidelium baptizatorum ejusdem fidei professione eorundemque sacramentorum participatione sub Christi in terris vicario, Pontifice Romano adunatorum.* Explicatur definitio.

Congregatio fidelium idem sonat atque *societas* fidelium.

Est autem societas „adunatio hominum ad unum aliquid communiter agendum.“ S. Thom. *Contra impugnantes*, cap. III. Porro societatis illius seu civitatis membra non solum paritate quadam affectus et amicitiae vinculo, sed *vinclo juris divino* et *objectivis institutis* professionis, sacramentorum et regiminis adunantur. De hoc vinclo societatis ecclesiasticae S. Thomas scripsit: „In qualibet autem civitate ad hoc ut sit una, *quatuor* debent esse communia; scilicet *unus gubernator, una lex, eadem insignia*, et *idem finis*. Haec autem quatuor dicit Apostolus esse in Ecclesia.“ Sanctus doctor singula exponit. Et 1⁰ quidem dicitur *unus gubernator;* quia ecclesia habet ducem unum, scilicet Christum, cujus vicem gerunt in terris Romanus Pontifex et praelati; prout alias ab Angelico explicatur, v. g. II. II. quaest. LXXXVIII. art. 12. 2⁰ *Una lex;* haec autem est lex fidei. *Una est fides*; idest, idem jubemini credere, et eodem modo operari; quia unum et idem est quod creditur a cunctis fidelibus: unde universalis seu catholica dicitur: unde I. Corinth. I. 10.: *Idipsum dicatis* (idest sentiatis) *omnes, et non sint in vobis schismata.* 3⁰ *Eadem insignia*; scilicet sacramenta Christi. 4⁰ *Idem finis;* qui est Deus. *In Ephes.* IV. lect. II. Ex his satis apparet, conceptum ecclesiae secundum doctrinam catholicam a notione protestantium admodum differre. Protestantismus enim *principium efficiens* ecclesiae petit ab *individuo*, catholici illud *institutis objectivis* Christi contineri sentiunt; protestantes *unionem tantum idealem* et internam ad ecclesiam essentialiter pertinere asserunt, nos *vinclum etiam sociale* et externum ab ecclesiae Conditore institutum esse credimus. Atque conceptus ille catholicus de ecclesia, quem paucis adumbravimus, postea evolvendus et disputationibus nostris probandus est.

IV. Ecclesiae figurae aliquot, parabolae, nomina. 1⁰ Ecclesiae in V. T. *figurae* fuisse censentur *paradisus, Eva,*[1]) *arca Noe, gens Judaica, templum Hierosolymitanum*, et apud Danielem cap. II. *lapis*, qui praecisus de monte sine manibus *factus est mons magnus et implevit universam terram.*

---

[1]) Cf. S. Aug. *De civ. Dei*, lib. XXII. cap. XVII.

2° *Parabolae*, quibus ecclesia in Evangelio depingitur, his versibus exprimuntur:

Ecclesiam Christi parabola quina figurat:
Arx, convivium, retia, pascua, ager.

Non abs re erit et *navem* nominare, de qua videsis S. Hippolyt., *De Christo et Antichristo*, cap. LIX. Cf. S. Thom. *Cathen. aur.* In Luc. V. n. 1.

3° Ecclesiae *nomina* sunt *domus Dei*, I. Tim. III.; *civitas*, Matth. V.; *regnum*, Matth. XIII., Luc. XIII., Joan. XVIII.; *ovile*, Joan. X.; *corpus Christi*, Ephes. IV.; *sponsa Christi*, S. Method. *Convivium*, orat. VIII. 5.; *virgo et mater*, Clem. Alexandr. *Strom.* IV. 26.; VII. 5.; *lilium*, „quia sicut lilium inter spinas eminet, ita super omnes conventus ecclesia Dei refulget" (S. Ambr. *In ps.* CXVIII. v. 33.); *columba*, de qua legimus: *una est columba mea*, Cant. VI." (S. Aug. *De bapt.* lib. IV. cap. III.); *Jerusalem*, sicut scriptum est: *Vidi civitatem sanctam Jerusalem descendentem de caelo a Deo*, Apoc. XXI. 2. S. Thom. *In Ephes.* II. lect. VI. Cf. Catech. Rom., p. I. art. 9.

ARTICULUS II.

Utrum Christus immediate ecclesiam instituerit.

I. Status quaestionis. Si vocabulum *ecclesiae* in sensum vagum accipiamus, nihil intelligentes nisi multitudinem *individuorum*, inter quos est *qualiscunque cujusvis* ideae Christianae communitas, nemo est omnium, qui ecclesiam a Christo institutam esse dubitet. At hoc quaeritur, utrum ecclesia sit instituta, quae conceptui catholico, quem supra art. 1. indicavimus, vere respondeat, id est, utrum Servator suos *omnes in unam* veri nominis *societatem* coadunaverit. Hoc etiam probandum est, quod adversarii nobis non concedunt, videlicet ecclesiam et omnia essentialia ejus *causam efficientem principalem* et *immediatam* habere nullam praeter Christum. Etenim de *causa* ecclesiae *materiali*, quae sunt ipsi fideles, disceptandum esse non videtur. Haec igitur est quaestio, utrum ex primis discipulis *ab* ipso Christo *immediate* instituta sit ecclesia tanquam

unum corpus sociale seu unum corpus morale, quod verius persona moralis appellatur, *cui* corpori, sic statuente Domino, *omnes*, qui saeculis subsequentibus in Ipsum credituri essent, incorporari tenerentur. *Immediate* autem eo dicimus, quod ecclesia a Christo instituta est aliis non mediantibus personis.

II. Adversariorum sententia. Lutherus et alii novatores saeculi XVI., quo facilius auctoritatem ecclesiae catholicae evacuarent, adulterarunt ipsam ideam ecclesiae. Institutum *sociale* negligentes, principium *fidei solius* unice inculcarunt. Christus per fidem solam fidelium *multitudinem*, non *societatem* fidelium seu veri nominis ecclesiam efficit. Ecclesia seu fidelium societas ab ipsis fidelibus efficitur, in quantum plures sese in communiones (Gemeinde) seu ecclesias et ecclesiolas conjungnnt. Itaque 1° societas seu ecclesia non ab ipso Christo immediate sed a fidelibus instituitur; 2° fideles *communitates* tantum, non *unum omnium* fidelium coetum, efficiunt. Calvinus consequentias hujusmodi doctrinae retardare conatus est. Ideam ecclesiae socialem urget his verbis: „tantum potest ecclesiae participatio, ut nos in Dei societate contineat;“ quin etiam decernit, „discessionem ab ecclesia, Dei et Christi abnegationem esse.“ *Instit.* lib. IV. cap. I. n. 3. et 10. In aliis autem locis Calvinus veram Christi ecclesiam in eo consistere docet, quod aggregentur sancti in *societatem Christi* et quod illi *ultro citroque* sua communicent. Cf. l. c. n. 3. At notio vera ecclesiae postulat, 1° ut fideles, non soli sancti, aggregentur; 2° non solum in societatem Christi, verum etiam in societatem inter se; 3° neque ultro citroque sed per vinclum sociale a Christo institutum. Non opus est pantheistarum et modernorum protestantium errores de ecclesiae origine describere; illi enim ecclesiam *processu mere humano* aut evolutione pantheistica *fieri* autumant.[1])

Thesis: *Christus ecclesiam immediate instituit.*

---

[1]) De iis, qui (Salvador et alii) asserunt, ne *religionem* quidem Christianam divinitus fundatam esse a synagoga distinctam, in illa parte apologeticae, quae dicitur demonstratio Christiana, disseritur.

Argumenta.

Arg. I. Ecclesia est societas fidelium. Atqui Christus ipse omnes fideles et omnes ecclesias particulares in unam societatem congregavit. Ergo. Prob. *min.*

a) De fidelium omnium multitudine a Christo dictum est: „aedificabo ecclesi*am meam*", Matth. XVI. 18.; item a Paulo: „ecclesi*a Dei vivi*", I. Tim. III. 15. Cf. I. Cor. XII. 28. Porro haec una et unica fidelium congregatio *regno*, *domui*, *civitati*, *ovili* comparatur. Act. I. 3.; I. Tim. III. 15.; Apoc. III. 12.; Joan. X. 16. etc.

b) Omnes fideles et ecclesiae partiales omnes sunt 1° unum corpus Christi mysticum; namque Christus dicitur: „caput supra *omnem ecclesiam*, quae est *corpus ipsius*", rursus: „vir caput est mulieris sicut Christus caput est *ecclesiae:* ipse Salvator *corporis ejus.*" Ephes. I. 22. 23.; V. 23—33. 2° Fideles ex Judaeis et Gentilibus facti sunt unum: *Ipse . . . fecit utraque unum.* Eph. II. 14. 3° Ecclesiae partiales sunt unica ecclesia; quae modo patitur, modo pace gaudet; nam S. Paulus: *persecutus sum* — inquit — *ecclesiam Dei*, I. Cor. XV. 9.; et S. Lucas: „*ecclesia quidem per totam Judaeam, et Galilaeam, et Samariam, habebat pacem,*" Act. IX. 31.; atque iterum S. Paulus: *Adimpleo ea quae desunt passionum Christi, in carne mea, pro corpore ejus, quod est ecclesia.* Coloss. I. 24.

Arg. II. S. Thomas ait: „ille instituit aliquid, qui dat ei robur et virtutem." III. q. LXIV. art. 2. Christus autem ecclesiae ea dedit, quibus habet robur et virtutem veri nominis *societatis*, scilicet *a)* unam fidem fixam et determinatam, *b)* quaedam instituta sacra; *c)* regimen legitimum. Ergo Christus *societatem* fidelium instituit. Prob. *min.*

a) In una fide fixa et determinata. Etenim Servator omnibus *suam* doctrinam injunxit. Jam vero Christi doctrina haud dubie est fides fixa et determinata. Ergo. Et sane Christus ait: *Euntes ergo, docete omnes gentes . . . docentes eos servare omnia quaecunque mandavi vobis.* Item: *Praedicate evangelium omni creaturae . . . qui vero non crediderit, condemnabitur.* Cf. Matth. XXVIII. 19. 20.; Marc. XVI. 15. 16.; Matth. V. 18, 19.

Rursus S. Paulus: *licet nos, aut angelus de caelo evangelizet vobis praeterquam evangelizavimus vobis, anathema sit.* Gal. I. 8. Item: *Unus Dominus, una fides.* Ephes. IV. 5.

b) In aliquibus institutis sacris. Hoc loco designanda sunt, quae magis sunt pervia. 1° Adunantur omnes in uno baptismate. Legitur enim: *qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit,* Marc. XVI. 16.; Matth. XXVIII. 19.; atque respondens Nicodemo Jesus ait: *nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei,* Joan. III. 5.; et S. Paulus ait: *una fides, unum baptisma.* Ephes. IV. 5.

2° Certa Eucharistiae celebratio a Servatore praescribitur. Jesus in coenaculo ait: *hoc facite in meam commemorationem,* Luc. XXII. 19. Item S. Paulus: *Ego enim* — inquit — *accepi a Domino, quod et tradidi vobis; quoniam Dominus Jesus . . . dixit . . . hoc facite in meam commemorationem . . . Probet autem seipsum homo: et sic de pane illo edat, et de calice bibat. Qui enim manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit: non dijudicans corpus Domini.* I. Cor. XI. 24—30. Non opus est tamen, ut in praesentia dicamus, quid S. Eucharistia contineatur. Instituta alia, puta poenitentiae et unctionis sacramenta, quoniam haec ab heterodoxis plurimis omnino rejiciuntur, silentio praeterii.

c) Sub legitimo regimine. Evidens est potestatem praedicandi et remittendi peccata, regendi pascendique munus, non omnibus promiscue collatum esse, sed certis personis, — qui soli ministerium a Christo adepti sunt. Sic aliquibus personis iisque determinatis dictum est: *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos,* Joan. XX. 21.; *Amen dico vobis, quaecunque alligaveritis super terram, erunt ligata et in caelo: et quaecunque solveritis super terram, erunt soluta et in caelo,* Matth. XVIII. 18. Cf. Matth. XVI. 16.; Marc. XVI, 15.; Luc. XXII. 19. 32.; Joan. XXI. 15.; I. Cor. IV. 1. etc. Totum hoc argumentum secundum confirmatur *ex facto publico,* quod Clemens Romanus, Hermas, Ignatius Antiochenus, Polycarpus et veteres omnes, etiam gentiles, ut Plinius et Celsus, nobis tradiderunt, videlicet ex facto exsistentis ecclesiae universalis, quae fuit ab initio una et unica *ecclesia Dei vivi,* I. Tim. III. 15.

Arg. III. *Ex convenientiis. a)* Gratia non tollit naturam sed eam perficit, ut docet Angelicus I. quaest. I. art. 7; *Super Boet. De Trinitate*, quaest. II. art. 3. Atqui homo natura sua ad societatem inclinatur. Ergo homini ad ordinem supernaturalem instaurato, societas quoque supernaturalis et ecclesia videtur conveniens.

b) „Sicut caeteris rebus — ait Angelicus — ita etiam homini Deus providet secundum ejus conditionem.“ *C. Gent.* lib. IV. cap. LVI. At haec est hominum conditio, ut in societate degentes plurima bona facilius obtineant, mala plurima efficacius repellant. Hominibus igitur religionem Christi exercentibus conveniens est, ut Christi religio societatis naturam induat. Et certe bonum verae doctrinae ac vitae Christianae in societate certius obtinetur, a qua proponitur veritas, actus diriguntur; contra malos autem in bonorum consensu vim esse maximam, ipsi mali conspirantes ostendunt.

c) Perfectio socialis, si figuris et *umbris* concessa est, a *veritate* abjudicari nequit. Jam religio Judaica, quae erat umbra futurae, societas quaedam fuit. Ergo ex analogia religionis Judaicae conveniens esse videtur, ut religio Christiana, in qua figurarum *veritas* est, obtinuerit formam societatis.

Objectiones.

Obj. I. Christus homines recte vivere docuit. Atqui recte vivendo idealiter tantum ac ethice adunamur, non in veri nominis societatem seu ecclesiam. Ergo Christus nullam ecclesiam concretam, sed idealem instituit.

Resp. Dist. majorem: Christus docuit recte vivere *et* in ecclesia, *concedo;* extra ecclesiam, *nego. Dist.* minorem: non adunamur in ecclesiam concretam, recte vivendo secundum praecepta Christi, *nego;* ad arbitratum hominis, *concedo.* Probatum est et amplius probabitur Christum praecipere, ut homines ecclesiae incorporentur. Jam vero integer vitae non censetur, qui huic ordinationi resistit. Huc facit illud Augustini: „Dicant ergo pagani. Bene vivimus. Si per ostium non intrant, quid eis prodest, unde gloriantur . . . Videamus illos, si forte ipsi intrant per ostium in ovile, *qui ipsius Christi*

nomine gloriantur. Innumerabiles enim sunt, qui se Videntes non solum jactant, sed a Christo illuminatos videri volunt. Sunt autem haeretici. Forte ipsi per januam intraverunt? Absit.“ *In Joan.* tract. XLV.

Instabis. Humanitatis religio ecclesias quascunque transcendit. Christus autem religionem humanitatis instituit; scriptum est enim: *Religio munda et immaculata apud Deum et Patrem haec est: Visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum, et immaculatum se custodire ab hoc saeculo.* Jac. I. 27. Ergo Christi religio ecclesias quascunque transcendit.

Resp. Dist. majorem: Humanitatis religio ecclesias quascunque transcendit, prout confingitur a latericiis sectis, *concedo;* prout praecipitur a Christo, *nego.* Ita pariter *distincta* minori, ad probationem minoris *distinguo:* S. Jacobus haec docuit, inclusis aliis Christi praeceptis, *concedo;* iisdem exclusis, *nego.* Christi praecepta circa ecclesiam manifesta sunt. Ergo qui hujusmodi praecepta placitis hominum et doctrinis *a priori* positis evacuat, *immaculatum se* non *custodit ab hoc saeculo.*

Obj. II. Homines, dum in colendo Christo sese conjungunt, ecclesiam efficiunt. Ergo ecclesia, cum ab hominibus fiat, a Christo instituta non est.

Resp. Dist. antecedens: Ecclesia hujusmodi conjunctione opus est hominum materialiter, *concedo;* effective, *nego.* Et *nego* conclusionem. Christus suos in societatem adunavit, largiens illis omnia, quae ad socialem unionem et ecclesiam requiruntur, unitatem doctrinae, communia instituta, regimen. Fideles tanquam materia et membra nova corpori illi et societati adjunguntur, quam non faciunt, sed institutam reperiunt.

Instabis. S. Irenaeus ait: „ubi Spiritus Dei, ibi ecclesia.“ Ergo ecclesia ob statum hominis internum, non ob vinclum sociale dicitur.

Resp. Dist. sensum sententiae S. Irenaei: „ubi Spiritus Dei, ibi ecclesia“, supposita ecclesiae exsistentia, *concedo;* ea non supposita, *nego.* Et *nego* conclusionem. Integra Irenaei sententia est: „Ubi enim ecclesia, ibi et Spiritus Dei, et ubi Spiritus Dei, illic ecclesia et omnis gratia.“ *Adv. haer.* III. cap. XXIV. Quibus verbis unio sublimissima S. Spiritus cum

ecclesia significatur. Haec autem unio exoritur a Christo, qui ecclesiae, a se institutae, S. Spiritum promisit. Tantum autem abest, ut S. Irenaeus conjunctionem fidelium mere idealem admiserit, ut instituta objectiva, quibus unitas socialis seu ecclesia concreta efficiatur, sacramenta et hierarchiam divinam, docere semper perseveraverit. Profecto multiplicatis hominibus, Spiritus Dei repletis, *massa* quidem ecclesiastica praesto est, nullus tamen organismus aut *forma socialis*. At Christus ea omnia dedit ecclesiae, quibus robur et virtus veri nominis societatis innituntur.

ARTICULUS III.

Utrum hominum sanctificatio sit finis ecclesiae proximus.

I. De fine ecclesiae. Finis dicitur *cujus gratia aliquid fit*. Finis ecclesiae *ultimus* est adeptio salutis aeternae; quare Angelicus: „esse ecclesiam — inquit — gloriosam, non habentem maculam neque rugam, est ultimus finis, ad quem perducimur per passionem Christi.“ III. quaest. VIII. art. 3. ad 2. Finis *proximus* est *hominum sanctificatio in hac vita*. Finis *primarius* sunt bona supernaturalia; finis *secundarius* plurima bona temporalia, quin imo Dei opus, quod est ecclesia „in ipso etiam rerum mortalium genere tot ac tantas ultro parit utilitates, ut plures majoresve non posset, si in primis et maxime esset ad tuendam hujus vitae, quae in terris agitur, prosperitatem institutum“. Encycl. *Immortale Dei*. Agendum est autem de fine ecclesiae proximo, qui est hominum sanctificatio in hac vita.

II. Quid in thesi „hominum sanctificatio“ significet. Sanctificationis, si sensu latiori accipiatur, objectum dici poterunt etiam illa bona, quae absque fidei gratia et caritate patrantur. In thesi sanctificationem sensu strictiori intelligimus eamque *mundationem a peccatis atque confirmationem in bono, quam Christi gratia ad ordinem supernaturalem efficit*. Jam vero sanctificationem illam munusque sanctificandi, quod a Christo ecclesiae concreditum esse affirmamus, ad omnes actus

vitae humanae extendi necesse est. Porro actuum humanorum, qui ad Deum colendum pertinent, *tria* enumerantur genera. Primo enim et principaliter ad cultum praedictum pertinent actus mentis ordinati in Deum; secundo actus corporis qui ad hos excitandos vel designandos fiunt, ut prostrationes, sacrificia et hujusmodi; tertio ad eundem cultum pertinent omnes actus alii in proximum ordinati propter Deum." S. Thom. *In Boet. De Trin.*, q. III. art. 2. Finis igitur ecclesiae est, sanctificare homines primario per fidem et caritatem, quibus potissimum animus Deo conjungitur; secundario quoque per actus exteriores, in quantum exteriora cum interioribus connectuntur. Cf. S. Thom. 1. II. q. CI. a. 2. Ergo sanctificatio non in eo tantum consistit, quod homines sint exteriorum actionum ecclesiae participes.

III. Explicatur, quonam sensu sanctificationem ecclesiae tribuamus. Contra nonnullorum opiniones tria et mente notanda sunt hic et posthaec retinenda. 1° Deus solus totius sanctificationis auctor *principalis*, ecclesia Christi *instrumentum* est. Scriptum est enim: *Justificati gratis per gratiam ipsius.* Rom. III. 24. Atque patres Tridentini: „Si quis dixerit, sine praeveniente Spiritus sancti inspiratione atque ejus adjutorio hominem credere, sperare, diligere aut poenitere posse, sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur: anathema sit." Sess. IV. can. III. 2° Homines secundum viam *ordinariam* divinae Providentiae non nisi in ecclesiae communione sanctificantur; possunt tamen *extraordinaria* via, qui invincibili ecclesiae ignorantiam laborant, gratiae operante virtute salvari; quin imo haeretici illi, qui bona fide errant, ad ecclesiam pertinere censentur. 3° Sanctificandi munus, quod ecclesiae commissum est, non magis quam actio sanctificans Christi, causae principalis, liberam hominum cooperationem excludit.

IV. Adversariorum sententia. Protestantes, cum operationem Christi in homines ab *instrumentis*, quibus causa principalis Christus utitur, prorsus separarent, naturali quodam itinere eo pervenerunt, ut fideles ab ecclesiae influxu abstraherent. Posita doctrina *fidei solius* ac *claræ et sufficien-*

tis Scripturae ministerium ecclesiae visum est inane. Hinc modernismus, qui ecclesiae instituta et regimen „formarum inanium“ in numero esse contendit. Jam indifferentismus et latitudinarismus grassantur, contra quos notantur in *Syllabo* prop. 16.: „Homines in cujusvis religionis cultu viam aeternae salutis reperire aeternamque salutem assequi possunt“; prop. 17.: „saltem bene sperandum est de aeterna illorum omnium salute, qui in vera Christi Ecclesia nequaquam versantur, et prop. 18.: „Protestantismus non aliud est quam diversa verae ejusdem Christianae religionis forma, in qua aeque ac in Ecclesia catholica Deo placere datum est.“

Thesis: *Hominum sanctificatio est finis ecclesiae proximus.*

Argumenta.

Arg. I. Christi religio sanctificationis animarum causa instituta est. Jam vero Christus *religionem* suam *in ecclesia* condidit, ut ex art. praeced. palam est. Ergo ecclesiae finis est sanctificatio animarum.

Arg. II. *Ex S. Scriptura.* Christus eo missus est, ut homines sanctificentur. Atqui ecclesia est *instrumentum,* quo Christus, tanquam causa principalis, missionem suam continuat. Ergo. Prob. *min. a) ex sancta missione* apostolorum et eorum, qui ipsis succederent. Christus enim dixit discipulis: *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos.* Joan. XX. 21. Rursus: *ego elegi vos, et posui vos, ut eatis, et fructum afferatis, et fructus vester maneat.* Joan. XV. 16. *b) Ex potestate et officiis sanctificis,* quae ipsis a Christo delegantur; qualia sunt officia praedicandi, baptizandi, remittendi peccata, ligandi ac solvendi. Joan. XX. 23.; Luc. X. 16.; Matth. XVIII. 17. *c) Ex divino adjutorio* ad missionem illam sanctificam complendam. Promittuntur enim ecclesiae et permansio Christi perpetua, Matth. XXVIII. 20.; et S. Spiritus, Joan. XIV. 16.; et divina charismata, ad solam ecclesiam pertinentia, quae in S. Scripturis vocatur *corpus* Christi et *plenitudo ejus.* Ephes. I. 23.; II. 21.; IV. 11—14.; I. Cor. XII. 12—27.

Arg. III. *Ex patribus. a)* Veteres omnes docent oportere homines in ecclesia et per eam sanctificari. Ergo sanctificatio

est finis ecclesiae proprius. Prob. *antec. S. Ignatius* Antioch. ait: „quotquot poenitentia ducti redierint ad unitatem ecclesiae, et hi Dei erunt, ut secundum Jesum Christum vivant. Ne erretis, fratres mei. Si quis schisma facientem sectatur, *regni divini haereditatem non consequitur.*“ *Ad Philadelph.* cap. III. *S. Irenaeus:* „In ecclesia enim posuit Deus apostolos, prophetas, doctores et universam reliquam operationem Spiritus; cujus non sunt participes omnes, qui non currunt ad ecclesiam.“ *Adv. haer.* lib. III. *S. Cyprianus:* „Illius (ecclesiae) foetu nascimur, illius lacte enutrimur, Spiritu ejus animamur.“ *De eccl. unit.* cap. V., cf. S. Methodium, *Conv.* Orat. VIII. 6. Iterum: „Habere non potest Deum patrem, qui ecclesiam non habet matrem.“ O. c. cap. VI. *Lactantius* in *Div. inst.* lib. IV., cap. XXX. de catholica ecclesia: „Hic est fons veritatis.“ *S. Augustinus:* „Ecclesia catholica sola est corpus Christi . . . Qui ergo vult habere Spiritum sanctum, caveat foris ab ecclesia manere.“ *Ep.* 185. n. 50.

b) Archaeologia sanctificum ecclesiae munus inscriptionibus expressum docet. Incisus epistylio portae aedis S. Laurentii versus Damasianus: „Cunctis porta patet, quis (quibus) porrigit ubera mater.“ In carmine Xysti III. († 440) apud Lateranum supra fontem Baptisterii:

Virgineo foetu genetrix ecclesia natos,
Quos spirante Deo concipit, omnes parit.

Cf. De Rossi, *Inscr. Christ.* vol. II. p. I. p. 332 et 424.

Corollarium. Cum ecclesiae finis spiritualis sit et supernaturalis, sequitur ecclesiam esse societatem *spiritualem* et *supernaturalem.* Et quoniam Christus praecepit, ut homines via ordinaria sanctificarentur in ecclesia, idcirco haec societas *necessaria* est.

Objectiones.

Obj. I. Homines prius sanctificari quam ecclesiae incorporari oportet. Ergo sanctificatio, quoniam praecedit, proprius ecclesiae finis esse non videtur.

Resp. Dist. antecedens: Homines prius sanctificantur quam ecclesiae incorporantur, improprie, *concedo;* proprie, *nego.*

Sanctificatio *proprie* dicitur gratiae infusio, mundatio a peccatis et confirmatio in bono; sanctificatio *improprie* dicuntur dispositiones aliquot, quibus homo ad fidem et justificationem praeparatur; quae quidem dispositiones tempore ecclesiae communionem ordinario praecedunt. At per baptismum homines pariter in filios Dei adoptantur et unitatis ecclesiasticae fiunt participes. Cf. S. Thom. *S. Theol.*, quaest. XXXIX. art. 8. ad 3.; quaest. LXVII. art. 2.

Instabis. Homines sancti non habentur, quod ecclesiae membra sint, sed quod sint sancti, ideo inter ecclesiae membra annumerantur.

Resp. Haec ratiocinatio tota claudicat. Homines scilicet nec *sola* communione ecclesiastica sanctificantur, neque quod sancti sint, idcirco ecclesiae incorporantur; sed homines per ecclesiam, cooperante libero arbitrio, *sanctificandi* sunt.

Urgebis. Ecclesiae conceptus, quo pessimus quisque ecclesiae incorporatus censetur, dummodo cultui externo et ecclesiae praesulibus adhaereat, crassus est et omnino materialis. Atqui hujusmodi conceptus admittitur ab iis, qui homines per ecclesiam sanctificari contendunt. Ergo.

Resp. Dist. majorem: conceptus ille crassus est, si quis ob solam communionem externam censeatur esse ecclesiae membrum interne, *concedo;* mere externe, *nego.* Et sic *distincta* minori, *nego* conclusionem. Cf. quaest. III. art. 1. de membris ecclesiae.

Obj. II. Fideles per vitam religiosam Christo uniri gestiunt. Atqui si hominum sanctificatio sit scopus ecclesiae, nulla jam unio immediata cum Christo habetur. Ergo.

Resp. Dist. majorem: et haec unio per ecclesiam excluditur, *nego;* efficitur, *subdistinguo:* instrumentaliter, *concedo;* principaliter, *nego.* Item *distinguo* minorem: non habetur unio immediata secundum quid, *concedo;* simpliciter, *nego.* Christus in ordine supernaturali ecclesia tanquam *conditione* et *instrumento,* sibi subordinato, ad homines sanctificandos utitur, quemadmodum in ordine naturali causae secundae a Deo adhibentur, quibus aliquam divinae activitatis suae participationem

largitus est. Simpliciter tamen unionem immediatam cum Christo non rejicimus; namque membra sumus unius corporis, cujus Christus caput est, atque fides, spes et caritas Deum sicut proprium objectum respiciunt. In primis autem caritas homines Deo conjungit; „est enim amatum quodammodo in amante, et etiam amans per affectum trahitur ad unionem amati, propter quod dicitur I. Joan. IV. 16.: *Qui manet in caritate, in Deo manet, et Deus in eo.*" S. Thom. I. II. quaest. LXVI. art. 6.

Instabis. Religio Christiana in affectu erga Deum consistit. Atqui homini sic affecto nulla ecclesia opus est. Ergo.

Resp. Dist. majorem: Christiana religio in eo affectu consistit ex parte, *concedo;* tota, *nego.* Et *dist.* minorem: nulla ecclesia affectui opus est, ut *forma* affectus, *concedo;* ut *causa* quaedam affectus, *nego.* Vera religio in eo consistit, ut Deo juxta legem divinam serviamus. Porro probatum est religionem Christianam a Christo Deo in formam ecclesiae institutam fuisse. Ergo ecclesiam habeat matrem, qui vult Deum habere patrem. Re quidem vera affectus ergo Deum *formaliter* in anima tantum residet, at ecclesia sub Christo est *causa instrumentalis*, quae hujusmodi affectus gignat et nutriat.

Urgebis. Vita ecclesiastica consistit in formis inanibus. Ergo ad hominem vere sanctificandum parum confert.

Resp. Dist. antecedens: Vita ecclesiastica est forma inanis in ecclesiis falsis, *concedo;* in ecclesia Christi, *nego.* Vocabulo *formae* aequivoce utuntur. Sunt profecto plures in ecclesiis falsis formae vita carentes. Verum ecclesiae Christi forma *viva* est; continet enim praedicationem veritatum nobilissimarum, sacramenta salutifera, multitudinem gratiarum vivificarum eaque bona, quae Christus ecclesiae suae plurima pollicitus est.

Dices. Mediatoris praeter Christum nullius indigemus. Ergo inutilis est ecclesia.

Resp. Dist. antecedens: praeter Christum nullius indigemus *mediatoris merentis et salvantis, concedo;* nullius *medii applicantis, nego.*

Obj. III. Legitur Act. X. 34. 35.: *non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente qui timet eum, et operatur*

justitiam, acceptus est illi. Ergo nulli ecclesiae sanctificatio concredita est.

Resp. Dist. antecedens: non est personarum acceptor Deus eo sensu quod ex omni gente suos vocat ad ecclesiam, *concedo;* eo sensu quod ecclesiam quamcunque excludit, *nego.* Responsio ex contextu manifesta est. Agitur enim de Cornelio centurione. Hic autem, quia acceptus erat Deo, ad ecclesiam vocatus est, ut „majorem copiam gratiae et virtutum" consequeretur. Cf. S. Thom. III. quaest. LXIX. art. 4. Quamobrem Cornelius jubetur Petrum arcessere, dicente angelo: *Mitte ergo in Joppen, et accersi Simonem, qui cognominatur Petrus.* L. c. v. 32.

Instabis. Solus Deus causat gratiam. Ergo sanctificatio, cum sit effectus gratiae, ab ecclesia minime pendet.

Resp. Dist. antecedens: solus Deus causat gratiam principaliter, *concedo;* instrumentaliter, *nego.* Ecclesia instrumentum est, quo Christus *ordinario* in sanctificandis hominibus utitur. Hinc ecclesiae operatio a Christo sejungi non potest. Quod Leo XIII. his verbis commemorat: „Unigenitus Dei filius societatem in terris constituit, quae Ecclesia dicitur, cui excelsum divinumque munus in omnes saeculorum aetates continuandum transmisit, quod ipse a Patre acceperat. *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos.* Joan. XX. 21. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.* Matth. XXVIII. 20. Igitur sicut Jesus Christus in terras venit, ut homines *vitam habeant et abundantius habeant* (Joan. X. 10.), eodem modo Ecclesia propositum habet, tamquam finem, salutem animarum sempiternam." Encycl. *Immortale Dei.*

Urgebis. Si ecclesia propositum habet tanquam finem sanctificationem hominum, sanctificatione carent quicunque extra eam versantur. At hoc absurdum est. Ergo.

Resp. Dist. majorem: res ita se haberet, si sanctificatio esset finis ecclesiae proprius secundum Providentiae legem exclusivam, *concedo;* secundum ordinariam tantum, *nego.* Catholici profitentur fieri posse, ut Deus via extraordinaria illis sanctificationis media suppeditet, qui invincibiliter et materialiter tantum extra ecclesiam versantur.

Replicabis. A ratione divinae Providentiae abhorret, ut *a)* haeretici, *b)* infideles sanctificationis mediis omnino careant. Jam ex thesi sequitur, omnes memoratos hujusmodi mediis carere. Ergo.

Resp. Transmissa majori, *nego* minorem et conclusionem, *a*) *Haereticos* illos, qui bona fide errant, a sanctificatione et spe beatitudinis aeternae non excludi, communis doctorum sententia est. Ita S. Augustinus: „haereticus est — inquit —, ut mea fert opinio, qui alicujus temporalis commodi et maximae gloriae, principatusque sui gratia, falsas ac novas opiniones vel gignit vel sequitur: ille autem qui hujusmodi hominibus credit, homo est imaginatione quadam veritatis ac pietatis illusus.“ *De utilitate credendi,* cap. I.

b) De infidelibus haec duo docet ecclesia. 1° Pius IX. ait: „pro certo habendum est, qui verae religionis ignorantia laborant, si ea sit invincibilis, nulla ipsos hujusce rei culpa obstringi ante oculos Domini,“ *Alloc.* 9. Dec. 1854; 2° „si nos fecerimus quod in nobis est, ut scilicet ductum naturalis rationis sequamur, Deus non deficiet nobis ab eo quod nobis est necessarium;“ quodsi infidelis ab hominum societate remotus vitam ageret, si „taliter nutritus, ductum naturalis rationis sequeretur in appetitu boni et fuga mali, certissime est tenendum, quod ei Deus vel per internam inspirationem revelaret ea quae sunt ad credendum necessaria, vel aliquem fidei praedicatorem ad eum dirigeret, sicut misit Petrum ad Cornelium.“ S. Thom. Quaest. disp. *De Veritate,* XIV. art. 11. ad 2. et ad 1.

Dices. Nihil earum rerum affirmari potest de parvulis, qui rationis usum non adepti nec sacro fonte abluti vita excedunt. Ergo.

Resp. Parvuli illi ad sanctificationem non perveniunt *defectu causarum secundarum.* Deus autem, qui defectiones illas fieri permittit, nullam parvulis injuriam facit, si gratia gaudiisque supernaturalibus eos carere contingit; provisor enim universalis omnes defectiones impedire non tenetur, sed ob fines altiores aliquas permittere potest. Deinde 1° poenam sensus peccato originali soli non deberi docent S. Thomas,

Quaest. disp. *De malo*, V. art. 2. et S. Bonaventura, *Breviloquium* p. III. cap. V. 2° Quod ad poenam damni attinet, Angelicus de parvulis ait: „animae puerorum in peccato originali decedentium cognoscunt quidem beatitudinem in generali secundum communem rationem, non autem in speciali; et ideo de ejus amissione non dolent.“ L. c. art. 3. ad 1.

ARTICULUS IV.

Quando ecclesia instituta sit.

Ecclesiam accipere possumus tum in eo statu, qui ante Christum fuit, tum in eo statu, quem Christus in terris cum apostolis conversatus instituit. De utroque summas in pauca conferam.

I. De initio ecclesiae prout etiam ante Christi nativitatem exstitit. Hac de re triplex est sententia. 1° Prima sententia eorum est, qui ecclesiam in Adamo primum fuisse arbitrantur. Haec autem sententia plurimis, quod ecclesia seu congregatio in uno consistere nequeat, non probatur. 2° Alii asserunt, ecclesiam non ab Adam incepisse, sed ab Abel, praesertim quod Abel primus sacrificio et fidei signo etiam exteriori Deum coluisse legatur. Ita Turrecremata, *Summa de eccl.* lib. I. cap. XXVII—XXVIII.; item Tournely et alii. 3° Tertia sententia hujusmodi: ecclesia produci incepit in Adamo, sed non nisi formata Eva proprie ortum habuit; atque adeo in utroque, saltem post lapsum, fuit ecclesia. Ita Suarez, *De fide*, disp. IX. sect. II. et alii non pauci. Dicitur „saltem *post* lapsum“; sunt enim, qui ecclesiam Christi *Mediatoris* ante lapsum fuisse non censeant eo quod gratia, quam Adam et Eva in creatione acceperunt, ex meritis Christi futuris non fuerit. — S. Thomas III. q. VIII. a. 3.: „corpus ecclesiae — inquit — constituitur ex hominibus, qui fuerunt a principio mundi usque ad finem ipsius.“ Alibi docet: „Ecclesia incepit a tempore Abel“ (*In symb.* art. 9.); quod tamen protoparentibus exclusis dictum esse non videtur, sed

quod Abel innocentia sua ac cruenta morte fuit testis ecclesiae primitivae celeberrimus.

II. Quando Christus ecclesiam suam in terris instituerit. Ecclesia Christiana non uno temporis puncto sed paulatim a Christo instituta est. Ab exordio enim praedicationis suae Servator coepit ecclesiae jacere fundamentum eamque postremo die Pentecostes definitive formavit. 1° Dominus, cum venisset in partes Caesareae Philippi, ecclesiam sese aedificaturum declaravit, inquiens: *super hanc petram aedificabo ecclesiam meam.* Matth. XVI. 18. 2° Deinde tradenda fidei doctrina, sacramentis instituendis, largiendo potestatem hierarchicam prodeuntem ecclesiam magis magisque ornavit. 3° De latere Christi, in cruce dormientis, fluxit sanguis et aqua, quo fluore ecclesia consecrata est; quin imo „per sacramenta, quae de latere Christi pendentis in cruce fluxerunt, dicitur esse fabricata ecclesia.“ S. Thom. III. q. LXIV. art. 2. ad 3. 4° Post resurrrectionem Christus Petro, ter interrogato, finaliter commisit ecclesiam, cum diceret: *Pasce oves meas.* Joan. XXI. 17. 5° Tandem expleto Christi mandato, ut discipuli manerent Hierosolymis, *quoadusque induerentur virtute ex alto* (Luc. XXIV. 49.), *repleti sunt omnes Spiritu sancto.* Act. II. 4. Tunc ecclesia complemento quodam extremo definitive formata, eoque ipso Pentecostes die promulgata est.

Quaestio III.

De constitutione ecclesiae.

Ecclesiam a Christo institutam esse apparet. Ad constitutionem ecclesiae venimus. Non a priori rerumque humanarum libertate quaestio illa definienda est, sed diligenter

investigare, quid divinus ecclesiae Conditor de opere suo statuerit, id summe refert. Quaerimus igitur:

Primo. *Quaenam generatim sit doctrina catholica de constitutione ecclesiae.*

Secundo. *Utrum Christi ecclesia sit coetus essentialiter etiam visibilis.*

Tertio. *Ex quibus fidelibus ecclesia proprie confletur.*

Quarto. *Utrum S. Scriptura doceat ecclesiam a Christo hierarchice constitutam esse.*

Quinto. *Utrum constitutio ecclesiae hierarchica veterum quoque testimoniis comprobetur.*

Sexto. *Utrum ecclesiam hierarchice constitui sit conveniens.*

Septimo. *Utrum episcopi sint ex institutione divina presbyteris superiores.*

Octavo. *Utrum forma regiminis ecclesiastici sit monarchica.*

ARTICULUS I.

Quaenam generatim sit doctrina catholica de constitutione ecclesiae.

Constitutionem hic intelligimus partes quasi substantiales, ex quibus conjunctis ecclesia tota exsurgit. Acatholici solent in dijudicando conceptu hujus constitutionis catholico vehementer errare, 1⁰ quod putant a catholicis elementum ecclesiae internum aut nesciri aut negligi; 2⁰ quod ipsis externum ecclesiae elementum non essentiale habetur: hunc errorem art. 2 confutabo, ille statim corruet, opinor, si doctrinam exposuero catholicam.

I. Ecclesia ex parte interna et ex parte externa tanquam ex anima et corpore constituitur. Quemadmodum ex anima et corpore fit unum, ita ex parte ecclesiae interna et ex externa parte constituitur *una* militans ecclesia. Ad *corpus* pertinent externa fidei professio, sacramentorum administratio, visibile regimen; *animam* intelligimus fidem, spem, caritatem, interna dona S. Spiritus, omnem denique virtutem

supernaturalem ac gratiam, qua ecclesia vivit habetque motum ab intrinseco. 1° Ex anima et corpore constituitur *corpus vivum* ecclesiae, quae secundum Scripturas est *corpus Christi mysticum*. *Ephes.* I. 22.; IV. 11.; V. 30.; *Coloss.* I. 24.; I. *Cor.* XII. 27. 2° Fideles esse solitarii et a se invicem sejuncti nequeunt, sed omnes *toti,* quod est unum corpus, inseri et incorporari necesse est; alioqui essent membra dispersa, mortua, non *unum corpus multi* (I. Cor. X. 17.), *in unum corpus baptizati* (I. Cor. XII. 13.). 3° Pars interna et anima per se dignior est; neque tamen pars externa sua caret dignitate. „Dicendum — ait Angelicus —, quod decor ecclesiae principaliter in interioribus consistit; sed etiam exteriores actus ad eundem decorem pertinent, in quantum ab interiori progrediuntur, et in quantum interiorem decorem conservant.“ *In Sent.* IV. dist. XV. q. III. art. 1.

II. De influxu animae in corpus ecclesiae. 1° Sicut forma dat esse et anima homini esse humanum, ita pars constituens interior totum esse ecclesiae ipsamque partem exteriorem seu corpus intime penetrat. Etenim exterior fidei professio *animatur* per internam gratiam fidei; regimen per potestatem supernaturalem, hierarchiae concessam; sacramentorum administratio per virtutem illam salutiferam, quae a divinitate Christi per ejus humanitatem in ipsa sacramenta derivatur. Cf. S. Thom. III. q. LXII. a. 5. 2° Sicut anima, quae est pars hominis nobilissima, corpus non excludit, sed influxum ab ipso experitur, ita ecclesiae pars interior exteriori colligatur, in quantum externa professio et ministerium ab ipso Christo ad interiorem ecclesiae vitam ordinata sunt. 3° Proinde ecclesia *est simpliciter* societas *supernaturalis.* Nam sicut anima et corpus uniuntur in uno esse tum personali tum essentiali compositi, quod est homo (cf. S. Thom. Quaest. disp. *De verit.* XXVI. art. 30.), ita ex parte substantiali interiori et exteriori, seu ex anima et corpore ecclesiae una persona moralis exsistit, quae simpliciter est supernaturalis, sicut homo dicitur ens rationale simpliciter.

III. De influxu divino in totam constitutionem ecclesiae. Gratia virtusque supernaturalis, qua *totum com-*

positum seu anima et corpus ecclesiae etiam in esse *corporis socialis* constituitur et servatur, est divina operatio *Christi* et *S. Spiritus*. Hinc 1° Christus dicitur ecclesiae *caput*, 2° S. Spiritus *cor* ecclesiae.

1° De influxu Christi, *capitis*, in ecclesiam S. Paulus: „crescamus in illo per omnia qui est caput Christus: *ex quo totum corpus compactum et connexum per omnem juncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in aedificationem sui in caritate.* Eph. IV. 16. Audiamus Angelicum illa verba exponentem: „omnia — inquit — quae sunt a capite corporali, scilicet compactio, nervorum ligatio, et ad opus motio, fluunt a capite nostro Christo in corpus ecclesiae. Et primo compactio per fidem. Secundo fluit a Christo capite in corpus ecclesiae suae mysticum connexio, et colligatio: quia oportet adunata aliquo nexu, vel vinculo necti, vel colligari, id est per fidem et caritatem, quae connectunt et conjungunt membra corporis mystici ad mutuam subministrationem. Tertio a capite Christo in membris ut augmententur spiritualiter, influitur virtus actualiter operandi. Non solum a capite nostro Christo est membrorum ecclesiae compactio per fidem, nec sola connexio, vel colligatio per mutuam administrationem caritatis; sed certe ab ipso est actualis membrorum operatio, sive ad opus motio, secundum mensuram et competentiam cujuslibet membri: quia non solum per fidem corpus mysticum compaginatur, nec solum per caritatis subministrationem connectentem augetur corpus, sed per actualem compositionem, ab unoquoque membro egredientem secundum mensuram gratiae sibi datae et actualem motionem ad operationem, quam Deus facit in nobis.“ *In Ephes.* IV. lect. V.

2° S. Spiritus dicitur *cor* ecclesiae, quia „cor habet quamdam influentiam occultam. Et ideo cordi comparatur Spiritus Sanctus, qui invisibiliter ecclesiam vivificat et unit.“ S. Thom. III. q. VIII. art. 1. ad 3.

ARTICULUS II.

Utrum Christi ecclesia sit coetus essentialiter etiam visibilis.

I. Adversariorum de ecclesiae visibilitate sententia. Adversa nobis doctrina his quatuor continetur, *in se* connexis. 1° *Duplex* fingitur ecclesia, visibilis et invisibilis. 2° Invisibilis ecclesia est *ecclesia promissionum*, cui indefectibilitas aliaque charismata promissa sunt. 3° Haec invisibilis ecclesia est *tota* ecclesiae *essentia*, visibilitas autem non est nisi *accidens*. 4° Itaque non oportet, ecclesiam esse *semper* visibilem. Unde Calvinus in *Instit.* Praefatione haec: „permittamus Deo, ut quandoque ipse solus noverit qui sui sint; *interdum* etiam ecclesiae suae exteriorem notitiam ab hominum aspectu auferat.“ M. Antonius de Dominis *praesumptivam* tantum ecclesiam spectabilem esse contendit. *De republ. Christ.* lib. VII. cap. X. Luther apertius: „Quis ecclesiam nobis monstrabit, cum sit *occulta* in spiritu, et *solum* credatur.“ *De abrog. Missa priv.* Recentiores ecclesiam idealem suam, quod nullus coetus *ideam realiter* exprimere possit, visibilem fieri *posse* negant.

II. Radix errorum contra visibilitatem ecclesiae. Error expositus cum aliis doctrinis erroneis cohaerescit. Et primo quidem, ut Donatistae saeculo IV. ecclesiam intellexerant coetum *justorum*, ita Wicleff et Huss eam dixerunt congregationem *praedestinatorum*. Atque ex eo accidit, ut etiam protestantes non pauci *totam* ecclesiae constitutionem in aliqua *re invisibi*, videlicet in *justitia* et praedestinatione constare putaverint. Deinde sectarii fucata specie justificantis fidei atque communionis cum Christo immediatae, visibilia ecclesiae elementa, hierarchiam et sacramenta, si non prorsus rejecerunt, at certe laeserunt quam maxime. Denique cum catholici novatoribus objicerent, ante Lutherum, cum praeter Romanam ecclesia nulla esset, *aut* ecclesiam veram diutissime latuisse, *aut* Romanam, quae spectabatur, veram fuisse; desertores ecclesiae

Romanae, dilemmate pressi, suam ecclesiam invisibilem protulerunt.[1])

III. Sententia catholica de visibilitate ecclesiae. Visibilitas definitur: *ea militantis ecclesiae constitutio, qua cum judicii certitudine in concreto discerni potest ut vera Christi ecclesia.* Est igitur *una* ecclesia eaque *simpliciter* visibilis, quanquam invisibilis *secundum quid*, hoc est, si interna sola consideres absque respectu ad exteriora; quemadmodum et homo dicitur simpliciter visibilis, licet non conspiciatur secundum animam, si eam solam cogites absque respectu ad corpus, in quo vitam suam spiritualem manifestat. Ad eam visibilitatem efficiendam nec *singularium* actus religiosi externi, neque ecclesiae *partiales* visibiles sufficiunt; sed ecclesia creditur *essentialiter, formaliter, semper* visibilis ut *una ecclesia universalis* et regnum Christi. Quamobrem sicut regna terrestria, v. g. Belgium et Anglia veluti digito ostenduntur, ita monstramus ecclesiam, non *materialiter* tantum, quatenus homines, qui ecclesiae sunt membra, conspiciuntur, sed *formaliter*, seu praecise *ut coetus* est ac societas fidelium eademque vera. Postremo *visibilis* ecclesia non est origine seu institutione *ecclesiastica* aut apostolica, sed *divina.*

Thesis: *Ecclesia divinitus constituta est ut societas essentialiter visibilis.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex S. Scriptura. a)* In V. T. Isaias cecinit: *Et erit in novissimis diebus praeparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes.* Cap. II.; cf. Mich. cap. IV. Porro *mons domus Domini* est Christi ecclesia, ut docent S. Aug. *In Joan.*

---

[1]) Jurieu, Calvinista, ait: „Ce qui a porté quelques docteurs reformés à se jeter dans l'embarras où ils se sont engagés en niant que la visibilité de l'Eglise fût perpétuelle, c'est qu'ils ont cru qu'en avouant que l'Eglise est toujours visible, ils auraient eu peine à répondre à la question que l'Eglise romaine nous fait si souvent: Où était votre Eglise il y a cent cinquante ans?“ Apud Bossuet, *Hist. des Variations*, liv. XV.

tract. I. 13.; S. Optatus Milev. *De schismate Donatist.* lib. III.; S. Basilius, *In Is.* n. 66.; S. Joan. Chrys. *In Is.* II.; S. Cyrillus Alex. *In Is.* lib. II. 2.; S. Thom. *In Is.* II. Cf. S. Hier. *In Is.* LX. Jam vero *omnes gentes* ad ecclesiam confluere nequeunt, nisi semper appareat. — Isaias cap. LX. haec vaticinatur: *ambulabunt gentes in lumine tuo, et reges in splendore ortus tui.* At gentes *in lumine* Christi *ambulare* non videntur, si Deus ecclesiae suae seu regni Christi exteriorem notitiam ab hominum adspectu auferat.

b) In N. T. Christus docet semper fore ecclesiae *membra* visibilia, quae adunantur per *auctoritatem* visibilem et per *sacramenta*, quae sunt invisibilis gratiae visibilia signa. His autem continetur visibilitas, quam asserimus. Ergo. Et certe *membra visibilia* sunt *triticum* illud et zizania, quae utraque Dominus vult *crescere usque ad messem,* id est, usque ad consummationem saeculi; visibilis est ille *grex*, cui pastores *attendere* debent; *in quo Spiritus sanctus ipsos posuit regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.* Matth. XIII. 30.; Act. XX. 28.; I. Petr. V. 2. — *Auctoritas visibilis* duplici Christi lege perspicua est: *dic ecclesiae*, Matth. XVIII. 17., necnon: *euntes ergo docete,* Matth. XXVIII. 19., ubi Salvator significat hoc mandatum observandum „usque ad consummationem saeculi". — *Signa visibilia* gratiae sunt baptismus, Eucharistia, etc.

Confirmatur hoc argumentum ex verbis Christi ad apostolos: *Vos estis lux mundi. Non potest civitas abscondi supra montem posita.* Matth. V. 14. Nec S. Paulus invisibilem intellexit ecclesiam, cum pastores erudiret, „quomodo oporteat in domo Dei *conversari,* quae est ecclesia Dei vivi." I. Tim. III. 15.

Arg. II. *Ex traditione. a)* Veteres *absolutam* docent necessitatem adhaerendi ecclesiae visibili et devitandi schismata. Ergo ecclesiam essentialiter visibilem esse crediderunt. *Conseq.* patet; absoluta enim necessitas adhaerendi coetui quandoque occulto admitti nequit. Prob. *antec.* *S. Ignatius* Antioch. in *ep. ad Philad.* III. 3. illa: „Si quis schisma facientem sectatur, regni divini haereditatem non assequitur."

S. Cyprianus: „Habere jam non potest Deum patrem, qui ecclesiam non habet ut matrem.“ *De unit. eccl. S. Augustinus:* „Amemus Dominum Deum nostrum, amemus ecclesiam ejus; illum sicut Patrem, istam sicut matrem.“ *Enarr. in ps.* LXXXVIII. 14.

b) Veteres ecclesiam semper et ex natura sua maxime spectabilem expressis verbis asseverant. *S. Irenaeus* ecclesiam extollit, „apud quam una et eadem salutis via in mundo ostenditur.“ *Adv. haer.* V. 20. Origenes: „ecclesia plena est fulgore ab Oriente ad Occidentem.“ Hom. XXX. in Matth. *S. Athanasius:* „Thronum Christi intellige ecclesiam: in illa quippe requiescit. Erit igitur, inquit, ecclesia Christi fulgens et illuminans orbem, manensque in aeternum sicut sol et luna.“ *In ps.* LXXXVIII. *S. Augustinus:* Facile tibi est attendere et videre civitatem super montem constitutam, de qua Dominus ait in Evangelio, quod abscondi *non possit.* Ipsa est enim Ecclesia Catholica . . . Hanc ignorare nulli licet; *ideo*, secundum *verbum Domini* nostri Jesu Christi, abscondi non potest.“ *Ep.* 52.

Arg. III. *Ex fine et indole ecclesiae.* Ecclesiae finis est, ut divina Christi missio per eam continuetur, juxta illud: *Sicut misit me pater et ego mitto vos.* Joan. XX. 21. Atqui Christus, ut homines doceret, visibiliter apparuit. Ergo visibilitatem hujusmodi continuari oportet in corpore Christi mystico, quod est ecclesia.

Atque hoc etiam animadvertendum est, quod Deus hominibus providet secundum eorum conditionem, quae talis est, ut per visibilia ad invisibilia et spiritualia ducamur. Ergo ecclesia, pro hominibus instituta, ut in ea et per eam sanctificentur, elemento visibili carere non potest. Cf. S. Thom. *Summa c. Gent.* lib. IV. cap. LVI.

Adde indolem ecclesiae socialem, qua domatur individualismi superbia, atque fideles plurimas utilitates ex influxu mutuo membrorum adipiscuntur. Jam vero socialis vita hominum, ablata visibilitate, ne cogitari quidem potest. Quare ipse Calvinus: „quia nunc de visibili ecclesia disserere propositum est, discamus vel matris elogio quam utilis sit nobis

ejus cognitio, imo necessaria: quando non alius est in vitam ingressus nisi nos ipsa concipiat in utero, nisi pareat, nisi nos alat suis uberibus, denique sub custodia et gubernatione sua nos tueatur, donec exuti carne mortali, similes erimus angelis.“ *Instit.* lib. IV. cap. I.

Objectiones.

Obj. I. Christus ait: *Simile est regnum caelorum thesauro abscondito in agro.* Matth. XIII. 14. Porro regnum caelorum est ecclesia. Ergo.

Resp. Dist. majorem: Comparatione thesauri absconditi ecclesiae pretium commendatur, *concedo;* visibilitas excluditur, *nego.* S. Matthaeus cap. XIII. parabolas seminantis bonum semen, grani sinapis, fermenti etc. commemorat, quibus ecclesia designatur. Hinc verbum *absconditus* juxta regulas hermeneutices non premendum est, sed ex *thesauro* abscondito rei inventae pretium laetitiaque inventoris discantur.

Instabis. Servator, interrogatus a Pharisaeis: *Quando venit regnum Dei? respondens eis dixit: Non venit regnum Dei cum observatione: neque dicent: Ecce hic aut ecce illic: Ecce enim regnum Dei intra vos est.* Luc. XVII. 20, 21. Ergo.

Resp. Dist. antecedentis primam partem: regnum Dei non venit cum observatione rumoris et splendoris mundani, *concedo;* non venit visibile, *nego.* Item *distinguo* secundam partem: regnum Dei intra vos est, hoc est, prope vos atque in cordibus vestris, *concedo;* non videtur, *nego.*

Ut Judaei minime ita nec Christus loco proposito controversias de ecclesiae visibilitate movet; sed quoniam temporale Messiae regnum ipsorum animis obversabatur, idcirco corriguntur ab Eo, quem Zacharias annuntiavit, inquiens: *Dicite filiae Sion, ecce Rex tuus venit tibi mansuetus.* Cf. Matth. XXI. 5. Deinde vox ἐντὸς (ὑμῶν) et locum in quo et personas, in quarum medio res quaedam reperitur, significat. Christus igitur dixisse videtur: „Messias in medio vestri adest, atque gratia sua jam discipulos sibi acquirit.“ Ita Luc. XI. 20. legitur: *si in digito Dei ejicio daemonia: profecto*

pervenit in vos regnum Dei. S. Thomas sic exponit: „*Ecce regnum Dei intra vos est;* idest, in vestris affectibus et in potestate vestra id capere: potest enim quilibet homo justificatus per fidem Christi et virtutibus ornatus regnum obtinere caelorum.“ *Cat. aur.* in l. c. ex S. Cyrillo.

Urgebis. Christus Samaritanae dicit: *Venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate. Nam et Pater tales quaerit, qui adorent eum. Spiritus est Deus: et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare.* Joan. IV. 23, 24. Ergo Christi ecclesia non est visibilis.

Resp. Dist. sensum textus: hoc *in spiritu et veritate* significat cultum magis spiritualem, *concedo;* ecclesiam invisibilem, *nego.* Seu vocem *adorare* (*προσκυνεῖν*) de sacrificiis tantum intelligas seu de cultu universo mentionem fieri existimes, nihil de visibilitate agitur. Ratio enim formalis, sub qua novus cultus et vetus opponuntur, non haec est: „vetus religio visibilis erat, mea invisibilis erit;“ sed tam Samaritanis, in monte Garizim adorantibus, quam Judaeis, Deum colentibus in templo Hierosolymitano, Christi religio opponitur, quae veteri praeeminet. Primo, quia vetus erat *In justitiis carnis,* Hebr. IX. 10., nova *in spiritu;* secundo, quia vetus in *umbra* erat, nam *umbram habet lex futurorum,* Hebr. X. 1., nova *in veritate,* sicut scriptum est: *Gratia et veritas per Jesum Christum facta est,* Joan. I. 17. Quod cum ita sit, dicitur: *in spiritu et veritate,* „quia per Christum homines plenius ad spiritualem Dei cultum sunt introducti.“ S. Thom. I. II. quaest. CI. art. 2. ad 4.

Dices. Quod est spirituale non videtur. Ecclesia autem spiritualis est. Ergo. *Minor* patet. Legitur enim in S. Scriptura: *Regnum meum non est de hoc mundo,* Joan. XVIII. 36.; et alibi: *ipsi tamquam lapides vivi superaedificamini domus spiritualis.* I. Petr. II. 5.

Resp. Dist. majorem: Quod spirituale est, non videtur in se, *concedo;* per aliud, *nego.* Et *dist.* minorem: ecclesia est spiritualis in forma visibili, *concedo;* absque ea forma, *nego.* Ad probationem minoris 1am *distinguo:* Christus docet suum

regnum non esse temporale, *concedo;* non esse visibile, *nego.* Videlicet Servator Pilato respondet, quem Pharisaei premebant de regno temporali, a Jesu, ut ajebant, petito. Ad probationem 2am *distinguo:* a S. Petro *spirituale* opponitur carnali, *concedo;* visibili, *nego.*

Supra diligenter consideravimus, quanam ratione elementum invisibile invisibili in unica Christi ecclesia conjungatur. Illud vero etiam prae oculis habeamus, ipsam causam principalem ecclesiae, Christum, maxime spiritualem eundemque visibilem fuisse. Ex quo facto certissimo sic ratiocinatur S. Thomas. „Prima autem et universalis causa humanae salutis est Verbum incarnatum . . . . Congruum igitur fuit ut remedia quibus universalis causae virtus pertingit ad homines illius causae similitudinem haberent, ut scilicet in eis virtus divina invisibiliter operaretur sub visibilibus signis.“ S. contra Gent. lib. IV. cap. LVI.

Instabis. Quod creditur non videtur. At ecclesia est objectum fidei, cum profiteamur: „credo sanctam ecclesiam.“ Ergo.

Resp. Dist. majorem: Quod creditur non videtur sub eo respectu, quo creditur, *concedo;* sub alio respectu, *nego.* Et *dist.* minorem: ecclesia est objectum fidei, sub respectu suae supernaturalis veritatis, *concedo;* sub respectu motivorum suae credibilitatis, *subdistinguo:* objectum fidei commune, *concedo;* objectum fidei proprium, *nego.* Ecclesia certe creditur; quin etiam ecclesiae *visibilitas* creditur. At vero res una plures habet respectus. Ita visibilia ecclesiae, veluti hierarchia, sacramentorum administratio *materialiter* videntur etiam per sensus; *formaliter*, hoc est, ut pertinentia ad ecclesiam *veram* per motiva credibilitatis; postremo *per fidem* admittenda sunt, in quantum vita gratiae supernaturalis visibilia penetrat. Motiva autem credibilitatis objectum fidei *commune* esse eo dixi, quod fieri potest, ut motiva *nonnulla*, quae per studium videntur; credantur a simplicibus. Cf. S. Bonav. *Comm. in III. Sent.*, dist. XXIV. art. II. quaest. 1.

Obj. II. Ex iis, qui palam Christi signum ferunt, non pauci fortasse increduli sunt. Ergo ecclesia, cum nulla ejus

pars certo cognoscatur, visibilis dici non poterit. Prob. *antec.* Scriptum est: *nescit homo, utrum amore an odio dignus sit.* Eccl. XI. 1. Ergo solus Dominus novit, qui sui sint.

Resp. Dist. antecedens: per eam hypocrisin delitescunt merita singularium, *concedo*; latet ipsa ecclesia, *nego.* Et sic patet responsum ad probationem antecedentis. Christi nempe ecclesia non apparet ex fide uniuscujusque singulatim, sed ut coetus et *institutum* bene ordinatum, in quo fideles collective unius fidei legem et auctoritatem regiminis sequuntur. Ejusmodi *institutum*, divinis notis consignatum, per se ipsum est divinae suae legationis testimonium irrefragabile.

ARTICULUS III.

Ex quibus fidelibus ecclesia proprie et vere confletur.

I. Principia. Ante omnia statuendum est, quid certo requiratur, ut homo ecclesiae membrum fiat. Quinque hujus rei principia recolamus.

1⁰ Cum ecclesia sit *corpus* Christi mysticum (Eph. I. 23.) et Christus *caput corporis Ecclesiae* (Col. I. 18.), sequitur quantum quisque ecclesiae membrum est, tantam cujusque unionem esse cum Christo.

2⁰ Homines Christo uniuntur *actu* aut *in potentia;* atque adeo „infideles, etsi actu non sint de Ecclesia, sunt tamen de Ecclesia in potentia. Quae quidem potentia in duobus fundatur: primo quidem et principaliter in virtute Christi, quae est sufficiens ad salutem totius humani generis; secundario, in arbitrii libertate.“ S. Thom. III. quaest. VIII. art. 3. ad 1.

3⁰ Homines actu Christo uniuntur *interne* et *externe. Interne* per fidem et caritatem; *externe* per professionem fidei publicam, communionem sacramentorum et obedientiam auctoritati legitimae.

4⁰ Unio interna aut *perfecta* est aut *imperfecta. Perfecta*, quando fides per caritatem operatur; *imperfecta*, quando fidei caritas deest, „nam fides, nisi ad eam spes accedat et caritas, neque unit perfecte cum Christo, neque corporis ejus vivum

membrum efficit.“ *Conc. Trid.* sess. VI. cap. VII. Unio tamen quaedam est; fides enim humanae salutis est initium, fundamentum et radix omnis justificationis. „Percipiunt tales (qui peccatis mortalibus subduntur) — Angelicus ait — a Christo quemdam actum vitae, qui est credere; sicut si membrum mortificatum moveatur aliqualiter ab homine.“ L. c.

5⁰ *Externa* participatio hominum cum ecclesia considerari potest, *a)* prout externa participatio *in membris singulis* fide viva aut saltem informi *vivificatur; b)* prout membra vinculo externo vitae *socialis* conjunguntur. Sub primo respectu nemo, qui fide, quamvis occulte, careat, ecclesiae membrum dici poterit; sub altero respectu illi, qui baptismate, exteriori fidei professione et reliquis vinculis exterioribus ecclesiae uniuntur, hac sola unione quodammodo ecclesiae membra esse videntur, quamdiu ecclesia eos non excludit. Ratio est, quia *forma externa socialis* ecclesiae per hujusmodi membra, quamvis mortua, continuatur et quia haec eadem membra per motum illum *exteriorem*, quem corpus vivum ab anima ecclesiae accipit, *con*movetur.

II. Conclusiones de membris ecclesiae. 1⁰ Qui fidem et caritatem habentes fidem suam in ecclesiae communione profitentur, sunt ecclesiae membra perfecte et complete. 2⁰ Iidem, si caritatem perdiderint, sunt membra complete sed imperfecte. 3⁰ *Pueri*, in secta haereticali nati, baptizati autem valide, esse censentur, usque dum rationis usum adepti fuerint, ecclesiae membra complete, quod ab iis, interius per fidei habitum ecclesiae unitis atque per baptismatis januam in ecclesiam ingressis exterius, nullus actus contrarius ponatur. 4⁰ *Haeretici et schismatici*, si *bona fide* errent, sunt ecclesiae membra incomplete; perfecte, si cum fide caritatem servaverint, imperfecte, si fidem solam. Nam ejusmodi haeretici et schismatici, ecclesiae, cui explicite obedirent, si instruerentur, adhaerent implicite. Quare S. Augustinus: „Qui sententiam — inquit — suam quamvis falsam et perversam nulla pertinaci animositate defendunt, praesertim quam a seductis parentibus acceperunt, quaerunt autem caute sollicitudine veritatem, corrigi parati quum invenerint, nequaquam

sunt inter haereticos deputandi." *Ep.* 43. 5° *Excommunicati insontes,* etiamsi externa communione quandoque priventur, interiori tamen communione esse ecclesiae membra non desinunt. Quandoque eos externa communione privari, docet Angelicus inquiens: „si sit talis error ex parte sententiae, qui sententiam nullam esse faciat, non habet effectum, quia non est excommunicatio. Si autem talis error non annullet sententiam, habet effectum suum, et debet excommunicatus humiliter obedire, *et erit illi ad meritum.*" *Suppl.* quaest. XXI. art. 4. 6° *Catechumeni,* etsi *fide* imperfecte, *fide cum caritate* perfecte ad ecclesiae *animam* pertinere videntur, *corporis* tamen ecclesiae non re et proprie sed proxime tantum et in voto membra sunt. Etenim privantur baptismate, per quod veluti per januam in ecclesiam ingredimur. Cf. *Conc. Trid.* sess. XIV. de Poen. cap. II 7° *Haeretici formales* et *publici* nec interne nec externe sunt membra ecclesiae; carentibus enim caritate, fide et externae communionis vinculo relinquitur nihil, quod membra capiti membrisque reliquis conjungat. *Subditi* tamen ecclesiae esse non desinunt; etenim „quia character baptismalis, — ait S. Thomas — quo quis populo Dei annumeratur, est indelebilis, ideo semper remanet baptizatus aliquo modo de Ecclesia et sic Ecclesia de ipso judicare potest." *Suppl.* quaest. XXII. art. 6. ad 1. 8° *Schismatici formales* nec interne nec externe ecclesiae membra sunt; non externe, ut patet; non interne, cum unitati interiori, quam fides inter sinceros et bene affectos per se efficit, obicem suae dispositionis contrariae, contumaciae scilicet ac malae fidei ponant.

III. De haereticis occultis et excommunicatis reis. 1° Id in dubium adducitur, num *haeretici occulti et interni ecclesiae* membra haberi possint. Jam vero ejusmodi haereticos interne membra ecclesiae non esse constat; caritate enim et fide, hoc est, vita interna supernaturali carent. Ergo quaeritur, utrum *externe?* Billuart ait: „probabilius . . . arbitramur (haereticos occultos et internos) non esse de Ecclesia, nec vera ejus membra; sicut si lupus pelle ovina tectus reperiretur inter oves, esset in ovili, sed non esset de ovili, ut vera ejus pars." *De regulis fidei,* diss. III. art. 2. §. 4. Cajetanus, *De author.*

papae et concilii, cap. XXII.; Canus, *De locis theol.* lib. IV. cap. VI. ad 12.; Bellarminus, *De contr.* III. 3.; Joannes a S. Thoma, *De auct. Summi Pontificis,* disp. II. art. 3. n. 5. affirmant haereticos ejusmodi esse membra seu partes ecclesiae. Ita J. a S. Thoma: „haeretici occulti — inquit — quamdiu ab Ecclesia non condemnantur, et praescinduntur, sunt partes Ecclesiae, et cum ipsa communicant in exteriori communicatione, licet non in spiritu interno.“ L. c. At Billuart: „controversia — inquit — videtur esse inter theologos magis de modo dicendi quam de re.“ L. c. Et sane nonnulli respexisse videntur vitam ecclesiae internam; qua cum haeretici occulti priventur, eos ecclesiae membra non habuerunt; alii considerantes vincula societatis externa et *con*motionem externam mortuorum membrorum cum corpore vivo, haereticos occultos quodammodo ecclesiae membra esse dixerunt. Cf. supra *principia,* n. 5. Canus hoc exponens, ait: „videmus, cum membrum aliquod sensu et vita carens arescit in corpore, quoniam reliquis omnino partibus continuatur, motum quemdam externum ab spiritu participare: quamquam spiritus illi nihil interius vitaleque communicat. Quem profecto modum spiritus Christi in corpore Ecclesiae tenet ac servat. Quasdam enim partes ita animat etc.; aliis autem externam vim suam facultatemque dimittat, ut quamvis mortua prorsus et arida membra sint, quia non sunt tamen a corpore excisa, a spiritu cum corpore moveantur.“ L. c.

2° *Excommunicati rei* et obstinati animi, modo ecclesia eos puniverit excommunicatione plena et perfecta eaque verborum forma, qua penitus *vitandi* efficiantur, multorum judicio ecclesiae membra esse non censentur. In *Catechismo Romano,* p. I. cap. IX. illis, qui „ecclesiae militantis finibus non contineantur“, praeter infideles, haereticos et schismaticos excommunicati annumerantur, „quod ecclesiae judicio ab ea exclusi ad illius communionem non pertineant, donec resipiscant.“ Et quamvis fide non priventur, sententia tamen ecclesiae, quae habet penitus praecidendi potestatem, a consortio fidelium eliminantur.[1]) Cf. S. Thom. *Suppl.* quaest. XXI. art. 1. Ex-

[1]) „Vinculum ergo quo peccator ligatus est apud Deum, in culpae

communicati vero, quos ab ecclesia praecisos delicti poeniteat, affectu saltem et in voto ecclesiae membra habentur. Demum ex intentione et indole excommunicationis excommunicati non *mortaliter* sed *medicinaliter* exclusi sunt. Cf. S. Aug. *C. Parmeniani ep.* lib. III.

IV. Adversarii. Joannes Huss († 1415), Bohemus, omnibus et solis praedestinatis locum in ecclesia concessit; docuit praedestinatum semper manere membrum ecclesiae, quod nunquam excidat a gratia praedestinationis, licet a gratia adventitia aliquando excidat. Qui error a concilio Constantiensi damnatus est. Donatistae, Waldenses, protestantes nonnulli, Quesnell, Parisiensis, qui a. 1719 Amstelodami vita functus est, solos justos ecclesiae membra esse contenderunt. Error damnatus est a patribus Tridentinis, sess. VI. can. XXVIII; a Clemente XI. constit. *Unigenitus,* prop. 72 et seqq.; a Pio VI. const. *Auctorem fidei,* prop. 15 etc.

Thesis: A. *Non omnes semper neque soli praedestinati ecclesiae membra sunt.*

B. *Ecclesia ex justis et peccatoribus constat.*

Argumenta.

A.

1° *Non omnes praedestinati semper ecclesiae membra sunt.*

Arg. I. In S. Scriptura legitur: *Eratis in tempore alienati a conversatione Israel, et hospites testamentorum; jam autem non estis hospites et advenae, sed estis cives sanctorum, et domestici Dei,* Ephes. II. 12. et alibi: *Qui aliquando non populus Dei, nunc autem populus Dei,* I. Petr. II. 10.; atque iterum: *Eratis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino: ut filii lucis ambulate.* I. Cor. VI. 15. Atqui haec clarissime ostendunt, ex praedestinatis plurimos aliquando ecclesiae membra non fuisse. Ergo.

Arg. II. S. Thomas ait: „membrum non judicatur secundum id quod de eo fieri potest, sed secundum id quod est.“

---

remissione dissolvitur; illud autem quo ligatus est apud Ecclesiam, cum sententia remittitur, relaxatur.“ Innoc. III. *Epist.* lib. II. 61.

In Sent. III. dist. XIII. quaest. II. art. 2. q. 2. Atqui in praedestinatis, fide nondum imbutis, vinculum unionis cum ecclesia erit, sed *non est.* Ergo. Et certe nequaquam est, cur Saulus ante conversionem, Turcae, pagani, qui postea conversi salvabuntur, ecclesiae membra dicantur.

2° *Non soli praedestinati.*

Arg. I. Christus ecclesiam similem esse docet *nuptiis* a rege paratis, in quas intravit etiam ille, qui missus est in tenebras exteriores; *areae,* in quacum tritico paleae adsunt, quae repurgato tritico igni comburuntur; *sagenae,* in qua et pisces mali reperiuntur ejiciendi; etc. At haec probant, eos, qui prius in ecclesia erant, postea damnari, prout patet ex verbis *mitti in tenebras, comburi, ejici.* Ergo, quoniam ex praedestinatis damnatur nemo, ecclesia ex solis praedestinatis coalescere falso dicitur.

Arg. II. Plenae sunt Libri sacri et apostolorum in primis epistolae adhortationibus et obsecrationibus, ne fideles pravis moribus et peccatis aeternae gloriae coronam amittant. Atqui fideles illi ab apostolis, qui eos hortantur, haud dubie ecclesiae membra habentur. Sed nullum ecclesiae membrum, si praedestinati soli membra sint, in periculo amittendae coronae versatur. Ergo non soli praedestinati sunt membra ecclesiae.

B.

Ecclesia ex justis et peccatoribus constat.

Arg. I. *Ex verbis et institutis Christi.* *a)* Christus ecclesiam suam assimilavit *sagenae,* in qua pisces boni et mali includuntur; *areae,* ubi paleae frumento admiscentur; *decem virginibus,* ex quibus quinque fatuae erant; *convivio nuptiali,* in quod intravit vir sine veste nuptiali, namque „per nuptias — ait S. Thomas — praesens ecclesia . . . designatur . . . Intrat . . . ad nuptias, sed sine veste nuptiali, qui in Ecclesia fidem habet, sed caritatem non habet.“ Matth. XIII. 47.; XXV. 1.; XXII. 1. et in hunc locum S. Thom. in *Catena aurea.*

b) Christus suos orare docuit: *Dimitte nobis debita nostra,* Matth. VI. 12., quod *debita* in ecclesiae membris admittit. Qui graviter peccant non nisi postquam ecclesiam audire contumaces recusaverint, ab ecclesia ejiciendi sunt: *si autem eccle-*

siam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus. Matth. XVIII. 17. Potestas, ut fratrum peccantium delicta remitteret, a Christo ecclesiae collata est. *Joan.* XX. 22.

Arg. II. *Ex Apostolorum dictis et factis: a)* S. Paulus ait: *In magna autem domo non solum sunt vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilea; et quaedam quidem in honorem, quaedam autem in contumeliam,* II. Tim. II. 20.; item: *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis quae sunt ad Deum, ut offerat dona, et sacrificia pro peccatis*, Hebr. V. 1.; atque iterum S. Jacobus: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiae . . . et si in peccatis sit remittentur ei*, Jac. V. 15. Ergo in ecclesia vasa *in contumeliam, sacrificia pro peccatis* et homines, qui *in peccatis* sint, hoc est, etiam peccatores esse videntur.

b) Legentibus epistolas, quas S. Paulus ad Corinthios, Galatas et alios misit, dubium non erit, quin carnales etiam et peccatores in ecclesia viderit apostolus. Namque *inter vos* — inquit — *multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi*, I. Cor. XI. 30.; et alibi: *Fratres, et si praeoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne et tu tenteris*, Gal. VI. 1.; rursus: *Peccantes coram omnibus argue: ut et ceteri timorem habeant*, I. Tim. V. 20.; denique: *Probet autem seipsum homo: et sic de pane illo edat, et de calice bibat*, I. Cor. XI. 28. Item S. Joannes plures Asiae ecclesias graviter reprehendit, Apoc. II. 3. Atqui haec omnia de illis dicuntur, qui peccatores simul et *fratres* seu membra ecclesiae erant. Ergo peccatores ab ecclesia non excluduntur.

Arg. III. *Ex patribus a) S. Cyprianus* ait: „zizania in Ecclesia esse cernimus.“ *Ep. 51. S. Ambrosius:* „Ecclesiae tuae species est in illa (Matth. V.), quae accessit retro et tetigit fimbriam vestimenti tui, dicens intra se: Quia si tetigero vestimentum ejus, salva ero. Haec ergo Ecclesia confitetur *vulnera sua*, haec curari cupit.“ *De poen.* I. 6. *S. Hieronymus:* „Ut in illa (arca) omnium animalium genera, ita et in hac universarum et gentium et morum homines sunt: ut ibi pardus et haedi, lupus et agni, ita et hic justi et pecca-

tores." *Contra Luciferian.* n. 22. *S. Augustinus:* „Ecclesia hujus temporis areae comparatur, habens mixta grana cum paleis, habens permixtos bonis malos; habitura post judicium sine ullis malis omnes bonos." *Serm.* CCXXIII. n. 2. Idem: „Sicut lilium in medio spinarum, ita proxima mea in medio filiarum. Numquid dixit, in medio alienarum? Non, sed in medio filiarum. Sunt ergo *filiae* malae, et inter illas est lilium in medio spinarum. *In ps.* XLVIII. n. 8.

b) Ne longus sim, meminisse sufficiat 1° ecclesiam a principio *membris* suis peccatorum remissionem praedicasse; id quod ex Montanismi historia manifestum est; 2° Donatistas, qui justos solos in ecclesia esse contendebant, rejectos esse universalis ecclesiae judicio; 3° ecclesiam visibilem, veterum omnium testimonio comprobatam (cf. supra), et ecclesiam, ex justis solis conflatam, conciliari non posse.

Objectiones.

Obj. I. Legitur I. Joan. II. 19.: *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: si enim essent ex nobis, permansissent nobiscum.* Ergo qui praedestinati non sunt et *exierunt,* membra ecclesiae nunquam fuisse videntur.

Resp. Dist. antecedens: hoc *non erant ex nobis* dictum est secundum praedestinationem, *concedo;* secundum fidem, *nego.* Scilicet non pauci *ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt.* Luc. VIII. 13. Cf. S. Aug. *Tract. in Joan.* LXI. n. 2.

Aliter: *non erant ex nobis,* ut viri fortes, *concedo;* simpliciter, *nego.* Sunt enim, qui spiritu Christi non plane imbuti, tentationibus non fortiter resistant; sicut scriptum est de iis, qui virorum Judae fortitudine carebant: *Ipsi autem non erant — ex semine virorum illorum per quos salus facta est in Israel,* I. Mach. V. 62.

Urgebis. In arca non fuerunt nisi salvandi ab aquis. Et arca habetur figura ecclesiae. Ergo in ecclesia non sunt nisi praedestinati.

Resp. Dist. minorem: arca habetur figura ecclesiae, quod non salvantur, qui sunt extra, *concedo;* quod omnes salvantur,

qui sunt intra, *nego.* Nec vero in hoc solum similitudo sita est, sed etiam in aggregatione bonorum et malorum; animalia enim munda et immunda simul fuerunt in arca. Cf. S. Hier. *Dial. adv. Lucif.* n. 22.

Obj. II. Ecclesia est sancta et tota pulchra. Jam ecclesia, cujus membra plurima injusti sunt, eas laudes non meretur. Ergo.

Resp. Dist. majorem: ecclesia est sancta in doctrina sua et sacramentis, *concedo;* in omnibus membris, *subdistinguo:* finaliter in patria, *concedo;* in statu viae, *nego.* Ad rem S. Thomas: „esse — inquit — Ecclesiam gloriosam, non habentem maculam neque rugam, est ultimus *finis* ad quem perducimur per passionem Christi. Unde hoc erit in statu patriae, non autem in statu viae: in quo *si dixerimus quia peccata non habemus, nosmetipsos seducimus,* ut dicitur I. Joan I. 8.“ III. quaest. VIII. art. 3. ad 2. Et sic ecclesia dicitur *tota pulchra,* Cant. IV. 7.; Sion, per quam *non transibit . . . . pollutus,* Is. XXXV. 8.; *sancta et immaculata,* Ephes. V. 27. Cf. S. Aug. *Retract.* lib. II. cap. XVIII.

Instabis. S. Hieronymus ait: „Qui ergo peccator est et aliqua sorde maculatus, de Ecclesia Christi non potest appellari, nec Christo subjectus dici.“ *In Ep. ad Ephes.* S. Augustinus et alii patres similia docent. Ergo soli justi membra ecclesiae sunt.

Resp. Dist. antecedens: peccatores ecclesiae membra appellari non possunt, sub aliquo respectu, *concedo;* absolute, *nego.* Qui imperfecta et indigna membra sunt, rigidius interdum membra non esse dicuntur. Ita quaedam veterum dicta intelligi necesse est. Et certe habemus Hieronymum et alios patres aperte nobis assentientes, prout argumenta monstrant. Quin constat, S. Augustinum annis duodecim (400—412) Donatistarum errorem de *justis solis* impugnasse. Denique idem sanctus ita distinguit: „utrumque verum est, et *ex nobis* et *non ex nobis:* secundum aliud ex nobis; secundum aliud non ex nobis, secundum communionem sacramentorum ex nobis, secundum suorum proprietatem criminum non ex nobis.“ *Tract. in Joan.* LXI. n. 2.

Obj. III. S. Thomas docet malos non esse ecclesiae „proprie, nisi sicut membrum mortuum, scilicet aequivoce". *In Sent.* III. dist. XIII. quaest. II. art. 2. q. 2. ad 2. et ad 6. Ergo mali ecclesiae membra dici non debent.

Resp. Dist. antecedens: S. Thomas haec affirmat intelligens *membrum* in sensu strictiori, *concedo;* in sensu unico, *nego.* S. Thomas loco citato quadruplicem unionem membrorum ad invicem in corpore mystico, desumpta comparatione a corpore naturali, exponit. Porro „fideles peccatores" ecclesiae uniri negat, „secundum quod (membra) vivificantur per gratiam et caritatem", et „secundum quod in eis est Spiritus sanctus, qui est ultima perfectio et principalis totius corporis mystici." At affirmat „fideles peccatores" pertinere „aliquo modo ad unitatem Ecclesiae inquantum continuantur ei per fidem, quae est unitas materialis". Idem in *Summa theologica* de fidelibus, qui sunt in peccatis mortalibus, dicit: „Percipiunt tamen tales, a Christo quemdam *actum vitae,* qui est credere, sicut si membrum mortificatum moveatur aliqualiter ab homine." III. quaest. VIII. art. 3. ad 2.

Instabis. S. Thomas ait: „quia unitas corporis ex membris consistit, ideo quidam dicunt, quod (fideles peccatores) *non pertinent ad unitatem corporis Ecclesiae,* quamvis pertineant ad unitatem Ecclesiae," *In Sent.* III. l. c.; quam sententiam sanctus doctor approbare videtur. Atqui non sunt membra ecclesiae, „qui non pertinent ad unitatem corporis Ecclesiae". Ergo soli justi ecclesiae membra sunt.

Resp. Admissa auctoritate *dist.* sensum: fideles peccatores non pertinent ad unitatem *corporis* ecclesiae, quod habet actum vitae perfectae, *concedo;* quod habet actum vitae imperfectae, *nego.* Responsum palam erit ex doctrina S. Thomae de fide *formata* et *informi.* De fide *formata:* „Cum enim credere — inquit — sit actus intellectus assentientis vero et imperio voluntatis, ad hoc quod iste actus sit *perfectus,* duo requiruntur: quorum unum est ut infallibiliter intellectus tendat in suum objectum, quod est verum; aliud autem est ut *voluntas infallibiliter ordinetur ad ultimum finem,* propter quem assentit vero. Et utrumque invenitur in actu fidei formatae." De-

inde de fide *informi:* „etsi habeat perfectionem debitam actus fidei informis ex parte intellectus, *non tamen habet perfectionem debitam ex parte voluntatis.*“ II. II. quaest. IV. art 5. Ideo fideles peccatores non pertinent ad unitatem *corporis* ecclesiae, quatenus corpus Christi mysticum habet *vitam perfectam* ex parte intellectus per fidem et voluntatis per caritatem.

Urgebis. Christo capiti membra diaboli conjungere nefas est. At fideles peccatores sunt membra diaboli. Ergo.

Resp. Dist. majorem: si conjunctio illa fiat sub eodem respectu, *concedo;* sub diverso respectu, *nego.* Idem *dist.* minorem: peccatores sunt membra diaboli secundum sua delicta, *concedo;* secundum suam fidem, *nego.* Fides *informis* dicitur non ratione suae speciei, sed propter defectum cujusdam exterioris formae, hoc est, caritatis. Ideo „fides informis — ait Angelicus —, etsi non sit perfecta simpliciter perfectione virtutis, est tamen perfecta quadam perfectione quae sufficit ad fidei rationem.“ Proinde cum sancto doctore dicendum est, fidem informem esse *donum Dei* (II. II. quaest. VI. art. 2.); — ob illud autem donum Dei peccatores membra Christi dicuntur.

Dices. Pius IX. in bulla *Ineffabilis Dei* decernit, eos qui secus ac de Conceptione immaculata B. M. V. definitum est, „praesumpserint corde sentire . . . naufragium circa fidem passos esse et *ab unitate Ecclesiae defecisse.*“ Ergo saltem haeretici occulti, qui secus ac ab ecclesia docentur, *corde* sentiunt, ecclesiae membra nequaquam haberi possunt.

Resp. Dist. antecedens: qui *corde* ita sentierint, ii defecerunt ab unitate Ecclesiae interna, *concedo;* externa, *nego.* S. Thomas ait: „Fides autem informis est communis *omnibus* membris Ecclesiae,“ II. II. quaest. IV. art. 5. ad 4.; atque omnes doctores affirmant eum, qui fidem cum caritate amiserit, ad ecclesiam internam minime pertinere. At verba prolata Pii IX. non eo spectare videntur, ut gravissimorum doctorum sententia excludatur, qua asseritur haereticos occultos membra haberi ecclesiae, quatenus eadem *externa* quoque *societas* est. Huc, servata tamen proportione, fortasse facit haec de pecca-

toribus, qui fidem habent, S. Thomae sententia: „sicut operationes quae sunt ad alterum possunt aliquo modo fieri per membra arida, ut percutere, vel aliud hujusmodi, non tamen operationes quae sunt animae in membris; ita nec mali recipiunt spiritualis vitae operationes a Spiritu sancto; sed tamen Spiritus sanctus per eos operatur spiritualem vitam in aliis, secundum quod aliis sacramenta ministrant, vel alios docent.“ *In Sent.* III. dist. XIII. q. II. art. 2. q. 2.

ARTICULUS IV.

Utrum S. Scriptura doceat ecclesiam a Christo hierarchice constitutam esse.

I. Notio hierarchiae. Hierarchia (*ἱερα ἀρχή*), idem sonans ac sacer principatus, definiri potest: *coetus hominum, qui potestate ad sacrorum ministerium et gubernandam ecclesiam jure divino a ceteris fidelibus distincti sunt.* Itaque in ecclesia nonnulli praesunt, ceteri, sic jubente Christo, parent. Potestas autem principatus sacri duplex est, videlicet 1° potestas *ordinis* ad sacramenta conficienda et dispensanda; 2° potestas *jurisdictionis* ad gubernandum populum Christianum. Universitas eorum, qui praesunt, et quorum organica dispositio ex diversis ordinibus constat, clerus (*κλῆρος*) vocatur, id est *sors*, sive quod de sorte Domini sunt, sive quia Dominus est sors seu pars clericorum. Cf. S. Hier. *ep.* 52. ad Nepotian., secundum ea, quae *Num.* XVIII. 20. *Deut.* XVIII. 2. de Levi et Levitis traduntur. Qui ad hierarchiam non pertinent, illi *laici* (*λαϊκοί*) vocantur, a voce graeca *λαός*, quemadmodum fideles a S. Petro dicuntur *λαὸς θεοῦ*, *populus Dei.* I. Petr. II. 10.; cf. S. Clem. Rom. in *ep.* I. ad Cor. XL.: *ὁ λαικὸς ἄνθρωπος.* Clerus *jure divino* distinguitur a laicis. Proinde haec quatuor tenenda sunt. 1° Principatus sacer a Christo institutus est, ut, ministrorum demortuorum in locum aliis subrogatis, usque ad mundi finem perstaret. 2° Cleri potestas non ita est in coetu distincto, ut prius *omnibus* ecclesiae membris *communis* sit, qui tamen, ne confusio oriatur, aliquibus potestatem exercen-

dam committant. 3⁰ Potestas hierarchica nec a populo, nec a saeculari potestate et magistratu, nec a privatis, quacunque vi vocationis internae compulsis, obtineri potest; sed successione legitima atque ritu, quem Christus determinavit, ad principatum sacrum adscenditur. 4⁰ Ecclesia non est societas *pariteista*, sed jure divino *inaequalis*. Cf. *Conc. Trid.* sess. XXIII. cap. IV.; *Con. Vatic.* Const. *Pastor aeternus.*

II. Habitudo hierarchiae ad Summum Sacerdotem, Christum. Christus *eo quod maneat in aeternum, sempiternum habet sacerdotium.* Hebr. VII. 25. Ad Eum solum pertinet *potestas excellentiae*, id est, meritum et virtus passionis Christi in sacramentis operatur; sacramenta in nomine Christi sanctificantur; Christus solus potuit Sacramenta instituere; Ipse sacramentorum effectum sine exteriori Sacramento conferre potuit. S. Thom. III. q. LXIV. art. 3.

Si causam justificationis inquiris, Deus solus est *causa* justificationis *principalis.* Verum „passio Christi, quae competit ei secundum humanam naturam, *causa* est nostrae justificationis et *meritorie* et *effective*, non quidem per modum principalis agentis, sive per auctoritatem, sed per modum instrumenti, in quantum humanitas est instrumentum divinitatis ejus. Sed tamen quia est *instrumentum conjunctum divinitati* in persona, habet quamdam principalitatem et causalitatem respectu *instrumentorum exstrinsecorum,* qui sunt ministri ecclesiae . . . . Et ideo sicut Christus, in quantum Deus, habet *potestatem auctoritatis* in sacramentis, ita in quantum homo habet *potestatem ministerii principalis*, sive potestatem excellentiae.“ S. Thom. III. q. LXIV. art. 3.

Quibus positis habitudo hierarchiae ad Christum liquebit. Nimirum hierarchiae competit 1⁰ influxus in membra ecclesiae quantum ad gubernationem *exteriorem;* 2⁰ operatio *ad interiorem* effectum sacramenti *per modum ministri.* Jam vero „eadem ratio est ministri et instrumenti: utriusque enim actio exterius exhibetur, sed sortitur *effectum interiorem* ex *virtute principalis agentis,* quod est Deus.“ III. q. LXIV. art. 1.; q. VIII. art. 6. *Interior* ergo influxus gratiae non est ab aliquo nisi a solo Christo, cujus humanitas ex eo quod est Divinitati con-

juncta habet virtutem justificandi. Cf. S. Thom. *C. Gent.* lib. IV. cap. LXXVI. et LXXVII. Christus igitur est *in omnibus ipse primatum tenens*, Col. I. 18.; hierarchiam autem existimamus *ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei.* I. Cor. IV. I.

III. Doctrina protestantica. Saeculo XVI. novatoribus hoc in visceribus haesit, infensare hierarchiam.[1]) Lutheri decretum: *Prorsus ejusdem juris sumus omnes.* De instit. min. eccl. III. Id norma fuit, quamvis pars reformatorum, ecclesia excelsior (High Church), Puseyitae et ritualistae, ordinatione tamen valida legitimaque successione carentes, umbram aliquam ac speciem hierarchiae catholicae revocaverint. Generatim nullum sacerdotium proprie dictum a protestantibus admittitur, sed unum est omnium sacerdotium, nimirum quo se quisque Deo offerat; in ecclesiae primordiis nihil erat nisi constitutio communalis, quaevis communitas se ipsa regebat.[2]) Verum in praxi sectae, ne dilaberentur, ministros esse voluerunt. Hinc *officium* verbi et sacramenti, *creatum ab ecclesia*, non divinitus institutum. Scilicet cum omnes fideles, potestate quidem pares sint, sed omnes simul munere praedicandi et ministrandi fungi nequeant, ecclesia ipsa officium memoratum instituit, quo ministri a ceteris Christianis differunt, sicut senator a civibus suis *officio* regendae civitatis. Sunt, qui censeant, ecclesiam habere mandatum de

---

[1]) Lacordaire ait: „Le protestantisme est une passion profonde contre le sacerdoce fondé par Jésus-Christ, un effort désespéré pour se passer de l'homme dans les rapports de l'âme avec Dieu. Tout le reste est une conséquence de cette aversion primitive. Faites qu'un protestant puisse croire qu'un homme est le ministre avoué de Dieu, son vicaire réel en terre, et il abjurera sans peine les plus multiples erreurs où il soit retenu. La faiblesse du protestant est de ne pouvoir admettre une atmosphère médiatrice entre le soleil et lui, comme la faiblesse de l'incroyant est de perdre la vue dès qu'un nuage s'interpose entre la lumière et ses yeux.“ *Disc. sur la loi de l'histoire.*

[2]) Ita Geffken, *Staat und Kirche* etc. Berlin 1875, p. 209. ait: „negat Protestantismus Germanicus . . . certam quandam et externam Ecclesiae constitutionem esse *originis divinae.*“ Apud Hammerstein, *De ecclesia et statu*, p. 37.

constituendis ministris, imo mandatum *divinum*. At hoc etiam a doctrina catholica longe distat, 1° quia non continet *institutionem* hierarchiae *immediatam* a Christo; 2° quia semper supponitur, potestatem non concessam coetui distincto, sed ecclesiae; 3° quia non exprimitur, utrum ministris competat veri nominis potestas, an merum officium; 4° quia non apparet, utrum ministri ad invisibilem illam ecclesiam, quam novatores a visibili separarunt, aliquid valeant. Itaque contra dictos errores probatur primo

Thesis: *Ex S. Scriptura constat ecclesiam a Christo hierarchice constitutam esse.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex Evangeliis.* Christus hierarchiam instituit, si *a*) personas determinatas a ceteris potestate distinxit, et *b*) hunc coetum, potestate distinctum, usque in mundi finem permanere constituit. Christus autem utrumque egit. Ergo. Prob. *min.*

a) Christus dixit: *Sicut misit me Pater et ego mitto vos*, Joan. XX. 21.; *Qui vos audit, me audit*, Luc. X. 16.; *Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra; euntes ergo docete,* Matth. XXVIII. 18, 19.; *Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata remittuntur eis*, Joan. XX. 20, 23.; et ad S. Petrum: *Pasce oves meas;* XXI. 17.; *tibi dabo claves regni caelorum,* XVI. 19. Quivis autem intelligit, his verbis potestatem concedi. Fateamur etiam necesse est, personas determinari. Quod quidem 1° ex ipsa rei natura liquet, cum tanta potestas omnibus indiscriminatim concessa confusionem pareret: 2° ex littera textus: „mitto *vos; tibi* dabo, etc.“; 3° ex contextu, nam illi potestatem adepti leguntur, quos Dominus prae ceteris ad munera tam excelsa obeunda *vocavit, elegit.* Marc. VI. 7.; Luc. VI. 13. Ergo apostoli pollebant potestate, non sponte sibi a fidelibus concessa, sed a Christo tradita.

b) Coetus ille permanet. 1° Salvator enim pollicetur, se cum principatum sacrum consecutis futurum esse *usque ad consummationem saeculi,* Matth. XXVIII. 20.; iisque promisso Paraclito dixit: „ut maneat vobiscum *in aeternum.*“ Joan. XIV. 16. Jam vero Dominum non latebat, apostolos munere suo non

functuros usque ad mundi finem. Ergo Christus potestatem ita conferens apostolorum quoque successores seu hierarchiam respexit. 2⁰ Christus dixit: „docete *omnes gentes*", Matth. XXVIII. 19. At haec missio ad *omnes gentes* per apostolos personaliter spectatos adimpleri non potuit. Ergo Christus apostolorum in potestate successores esse docet seu hierarchiam.

Arg. II. *Ex aliis N. T. Libris.* Ex iis libris apparet *a)* coetus potestate spirituali a ceteris distinctus; *b)* isque institutus jure divino et *c)* stabiliter. Jam haec est ea, de qua loquimur, hierarchia. Ergo Prob. *min.*

a) Coetus potestate spirituali a ceteris distinctus. Apostolos potestate summa functos esse tum ex arg. I. tum ex II. Cor. II. 9.; X. 6. aliisque locis admodum manifestum est. Porro potestatem spiritualem *in aliis* etiam fuisse, 1⁰ ex Actibus, 2⁰ ex epistolis beati Pauli, 3⁰ ex dictis Petri, Jacobi et Joannis probatur.

1⁰ *Ex Actibus* reperimus, constitutos esse a Paulo et Barnaba per singulas ecclesias presbyteros. Similiter *grex* et *pastores* seu subditi et rectores perquam expresse a Paulo monstrantur, ubi majores natu (πρεσβυτέρους) ecclesiae his verbis affatur: „Attendite vobis, et universo *gregi*, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos, *regere*[1]) Ecclesiam Dei." Act. XIV. 22. XX. 28.

2⁰ *Ex epistolis S. Pauli* invenimus, Timotheum ecclesiae Ephesinae praefuisse, Titum Cretensibus. Apostolus episcopum vocat *dispensatorem Dei*, Tit. I. 7., quemadmodum de seipso testatur: „Sic nos existimet homo ut . . . *dispensatores mysteriorum Dei*," I. Cor. IV. 1. Tenetur episcopus *praeesse* (1. Tim. III. 5.) ecclesiae Dei; *ministerium* implere, II. Tim. IV. 3—5.; arguere *cum omni imperio*, Tit. II. 15. „Qui bene *praesunt* presbyteri duplici honore digni" habentur, I. Tim. V. 17.; praepositi „rationem pro animabus . . . reddituri" sunt. Hebr.

---

[1]) In Gr. ποιμαίνειν; quod in casu idem est ac *regere*. Nec apostolus inusitate loquitur. Etenim qui regunt, illi in utroque Testamento, ab Hesiodo et Homero pastores esse seu *pascere* translative dicuntur. Ita apud Matth. II. 6. ex Michea VI.: „ex te enim exiet *dux*, qui *regat* (ποιμαινεῖ) populum meum Israel."

XIII. 17. Praecipitur autem fidelibus: „*Obedite praepositis* (*ἡγουμένοις*) vestris.“ Hebr. l. c. Item Paulus ad Corinthios scribens Titi mentionem infert, „reminiscentis — inquit — omnium vestrum *obedientiam,* quomodo cum timore et tremore excepistis illum.“ II. Cor. VII. 15.

3° *Ex dictis Petri*, *Jacobi et Joannis* idem evincitur. Petrus enim senioribus seu presbyteris dixit: „*Pascite* (*ποιμάνατε*) qui in vobis est *gregem* Dei . . . forma facta *gregis* ex animo; et cum apparuerit *princeps pastorum* percipietis immarcessibilem gloriae coronam.“ I. Petr. V. 2—4. S. Jacobus fidelibus praecipit: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiae, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini.* Jac. V. 14. S. Joannes de angelis seu praepositis septem ecclesiarum haec commemorat: *vidi septem candelabra aurea: et in medio septem candelabrorum aureorum similem filio hominis . . . et habebat in dextera sua stellas septem . . . Et posuit dexteram suam super me dicens: . . . septem stellae, Angeli sunt septem Ecclesiarum: et candelabra septem, septem Ecclesiae sunt.* Apoc. I. 13—20. Ergo fuerunt *pastores* et *grex*, praepositi et subditi, potestas juridica et obedientia.

b) Coetus, de quo diximus, est jure divino constitutus. Etenim 1° potestas spiritualis *a Deo* datur; 2° hujus potestatis praeter apostolos participes *a Deo* instituti dicuntur; 3° sacrificium, *a Deo* translatum, sacerdotium *a Deo* translatum et institutum postulat.

1° *Potestas spiritualis a Deo datur*, ut Paulus docet: „secundum potestatem quam *Dominus* dedit mihi.“ II. Cor. XIII. 10. Similiter cum Simon Magus oblata pecunia rogaret Apostolos: *Date et mihi hanc potestatem ut cuicumque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum,* S. Petrus ipsum redarguit, quod „*donum Dei*“ existimasset „pecunia possideri“. Act. VIII. 18—20. Jam vero apostoli potestatem illam aliis impertiti sunt; quae quidem communio potestatis in Timotheo, Tito, Apolline et senioribus a Paulo Miletum accersitis conspicitur. Quare S. Paulus: „Quid igitur est *Apollo?* quid vero *Paulus? Ministri ejus* cui credidistis,“ II. Cor. XIII. 10. Dictis congruit, quod S. Petrus seniores (*πρεσβυτέρους*) ipse *con*senior

(*συνπρεσβύτερος*) alloquitur; atque S. Joannes *presbyteri* seu senioris sibi titulum adscivit, II. et III. Joan. v. 1. Denique de Juda scriptum est: „et *episcopatum* ejus accipiat alter" (Act. I. 20.), quibus verbis quaedam *episcopatus* et *apostolatus* fieri videtur assimulatio.

2⁰ *Apostolorum successores a Deo instituti dicuntur.* S. Paulus: „Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui *vocatur a Deo,* tanquam Aaron." Hebr. V. 4. Et alias de praepositis ecclesiarum: „vos *Spiritus sanctus posuit* episcopos regere Ecclesiam Dei." Act. XX. 28. Idem apostolus verbis expressis affirmat, praepositos ecclesiarum per impositionem manuum accepisse *Spiritum sanctum* et gratiam. Cf. I. Tim. I. 18.; IV. 14.; V. 22.; II. Tim. 1, 6.; Ephes. IV. 11.

3⁰ *Sacrificio cultuque divino divinitus translato* sacerdotium pariter a Deo transferri necesse est. Atqui sacrificium a V. T. ad N. T. translatum est. Ergo et sacerdotium. *Minorem* probat *publicus cultus divinus* (*λειτουργούντων δὲ αὐτῶν τῷ Κυρίῳ*), cui Paulus et Barnabas Antiochiae operati sunt, Act. XIII. 2.; *altare* (*θυσιαστήριον*) et *mensa Domini,*[1]) cujus S. Paulus et S. Joannes mentionem faciunt. Hebr. XIII. 10.; I. Cor. X. 20, 21.; Apoc. VI. 6. etc. Illuc etiam pertinet Malachiae vaticinium: *Ab ortu enim solis usquè ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus: et in omni loco sacrificatur nomini meo oblatio munda.*" Malach. I. 11. Cf. Luc. XXII. 19, 20. Ex quibus omnibus apparet potestas a Deo data aliquibus in ceteros.

c) *Coetus ejusdem perennitas* patet 1⁰ ex dictis sub *b)* quae *successores* apostolorum, potestate distinctos, ostendunt. 2⁰ S. Paulus Tito praecipit, ut *per civitates presbyteros* constituat, Tit. I. 5.; Timotheum admonens, ait: *Manus cito nemini imposueris*, I. Tim. V. 22.; alibi episcoporum constituendorum normam praefinit, I. Tim. III.: quae declarant eam Pauli mentem fuisse, ut hierarchia perduraret. 3⁰ S. Paulus

---

[1]) *Mensa* (*τράπεζα*) a Paulo I. Cor. X. *altare* (*θυσιαστήριον*) intelligitur. Cf. I. Cor. X. 18—21.; Ezechiel XLI. 22.; Malach. I. 7. 12.; Conc. Trid. sess. XX. cap. I.

ait: *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos . . . alios autem pastores et doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi.* Ad Ephes. IV. 11. Atqui corpus Christi mysticum seu ecclesia usque ad consummationem saeculi aedificabitur. Ergo Christus „in Ecclesia sua Pastores et Doctores usque ad consummationem saeculi esse voluit". Conc. Vat. Const. *Pastor aeternus.*

Objectiones.

Obj. I. Cogitantibus apostolis, *quis eorum major esset* Jesus respondit: *qui minor est inter vos omnes, hic major est.* Luc. IX. 46—49. Ergo Christus principatum in ecclesia rejecit.

Resp. Dist. antecedens: Christus principatum damnat, *nego;* humilitatem principatui commendat, *concedo.* Salvator voluit, ut quilibet merito, non officio se inferiorem reputet. Quod duo palam faciunt. Scilicet *apprehendit puerum, et statuit illum secus se;* haud dubie, ut typus simplicitatis, non anarchiae exemplar, in puero conspiceretur. Deinde Luc. XII. 25—27. dominatui superbo mite et humile potestatis exercitium, non anarchia, opponitur. Quamobrem Jesus ait: „qui *major est* in vobis, *fiat sicut minor*: et qui *praecessor* est, sicut *ministrator.*" Atque seipsum ostendit ut exemplum humilitatis, non ut potestate carentem; ideo dixit: *Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat;* quod non est contrarium alii sententiae: „*Vocatis me, magister et domine; et bene dicitis.*" Joan. XIII. 13.

Instabis. Fideles omnes a S. Petro vocantur „regale *sacerdotium*", I. Petr. II. 5.; similiter S. Joannes de fidelibus ait: „fecit nos regnum et *sacerdotes* Deo et Patri suo." Apoc. I. 6.; cf. ibid. V. 10. Ergo nullus datur coetus potestate sacerdotali distinctus.

Resp. Dist. antecedens: fideles omnes dicuntur sacerdotes sensu latiori, *concedo;* sensu proprio, *nego.* Quapropter S. Thomas dixit: „laicus justus unitus est Christo unione spirituali *per fidem et charitatem,* non autem *per* sacramentalem *potestatem;* et ideo habet spirituale sacerdotium ad offerendum spiri-

tuales hostias, de quibus dicitur in psal. L. 19.: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus;* et Rom. XII. 1.: *Exhibeatis corpora vestra hostiam viventem.* Unde et I. Petri II. 5. dicitur: *„sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias.“* III. quaest. LXXXII. art. 1. ad 2. Quin etiam filiis Israel annuntiatum est: *vos eritis mihi in regnum sacerdotale,* Exod. XIX. 6.; at ipse Deus sacerdotium *sensu strictiori* in familia et progenie Aaron constituerat. Cf. de sacerdotio *interno* seu improprie dicto et de sacerdotio *externo* seu proprie dicto *Catech. Rom.* P. II. cap. VII. 23, 24.

Urgebis. S. Petrus presbyteros hortatus ait: „pascite, qui in vobis est gregem Dei . . . neque ut *dominantes* in cleris, sed forma facti gregis ex animo.“ I. Petr. V. 2, 3. Ergo potestas hierarchica a Petro nulla agnoscitur.

Resp. Dist. antecedens: *non dominantes*, id est, non regentes arroganter, *conc.;* non regentes simpliciter, *nego.* S. Petrus loco citato presbyteros monet, ut potestatis *abusum* caveant. Hinc ait: „pascite . . . providentes non coacte . . . neque turpis lucri gratia . . . *neque ut dominantes,*“ graece: *μηϑ' ὡς κατακυριεύοντες.* Eadem ratione Christus dixit: *Reges gentium dominantur eorum* etc. Cf. supra. Haec autem salvo jure *usus* contra *abusum* dicta sunt.

Obj. II. Si ecclesia hierarchice constituta est, tota potestas apostolorum ad eorum successores transire oportuit. Atqui tota potestas Apostolorum ad successores non transiit, v. g. jurisdictio in omnes gentes singulis apostolis data. Ergo.

Resp. Dist. majorem: transire ab apostolis in successores oportuit potestatem ordinariam, *conc.;* extraordinariam, *nego.* Et sic patet responsio ad totam objectionem. Animadvertendum est potestatem extraordinariam apostolorum pertinere *ad fieri* ecclesiae, ordinariam *ad conservari.* Et sane apostolis, ut *fundandae* ecclesiae munere perfungerentur, potestate quadam et charismatibus nonnullis opus erat, quibus carere potuit ecclesia *fundata.*

Obj. III. Manuum illa impositio, quam ex *Actibus* Paulique *epistolis* ad divinam hierarchiae institutionem probandam allegant, non est ritus sacer ad impertiendam gratiam divinitus

ordinatus. Ergo. Prob. *antec.* Manuum impositio seu χειροτονία est eligendi ratio, qua multitudo, ut mos Graecorum erat, manibus sublatis declarabat, quem habere vellet.

Resp. Nego antec. et conseq. Ad probationem antecedentis *distinguo:* manuum impositio seu χειροτονία significat genus electionis apud Graecos, *transeat;* in libris N. T. *nego.* In N. T. auctores sacri ad significandam *manuum impositionem* verbis utuntur, quae vocabulo graeco χειροθεσία respondent. Act. VI. 6.; XIII. 3.; II. Tim. I. 6. Semel tantum χειροτονία legitur. Nempe *„cum constituissent illis* — inquit auctor *Actuum* — *per singulas ecclesias presbyteros,* χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους. Act. XIV. 22. At eo loco nulla electio, quae a populo manibus elatis fit, sed ordinatio designatur; id, quod ex structura et adjunctis patet. Paulo enim et Barnabae, non populo, illud χειροτονεῖν tribuitur; jejunium et preces actum illum comitantur; denique Schleusner, Kuinoel, Wolff, viri acatholici, versio Lutheri, versio Anglicana et Danica manus sublatas „eligentis multitudinis" (Calvinus) non admittunt. Quod ad Graecos attinet, *transeat* eo dixi, quia ex Appiano et Philone apparet eos quoque χειροτονηθῆναι dici, qui sine multitudinis suffragiis principes creabantur.

Instabis. Ex ritu mere deprecatorio non sequitur, ut potestas data sit. Atqui manuum impositio deprecantium, non consecrantium ritus erat. Ergo. Prob. *minor* ex factis. Ita Jacob positis super caput Ephraim et Manasse manibus, filiis Joseph benedixit, Gen. XLVIII. 14, 15.; parvuli autem Christo oblati sunt, ut manus eis imponeret et oraret. Matth. XIX, 13—15.

Resp. Dist. minorem: manuum impositio deprecantium ritus erat, quandoque *concedo;* semper, *nego.* Ad probationem minoris *distinguo*: exempla prolata ostendunt ritum eundem, quo potestas sacra datur, *materialiter*, *concedo; formaliter, nego.* Cum signum externum habere possit usum multiplicem, adjuncta rerum consideranda sunt, quibus usus determinatur; nam idem non est, quod Aaron manibus super caput arietis positis (Exod. XXIX. 15.), atque illud quod Moyses egit manibus positis super Josue (Deut. XXXIV. 9.). Joannes baptizavit, apostoli baptizarunt; at idem non est. Similiter ex

adjunctis patet impositionem manuum, qua Christi ministri in nova lege instituuntur, a ceteris manuum impositionibus *formaliter* discrepare. Exempli causa: S. Paulus ad Timotheum scribit: *admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum.* II. Tim. 1. 6. En *manuum impositio* a Paulo facta. Quid autem *per (διὰ)* actum illum Paulus effecit? Ut *in Timotheo esset gratia* Dei. Haec autem gratiae effectus ad instituendos ecclesiae ministros ordinatur, prout palam est ex praecepto: *Manus cito nemini impo sueris.* I. Tim. V. 22.

Obj. IV. Quod competit soli virtuti infinitae et internae operationi Dei, nequiter tribueres operationi entis finiti exteriori. Jam vero hierarchia constat ex hominibus finitis operantibus exterius. Ergo hierarchia contraria est toti N. Testamento, quod Christianorum justificationem Deo interius operanti tribuit.

Resp. Dist. minorem: hierarchia constat ex hominibus *finitis* operantibus *exterius,* et qui sunt *instrumenta* Christi Dei et hominis, *conc.;* qui operantur virtute propria et ut causa principalis, *nego.* Lutherus urget *solam fidem,* et catholicam doctrinam Judaicam habet, quod haec a justificatione cooperationem hominis non excludat; Calvinismus in virtute infinita Dei praedestinantis consistit, et catholicis paganismum affingit, quod etiam exteriora gratiae media profiteantur. Verum duplicis insimulationis fons est erroneus conceptus de activitate divina, quasi haec esset hujusmodi, ut Deus, causa prima et principalis, in applicanda gratia hominibus, hominum ministerio tanquam instrumento uti nollet aut non posset. Quod quam falsum sit, et argumenta prolata ostendunt, et ea, quae supra in antecessum diximus.

ARTICULUS V.

Utrum constitutio ecclesiae hierarchica veterum etiam testimonio comprobetur.

I. Status quaestionis. Conspici desinente saeculo II. hierarchiam aliquam, adversarii non negant. Sed asserunt principatum illum non a Christo constitutum, sed ante finem

saeculi II a communitate seu coetibus fidelium, ut ex paribus inter pares nonnulli praedicando verbo et sacramentis administrandis prospicerent. Quamobrem in hac thesi maxime refert, 1° ex testimoniis veterum propemodum infinitis, ea seligere, quae sunt antiquissima, 2° in iisdem testimoniis investigare, quid argumenti pro divina hierarchiae institutione complectantur.

Thesis: *Constitutio ecclesiae hierarchica veterum testimonio comprobatur.*

Argumenta.

Arg. I. Hierarchia est coetus jure divino potestate distinctus. Atqui veteres coetum hujusmodi cognoverunt. Ergo. Prob. *min.* ex auctoritate S. Clementis Romani, S. Ignatii Antiocheni, S. Polycarpi et aliorum.

a) S. Clemens ait: „*a quibus* celebrari vult (Dominus) ipse excelsissima sua voluntate definivit.“ — Iterum: „Apostoli nobis jussu Domini Jesu Christi evangelizaverunt; Jesus Christus jussu Dei. Missus est igitur Christus a Deo, et apostoli a Christo, et factum est utrumque *ordinatim ex voluntate Dei.* Itaque *acceptis mandatis . . . constituerunt* episcopos et diaconos eorum, qui credituri erant.“ Deinceps memorata virga Aaron, quam germinantem *elegit Deus,* ad N. T. transit his verbis: „Apostoli quoque nostri per Jesum Christum Dominum nostrum cognoverunt, contentionem de nomine episcopatus oborituram; ob eam ergo causam perfecta praescientia praediti constituerunt praedictos, ac deinceps ordinationem (ἐπινομην)[1]) dederunt, ut quum illi decessissent, ministerium eorum alii viri probati exciperent.“ *Ep.* I. ad Cor. XL. XLII. XLIII—XLIV.

b) S. Ignatius in epistolis, quas (105—117) ad plures ecclesias scripsit, docet oportere fideles esse unitos „cum episcopo et presbyteris ejus et diaconis *juxta sententiam Christi* designatis, quos *secundum propriam voluntatem suam*

---

[1]) Alias: ἐπιδομὴν, ἐπὶ δοκιμῇ, etc. Hefele in *proleg.* ed. patrum apostol. epistolae a. 68—70 assignat, Fessler, *Inst. patrol.* a. 96 vel 97.

firmavit in stabilitate per sanctum suum Spiritum". *Prooem. ad Philad.* Et: „quemcunque *paterfamilias mittit* ad gubernandam familiam suam, hunc ita accipere debemus ut illum ipsum qui mittit. Manifestum *igitur* est, quod episcopum respicere oporteat *ut ipsum Dominum.*" *Ephes.* IV. Etiam illud est viri jus divinum hierarchiae profitentis, quod episcopi, presbyteri et diaconi ab Ignatio vocantur *Dei praeceptum, lex Christi, Dei mandatum.* Ad Trall. XIII., Ad Magn. II., Ad Smyrn. VIII.

c) S. Polycarpus presbyteris et diaconis docet obtemperandum esse „tanquam *Deo* et *Christo;*" ab eodem diaconi dicuntur „ministri *Dei* et Christi, *non hominum.*" *Ad Philipp.* V. IV. *S. Irenaeus*: „Valde enim perfectos et irreprehensibiles, in omnibus eos volebant (apostoli) esse, quos et *successores* relinquebant *suum ipsorum locum* magisterii tradentes." *Adv. haer.* III. 3. *Origenes* potestatem remittendi peccata Petro et Paulo datam memorat et iis omnibus, „qui post apostolos in ecclesia positi sunt, quibusque curandorum vulnerum disciplina commissa est, quos *voluit Deus* in ecclesia sua esse medicos animarum". *Hom.* I. in ps. XXXVII. *S. Cyprianus:* „Inde (a Petro) per temporum et successionum vices episcoporum ordinatio et ecclesiae ratio decurrit, ut *ecclesia super episcopos* constituatur et omnis actus ecclesiae per eosdem praepositos gubernetur. Cum *hoc* itaque *divina lege* fundatum sit, etc. *Ep.* 33. Cf. inter alios testes S. Chrysost. *De sacerdotio.*

Arg. II. Veteres censent ecclesiae essentiam constare ex *clero* et *laicis*, qui clero *parere* tenentur, tanquam potestati jure divino constitutae. Ergo crediderunt veri nominis hierarchiam. *Conseq.* patet, cum antecedens conceptum hierarchiae exprimat. Prob. *antec.*

S. Clemens in *ep.* I. ad Cor. haec decernit: „Aequum igitur est . . . nos *cervicem ponere* et obedientiae locum implentes inclinari illis, qui sunt duces animarum nostrarum." *S. Ignatius:* quotquot „Dei et Jesu Christi sunt, hi sunt cum episcopo"; Zotionem laudat, „quia subditus est episcopo ut *benignitati Dei* et presbyteris ut *legi Jesu* Christi"; item de Dama, Magnesiorum episcopo; „vos decet non familiarius uti aetate episcopi,

sed *respectu potentiae Dei* patris omnem impertiri illi reverentiam, quemadmodum cognovi et sanctos presbyteros non abuti juvenili ejus conditione conspicua, sed ut prudentes in Deo cedere ei, *non ei* autem, *sed patri Jesu* Christi, omnium episcopo." *Philad.* III. Magn. II. et XIII.; Magn. III. Idem *S. Polycarpus* docet, ut supra. *S. Cyprianus:* „*Ecclesia est* plebs sacerdoti adunata et pastori suo grex adhaerens." *Ep.* 69. Nec ergo parum vere dixit: „An esse sibi cum Christo videtur, qui adversus sacerdotes Christi facit." *De unit. eccl.* n. 17.

Arg. III. *Ex tribus factis. a)* Saeculo III. aut ineunte II. hierarchiam in ecclesia fuisse, inter adversarios nostros satis constat. Jam vero 1° scriptores saeculi III. doctoribus antiquioribus conjuncti fuerunt, antiquiores apostolicis patribus, illi apostolis; 2° nullum unquam tempus indicari potuit, cum nulla hierarchia esset Ergo hierarchia, etiamsi Clemens, Ignatius et vetustissimi silerent, prudenter admitteretur.

b) Hierarchia pollet auctoritate a Deo data, si veteres ordinem sacramentum esse crediderunt. Sacramentum enim a solo Deo potest institui. Atqui talis est fides veterum. Ergo. Prob. *min.* ex Origene *In Ezech.* hom. 9., *In lib. Jesu Nave*, hom. 17.; S. Cypr. *ep.* 75.; *S. Aug., De bapt.* V. 20.; S. Chrys. *De resurrect. mortuorum*, VIII.; *De sacerd.* III. 4. etc. Cf. theologos dogmaticos.

c) Constituto divinitus sacrificio *sacerdotium* quoque juris divini admittendum videtur. Atqui a principio in ecclesia fuit sacrificium divinitus institutum. Ergo. Prob. *min.* 1° A saeculo I. conspicitur *altare, θυσιαστήριον* quod a patribus vocatur *τράπεζα κυρίου*, *mensa Domini*, *memoria*, *confessio; sacrum, divinum, caeleste.* S. Ign. Antioch. *Ad Magn.* VII., *Ad Philad.* IV., Athan. *Apol.* II., Aug. *De civ. Dei*, XXII. 8.; Kraus, *Real-Encyklop.* ad vocabula *Altar* et *Arcosolium.* 2° S. Justinus, *Dial.* XLI. CXVI. CXVII., S. Irenaens, *Adv. haer.* IV., Tertull. *Adv. Jud.* cap. V. et veteres universim *Malach.* I. 11. ad Eucharistiae sacrificium referunt.

Objectiones.

Obj. I. Tertullianus ait: „Differentiam inter ordinem et plebem constituit ecclesiae auctoritas, et honor per ordinis consessum sanctificatus. Adeo ubi ecclesiastici ordinis non est consessus, et offers, et tingis, et sacerdos es tibi solus.“ *De exhort. castit.* cap. VII.

Resp. Data, non concessa, Tertulliani auctoritate, *dist.* antec.: ecclesiae auctoritas differentiam inter ordinem et plebem constituit, in *electione personae* et *disciplina externa, concedo;* in ipsa potestate et essentialibus, *nego.* Hic duo animadvertenda sunt.

a) Tertullianus, cum *De exhortatione castitatis* scriberet, ad Montani errorem devergebat. Operis finis, ut amicus quidam a secundis nuptiis cohibeatur, quas mox in libro, qui inscriptus est *De monogamia,* prorsus reprobavit. Tertullianus autem, ut fit, errori sophismata copulat. Unum sophisma exempli causa proferam. — Fratri nubere nefas. Atqui vidua Christiana non habet nubere nisi fratri. Ergo denuo nubere non potest. Quod *non* habet nubere *nisi fratri* ex eo probat, quod nubere oporteat *in domino,* id est, *non ethnico;* ergo non relinquitur nisi Christianus. Christianus autem *frater* est. Omnes enim nos *fratres sumus.* Sic rationatur Tertullianus *De monog.* cap. VII. Ut in hoc loco conceptus *fratris,* ita in textu objecto *sacerdotium laici* exaggeratur. Alibi etiam „sacerdotium viduitatis“ (Ad uxorem I. 7.) nominat. Deinde Tertulliani auctoritas non valet adversus communem consensum antiquorum. Veteres autem Chrysostomo annuunt docenti: „*Non enim homo,* non Angelus, non Archangelus, non alia quaepiam creata potestas; sed *ipse Paracletus* hoc officium ordinavit.“ *De sacerd.* lib. III.

b) 1° Tertullianus, ut secundas nuptias amici ex eo etiam praecaveat, quod esse digamo non liceat *sacerdoti,* conceptum sacerdotii *sensu latiori* proponit. Quod eo spectat ut ex sacerdotio laicorum concludatur: ergo nec laicis licet esse digamis. 2° Hinc ostendit presbyteros *de laicis adlegi* et laicis competere potestatem ut in casu necessitatis quaedam *pro*

sacerdote agat, velut baptizare. Quod quidem divinae sacri principatus institutioni non officit. 3° Differentia inter clerum et laicos *sub quodam respectu*, scilicet ratione electionis personarum,[1]) honoris externi, disciplinae etc. ecclesiae auctoritate haud dubie constituitur. Porro Tertullianus ad scopum suum *eo respectu* utitur, adhibita locutione exaggerata quidem, sed non *exclusiva*. Quod declarasse videtur, cum diceret: „Ecclesiae auctoritas, *et* honor per *ordinis* consessum *sanctificatus*." 4° Cum staret in fide catholica, vellicavit haereticos, qui „et *laicis sacerdotalia munia* injungunt". *De praescr.* cap. XLI.

Instabis. Juxta catholicos laicis nunquam licuit *offerre*. Atqui Tertullianus l. c. de laico dicit: *offert*. Ergo.

Resp. Dist. majorem: laico nunquam licuit *offerre* quantum ad consecrationem, *concedo;* quantum ad alios quosdam actus liturgicos, *nego*. Consecrandi potestas presbytero soli data est; at ob persecutiones aliasve necessitates Christianis antiquis concessum est, ut Sanctum Domini a sacerdote consecratum et in arca domi religiose conservatum laici ipsi sibi ministrabant. Cf. Tert. *Ad Uxorem,* II. cap. V.; Dionys. Alex. ap. Eus. H. E. liber VI. cap. XLIV.; Basil. *Ep.* 93. ad Caesar. Similiter et vox *liturgiae* quandoque sensu latiori de iis actibus sacris dicitur, qui absque consecratione perfici poterunt.[2])

---

[1]) Tertullianus, jam aperte Montanista, *De monogamia* cap. XII. suum errorem de secundis nuptiis a laicis non contrahendis iterum ex eo probare nititur, quod clerus, cui hujusmodi nuptiae nefas, ex laicis *adlegitur*. Sic enim loquitur: „Unde enim episcopi et Clerus? nonne de omnibus? Si non omnes Monogamiae tenentur, unde Monogami in Clerum? An ordo aliquis seorsum debebit institui Monogamorum, *de quo adlectio fiat in Clerum?*"

[2]) Ita Theodoretus H. E. lib. I. cap. XXIII. ait S. Frumentium cum a. 341 in Aethiopiam venisset, sacram liturgiam (*τὰς θείας λειτουργίας*) perfecisse. Jam vero Frumentius, cum a. 346 Alexandriam pergens S. Athanasium adiret, tum demum ab ipso presbyter et episcopus ordinatus est. At Rufinus, qui facti ejusmodi testis est praecipuus et longe antiquissimus Theodoreti verba explicat. Ait enim s. Frumentium monuisse negotiatores Romanos, „ut conventicula per loca singula facerent, ad quae, romano ritu, *orationis causa* confluerent", sed et ipsum multo magis eadem fecisse. *Hist.* lib. I. cap. IX.

Urgebis. Patres non pauci sacerdotium in laicis etiam viris agnoscunt. Ergo.

Resp. Dist. antecedens: id sacerdotium laici internum erat et improprie dictum, *concedo;* externum et proprie, *nego.* De duplici sacerdotio supra diximus. Et sane veterum testimonia, quibus doctores etiam catholici sacerdotium *sensu latiori* acceptum commendant, nihil unquam haereticis patrocinari poterunt. In haereticos autem cadit hoc Tertulliani: „Quum extollimur et inflamur adversus clerum, tunc unum omnes sumus, tunc omnes Sacerdotes, quia Sacerdotes nos Deo et Patri fecit; quum ad peraequationem disciplinae sacerdotalis provocamur, deponimus infulas et impares sumus.“ *De monog.* cap. II.

ARTICULUS VI.

Utrum ecclesiam hierarchice constitui conveniens sit.

I. Acatholicorum sententia. Censent protestantes doctrinae catholicae, hierarchiam per se rejiciendam, quod minime congruat 1° cum *sufficientia* gratiae Christi; 2° cum cultu Dei *immediato,* nulloque interposito medio;[1]) 3° cum libertate evangelica. Modernos rationalistas et atheos silentio praetereo, quibus *contractum socialem*[2]) edoctis aut *communismum religiosum*[3]) appetentibus nihil habetur antiquius, quam

---

[1]) Guizot ait: „Pour beaucoup d'hommes éclairés, ces mots seuls, corps de prêtres, sacerdoce, gouvernement de la religion, paraissent juger la question. Ils pensent qu'une religion qui a abouti à un corps de prêtres, à un clergé légalement constitué, une religion gouvernée enfin exerce une influence, à tout prendre, plus nuisible qu'utile. A leur avis, la religion est un rapport purement individuel de l'homme à Dieu; et toutes les fois qu'une autorité extérieure s'interpose entre l'individu et l'objet des croyances religieuses, c'est-à-dire Dieu, la religion s'altère et la société est en péril.“ *Hist. gén. de la civilisation en Europe.* Leçon V.

[2]) J. J. Rousseau, *Contrat social.*

[3]) P. J. Proudhon in opere posthumo: *Césarisme et Christianisme.* Cf. contra errores de libertate. Encycl. *Libertas,* 20. Junii 1888.

effreni licentia trahi ad perturbationem ordinis. Porro tria inconvenientia, quae protestantes quasi dogmata doctrinae catholicae de hierarchia objiciunt, non sunt nisi argutiae. Quod paucis expono, ne argumentis ambiguis uti videamur.

Itaque 1° ne laesa per hierarchiam dicatur *sufficientia gratiae Christi*, illud attendere oportebit, quod art. 4. in antecessum dictum est, videlicet Christum esse justificationis nostrae *causam principalem*, hierarchiam *instrumentum*, cujus *actio exterius exhibetur*, *sed sortitur effectum interiorem ex virtute principalis agentis, quod est Deus.*

2° Quod ad *cultum Dei immediatum* et privatum attinet, huic catholici negant hierarchiam adversari. Actus enim *privati* religionis Christianae, sicut actus fidei, spei et caritatis in se quidem et *formaliter* individuorum sunt, sed Dei *causaliter*. Jam vero juxta doctrinam catholicam *causa* suprema hierarchiam tanquam *instrumentum* adhibet, tum ut fidei veritates *proponantur*, tum ut gratiae plurimae conferantur per *sacramentorum administrationem*. Ita praejudicata illa opinio, quasi cultus Dei immediatus et hierarchia inter se repugnent, concidit. Nimirum etiam S. Paulus ait: *Dei enim sumus adjutores; Dei agricultura estis.* I. Cor. III. 9. Accedit quod religio Christiana habet actus etiam *publicos* et *sociales*. In actibus autem hujusmodi minister sacer, puta si presbyter pro populo precatur Deum aut sacra facit, privatos sociorum actus et cultum immediatum non excludit, sed socios omnes ad bonum commune conjungit.

3° *Libertas evangelica* significat libertatem aut a lege Judaica aut a jugo peccati aut a regimine. At primum et secundum nihil continent, quod hierarchiam excludat; tertium non est libertas, sed anarchia. Haec explanare habui de inconvenientiis, quibus hierarchia a protestantibus impugnatur.

Thesis: *Ecclesiam a Deo hierarchice constitui est conveniens.*

Argumenta.

Arg. I. Cum sapientis sit ordinare, sapientissimus ecclesiae Conditor haud dubie ordinavit fidelium multitudinem. Ordi-

natur autem multitudo regimine. Ergo Christus fidelibus suis regimen seu hierarchiam constituit.

Arg. II. *Ex analogia ordinis naturalis.* Deus in regenda rerum natura causas secundas adhibet. Atqui huic ordini in ordine supernaturali ecclesiae optime respondet hierarchia. Ergo hierarchiam a Deo institui, fuit conveniens. Explicatur *major.* „Ut Deus — ait Angelicus — in suis operibus repraesentaretur, non solum secundum quod in se est, sed etiam secundum quod aliis influit, hanc legem naturalem imposuit omnibus, ut ultima per media reducerentur, et media per prima.“ *Suppl.* q. XXXIV. a. 1. Explicatur et *minor.* Videlicet ministri sacri divinitus instituti, ut aliis sacramenta traderent, „suo modo Deo in hoc assimilati (sunt), quasi Deo cooperantes; sicut et in corpore naturali quaedam membra aliis influunt.“ S. Thom. l. c. Et sic adimpletur illud, quod gratia naturam non tollit, sed perficit. S. Thom. I. q. I. a. 7.

Arg. III. *Ex visibili gubernatione Christi.* Visibilis gubernatio Christi fuit quoddam instrumentum conjunctum invisibilis Personae divinae, ut homo per visibilem gubernationem ad invisibilia revocaretur. Atqui conveniens est, continuari visibilem illam gubernationem Christi; atque id fiet, si Christus hierarchiam instituit. Ecclesia igitur convenienter hierarchice constituta est. Prob. *min.* Visibilis Christi gubernatio fuit conveniens ex parte naturae humanae. Eadem autem hominum natura perseverat, quod erat temporibus Christi. Ergo semper valet haec Angelici doctrina: „per peccatum natura humana vulnerata est, et ad sensibilia demersa, ut ad invisibilem Verbi gubernationem non sit sufficienter idonea. Unde oportuit medicinam vulneri adhiberi per humanitatem Christi, per quam Christus satisfecit; et oportuit quod visibilem naturam assumeret, ut per visibilem gubernationem ad invisibilia homo revocaretur.“ *Quaest. disp. De verit.* XXIX. art. 4. ad 3. Jam vero visibilis illa gubernatio, post Christi ad Patrem reditum, non continuatur nisi per illos, quibus Christus tanquam visibili gubernationis instrumento utitur. Cf. S. Thom. *C. Gent.* lib. IV. capp. LVI. et LXXIV.

Objectiones.

Obj. I. Unus est Mediator omnium hominum, Christus. Atqui veritati huic hierarchia adversatur. Ergo hierarchica ecclesia Christo indigna est.

Resp. Dist. maj.: Christus est Mediator unicus, ut causa meritoria, *conc.;* ut applicans merita, *subdist.:* principaliter, *concedo;* instrumentaliter, *nego.* Et *nego* min. Quae sit distinctio *majoris,* S. Thomas his verbis ostendit: „Quia . . . mors Christi est quasi universalis causa humanae salutis, universalem autem causam oportet *applicari* ad unumquemque effectum, necessarium fuit exhiberi hominibus quaedam remedia per quae eis beneficium mortis Christi quodammodo conjungeretur.“ *C. Gent.* lib. IV. cap. LVI. *Minor* ex iis, quae de Christo, *causa principali,* et de hierarchia, Christi *instrumento,* diximus, omnino infirmatur.

Instabis. Deus in justificandis hominibus nullius instrumenti indiget. Ergo convenientia illa, quae ex ratione instrumenti sumitur, est prorsus inanis.

Resp. Dist. antec.: Deus instrumento non indiget, ex parte Dei, *conc.;* ex parte hominum *subdist.:* necessario non indiget, *conc.;* congruenter, *nego.* Quare S. Thomas: „Deus non utitur instrumentis vel causis mediis in sua actione propter sui indigentiam, sed *propter effectum convenientiam.* Conveniens enim est, ut nobis divina remedia exhibeantur secundum modum nostrum, idest per sensibilia.“ Quaest. disp. *De verit.* XXVII. art. 4. ad 16. Deinde hoc est „ad complementum ordinis universi, ut ejus (Dei) bonitas multiplicius diffundatur in res, dum res ab eo non solum suscipiunt bonitates proprias, sed insuper quod aliis causa bonitatis existant.“ S. Thom. *Suppl.* 9. LXXII. art. 2.

Dices. Christus *aperit et nemo claudit; claudit et nemo aperit.* Apoc. III. 7. Posita autem hierarchia non solus Christus est, qui aperit. Ergo hierarchia contraria est dignitati Christi.

Resp. Dist. min.: Non solus Christus aperit, si hierarchia agat virtute propria, *conc.;* tanquam Christi ministra, *nego.*

S. Trinitas habet clavem auctoritatis; Christus homo clavem excellentiae; hierarchia clavem ministerii. Cf. S. Thom. *In Sent.* IV. dist. XVII. q. I. art. 1. q. 1.

Obj. II. Hominem homini in spiritualibus parere, virum perfectum dedecet. At Christi discipuli ad vitam perfectam vocantur. Ergo hierarchia neque ex parte hominum conveniens putari potest.

Resp. Dist. maj.: in spiritualibus dedecet parere homini legitima missione carenti, *conc.;* homini legitime misso, *nego.* Qui alienum dignitate sua ducunt parere hierarchiae, illos considerare oportet, homines maxime perfici, observata ordinis lege, de qua S. Paulus: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Rom. XIII. 1. Atque S. Thomas praeclare dixit: *Quaelibet res perficitur per hoc quod subditur suo superiori;* sicut corpus per hoc quod vivificatur ab anima." II. II. q. LXXXI. art. 7.

ARTICULUS VII.

Utrum episcopi sint ex Christi institutione presbyteris superiores.

I. De ordinibus generatim. *Ordo,* si propriam ejus vim et notionem accipiamus, est „dispositio superiorum et inferiorum rerum, quae inter se ita aptae sunt, ut una ad alteram referatur. Quum itaque in hoc ministerio (ecclesiastico) multi sunt gradus et variae functiones, omnia vero certa ratione distributa sint et collocata, recte et commode ordinis nomen ei impositum videtur." *Catech. Rom.* p. II. cap. VII. 9. Ordines autem septem sunt; ordines *minores* quatuor, videlicet: *ostiarii, lectores, exorcistae, acolythi;* ordines *majores* vel sacri tres: *subdiaconatus, diaconatus* et *ordo sacerdotalis.* Ordinis sacerdotii primus gradus dignitatis et potestatis est *sacerdotum,* secundus *episcoporum.* Diaconatus, presbyteratus et episcopatus divina ordinatione instituti sunt. *Conc. Trid.* sess. XXIII. can. VI. Plures, aliis tamen negantibus, subdiaconatum et quatuor ordines minores sacramenta esse affirmant. Diversae dignitates episcoporum, archiepiscopi, metropolitani, patriarchae

juris sunt ecclesiastici. Duplex vero potestas in hierarchia considerari potest, 1° potestas *ordinis*, quae ordinatur ad efficienda sacramenta, 2° potestas *jurisdictionis*, ad quam pertinet docere et regere gregem Christi. Hierarchiae toti praeest Romanus Pontifex.

II. Nomen presbyteri et episcopi. *Presbyter* (πρεσβύτερος) secundum etymon idem valet quod *senior*. Verum a Graecis πρεσβύτερος saepe de eo quoque dicitur, qui majoris fieri debet. In libris N. T. vox *presbyteri* modo homines aetate provectos designat, modo viros, per manuum impositionem ad ministerium sacrum deputatos, in quibus procul dubio oportet effulgere perfectum sensum gravitatemque constantiae. Cf. Orig. *Hom.* IV. in ps. XXXVI.

Episcopus (ἐπίσκοπος), i. e. inspector, custos, rector, generatim non solum curationem et administrationem, sed potestatem etiam ac dignitatem designat. In N. T. apostolatus episcopatus appellatur, *Act.* I. 20.; atque S. Petrus ait: „*conversi estis nunc ad pastorem et episcopum animarum vestrarum*“ (I. Petr. II. 25.), *episcopum* Christum intelligens. Generatim qui in N. T. episcopi dicuntur, illi a S. Spiritu positi habebantur, ut Christi gregem regerent.

III. Indistinctio primaeva nominis presbyteri et episcopi. 1° *Presbyteri* nomen in principio ecclesiae sacerdotibus primi et secundi ordinis commune fuisse, plerique certum esse arbitrantur.

2° Etiam *episcopi* nomen primis ecclesiae temporibus utrique ordini commune fuisse videtur. Verum hac de re triplex est sententia. *a*) S. Thomas, secutus S. Chrysostomum, appellationem utramque primo et secundo ordini communem et promiscuam fuisse affirmat. Ait enim: „*presbyteri* et Episcopi quantum ad nomen *vocabantur et Episcopi* et presbyteri.“ *In I. Tim.* III. lect. I. Cf. *In Philipp.* I. lect. I. et II. II., quaest. LXXXIV. art. 6. *b*) Theodoretus in ea sententia est, ut sacerdotes primi ordinis in N. T. *apostolos* vocari putet, sacerdotes secundi ordinis episcopos. *c*) Alii primi tantum ordinis sacerdotes episcopos dictos esse autumant.

IV. Status quaestionis. Hoc loco exsistit quaestio, utrum illa indistinctio *rei* pariter fuerit ac nominis. Doctrina ecclesiae catholicae est, eos qui postmodum episcopi exclusive vocati sunt, *ordinatione divina* esse presbyteris superiores. Nobis autem propositum non est disserere de diaconatu aliisque ordinibus et *opitulationibus* (ἀντιλήψεις, I. Cor. XII. 28.), seu de illis, „qui opem ferunt majoribus praelatis in universali regimine" (cf. S. Thom. *In I. Cor.* XII. lect. III.); sed ostendendum est solos episcopos, utique Summo Pontifici subordinatos, veros esse praelatos et judices ecclesiae, ad quos ministri inferiores se habent, „sicut balivi vel praepositi ad regem". S. Thom. II. II. q. CLXXXIV. art. 6. ad 2.

V. Adversarii. Saeculo IV. Aerius, „qui cum esset presbyter, doluisse fertur, quod episcopus non potuit ordinari" (S. Aug. *Lib. de haer.* cap. LIII.), infitiatus est differre aliquid inter episcopatum et dignitatem presbyteri. Cf. S. Epiph. *Haer.* LXXV. 2. Inter protestantes in primis presbyteriani et David Blondel († 1655) renovato errore pristino contenderunt, episcopatum esse nomen *officii* ab hominibus instituti, non *dignitatis* jure divino a presbyteratu distinctae. Verum patres Tridentini declarant: „Si quis dixerit, in ecclesia catholica non esse hierarchiam *divina ordinatione* institutam, quae constat ex *episcopis*, *presbyteris* et ministris: anathema sit." Item: „Si quis dixerit, episcopos non esse presbyteris superiores ... anathema sit." Sess. XXIII. can. VI. et VII.

Thesis: *Episcopi sunt ex institutione Christi presbyteris superiores.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex S. Scriptura.* Qui vulgo episcopi dicuntur, sunt iis, qui vulgo presbyteri dicuntur, ex institutione Christi seu jure divino superiores, si nonnulli in S. Scriptura, non quidem nomine, sed *re*, id est, potestate divinitus collata distinguuntur. Atqui in S. Scriptura ministri nonnulli ejusmodi potestate ab aliis ministris distinguuntur. Ergo. Prob. *min.*

a) Christus designavit septuaginta duos (Luc. X. 1.), qui erant apostolis potestate et dignitate inferiores. Atqui pres-

byteri secundi ordinis, qui jam simpliciter presbyteri vocantur, locum tenere videntur septuaginta duorum discipulorum. Cf. S. Thom. III. quaest. LVII. art. 2. ad 2. Ergo presbyteros primi ordinis, quos episcopos appellamus, locum apostolorum tenere oportuit.

b) Episcopatus a presbyteratu re distinguitur, si potestas *presbyteros judicandi* maximeque eosdem *ordinandi* nonnullis ecclesiae ministris exclusive tribuitur. Atqui S. Scriptura monstrat potestatem ejusmodi divinitus institutam esse. Ergo. Prob. *minor.*

1° Ipsa potestas patet ex tota indole epistolarum S. Pauli ad Timotheum et ad Titum. Legitur enim I. *Tim.* V. 19.: *Adversus presbyterum accusationem noli accipere, nisi sub duobus aut tribus testibus;* et alibi: *Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis.* I. Tim. V. 22. etc.

2° Divina hujus potestatis institutio ex tribus intelligitur. Namque potestatis natura, saltem quantum ad ordinandos presbyteros, talis est, ut a solo Deo, auctore supernaturalis ordinis, procedere possit. Tum potestas ejusmodi potestatis apostolicae, quam Christus dedit, participatio est. Denique S. Paulus Timotheum ad potestatem, de qua diximus, exercendam divinitus ordinatum esse, satis aperte significat in hunc modum: *admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum.* II. Tim. I. 6.

c) Christus apostolos *rectores* et *doctores* ecclesiae creavit, cum diceret: *Euntes docete,* etc. Atqui S. Scriptura docet a principio fuisse rectores et doctores *superiores,* qui apostolorum vice fungebantur. Ergo admittendi sunt presbyteri primi ordinis seu episcopi. Prob. *minor.* Rectores et doctores superiores haud dubie haberi debent *Timotheus* et *Titus,* ut patet ex epistolis pastoralibus S. Pauli; *Epaphroditus,* quem S. Paulus ad Philippenses scribens, vocat „fratrem et cooperatorem et commilitonem meum, vestrum autem apostolum", *Phil.* II. 25. (cf. S. Thom. *In Philipp.* II. lect. IV.); septem *angeli* ecclesiarum Asiae, quos Joannes *Apocal.* I. II. alloquitur, quandoquidem *unicus* appellatur uniuscujusque ecclesiae angelus, cui ecclesiae regendae ratio reddenda est.

Arg. II. *Ex traditione.* Veteres omnes affirmant *a)* episcopos esse a presbyteris distinctos, iisque superiores; *b)* praestantiam illam episcoporum esse a Christo constitutam.

a) Episcopi presbyteris superiores. 1° *Clemens Romanus,* ordinem ecclesiarum Christianis exponens, exemplum V. Testamenti hoc modo profert: „*Summo* quippe *sacerdoti* sua munera tributa sunt, *sacerdotibus* locus proprius adsignatus est, et *Levitis* sua ministeria incumbunt. Homo laicus praeceptis laicis constringitur.“ *Ad Cor.* cap. XL. Quibus verbis tres gradus hierarchiae Christianae, veteri ordinationi respondentes, indicasse censetur. Deinde cap. XLII. eos ministros legitimos esse docet „qui constituti sunt ab illis (apostolis) vel *deinceps aliis viris eximiis.*“ Atqui „viri eximii“, qui constituendis ecclesiae ministris praesunt et in eo munere dicuntur suppares apostolis, presbyteri primi ordinis seu episcopi esse videntur. Ergo.

2° *S. Ignatius Antiochenus*: „hortor, — inquit — ut in concordia Dei omnia peragere studeatis, *episcopo praesidente* loco Dei *et presbyteris* loco senatus apostolici et diaconis.“ *Ad Magnes.* VI. Et alibi: „Studete igitur confirmari . . . cum dignissimo *episcopo* vestro et digne contexta spirituali *corona presbyterii* vestri et cum diaconis.“ L. c. XIII.; cf. *Ad Smyrn.* VIII.; *Ad Trallian.* XIII. Ecce hierarchia, quam patres Tridentini definierunt „ex episcopis, presbyteris et ministris“ constare.

3° *Hermas* de lapidibus turris seu ecclesiae exponens, ait: „hi sunt apostoli et *episcopi* et *doctores* (presbyteri?) et *diaconi*, qui ambulaverunt in sanctitate Dei et *episcopatum gesserunt* et *docuerunt* et *ministraverunt.*“ *Pastor,* visio III. cap. V. *S. Irenaeus* docet, S. Paulum Hierosolymas profectum esse „in Mileto convocatis *episcopis* et *presbyteris*“. *Adv. haer.* lib. III. cap. XIV.; cf. *Act. Apost.* XX. 17. Et alibi docet traditionem apostolorum perspici per eos, „qui *ab apostolis* constituti sunt episcopi in ecclesiis et successores eorum usque ad nos“; et addit haereticos confundi „per successiones episcoporum“. L. c. cap. III. Deinceps episcoporum Romanorum catalogum pertexit. *Clemens Alexandrinus:* „in Ecclesia — inquit — progressiones episcoporum, presbyterorum et diaconorum, ut arbi-

tror, sunt imitationes angelicae gloriae." *Strom.* lib. VI. cap. XIII. Pluribus testimoniis non indigemus; episcopatum enim saeculo II. vergente fixum esse, adversariorum sententia est.

4° Testibus adductis fidem addunt primum *episcopatus perspicuus* Clementis Romani (Iren. *Adv. haer.* lib. III. cap. III.; Tert. *De praescr.* cap. XXXII.), Polycarpi (Ignat. *Ad Polyc.* Inscriptio et cap. V. 2.; Iren. *Adv. haer.* III. 3.), Evodii, qui beati Petri successor fuit in ecclesia Antiochena (Euseb. E. H. III. 22.), Marci, qui ecclesiam Alexandrinam rexit (Eus. l. c. II. 16.) et aliorum; *catalogi* episcoporum ab apostolis usque ad saeculum II. et III. pertexti apud Hegesippum, Irenaeum, Tertullianum, Hieronymum, Optatum Milevitanum; *monumenta,* crypta Ceciliana, verbi causa, in qua loculi episcoporum Romanorum saeculi III. a Zephyrino usque ad Cajum (218—283) et inscriptiones, episcopatum proprie dictum indicantes, reperti sunt; *documenta liturgica,* sacramentaria Leonianum et Gelasianum, liturgiae Alexandrina, Aethiopica et Nestoriana; *Novatianus,* schismaticus, et *haeretici* saeculi III., idem cum catholicis sentientes (Tert. *Praescr.* cap. XLI.; Eus. E. H. VI. 43.); ad extremum *praescriptio,* cum nemo unquam tempus indicaverit, quo episcopatus in ecclesia habitus non fuerit gradus distinctus et presbyteratu superior.

b) Episcopatus ut gradus distinctus et presbyteratu superior a Christo institutus est. 1° De divina hierarchiae institutione summa est veterum consensio. Cf. art. 6. Atqui veteres omnes significant episcopatum esse elementum hierarchiae essentiale et praecipuum. Ergo. Minor satis patet ex patribus modo laudatis. Adde quod *S. Ignatius Antioch.* dixit: „Cuncti similiter revereantur diaconos ut Jesum Christum, sicut et *episcopum,* qui est typus patris, presbyteros autem ut senatum Dei et concilium apostolorum. *Sine his ecclesia non vocatur. Ad Trall.* III. *S. Cyprianus:* „*Dominus* noster, cujus praecepta et monita observare debemus, *Episcopi honorem* et ecclesiae suae rationem *disponens* in evangelio loquitur" etc. Ep. 27. Deinceps docet episcoporum regimen „*divina lege* fundatum" esse. L. c.

2° Patres affirmant, potestatem ordinandi presbyteros epi-

scopis exclusive competere. Ergo episcopatus a Christo institutus est. *Conseq.* patet; etenim si episcopatus pro temporum necessitate humano consensu inductus fuisset, potestas *valide* ordinandi presbyteros tam absolute episcoporum non esset. Probatur *antec. S. Hieronymus* ait: „Quid facit *excepta ordinatione* episcopus, quod presbyter non faciat?“ Ep. 85. ad Evangelium. Et *S. Chrysostomus*: „*sola quippe ordinatione* superiores illi (episcopi) sunt, atque hoc tantum plusquam presbyteri habere videntur.“ Hom. XI. in I. Tim. *S. Epiphanius* Aerii dogma de aequalitate episcopi et presbyteri in hunc modum confutat: „Hoc enim constare qui potest? Siquidem episcoporum ordo ad gignendos patres praecipue pertinet: *hujus est enim patrum in Ecclesia propagatio.* Alter (presbyter), *cum patres* (presbyteros) *non possit,* filios Ecclesiae regeneratione lotionis (baptismatis) producit, non tamen patres et magistros. Quinam vero fieri potest, ut is presbyterum constituat, ad quem creandum manuum imponendarum jus nullum habeat? (*μὴ ἔχοντα χειροθεσίαν τοῦ χειροτονεῖν*).“ *Adv. haer.* III. 75. 4. Atque cum Ischyras se a Collutho presbyterum ordinatum esse perhiberet, episcopi fere 100 Alexandriae congregati, Ischyram ex eo confuderunt, quod Colluthus episcopus non fuerit. Scripserunt enim ad Julium, Romanum Pontificem: „quo pacto igitur presbyter Ischyras? quo ordinante? Colluthо? . . . Atqui Colluthum presbyterum obiisse, *ambasque ejus manus sine auctoritate* fuisse, omnibus notum est.“ S. Athan. *Apol. c. Arian.* n. 12.

3° Aliud argumentum sumitur *ex factis publicis.* Scriptores catholici antiquos haereticos refellere consueverunt ex successione authentica episcoporum, quos (apostoli) — inquit Irenaeus — et *successores* relinquebant *suum ipsorum locum magisterii* tradentes. *Adv. haer.* III. 3. Cui rei argumento sunt S. Irenaeus, *Adv. haereses;* Tertullianus, *De praescriptione;* S. Cyprianus, *De unitate ecclesiae.* — Aliud factum est publica damnatio Aerii. — Accedit ut *Constitutiones apostolicae,* antiqui canones, liturgiae doceant, plenitudinem sacerdotii esse in episcopo; namque episcopatus appellatur „ordo primus“, „summum sacerdotium“, „praerogativa fastigii“; et ordinatio episcopalis „multiplicatio gratiae presbyteralis“, „provectionis aug-

mentum". — Denique nullum tempus, locus nullus indicari potest, quo ecclesia doctrinam de divina episcopatus institutione mutaverit. Valet igitur argumentum praescriptionis.

Arg. III *Ex ratione.* In quavis societate ordinata oportet esse ministros aliquos superiores, per quos inferiores ministri uniantur, sicut et ipsi superiores per unum supremum. Jam vero ministri hujusmodi superiores ecclesiae episcopi appellantur. Ergo episcopi, cum Christus sit auctor ordinis, divinitus instituti esse convenienter dicuntur. Cf. S. Thom. *C. Gent.* lib. IV. cap. LXXVI.; S. Theol. *Suppl.* quaest. XXXVII. art. 1.; quaest. XL. art. 4.

Objectiones.

Obj. I. Olim episcopi et presbyteri nomine non distinguebantur. Ergo nec re.

Resp. Dato antec., *nego* conseq. Utrique vocabulo quaedam ad significandum munus sacerdotale vis propria inest; nam „unum — ait Beda — *sapientiae maturitatem*, aliud *industriam curae pastoralis* significat". Hinc sacerdotes et primi et secundi ordinis promiscue presbyteri et episcopi appellabantur. „Postmodum tamen — inquit S. Thomas — ad schisma vitandum necessarium fuit, ut etiam nomina distinguerentur, ut scl. majores dicerentur episcopi, minores autem presbyteri." II. II. quaest. CLXXXIV. art. 6. ad 1.

Obj. II. 1. *Tim.* IV. 14. Timotheus ordinatus esse dicitur „cum impositione manuum presbyterii." Atqui Timotheus habetur episcopus. Ergo, cum superiores ab inferioribus non ordinentur, episcopus non est presbytero superior.

Resp. Dist. majorem: „cum impositione manuum presbyterii" excluso episcopatu, *nego;* incluso, *subdistinguo,* ut presbyteri cooperarentur essentialiter, *nego;* accidentaliter propter solemnitatem, *transeat.* Constat presbyteri nomen fuisse episcopis et sacerdotibus ordinis secundi commune; hinc nihil ex voce *presbyterii* probatur. *Res* ipsa a S. Paulo explicatur, cum alio loco de Timothei ordinatione dixerit „per impositionem *manuum mearum*". II. *Tim.* I. 6.

Instabis. In S. Scriptura nusquam apparet episcopatus

monarchicus, seu unus, qui potestate ceteris praecellens tali ecclesiae regendae constituitur. Atqui episcopatus in ecclesia catholica est monarchicus. Ergo.

Resp. Dist. majorem: Non apparet episcopatus monarchicus quantum ad perfectam circumscriptionem dioeceseon, *transeat;* secus, *nego.* Titus enim et Timotheus et septem episcopi ecclesiarum, quos *Apocalypsis* designat, episcopatu monarchico functi sunt. Sed haec quidem hactenus. Hoc autem animadvertendum est, aliud esse ipsam *potestatem episcopalem,* aliud legem ecclesiasticam, qua singulis episcopis *jurisdictionis fines* assignantur. Ordinis enim potestatem et jurisdictionis proximam saltem capacitatem a Christo conferri in aperto est, fines autem jurisdictionis episcopis pedetentim constituti sunt. Quare ratione sui „potestas sacerdotis — ait S. Thomas — naturaliter et ex jure divino subditur potestati Episcopi, cum sit imperfecta respectu illius". *C. Impugn.* cap. IV.

Urgebis. Forsitan episcopatus ab ideis Judaico-Christianis et Graeco-Romanis originem duxerit. Ergo ad institutorem divinum recurrendum non est.

Resp. Dist. antecedens: quantum ad essentialia, *nego;* quantum ad accidentalia quaedam, *transeat.* Et *nego* conseq. Sacerdotium V. T. hierarchiae catholicae *umbra* fuit, *causa* non fuit. Nec refert, quid fieri *potuerit,* cum *factum* institutionis divinae adversus hypotheses quascunque probavimus. Si quis tamen dixerit, ecclesiam Judaeos vel Romanos in accidentalibus quibusdam secutam esse, v. g. Romanos in describendis provinciis ecclesiasticis, non repugno.

Obj. III. S. Hieronymi auctoritas magna est. Atqui sanctus docet, „eosdem esse Presbyteros quos Episcopos". *Ep.* 146. ad Evangelum. Ergo.

Resp. Dist. majorem: S. Hieronymi auctoritas *magna* est, *concedo; major quam consensus communis patrum, nego.* Et *dist.* minorem: secundum quid, *concedo;* simpliciter, *nego.* Est sane presbyter idem quod episcopus secundum primitivam nominis communitatem et potestatem consecrandi Corpus Christi; verum si presbyter et episcopus considerentur *secundum propriam rationem suae speciei* procul dubio differunt. S. Hiero-

nymus moleste ferens diaconum a nonnullis presbytero praeferri, dignitatem presbyterorum extollit eaque munera, quae plura atque inprimis circa Christi Corpus et Sanguinem presbyteris sunt cum episcopis communia, potissimum illustrat. Quod non absurdum est, modo ne absolute potestatis aequalitas adstruatur.

Instabis. S. Hieronymus alibi scripsit: „antequam diaboli instinctu studia in religione fierent et diceretur: „ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephae“ (cf. I. Cor. I. 12.), communi Presbyterorum consilio ecclesiae gubernabantur. Postquam vero unusquisque, quos baptizaverat, suos putabat esse, non Christi, in toto orbe decretum est, ut unus de Presbyteris Electus superponeretur ceteris, ad quem omnis ecclesiae cura pertineret et schismatum semina tollerentur.“ *In Titum* I. 5. Ergo episcopatus humano tantum consensu inductus est.

Resp. Dist. antecedens: Decreto ecclesiastico constitutus est episcopatus, id est, aliquis *usus jurisdictionis* episcopalis, *concedo;* ipsa dignitas episcopalis, *nego.* Et *nego* conseq. S. Hieronymus institutionem divinam potestatis episcopalis in se non negasse videtur, etsi quorundam adversariorum audacia notusque doctoris animi impetus effecerint, ut nonnulla fortius quam diligentius dixisse censeatur. At *a*) adjuncta, *b*) contextus, *c*) aliae sancti sententiae ponderentur necesse est.

a) Adjuncta sunt 1° adversariorum audacia; 2° ardor Hieronymi; 3° honor ab ecclesia sancto doctori praestitus; ab ecclesia, inquam, quae Collutho et Aerio strenue obstitit. Quibus adjunctis tam sententiarum intemperantia quaedam verbalis quam sinceritas doctrinalis explicantur.

b) Contextus. 1° Sanctus doctor sententiae suae intemperantiam corrigens, mox subdit: „ita episcopi noverint se *magis* consuetudine, quam dispositionis Dominicae veritate, presbyteris esse majores.“ *In Tit.* l. c. *Dispositionem* igitur *Dominicam,* cum „magis“ dicat, non excludit. 2° Potestatem ordinandi episcopis exclusive tribuit: „episcopi, — inquit — qui habent *constituendi presbyteros* per urbes singulas potestatem;“ atque iterum: „quid enim facit, *excepta ordinatione,* episcopus quod presbyter non faciat?“ 3° Idem ait: „quod Aaron

et filii ejus atque Levitae in templo fuerunt, hoc sibi episcopi et presbyteri et diaconi vindicent in ecclesia."

c) Aliae sancti doctoris sententiae. 1° Docet ab ipsis apostolis *ordinatos* episcopos: „Quod et fecerunt *apostoli,* per singulas provincias *ordinantes* presbyteros et *episcopos.*" *In Matth.* XXVI. 2° „Omnes *episcopi apostolorum successores* sunt" (ep. 146.); „Apud nos *apostolorum locum* episcopi tenent." *Ep.* 41. 3° *Adv. Jovin.* I. scribit: „episcopus, presbyter et diaconus non sunt meritorum nomina, sed officii;" atque o. c. II.: „In V. Testamento et in Novo *alium ordinem* pontifex tenet, alium sacerdos, alium Levitae." 4° Charisma peculiare S. Spiritus in episcopo videt: „Si quaeramus quare in ecclesia baptizatus, nisi *per manus episcopi* non accipiat *Spiritum Sanctum*: disce hanc observationem ex ea auctoritate descendere, *quod* Spiritus Sanctus ad apostolos descendit." *Dial. adv. Lucifer.* IX. 5° Denique sanctus doctor: „Naufragium — inquit — in portu fecerunt, quicunque docent nihil inter episcopum et presbyterum interesse eandemque esse dignitatem et mittentis et missi." *Adv. Joan. Hieros.* XXXVII.

Urgebis. Hieronymus episcopum electione, non ordinatione constitui ostendit, cum dixit: „Alexandriae a Marco evangelista usque ad Heraclam et Dionysium episcopos semper presbyteri unum ex se electum in excelsiori gradu collocatum episcopum nominabant; quomodo si exercitus imperatorem facit aut diaconi eligant de se, quem industrium noverint et archidiaconum vocent. Quid enim facit excepta ordinatione episcopus, quod presbyter non faciat?" *Ep.* ad Evangelium. Ergo episcopus non est ex institutione Christi presbyteris superior.

Resp. Dist. antecedens: Illud Hieronymianum ordinationem excludit, *nego;* praxin eligendi refert, *subdistinguo:* Alexandrinis peculiarem, *transeat;* communem, *nego.* 1° Sanctus doctor in epistola ad Evangelium, ut presbyterorum dignitatem, a nonnullis aliquantisper neglectam, tueatur, ea studiosius attingit, quibus presbyteri ad episcopos magis accedunt. At ordinationem ab eo non negari tum ex iis patet, quae modo ad germanam doctoris sententiam aperiendam ex ejus operibus descripsimus, tum ex eo quod sanctus in ipso textu, qui ob-

jicitur, ait: „Quid enim facit *excepta ordinatione* episcopus, quod presbyter non faciat?“ Comparatio autem electionis episcopi et archidiaconi *similitudinis* comparatio est, non aequalitatis. 2° Quae de praxi Alexandrinis peculiari dicuntur, si subobscura videantur, ex historia ecclesiae Alexandrinae explananda sunt. Jam vero episcopos Alexandrinos ante Heraclam († 247) et Dionysium († 265) haud aliter ac Hierosolymitanos et Romanos antistites ordinatos esse, historiae prodiderunt. Cf. Euseb. H. E. III. 14. 21.; IV. 1. etc.; Athan. *Apol.* III.; *Const. apost.* VIII. 45. 3° Etiamsi Hieronymus ea quandoque scripsisset, quibus ad adversariorum sententiam accedere videretur, consensus antiquitatis Hieronymi, non ecclesiae, errorem convinceret.

ARTICULUS VIII.

Utrum forma regiminis ecclesiastici sit monarchica.

I. Regiminis formae plures. Res, de qua nunc quaeritur, argumentis suis propriis confirmabitur, cum de primatu S. Petri ac Romanorum Pontificum agendum erit. At vero, ut via et ratione progrediamur, hoc loco vera sententia de forma regiminis ecclesiastici exponenda videtur. Quo futurum est, ut tota ecclesiae constitutio in uno conspectu ponatur.

Et primo quidem sunt diversa regimina, quorum unum est *democratia* seu regimen populi; alterum *aristocratia* seu principatus optimorum vel optimatum; tertium *monarchia,* quae est *regimen unius.* Praeterea possunt ex permixtione duarum aut trium illarum formarum regimina mixta oriri. Cf. S. Thom. I. II. quaest. XCV. art. 4.; *De regim. princ.* lib. I. cap. I.

II. Monarchiae forma quadruplex. Monarchiam diximus esse *regimen unius.* Igitur in quacunque monarchia, quae jure meritoque eo nomine insignitur, suprema potestas socialis in uno est. Potestas porro suprema aut in uno *tota* est et *indivisa,* aut *collective* et *per divisionem:* si primum monarchia *simplex* audit; sin aliter *mixta* dicitur.

Monarchia *simplex* in *absolutam* et *temperatam* subdividitur. *Absoluta* ea dicitur, in qua princeps supremam potestatem solus et ita habet, ut illius potestas nullis constitutis legibus fundamentalibus positivis societatique determinatae propriis coarctetur. *Temperata* dicitur, quando „unus — ait Zigliara — imperat cum potestate leges ferendi, sed intra limites legum fundamentalium, quas societas praehabet, quas imperator praesupponit, et quas proinde nullo jure potestas socialis abolere aut ipsis contradicere potest, sed juxta ipsas ferre leges pro bono communi societatis sibi commissae. Immutare autem ipsas leges fundamentales possunt quidem communi consensu princeps et populus, si leges illae sint ab ipsis, si autem ab ipsis solis non sint (ex. g. leges naturae), non possunt eas immutare.“ *Propaedeutica*, lib. IV. cap. XI.

Monarchia *mixta* dividitur in eam, quae vulgo *mixta* dicitur et in *repraesentativam*. In illa *mixta* „rex gubernat, sed non solus, quia potestas legislativa ut *tota*, residet in corpore illo politico, cujus rex est *pars* solummodo, quamvis sit pars principalis.“ Zigliara, l. c. Quam hoc loco mixtam appellamus, eam monarchiam alii temperatam vocant; haec autem vocum, non conceptuum, diversitas est. Monarchia *repraesentativa* improprie monarchia dicitur; in ea enim auctoritas socialis non principi sed populo tribuitur eligunturque a populo deputati, qui nomine et auctoritate populari, ipsis delegata, leges ferant.

III. Notio monarchiae ecclesiasticae. Quoniam monarchia in regimine unius consistit, nihil refert, utrum unus ille, qui gubernet, rex appelletur an imperator, consul aut praeses. Quapropter in ordine quoque ecclesiastico monarchiam speculari possumus, quae est *plenitudo supremae potestatis ecclesiasticae in solo Romano Pontifice*. Cujus quidem monarchiae rationem dilucide intelligemus, si mentem in sequentibus defixerimus.

1° Monarchia ecclesiastica *simplex* est. Quidquid enim potestatis competit episcopatui, id eminentiori modo inest in Pontifice Romano, qui proinde potestatem supremam habet, totam et indivisam. 2° Ea monarchia *temperata* est; eo scilicet

sensu, quo vocem *temperatae* explicavimus. Temperatur autem Pontificis potestas per legem Evangelicam fixaque statuta Christi. 3° Monarchia ecclesiastica divinitus in Petro ejusque successoribus constituta est; ita fit, nullius ut auctoritate ecclesia aliam sibi regiminis formam assumere possit.

Quaeres, utrum ecclesiae forma *aristocratica* et *democratica* dici debeat. *Respondeo* posse ecclesiae formam ita nominari *non proprie* ob *permixtionem* aliquam aut *divisionem* potestatis supremae, sed *sensu quodam latiori*. „Forma ecclesiae — ait Zephirinus Gonzales — est . . . Aristocratica, quatenus Christi vicarius in partem sollicitudinis et ministerii gubernationis adsciscere tenetur Episcopos, *quos Spiritus sanctus posuit regere Ecclesiam Dei*. Democratica . . ., tum quatenus summus Pontifex electione, non jure haereditario, creatur, tum etiam quia et ipse, et Episcopi, et sacerdotes cum aliis ministris, ex omni populo, tribu, lingua, ac ex quavis conditione assumuntur.“ *Philos. element.* III. sect. II. cap. I.

IV. Errores circa constitutionem ecclesiae. 1° *Errores democratici. a)* Ineunte saeculo XIV. Marsilius Menandrinus, Patavinus dictus, ac Joannes de Janduno, doctores Parisienses, edito libro, qui *Defensorium pacis* inscribitur, potestatem ecclesiasticam *originaliter in fidelium communitate* esse asseruerunt. Novatores saeculi XVI., rejecta hierarchia et conficto sacerdotio universali, democraticam prorsus conceperunt ecclesiam. *b)* Neque mediocriter democratiam resipit eorum error, qui potestatem ecclesiasticam immediate populo collatam esse contendunt, sed *necessario transferendam* in pastores, quorum gradus ab ipso Christo determinati sunt. *c)* Denique error est asserere potestatem ecclesiasticam, etsi populo non collatam, valide tamen exerceri non posse independenter a populo: sive ponatur *dependentia juridica*, quae populi concursum postulat aut *antecedentem* in eligendis pastoribus aut *consequentem* in acceptandis legibus; sive *dependentia moralis*, qua efficitur, ut electiones et leges inconsulto populo validae illae quidem sed cum irrogata populo injuria fiant.

2° *Errores aristocratici. a)* Presbyterorum gradum et potestatem, sublato divino episcoporum ordine, plus aequo

extulerunt presbyteriani et alii, quos hujus quaestionis art. 7. nominavimus. *b*) Aristocraticus etiam error est doctrina, quae statuit, „reformationem abusuum circa ecclesiasticam disciplinam in Synodis dioecesanis ab Episcopo *et parochis* aequaliter pendere ac stabiliri debere"; similiter doctrina, „qua parochi aliive sacerdotes in Synodo congregati pronuntiantur una cum Episcopo *judices fidei*, et simul innuitur judicium in causis fidei ipsis competere jure proprio, et quidem etiam per ordinationem accepto"; quae utraque doctrina a Pio VI. damnata est. Cf. Constitutionem *Auctorem fidei*, prop. 9. et 10. *c)* Cujus secundi erroris similis est tertius, quo parochorum potestas immediate a Christo esse perhibetur, atque episcoporum auctoritas in negotiis parochialibus extraordinaria. *d)* Alius est error Gallicanorum, qui plenitudinem potestatis supremae non in solo Romano Pontifice, sed in eo cum corpore episcoporum aut cum parte saltem eorum minori residere censuerunt.

3⁰ Errorem *democraticum et aristocraticum* conjunxit *a) Edmundus Richer,* syndicus Sorbonae Parisiensis. Hic a. 1611 librum edidit *De ecclesiactica et politica potestate,* in quo asseritur, 1⁰ jurisdictionem proprie, primario et essentialiter datam esse populo, ministerialiter Summo Pontifici et episcopis; 2⁰ potestatem ministerialem Pontificis coarctari potestate ministeriali episcoporum; 3⁰ leges sive in conciliis editas sive extra indigere acceptatione populi; 4⁰ organa populi relate ad episcopos esse presbyteros curatos. Richer damnatus se subjecit, et obiit a. 1631. — *b) Marcus Antonius de Dominis* (1566—1624) in opere, quod est *De republica ecclesiastica contra primatum Papae,* asseverat, 1⁰ jus eligendi ecclesiae ministros jure divino competere populo; 2⁰ episcopos potestati Papae non subjici. — *c)* Erupit error vehementius a. 1763, cum ederetur opus, quod inscribitur: *Justini Febronii Jurisconsulti de statu Ecclesiae, et de legitima potestate Romani Pontificis liber singularis, ad reuniendos dissidentes in religione Christianos compositus.* Nicolaus de Hontheim, episcopus suffraganeus Trevirensis, ficto sub nomine Febronii veram doctrinam de ecclesiae constitutione oppugnavit acriter atque errores suos, ab eruditissimis viris diligentissime refutatos, sub

ementitis nominibus Justiniani novi, Joannis Clerici, Auli Jordani defendit. Febronius illuc spectat, 1° ut populus in partem potestatis ecclesiasticae veniat; 2° ut episcoporum potestas plus justo extollatur; 3° ut deprimatur auctoritas Romani Pontificis. A Febronio capitale malum Febronianismi ortum est, quo ecclesiasticam constitutionem subvertere civilique potentatui ecclesiam tradere non pauci conati sunt. Sed de violatione libertatis ecclesiasticae alias.

Jam sensu exposito probatur

Thesis: *Forma regiminis ecclesiastici est monarchica.*

Argumenta.

Arg. I. Monarchica dicitur ea forma regiminis, qua tota potestatis plenitudo penes unum residet. Potestatis autem spiritualis plenitudo tota divinitus data est uni Petro ejusque in primatu successoribus, Pontificibus Romanis. Ergo. Probatur *minor* ex disputationibus de primatu instituendis. Cf. quaest. XV.

Objectiones.

Obj. I. In concilio Hierosolymis ab apostolis habito decretum a laicis etiam sancitum est. Ergo hac aetate ecclesiasticus ordo fuit democraticus. Prob. *antec. Act.* XV. 22. decretum de legalibus mittendum hunc in modum narratur: „Tunc placuit Apostolis, et senioribus *cum omni Ecclesia,* eligere viros ex eis, et mittere Antiochiam cum Paulo et Barnaba, Judam, qui cognominabatur Barsabas, et Silam.“

Resp. Nego antec. et probationem *dist.:* decretum missum est cum *plausu* omnis ecclesiae seu laicorum, *conc.; sancitum* per laicos, *nego.* Decreti sanctionem apostolis et senioribus seu presbyteris tributam esse, probatur *a)* ex decreti titulo: „*Apostoli et seniores fratres*, his, qui sunt Antiochiae,“ etc. Act. XV. 23.; *b)* ex cap. XVI. 4., ubi Paulus et Timotheus leguntur tradidisse civitatibus „custodire dogmata, quae erant *decreta ab Apostolis et senioribus,* qui erant Jerosolymis“. Item cap. XV. 2. et v. 6. quaestio apostolis et presbyteris dirimenda tribuitur.

Instabis. In textu graeco recepto Antiochiam scripsisse

leguntur „Apostoli et seniores *et fratres*, *καὶ οἱ ἀδελφοὶ*. Ergo in decreto sanciendo laici non nihil valuerunt.

Resp. Data, non concessa, lectione textus recepti, nihil sequitur. Etenim cum multitudo seu laici in casu concilio *materialiter* adfuissent, non *formaliter*, id est, ut *testes*, non tanquam *judices*, in litteris ad ecclesias multitudinis mentio quaedam haberi potuit: id scilicet ad narrationem rei gestae, non ad vim decreti pertinebat. Sanctionem autem decreti non nisi ad apostolos et presbyteros pertinere, ter significatur. Namque *a)* Paulus et Barnabas adscenderunt „ad *Apostolos et presbyteros* in Jerusalem, *super hac quaestione*" XV. 2.; *b)* eodem capite v. 6. S. Lucas narrat: „Conveneruntque *Apostoli et seniores* videre *de verbo hoc*;" *c)* similiter XVI. 4. memorantur dogmata, quae erant *„decreta ab Apostolis et senioribus"*. Quodsi res aliquam dubitationem haberet, textus plurimi, quos art. 4. pro constitutione ecclesiae hierarchica adduximus, nihil dubii relinquerent.

Non concessimus lectionem recepti: *καὶ οἱ*, *et* fratres; quia 5 antiquissima et optima manuscripta, ℵABCD, hoc est, codex Sinaiticus Petropolitanus saec. V., Alexandrinus Londin. saec. V., Vaticanus saec. IV., Ephraemi Syri rescriptus Parisiensis saec. V. et Bezae Cantabrigiensis graecus et latinus saec. VI. omittunt *καὶ οἱ*; omittitur etiam in Itala, Vulgata et Armenica; similiter a protestantibus Mill, Griesbach, Lachmann, Bornemann, Buttmann et a Tischendorf in editione octava critica.

Obj. II. Si jus est, praepositos ecclesiasticos a fidelium multitudine eligi, constitutio democratica habetur. Matthiam autem apostolum et septem diaconos a multitudine electos, *Act.* I. 15—26. et VI. 3—5. scriptum videmus. Constitutio igitur ecclesiae primitivae democratica fuit.

Resp. Dist. majorem: Si jus illud eligendi divinum est, *conc.;* si concessio apostolica, *nego. Dist.* et minorem: multitudo Matthiam et diaconos elegit jure divino, *nego;* ex concessione apostolica, *subdist.:* voto consultativo, *conc.;* voto decisivo, *nego.* Profecto jus cujuscunque suffragii populo divinitus concessum non nisi gratis asseritur. In casu ratio ad fideles interrogandos specialis cernitur. Oportebat enim in

Judae locum suffici unum ex his viris, qui cum apostolis fuerant congregati *in omni* — inquit Scriptura — *tempore, quo intravit et exivit inter nos Dominus Jesus, incipiens a baptismate Joannis usque in diem qua assumptus est.*" Act. I. 21, 22. Diaconorum constituendorum *occasio* fuit murmur sedandum; quare duodecim prudenter multitudini dixerunt: *Considerate ergo, fratres, viros ex vobis boni testimonii septem.* Act. VI. 3. Hodie proclamationes fieri solent, ut promovendorum ad ordines idoneitas magis pateat.

Instabis. Est apud S. Cyprianum: „quod et ipsum videmus de divina auctoritate descendere, ut sacerdos plebe praesente, sub omnium oculis deligatur, atque idoneus publico judicio ac testimonio comprobetur." *Ep.* 68. Ita fit, ut in eligendis ecclesiae ministris populi concursus *divina auctoritate* requiratur.

Resp. Dist. antec.: a S. Cypriano concursus plebis dicitur „de divina auctoritate descendere" praeceptive, *nego;* exemplariter, subdist.: concursus testimonii, *conc.*; concursus electionis, *nego.* Sanctus doctor vult, ut electio coram populo, non a populo, fiat, idque ut plebis praesentia valeat ad *testimonium.* Haec autem praxis *sensu latiori* de divina auctoritate descendere perhibetur, in quantum *exemplo* V. T. et consecratione Eleazari, Aaronis filii (Num. XX.), commendari visa est. At clericorum probatio aliis etiam modis convenienter fieri potest. Neque Cypriani temporibus praesentia populi semper est adhibita, sed, ut sancti verbis utar, „*fere* per provincias universas". Atque concilium Carthaginense III statuit: „Nullus ordinetur clericus nisi probatus *vel* episcoporum examine, *vel* populi *testimonio.*" Can. XXVIII. Cf. Leo M., *ep.* 6. (alias 10.) n. 4.

Quaestio IV.

De ecclesia, societate perfecta.

Haec disputatio de ecclesia, societate perfecta et completa, controversiarum nostrarum cardo habetur. Et jure quidem. Complet enim demonstrationem institutionis et constitutionis ecclesiae; simul et earum quaestionum, quibus ecclesiae libertatem potestatemque probandam suscipiemus, fundamentum est. Et ne longum sit, in antecessum unum hoc dico, non arbitrio humano, sed divina institutione conditam esse ecclesiam. Quo igitur appareat, utrum Christi ecclesia sit societas perfecta, ille audiendus est, qui dixit: *Data est mihi omnis potestas in caelo, et in terra.* Matth. XXVIII. 18. Quaeritur autem:

Primo. *Utrum ecclesia sit societas perfecta.*

Secundo. *Utrum ecclesia sit societas ubique legalis.*

ARTICULUS I.

Utrum ecclesia sit societas perfecta.

I. Notio societatis. Societas est „*adunatio hominum* — ait S. Thomas — *ad aliquid unum perficiendum:* et ideo secundum diversa, ad quae perficienda societas ordinatur, oportet societates distingui, et de eis judicari: cum judicium uniuscujusque rei praecipue sumatur ex fine. Et inde est quod philosophus in VIII. *Ethicorum* diversas communitates distinguit, quae nihil aliud sunt quam societates quaedam secundum diversa officia, in quibus homines sibi invicem communicant: et secundum has communicationes, amicitias distinguit, sicut eorum qui simul nutriuntur, vel qui simul negotiantur, aut aliquod aliud negotium exercent.“ *C. impugnantes,* cap. III. Quibus verbis tria manifesta sunt.

1° Tria cujuscunque societatis proprie dictae elementa

sunt *a)* multitudo; *b)* finis communis seu „adunatio . . . *ad aliquid unum* perficiendum"; *c)* auctoritas, ex qua oritur „adunatio" et motio ad bonum commune.

2⁰ Secundum fines diversos possunt diversae esse societates, puta ad negotiandum, ad ingenium excolendum, ad amplexanda consilia evangelica. Cf. S. Thom. l. c.

3⁰ Sicut corpus humanum est organismus physicus, ita societas est organismus moralis. Hujus autem organismi perfectio tanto major est, quanto magis complete necessaria ad vitam in se continet. Hinc S. Thomas distinguit tres societates, *domum*, *civitatem* et *regnum*, quod ab eo appellatur „communitas consummationis". *In Matth.* XII. 25.

II. Notio societatis perfectae. Perfectio societatis considerari potest 1⁰ in perfectione individuali suorum membrorum; 2⁰ in usu suorum jurium, qui diverso gradu tranquillus et fortis esse contingit; 3⁰ in ipsa indole sociali. Nobis propositum est indagare, utrum ecclesia *perfecta* seu *completa* sit in ipsa ratione societatis. Societas autem est *organismus* quidam moralis. Jam vero completus organismus in ordine physico consummate habetur, si organismus hujusmodi non est *pars*, nec *in ordine suo per se insufficiens*, sed ipse *totum* aliquod et *in ordine suo sufficientia vitae* praeditus. Hoc dici potest de organismo morali, qui vocatur societas. Cujusmodi organismus consummate non habetur, si societas quaedam est *pars*, puta bonum unius domus, quod ordinatur ad bonum unius civitatis (cf. S. Thom. I. II. quaest. XC. art. 3. ad 3.); aut *in ordine suo per se insufficiens*, velut ordines religiosi, qui sufficientiam vitae supernaturalis ab ecclesia obtinent. Quae cum ita sint, facile intelligi potest haec regula, quam statuit S. Thomas: „*oportet quod tanto sit perfectior multitudinis societas, quanto magis per se sufficiens erit ad necessaria vitae.*" *De regimine principum*, lib. I. cap. I. Et quoniam haec *sufficientia* stricto sensu in regno seu in statu reperitur, *in ordine temporali* non nisi status societas perfecta et completa habetur seu, ut ait S. Thomas, „communitas consummationis". Denique haec sufficientia seu *independentia intrinseca* necessario exigit *independentiam extrinsecam*. Se-

quitur societatem perfectam esse, *quae in ordine suo per se sufficiens ab alia nulla dependeat;* dependens enim in ordine suo societas perfecta non erit, sed instar *collegii.*

III. Status quaestionis. Quaeritur, utrum Christi ecclesia sit societas *perfecta*, hoc est, ut ex supra dictis intelligitur, utrum sit societas *in ordine suo per se sufficiens et ab alia minime dependens.* Dixi: *in ordine suo,* id est, in ordine vitae spiritualis et supernaturalis; *per se sufficiens,* id est, quae media necessaria et utilia ad aeternam animarum salutem procurandam divinitus in se affatim continet; *ab alia minime dependens*, id est, tota sui juris nullique societati sive in *esse* sive in *operando* subordinata. Haec vero sufficientia in se seu *intrinseca independentia* et *independentia extrinseca* conjuncta sunt. Proinde probata exsistentia independentiae intrinsecae sequitur altera, quae in illa fundatur; manifestata autem jure independentiae extrinsecae cognoscitur intrinseca, sine qua extrinseca esse nequit. Organismus denique ecclesiae seu perfectio ejus intrinseca in genere societatis ex ecclesiae fine certissime cognoscitur. Rerum enim natura et organismus fini rerum omnino respondet. Idque eo magis de ecclesia dicitur, quod *Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea.* Eph. V. 25.

IV. Ecclesiae doctrina. Ut vetustiora ecclesiae judicia praeteream, duorum tantum Summorum Pontificum sententias de ecclesia, perfecta societate, profero. Pius IX. notavit hanc propositionem: „Ecclesia non est vera perfectaque societas plane libera, nec pollet suis propriis et constantibus juribus sibi a divino suo Fundatore collatis, sed civilis potestatis est definire, quae sint Ecclesiae jura ac limites, intra quos eadem jura exercere queat.“ *Syll.* prop. 19. Leo XIII. docet: „distinguitur (ecclesia) et differt a societate civili: et, quod plurimum est, societas est *genere et jure perfecta*, cum adjumenta ad incolumitatem actionemque suam necessaria, voluntate beneficioque conditoris sui, *omnia in se* et *per se* ipsa possideat.“ Encycl. *Immortale Dei;* cf. encycl. *Libertas*, 20. Junii 1888; *Sapientiae christianae,* 10. Januarii 1890.

Thesis: *Ecclesia est perfecta societas.*

Argumenta.

Arg. I. Perfecta societas est, quae in ordine suo per se sufficiens ab alia nulla dependet. At talis est ecclesia Christi. Ergo Christi ecclesia est perfecta societas. Probatur *minor. a) Est per se sufficiens in ordine suo spirituali.* Etenim si Christus dedit finem, dedit et omnia media necessaria. Jam vero Christi voluntate finis ecclesiae est, ut omnes homines in ea et per eam sanctificentur, ut patet ex quaest. II. art. 3. Ergo ecclesia media ad hunc finem necessaria *omnia in se et per se* ipsa possidet. — Quare S. Thomas exponens ps. XLV. 3.: *Fluminis impetus laetificat civitatem Dei,* dixit: „Haec civitas est ecclesia.“ Ps. LXXXVI.: *Gloriosa dicta sunt de te civitas Dei,* etc. Tria sunt in ea civitate, quae sunt de ejus ratione. Primum est quod sit ibi multitudo liberorum . . . Secundum est quod habeat sufficientiam per se. In vico enim non inveniuntur omnia necessaria vitae humanae sanis et infirmis; sed in civitate oportet invenire omnia necessaria ad vitam. Et *haec sufficientia est in ecclesia: quia quidquid necessarium est ad vitam spiritualem, invenitur in ea.* Ps. LXIV.: *Replebimur in bonis domus tuae.* Tertium est unitas civium: „etc.

b) Ab alia nulla dependet. Si ecclesia dependeret ab alia societate, subordinaretur societati illi *aut* ut inferior superiori *aut* ut pars toti. Neutrum autem admitti potest. Ergo. Non *ut inferior*, quia finis ecclesiae omnium *supremus* est, scilicet salus animarum sempiterna; non *ut pars*, quia finis ecclesiae est *universalissimus*, scilicet sanctificatio *omnium* populorum *in uno ovili* ecclesiae.

Arg. II. *S. Scriptura* docet *a) omnia* adjumenta ad salutem aeternam commissa *soli* ecclesiae; *b)* ecclesiae actionem esse omnino independentem. Ergo ecclesia est perfecta societas. Prob. *antec.*

a) Omnia adjumenta ad salutem aeternam commissa soli ecclesiae. Dictum est enim *soli* ecclesiae: *docete omnes gentes, baptizantes eos,* Matth. XXVIII. 1. 9.; *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis,* Joan. XX. 20.; *soli* Petro: *tibi dabo claves regni caelorum,* Matth. XVI. 19.; *Pasce oves meas,* Joan. XXI. 17. etc.

b) Ecclesiae actio omnino independens. Sistitur ecclesia ut societas distincta et independens his verbis: *Reddite ergo, quae sunt Caesaris, Caesari; et quae sunt Dei, Deo,* Matth. XXII. 21. Ostenditur ecclesiae potestas nec a principibus neque iis mediantibus, sed ipsis etiam invitis accepta et exercenda: *tradent enim vos in conciliis, et in synagogis vapulabitis, et ante reges et praesides stabitis propter me.* Marc. XIII. 9. Petrus et Joannes, cum iis denuntiatum esset, *ne omnino loquerentur, neque docerent in nomine Jesu,* responderunt: *Si justum est in conspectu Dei, vos potius audire quam Deum, judicate,* Act. IV. 19. Apostolis rursum apprehensis, principi sacerdotum interroganti: *Praecipiendo praecepimus vobis ne doceretis,* respondit Petrus: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus.* Act. V. 29. Apostoli, cum flagris caesi et prohibiti praedicare dimissi essent, *non cessabant, in templo et circa domos docentes, et evangelizantes Christum Jesum.* Act. V. 42.

Arg. III. *Ex traditione. a)* Omnia media ad salutem necessaria soli ecclesiae concessa esse, facile intelligitur ex iis veterum testimoniis, quibus ecclesiae *finem,* quaest. II. art. 3. et *constitutionem hierarchicam,* quaest. III. probavimus. Nec minima patrum sententia patrocinatur iis, qui spiritualia non plene atque integre ecclesiae tradita esse contendant.

b) De independentia ecclesiae *S. Justinus:* „Neminem autem esse, qui nos in Jesum per totum orbem terrarum credentes exterreat, et *in servitutem redigat,* in promptu est.“ *Dialog. cum Tryphone,* CX. *S. Ambrosius:* „Imperator intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam est.“ *Ep.* 21. *S. Gregorius* Nazianzenus: „Imperium et nos quoque Episcopi gerimus: addo etiam praestantius et perfectius; nisi vero aequum est spiritum carni, et caelestia terrenis cedere.“ *Orat.* XVII. *S. Joannes Chrysostomus:* „Regi ei quae hic sunt commissa sunt, mihi caelestia: mihi cum dico, sacerdotem intelligo.“ *In Is.* VI. 1. hom. IV. 4. Denique nunquam non fuerunt, qui vel captivi, vel exsules, vel omni supplicio affecti veritatem illam profiterentur. Ergo constat, „*divinitus esse constitutum, ut omnia in ecclesia insint, quae ad naturam ac jura pertineant legitimae, summae et omnibus partibus perfectae societatis*“. Encycl. *Libertas.*

Objectiones.

Obj. I. Societas perfecta non est, quae territorio caret. Jam ecclesia nullum ferme territorium habet. Ergo.

Resp. Dist. majorem: societas perfecta non est, quae caret territorio quoad dominium civile *et* spirituale, *concedo;* quoad dominium civile tantum, *nego.* Et *dist.* minorem: ecclesia nullum ferme territorium habet quoad dominium civile, *concedo;* quoad dominium spirituale, *nego.* Et certe orbis terrarum Domini est, qui mundum universum, creatione sibi subjectum, supremo dominio regit. Potestas ergo territorialis in principe nulla est, nisi ab Eo, cui tam civilis potestas quam ecclesiastica subjecta sunt. Jam vero divinus ecclesiae Conditor, salvo principum jure in temporalibus, supernaturalem quandam *servitutem,* ut ajunt, *activam,* ad religionem suam praedicandam et exercendam ubique terrarum et in quocunque territorio, ecclesiae concessit. Ex quo fit, ut ecclesia, orbis terrarum *dominium spirituale* adepta, nusquam sit *extranea.* Cf. Clemens XI. Const. *Accepimus,* 11. Jan. 1715.

Instabis. Ecclesia indiget pecunia, victu etc. Atqui societas tantum civilis hujusmodi res suppeditat. Ergo ecclesia non est per se sufficiens ac perfecta societas.

Resp. Conc. majorem. *Dist.* minorem: societas civilis res temporales suppeditat, sola, *nego;* etiam, *concedo.* Non societas sola civilis, ut talis, sed singuli etiam socii, ut homines, possidere materialia possunt, eaque suppeditare. Possidere pariter potest ecclesia. Praeterea, cum jus ad finem conferat jus ad media necessaria, societati ecclesiasticae potestas competit exigendi *jure proprio* a membris suis ac subditis, quoties opus fuerit, res materiales, quae ipsi videantur necessariae.

Urgebis. Christus discipulis suis dixit: *Nihil tuleritis in via, neque virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam, neque duas tunicas habeatis.* Luc. IX. 3. Igitur ecclesia, ut societas, possidendi jure non pollet.

Resp. Dist. antecedens: hoc praecipitur simpliciter, *nego;* ad tempus, *concedo.* Revera Christus postea in passione dixit: *Quando misi vos sine baculo et pera, numquid aliquid defuit*

vobis? . . . Sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter et peram. Luc. XXII. 35, 36. Cf. *S. Thom.* In Matth. X. 9. Deinde Christi discipuli leguntur in civitatem abiisse, *ut cibos emerent,* Joan. IV. 8.; Judas *loculos habens, ea quae mittebantur, portabat*, Joan. XII. 16.; sanctus Paulus docet Dominum voluisse, *qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere,* I. Cor. IX. 14.; Joseph Levites agri pretium ante pedes apostolorum posuit. *Act.* IV. 37. Denique traditio quoque jus possidendi ecclesiae vindicat; bona enim ecclesiastica appellata sunt *Τὰ τοῦ θεοῦ*, *Τὰ κυριακά*, *Res dominicae, Res Deo sacratae, Substantia Christi, Patrimonium Christi*, *Patrimonium Crucifixi.* Cf. Can. Apost. XXXVIII. XL.; Conc. Carth. III. c. XLIX.; Hieron. *Ep.* 58. ad Paulin. 7 etc.

Dices. Ecclesia est coetus spiritualis. Ergo bona temporalia non sunt ejusmodi, ut ad eam aliquo modo pertineant.

Resp. Dist. antecedens: ecclesia est spiritualis ratione sui finis, *concedo;* ratione membrorum, *nego.* Ecclesia, etsi *de* mundo non est, *in* mundo tamen versatur. Quapropter summo jure rebus materialibus utitur, quae spiritualibus ac supernaturalibus, tanquam fini media, in terris subordinantur.

Obj. II. Ad societatem perfectam et completam pertinent jura majestatica. Atqui ecclesia non habet jura majestatica. Ergo.

Resp. Dist. majorem: ad societatem completam pertinent jura majestatica in ordine suo, *concedo;* in alio ordine, *nego.* Et dist. minorem: ecclesia non habet jura majestatica in ordine civili, *concedo;* in ordine ecclesiastico, *nego.* Majestatica dicuntur ea jura, quae ad imperium potestatemque supremam et independentem pertinent. Ex argumentis autem hactenus prolatis videre quisque potuit, supremam in ordine spirituali independentemque potestatem ecclesiae divinitus concessam fuisse. Ecclesia igitur modo quodam eminentiori juribus majestaticis intra ordinem suum pollet. Hoc docet Leo XIII.: „Sicut finis, quo tendit Ecclesia nobilissimus est, ita *ejus potestas et omnium praestantissima, neque imperio civili potest haberi inferior.*“ *Imm. Dei.*

Instabis. Societati perfectae competit jus gladii, id est,

jus infligendi poenas capitales. At ecclesiae non competit jus gladii. Ergo non est perfecta societas.

Resp. Dist. majorem: Societati perfectae competit jus gladii, ex ratione sua generica, *nego;* ex ratione specifica societatis civilis, *concedo.* Et *dist.* minorem: ecclesiae non competit jus gladii, ob suam rationem specificam societatis *ecclesiasticae, concedo;* ob aliquem defectum sub ratione generica societatis perfectae, *nego.*

Ratio societatis perfectae in eo consistit, quod „adjumenta ad incolumitatem actionemque suam necessaria, voluntate benificioque conditoris sui, omnia in se et per se ipsa possideat". Encycl. *Imm. Dei.* Atqui ecclesia nunquam videtur agnovisse jus gladii fini suo esse necessarium. Ergo illaesa prorsus dignitate societatis perfectae, S. Thomas merito dixisse videtur: „Ecclesia non habet gladium materiale." *In Sent.* IV., dist. XXXVII., quaest. II., art. 1. De usu tamen brachii saecularis consulantur auctores, qui de jure canonico scripserunt. [1])

Obj. III. Ad societatem perfectam libertas requiritur. Atqui ecclesiae libertas ubique fere terrarum plurimum impeditur. Ergo.

Resp. Dist. majorem: Ad societatem perfectam requiritur libertas a dependentia, *concedo;* libertas a persecutionibus, *nego.* Reliqua patent. Nulla respublica semper ea pace fruitur, quae nullis unquam hostium incursibus turbetur. Quod multo magis in societate ecclesiastica usu venit, cui dictum est: *Non est servus major domino suo. Si me persecuti sunt, et vos persequentur.* Joan. XV. 20. Ecclesia igitur forma societatis perfecta non caret, quamvis vexatur. Jus enim nullum amittit, sed juribus nonnullis libere uti prohibetur.

---

[1]) Tarquini (Jus ecclesiast. publ.) de jure gladii ait: *a)* „Hoc sine ullo dubio tenendum esse, saltem mediate ejusmodi jus penes eos (Rom. Pontificem et Concilium generale) esse." *b)* „Quod vero immediate, cum necessitas postulat, a supremo Ecclesiae magistratu tale jus exerceri non possit, nulla ratione id probari; cum ex jure naturali, ex eo quod Ecclesia societas perfecta est, contrarium imo demonstretur: ex jure autem positivo divino nullus afferri possit locus, quo id vere interdictum fuerit."

ARTICULUS II.

Utrum ecclesia sit societas ubique legalis.

I. Notio legalitatis. Quod secundum legem est, legale dicitur. Lex autem „quaedam regula est et mensura actuum, secundum quam inducitur aliquis ad agendum, vel ab agendo retrahitur". S. Thom. I. II. quaest. XC. art. 4. Jam vero suprema regula et mensura nostrorum actuum, non est exlex quaedam humana ratio, sive principum sive multitudinis, sed ratio divinae sapientiae, secundum quod est directiva omnium actuum et motionum. I. II. quaest. XCI. art. 2.; XCIII. art. 1. Ex quo efficitur:

1° legalitatem supremam a lege divina proficisci; 2° eam societatem, quam Deus in omnibus orbis terrarum gentibus et esse et agere jussit, non posse humanitus legitima lege esse circumscriptam; 3° congruere tamen cum natura hujusmodi societatis, quod ejus legalitas ex principiis juris humani positivi et positiva lege humana confirmatur.

II. Status quaestionis. Non quaeritur, 1° utrum omnes homines sint ecclesiae imperio subjecti; constat enim non nisi baptismate fieri subditos ecclesiae. 2° Nec asserimus ecclesiam semper et ubique *de facto* legalem esse etiam jure positivo-humano; latae sunt enim saepissime et in plerisque regionibus leges ad evellendam Christi ecclesiam. Sed id quod quaerimus est, utrum ecclesia sit societas, cui esse ubique ac liberrime agere lege quadam summa ita competat, ut quotquot leges hujusmodi legalitati supremae repugnent, irritae ac inanes putandae sint.

Thesis: *Ecclesia est societas ubique legalis.*

Argumenta.

Arg. I. Lex positivo-divina in iis locis valet, pro quibus lata est. Atqui lege positivo — divina constitutum est, ut ecclesia ubique pandatur. Ergo ecclesia est societas ubique supremo jure legalis. *Minor* constat ex fine ecclesiae (cf. qu. II.

art. 3.) et ex verbis Christi, puta ex Marco XVI. 15.: *Euntes in mundum universum praedicate Evangelium omni creaturae.*

Arg. II. Legalitas conceditur habita ratione aut bonorum aeternorum aut bonorum temporalium. Jam vero ecclesiae sub utroque respectu legalitas etiam per leges positivo-humanas concedenda est. Ergo. Prob. *minor.*

a) Respectu bonorum aeternorum. Leges humanae religionem, per quam aeterna bona adipiscimur, a statu excludere non possunt. Atqui per ecclesiam aeterna bona mortalibus affluunt; ipsa enim religionem veram continet *sola,* ut docent catholici, seu ut adversarii volunt, *sufficienter* ad salutem. Ergo.

b) Respectu bonorum temporalium. Et sane 1° bona temporalia aeternis subordinanda sunt. 2° Ecclesia semper fuit civilitatis foecundus fons, magistra virtutum. 3° Hinc Leo XIII. ecclesiae legalitati inter ipsos ethnicos consolidandae navans operam, Sinarum Imperatori scribit: „catholici ex Europa sacerdotes, qui in potentissimo Sinarum imperio aliquot jam saecula apostolicum munus insistunt, tantum abest ut potestati publicae rebusque civilibus quicquam attulerint incommodi, ut plurimas utilitates, omnium consensu, pepererint: idque sane assecuti sunt primum christiana morum disciplina provehenda, deinde propagatione litterarum reliquarumque artium, quibus gentium humanitas continetur.“ 1. Febr. 1885. Et ad Japoniae imperatorem: „Omnium enim imperiorum est fundamentum justitia: justitiae vero nulla pars est, quin christianis ponatur in officiis. — Ita fit, ut quicumque christianum nomen profitentur, non tam poenarum metu, quam religionis voce in primis admoneantur vereri majestatem regiam, obtemperare legibus, neque aliud in re publica velle nisi quae tranquilla et honesta sunt. *Igitur* vehementer petimus ut majorem quam potes, libertatem christianis impertias.“ 12. Maji 1885.

Objectiones.

Obj. I. Princeps curam pacis unitatisque civilis habere debet. At concessa libertate ecclesiae consensio civium interdum periclitatur. Ergo.

Resp. Dist. majorem: princeps curam pacis et unitatis

habeat, ordinate, *concedo;* inordinate, *nego.* Et *dist.* minorem: interdum periclitatur civium consensio, per se, *nego;* per accidens, *transeat.* Pax est tranquillitas ordinis; primus ordo est, servire Deo in ea religione, in qua Deus omnes esse jussit. Quapropter princeps, etiamsi *per accidens*, id est, ab iniquis hostibus catholici nominis detrimentum aliquid pertimescendum esset, *jus divinum libertatis* impedire legaliter non potest; faceret enim impediendo et contra Deum et contra summum bonum subditorum, quod est salus animorum aeterna.

Nec verendum est, ne non civitati prosit libertas ecclesiae. Namque istiusmodi libertatis jus a Deo profectum est. „Qua de re — inquit Leo XIII. — sine causa civilia imperia suspicionem et offensionem capiunt de libertate Ecclesiae, quum demum vel civilis vel sacrae potestatis idem sit principium, unice a Deo. Ideoque non possunt inter se aut discrepare, aut impediri aut elidi, cum neque Deus constare sibi non possit, neque opera ejus queant inter se pugnare; quin etiam miro commendantur caussarum rerumque concentu.“ Encycl. *Officio sanctissimo* ad archiep. et episc. Bavariae, 22. Dec. 1887.

Instabis. Ne duplici mensura utamur, libertas aeque ceteris religionibus et ecclesiae catholicae concedenda est. At catholici id pernegant. Ergo.

Resp. Dist. majorem: libertas eadem ceteris religionibus concedenda est, si idem jus probant, *concedo;* si non probant, *nego.* Jus ecclesiae probavimus ex praecepto divino ac saluberrimo ecclesiae influxu in ipsam civitatem. Proferant ergo titulos suos religiones reliquae, qui simile jus pro se exposcunt. Revera religionibus falsis idem jus ac verae non competit.

Quaestio V.

De notis ecclesiae.

Comperto ecclesiam, a Christo fundatam, esse sui juris societatem, quaeritur, *ubi* illa sit. Ita signis opus est, quibus ipsam dignoscamus; quae signa notas intelligimus. Et primum quidem videndum est, quaenam notae illae sint. Quare disserendum est:

Primo: *De indole et numero notarum.*
Secundo: *Utrum ecclesia Christi una sit.*
Tertio: *Utrum ecclesia Christi sit sancta.*
Quarto: *Utrum ecclesia Christi sit catholica.*
Quinto: *Utrum ecclesia Christi sit apostolica.*

ARTICULUS I.

De indole et numero notarum.

I. Quid sit nota. Nota est *proprietas ecclesiae, hujus veritatem extrinsecus manifestans.* Dicitur *proprietas;* proprietates nimirum ab essentia rerum profluunt et cum ipsamet ita connectuntur, ut cognitis istis et res cognoscatur. Sequitur: *extrinsecus manifestans*; namque proprietas *nota* seu signum non est, nisi externe simul appareat. Manifestat autem *veritatem*; non velut si fidei veritates in particulari notis patefierent, sed eo quod hominibus, ubi sit vera Christi ecclesia, clare monstrant. Est igitur nota proprietas *interno-extrinseca.*

II. Finis et proprietates notarum. Finis notarum hic est, ut ecclesia vera notis suis tanquam *Christi sigillo consignata*, sit perpetuum quoddam motivum credibilitatis. Ex quo fine apparet, quatuor esse notae proprietates. Scilicet 1⁰ sit *ecclesiae nexu necessario conjuncta*, ne ullum dubium relinquatur. 2⁰ Sit *ecclesia cognitu facilior*, ut ex magis cognitis incognita patescant. 3⁰ Sit *obvia*, ut omnes, servata

proportione, eam sufficienter perspiciant. 4° Sit *positiva,* non mere negativa; quod quidem judicio positivo de veritate ecclesiae consentaneum est.

III. Quatuor notae Nicaeno-Cpolitanae. Notae, quas profitemur in symbolo Nicaeno-Cpolitano, sunt *unitas, sanctitas, catholicitas* et *apostolicitas.* Theologi omnes, quod ad quatuor notas attinet, *re* concinunt; alii tamen aliis restrictiorem recensionem aut ampliorem seligunt. S. Thomas ait: „ecclesia sancta habet quatuor conditiones: quia est una, quia est sancta, quia est catholica, idest universalis, et quia est fortis et firma.“ *Opusc. in Symb.* art. 9. *Firma* autem hoc loco idem sonat ac apostolica. Aquinas scilicet firmitatis vocabulo *et* Christum, qui est ecclesiae fundamentum principale, *et* apostolos, qui sunt secundarium fundamentum, *et* ecclesiae inexstirpabilitatem expressit. Bellarminus, *De eccles. milit.* lib. IV. cap. III. quindecim notas proponit, quas tamen, si quis velit, facile poterit ad quatuor revocare.

Unitas, sanctitas, catholicitas, apostolicitas notae sunt 1° ecclesiae ex Christi institutione nexu necessario connexae, ut infra patebit. 2° Ipsa intrinseca ecclesiae essentia sunt notiores, 3° obviae et 4° positivae, quandoquidem *facta* sunt eaque *maxime publica.* Adjicitur, quod concilium Cpolitanum I. (381) fidem suam profitetur: *Εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν*; *unam sanctam catholicam et apostolicam ecclesiam;* cui symbolo patres Chalcedonenses (451) ac subsequentes synodi assentiuntur. His igitur notis ecclesia discernitur non mere *ontologice* et in se, sed etiam *logice,* hoc est, *quantum ad nos* et in ordine cognitionis.

IV. Praemonita de notarum indole. 1° Notae illae ab ipso auctore ecclesiae Christo profectae sunt. Earum *causa prima* haberi debet voluntas Christi et operatio S. Spiritus. Unde S. Thomas: „Ipse enim Christus Dei filius suam Ecclesiam consecrat et sibi consignat Spiritu sancto quasi suo charactere et sigillo.“ *Contra errores Graecorum,* cap. XXXII. 2° Quatuor notae in hoc ultimo principio, quod est S. Spiritus, ita conjunguntur, ut si una adsit, coexsistant ceterae. 3° Cum notae sint proprietates ecclesiae *essentiales,* singulas haberi

positivas necesse est; nec unquam fieri potest, ut proprietas essentialis ecclesiae verae in falsis ecclesiis *realiter* et *formaliter* reperiatur. 4° Notas semper intelligimus in sensu proprio et Christiano; quocirca secernendae Christi ecclesiae a sectis perquam aptae sunt. Aliae religiones falsae, quae Christianae dici non possunt, velut Buddhismus et Mahumetis error, aliis argumentis impugnantur. 5° Ad prudens judicium de veritate ecclesiae non opus est adaequata omnium notarum *scientia*, sed notitia quaedam fundata eaque in rudioribus simplicissima generatim sufficit. 6° Requiritur tamen ad fidem defendendam tractatio scientifica. — Cf. S. Thom. II. II. quaest. I. art. 4. ad 3.; art. 5. ad 1.; *Quodl.* II. art. 6. Recole dicta quaest. I. art. 2. et 3.

V. Protestantium falsa opinio de notis. Protestantes, etsi hac in re a conceptu suo de ecclesia discedunt (cf. quaest. II.), notis suis gloriantur; „habet (ecclesia) — inquiunt — externas notas, ut cognosci possit.“ *Apol. confess. August.* art. 4. §. 144. Luther notas septem proponit (cf. Bellarm. *De eccl. milit.* lib. IV. cap. II.). Calvinus decernit: „Ubicunque enim Dei verbum sincere praedicari atque audiri, ubi sacramenta ex Christi instituto administrari videmus, illic aliquam esse Dei ecclesiam nullo modo ambigendum est.“ *Instit.* lib. IV. cap. I. n. 9. Quibus verbis et Lutheri et protestantium plurimorum mentem expressit. Rejectis enim notis concilii Cpolitani, duas notas catholicis objecerunt suas; quae sunt 1° puri verbi Dei praedicatio; 2° recta sacramentorum administratio.

VI. Duae protestantium notae falsae sunt. Etenim 1° in iis pro principio habetur, quod quaeritur. Et re quidem vera „purum verbum“ praecise per ecclesiam cognoscitur. Protestantes ergo rogantibus, quaenam ecclesia „purum verbum“, hoc est, veram Christi doctrinam praedicet, nihil responderent, nisi affirmarent illud praedicari in ea, quae „purum verbum“ praedicat. Quod non est notas indicare, sed in circulo vitioso circumferri. Idem de altera nota valet. 2° Neutra nota est *obvia;* facilius enim est *factum* ecclesiae verae, quam „purum verbum“ veritatum altissimarum rectamque sacramentorum administrationem *in se* et *in particulari* cognoscere.

3° Utraque nota, contra doctrinam veteris ecclesiae proposita, potius ad obtegendam falsam ecclesiam excogitata videtur quam ad investigandam veram.

ARTICULUS II.

Utrum ecclesia Christi una sit.

I. Quid sit nota unitatis. Unitatis nota definiri potest: *ecclesiae proprietas, qua in fidei professione, in regimine et cultu est indivisa in se et divisa a quolibet alio.* 1° Dicitur *proprietas*; agitur enim, non de unitate quadam *accidentali, mere materiali* et *extrinseca*, sed de unitate *essentiali* et *formali*, quae *a principiis* ecclesiae constitutivis sua sponte enascitur. 2° Additur: *in fidei professione;* fides enim mere interna ecclesiam non manifestat. 3° *In regimine;* namque sola auctoritate fideles, qui sunt multitudo *physica, moralis* unitas efficiuntur. 4° Et in *cultu,* hoc est, primario in sacramentis, quibus cultus *essentialis* continetur; secundario in cultu *accidentali,* in quantum caeremoniarum varietate *una* doctrina exprimitur. 5° Haec tria *conjunctim* et *formaliter* accipienda sunt: *conjunctim*, quoniam non nisi simul sumpta *unam totamque* ecclesiam exhibent; *formaliter*, quoniam factum materiale cum firmo, stabili et constitutivo unitatis principio cohaerere necesse est. Ita sua unitate *symbolica, hierarchica, liturgica* consistit ecclesia *indivisa in se et divisa a quolibet alio.*

II. Vera notio unitatis fidei. Fidem non intelligimus fiduciam, sed assensum intellectus veritatibus a Deo revelatis. Quae sane fides considerari potest aut ut habitus, quo credimus, et sic fides est una specie, et differens numero in diversis; aut objective et sic est una fides; „objectum enim formale fidei est veritas prima, cui etiam inhaerendo credimus quaecumque sub fide continentur.“ S. Thom. II. II. quaest. IV. art. 6.; *Expos. in Ephes.* IV. lect. II. Manifestatur autem fidei unitas in quantum omnes fideles adhaesionem suam uni eidemque fidei objecto profitentur. Quare si notam unitatis in fide recte dijudicare velimus, haec etiam duo intelligenda

sunt. 1° Etsi alius alio, pro sua quisque conditione ac statu, plures veritates explicite credit, oportet tamen unumquemque *omnia credere implicite* paratumque esse explicite credere omnia, si omnia sciret. 2° Haec fides implicita *externe* manifestatur ut elementum *notae unitatis*, si omnes *principium aliquod manifestum* explicite admittunt, in quo toti fidei adhaereant. 3° Cui principio non nisi suprema unius auctoritas ad plenum respondet. Quare S. Thomas docet: „Ecclesiae autem unitas in duobus attenditur; scilicet in connexione membrorum Ecclesiae ad invicem, seu communicatione; et iterum in ordine omnium membrorum Ecclesiae ad unum caput.“ II. II. quaest. XXXIX. art. 1.; cf. II. II. quaest. V. art. 4.; *De regim, princ.* lib. I. cap. I. Ex quo intelligi potest, fidei unitatem cum auctoritate unius rectoris, hoc est, Romani Pontificis, indissolubili nexu ligari.

III. Unitas fictitia articulorum fundamentalium. Post Hunnium et Georgium Calixtum Jurieu, minister Calvinista, edito libro de *vero systemate ecclesiae* (Le vrai système de l'Eglise, Dordraci 1686), systema *fundamentalium articulorum* expolivit. Protestantes scilicet, cum nec in unitatis principio, nec in ipsis articulis fidei convenirent, Jurieu ejusmodi *fidei* unitatem proposuit, ut fideles illos tantum fidei articulos crederent, quos ipse fundamentales vocat; eos tamen articulos profitendos esse censuit in aliqua ex societatibus Christianis, quae dogmata fundamentalia complectuntur. Haec autem distinctio *fundamentalium* et *non fundamentalium* et doctrina catholicorum de *explicite* et *implicite* credendis in eo differunt, quod catholicorum distinctio a majori minorive fidei *cognitione* repetitur, dum Jurieu distinctionem suam *in ipsis fidei veritatibus* collocat. Catholici affirmant, omnes fidei articulos ab omnibus saltem *implicite* credendos esse et ad unam ecclesiae fidem pertinere; Jurieu contendit, illos articulos, qui fundamentales non sunt, ad unam ecclesiae fidem pertinere *nullo modo,* nec fideles ad eos quovis modo credendos obligari. Cf. S. Thom. II. II. quaest. II. art. 5. 6. 7.; S. Bonav. *Comment. in III. Sent.,* dist. XXV. art. I. quaest. 3.

IV. Rejicitur unitas articulorum fundamentalium. 1⁰ Fides est *indivisibilis* in *suo objecto formali*, quod est Deus, et in *suo fonte*, qui est Christus. Itaque Deum et Christum simul coli et repudiari oporteret ab iis, qui veritates, Dei auctoritate ex aequo innixas, partim ad fidei unitatem pertinere, partim articulos *ἀδιαφορους*, seu in se indifferentes, esse praedicant. 2⁰ Tantum abest, ut Juriaei principio generari possit aut conservari unitas, ut causa fuerit dissensionis maximae. Videlicet nemo aderat, qui fundamentalium numerum determinaret, nulla regula. Hobbes, Locke, Bayle credendi licentiam dilatarunt; moderni eousque progressi sunt, ut solam ideam vagam *boni Dei* affectumque aliquem vagissimum ad fidei unitatem sufficere decreverint. Susque deque omnia ferri vidimus. 3⁰ S. Scriptura et veteres fidei unitatem simpliciter et *in omnibus revelatis* praescribunt. Corruit ergo Juriaei distinctio, utpote quae sit unitatis regula 1⁰ fidei contraria, 2⁰ incerta, 3⁰ omnino arbitraria.

Thesis: *Ecclesia Christi est una.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex institutione Christi, generatim.* Christus voluit, ut ecclesia esset unitate conspicua. Ergo. Prob. *antec.* *a)* Ecclesia similis est *ovili*, *corpori*, *regno.* Jam de *ovili* scriptum est: *et fiet unum ovile et unus pastor.* Joan. X. 16. De *corpore: omnes nos in unum corpus baptizati sumus,* I. Cor. XII. 13.; atque: *Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eumdem actum habent: ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.* Rom. XII. 4, 5. Et de *regno: omne regnum divisum contra se, desolabitur.* Matth. XII. 25.

b) Christus passurus de insigni ecclesiae suae unitate hoc praeclarum reliquit testimonium: *Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi: ut sint unum, sicut et nos . . . Non pro eis autem rogo tantum, sed et pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me: ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint: ut credat mundus, quia tu me misisti. Et ego claritatem, quam*

dedisti mihi, dedi eis: ut sint unum, sicut et nos unum sumus. Ego in eis, et tu in me: ut sint consummati in unum: et cognoscat mundus quia tu me misisti. Joan. XVII. 11. 20—23. Unitas autem ecclesiae, qua *credat mundus*, qua *cognoscat mundus* divinam Christi missionem, haud dubie conspicua sit splendeatque longe lateque necesse est. Ergo.

Arg. II. Nota unitatis est ecclesiae proprietas, qua *in fidei professione*, in *regimine* et *cultu* est indivisa in se et divisa a quolibet alio. Atqui ecclesia divinitus in istiusmodi indivisione constituta est. Ergo. Prob. *minor.*

a) Una fidei professio probatur 1° ex principio efficiente fidei ecclesiae, quod est S. Spiritus. Matth. XXVIII. 20.; Joan. XIV. 16.; XVI. 13. 2° Ex firmitate ecclesiae; etenim fundata est super *petram,* Matth. XVI. 18.; est *columna et firmamentum veritatis,* I. Tim. III. 15. 3° Ex directa sententia Christi et apostolorum. Christus enim praecepit: „docete *omnes* gentes . . . servare *omnia quaecunque* mandavi vobis," *Matth.* XXVIII. 19, 20.; atque S. Paulus cap. IV. epistolae ad Ephesios, partem epistolae hujus paraeneticam aggressus, ad veram animorum unitatem commendandam, ea quae maxime una habet, fidelibus proponit his verbis: „Unus Dominus, *una fides.*" 4° Ex horrore haereseos. Unde S. Paulus ad Titum scripsit: *Haereticum hominem, post unam et secundam correptionem devita.* Tit. III. 10. Cf. II. Petr. II. Jud. etc.

b) Unum regimen. 1° S. Paulus unitatem scopum esse docet auctoritatis ministerii ecclesiastici. „Et ipse — inquit — dedit quosdam apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero evangelistas, alios autem pastores, et doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi . . . *Ex quo totum corpus compactum, et connexum per omnem juncturam subministrationis,* secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis facit" etc. *Ad Ephes.* IV. 11, 12, 16. 2° Rectores plures in unum conjungi necesse est. Quapropter ad Corinthios: „unusquisque vestrum dicit: *Ego quidem sum Pauli; ego autem Apollo: ego vero Cephae: ego autem Christi. Divisus est Christus?*" I. Cor. I. 12, 13. 3° Firmata est *una* rectio in *uno,* qui praeest. Scri-

ptum est enim: *tu es Petrus; — tibi dabo claves; — Pasce oves meas.* Matth. XVI. 18, 19.; Joan. XXI. 17.

c) Unus cultus. Cultus Christianus ex baptismo, sacramentorum principio, et ex Eucharistia, omnium sacramentorum fine, cognoscitur. Atqui in eo cultus principio et fine maxima unitas divinitus constituta est. Ergo. Prob. *minor.* 1° Christus omnibus unum baptismum constituens, ait: *baptizantes eos in nomine Patris et Filii, et Spiritus sancti,* Matth. XXVIII. 19. et S. Paulus: „una fides, *unum baptisma.*" Ephes. IV. 5. 2° Unam autem Eucharistiam docuit Christus, cum diceret: „*Hoc* facite in meam commemorationem." *Luc.* XII. 19. S. Paulus idem praedicat I. *Cor.* XI. 24.; quin imo totam ecclesiae unitatem ex Eucharistiae unitate commendat: *unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus.* I. Cor. X. 17.

Arg. III. Patres apostolici et veteres omnes unitatem proprietatem ecclesiae visibilem esse docent. Ergo. Prob. *antec.*

a) Patres apostolici. S. Clemens Romanus in epistola prima, quam ad Corinthios scripsit, ecclesiae unitatem passim supponit, inculcat. „Nonne unum Deum — inquit — habemus et unum Christum et unum spiritum gratiae super nos effusum, et una vocatio in Christo? Cur divellimus et discerpimus membra Christi et contra proprium corpus seditionem movemus, eoque vesaniae devenimus, ut alios aliorum membra esse obliviscamur?" Ep. I. cap. XLVI. n. 6, 7. *S. Ignatius Antiochenus* cum alias plurimas de ecclesiae unitate scripsit sententias tum hanc, qua fideles obsecrat „solo christiano alimento uti, ab aliena autem herba abstinere, quae est haeresis", *Ad Trall.* VI. 1. Et alibi: quotquot „redierint *ad unitatem ecclesiae*, et *hi Dei erunt*", *Ad Philad.* III. 2.; atque fideles hortatur „ut unio sit et carnalis et spiritualis". *Ad Magn.* XIII. 2. *Hermas:* „vides turrim (ecclesiam) monolitham factam esse cum petra. Sic etiam qui crediderunt Domino per filium ejus et induti sunt spiritus istos, *unus erunt spiritus, unum corpus, et unus color vestium eorum.*" *Past.* Simil. IX. cap. XIII. 5. *S. Ignatius* autem unitatem regiminis, fidei, cultus aperte designat: „Si quis *schisma* facientem sectatur, regni divini hae-

reditatem non sequitur; si quis ambulat in *aliena doctrina,* is non assentitur passioni. Studeatis igitur *una eucharistia* uti, una enim est caro Domini nostri Jesu Christi et unus calix in unitatem sanguinis ipsius, unum altare, sicut unus episcopus cum presbyterio et diaconis." *Ad Philad.* III. 3.; IV. 1.

b) Alia veterum testimonia. 1° *De una professione fidei.* *S. Justinus* haereticos eos esse dicit, „qui se esse Christianos profiteantur, et Jesum, qui crucifixus est, Dominum confiteri, *nec tamen illius doctrinam teneant*". „Nonnulli — inquit — vocantur Marciani, alii Valentiniani, alii Basilidiani, alii Saturniniani, alii aliud vocabulum habent ex suae sectae principe." Veri autem Christiani sunt „verae ac purae Jesu Christi doctrinae discipuli"; sunt *„una* anima et *una* synagoga ac *una ecclesia".* *Dial. cum Tryphone,* cap. XXXV et LXIII. *Hegesippus* haereticos vocat eos, „qui *seorsim singuli* proprias opiniones induxerunt"; „qui *adulterinam invehentes doctrinam* adversus Deum et adversus Christum ejus, *unitatem ecclesiae disciderunt.*" Ap. Euseb. *Eccl. Hist.* lib. IV. cap. XXI. *S. Irenaeus:* „Ut sol in universo mundo unus atque idem est: ita etiam veritatis praedicatio passim lucet, omnesque homines, qui ad veritatis agnitionem venire cupiunt, illustrat. . . Vera et universa ecclesia *unam et eamdem toto terrarum orbe fidem* tenet." *Adv. haer.* lib. I. cap. X. *S. Cyprianus:* „Deus unus est, et Christus unus, et una ecclesia ejus, et *fides una.* Scindi unitas non potest." *De unit. eccl.* Cf. S. Aug. *Contra Cresc.* II. 42.; S. Cyrill. Alex. *In ps.* XLIV. 10 etc.

2° *De unitate regiminis et cultus.* Haec unitas in fidei unitate includitur. Fides enim de regimine quoque et de cultu veritatem unam proponit; nec desunt testimonia, quibus unitas alterius ambarumve expresse proponitur. *S. Clemens Romanus* in *epistola I. ad Corinthios* regiminis unitatem commendat. *S. Ignatius Antiochenus* altaris et episcopatus unitatem identidem conjungit. *S. Cyprianus* ait: *„unum baptisma,* unus Deus." *De eccles. unit.* cap. IV. Et alibi: „aliud altare constitui aut sacerdotium novum fieri praeter unum altare et unum sacerdotium non potest." *Ep.* 40. 15. Atque in aureo libro *De cath. ecclesiae unitate* regiminis unitatem adversus Novatum,

Felicissimum et Novatianum, schismaticos, strenue defendit. Denique *ep.* 52. 24.: „cum sit a Christo una ecclesia per totum mundum in multa membra divisa, item episcopatus unus, episcoporum multorum concordi numerositate diffusus.“ *S. Hieronymus:* „unum . . . est altare in ecclesia, et unam fidem, et unum baptisma apostolus docet, quod haeretici deserentes, multa sibi altaria fabricati sunt.“ *In Osee,* cap. VIII. Cf. alia plura, ubi de primatu disseritur.

Objectiones.

Obj. I. Fieri non potest, quin in maxima hominum multitudine dissidia et rebelliones oriantur. Ergo nota unitatis absurda est.

Resp. Dist. antec.: fieri non potest, quin oriantur dissidia, quibus dividantur individui nonnulli, *conc.;* quibus dividatur ecclesia, *nego.* Ecclesia est societas et institutum organicum, cujus unitatem talem esse oportet, ut ipsi societati *principium* inhaereat, *quo* singulorum dissidia tollantur aut rebelles expellantur, ipsamet autem societas in unitate conservetur.

Instabis. Ad ecclesiae indivisionem unitas caritatis opus est. Haec autem in terris haberi non potest.

Resp. Dist. maj.: ad ecclesiae indivisionem opus est unitas caritatis communionis, *conc.;* caritatis privatae, *nego.* Et sic distincta minore, *nego* conclusionem. Etsi fides caritate perficienda est, non inde tamen sequitur, ut peccatores aut peccata singulorum contra caritatem ab ecclesia excludantur. Sed unitas caritatis *communionis* in connexione organica membrorum et ministrorum conspicitur. Unde S. Thomas: „Manifestatur autem hujusmodi amor si verus est, quando membra pro se invicem sunt solicita, et quando invicem compatiuntur. Ephes. IV. 15.: *In caritate crescamus in illo per omnia qui est caput Christus: ex quo totum corpus connexum et compactum per omnem juncturam subministrationis secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in aedificationem sui in caritate:* quia quilibet de gratia sibi collata a Deo, debet proximo servire: unde nullus debet contemnere, nec pati ab ista ecclesia abjici et expelli; quia non

est nisi una ecclesia in qua homines salventur, sicut extra arcam Noe nullus salvari potuit." *In symbol.* art. IX.

Urgebis. Quod est merum ideale, nota esse nequit. At unitas est *ideale*, non factum. Ergo. Prob. *min.* analogia quadam. Christi sententia: *Estote ergo vos perfecti, sicut et Pater vester caelestis perfectus est*, Matth. V. 48., nullum factum, sed ideale, quo tendamus, exhibet. Ergo et textus de ecclesiae unitate in eum sensum accipiendi sunt.

Resp. Dist. min.: ecclesiae unitas est ideale, quod in facto concreto exprimitur, *conc.;* abstracte tantum exsistens, *nego.* Ad probationem minoris *dist.* antec.: *estote perfecti* est ideale ratione perfectionis subjectivae singulorum, *conc.;* ratione perfectionis *objectivae* ecclesiae, qua talis, *nego.* Ecclesiae atque individui dispar est conditio. Namque ecclesia, ut *institutum,* a Christo divino Conditore perfecta prodiit, atque omnes ecclesiae perfectiones et constitutiva semper *in actu* sunt; singulorum autem perfectio personalis, libero arbitrio proposita, paulatim obtinetur.

Obj. II. Aetate apostolorum plures ex Judaeis conversis, quanquam legem Mosaicam sectarentur, ecclesiae membra habiti sunt. Ergo unitas determinata in ecclesiae primordiis nulla cernitur. Patet *antec.* ex Act. XXI. 20.: *Vides frater, quot millia sunt in Judaeis, qui crediderunt, et omnes aemulatores sunt legis.*

Resp. Dist. antec.: isti fideles errarunt ex pertinacia, *nego;* ex imperitia, *conc.* Re quidem vera Jacobus Paulo significat, quanta religione Palaestinenses, salvo tamen decreto concilii Hierosolymitani, septem abhinc annis habiti, legalia observarent. At S. Augustinus et S. Thomas legalium tria tempora distinguunt: „unum quidem — ait S. Thomas — ante Christi passionem, in quo legalia neque erant *mortifera* neque *mortua;* aliud autem post tempus Evangelii divulgati, in quo legalia sunt *mortua* et *mortifera;* tertium autem est tempus medium, scilicet a passione Christi usque ad divulgationem Evangelii; in quo legalia quidem fuerunt *mortua,* quia neque vim aliquam habebant, neque aliquis ea observare tenebatur; *non* tamen fuerunt *mortifera,* quia illi qui conversi erant ad Christum ex

Judaeis, poterant illa legalia licite observare, dummodo non sic ponerent spem in eis quod ea reputarent sibi necessaria ad salutem, quasi sine legalibus fides Christi justificare non posset. His autem qui convertebantur ex gentilitate ad Christum, non inerat causa ut ea observarent." I. II. quaest. CIV. art. 4. Quo factum est, ut mortua mater synagoga cum honore sepeliretur.

Instabis. Etiam post decretum Hierosolymitanum Judaicam observantiam ad fidem pertinere, in ecclesia Galatiae praedicatum est. Huic autem ecclesiae, tanquam ecclesiae nequaquam abscissae, beatus Paulus conscripsit epistolam. Ex quo sequitur, ut unitas fidei ab ecclesiae membris non exigeretur.

Resp. Dist. min.: Paulus ecclesiam illam abscissam esse non putavit, quantum ad eos, qui opinionem illam de legalibus profitebantur erronee, *conc.;* pertinaciter, *nego.* Haeresis formalis, non materialis, errantes ab ecclesia abscindit. Si qui tamen ex Galatis in errore pervicaces exstiterint, eos ab ecclesiae unitate defecisse constat: apostolus enim errorem damnat ut *aliud evangelium;* erroris apostolos *falsos fratres* appellat, qui *volunt convertere Evangelium Christi,* iisque bis dicit: *anathema sit.* Ad. Gal. I. 6—12.

Obj. III. Unitas *articulorum fundamentalium* a catholicis, quod haec incerta sit, rejicitur. Haec autem incerta non erit, si pro fundamentalibus habeantur, quae S. Scriptura *diserte* docet. Unitas ergo fundamentalium sufficit.

Resp. Dist. min.: haec unitas incerta non erit, si id ipsum certum sit, quid Scriptura diserte proponat, *transeat;* si vel id incertum est, *nego.* Omissis aliis systematis illius defectibus, hoc unum rogatur, ubi sit norma certa veritatum disertarum? Christi divinitatem in Scripturis diserte contineri Sociniani negant, Lutherani affirmant; catholici praesentiam realem diserte proponi credunt, Calviniani non credunt: ubi judex?

Instabis. Quid Scripturae diserte doceant, Christianorum consensione cognoscitur. Ita viro Christiano non deest norma certa veritatum fundamentalium.

Resp. Dist. antec.: Haec consensio valet, si Christianorum *verus coetus* jam cognoscitur, *conc.;* si iste coetus prius certo

non cognoscitur, *nego*. Adversarii ea sumunt ad concludendum, quae praecise quaeruntur; id enim agitur, ubi sit norma, qua verus Christianorum coetus dignoscatur.

Urgebis. Illam veritatem credere satis est, qua vita obtinetur aeterna. Et hujusmodi Veritas est fides in Christum, Filium Dei. *Haec autem scripta sunt, ut credatis quia Jesus est Christus Filius Dei, et ut credentes, vitam habeatis in nomine ejus*. Joan. XX. 31. Ergo nulla praeter fidem in Filium Dei unitas fidei requiritur.

Resp. Dist. min.: vita obtinetur aeterna per fidem in Christum, Filium Dei, doctrina Christi inclusa, *conc.;* ea seclusa, *nego*. S. Joannes loco prolato fidem in Christum commendat, quae totius evangelii caput est. Haec autem dignissima veritas reliquas veritates minime excludit. Cf. S. Thom. II. II. quaest. I. art. 8.

Dices. Si omnes omnia credere oportet, ad fidem implicitam adducimur. Atqui fides implicita non nisi crassissima ignorantia videtur. Ergo.

Resp. Dist. maj.: adducimur ad fidem implicitam omnium articulorum, *nego;* nonnullorum, *subdist.:* servata proportione conditionis et status, *conc.;* secus, *nego*. Calvinus, *Instit.* lib. III. cap. II. n. 2. „commentum" implicitae fidei impugnat, quasi nulla fides explicita catholicis necessaria videatur. At pro certo ponit, quod aperte falsum est. Praeterea fides implicita, qua quis paratus est, ea quae nondum explicite novit, explicite credere, si ecclesia veritates istas proponit; haec, inquam, fides implicita res summi momenti est ac unitati servandae aptissima. Per eam scilicet fideles omnes uni fixae, stabili, objectivae *regulae credendorum* adhaerent.

ARTICULUS III.

Utrum ecclesia Christi sancta sit.

I. Definitio notae sanctitatis. Sanctitas est *ecclesiae proprietas, qua in doctrina, sacramentis et membris ad bonum divinum perfecte ordinata est*. 1° Dicitur: ecclesiae proprietas,

qua *ad bonum divinum perfecte ordinata est.* Talis autem status ordinis falsum et malum excludit, firmitatem in vero bonoque includit. Explicatur hoc a S. Thoma iis verbis: „nomen sanctitatis duo videtur importare: uno quidem modo *munditiam;* et huic significationi competit nomen graecum; dicitur enim *αγιος*, quasi sine terra; alio autem modo importat *firmitatem,* unde apud antiquos sancta dicebantur, quae legibus erant munita, ut violari non deberent . . . *Munditia* enim necessaria ad hoc quod mens Deo applicetur, quia mens humana inquinatur ex hoc quod inferioribus rebus conjungitur; sicut quaelibet res ex immixtione pejoris sordescit, ut argentum ex immixtione plumbi. Oportet autem quod mens ab inferioribus rebus abstrahatur, ad hoc quod supremae rei possit conjungi; et ideo mens sine munditia Deo applicari non potest. . . . *Firmitas* autem exigitur ad hoc quod mens Deo applicetur; applicatur enim ei sicut ultimo fini et primo principio; hujusmodi autem oportet maxime immobilia esse.“ II. II. quaest. LXXXI. art. 8. Eam igitur sanctitatem ab interna vita ecclesiae extrinsecus splendescere oportet, tum in rebus, Deo consecratis vel Dei praesentia sanctificatis, et haec est *sanctitas realis;* tum in personis, et haec est *sanctitas personalis.*

2⁰ Ordinatio autem ecclesiae ad Deum elucet *in doctrina,* ob eamque causam nec in dogmate nec in morali potest esse aliquid, quod homines a Deo avertat, sed omnia oportet ad mentem actionesque hominum Deo applicandas esse idonea; — *in sacramentis,* hoc est, in ipsis sanctificationis mediis praecipuis, et maxime in sacrificio, de cujus indole dogmatici agunt, sed quod haud dubie qualelibet in ecclesia semper oblatum est; [1]) *in membris,* quod ita dictum existimes, ut sanctitas vitae insignis in aliquibus ecclesiae membris nunquam non emicet, minime vero peccatoribus exclusis ab ecclesia, cum et pecca-

---

[1]) De sacrificio Eucharistiae Rothe, protestans, ait: „constat, eucharistiam ab antiquissima ecclesia unanimi consensu tanquam sacrificium proprium et peculiare Christianorum considerari solitam esse.“ *Commentatio de primordiis cultus sacri Christianorum.* Cf. Probst, *Liturgie der drei ersten christlichen Jahrhunderte.*

tores ecclesiae membra esse probavimus. Cf. quaest. III. art. 1. Sanctitas in mediis sanctificationis, id est, in doctrina et sacramentis, vocatur *sanctitas activa;* sanctitas membrorum *passiva* dicitur.

3⁰ In membris ecclesiae *tres sanctitatis gradus* cernuntur; namque alii peccatis gravibus tantum vacui sunt; alii levium etiam plerumque offensorum insontes; alii denique ad eam virtutis perfectionem fulgoremque perveniunt, ut supra communem justorum operandi modum operentur ac caelestia Deo adjuvante perficiant. Reapse tamen innumeri prope sanctitatis gradus habentur. Etenim „manifestum est, — inquit Angelicus — quod charitas in quantum ordinat hominem ad finem ultimum, est principium omnium bonorum operum, quae in finem ultimum ordinari possunt". I. II. quaest. LXV. art. 3. Sed augendae caritatis nullus in statu viae potest esse terminus. Nam ipsa caritas secundum rationem propriae speciei terminum augmenti non habet; est enim participatio quaedam infinitae caritatis, quae est Spiritus sanctus; similiter causa augens caritatem est infinitae virtutis, scilicet Deus; neque ex parte subjecti terminus huic augmento praefigi potest, quia semper caritate excrescente, superexcrescit habilitas ad ulterius augmentum. S. Thom. II. II. quaest. XXIV. art. 7.

4⁰ Ad notam sanctitatis referri possunt *charismata* et maxime *miracula.* Nam dona, quae vocantur *gratiae gratis datae*, non dantur „ad hoc ut homo ipse per eam justificetur, sed potius ut ad justificationem alterius cooperetur". S. Thom. I. II. quaest. CXI. art. 1. Et vero, si plura miracula manifestant pariter sanctitatem operantis, *omnia* sanctitatem doctrinae praedicantis patefaciunt: „operatur enim ea (miracula) Deus ad hominum utilitatem; et hoc dupliciter: uno quidem modo ad veritatis praedicatae confirmationem; alio modo ad demonstrationem sanctitatis alicujus, quam Deus hominibus vult proponere in exemplum virtutis. Primo autem modo miracula possunt fieri per quemcunque, qui *veram fidem* praedicat, et nomen Christi invocat: quod etiam interdum per malos fit . . . Secundo autem modo non fiunt miracula nisi a sanctis, ad quorum sanctitatem demonstrandam miracula fiunt,

vel in vita eorum, vel etiam post mortem, sive per eos, sive per alios. Legitur enim Act. XIX. 11, 12., quod *Deus faciebat virtutes per manus Pauli: et etiam super languidos deferebantur a corpore ejus sudaria, et recedebant ab eis languores.*" II. II. quaest. CLXXVIII. art. 2.

5° Quoniam miracula natura sua sunt *facta extraordinaria* et *ecclesiae,* non singulis ejus membris, promissa, sua sponte apparet, *a)* miracula non nisi ex intervallo patrari, parcius, densius, ut divino ecclesiae Rectori visum; *b)* miracula patrata sanctitatem illius ecclesiae in aevum demonstrant, quae una eademque reperiatur ac ea, in qua et pro qua miracula illa facta cognoscuntur.

II. Adversariorum sententia. 1° Protestantes, cum de unitate et intima conjunctione ecclesiae visibilis ac invisibilis, doctrinam admisissent aut confusam aut omnino falsam, eo sunt adducti, ut sanctitatis *notam* partim negarent, partim falso interpretarentur. Plurimi docuerunt, ecclesiam ex solis justis, atque etiam ex solis praedestinatis constare; quo posito et ablata visibilitate ab ecclesia, sanctitas ecclesiae, ut est *institutum objectivum,* consistere non potest. Alii sentiunt non repugnare, ut ecclesia, tanquam *institutum,* saltem ad tempus omnino depravetur; quod idem est ac nullam necessariam ecclesiae sanctitatem, sed contingentem tantam admittere.

2° Naturalistae et rationalistae sanctitatis Christianae notionem amiserunt, sejuncta prorsus moralitate a dogmate ac sacramento, et restricta ipsa moralitate ad *humanitatis,* ut ajunt, officia, hoc est, ad officia quaedam erga hominem, neglecto cultu Dei.

Thesis: *Ecclesia Christi sancta est.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex S. Scriptura, generatim.* Ecclesia habet notam sanctitatis, si missio Christi sanctifica in ea et per eam continuatur. Atqui res ita se habet. Ergo. *Major* patet; namque missio Christi sanctifica fuit et intrinseca et extrinsece sanctitatis indiciis manifestata. Prob. *min. a)* Ex *fine* ecclesiae. Cf. quaest. II. art. 3. *b)* Ex eo quod ecclesia est *corpus*

Christi mysticum. Nam *Christus caput est ecclesiae: Ipse salvator corporis ejus... Viri diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquae in verbo vitae, ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta et immaculata.* Ephes. V. 23—28. *c)* Ex eo quod *cor* ecclesiae est S. Spiritus, qui in aeternum cum ea manet, *Joan.* XIV. 16.; atque „*cordi* comparatur Spiritus Sanctus, qui invisibiliter Ecclesiam *vivificat* et unit.“ S. Thom. III. quaest. VIII. art. 1. ad 3. *d)* Ex eo quod ecclesia est *regnum Christi,* quod est regnum sanctificationis, sicut scriptum est: „*Et scient gentes, quia ego Dominus Sanctificator Israel, cum fuerit sanctificatio mea in medio eorum in perpetuum.*“ Ezech. XXXVII. 28. Cf. *Dan.* IX. 24.; *Is.* LXII. 3—6.

Arg. II. Nota sanctitatis ea est ecclesiae proprietas, qua in doctrina, sacramentis et membris ad bonum divinum perfecte ordinata est. Jam vero ecclesia societas est, in doctrina, sacramentis et membris ad bonum divinum perfecte ordinata. Ergo. *Maj.* patet; nam in tribus istis intrinseca sanctitas externe conspicua fit. Prob. *min.*

a) In doctrina. Oportet ecclesiam esse sanctam *in doctrina*, 1° quia doctrina ecclesiae Christi est *a Christo*, qui dixit: *Amen, amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, et credit ei qui misit me, habet vitam aeternam, et in judicium non venit, sed transiit a morte in vitam.* Joan. V. 24. 2° Ecclesia docet *per Christum*, qui spopondit: *ego vobiscum sum omnibus diebus.* Matth. XXVIII. 20. 3° Ecclesia habet *Spiritum sanctum: alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum, Spiritum veritatis.* Joan. XIV. 16. 4° Christus oravit: *Sanctifica eos in veritate,* Joan. XVII. 17.; „idest — ut ait Angelicus — in cognitione veritatis fidei et tuorum mandatorum.“ *In Joan.* XVII. lect. IV.

b) In sacramentis. Gratia enim sacramentalis ad duo praecipue ordinari videtur: videlicet ad tollendos defectus praeteritorum peccatorum, in quantum transeunt actu, et remanent reatu; et iterum *ad perficiendam animam in his quae*

pertinent ad cultum Dei secundum religionem vitae christianae; hanc autem virtutem ecclesiae sacramenta specialiter habent ex passione Christi, cujus virtus quodammodo nobis copulatur per susceptionem sacramentorum, ut docet S. Thomas III. quaest. LXII. art. 5. Hinc S. Paulus *baptismum* vocat *lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus sancti.* Tit. III. 5. Cf. *Rom.* VI. 3, 4.; I. *Cor.* V. 6. Christus *Joan.* VI. 48—61. et S. Paulus I. *Cor.* XI. 23—30. de *S. Eucharistia* sanctissima quaeque docent. Ecclesiae sacramentorumque *ministri* vocantur *dispensatores mysteriorum Dei* (I. Cor. IV. 1.), quibus *ministerium reconciliationis* (II. Cor. V. 18.) commissum est, atque *gratia* peculiaris data. I. *Tim.* IV. 15.

c) In membris. Sicut ecclesia habet sanctificationis media, ita et fructus sanctitatis effert. Quod probat 1° ipsa *natura rei;* namque Servator docet: *ex fructu arbor cognoscitur*, Matth. XII. 33.; atque: *omnis arbor bona bonos fructus facit.* Matth. VII. 17. 2° *Missio Christi:* Servator ait: *Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur?* Luc. XII. 49. Atque iterum: *Et ego pro iis sanctifico me ipsum, ut sint et ipsi sanctificati in veritate.* Joan. XVII. 19. Rursus: *Dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate et mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.* Tit. II. 14. 3° *Missio apostolorum et ministrorum* ecclesiae. Etenim Dominus dixit: *Ego elegi vos et posui vos, ut eatis et fructum afferatis et fructus vester maneat.* Joan. XV. 16. Deinde Paulus docet ecclesiae ministros datos esse divinitus *ad consummationem sanctorum.* Eph. IV. 12. 4° *Parabolae,* quibus supra (quaest. III.) ostendimus, peccatores etiam esse membra ecclesiae. Ait enim pater familias in parabola *zizaniorum:* „Sinite *utraque* crescere usque ad messem.“ *Matth.* XIII. 30. Ergo tum zizania tum *bonum semen* erit *in agro* ecclesiae *usque ad messem,* hoc est, usque ad consummationem saeculi.

d) Charismata ac miracula Christi ecclesiae promittuntur. *Marc.* XVI. 15—19.; *Joan.* XIV. 12. Cf. I. *Cor.* XII. 28.

Arg. III. *Ex veterum testimoniis.* Sanctitas ecclesiae nota est, si veteres affirmant *a)* ecclesiam esse manifestam mediis

sanctificis, et *b)* membris sanctis. At res ita se habet. Ergo. Prob. *min.*

a) Mediis sanctificis. 1° Ab *Ignatio Antiocheno* vocatur ecclesia *sanctifera;* hoc enim nomine directe ecclesiam Smyrnaeorum, indirecte universalem ecclesiam appellat. Cf. *Prooem.* ad Smyrn., Ephes., Magn., Trall., Rom. Ab aliis vocatur *paradisus; mater viventium, iter ad caelum; balneum spirituale; arca,* in quo sancti custodiuntur. Iren. *Adv. haer.* lib. V. cap. XXV.; Tert. *De anima,* XLIII.; Hilar. *In ps.* CXXXIII.; Joan. Chrys. *In II. Cor. hom.* XV.; August. *Enarrat in ps.* XXVIII. 10. 2° De *doctrina* sanctifica testimonium perhibuerunt *apologetae* plurimi, qui a primis decenniis saeculi II. religionem Christianam ob doctrinae sanctitatem imperatoribus commendant, et generatim *tota antiquitas,* quae ecclesiae fidem maculari posse semper negavit. Cf. quaest. VIII. art. 3. et seqq. 3° De *sacramentis* sanctiferis veteres documenta reliquerunt in *tractatibus de baptismo* et in *ritibus* in sacramento hoc administrando usitatis; in encomiis de praestantissima *Eucharistiae* sanctitate (cf. Ignat. Antioch. *Eph.* V. XX.; *Rom.* VII.; *Smyrn.* VII. etc.; Justin. *Apol.* I. 65. 66.; Iren. *Adv. haer.* lib. IV. cap. XVIII.; lib. V. cap. II. etc.); in sententiis de sanctitate ineffabili *Missae sacrificii.* Cf. Justin. *Dialog.* XLI.; Iren. *Adv. haer.* lib. IV. cap. XVIII.; Cyprian. *Ep. ad Caecilium;* Augustin. *De civit. Dei,* lib. XVI. cap. XXII.; lib. XVII. cap. XX. etc.; Ephraem, *De sacerdotio;* Chrysost. *De sacerdotio*, lib. IV. cap. IV. *Hom. XXI.* in Act. Apost. n. 4. Quid enim illo sacrificio sanctius cogitari potest, quod a Chrysostomo vocatur *horrendum sacrificium, ineffabilia mysteria* et ab Augustino *Confess.* lib. IX. cap. XI. XII. *sacrificium pretii nostri.*

b) Membris sanctis. Papias ostensurus, justos semper in ecclesia conspiciendos esse, parabolam *turris* proponit, cujus in structuram et justi et peccatores poenitentes adducuntur. *Pastor,* Visione III. 5, 6. *Auctor epistolae ad Diognetum:* „per quem (Christum) — inquit — ecclesia ditatur et gratia expansa in sanctis augetur;“ praeterea sanctitate membrorum exposita, religionis Christianae veritatem ex ea nota

designat his verbis: „Haec non videntur ab homine fieri; haec sunt Dei potentia; haec adventus ejus argumentum.“ Capp. V—VII. Similiter *S. Justinus* in *Apologia* I. ad Antoninum Pium, cap. XIV- -XV. et *Athanagoras* in *Legatione pro Christianis* ad Marcum Aurelium et Commodum, cap. XII. XXXI—XXXV. religionis Christianae veritatem ex sanctitate membrorum probant; eodemque argumento usus est *S. Theophilus* Antiochenus († 181), *Ad Autolycum,* lib. III. cap. XV. Cf. Iren. *Adv. haer.* lib. III. cap. XXIV.; Cyprian. *De cath. ecclesiae unitate,* cap. IX. X.; Augustin. *De moribus eccl. cathol.* cap. XXX. XXXI.; Joan. Chrysost. *In ps.* XLIV. 12.

c) Denique veteres *miraculis* ecclesiam veram ab haeresibus distingui censuerunt. „Non possunt haeretici — inquit *S. Irenaeus* — caecis donare visum etc.; tantum absunt ab ea, ut mortuum excitent, quemadmodum Dominus excitavit et apostoli per orationem et saepissime in fraternitate propter aliquid necessarium ecclesia in quoquo loco universa per jejunium et supplicationem postulante, reversus est spiritus mortuo et donatus est homo orationibus Sanctorum, ut credant, esse resurrectionem mortuorum“. *Adv. haer.* lib. II. cap. XXXI. *S. Augustinus* docet, ecclesiam „culmen auctoritatis obtinuisse“, haereticis . . . partim etiam miraculorum majestate damnatis“. *De utilit. credendi,* cap. XVII. Cf. Tertull. *Apol.* cap. XXIII.; S. Chrysost. *Hom.* IV. in Matth. etc.

Objectiones.

Obj. 1. Sanctitatis nota probatur ex *Ephes.* V. 27., ubi S. Paulus exhibet „gloriosam ecclesiam, non habentem maculam aut rugam“. Sanctitas autem tam perfecta *visibili* ecclesiae tribui nequit. Sanctitas igitur nota dici non potest.

Resp. Dist. maj.: sanctitatis nota probatur ex illo textu etiam, *conc.;* ex eo solo, *nego.* Et *dist.* min.: haec sanctitas ecclesiae visibili tribui nequit adaequate, *conc.;* inadaequate, *nego.* Illa quidem gratia sponsae Christi mysticae plenissimo sensu triumphanti conceditur ecclesiae, id est, in ultimo redemptionis termino. Sed sensu inadaequato militantis etiam ecclesiae gratia *perfecta* est, siquidem doctrinam institutaque immacu-

lata divinitus obtinet, atque fideles, quos Christus ad ecclesiam triumphantem praeparat, in ecclesia militante sanctificantur.

Instabis. Quod mere internum est, nota non est. Atqui sanctitas membrorum interna est. Ergo.

Resp. Dist. min.: sanctitas membrorum interna est, principaliter, *conc.;* exclusive, *nego.* Non obstante multorum hypocrisi, vitae tamen sanctitas sincerorum virtutibus, actibus heroicis, miraculorum gratia manifestatur. Namque *ex fructu arbor cognoscitur.*

Urgebis. A majori parte sumitur denominatio. Mali plures in ecclesia quam boni esse possunt. Ergo.

Resp. Dist. maj.: a majori parte sumitur denominatio, quando agitur de qualitate extensa, *conc.;* de qualitate non extensa, *nego.* Paries enim pro majori sua parte sufficienter dealbatus, albus denominatur; in aliis autem non a majori sed *a potiori parte* sumitur denominatio, seu ut ait S. Thomas: „denominatio fit a forma, quae dat speciem rei.“ *Peri hermeneias*, lib. I. lect. VIII. n. 9.

Obj. II. Quod est commune non distinguit. At miracula non sunt verae ecclesiae propria. Ergo non distinguunt. Prob. *min.* Sua sunt satanae miracula et idololatriae; apostolus monet Antichristi regnum fore *in omni virtute et signis et prodigiis mendacibus,* II. Thess. II. 9.; quin imo Christus ipse cautos nos fecit, his verbis: *dabunt signa et prodigia, ita ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi.* Matth. XXIV. 24.; cf. Apoc. XIII. 13, 14.

Resp. a) Argumentum nimis probat, et eo spectat, ut etiam Christi ac apostolorum miraculis fides abrogetur. Haec ab operatione satanae internosci possunt, aut non possunt; si possunt, quidni et alia miracula, patrata temporibus subsequentibus? si non possunt, ergo Jesus absurde dixerit: „Si mihi non creditis, *operibus credite.*“ Joan. X. 38.

b) Dist. probationem minoris: patrari possunt miracula a malis in testimonium veritatis, *conc.;* in confirmationem erroris, *subdist.:* miracula falsa, *conc.;* vera, *nego.* Verum miraculum, cum totum ordinem naturae creatae transcendat,

a solo Deo fit, qui testis falsitatis esse non potest. Revera signa pseudoprophetarum in ipsis Scripturae locis, adversus thesin allatis, *mendacia* vocantur.

Instabis. S. Augustinus de miraculis: „quaecunque — inquit — talia in catholica fiunt, ideo sunt approbanda quia in catholica fiunt; non ideo manifestatur ecclesia, quia haec in ea fiunt.“ *De unit. ecclesiae*, cap. XIX. Ergo miracula ad notam sanctitatis referri non debent.

Resp. Dist. antec.: S. Augustinus ita loquitur respective, *conc.;* absolute, *nego.* Cum Donatistae patribus, conciliis, miraculis gloriarentur suis, S. Augustinus, ut effugia intercluderet, dixit, his omnibus omissis, solam ecclesiae catholicitatem seu universalitatem jam respiciendam esse. Sic enim apertissime confundebantur Donatistae, asseverantes ecclesiam Christi retineri „in sola Africa“. Praeterea Augustinus miraculorum charisma tanti fecit, ut in *Retract.* lib. I. cap. XIII. expresse sibi declarandum esse censuerit, miracula non ad ecclesiae primordia coarctari, sed ea durare in saecula subsequentia.

ARTICULUS IV.

Utrum ecclesia Christi sit catholica.

I. Definitio notae catholicitatis. Catholicitatis nota est *ecclesiae proprietas, qua conspicue numerosa et ubique una per mundum universum emanat.* Explicatur definitio.

1° Verbum *catholici* ductum est a graeco: *καθ' ὅλον*, quod est *secundum totum* seu universale. Jam vero ecclesia catholica seu universalis dici potest *a)* catholicitate *loci,* quia est per totum mundum; *b)* catholicitate *personarum,* quia plurimos complectitur et nullus abjicitur; *c)* catholicitate *temporis,* quia secundum statum praesentem a Christi temporibus usque ad finem mundi durabit; *d)* catholicitate *doctrinae,* quia totam Christi doctrinam servat. Cf. S. Thom. *In symbol.* art. IX. et *In decret. I. ad archidiac. Trident.* I. Verum conceptui catholicitatis, prout sensu strictiori *nota* est, affixa non videtur catholicitas temporis, quae partim ad ecclesiae perpetuitatem,

partim ad apostolicitatem referri potest; nec universalitas doctrinae, cum praecise notarum ope internoscendum sit, *ubi* totalitas doctrinae Christianae integerrima reperiatur.

2° Dicitur *ecclesiae proprietas;* non enim agitur de universalitate qualicunque, puta de universalitate Buddhismi Mahometisve religionis, sed de catholicitate, quam Christus religioni suae promiserit.

3° Additur *conspicue numerosa,* ut significetur, non opus esse, ut omnium gentium omnes homines ecclesiae aggregentur, sed eam multitudinem requiri, qua Christi ecclesia fecunditate sua numerique etiam majestate a sectis discriminari possit.

4° Tum: *per mundum universum emanat;* opus est autem, non expansione *physice* universali, sed *moraliter,* hoc est, ea expansione, quae *indoli ecclesiae* et institutis divinis respondeat. Ecclesia scilicet non subito mundum universum pervasit, sed ut *granum sinapis* (Luc. XIII. 19.) succrescens, mundum mira fecunditate magis magisque replevit et replet.

5° Hoc etiam maximi momenti est, quod diximus: *et ubique una.* Et sane, si unitas desideretur, non est ecclesi*a* catholica, sed ecclesi*ae* conspiciuntur, catholicitate fucata damnatae; nulla ergo catholicitas *materialis* prodest, sed *formalis* requiritur. Quare S. Thomas: „*unum* — inquit — et idem est quod creditur *a cunctis* fidelibus: unde universalis seu catholica dicitur.“ *In Ephes.* IV. lect. II. Et quoniam fidei unitas rectore uno sublato cogitari non potest, luce clarius est, catholicitatis notam a centro quodam unitatis ecclesiasticae dependere.

6° Ex dictis patet catholicitatem non consistere *in solo jure* ubique praedicandi, sed *in facto* fusionis.

II. De requisitis ad catholicitatem. 1° Ad catholicitatem tria pertinere constat: *a)* fidelium *numerus conspicuus* tum *absolute,* id est, in se, tum *relative,* id est, instituta comparatione cum aliis coetibus, qui verae ecclesiae nomen sibi vindicant; *b) expansio realis* in totum mundum, *simultanea,* qua ecclesia eodem tempore *moraliter* ad omnes gentes pertingit; non *successiva* tantum, qua ecclesia catholica diceretur, non ob nationes plurimas actu occupatas, sed additis gentibus

inter quas *fuit,* ad eas, inter quas *est; c) vitalitas* indeficiens, qua ecclesia ab uno regno expulsa in aliis enascitur, atque tam inexhausta, ut coetus semper emineat, cui Christus fidem suam propagandam demandavit. 2° Non videtur fore ut omnes homines omnium gentium ad fidem veram perveniant; nec unquam in agro ecclesiae non erit frumentum et zizania. Cf. S. Thom. *Caten. aur.* et *Expos.* in Matth. XXIV. 14.; *in Rom.* X. lect. VII. Itaque ecclesia vocatur catholica non „propter singula generum, sed propter genera singulorum". S. Thom. *In Boet. De Trin.* q. III. art. 3. ad 5.

III. Cani hypothesis de catholicitate. Melchior Canus, *De locis theolog.* lib. IV. cap. VI. ad 13., et Bellarminus, *De conc. et eccl.* lib. IV. cap VII., etsi *fieri* posse non affirmant, ut sola una provincia, haeresibus et persecutionibus insurgentibus, veram fidem retineret, hypothetice tamen asserunt, Christianam fidem, quamvis in unius forte provinciae angustias redigeretur, catholicam fore: „satis est — ait Canus — ecclesiam semel in totum mundum esse fusam, ut etiamnum vere catholica dicatur." L. c. Verum sententia communis id negat. Quidquid est, hujusmodi hypothesis sectis nullo modo favet, „quae ostendere nunquam poterunt communicationem cum ecclesia, quae totum aliquando orbem occupaverit." Perrone, *De loc. theol.* P. I. sect. I. cap. III. n. 224.

IV. Systema rationalismi Tubigensis de origine catholicitatis. F. Chr. Baur († 1860), in academia Tubingensi professor, novum invenit systema, quod Christianae religionis originem divinam excluderet. Schola porro Tubingensis, caput suum secuta, statuit, evolutionem quandam religiosam saeculo I. evenisse, quae legibus pantheismi Hegeliani satis constanter optime responderit. Inter alia opus erat, ut ostenderetur, quaenam sit causa ecclesiae Christianae, praecise *ut catholica* est. Quaesita sunt igitur facta duo, ex quorum conflictu tertium erumperet: thesis, antithesis, synthesis. Sed facta supernaturalia, cum mysteria et miracula philosophiae pantheisticae adversentur, ab illa schola *a priori* repudiabantur.

Itaque mortuo Christo duae factiones ortae sunt, quarum altera circumcisionis evangelio usa est, altera evangelio praeputii:

haec homines per fidem Christi justificari credidit sine operibus legis Judaicae; illa legis etiam Mosaicae observantiam ad homines justificandos necessariam esse contendit. Secta eorum, qui pro lege Judaica stabant, seu Judaeo-Christianorum, a Petro, duce suo, *Petrinismus* vocatur; altera, quae est Ethnico-Christianorum, *Paulinismus,* a suo capite Paulo. Sectae illae deinceps ad Ebionitismum et Marcionitismum progressi sunt.

Saeculo II. circiter mediante *Joanneismus* praevaluit. Videlicet viri, pacis studiosi, plurimos utriusque factionis assectatores ad unam formulam: „*fidei cum operibus*" congregarunt. Petrinismus salutis principium habebat *opera* legis Judaicae, a Christo perfectae; Paulinismus *fidem* redemptionis per Christi mortem procuratae; jam, sub formula communi et conciliatoria *fidei cum operibus,* ecclesia exsurgebat *catholica.* — En systema, evolutum a Baur in *Historia trium priorum saeculorum* et in plurimis aliis operibus, modificatum a J. S. Semler, Neander, Rothe, et Ritschl, qui ipsum Christum primum factionum auctorem eo fuisse perhibet, quod factis duntaxat, non doctrina, terminos *legis* praetergressus sit. Rejecta sunt a rationalistis plurimis nonnulla hypotheseos illius capita; sed fascinavit, etiam extra Germaniam, incredulos, ut nihil in N. T. libris, *historice* spectatis, nihil in monumentis veterum praeter sepultam illorum certaminum memoriam investigarent. Ita *catholicitatem,* quam nos ex divina Christi voluntate processisse credimus, illi dimicantium sectarum fetum esse arbitrantur. Tales sunt in Neerlandia Scholten († 1885), professor Lugduni Batavorum, in operibus criticis de N. Testamento, A. Pierson et S. A. Naber, *Verisimilia.* — Venimus ad argumenta.

Thesis: *Ecclesia Christi catholica est.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex fine ecclesiae.* Finis ecclesiae est, ut homines in ea et per eam sanctificentur. At omnes gentes sanctificari oportet. Ex quo sequitur, ut ad omnes gentes diffundenda sit ecclesia. *Major* constat ex dictis, quaest. II. art. 3. Conclusio

patet; nam etsi Deus mediis extraordinariis uti potest, ordinario tamen via ordinaria, hoc est, per ecclesiam, homines ad fidem et vitam veram perducit.

Arg. II. *Ex S. Scriptura.* In V. et N. Testamento *jus* et *factum* diffusionis ecclesiae per totum orbem multifariam indicatur. Ergo catholicitas est nota ecclesiae. Prob. *antec.*

a) In V. Test. 1° Dominus promisit Abrahae: „Benedicentur in semine tuo *omnes gentes terrae.*“ Gen. XXII. 18. Cf. *Gen.* XII. 3.; XXVI. 4.; XXVIII. 14. 2° In psalmis legimus: „Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me et dabo tibi *gentes haereditatem tuam,* et *possessionem tuam terminos terrae.*“ Ps. II. 7, 8. Cf. Ps. XVIII. 5.; XXI. 28, 29.; LXXI. 8, 11. 3° Isaias: *Leva in circuitu oculos tuos, et vide: omnes isti congregati sunt, venerunt tibi . . . dilatabitur cor tuum, quando conversa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium venerit tibi.* LX. 4, 5. Apud *Danielem* II. 35, 44. *caeli regnum* apparet sub figura lapidis, qui „factus est *mons magnus et implevit universam terram*“. Malachias universale regnum Christi praesagit his verbis: *ab ortu enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus et in omni loco sacrificatur, et offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in gentibus.* I. 11.

b) In N. Test. 1° Universalitas regni Christi seu ecclesiae in vita Christi luculenter supponitur. Simeon puerum Jesum in ulnas suas accipiens, dixit: „viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti *ante faciem omnium populorum,* lumen *ad revelationem gentium.*“ Luc. II. 30, 31. Cf. ibid. I. canticum *Magnificat* et canticum Zachariae. Servator praedicit, mulierem, quae alabastrum unguenti pretiosi super caput Domini effudit, laude dignam fore „ubicunque praedicatum fuerit hoc evangelium *in toto mundo*“. Matth. XXVI. 13.; Marc. XIV. 9. 2° Idem ex actibus Christi apparuit. Voluit, ut crucis titulus conscriberetur lingua Hebraica, Graeca, Latina, quae gentium universitatem significabant. Jussit apostolos eorumque successores docere, praedicare, baptizare *„omnes gentes“*. Matth. XXVIII. 19.; Luc. XXIV. 47. Effuso S. Spiritu die Pentecostes discipuli „coeperunt loqui *variis linguis*“; nationes plurimae

suam linguam audiebant. Act. II. 4, 8. Nempe Dominus suis dixerat: „Accipietis virtutem supervenientis Spiritus Sancti in vos, et eritis mihi testes . . . *usque ad ultimum terrae.*“ Act. I. 8. 3° Apostoli catholicitatem ecclesiae disertis verbis significant. Namque S. Petrus ait: *Deus in nobis elegit, per os meum audire gentes verbum evangelii et credere.* Act. XV. 7. S. Paulus docet promissionem Abrahae factam de benedictione omnium gentium in Christi religione adimpleri; *Gal.* III. 8—14.; eodem modo exponit verba Davidis: *in omnem terram exivit sonus eorum* (evangelizantium), *et in fines orbis terrae verba eorum.* Rom. XII. 18.; atque de Christo: *fecit* — inquit — *utraque unum, medium parietem maceriae solvens.* Ephes. II. 14. Cf. *Col.* I. 6. S. Joannes audivit canticum novum: *redemisti nos Deus in sanguine tuo ex omni tribu, et populo, et natione.* Apoc. V. 9. Vidit *„turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, et tribubus et populis, et linguis, stantes ante thronum.* L. c. VII. 9. Postremo ut S. Augustini verbis utar: „Prope omnis pagina (S. Scripturae) nihil aliud sonat, quam Christum et Ecclesiam toto orbe diffusam.“ *Serm.* XLVI. 33.

Arg. III. *Ex traditione. S. Ignatius Antiochenus:* „ubi fuerit Christus Jesus, ibi *catholica* est ecclesia.“ *Ad Smyrn.* VIII. Vocabulum autem *καθολική* magis etiam expresse declaratur in *Martyrio Polycarpi,* additis vocabulis: *in toto orbe, κατὰ πάντα τόπον, κατὰ τὴν οἰκουμένην. Inscript.;* VIII. 1.; XIX. 2. *S. Justinus* Judaeos ex eo refellit, quod Malachiae vaticinium de oblatione *„in omni loco“* offerenda non nisi in religione Christiana adimpleatur. *Dial. cum Tryphone,* cap. CXVII. *S. Irenaeus:* „ecclesiae quidem praedicatio vera et firma, apud quam *una et eadem* salutis via *in universo mundo* ostenditur.“ *Adv. haer.* lib. V. cap. XX. *S. Pacianus:* „Christianus mihi nomen est, Catholicus vero cognomen. Illud me nuncupat, istud ostendit.“ *Ep.* I. ad Sympron. *S. Cyrill.* Hierosol.: „Hoc (catholicum) enim *proprium* nomen est sanctae hujus, et matris omnium nostrum, quae est sponsa Domini nostri Jesu Christi.“ *Catech.* VIII. *S. Optatus* et *S. Augustinus* Donatistas catholicitatis nota redarguere consueverunt. Haec

est regula S. Augustini: „Tenenda est nobis Christiana religio et ejus ecclesiae communicatio, *quae catholica est et catholica nominatur,* non solum a suis, verum etiam ab omnibus inimicis.“ *De vera relig.* 12.

Objectiones.

Obj. I. Ecclesia nulla nota sua unquam carere potest. Jam Christi ecclesia temporibus apostolorum in paucis regionibus coarctabatur. Ergo.

Resp. Dist. min.: ideo ecclesia carebat catholicitate ecclesiae adultae, *conc.*; ecclesiae adolescentis, *nego.* Nempe ecclesia statim ac exorta est virtualiter catholica erat, non formaliter; aedificanda enim erat ab apostolis cum ecclesia catholicitas. Nihilominus nota illa jam tum emicuit, primo vi expansiva maxima, secundo ipsa fidei fusione per omnes regiones, quacunque patebat orbis notus. Cf. *Rom.* I. 8.; X. 18.; S. Thom. *In Rom.* X. lect. III.

Instabis. Si catholicitas esset ecclesiae nota, S. Petrus notitiam hujus notae a Christo accepisset. Porro Petrus non nisi post visionem animalium dicere potuit: *In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente qui timet eum, et operatur justitiam, acceptus est illi.* Act. X. 34, 35. Ergo.

Resp. Dist. maj.: Petrus hanc notitiam accepisset, *conc.;* et *practice* statim intellexisset, *nego.* Et sic *distincta* minori, *nego* conclusionem. Christus aperte praecepit, ut apostoli docerent *omnes gentes. Matth.* XXVIII.; *Marc.* XVI. Verum quonam ordine temporis ac personarum hoc praeceptum exsequendum esset, utrum Judaeis primo et proselytis (Act. II. 11.), an eodem tempore et ethnicis, id Petrum, priusquam viri, missi a Cornelio, ad eum venirent, forsitan latuerit. Visio dubii practici finem fecit.

Urgebis. Christiani, audito verbum Dei a gentibus recipi, Petro dixerunt: *Quare introisti ad viros praeputium habentes, et manducasti cum illis.* Act. XI. 3. Inter fideles ergo particularismus vigebat.

Resp. Dist. antec.: istam initam cum gentibus necessi-

tudinem Petro objecerunt aliquot fideles ex proprio affectu, *concedo;* ex doctrina fidei, *nego.* Nonnulli, „qui erant ex circumcisione“ (Act. XI. 2.), Judaei scilicet aliquot Hierosolymitani, ad fidem conversi, ex nimio affectu veteris consuetudinis Petro oblocuti sunt. Verum quatuor hominum genera hoc loco considerari opus est. Nimirum aderant *a)* Judaei, quos consuetudo severior ne manducare quidem cum ethnicis, veluti pollutis, sinebat; *b)* proselyti justitiae, hoc est, gentiles, qui circumcisi legem Moysis universam observabant et eunuchis aliisque quibusdam exceptis (Deuter. XXIII.) genti Judaicae veluti inserebantur; *c)* proselyti portae, qui neque circumcisi erant neque legis Mosaicae mandata custodiebant, agnito tamen uno Deo observatisque praeceptis, quae Noachica [1]) dicuntur; *d)* ethnici, quibuscum necessitudinem inire, Judaeis videbatur esse nefas. Hinc aversio nonnullorum fidelium, suam et Petri Judaicam originem implicite jactitantium. Verum audito Petro, *tacuerunt et glorificaverunt Deum, dicentes: Ergo et gentibus poenitentiam dedit Deus ad vitam.* Act. XI. 18.

Obj. II. Ubi sunt duae factiones invicem oppositae, non est ecclesia ubique una. At saeculo I. Petrinismus, duce Petro, et Paulinismus, duce Paulo, acerrime inter se altercati sunt. Igitur in principio nulla fuit ecclesia catholica.

Resp. Dist. min.: istae factiones exstiterunt, in phantasia Tubingensium, *conc.;* in ecclesia saeculi I., *nego.* Ferd. Christ. Baur et quidam alii academiae Tubingensis professores audacissime factiones illas finxerunt. At *a)* tota ipsorum argumentatio nititur critica *subjectiva* et *a priori* pantheisticae vel atheisticae philosophiae accommodata. *b)* Nullum aut factionum illarum vestigium aut pacificationis subsecutae suspicio in monumentis historicis apparet. 3° Tubingensis hypothesis poscit, ut omnes, qui feruntur, N. T. libri, excepta forte epistola ad

---

[1]) Praecepta Noachica, quae filiis Noach divinitus tradita esse a Rabbinis dicuntur, septem sunt: abstinere scilicet a cultu falsorum deorum; a blasphemia; ab incestu; ab homicidio; a rapina, furto etc.; a contumacia in magistratus, judices etc.; ab esu carnium sanguinolentarum.

Galatas, duabus ad Corinthios et maxima parte epistolae ad Romanos, omnia insuper patrum apostolicorum opera supposititia habeantur; quod quam falsum sit, alias demonstratur. 4° Historica documenta, quotquot exstant, hypothesin Tubingensem evertunt.

Instabis. Paulus de Petro scribit: *in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat.* Gal. II. 11. Haec autem verba monstrant Petri et Pauli discrepantes inter se sententias. Ergo.

Resp. Dist. maj.: Petrus reprehensibilis erat, defectu prudentiae, *conc.;* defectu doctrinae, *nego.* Nimirum S. Petrus, cum gentibus edens, quibusdam a Jacobo venientibus, segregabat se, timens eos, qui ex circumcisione erant. Rectissime Tertullianus: „conversationis fuit vitium, non praedicationis." *De praescr.* XXII. Profecto *ipse* Petrus „gentiliter" (Gal. II. 14.), hoc est, legalibus neglectis, vivebat; ergo id *per se* fas esse aeque ac Paulus credidit.

Urgebis. Petrus, Jacobus et Joannes a Paulo vocantur *οἱ δοκοῦντες στῦλοι εἶναι, οἱ δοκοῦντες εἶναί τι, qui videbantur columnae esse, qui videbantur esse aliquid,* Gal. II. 9.; II. 2, 6. At haec verborum acrimonia doctrinae denotat discordiam. Tunc ergo non erat ubique una ecclesia.

Resp. Dist. min.: illa acrimonia, *si* qua sit, denotat doctrinae discordiam inter S. Petrum et S. Paulum, *nego;* inter S. Paulum et falsos fratres, *conc.* Seductores nonnulli, reliquos apostolos laudibus in caelum extollentes, Paulum dedecore notabant. Hi sunt falsi fratres, qui Galatas fascinaverant *„non obedire veritati".* Gal. III. 1. Paulus igitur in apostolatu suo tuendo vocabula *δοκοῦντες* etc. *de* apostolis, non *contra* illos adhibet; quae si forte videantur acrius prolata, haec acrimonia castigat eos, quos apostolus, tanquam „subintroductos falsos fratres" (Gal. II. 4.), a S. Petro ceterisque apostolis apertissime secernit. Accedit quod in ipsissimo capite II. 7, 8. perfecta inter utrumque apostolum doctrinae concordia apparet. Cf. I. 18. Ita intellexit S. Thomas etiam II. Cor. XI. 5. de *„magnis apostolis"* (*οἱ ὑπερλίαν ἀπόστολοι*): „Petrus et Paulus, quos *isti* habebant magnos." In l. c. lect. II. Similiter in II. Cor. XII. 11.: *„qui sunt supra modum apostoli,* id est,

qui videntur a *quibusdam* digniores Apostoli quam ego sum.“ Cf. *In Gal.* II. lect. II.

Dices. Catholicum est, quod est ubique unum. Duplex autem evangelium fuisse, testis est Paulus, inquiens: *creditum est mihi Evangelium praeputii, sicut et Petro circumcisionis.* Gal. II. 7.

Resp. Dist. min.: a Paulo significatur distributio officii, *conc.;* separatio evangelii, *nego.* Adjicitur ut istiusmodi distributio exclusiva non sit; namque S. Scriptura et veteres prodiderunt, nec Paulum solis gentibus, nec alios apostolos Judaeis solis praedicasse. Cf. I. *Cor.* IX. 19—22.; *Rom.* I. 14.; *Act.* passim; Justin. *Dialog.* LIII.; Iren. *Adv. haer.* lib. III. cap. III. IV.; Euseb. *E. Hist.* lib. II. cap. XXIII. XXV.; lib. V. cap. V. etc.

Obj. III. Christus ad mulierem Chananaeam: *Non sum missus nisi ad oves, quae perierunt domus Israel.* Matth. XV. 24. Ex quo sequitur, ut nec Christus cogitaverit de ecclesia, quae ad omnes gentes sese porrigeret.

Resp. Dist. antec.: Christus non est missus nisi ad oves Israel, proxime, *conc.;* simpliciter, *nego.* Christus datus est *in lucem gentium* (Is. XLIX. 6.), „sed missus est primo ad Judaeos ut Judaeos ad gentes transferret.“ S. Thom. *In Matth.* l. c.

ARTICULUS V.

Utrum Christi ecclesia sit apostolica.

I. Apostolicitatis definitio. Apostolicitas est *ecclesiae proprietas, qua per legitimam, publicam et nunquam interruptam pastorum ab apostolis successionem in identitate doctrinae, sacramentorum et regiminis continuatur.* Quod explicandum est.

1° In definitione proponitur apostolicitas, accepta sensu pressiori et ut *nota.* In suo autem conceptu latiori apostolicitas est ecclesiae *identitas* cum apostolorum ecclesia, et

quaedam ecclesiae ab apostolis *origo*. Cf. S. Thom. *In symb.* art. IX.

2° *In identitate doctrinae, sacramentorum et regiminis.* Si tria haec praecipua, ex quibus Christi ecclesia coalescit, jam identica non sint cum iis institutis, quae Servator apostolis suis tradidit, ab *humana* auctoritate haec derivari oportet, hoc est, eorum institutio *divina* negatur.

3° *Per legitimam, publicam et nunquam interruptam pastorum successionem.* Nimirum ut proprietas identitatis cum apostolorum ecclesia *nota* sit, identitatis illius publica et certa testificatio requiritur. Testes autem illi sunt, quibus Christus ecclesiam suam regendam commisit. Commissa est autem ecclesia hierarchiae pastoribus. Ita per *pastorum* successionem continuatur ecclesia. Quae quidem *successio* necessum est,

a) legitima sit, ut habeatur successio *formalis,* non mere *materialis. Formalis* enim successio fit ex praeceptis Christi; *materialis*, neglecto Christi praescripto, in mera sedis pastoralis occupatione consistit.

b) Publica; tum quia pastorum visibilium successio publica est natura sua, tum quia successio occulta nullum discriminandi medium nec notam praebet.

c) Nunquam interrupta; nimirum quod, conjunctione interrupta, *vetus*, apostolica, divina *non* continuatur. *Nova* ergo fundanda erit; sed si nova, erit *humana.*

4° Successio, quam exposuimus, habetur *immediata* in iis ecclesiis, quas aliquis apostolorum fundavit; *mediata* in ecclesiis, quae ex ecclesiis apostolicis ut suboles genuina nascuntur.

II. Status quaestionis adversus protestantes. Convenit inter protestantes, ecclesias suas quadam ratione esse apostolicas. Sed quaeritur, *quanam.* Duo responsa. 1° Nonnemo protestans reponit, servandam esse doctrinae veritatem; evanidum esse praetextum successionis, nisi Christi veritatem salvam et incorruptam posteri retineant. Cf. Calvin. *Instit.* lib. IV. cap. II. n. 2. — Sane quidem; at praecise id agitur, unde cognoscamus, in quo coetu posteri veritatem incorruptam retineant. — 2° In Anglia ecclesiae *constitutae* major pars et

Puseyitae successionem pastorum ad apostolicitatem pertinere non diffitentur; hoc tamen errant, quod *legitimum* successionis ordinem non satis considerant, *materialem* potius successionem, quam *formalem* investigantes. *Formale* autem in successione est *jus* et legitima missio, qua deficiente *jurisdictionis* potestas nulla habetur. Hoc igitur probandum est, utrum Christus constituerit, ut ecclesia esset eo modo apostolica, quo supra diximus, et ut esset semper *numerice* eadem ac ea, quae sub apostolis erat.

Thesis: *Ecclesia Christi apostolica est.*

Argumenta.

Arg. I. Apostolicitas est proprietas ecclesiae, qua, per successionem legitimam, publicam et nunquam interruptam pastorum ab apostolis, in identitate doctrinae, sacramentorum et regiminis continuatur. Christus autem, ut ecclesia tali modo continuaretur, decrevit. Ergo ecclesia Christi est apostolica. Prob. *min.*

a) Doctrinae sacramentorumque originem apostolicam necessariam esse, protestantes nobiscum affirmant. Scriptum est enim: *superaedificati super fundamentum Apostolorum,* Ephes. II. 20.; et alibi: *fundamenta duodecim, et in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum,* Apoc. XXI. 14.

b) Successio pastorum non interrupta. 1° Apostolorum exempla talem successionis legem ostendunt. Paulus enim et Barnabas *per singulas ecclesias presbyteros* constituisse leguntur, *Act.* XIV. 22.; itemque Paulus ad Titum scripsit: *Reliqui te Cretae, ut . . . constituas per civitates presbyteros, sicut et ego disposui tibi.* Tit. I. V. Et sic series continuata est. 2° Non datur in ecclesia *legitima missio,* si deest *legitima successio.* Ergo ad apostolicitatem successio legitima requiritur. *Conseq.* patet; non est enim ecclesia vera nec apostolica, quae caret missione legitima. Prob. *antec.* Legitima missio habetur *aut* per se in unoquoque, *aut* per vocationem mere internam, *aut* per transmissionem legitimam ab iis, qui legitime missi sunt in alios mittendos. Atqui *primum* falsum esse constat ex

argumentis, quibus probavimus, missionem divinitus pertinere ad principatum sacrum, non ad omnes, sive seorsum sive conjunctim; *secundum* et iisdem argumentis refellitur, et contra visibilitatem ecclesiae militat, et sectas phantasticas, non ecclesiam ordinatam, parit. Ergo admittendum est *tertium,* pastorum successio. Diximus: *non interrupta*; quia missio, quae desiit esse, *continuari* non potest.

Arg. II. *Ex testimoniis veterum.* Supervacaneum est sententias veterum de *doctrinae* ac *sacramentorum* apostolicitate afferre, quam protestantes rejicere non consueverunt. Sed probandum est, quaestionem illam, *ubi* vera doctrina et sacramenta reperiantur, a veteribus solutam fuisse *per legitimam pastorum successionem.*

a) S. Irenaeus, Adv. haer. lib. III. cap. III. apostolorum doctrinam *per successiones episcoporum* probari affirmat. Sic enim loquitur: „Traditionem itaque apostolorum in toto mundo manifestatam in ecclesia adest perspicere omnibus, qui vera velint audire, et habemus annumerare eos, qui *ab apostolis instituti sunt episcopi* in ecclesiis, et *successiones eorum usque ad nos,* qui nihil tale docuerunt.“ Atque: „eis qui in ecclesia sunt presbyteris obedire oportet, *his qui successionem habent ab apostolis,* sicut ostendimus, qui *cum episcopatus successione* charisma veritatis certum, secundum placitum patris acceperunt. . . . *qui absistunt a principali successione . . . hi decidunt a veritate.*“ Lib. IV. cap. XLIII.

b) Tertullianus in opere, quod inscribitur *De praescriptionibus haereticorum*, ostendens nullam haereticorum postulationem de vera ecclesia ratam esse, *factum successionis* per quam firmiter proponit. 1° Statuit autem hoc principium: „quid illis (apostolis) Christus revelaverit, et hic praescribam, non aliter probari debere, nisi *per easdem ecclesias, quas ipsi apostoli condiderunt.*“ Cap. XXI. 2° Haereticos compellans ait: „*Edant ergo origines ecclesiarum* suarum: evolvant ordinem episcoporum suorum, ita *per successiones ab initio decurrentem,* ut primus ille episcopus aliquem ex apostolis, vel apostolicis viris, qui tamen cum apostolicis perseveraverit, habuerit auctorem et antecessorem.“ Cap. XXXII. 3° Concludit ad-

versus haereticos: „Qui estis? quando, et *unde venistis?* quid in meo agitis non mei? . . . mea est possessio, olim possideo, prior possideo, *habeo origines firmas,* ab ipsis auctoribus, quorum fuit res. *Ego sum haeres apostolorum.*“ Cap. XXXVII.

c) *Origenes*: „servetur vero ecclesiastica praedicatio *per successionis ordinem* ab apostolis tradita.“ *De principiis,* praef. n. 2. *S. Cyprianus* Novatianum confundit his verbis: „Novatianus in ecclesia non est, nec episcopus computari potest, qui evangelica et apostolica traditione contempta, *nemini succedens,* a se ipso ortus est. Habere namque aut tenere ecclesiam nullo modo potest qui ordinatus in ecclesia non est.“ *Ep.* 76. *S. Optatus* contra Donatistas: „Vestrae cathedrae vos *originem reddite,* qui vobis vultis sanctam ecclesiam vindicare.“ *De schism. Donatistarum*, lib. II. cap. II. Similiter *S. Augustinus:* „Unde Donatus apparuit? De qua terra germinavit? De quo mari emersit? De quo caelo cecidit?“ *Contra Donat.* lib. III. cap. II. Alias Manichaeorum vicem dolet, quod contradicant „auctoritati a temporibus apostolorum usque ad haec tempora *certis successionibus* custoditae atque perductae“. *Contra Faustum,* lib. XXXII. cap. XXI.

Objectiones.

Obj. I. Nullo argumento idoneo probatur, totam doctrinam revelatam ab apostolis traditam esse ecclesiis. At si totam doctrinam non tradiderint, fieri potest, ut aliquot fidei Christianae capita, quanquam sunt vera, tamen ab apostolis ecclesiae transmissa non fuerint. Ergo apostolicitas non est nota *totius* veritatis.

Resp. Dist. maj.: non probatur, illam traditionem esse factam, ecclesiis omnibus et singulis, *conc.;* ecclesiis collective sumptis, *nego.* S. Spiritus apostolos omnia docuit. *Joan.* XIV. 26.; XVI. 13.; S. Thom. I. II. quaest. CVI. art. 4. ad 2.; II. II. quaest. CLXXVI. art. 1. ad 1. Apostoli thesaurum revelatorum ecclesiae *universali* tradiderunt, usque ad mundi finem custodiendum; et de apostolicitate, prout ecclesiam *universalem* designat, hic agitur. Quod ad ecclesiam Romanam

pertinet, praerogativa fidei speciali decoratam, de ea hujus loci non est disserere.

Instabis. Ut apostolicitas doctrinae fidei perspiciatur, magno labore opus est et acumine ingenii. Haec autem nonnisi a paucis praestantur. Ergo apostolicitas, cum obvia non sit, nota non censetur.

Resp. Dist. maj.: his opus est, si fidei apostolicitatem investiges per *certam successionem* pastorum, *nego;* per doctrinam in se, *subdist.:* si veritates inquiras singillatim, *conc.;* si generatim per viam praescriptionis, *nego.* Deus per ecclesiae pastores homines veritatem edocet: ex quo consequitur, perspicuum *originem* doctrinae apostolicam per successiones pastorum dignosci oportere. Neque haec cognitio negotium facessit, siquidem in *facto publico* versamur, ex quo praescriptionis argumentum haud magno labore eruitur.

Urgebis. Doctrina ecclesiae aut vera est aut falsa. Si vera, pastorum successio abundat; si falsa, successio nihil sanat. Igitur doctrinae apostolicitas per successionem pastorum non cognoscitur.

Resp. Concessa secunda parte minoris, primam *dist.:* successio abundat, ut doctrina *sit* vera, *conc.;* ut cognoscatur, *nego.* In ecclesia notae sunt, non ut efficiatur veritas, sed ut cognoscatur; et successiones pastorum idcirco constitutae sunt, non ut doctrinam veram efficiant, sed ut vera sit *obvia.* Praeterea, sicut ab apostolis doctrina derivatur, ita et hierarchia, jussa divinitus docere gentes.

Obj. II. Ecclesiae Romana, Graeca et Russica apostolicitate successionis gloriantur. Haec igitur non est nota verae ecclesiae propria.

Resp. Dist. antec.: ecclesiae illae gloriantur successione materiali, *transeat;* formali, *subdist.:* omnes merito, *nego;* una merito, *conc.* Non opus est in legitima alicujus ecclesiae successione perscrutanda omnium ecclesiarum seriem, ab aetate apostolica decurrentem, permeare. In falsis ecclesiis „semper apparet et apparebit sanguinolentus quasi vulneris *locus, quo* a vivo ecclesiae corpore, *abscissae sunt,* et prosectae". Regnier, *Tract. de eccl.* p. I. sect. II. art. 4. prop. 4. Sed fulget in ecclesia

vera *prioritas;* at icit omnes haereses ac schismata hoc Tertulliani: „Ubi tunc Marcion?“ etc. *De praescr.* cap. XXX.

Urgebis. Sedes, quae a Pontifice Romano avulsa prius schismatica habebatur, fit apostolica, simulac Pontifici Romano parebit. Jam vero apostolicitas, si a Deo constituta esset in ecclesia, hoc modo amitti et acquiri non posset. Ergo apostolicitas non est nota, qua Christus suam consignavit ecclesiam.

Resp. Dist. min.: apostolicitas amitti et acquiri non potest quantum ad ecclesiam universalem, *conc.;* quantum ad ecclesias particulares, *nego.* Ecclesia sub apostolis tanquam *unum corpus* constituta est. Partiales ecclesiae, quotquot corpori huic toti conjungerentur, unam constituebant ecclesiam. In hoc uno corpore omnes permanere oportet. Si abscinduntur ecclesiae, si cum corpore, quod prius erat, vivere desinunt, certe nec apostolicae ecclesiae dicuntur, nec membra viva. Sarmenta praecisa sunt, in quibus vitis apostolica non continuatur. Una via est recuperandae apostolicitatis: redire ad unitatem corporis, quod prius est, et in eo permanere. Centrum autem unitatis Romanus Pontifex; de quo inferius.

Quaestio VI.

De ecclesia, cui unitatis nota competit.

Probata notarum exsistentia, earum *subjectum* inquiri oportet, ut veram Christi ecclesiam in concreto videamus. Ejusmodi vero quaestiones tam negative quam positive tractari solent: *negative,* ut coetus, in quibus notae non insunt, rejiciantur; *positive*, ut ecclesia vera, notis divinis signata, prudenter asseratur. Et primo quidem de unitate agendum est. Porro quicunque coetus Christiano nomine gloriantur, aut ad

protestantismum, aut ad schisma, aut ad ecclesiam Romanam pertinent. Unde quaeritur:

Primo. *Utrum unitatis nota in protestantismo reperiatur.*

Secundo. *Utrum unitatis nota in ecclesiis schismaticis reperiatur.*

Tertio. *Utrum in ecclesia Romana unitatis nota reperiatur.*

Quarto. *Utrum ecclesia Romana societati, quae dicitur „ad procurandam Christianitatis unitatem", catholicos adscribi jure optimo vetuerit.*

ARTICULUS I.

Utrum unitatis nota in protestantismo reperiatur.

Protestantes vulgo appellantur, qui Lutheri, Calvini et aliorum reformatorum religionem profitentur; cujus nominis origo fuerunt comitia Spirae (1529) habita: novatores scilicet decreto de catholicis in partibus Lutheranorum tolerandis restiterunt, et protestati sunt. Calvinus, Jurieu, Mosheim, Pusey aliique protestantes *aliquam* ecclesiae suae unitatem allegarunt. Ideo permagni refert probare eam, quam Christus ecclesiae suae addixit unitatem, in protestantismo non reperiri. Supponitur quaest. V. art. 3.

Thesis: *Unitatis nota in protestantismo non reperitur.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex principiis.* In protestantismo nullum est firmum unitatis principium; ergo unitatis nota in eo non reperitur. *Conseq.* patet. Probatur *antec.*

Principium fundamentale protestantismi est *spiritus privatus.* Atqui spiritus privatus divisionis principium est. Protestantismus igitur est essentialiter unitati contrarius. Revera spiritus privatus, quoniam auctoritatem excludit, subjectivismum et individualismum gignit; quibus invectis quot capita, tot sensus erunt. Ita protestantismus, quovis destitutus efficaci unitatis principio, dissipabitur; nam: *Ubi non est gubernator, dissipabitur populus.* Prov. XI. 4.

Arg. II. *Ex factis.* Unitas, ut nota, est ecclesiae proprietas, qua in fidei professione, in regimine et cultu est societas indivisa. Protestantismus autem in fidei professione, in regimine et cultu plane divisus est. Ergo unitatis nota non signatus est. Probatur *minor.*

a) In fidei professione. Protestantismus infinitas fidei professiones easque valde contradictorias *formaliter* complectitur. Ergo in fidei professione non est unus. Prob. *antec.* Ab ipsis protestantismi primordiis usque ad hanc diem variationibus variationes successerunt; Lutherani, Calvinistae, Anglicani, inter se divisi, sectas permultas, inter sese fidei professione divisas, tanta ubertate protulerunt, ut praeter mutationem nihil firmum esse videatur.[1]) Hoc est illud S. Augustini: *Qui se ab unitate praeciderunt, in quot frusta divisi sunt?* Serm. IV. 21. — Haec porro divisio *formalis* est atque ipsa protestantismi natura; siquidem nullum in eo principium efficax et

---

[1]) Cf. Bossuet, *Histoire des Variations; Défense de l'Histoire des Variations* contra Burnet et Basnage; *Avertissements aux protestants* contra Jurieu. — A tempore Bossuet sectae multiplicatae sunt. Jam Th. Beza dixerat: „In quo tandem Religionis capite congruunt inter se ecclesiae, quae Romano Pontifici bellum indixerunt? A capite ad calcem si percurras omnia, nihil propemodum reperias, ab uno affirmari, quod alter statim non impium esse clamitet. (Epist. ad Andream Dud.) D. Steeg, minister protestans, Parisiis anno 1867 coram ministris octoginta, contradicente nemine, haec legit: „Ce nom de protestants, commun à un si grand nombre d'hommes, abrite bien des diversités.... Elles subsistent dans le même pays, dans la même ville, dans la même rue. Sont-ce des diversités de médiocre importance? Nullement; elles sont parfois très profondes. Quelle distance sépare l'Eglise anglicane qui fait profession de croire au symbole d'Athanase, et les Eglises unitaires, qui regardent la Trinité comme un blasphème? Le luthérien considère les sacraments comme des véhicules de la grâce divine; le calviniste n'y voit que des signes commémoratifs. Quelle profession de foi, quel catéchisme réunirait l'assentiment des baptistes, des méthodistes, des millénaires, des sectes fondées par Penn, Zinzendorf, Irving, Darby, Rapp, Michel Hahn, etc., sans parler des grandes Eglises officielles. Si des Eglises, nous passons aux individus, qui les composent, les différences paraissent plus considérables encore. On peut affirmer hautement qu'il n'y a pas un seul point de doctrine admis par les uns qui ne soit rejeté par d'autres, ou soumis aux interprétations les plus opposées. Je ne

divinum designari potest, quo divisi in unius fidei professione conjungantur, rebelles expellantur et incolumia custodiantur revelata dogmata. Freti spiritu privato, singuli cuivis auctoritati ecclesiasticae respondent illud Tertulliani de antiquis haereticis, nominibus mutatis: *Quod licuit Valentino, licet et Valentinianis, quod Marcioni, licet et Marcionitis.* Tert. *De praescr.* XLII.

b) In regimine. Regiminis unitas oritur ex uno, cui omnes dicto sint audientes. Atqui in protestantismo nulla reperitur istiusmodi auctoritas. Ergo. Prob. *min.* 1° Sectae quam plurimae atque independentes ubique spectantur. 2° Quin etiam membra sectae unius, si ad regnum diversum pertinent, diverso capiti parent. 3° Protestantismus saepe probavit laudavitque *ecclesias nationales* et praeceptum: *cujus regio ejus et religio,* quae cum unitate ecclesiae minime congruunt. 4° Protestantismus manifeste ad anarchiam vergit. Et profecto Lutherus et Henricus VIII. Pontificem Romanum rejecerunt; mox et episcopi, presbyteri, „pastores" ipsi ac „praedicantes" rejici coepti sunt.

c) In cultu. Protestantismus neque in sacramentis neque in caeremoniis est concors. Ergo. Prob. *antec.* 1° Lutherus cum baptismate et coena poenitentiam profitetur aliquam, scribens: „Occulta autem confessio, quae modo celebratur, etsi probari ex Scriptura non possit, miro tamen modo placet, et utilis, imo necessaria est." *De captiv. Babyl.* Atque Melanchton: „Vere igitur sunt sacramenta: baptismus, coena Domini, absolutio, quae est sacramentum poenitentiae." *Apol.* art. VII.; cf. IV. et V. Alii baptismo et coena, alii baptismo duntaxat,

---

parle pas seulement des points de détail, mais des dogmes mêmes qu'on appelle fondamentaux, de ceux qui définissent la personne et l'oeuvre de Jésus-Christ, la nature du péché, l'autorité de la Bible. Les termes employés par tous le sont dans des sens différents: rédemption, prière, grâce, Saint-Esprit, Eglise, conversion, salut." — Cf. de aliis factis, huc spectantibus, J. A. Moehler, *Symbolik*, et Raich, *Ergänzungen zu Möhlers Symbolik;* J. E. Jörg, *Geschichte des Protest. in seiner neuesten Entwicklung;* Janssen, *Geschichte des deutschen Volkes,* Bd. II.; Hohoff, *Die Revolution seit dem sechzehnten Jahrhundert.*

alii nullo sacramento utuntur. Ipsa vocabula *coenae* et *baptismi* sectis aliis aliud significant. 2° Neque caeremonia concors; siquidem fidei discordia et divisio spiritus privati totum cultum penetrant.

Objectiones.

Obj. I. S. Scriptura est principium unitatis. Atqui doctrina protestantium de Scripturarum auctoritate concors est. Ergo.

Resp. Dist. majorem: S. Scriptura est unitatis principium in se, *concedo;* quoad nos, *subdist.*: remote, *concedo;* proxime, *nego.* Et *dist.* minorem: S. Scripturarum auctoritatem admittunt, protestantes moderni, *nego;* orthodoxi, *subdist.:* Scripturas admittunt, *conc.;* iisque recte utuntur, *nego.* Hic tria consideranda sunt:

a) Ecclesia est *societas.* Jam vero, vix erit, qui asserat, unitatem *socialem* proxime collocari posse in *Libro.* Ergo Libri divini *quoad nos* proximum *unitatis ecclesiasticae* principium esse nequeunt. *b)* Deinde *spiritus privatus* efficit, ut sectae sexcentae earundem Scripturarum auctoritate dogmata contraria spargant. *c)* Protestantes inter se dissident de numero, authenticitate et auctoritate Librorum sanctorum; neque ullam habent regulam, qua finiatur dissidium.

Instabis. Testimonium S. Spiritus est firma regula, qua scrutemur Scripturas. At protestantes scrutantur Scripturas, illuminati arcano testimonio Spiritus. Ergo.

Resp. Dist. maj.: hoc valet de testimonio certo, *conc.;* de testimonio, quod gratis asseritur, *nego. Dist.* minorem: protestantes habent Spiritus testimonium, *transeat;* et hoc est principium efficiens *unius ecclesiae, nego.* Testimonium istud S. Spiritus gratis asseritur; gratis igitur negari potest. Sed dato hoc testimonio, nihil sequitur. Et sane hoc testimonium est omnino *arcanum* et omnino *subjectivum.* Propterea non modo ad nullam unitatem *ecclesiasticam* valet, sed ne ad minimam quidem umbram unitatis. Visibilis enim ac socialis ecclesiae constitutio postulat principium externum et objectivum. Quis autem dijudicet, utrum Lutheranus illuminetur an Quakerus? Protestantismus in labyrinthum delapsus est.

Urgebis. Unitas in fundamentalibus opus est. Atqui protestantes in fundamentalibus consentiunt. Ergo.

Resp. Dist. maj.: opus est unitas in fundamentalibus inclusive, *conc.;* exclusive, *nego. Nego* minorem. Systema fundamentalium quam falsum sit, vidimus. Cf. quaest. V. art. 3. Tantum autem abest, ut omnes protestantes in fundamentalibus consentiant, ut haec ipsa novarum dissensionum fomes fuerint. Atque quod caput est, divisionem protestantismo *essentialem* esse constat. *Sola fides* et *clara et sufficiens Scriptura* tanquam geminum individualismi et subjectivismi principium viscera haereseos illius dilacerat. Protestantes in ipso protestantismo protestantur; contenditur ut in dies reformetur reformatio. Atque nomine *clarae et sufficientis Scripturae* sua quisque fundamentalia et non fundamentalia rejicit, assumit, commutat.

Obj. II. Ecclesiae cujusvis membra foederare pacem poterunt *articulis,* ut ajunt, *stabilitis*, symbolis, synodis, consistoriis. Atqui nulla est secta, quin istiusmodi mediis saepenumero usa sit. Ergo protestantes, puta in Anglia, Gallia, Germania non sunt exsortes unitatis.

Resp. Dist. maj.: symbolis etc. obtineri potest pax seu unitas, si admittitur in iis auctoritas divina, *conc.;* auctoritas mere humana, *nego.* Et *dist.* minorem: protestantes istis mediis saepe usi sunt, tanquam auctoritate humana, *conc.;* tanquam auctoritate divina, *subdist.:* quandoque inconsequenter, *transeat;* fixe et consequenter, *nego.* Synodi etc. protestantium duobus malis laborant. *a)* Ex natura sua non complectebantur omnes ecclesias protestantes, tanquam unam universalem ecclesiam. *b)* Principium dissolvens *spiritus privati*, omnes et singulas sectas *essentialiter* afficiens, unitatem veram excludit. Nempe excitatis saeculo XVI. novarum rerum studiis, in auctoritatem ecclesiae, quoniam rebus evertendis obstabat, impetus conversus est. Mox Lutherus, qui ab anno 1517 „papatum" adortus fuerat, maxime ab anno 1525 obsequium sibi fidemque poposcit.[1]) Calvinus Genevae dominatus est. Elisabetha in An-

---

[1]) Cf. inter alia illud: *sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas*, in *ep.* Lutheri ad Link, anno 1530.

glia, in Neerlandia Dordracensis synodus. At principium „libertatis evangelicae“, magisterio infallibili contrarium, in visceribus protestantismi continebatur; spiritum privatum in manicis et compedibus humana sub auctoritate teneri, taedebat plurimos. His de causis spreta sunt symbola et synodi; novae sectae institutae.

Instabis. Hierarchia putatur unitatis esse principium. Porro ecclesia excelsior (high church) in Anglia hierarchiam divinitus institutam profitetur. Ergo.

Resp. Dist. maj.: hierarchia, debitis conditionibus praedita, est unitatis principium, *conc.;* illis conditionibus privata, *nego.* Et *dist.* minorem: ecclesia excelsior profitetur hierarchiam fictive divinam, *concedo;* vere divinam, *nego.* Et vero *a)* hierarchiae Anglicanae deest auctoritas; nullus enim legitimae successionis titulus ab iis assignari potest, qui Henrico VIII. et Elisabetha ducibus ab ecclesia Romana discesserunt. Adde ordinationem cleri Anglicani jure ac merito invalidam haberi. Sed de hoc alias pluribus. *b)* Illa hierarchia a parte multo majori protestantium rejicitur. *c)* In eadem hierarchia, cum capite supremo ac universali careat, unitas desideratur. *d)* Ipsa ecclesia *excelsior* non nisi partem esse dixerim ecclesiae *constitutae,* quae praeterea ecclesiam *inferiorem* (low church) et ecclesiam *latam* (broad church) aliarumque sectarum subdivisiones comprehendere censetur. *e)* Ecclesia Anglicana dictis factisque ostendit, obtemperandum esse a se civili auctoritati, moderatrici suae et capiti. Haec autem et unitas divino jure instituta pugnant.

Urgebis. Sectae, quotquot sunt, unitis viribus papatum impugnant. Ergo.

Resp. Dist. antec. et haec est unitas negativa, *transeat;* positiva, *nego.* Vix potest dici, quam diversis elementis odium papatus coalescat. Quod nihil est aliud, quam absurdam unitatis speciem prae se ferre, de qua Hieronymus: „inter se discrepant, in Ecclesiae oppugnatione consentiunt, juxta illud quod Herodes et Pilatus inter se discordantes, in Domini Passione amicitia foederantur.“ *In Is.* VII.

ARTICULUS II.

Utrum unitatis nota ecclesiis schismaticis competat.

I. Synopsis historica. Cum S. Thoma schismaticos eos dicimus, „qui subesse renuunt Summo Pontifici, et qui membris ecclesiae ei subjectis communicare recusant.“ II. II. quaest. XXXIX. art. 1. Ecclesiae schismaticae praecipuae sunt *ecclesia Cpolitana* et *ecclesia Russica*, quam et *Ruthenicam* appellant. A Photio, schismatis auctore, *Photianae* dicuntur; ab eis distinguendae videntur sectae Orientales, Nestoriana, Jacobitica, etc.

1. Ecclesia Cpolitana. Haec ecclesia ab ecclesia Romana disjuncta est Photio (820—891) et Michaele Cerulario († 1059) auctoribus. Photius die natali Domini anno 857 episcopus consecratus est promoventibus Michaele, imperatore sed juvene secordi ac fatuo, et Barda, qui Michaelem, ut summam rerum publicarum obtineret sibi, morum integritate spoliaverat. Consecratus est Photius *a)* contra ac canonibus statutum erat, ex laico intra paucos dies, neglectis interstitiis; *b)* in sedem Cpolitanam, quae Ignatii, episcopi legitimi et superstitis, neque depositione canonica vacabat neque abdicatione valida; *c)* a Gregorio Syracusano, episcopo schismatico, quem Ignatius deposuerat.

Photius, cum Nicolaus Magnus, Romanus Pontifex, tantae praevaricationi resisteret, malis artibus in Ignatii sede mansit; Latinos de disciplinae nonnullis differentiis, velut de jejunio et coelibatu castigavit; doctrinam de processione S. Spiritus ex *Patre Filioque* quasi errorem dogmaticum iisdem exprobravit; quin etiam perhibuit, „quando de Romana urbe Imperatores Constantinopolim sunt translati, tunc et primatum Romanae Sedis ad Cpolitanam ecclesiam transmigrasse, et cum dignitatibus regiis etiam ecclesiae Romanae privilegia translata fuisse.“ Cf. Nicol. M. *Ep.* 70.

Photius in concilio oecumenico VIII. (869) depositus, deinde a Joanne VIII., Romano Pontifice, mortuo Ignatio (877)

adjectisque certis conditionibus in patriarcham Cpolitanum „pro ecclesiae Dei pace et utilitate“ receptus (879), mox adauctis fraudibus suis iterum depositus et e sede ejectus schismatis resuscitandi auctor fuit. Anno 891 exsul et, quantum videtur, pertinax vitae finem implevit.

Saeculo IX. exeunte sub Antonio Caulea († 995) unio Orientalium cum ecclesia Romana restituta est. At saeculo XI. mediante Michael Caerularius schisma instauravit. Is enim, ubi saltu, non intervallo canonico, a laica conversatione ad sedem Cpolitanam pervenit, odium in Latinos aut concepit aut jam pridem occulte conceptum superbia fovit. Tandem erumpens Latinos incusavit, quod in Eucharistia conficienda pane *azymo,* non fermentato, uterentur; quod carnem suffocatam comederent, quod vocabulum *Filioque* symbolo inseruissent, etc. Sese *patriarcham oecumenicum* appellare et scribere non timuit. Concitando plurimorum animos, iris Photianis implicatos, ad mentem schismaticam abduxit. Anno 1054 die 16. Julii legati Leonis IX. excommunicationis sententiam in Caerularium in altari ecclesiae S. Sophiae Cpolitanae deposuerunt.

Caerularius anno 1059 ab Isaac Comneno imperatore in exilium missus et haud multo post demortuus, subsequentium schismaticorum laudibus effertur. Dissidii calamitas Oriente toto grassata est. Photius crimina decem, Caerularius viginti duo, Nicetas Seidus ineunte saeculo XII. triginta duo maleficia Latinis affinxit; saeculo XIII. criminatio multum crevit; saeculo XIV. sexcentae haereses ecclesiae Romanae objectatae sunt; maximeque Pontificum Romanorum auctoritas repudiata est.

Saepenumero Summi Pontifices in id toto animi nisu incubuerunt, ut pax conciliaretur, maxime in concilio Lugdunensi II. (1274) et in synodo Florentina (1439). *Marcus Ephesinus* nobilem laborem Eugenii IV. et Nicolai V. instigando irritum reddidit. Anno 1453, capta Cpoli a Mahometo II. ecclesia Graeca infidelium jugum subiit.[1]) Ecclesia schismatica, quae a suis *Orientalis-orthodoxa* vocatur, jam praecipue in imperio Turcico manet.

---

[1]) Cf. Hergenröther, *Photius;* Jungmann, *Dist. hist. eccl.* diss. XVII.

2. *Ecclesia Russica.* Ut antiquiora praedicationis vestigia praetermittamus, Russorum gens a sacerdotibus, ad patriarchatum Cpolitanum pertinentibus, evangelium audivit per ea tempora, quibus ecclesia Orientalis cum Ecclesia Romana conjuncta erat (886—1054). Quo factum est, ut Michael I., Leontius, Joannes I. et Theopemptus, qui primi metropolitae Kiowenses fuerunt, concordiae nexu cum ecclesia Romana conjungerentur. Quod idem de Hilarione, Georgio I., Joanne II., Joanne III. et Ephraem (1090—1096), Theopempti successoribus, affirmandum est.[1])

Nikifor I. (1104—1119), metropolita Kiowensis, praecipuus schismatis Russorum auctor habetur. Deinde germina scissionis Cpolitanae in Russiam universam sparsa sunt. Nec tamen scissio probata est omnibus. Decretis autem Florentinis anno 1439 subscripsit „*Isidorus Metropolita Kioviae et totius Russiae*".

Anno 1458 metropolia Kiowensis in duas partes ita divisa est, ut metropolita *Moscovensis* Russiam septentrionalem, *Kiowensis* meridialem regeret. Metropolitae Moscovenses in unionem cum ecclesia Romana infesti erant; Kiowenses ab Isidoro ad Jonam II. (1440—1519) decretis Florentinis non adversati sunt; quin etiam Isidorus ipse et Gregorius II. (1458—1472) et Joseph II. Soltan adlaboraverunt, ut unio propagaretur et confirmaretur. A Jona II. usque ad depositionem Onesiphori (1519—1588) in sede quoque Kiowensi schisma praevaluit. Tum demum Russorum seu Ruthenorum magna pars, quae metropolitae Kiowensi parebat, unionem expetiit. Regnante Clemente VIII. Pontifice Romano episcopi, quotquot ad metropoliam Kiowensem pertinebant, duobus tantum exceptis, ad unitatem redierunt. Sed Unitis saepius usque in hodiernam diem vis facta est.

---

[1]) Pelesz, *Geschichte der Union der Ruthenischen Kirche mit Rom.* Bd. I. p. 169—182. Cf. de ecclesia Russica; Vladimir Soloviev, *L'idée Russe;* De Maistre, *Du Pape,* L. IV.; Custine, *La Russie en 1839;* Frank, *Russische Selbstzeugnisse* I. Russisches Christenthum; Tilloy, *Les Eglises orientales dissidentes et l'Egise romaine;* Pierling, *Papes et Tsars.*

Anno 1589 cum Jeremias II., patriarcha Cpolitanus, Moscovensem metropoliam in patriarchatum evexisset, Job metropolita Moscovensis primus sedis illius patriarcha creatus est a Theodoro I. imperatore. In erectionis instrumento scriptum videmus, antiquam Romam Apollinaris haeresi infectam esse, novam Romam seu Cpolim Turcarum jugum subiisse, sed *tertiam Romam* evasisse Moscoviam. Decernitur etiam, ut primus patriarcha sit Cpolitanus, secundus Alexandrinus, *tertius Moscovensis,* quartus Antiochenus, quintus Hierosolymitanus. Sed spernitur falsus pastor Occidentalis, Romanus Pontifex.

Anno 1721 Petrus I. cognomine Magnus, imperator, abolito patriarchatu Moscovensi, „spirituale collegium", hoc est, *synodum permanentem Petropolitanam* instituit; quae quidem institutio hujusmodi est, ut tota negotiorum spiritualium moderandorum auctoritas ad Russorum imperatorem devolvatur.[1] Ab anno 1878 synodum efficiunt membra 7, quorum metropolitae 3, archiepiscopi 2, protopapae 2, et assessores 4, quorum 1 archiepiscopus, 1 episcopus, 2 laici. Semper adest synodo procurator summus aut ejus vicarius, qui decreta, si imperatori, domino synodi, displiceant, vetando dirimat. Orientales et Russi nomine communi *Photiani* appellantur.

II. Nullum prope schisma purum. Etsi *solum schisma* in ecclesiis Photianis considerare consuevimus, atque id totius mali origo habetur, quod Christi vicario in terris subesse nolunt, generatim tamen ecclesiae schismaticae ab erroris labe immunes haberi nequeunt.[2]) Negant enim et Orientales et Russi,

---

[1]) Ecce jusjurandum synodale: „Confiteor porro, et jurejurando assevero *supremum hujusce collegii* ipsum esse totius Russiae monarcham", etc. *Stat. canon.* Petri M.

[2]) De cultu Clemens VIII. in bulla unionis nationis Ruthenae cum ecclesia Romana declarat: „omnes sacros ritus, et caeremonias quibus Rutheni Episcopi et Clerus juxta Sanctorum Patrum Graecorum instituta in Divinis Officiis, et Sacrosanctae Missae sacrificio, ceterorumque Sacramentorum administratione, aliisve sacris functionibus utuntur, dummodo veritati, et doctrinae Fidei Catholicae non adversentur, et communionem cum Romana Ecclesia non excludant, eisdem Ruthenis

1° S. Spiritum ex Patre *simul et Filio* aeternaliter tanquam ab unico principio et unica spiratione procedere; 2° negant purgatorii poenis post mortem purgari eorum animas, qui vere poenitentes in Dei caritate decesserint, antequam dignis poenitentiae fructibus de commissis et omissis satisfecerint; 3° Romanum Pontificem esse verum Christi vicarium totiusque ecclesiae caput, et omnium Christianorum patrem et doctorem.[1]) 4° Quibus erroribus adjungendus est alius ille error de consecratione Eucharistica *per epiclesin.*[2])

Thesis: *Unitatis nota schismaticis ecclesiis non competit.*

Argumenta.

Arg. I. In ecclesiis Photianis non est principium efficiens unitatis ecclesiasticae. Ergo unitatis nota carent. Prob. *antec.* Principium unitatis inter schismaticos aut est unus ex patriarchis, aut omnes patriarchae simul, aut synodi. Sed nullum ex illis principium efficiens unitatis haberi potest. Ergo. Prob. *minor.*

a) Non unus ex patriarchis. Exploratum est enim nullum ex patriarchis jure divino caput esse *totius* ecclesiae. Nulla Scriptura, nullus pater auctoritatem summam penes patriarcham aliquem Photianum esse docet.

b) Non omnes patriarchae simul. 1° Nusquam enim in S. Scriptura aut in patribus legimus, quinque quatuorve patriarchis ecclesiam esse concreditam. 2° Oportet esse unum, per

---

Episcopis, et Clero ex Apostolica benignitate permittimus, concedimus et indulgemus." Bulla *Magnus Dominus, et laudabilis*, 23. Dec. 1595.

[1]) Photiani Deiparae conceptionem immaculatam in cultu suo profiteri videntur. Cf. Pelesz, o. c. B. II. p. 791; Passaglia, *De imm. Deiparae conceptu;* Gagarin, *L'Eglise Russe de l'Immaculée Conception;* Besson, in period. *Civiltà cattolica,* 1876.

[2]) Errant Graeci quidam omnesque Russi, quod consecrationem Eucharisticam per epiclesin confici asserunt, hoc est, iis precibus, quae in eorum liturgiis verba Dominica: *Hoc est corpus meum* etc. sequuntur. *Επίκλησις* autem in liturgia idem valet ac invocatio. Photiani tamen in Concilio Florentino fassi sunt, verba Dominica „*omnem* virtutem transsubstantiationis" habere. Congr. gener. 5. Julii 1438 et sess. XXV.

quem patriarchae isti colligentur in unum. Cf. S. Thom. *C. Gent.* lib. III. cap. LXIV.

c) Non synodi. 1° Ipsa synodus, quamtumvis universalis, rejecto visibili capite supremo, suo caret *divino* unitatis principio. 2° Principium unitatis *permanens* esse necesse est; concilia autem generalia non nisi ex intervallo haberi possunt. 3° Concilia oecumenica saepissime declararunt, potestatem supremam esse penes Romanum Pontificem. Id enim declarant plus semel concilia, quae ante Photium et Caerularium celebrata sunt; id concilium Florentinum (1438—1439), cujus definitioni de primatu Romano adhaeserunt patriarchae Cpolitani legati tres, Isidorus Kiowensis, totius Russiae metropolita, 16 metropolitae Graeci, et Orientales quotquot aderant, excepto solo Marco Ephesino. Joseph autem, patriarcha Cpolitanus, qui durante concilio mortuus est, morti proximus vicarium D. N. J. Chr., Papam antiquae Romae, dignissime professus est.

Arg. II. *Ex factis.* Photiani de facto unitate carent. Ergo. Prob. *antec.*

a) Regimen divisum. 1° Conditio *nationalis* ecclesiae est ejusmodi, ut fideles iisdem limitibus atque regna dividantur. Atqui professio nationalis ecclesiae in Photianis ecclesiis, praeprimis in Russica, manifeste praevalet. Ergo. 2° *Russi* renunciata jurisdictione Cpolitana ab anno 1721 non nisi synodo suae parent; *Graeci* habito Naupliae episcoporum conventu anno 1833 Hellenicam ecclesiam patriarchae Cpolitano in posterum non subjectam esse declararunt; *Bulgari* ab anno 1873 jurisdictionem Cpolitanam recusarunt. Ergo quatuor habentur Photiani coetus: Cpolitanus, Russicus, Atheniensis, Bulgaricus.

b) Fides non vere una. Coetus unitatis principio carens exortis inter suos sectis reapse dividetur. Atqui in Photianismo, qui unitatis principio caret, bene multi sectam efficiunt. Ergo. *Major* patet; namque non nisi unitatis principium efficit, ut dissidentes re definita aut resipiscant aut e corpore expellantur. *Minor* probatur. 1° Ex *Raskolnicis,*[1]) quorum in Russia

---

[1]) Anno 1667, cum librorum liturgicorum correctio, Nikone, patriarcha Cpolitano, auctore peracta, Russis constitueretur, Raskolnici, jam

12 000 000 aut 14 000 000 esse censentur[1]); qui et ipsi in plures sectas scinduntur. 2° Ex *Palamitarum quietismo* in ecclesia Graeca, longe lateque diffuso. Malum igitur haereseos, cum legitima et infallibilis auctoritas a Photianis indicari nequeat, schismati *publice* et *formaliter* inhaeret.

Objectiones.

Obj. I. Nullum firmius unitatis principium quam Christus. Jam vero ecclesia Graeco-Russica Christum caput suum sequitur. Ergo suum firmum habet *unitatis principium.*

Resp. Dist. maj.: Christus est caput ecclesiae invisibile, *conc.;* caput visibile, *nego.* Et *dist.* minorem: ecclesia Graeco-Russica hoc gratis asserit, *conc.;* hoc probat, *nego.* Philaretus, metropolita Moscovensis, in suo *Catechismo* ad probandam unitatem ecclesiae suae Christum allegat et concilia. Verum *a)* non quaeritur de capite invisibili, sed de capite *visibili*, quod a Photianis etiam admittendum est, nisi ad invisibilitatem protestantium confugere velint. *b)* Quaeritur de *nota* unitatis, qua cognoscatur, *ubi Christi* ecclesia sit.

Instabis. Ecclesiae Graeco-Russicae concilia generalia habent, quae sunt centrum unitatis. Ergo.

Resp. Dist. antec.: habent concilia generalia manca, *conc.;* apta ad servandam veram unitatem, *nego. a)* Responsionis veritas ex argumento I. apparet. *b)* Schismatici re ipsa non nisi *septem* prioribus conciliis fidem adhibent; ex quo perspicuum est, illud unitatis principium totam vitalitatem suam inter eos amisisse, erupta corruptela schismatis. *c)* Factis conciliorum

---

pridem exorti, propalam refragati sunt. Sibi *credentes antiqui*, *recte credentes*, seu starowjerci et prawoslawnyji esse videbantur; adversarii vero *Nikoniani, haeretici, Antichristiani.* Sed a Russis ceteris *schismatici,* Raskolnici, vel mitius *ritus veteris sectatores*, staroobrjadci appellati sunt. Raskolnici dividuntur in eos, qui sacerdotes habent, et in alios, qui nullos habent sacerdotes; dicuntur Popowschtschyki et Bespopowschtchyki. Sectae illae in alias plures subdividuntur, quae saepe de SS. Trinitate, Incarnatione etc. errores graves docuerunt. Cf. Pelesz, *Gesch. der Union,* t. II. p. 757.; De Maistre, *Du Pape*, lib. IV. ch. I—II.

[1]) Youzov in opere de *Dissidentibus Russicis*, quod editum est Petropoli, 1881, censet esse Raskolnicos 13 000 000.

auctoritatem negant. Etenim synodus Quinisexta seu Trullanum concilium (692) ab iis concilio oecumenico VI. additur et in oecumenicorum conciliorum numero absque causa computatur. Concilium VIII. seu Cpolitanum IV. (869), arbitrario damnatum a Photio, rejiciunt; concilium Lugdunense II. (1274), sub beato Gregorio celebratum, et Florentinum (1438—39), sub Eugenio IV. habitum, quibus interfuerant et adhaeserant, deinceps spreverunt.

ARTICULUS III.

Utrum unitatis nota ecclesiae Romanae competat.

I. Ecclesiae Romanae unitas in varietate liturgiarum legumque disciplinarium. 1° Fides, regimen ac cultus in se una sint oportet, sed diversis mediis et fides exprimi potest et exerceri regimen. Jam vero quemadmodum actus exteriores, quibus una eademque veritas exprimatur, multiplices in omni genere disciplinae adinveniri solent, ita nil laesa sacramenti unitate in perfunctione munerum sacrorum caeremoniae variae ad unam fidem protestandam exprimendamque usurpantur. Tantum igitur abest, ut liturgiarum ac caeremoniarum varietas ecclesiae unitati officiat, ut fidem unicam supponant exprimendam et quam perfectissime protestandam. Cf. S. Thom. I. II. quaest. CIII. art. 4.

2° Quod ad disciplinam ecclesiasticam pertinet, una est auctoritas et potestas legislativa, recte vivendi principia una sunt. Verum generalia principia sunt ad particulares casus eosque valde diversos applicanda. Quapropter usu venit, ut leges disciplinares, natura sua temporum necessitatibus accommodandae, diversae pro locorum temporumque diversitate constituantur. Atque haec quidem de varietate.

Thesis: *Unitatis nota competit ecclesiae Romanae.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex principio unitatis.* Ecclesia Romana habet principium extrinsecum efficiens unitatis in fide, regimine cultuque essentiali. Ergo ecclesia Romana una est. Prob. *antec.*

a) In fide. Principium efficiens unius fidei est magisterium

supremum et in se unum, quod ab omnibus societatis membris admittendum est. Atqui hujusmodi principium est auctoritas Summi Pontificis et conciliorum oecumenicorum sub uno illo Pontifice. Ergo. *Minor* patet. Haec enim auctoritas aptissima est discordiis reprimendis, dubiis solvendis, fidelibus adunandis, rebellibus expellendis.

b) In regimine. Unus est caput totius ecclesiae Romanae, Romanus Pontifex. Hic ergo coetus habet centrum unitatis atque per unius regimen omnes uniuntur in unum.

c) In cultu. Principium efficiens unius cultus est una fides, quam cultus exprimat, unumque regimen, quod cultum custodiat. Atqui in ecclesia Romana fides una est unusque Summus Pontifex, a quo sacramentorum administratio ac omnes liturgiae ritus custodiantur. Ergo.

Arg. II. *Ex factis. a) Una fides* spectatur in symbolis, in fidei professionibus, quae a praelatis emittuntur, in catechismis, orationibus publicis atque in ea maxime obedientia, qua suas quisque privatas opiniones decretis Romanorum Pontificum et sacrorum conciliorum canonibus subjicere tenetur.

b) Unum regimen. Fideles cum episcopis, episcopi cum Romano Pontifice cohaerent; omnes ecclesiae particulares, per seriem ordinatam subministrationis uni capiti conjunctae, corpus unum efficiunt. Haec est una acies Israelis in tentoriis per tribus suas commorantis. *Quam pulchra* — inquit Balaam — *tabernacula tua Jacob, et tentoria tua, Israel.* Num. XXIV. 5.

c) Unus cultus. Septem sacramenta sub *uno* rectore supremo per ecclesiae Romanae ministros ubivis administrantur; unicum orbe toto sacrificium. Neque ullum monumentum clarius quam *unius cultus* expressio in praxi publica; in missarum codicibus, quovis sermone confectis; in libris liturgicis omnibus ecclesiarum, tum Orientalium, tum Occidentalium; denique in more sacerdotum, ut in quavis orbis ecclesia catholica sacrificium faciant.

Confirmatio. Haec argumenta nostris temporibus ut sol splendent. Sectae tristissimam divisionis faciem prae se ferunt; schismatici, partim divisi sunt, partim non nisi per vim profanam jugum unum accipiunt; in ecclesia Romana religionis

unitas regnante Pio IX. et Leo XIII. novis semper splendoribus illustrata est.[1])

Objectiones.

Obj. I. Inter catholicos, puta inter Franciscanos, Dominicanos, Jesuitas, inter episcopos Gallicanos et ultramontanos, lites de fide creberrimae exarserunt. Ergo ecclesia Romana non est una.

Resp. Dist. antec.: exarserunt lites de rebus fidei definitis, *nego;* de rebus dubiis et liberis, *subdist.*: et parati erant viri catholici subjicere sese, ecclesia definiente, *conc.;* secus, *transeat.* Hoc in primis animadvertendum est, usque in mundi finem tum infirmitatem humanam tum divinam virtutem conspiciendam fore; ab illa lites et controversiae, in hac remedium. Neque superstitibus etiam apostolis nullae controversiae fuerunt; sed per magisterium ecclesiae servata est unitas. Ita liti de legalibus componendae veritas in concilio Hierosolymitano stabilita est.

Instabis. Infallibilitas Romani Pontificis habetur firmissimum unitatis principium. Atqui controversia de Pontificia infallibilitate non nisi nostra aetate finita est. Ergo ecclesia Romana suae unitatis principio diu caruit.

Resp. Dist. minorem: et haec controversia non nisi nostra aetate finita dicitur, quasi infallibilitas illa prius dubia esset toti ecclesiae, *nego;* aliquot ecclesiae membris, *subdist.*: iisque errantibus materialiter, *concedo;* formaliter, *nego.* Ecclesia Romanum Pontificem a principio supremum certissimumque fidei magistrum habuit; quod alias demonstratur. Sed et illi, qui ante concilium Vaticanum aliud sentiebant, catholici esse minime potuerunt, nisi retenta fide, qua omnes omnium saeculorum catholici professi sunt, Pontificis cum episcopis consensionem errori nulli esse obnoxiam. Ergo nunquam in ecclesia non fuit unitatis principium.

Obj. II. Ad unitatem servandam auctoritate opus est, quae contumaces expellat. At legimus Polycarpum et Poly-

---

[1]) Bismarck ecclesiae Romanae unitatem „magnam et admirabilem" vocavit: „Ihre grosse und bewunderungswürdige Einheit". 16. Maj. 1873. Reden, Th. V. p. 79, 81.

craten et ecclesias Asiae, cum a ceteris orbis partibus et ab Aniceto ac Victore de tempore paschatis celebrandi dissentirent, in ecclesiae tamen communione permansisse. Ergo.

Resp. Dist. min.: haec controversia erat res fidei, *nego;* res disciplinae, *subdist.:* ad quam dirimendam ecclesia tunc temporis auctoritate sua suprema usa est, *nego*; in qua dirimenda pacis ergo clementius actum est, *conc.*

a) Duo paschata erant: *pascha crucifixionis*, cujus festi character praecipuus in morte Christi esse dicebatur, et *pascha resurrectionis*, in quo Christi resurrectio celebrari solebat. Quatuordecimani diem 14. Nisan, quod ea die Christum mortuum esse rebantur, solemnissime celebrabant; terminabatur solemne jejunium, aut, ut alii credunt, interrumpebatur; tertia post die celebrabant resurrectionis festum, in quamcunque septimanae diem incideret. Romanorum Pontificum consuetudo, ritui Quatuordecimanorum contraria, hac regula continetur: *ne videlicet ullo alio quam Dominico die mysterium resurrectionis Domini unquam celebretur, utque eo duntaxat die paschalium jejuniorum terminum observemus.* Euseb. E. H. lib. V. cap. XXIII. Ergo quaestio ad disciplinam spectabat.

b) Ecclesiae principes in ea quaestione dirimenda pacatissimi fuerunt. S. Petrus et S. Paulus morem celebrandi Romanum constituerunt; Asianorum consuetudo S. Joannis et S. Philippi concessione admissa videtur, nullo tamen instituta mandato. Anicetus, Romanus Pontifex, cum Polycarpum, episcopum Smyrnensem, traditionis Asianorum tenaciorem vidisset, instare rei noluit; Soter, Aniceti successor, id tantum egit, ut fideles, quamquam Asianorum more in propriis ecclesiis pascha celebrare nefas non habebatur, Romae tamen, si festivitatem paschalem ibidem celebrare ipsis contingeret, morem Romanum servarent. Victor autem, qui ultimo saeculi II. decennio ecclesiam rexit, veritus, ne Asiani Judaizantium aut Ebionitarum errores ritui suo inspergerent, rei fortiter intervenit; nullum tamen decretum[1])

---

[1]) In decretis, quae primis jam ecclesiae temporibus contra errantes edebantur, duplex *communionis privatio* consideranda est. „Altera — ait Benjamin Bossue, Bollandista, — veram constituit excommunicationem et ab ecclesiae corpore rescissionem; altera solum interrumpit mutuum inter

ab illo Pontifice ad *plenam exsecutionem* deductum esse creditur, sed adversus Asianos, vehementiori consuetudinis affectu commotos, indulgentia adhibita est, sive beatus Victor, S. Irenaei aliorumque episcoporum precibus consilioque obtemperans, Asianos ritus sui tenaciores clementer tulerit, sive Pontificis illius (c. 202) successores rem ulterius urgendam esse non arbitrati sint.

Urgebis. Eusebius haec refert: „Victor . . . omnes Asiae vicinarumque provinciarum ecclesias, tanquam contraria *rectae fidei* sentientes, a communione abscindere conatur.“ E. H. lib. V. cap. XXIV. Ergo fides quoque in disceptationem venit.

Resp. Dist. antec.: hoc loco vocabulum *fidei* usurpatur sensu latiori, *concedo;* strictiori sensu, *nego.* Asianorum consuetudo fidei contraria dici potuit propterea quod, haereticis Judaizantibus ea consuetudine abutentibus, floridus fidei status imminueretur. Et vero S. Irenaeus beatum Victorem „decenter admonuisse“ narratur, „ne integras Dei ecclesias *morem* sibi a majoribus traditum custodientes, a communione abscindat“. Euseb. l. c.

Obj. III. S. Cyprianus, Romani Pontificis sententia damnatus, cum ceteris omnibus per orbem Christianum episcopis semper communicavit. Ergo Cypriani temporibus ecclesia catholica nullum habuit fixum veritatis principium.

Resp. Dist. antec.: Cyprianus damnatus erat sententia non simpliciter definitiva, *conc.;* simpliciter definitiva, *nego.*

a) Usus potestatis triplicem indulgentiam admittere videtur; etenim fit, ut judex *ante* sententiam latam errantes admoneat; ut *in* sententia ferenda damnationem mitiget; ut *post* latam sententiam addita mora damnatis paulisper indulgeat, tum ob bonam eorum fidem, quos aestu controversiae commotos intellexerit, tum ob spem emendationis, quae affulgere videatur. Quibus positis factum consideremus.

b) Factum autem hoc est. Ecclesiae praxis communior eaque antiquissima erat, ut haeretici rite baptizati, cum ad ecclesiam redirent, denuo non baptizarentur. At saeculo III. mos rebaptizandi haereticos quoscunque conversos in Africa

---

ecclesias vel etiam personas commercium, neque anathemati est aequiparanda.“ Cf. Jungmann, *Diss. in hist. eccl.* t. I. diss. IV. 4.; Alex. Nat. *In hist. eccl.* saec. V. diss. XX.; t. IX. p 622.

nonnullisque Asiae tractibus ita praevaluit, ut annis 254—256 gravis hac de re controversia orta sit S. Stephanum inter et S. Cyprianum, cui Firmilianus, Caesareae Cappadociae antistes, cum pluribus Africae et Asiae episcopis obsecundavit. Cyprianus in synodo Carthaginensi II. decrevit, haereticos et schismaticos, „profanae aquae labe“ maculatos, quando ad ecclesiam, „quae una est“, venerint, esse baptizandos. Cypr. *ep.* 70. *ad Januar.* etc. S. Stephanus autem 1° legatos episcopos synodi Carthaginensis II. (alii dicunt III., ubi secundae decretum confirmatum est) „nec ad sermonem colloquii saltem communis“ admisit, praecipiens „fraternitati universae ne quis eos in domum suam reciperet“. Firmil. *ep. ad Cypr.* inter epp. Cypr. 75. 2° Idem Summus Pontifex hoc decretum edidit: *Si quis ergo a quacunque haeresi venerit ad vos, nihil innovetur, nisi quod traditum est, ut manus illi imponatur in poenitentiam.* Cypr. *ep. 74. ad Pompejum.*

Sententia. Stephani sententia, cum ex cathedra non sit, simpliciter definitiva dici non potest. Namque 1° hujusmodi sententia nec Pontificis severitate adversus legatos ostenditur, ut patet; neque verbis edicti proprie vereque continetur. *Jussit* enim Pontifex non rebaptizari; sed haereticos non rebaptizandos esse tanquam de fide explicite non edocuit; ergo fidei quaestio, quamvis *implicite* decideretur, *explicite* tamen sub respectu doctrinali definita non fuit. Quare S. Augustinus: „quamvis commotius, sed tamen fraterne indignarentur (Stephanus et Cyprianus); vicit tamen pax Christi in cordibus eorum, ut in tali disceptatione nullum inter eos schismatis malum oriretur.“ *De bapt. c. Donat.*, lib. V. c. XXV.; cf. *De unico bapt. c. Petil.* n. 23.

Instabis. Ut unitas servetur, decretis etiam illis, quae definitiva non sint, obsequendum est. Cyprianus autem cum episcopis pluribus, quos habebat secum consentientes, etsi decreto Pontificis non parebat, catholicus haberi non desiit. Ergo ecclesia Romana non est una.

Resp. Dist. maj.: Decretis etiam non definitivis obsequendum est, *conc.;* et decreta semper acqualiter urgenda sunt, *nego. Dist.* min.: Cyprianus catholicus haberi non desiit, toleratus, *conc.;* approbatus, *nego.*

Gubernatores, cum et legum efficaciam et subditorum utilitatem spectent, saepenumero, si non nisi paulatim consilium suum assequantur, necessitate id sat habendum judicant; praesertim si de consuetudinibus agatur. „Consuetudines — ait Ballerini — ejusmodi diversae, quae, salva unitate, apud catholicos utrimque vigent, ita rem obscuram faciunt, ut quamvis versentur in materia sacramentorum, incertum videri possit, num ad fidem an vero ad disciplinam diversam pertineant.“ *De vi ac ratione primatus,* cap. XIII. 3. S. Augustinus Cypriani culpam hac excusatione tegens: „Quomodo enim — inquit — potuit ista res tantis altercationum nebulis involuta ad plenarii concilii luculentam illustrationem confirmationemque perduci, nisi primo diutius per orbis terrarum regiones multis hinc atque hinc disputationibus et collationibus episcoporum pertractata constaret.“ *De baptismo,* lib. II. c. V. — Toleratus est igitur S. Cyprianus, episcopus doctrina virtutibusque excellens. Nempe Stephanus, motus iis fortasse precibus, quas S. Dionysius Alexandrinus litteris datis ad ipsum direxit, ut rebaptizantibus parceret, excommunicationem proprie dictam, si Africanis ac Asianis eam forte minatus sit, non pronuntiavit. Romanus Pontifex mox martyrii laurea donatus est (Aug. 257). Cyprianus († 258) cum Sixto II. pacem habuit.

Urgebis. S. Cyprianus, etsi ab ecclesiae capite et unitatis centro dissidere ausus est, sanctus ab omnibus habetur.

Resp. S. Cyprianus sanctus habetur, satisfactione accepta, *conc.;* simpliciter comprobatus, *nego.* Hac de causa S. Augustinus: „Cyprianus — inquit — aut non sensit omnino quod eum sensisse recitatis; aut hoc postea correxit regula veritatis; aut hunc quasi naevum sui candidissimi pectoris cooperuit ubere caritatis, dum *unitatem ecclesiae toto orbe crescentis et copiosissime defendit,* et perseverantissime tenuit vinculum pacis... Accessit huc etiam quod tanquam sarmentum fructuosissimum, si quid in eo fuerit emendandum, purgavit Pater falce passionis.“ *Ep. 93. ad Vincentium.* — Ecclesia Romana martyrem gloriosum semper pie venerata est.

Obj. IV. Ecclesiae Romanae unitas ab uno Summo Pontifice exoritur. At saeculo XIV. de administranda re catholica

tres Pontifices dimicaverunt. Igitur ea saltem tempestate ecclesia Romana decus unitatis amisit.

Resp. Dist. minorem: de administranda ecclesia dimicarunt tres Pontifices legitimi et certi, *nego;* quorum unus erat legitimus et certus, *subdist.:* ita tamen, ut ecclesiae *pars* rejecerit hunc Papam *materialiter* per errorem facti, *conc.; formaliter,* negando jus Papatus, *nego.*

Factum. Postquam Pontifices Romani annis ferme 70, unde captivitas Babylonica haec epocha dicitur, Avenione sederant a Clemente V. (1305—1316) ad Urbanum V. (1362—1370), Gregorius XI. (1370—1378) Romae vitam posuit. Anno 1378 cardinales 16 Urbanum VI. (1378—1389) elegerunt, cui paucis post mensibus Clemens VII. (1378—1394) oppositus est.[1])

Urbani VI. successores legitimi fuerunt Bonifacius IX. (1389—1404), Innocentius VII. (1404—1406), Gregorius XII. (1406—1415), qui abdicavit. — Clementis VII. successor fuit Benedictus XIII. seu Petrus de Luna (1394—1417), qui depositus est.

Annis 6 (1409—1415) tres sacerdotes fuerunt, qui de Pontificatu dimicarunt. Synodus enim Pisana anno 1409 Gregorium XII. et Benedictum XIII., qui abdicare nolebant, jure privatos esse declaravit elegitque Alexandrum V. (1409—1410), cui Joannes XXIII. (1410—1415) successit.

Explicatio. Plurimi catholici legitimos Pontifices, Urbanum VI., Bonifacium IX., Innocentium VII., Gregorium XII. agnoverunt; ecclesiae tamen particulares non paucae pseudopontifici alicui adhaerebant. Sed omnes mentem gerebant a schismate prorsus aversam, huic obedire parati, qui Pontifex legitimus esse intelligeretur. In *facto* erratum est; *jus* illaesum fuit. Et quantumvis tristis ea tempestate sese offerat conspectus

---

[1]) De electione legitima Urbani VI. cf. Baldi de Perusio *Allegationes pro Urbano*; Joan. de Lignano, *Tract. pro Urbano VI.;* Papebroch. *Conatus chronico-hist. catal. Pont.* Boll. Propyl. Maji; Scheuffgen, *Beiträge zu der Gesch. des grossen Schismas*, Kap. II. De litteratura hujus facti plura ap. Hergenröther, *Kirchengesch.* B. II., S. 628.

malorum, quibus ecclesia Christi afficiebatur, fides in *unum Pontificatum Romanum* tanquam principium vitale unitatis, omnem divisionem circa personam superavit. Cf. Christophe, *Hist. de la Papauté pendent le XVe siècle*, t. I.; Pastor, *Gesch. der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters*, B. I.

ARTICULUS IV.

Ecclesia Romana societati, quae dicitur „ad procurandam Christianitatis unitatem", catholicos adscribi jure optimo vetuit.

I. Dictae societatis indoles. Anno 1857 Londini societas erecta est, quae dicitur *Association for Promoting the Union of Christendom*, seu *Societas ad procurandam Christianitatis unitatem*. Cujus societatis indoles ab ipsa suprema S. Romana et universali Inquisitione his verbis describitur: „A protestantibus quippe (ea societas) efformata et directa eo excitata est spiritu, quem expresse profitetur, tres videlicet Christianas communiones Romano-catholicam, Graeco-schismaticam et Anglicanam, quamvis invicem separatas et divisas, aequo tamen jure catholicum nomen sibi vindicare. Aditus igitur in illam patet omnibus ubique locorum degentibus tum Catholicis, tum Graeco-schismaticis, tum Anglicanis, ea tamen lege, ut nemini liceat de variis doctrinae capitibus in quibus dissentiunt quaestionem movere, et singulis fas sit propriae religiosae professionis placita tranquillo animo sectari. Sociis vero omnibus preces ipsa recitandas, et sacerdotibus sacrificia celebranda indicit juxta suam intentionem: ut nempe tres memoratae Christianae communiones, utpote quae, prout supponitur, Ecclesiam Catholicam *omnes simul jam constituunt*, ad unum corpus efformandum tandem aliquando coeant."[1])

II. Catholica sententia. Per epistolam supremae S. Rom. et Univ. Inquis. data die 16. Sept. 1864, quam C. Card. Patrizi subscripserat, fideles edocti sunt ne societati huic quoquomodo faverent, „et ne fallaci novae Christianae unitatis desiderio

---

[1]) Epistola S. Rom. et Univ. Inquis. data die 16. Sept. 1864.

abrepti ab ea desciscant unitate perfecta, quae mirabili munere gratiae Dei in Petri soliditate consistit.“ Porro cum decani, canonici, parochi aliique sacerdotes Angliae 198 eminentissimo domino C. Card. Patrizi, S. Officii praeposito, respondissent, se quaestionem *facti* non *juris* tractasse, neque aliud sese a Deo O. M. enixe rogare, quam illam „quae ante Orientis et Occidentis scissionem, intercommunio oecumenica extitit“, Card. Patrizi die 8. Novembris 1865 ad litteras honorabilium dominorum rescribens, haec inter alia declaravit: „Id porro Sacra Congregatio vobis contigisse vehementer dolet existimantibus, ad veram Jesu Christi Ecclesiam pertinere, tamquam partes, Christianos illos coetus, qui sacerdotii et catholici nominis haereditatem habere se jactant, licet sint ab Apostolica Petri Sede divisi ac separati. Qua opinione nihil est, quod magis a genuina catholicae Ecclesiae notione abhorreat. Catholica enim Ecclesia . . . ea est quae super unum Petrum aedificata in unum connexum corpus atque compactum unitate fidei et caritatis assurgit.“

III. Quamobrem non quaevis precum societas ad procurandam Christianitatis unitatem respuitur, siquidem Gregorius XVI. et Pius IX. iis indulgentias concesserunt, qui dissidentibus reconciliatam cum ecclesia catholica concordiam imploraverint; at quod Christifideles *juxta intentionem societatis memoratae* pro Christiana unitate orent, tolerari nullo modo potest.[1])

Thesis: *Ecclesia Romana societati, quae dicitur „ad procurandam Christianitatis unitatem“, catholicos adscribi jure optimo vetuit.*

---

[1]) Saeculo XVII. cum Leibnitz fidei formulam meditatus esset, cui tam catholici quam Lutherani subscriberent, Spinola, episcopus Tinensis i. p., et Bossuet cum Molano, doctore Lutherano et Leibnitz de adducendis ad unitatem catholicam Lutheranis praeparatorie egerunt. Verumtamen catholici in eo firmissime permanserunt, ut omnes fidei articulos integerrimos tuerentur; quo factum est, ut controversia, cum Lutherani concilium Tridentinum suspendi reposcerent, infecta pace finiretur. Cf. Bossuet, *Projet de réunion entre les Catholiques et les Protestants d'Allemagne.*

Argumenta.

Arg. I. Societas Londinensis fundamento innititur, quo divina ecclesiae constitutio subvertitur. Ergo catholici huic adscribi jure optimo vetantur. Prob. *antec.*

a) Societas supponit, veram Christi ecclesiam constare partim ex Romana ecclesia, partim ex Photianorum et Anglicanorum coetibus. Omnes autem catholici profitentur, Photianum coetum schisma esse, Anglicanum haeresin. Ergo catholicos societati Londinensi adscribi nefas est.

b) Preces ab ea societate et sacrificia indicuntur, ut a Deo gratia cujusdam unitatis impetretur, quae non sit ecclesiae Romanae unitas. Jam hoc *aut* eo spectat, ut unitas vera in ecclesia Romana defecisse asseratur, *aut* si non amiserit, ut amittat, oretur. Ergo catholici, quos ab utroque abhorrere necesse est, societati memoratae adscribi jure optimo prohibentur.

Arg. II. Catholici, qui in societatem Londinensem conspirant, indifferentismo favent et scandalum ingerunt. Ergo abscribendi non sunt. Prob. *antec.*

a) Indifferentismo favent. Societatis enim illius conditores et rectores asserunt, tres ecclesias esse *tres ejusdem verae* religionis Christianae formas; unam eandemque ipsarum manere fidem; quo fit, ut in Photianismo et in Anglicanismo aeque ac in ecclesia catholica Deo placere datum sit.

b) Scandalum ingerunt 1° acatholicis, cum facile futurum sit, ut ipsi studium unitatis Romanae deponant ex vana illa exspectatione, ut tres communiones integrae et in sua quaeque persuasione persistentes simul in unum coeant; 2° catholicis, cum sit timendum, ne fallaci novae Christianae unitatis desiderio abripiantur, qui societati isti favent.[1])

Objectiones.

Obj. I. In programmate suo societas Londinensis non affirmat, tres communiones catholicum nomen *aequo jure* sibi

---

[1]) Cf. Manning, *England and Christendom*, p. 137 et sqq.; Newman, *Notes of a Visit to the Russian Church.* By the late William Palmer, M. A. Selected and arranged by Card. Newman.

vindicare, sed societatis fundatores *facti*, non *juris*, quaestionem tractarunt. Jam nihil est, quod in ejusmodi assertione catholicos deterreat. Ergo societas Londinensis absque causa culpatur.

Resp. Dist. majorem: quaestio *juris* non tractatur his ipsis verbis, *concedo;* re, *nego.* Et *nego* minorem cum conclusione. Societas illa catholicitatis *factum* tribus communitatibus attribuit. *Factum* autem verae catholicitatis *tribus* communitatibus attribui nequit, quin *jus unitatis* negligatur. Catholicitas enim absque unitate non dicitur. Ergo quoniam unitatis et jus et factum ex irreformabili Christi institutione *simul semper* in ecclesia Ejus adsunt tanquam certissima nota, qua vera ecclesia semper a sectis quibuscunque tuto et facile secernatur, *allegata* distinctio seu abstractio *juris* a *facto* catholicos jure meritoque deterret: *jus* scilicet *unitatis* ea distinctione, implicite saltem, negatur.

Obj. II. Societas non aliud desiderat quam illam, quae ante Orientis et Occidentis scissionem intercommunio oecumenica exstitit, unius ejusdemque fidei catholicae professione stabilitam et compactam. Et id adjuvare catholicis licet. Ergo societati Londinensi adscribi immerito prohibentur.

Resp. Dist. majorem: Societas Londinensis intercommunionem illam desiderat, illaesa unitate Romana; *nego;* ea indirecte saltem rejecta, *concedo.* Minorem et conclusionem *nego.* Supponitur enim ab adversariis nostris tres communiones, *in sua quamque persuasione adhuc persistentes et nondum a suis erroribus ereptas veram efficere ecclesiam.* Sed si tres communiones erroribus non obstantibus *vera* ecclesia esse censeantur, infallibilitate procul dubio singulae carent, quandoquidem infallibilitas errorem excludit. Ex quo consequens est, 1° ut ecclesiae Romanae principium unitatis efficacissimum, infallibilitas, abjudicetur; 2° ut communiones in sua quaeque persuasione persistentes simul in unum coire possint, cum judex infallibilis, ad diffiniendum, quaenam communionum persuasio sit erronea necne, nusquam adesse videatur.

Denique intercommunio oecumenica ante schisma Photianum Oriente toto viguit, quia Orientales ecclesiae nondum a debito Apostolicae Cathedrae obsequio desciverant. Neque ad

optatissimam hanc intercommunionem restaurandam satis est, „simultates et odia in Romanam Ecclesiam deponere, sed omnino, ex praecepto et instituto Christi“ oportet „Romanae Ecclesiae fidem et communionem amplecti“. Card. Patrizi in epist. 8. Nov. 1865.

Quaestio VII.

De ecclesia, cui sanctitatis, catholicitatis et apostolicitatis notae competant.

Notae gratiam illam manifestant, quae a capite Christo in ecclesiam, corpus Ejus mysticum, profluit. Coetus religiosus, si gratia illa destituatur, nulla nota effulgebit; si gratia non destituatur, ceterae notae, ubi una ex iis adest, abesse nequeunt: in eadem enim *causa,* quae est Christus, quatuor notae conjunguntur. — Porro superius probavimus, unitatis nota tam protestantes quam Photianos carere; at eam in ecclesia Romana reperiri. Ex quo indirecte efficitur, sanctitatem, catholicitatem et apostolicitatem, quae cum unitate intime cohaerent, ecclesiae Romanae soli competere. Restat, ut de notis illis directe agamus; hoc enim pacto ecclesiae Romanae veritas magis elucescet. Quaeritur autem

Primo. *Utrum sanctitas, catholicitas et apostolicitas ecclesiis protestanticis competant.*

Secundo. *Utrum notae illae Photianismo competant.*

Tertio. *Utrum ecclesia Romana sancta sit.*

Quarto. *Utrum ecclesia Romana sit catholica.*

Quinto. *Utrum ecclesia Romana sit apostolica.*

ARTICULUS I.

Utrum sanctitas, catholicitas et apostolicitas ecclesiis protestanticis competant.

Observationes quatuor generales. 1° Notas recensitas eo, qui supra (quaest. V. art. 1.) stabilitus est, sensu intel-

ligimus; spectantur ergo et *facta* et *principia*, atque notae tam *formaliter* quam *materialiter*. 2⁰ De sanctitate disserentes eam notam *ecclesiis* protestanticis competere negamus, sed omnes, qui hunc errorem bona fide sequuntur, Deo displicere nequaquam affirmamus. 3⁰ Quod ad Anglo-catholicos seu *Ecclesiam constitutam* pertinet, hoc omitti non potest, spem catholicitatis absque centro unitatis inanem esse et titulum sine re. 4⁰ Apostolicitati demonstrandae non satis est quascunque omnium aetatum haereses undique colligere, sed successio publica, non interrupta, legitima omnino requiritur. Recolantur, quae de singularum notarum indole disputata sunt.

Thesis: *Sanctitas, catholicitas et apostolicitas ecclesiis protestanticis non competunt.*

Argumenta.

A.

1⁰ *Sanctitas ecclesiis protestanticis non competit.*

Arg. I. *Ex principiis et aliquibus doctrinis Protestantismi.* Protestantismi *a)* principia; *b)* multa doctrinae capita sanctitati contraria sunt. Ergo protestantismus ratione doctrinae non est sanctus. Prob. *antec.*

a) Principia fundamentalia sunt: *sola Scriptura* et *sola fides.* Haec autem pugnant cum sanctitate doctrinae.

1⁰ *Sola Scriptura.* Hoc principium Christi doctrinam *spiritui privato* tradit. Sed fieri non potest, ut doctrina sublimissima morumque corruptelae maxime contraria, sanctitate integra servetur, nisi auctoritas legitima privatas opiniones corrigat. Ergo protestantismus doctrinae sanctitati essentialiter adversatur. Adde quod spiritus privatus, auctoritate despecta, mentis superbiam alit.

2⁰ *Sola fides.* Hoc principium *caritatis* excellentiam despicit, ut apparet ex libro, quem Luther *De captivitate Babylonica* inscripsit, et ex ejusdem epistola, anno 1521 ad Melanchtonem scripta, in qua legitur: „*Esto peccator et pecca fortiter: sed fortius fide.*“[1]) — Idem principium et tres alii

[1]) Bossuet ait: „Qui eût cru que la réformation dût enfanter un tel prodige, et que cette proposition,“ les bonnes oeuvres sont néces-

errores inter se cohaerent, quorum primus est hoc notum: *justificatio per imputationem mere extrinsecam;* secundus *negatio liberi arbitrii* seu libertatis a necessitate, post Adae lapsum in homine relictae (Luther, *De servo arbitrio;* Calvinus, *Instit.* lib. II. capp. 2. et 3.); tertius *decretum horribile* seu systema reprobationis positivae, quae non sit ex praevisis demeritis. (Calv. *Instit.* lib. III.).

b) *Doctrinae capita sanctitati contraria.* 1⁰ Contemptus jejunii, virginitatis, consiliorum evangelicorum, invocationis Matris Dei, cultus sanctorum et rerum plurimarum, quae sanctimoniae subsidia aut fructus merito habentur. 2⁰ Error de divortiis et repudiis, quem patres Tridentini anathemate perculerunt.[1]) 3⁰ Effatum statolatriae: *„cujus regio hujus et religio.“* 4⁰ Superstitiosa sectarum, quae fanaticae dicuntur, vecordia earumque falsa de pietate opinio. 5⁰ Modernorum naturalismus aversaque supernaturalibus praedicatio, quae in medio protestantismo grassatur.

Arg. II. *Ratione sacramentorum.* Eo nomine *a)* ipsa sacramenta, *b)* sacrificium, *c)* hierarchiam, *d)* liturgiam complectimur. Sed in his omnibus protestantismi sanctitas deficit. Ergo protestantismus ratione sacramentorum non est sanctus. Prob. *minor.*

---

saires au salut,“ pût jamais être condamnée? Elle le fut par Mélanchton et par tous les luthériens, en plusieurs de leurs assemblées, et en particulier dans celle de Worms en 1557.“ *Histoire des Variations,* liv. V.

[1]) Sess. XXIV. can. V.: „Si quis dixerit, propter haeresim, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a conjuge, dissolvi posse Matrimonii vinculum; a. s. — Item can. VII.: Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum docuit et docet, juxta Evangelicam et Apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum, Matrimonii vinculum non posse dissolvi, et utrumque, vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero conjuge vivente, aliud Matrimonium contrahere: moecharique eum, qui dimissa adultera, aliam duxerit; et eam, quae, dimisso adultero, alii nupserit; a. s.

Consultis et „dispensantibus“ Luthero, Bucero et Melanchtone Philippus, Hassiae landgravius, anno 1540 vivente Christina, uxore legitima, Margaritam de Saal matrimonio sibi junxit. Cf. Bossuet, *Histoire des variations,* liv. VI.

a) Sanctissima septem sacramentorum plenitudo in protestantismo ad unum alterumve decrevit; imo vero non desunt moderni, qui ne unicum quidem baptismi sacramentum admittant. Accedit quod protestantismus de sacramentorum sanctitate multum derogavit, docens per novae legis sacramenta *ex opere operato* non conferri gratiam.

b) Protestantismus contra antiquissimum ecclesiae consensum (cf. p. 143.) S. Missam ut „idolatriam papisticam" et „impiam fabulam" detestari consuevit; in Germania, Anglia, et Hollandia *Missae odio* perdiu tabuit. Id probant Lutheri liber *De missa privata;* Calvini *Institutiones,* lib. IV. cap. 18.; ecclesiae Anglicanae *art.* 31.; sermones Knox etc.

c) Hierarchici *instituti* sanctitas — de *personis* enim jam non agitur — in protestantismo deleta est, defectu *ordinationis,* quam omiserunt aut essentialiter corruperunt; defectu *missionis*, quia Romano Pontifice spreto reformatores nullum auctoritatis suae *titulum* proferunt; defectu *ministrationis*, quia nec sacra faciunt, neque auctoritate divinitus accepta populum Dei regunt.

d) Liturgia sacramenta, sacrificium, hierarchiam comitatur. Atqui haec omnia propemodum in protestantismo interierunt. Ergo nec liturgiae sanctitas permansit.

e) Ordine everso novatores spreverunt illud Aegidii Viterbiensis: *Homines per sacra immutari fas est, non sacra per homines.*

Arg. III. *Ratione membrorum.* Protestantismi nec auctores principales, neque fructus sancti fuerunt. Ergo ratione membrorum sanctus dici non debet. Probatur *antec.*

a) Auctores principales fuere *Luther*, vir truculentus, superbus, maledicus, Librorum divinorum adulterator, votorum transgressor, potator, auctoritatis contemptor, populi turbator, quem convicii nullius nulliusque sordidi dicti unquam suppuduit.[1]) — *Calvinus*, homo frigidus, mordax, crudelis, arrogans infallibilitatis suae vindex, veteribus ecclesiae patribus despectis, Luthero hanc laudem tribuit: „testamur, eum nos habere

---

[1]) Cf. Lutheri *Opera,* non excepto libro, qui inscriptus est: *Tischreden;* Janssen, *Geschichte des deutschen Volkes;* Evers, *Martin Luther.*

pro *insigni Christi apostolo.*"[1]) — *Henricus* VIII., adulter et interfector. — *Elisabeth* Henrici, patris sui, dissimulatione immutata effigies.

b) Protestantismus sanctitatis fructus non tulit. 1° *Luther* ait: „Mundus in dies fit deterior; sunt nunc homines magis vindictae cupidi, magis avari, magis ab omni misericordia remoti, magis immodesti et indisciplinati, multoque deteriores quam fuerint in papatu. *Postilla in Evang. dom. I. Adv.* — *Melanchton* queritur: „Saeculum est plenum sceleris et furoris et magis amans sycophantiarum, quam fuit illa aetas. Omnino crescit manifestus contemptus religionis. Majorum nostrorum saeculo nondum fuit talis ingluvies, qualis apud nostros homines magis magisque crescit. Ideo veniunt bella, expilationes immodicae et aliae calamitates magnae, quia certatim student omnes obtinere immoderatam libertatem et infinitam licentiam omnium cupiditatum suarum." — *Erasmus:* „Scio — inquit — nusquam fuisse majorem luxum, plus adulteriorum, quam inter evangelicos, sic enim appellari gaudent. Nonne Lutherus dixit, se malle pristinum papae et monachorum regnum, quam hoc hominum genus sub Evangelii praetextu in Sogdianorum vitam sese proripientium? Nonne idem suis ad me literis deploravit Melanchton? Nonne idem in colloquio fassus est Oecolampadius? . . . Quum tam multa submoveant, nihil succedit melius." Haec reformationis primordia fuerunt. Merito *Dietrich,* protestans, eodem tempore scripsit: „crescit cyclopica feritas ubique." *Enarr. Psalmi secundi* auctore Luthero. Sane doctrina protestans tantae corruptelae conducebat.[2])

---

[1]) Resp. contra Pugium, *De libero arbitrio.* Cf. Audin, *Histoire de la vie, des ouvrages et doctrines de Calvin.* Bossuet ait: „S'il faut faire la comparaison de ces deux hommes, il n'y a personne qui n'aimât mieux essuyer la colère impétueuse et insolente de l'un (Lutheri), que la profonde malignité et l'amertume de l'autre, qui se vante d'être de sang-froid, quand il répand tant de poison dans ses discours." *Hist. des variat.*, liv. IX.

[2]) Cf. Döllinger, *Die Reformation*, passim; Janssen, *Geschichte des deutschen Volkes,* B. II et III, passim; Hohoff, *Die Revolution;* Nicolas, *Du protestantisme*, t. II. livre III. ch. 4. — Ad rem Bossuet: „Ainsi la réformation véritable, c'est à dire celle des moeurs, reculait

2° Praeterea protestantismi sanctitas veris vitae supernaturalis indiciis nullo unquam tempore manifestata est. Deest ipsi heroica sanctorum virtus; jacent evangelica consilia; non florescunt instituta, heroismo caritatis, apostolatus, poenitentiae, abnegationis praeclara; missiones nullis insignibus virtutum fructibus aut eorum, qui praedicant, aut eorum, qui errores suos relinquunt, obsignantnr. Nullos veri nominis martyres genuit.

3° Nulla denique in protestantismo miracula conspiciuntur, neque spes miraculorum aliqua. Luther ait: „A nobis qui negamus liberum arbitrium, miracula exigi non debent.“ *De servo arbitrio.* Calvinus ad regem Galliae scribit: „Quod miracula a nobis postulant, improbe faciunt.“ *Instit.* Praef. Erasmus affirmat: „Nullus illorum adhuc exstitit, qui vel equum claudum sanare potuerit.“ *Diatrib. De libero arbitrio.* — Ad hanc horam miraculorum charisma haud magis quam Erasmi temporibus in protestantismo apparuit.

B.

2° *Catholicitas ecclesiis protestanticis non competit.*

Arg. I. Catholicitas est ecclesiae proprietas, qua conspicue numerosa et ubique una per omnes pene mundi terminos emanat. Atqui haec proprietas protestantismo non competit. Ergo protestantismus catholicitate non signatur. Prob. *minor.*

a) Protestantismus non est unus, uti supra probatum est. Ergo nec catholicus.

b) Per omnes pene mundi terminos non emanat tanta missionum fertilitate, ut in eo Christi mandatum adimpleri conspiciatur, dicentis: *docete omnes gentes.* Matth. XXVIII. 19. Etenim 1° in Europa ferro atque igni primum propagatus, deinde regnorum nonnullorum terminis pene circumscriptus est; modo divisionibus consumitur. 2° Missiones ejus, excepto successu, qui vi pecuniae et clientela obtinetur, sterilitate laborant.[1])

---

au lieu d'avancer, pour deux raisons: l'une, que l'autorité était détruite; l'autre, que la nouvelle doctrine portait au relâchement.“ *Histoire des Variations*, liv. V.

[1]) Cf. Wiseman, *Lectures on the cath. church*, lect. V.; Marshall,

c) Coetus protestantici, qui plus ducentas sectas efficiunt, etiamsi conjungantur, catholicis numero longe inferiores sunt. Accedit quod protestantismus *ecclesias nationales* doctrina factisque admisit; *ecclesiae autem nationales catholicitatem,* ut liquet, excludunt.

3° *Apostolicitas ecclesiis protestanticis non competit.*

Arg. I. Ecclesia dicitur apostolica, si *a)* per legitimam pastorum successionem, *b)* ab apostolis nunquam interruptam, *c)* in identitate doctrinae, sacramentorum et regiminis continuatur. Haec autem in protestantismo nullo modo conspiciuntur. Haec ergo religio dici nequit apostolica. Prob. *min.*

a) Ad legitimam pastorum successionem requiritur 1° ordinatio valida; 2° missio legitima ab iis, qui apostolis successerunt. At neutrum in protestantismo reperitur. Igitur apostolicus non est.

1° *Ordinationis validae,* si Anglicanos excipias, ne umbra quidem profertur. Id inter omnes constat. Validitas autem ordinum in ecclesia Anglicana seu *constituta,* etiamsi *firmissimae* negandi rationes non suppeterent,[1]) non nisi paucis, membris scilicet ecclesiae *constitutae,* quidpiam opitulari posset.

Les missions chrétiennes; librum anglice scriptum gallice reddidit De Waziers. — Protestantismus, cum annis 130 de propaganda Christi doctrina ne cogitasset quidem, Anglica civilitate compellente anno 1646 per Joannem Elliot in coloniis Americae septentrionalis missionum opus aggressus est.

[1]) Cf. E. E. Estcourt, *The question of Anglican ordinations.* Auctor concludit, ordinationes Anglicanas esse invalidas, 1° quia ab anno 1554 praxis ecclesiae catholicae fuit, eas ordinationes invalidas habere; 2° quia valde dubium est, utrum *Barlow* episcopus ordinatus esset, a quo *Parker* est consecratus; 3° quia veteres ordinationis formae ita mutatae sunt, ut quaevis intentio conferendi aut recipiendi sive sacramentum, sive gratiam sacramentalem, sive characterem spiritualem, sive potestatem sacerdotalem aut episcopalem qualemcunque excludatur; 4° quia formae memoratae consulto mutatae sunt, ut excluderetur idea, sacerdotem in ordinatione sacrificii offerendi potestatem accipere; 5° quia episcopi et sacerdotes Anglicani, cum in ordinando contraria fidei catholicae de S.S. Sacrificio profiteantur, mentem et intentiones erroneas earundem mutationum suscipiunt; 6° quia dubium est, utrum vocabulum „priest" in formis Anglicanis *sacerdotem*

2° *Missio legitima* in protestantismo ex stirpe deleta est. Nam reformatores neque *ordinariam* neque *extraordinariam* missionem sibi vindicare potuerunt. Non *ordinariam,* quoniam ejusmodi missionem ab ecclesia jam exsistente obtinere oportuit; reformatores autem ab ecclesia jam exsistente non missi sunt, sed contra eam rebellarunt ac protestati sunt. Neque *extraordinariam*, quae gratis asseritur; cui facta contradicunt; quam Servator a missione legitima et ordinaria nullo unquam tempore separandam esse docuit. Firma plane est ea ratio; nec mirum, Lutherum intra annos 24 sententiam de missione sua contra ecclesiam catholicam *quaterdecies* mutavisse.[1])

b) Multo minus protestantismus publica successione *usque ad apostolos* adscendit. Id duo probant.

1° Inter reformatores convenit ecclesiae primordia et „evangelium purum" magno illo, quo ecclesiae doctrina, sacramenta, regimen corruptissima erant, intervallo dividi.[2]) Ergo protestantismi connexio cum ecclesia apostolica interrupta est. Consequentia patet. Connexionem scilicet disrupit *Babylon, Antichristi regnum, apocalyptica bestia;* sic enim ecclesiam Romanam reformatores indicare solebant. — Accedit quod ecclesia vetus plurima reformatorum dogmata jam dudum damnaverat.

2° Protestantismus est ecclesia *nova.* Ergo non apostolica. *Antec.* factis publicis palam est. Protestantismus enim ecclesiam, quae per successionem non interruptam Romanorum Pontificum ad beatum Petrum adscendit, rebellis reliquit. Ideo,

---

in sensu catholico et sacrificum significet; 7° quia earundem formarum significatio illustratur ex *praescripto* („Order of administration of Holy Communion") *communionis administrandae* in *Libro precum* (Book of Common Prayer), quod fidei catholicae de S.S. Sacrificio et Eucharistia contradicit. Cf. etiam Gallwey, *Anglican Orders,* inter alia p. 601 et seqq., ubi emendatur opinio rev. D. Estcourt de decreto Rom., diei 10. Apr. 1704.

[1]) Döllinger, *Die Reformation*, Bd. III. S. 213—223.

[2]) Calvinus ep. 190. ait: „Papae tyrannide abrupta fuit vera ordinationis series; novo subsidio nunc opus est ad ecclesiae instaurationem." Lutherani et Calviniani cantilenam eandem canunt, ubi de „Papae tyrannide" agendum est. — Guizot, protestans, ait: „Je porte à l'Église catholique un profond respect. *Elle a été, pendant des siécles, l'Église chrétienne de toute l'Europe.*" Études morales. 1851.

ut S. Cyprianus in *ep. ad Magnum* Novatiano exprobrat, *nemini succedens a seipso ortus est.* Praeterea haereseos illius initia saeculo XVI. affixa sunt; quis enim ante Lutherum Lutheranos, Calvinistas ante Calvinum vidit? Quapropter adversus protestantismum eadem, qua Tertullianus *Adv. Prax.* 2., ratiocinatione utimur: *Novelli estis, posteri estis, hesterni estis.*

c) Protestantismus perpetuo doctrinam suam mutat. Ergo non est apostolicus. Inde a saeculo XVII., quo Bossuet de *Variationibus* scripsit, protestantismus tantum ab eo errore mutatus est, quem primi novatores docuerunt, vix ut opus suum redivivi agnoscerent.

Objectiones.

Obj. I. Protestantes Veteris et Novi Testamenti libros suam et credendi et agendi regulam esse profitentur. Ergo sanctitate non orbati sunt.

Resp. Dist. antec.: protestantes eos libros suam credendi agendique regulam esse profitentur, imperfectissime, *conc.;* perfecte, *nego.*

Protestantismus, quàm in ea re sit imperfectus, quatuor ostendunt. *a)* Librorum non paucorum authenticitas a multis rejicitur; *b)* plures inspirationem divinam non credunt; *c)* spreta ecclesiae auctoritate S. Scripturam imbecillitati spiritus privati tradiderunt; *d)* Lutherus, Calvinus, et sectae fanaticae Scripturas suis impiis absurdisque doctrinis profanarunt.

Praeterea protestantismus, etiamsi Scripturas divinas integerrime conservasset, non ob eam solam custodiam sanctitatis nota fulgeret; cum nullus codex, ne sacerrimus quidem, supernaturalem ecclesiae vitam solus patefaciat.

Instabis. Multi saepe protestantes probitate ac moribus insignes fuerunt; instituta pia, orphanotrophia etc. ab iis fundata sunt. Protestantismus igitur sanctus est.

Resp. Dist. antec.: protestantium et hominum et institutorum sanctitas aut *naturalis* est aut *ordinaria, conc.; heroica* et *supernaturalitatis extraordinariae, nego.*

Haec propositio: „Omnia opera infidelium sunt peccata, et philosophorum virtutes sunt vitia“ contra Bajum, et altera:

„Extra Ecclesiam nulla conceditur gratia“ contra Paschasium Quesnellum a Romanis Pontificibus damnatae sunt. Cf. Pii V. bullam: *Ex omnibus afflictionibus*, 1. Oct. 1567; Clementis XI. constitutionem: *Unigenitus*, 8. Sept. 1713. A fortiori virtutes quaedam naturales in protestantibus reperiuntur, qui fide bona errent. Quin etiam, cum baptismate et fide satis explicita in SS. Trinitatem et Verbum incarnatum Christo conjungantur, fieri potest, ut virtutibus supernaturalibus Deo placeant et institutorum piorum aliqua lux coram hominibus luceat. Quis autem dixerit, haec effectus esse principiorum, quae sunt *specifice* protestantica, puta *spiritus privati* aut *justificationis per fidem solam?* Imo *his non obstantibus* gignuntur. Virtutes autem *heroicae* et supernaturalitas *extraordinaria,* relucens in sanctis, miraculis, charismatibus, in sectis frustra quaeras. Jacent consilia evangelica; nullus sacerdos ut S. Vincentius a Paulo; nullus monachus ut S. Bernardus, nullus rex ut S. Ludovicus; nullus doctor ut S. Thomas Aquinas. Quid multa? typus *sacerdotis*, *monachi, martyris*, *virginis Deo sacrae* inter protestantes exstinctus est.

Urgebis. Protestantismus sanctus est, si suo influxu ipsam ecclesiam Romanam reformavit. Jam exorto protestantismo ecclesiae Romanae reformatio secuta est. Ex quo sequitur, ut opus novatorum fuerit insignite sanctum.

Resp. Dist. maj.: Si protestantismus emendandae ecclesiae Romanae *causa* fuit, *conc.; occasio, nego. Dist.* min.: exorto protestantismo ecclesia Romana reformata est, vi protestantismi, *nego;* virtute intrinseca, *conc.*

Sophisma est: *post, ergo propter hoc.* Jam vero protestantismus neque doctrina sua, neque exemplo Romanos emendavit, quandoquidem *doctrina* ejus ab ecclesia Romana prorsus rejecta est; *exemplum* vero hujusmodi, ut Lutherus, Melanchton ceterique novatores sequacium suorum perversitatem horruerint. Nullum sane bonum morale haeresis illa mundo *per se* donavit; *per accidens* autem, ut morbus animo, pluribus catholicis profuit, quos Dominus *castigando* erudivit.[1])

---

[1]) Protestantismum neque individuo, neque familiae, neque socie-

Obj. II. Protestantismus toto orbe propagatur. Ergo catholicus est. Patet *antec.* ex magno numero eorum, qui praedicandi causa a societatibus biblicis aliisque id genus institutis in omnes mundi partes mittuntur; ex coetibus protestanticis, ubique sparsis, etc.

Resp. Dist. antec. et probationem antec.: ista propagatione acquiritur catholicitas *materialiter, transeat; formaliter, nego.* Catholicitas *formaliter* haberi sine unitate nequit. Idcirco protestantismus, carens principio unitatis, a vera catholicitate *essentialiter* alienus est. Quantum ad vim expansivam, qua mandatum dominicum *docendi omnes gentes* adimpletur, protestantismus in Europa post primam eruptionem suam torpet; in missionibus, etsi magna vis auri impenditur, generatim fertilitatem et virtutes apostolicas desiderari, non negant multi acatholici. [1]) Ceterum protestantismum ecclesia Romana longe inferiorem esse tam extensione quam numero, nemo ignorat.

Instabis. Celerrima propagatio *catholicitatis* habetur *indicium.* At protestantismus, ut primum Luther exsurrexit, celerrime Europa tota propagatus est. Ergo est catholicus.

Resp. Dist. maj.: Celerrima propagatio indicium catholicitatis habetur, si divina est, *conc.;* si prorsus humana, *nego.* Pariter *dist.* min.: protestantismus celerrime propagatus est, modo divino, *nego;* modo prorsus humano, *subdist.:* multis Europae partibus, *conc.*; Europa tota, *nego.*

Facilius creduntur, quae homini terreno (cf. I. Cor. XV. 47.) placent. Porro evangelium, quod a reformatoribus praedicatum est, 1° proposita nescio qua spiritus et conscientiae libertate, effrenationis studia pellexit, qua homines, *auctoritatis impatientes,* saepenumero in haereses prolapsi sunt; 2° spretis jejuniis, coelibatu, legibus ecclesiasticis, oblata hominibus salute

---

tati bona moralia donasse ostendit Balmès, *Le protestantisme comparé au catholicisme dans ses rapports avec la civilisation européenne.*

[1]) Cf. Macaulay, *Essay on Ranke's History of the Papes;* Marshall, *Les missions chrétiennes*, trad. De Waziers. De defectu catholicitatis et apostolicitatis in Anglicana ecclesia consule Du Perron († 1618), *Opera* t. II., adversus Casaubonum.

ex *fide sola,* bonis ecclesiasticis principum cupiditati assignatis et suggesto rerum mutationis cupidis praetextu bellandi et rebellandi, multitudinem ingentem illecebra aut delicate vivendi aut liberius peccandi attraxit; 3° cum ea esset temporum conditio, ut non pauci paganorum doctrinas animo imbibissent, disciplina vero in multis utriusque cleri membris propemodum desiisset, fieri non potuit, quin error in praedispositos grassaretur. — Nec ignari sumus, protestantismum, latis atrocissimis legibus in catholicos saeviisse.

Obj. III. Apostolicitate non caret ecclesia, cujus doctrina ex apostolorum scriptis hauritur. Et protestantium doctrina ex eo sacro fonte sumpta est. Protestantismus ergo apostolicus censeri debet.

Resp. Dist. maj.: apostolicitate non destituitur ecclesia, cujus doctrina ex apostolorum scriptis colligitur *auctoritate legitima, conc.; nulla legitima auctoritate, nego.* Quod ipsum notis investigandum est, nota dici nequit. Quamobrem factum externum et publicum apostolicitatis requiritur, ut pateat, utrum penes protestantes verus Scripturarum intellectus sit, an in ecclesia Romana. Factum porro publicum apostolicitatis est *legitima pastorum successio.* Nobis igitur jus est compellandi protestantes fundatissima hac veterum sententia: *Edant origines ecclesiarum suarum, evolvant ordinem episcoporum suorum.* Tert. *De praescr.* XXXII.

Dices. A principio non defuere, qui spiritum privatum ecclesiae auctoritati opponerent, uti vetera haereticorum monumenta probant. Per eos autem apostolorum ecclesia ad protestantes derivatur.

Resp. Dist. maj.: A principio non defuere, qui spiritum privatum ecclesiae auctoritati opponerent, per successionem legitimam et non interruptam ab apostolis, *nego;* secus, *transeat.*

Quotquot ecclesiae auctoritatem spreverunt; 1° recentem originem suam prodiderunt, cum eam, quae ante ipsos erat, ecclesiam reliquerint; 2° nullum *successionis* legitimae exhibuerunt indicium, cum sola *dissidentia,* tam ab ecclesiae auctoritate quam inter se sectae, pullularint. Longum est omnes commemorare haereses, quibuscum protestantes, ut apostolici-

tatis speciem prae se ferrent, sese communicare pro certo affirmarunt; at undecunque genus suum repetunt, haereses et modernae et antiquae *novitate* sua condemnantur.

ARTICULUS II.

Utrum sanctitas, catholicitas et apostolicitas Photianismo competant.

I. Ecclesiae schismaticae nomen Photianismi acceperunt. Tantum abest, ut omnes et *singulos* schismaticos coram Deo malos esse asseramus, ut eos, qui bona fide coetus illius membra sunt, in veritatibus et sacramentis, quae Photianismus ab ecclesia Romana accepit, efficacissima salutis aeternae media nancisci confidamus. At quaeritur, utrum notae Photianae *ecclesiae* competant.

Thesis: *Sanctitas, catholicitas et apostolicitas Photianismo non competunt.*

Argumenta.

1° *Sanctitas Photianismo non competit.*

Arg. I. Photianismus neque in doctrina, neque in sacramentis, neque in membris ad bonum divinum ordinatus esse apparet. Ergo sanctitatis nota orbatus est. Prob. *antec.*

a) Ratione doctrinae. Rejecto infallibili et vivo magisterio, doctrinae sanctitas aut privatorum erroribus aut statu *stagnantiae* profanatur. Atqui magisterium infallibile et vivum in Photianorum ecclesia nullum designatur. Ergo doctrinae sanctitas corruit. Quod idem res docuit, cum dogmata in Photianismo formam cadavericam induisse videantur. Ea silentio praetereo, quae de Raskolnicorum et Palamitarum erroribus alias retulimus.

b) Ratione sacramentorum. Ad sacramenta hierarchia quoque pertinet. Atqui hierarchicus ordo a Photianis vere profanatus est. Etenim Photianismus totus primum patriarchae Cpolitano, deinde maxima pars *synodo sanctae* Petri Magni paruit, quod nullo sane *juris divini* titulo, sed ex profano

Basileolatriae et Caesaropapismi motivo factum est. Ergo Photianismus ipsam sanctam hierarchiae rationem profanavit.

c) Ratione membrorum. Photianismus auctores perversos habuit; veri nominis sanctos non genuit; miracula, quae sanctitatis signa sunt, non patravit. Ergo sanctitate destituitur.

1° *Auctores praecipui* sunt Photius, Michael Caerularius, Georgius Cyprius, Marcus Ephesinus, Petrus Magnus, imperator. Jam vero *Photius* a synodo oecumenica VIII. ob facinora nefaria damnatus est; ipsum ambitiosum, potestatis modo contemptorem modo adulatorem, falsarium et fraudibus plenum fuisse inexpugnabilibus historicorum probationibus constat.[1]) *Caerularius* autem Photii mores, non ingenium, referebat. *Georgius Cyprius* fidem Romanam, quam impense defenderat, ambitiosa petitione patriarchatus negavit atque Joannem Beccum, patriarcham legitimum, de sede Cpolitana dejecit. *Marcus Ephesinus* in concilio Florentino et redux in patria mendaciis, textibusque adulterandis paci ac unioni ecclesiasticae turbulenter offecit. *Petrus I.*, imperator, procul dubio sanctitatis gratia cognomen *Magni* non habuit.

2° *Veri nominis sancti* inter eos, qui extra communionem Romanam decesserunt, non reperiuntur. Sancti vero, quos schismatici in menologiis suis et hagioptychis recensent, aut unitatem Romanam non reliquerunt, aut vera sanctitate caruerunt. Quod liquet 1° ex defectu argumentorum, quibus Graeco-Russi vel unius hominis schismatici sanctitatem confirment; 2° ex ordinatione divina. Nam eximium charisma sanctitatis promissum est coetui unitatis; schismatici autem extra communionem Romanam, cujus unitatem probavimus, moriuntur.[2]) Ceterum instituta religiosa, societates piae etc. in Photianismo aut nulla prope vitalitate gaudent, aut a civili potius prudentia quam a religione proficiscuntur.

---

[1]) Cf. Hergenröther, *Photius;* Hefele, *Conciliengeschichte,* B. IV.

[2]) Anno 1882 Yahontov librum edidit, qui inscribritur *Vita sanctorum Russiae septentrionalis.* J. Martinov hunc librum Occidentalibus minoris pretii fore existimat, „l'ouvrage étant d'un intérêt trop local et traitant de personnages pour la plupart inconnus, sinon d'une sainteté problématique.“ Revue des Questions hist., Oct. 1883, p. 639.

3° *Vera miracula* pro schismate nulla reperiuntur: etenim quae nonnunquam pro ecclesia separata et contra Ruthenorum unionem cum Petri sede patrata feruntur, ea facta non sunt hujusmodi, ut causam supernaturalem postulent.[1])

2° *Catholicitas Photianismo non competit.*

Arg. I. Catholicitatis nota definitur: ecclesiae proprietas, qua conspicue numerosa et ubique una per omnes pene mundi terminos emanat. Atqui talis non est ecclesia Photiana. Ergo catholica dici non debet. Prob. *minor.*

a) Ecclesia Photiana non est una. Ergo nec catholica; quandoquidem S. Pacianus catholicum acute definivit: *quod est ubique unum.*

b) Ecclesiae *nationales* et *catholica* ecclesia inter se pugnant. Atqui ecclesiae Photianae nationales sunt. Ergo catholicitate carent. *Minor* patet ex iis, quae de ecclesiis Cpolitana, Russica, Hellenica et Bulgarica, a se invicem non dependentibus, in primis autem de ecclesia Russica diximus. Et profecto cum ecclesia Russica, quae Photianorum longe maximam partem complectitur, Czari pareat, regnum spirituale iisdem atque civile limitibus includitur.[2])

c) Ecclesiae Photianae nec numero, neque extensione neque propagandi virtute eminent. Ergo catholicitas eis non competit. Prob. *antec.*

1° *Numerus* omnium ecclesiarum Photianarum, Raskolnicis additis, catholicorum dimidiam partem neutiquam efficit.

2° *Extensione* Photiani Czaris imperium et fines Turcicos

---

[1]) Golubev in libro, quem scripsit de *Petro Mohila, metropolita Kiowensi*, miracula pro schismate divinitus patrata, alacrius allegat; at Martinov, rerum Russicarum expertus, de miraculis istis: „ils s'expliquent d'une façon qui n'est rien moin que surnaturelle.“ Cf. Revue des Questions historiques, Janv. 1884. p. 272.

[2]) Ivan Aksakov, acatholicus, de ecclesia Russica ait: „Une Église qui fait partie d'un État, d'un „royaume de ce monde“, a abdiqué sa mission et devra partager la destinée de tous les royaumes de ce monde. — Elle n'a plus en elle-même aucune raison d'être, elle se condamne à la débilité et à la mort.“ *Oeuvres complètes*, t. IV. p. 111. et 93. apud Soloviev, *L'idée Russe*, p. 27.

vix egrediuntur; quo fit, ut in nullo Europae regno, excepta Russia, neque in America, neque in Australia, neque in Asiae partibus, in ditionem Czaris non redactis, Photiani coetus alicujus momenti reperiantur.

3⁰ *Fidei propagandae virtutem* supernaturalem in Photianismo frustra quaeras. Conspicuus enim non est missionum fertilitate; neque evangelii praeconum heroismo; neque martyrio conversionum fecundo; neque iis fidei propagandae sacrificiis et fructibus, quibus ecclesia Romana abundat. Postremo ecclesiae Photianae, vitalitate destitutae, limites primaevos parum mutarunt, praeterquam quod regiones nonnullae aut Mahometis gladio schismati perierunt, aut Russorum expugnatione tyrannide et perfidia deterrima ad illud accesserunt.

3⁰ *Apostolicitas Photianismo non competit.*

Arg. I. Apostolicitas est ecclesiae proprietas, qua per legitimam pastorum successionem, ab apostolis nunquam interruptam, in identitate doctrinae, sacramentorum et regiminis continuatur. At ea Photianis attribui non potest. Haec igitur ecclesia apostolica non est. Prob. *min.*

a) Graeco-Russi ante et post schisma Photianum primatum Romanum professi sunt. Ergo ecclesia Photiana in identitate saltem *doctrinae* et *regiminis* non continuatur. *Antecedens* probatur.

1⁰ Ante Photium septem concilia oecumenica, praecipue Ephesinum (431), Chalcedonense (451), Cpolitanum III. (680) primatum Romanum agnoverunt; quem eundem ecclesiae patres tam Orientales quam Occidentales docuerunt. Cf. infra, ubi de primatu tractabimus.

2⁰ Post Photium concilium Lugdunense II. (1274) et Florentinum (1439), Photianis consentientibus, eam fidem professi sunt.[1])

---

[1]) In conc. Lugdunensi sessione IV., habita die 6. Julii, lectae sunt litterae, quibus praelati Graeci primatum Romanum profitebantur; quae litterae leguntur scriptae nomine 26 metropolitarum, 9 archiepiscoporum et episcoporum illis subjectorum, qui ad patriarchatum Cpolitanum pertinebant. Cf. Labbe, XI. 962. et 968. — Joannes lector,

Ergo Photiani, primatum Romanum repudiantes, ratione *fidei* et *regiminis* apostolici non sunt.

b) Ante Photii concitationes ecclesia Cpolitana erat *pars subordinata* catholicae ecclesiae, quam Romanus Pontifex jure divino regebat. Atqui Photianismus ejusmodi pars esse desiit. Ergo Photianismus non est catholicus. *Major* factis publicis probatur. 1° Cum Nicolaus I. M. in epistola, quam Michaeli, imperatori, scripsit, primatus jus divinum ostenderet, nullus episcopus Orientalis, illud directe negare potuit. 2° Ignatius, patriarcha Cpolitanus, litteris anno 867 ad Romanum Pontificem datis, idem jus luculenter profitetur. 3° Patres synodi oecumenicae VIII. (869), illam Ignatii epistolam laudantes, *libellum fidei* subscribentes, canonem XXI. constituentes, idem professi sunt. 4° Liturgia Graeco-Russica *Petri* primatum etiamnum celebrat.[1])

Objectiones.

Obj. I. Ecclesiae Photianae eadem fere dogmata quae catholici profitentur; septem sacramenta et hierarchiam agnoscunt. Ergo ecclesiae illae sanctae sunt.

---

scrinarius patriarchatus Cpolitani, nomine praelatorum Graecorum schisma ejuravit.

Conc. Florentino adhaeserunt, ut antea dictum est, legati tres patriarchae Cpolitani, Isidorus Kiowensis, totius Russiae metropolita, 16 metropolitae Graeci et, Marco Ephesino excepto, quotquot ex Orientalibus aderant.

[1]) Cf. quaestiones de primatu B. Petri et Romanorum Pontificum, ubi textus ipsos exscripsimus. — *Libellus fidei* seu *satisfactionis fidei* professionem apertissimam primatus Romani continet.

Ipse Photius primatum Romanorum Pontificum, quem tempore primi patriarchatus sui, cum aestus concertationis ipsum absorberet, aggressus est, plus semel, implicite saltem et indirecte, agnovit. Primatum autem B. Petri aperte profitetur. Hergenröther, *Photius*, III. p. 336–340.

De primatu B. Petri, quem ecclesia Russica in liturgia sua profitetur, videsis: Gagarin, *La primauté de St. Pierre et les livres liturgiques de l'église russe;* Tondini, *La primauté de S. Pierre prouvée par les titres que lui donne l'église Russe dans sa liturgie;* et idem opus adauctum Anglice: *The primacy of S. Peter* etc. De antiquo Orientalium cum ecclesia Romana in fide consensu cf. Nilles, *Kalendarium manuale utriusque ecclesiae.*

Resp. Dist. antec.: Dogmata, sacramenta et hierarchia in illis ecclesiis reperiuntur *illegitime* et *truncata, conc.; legitime* et *intacta, nego.* Etenim ut errores praetermittamus, quorum antea mentionem fecimus, omnino constat, auctoritatem legitimam et infallibilem a Photianis rejectam fuisse; quo fit, ut sancta, quae unitatem ecclesiae relinquentes sibi adsumpserunt, *illegitime* possideant. Quid quod fidei regulam humanam constituerunt, hierarchiam sine capite constituerunt, ecclesiam potestati civili tradiderunt. Ergo Photiani sancta Dei nullo modo intacta reliquerunt.

Obj. II. Photii vita tenebras ecclesiae Graeco-Russicae nullas offundit; 1° quia Byzantini eum in sanctorum numero habent; 2° quia etiam inter Romanos nonnulli culpatae vitae praelati reperti sunt. Ergo Photianismus sanctitatis nota non destituitur.

Resp. Nego antec.: Probationem 1am *dist.:* Photius in sanctorum numero habetur immerito, *conc.*; merito, *nego.* Nullum alicujus momenti testimonium pro sanctitate Photii hactenus ostenditur; at maximo firmissimorum testimoniorum numero illum fas ac jus omne persaepe delevisse constat. Probationem 2am *distinguo:* praelati illi ecclesiae nostrae *fundatores* habentur, *nego*; simpliciter praelati fuerunt, *concedo.* Photius ecclesiam suam *fundavit;* namque antea patriarchatus Cpolitanus *pars subordinata* erat ecclesiae catholicae, quae Oriente toto et Occidente primatus Romani *jus divinum* profitebatur. Sed ab innovatore *extraordinario* signa divinae missionis extraordinaria requiruntur insignisque morum sanctitas, quae in Photio frustra quaesiveris.

Urgebis. Photianismus seu ecclesia Graeco-Russica plures inter membra sua homines honestissimos et sanctos enumerat. Ergo sanctus est.

Resp. Dist. antec.: homines sanctos enumerat sensu latiori, *transeat;* sensu stricto, *subdist.:* et isti sancti schismatici fuerunt, *nego;* catholici, *conc.* Sancti sensu latiori dicuntur, qui pie in Christo vivunt, quamquam ad virtutum supernaturalium heroismum et miraculorum charisma non perveniunt; tales autem inter schismaticos, qui fide bona errant, hoc etiam

aetate reperiri non negamus. Quantum ad eos, qui strictiori sensu sancti dicuntur, Photianismus plerosque colit, quos ab antiqua habet catholica ecclesia; alii vero, quos Graeci aut Russi schismatici sibi proprios esse gloriantur, aut argumentis nullis seu admodum exilibus sancti dicuntur, aut extra schismatis culpam positi haberi possunt.[1])

Dices. Saltem veteres sancti, qui ante divisionem ecclesiarum vitam posuerunt, nominatim Cyrillus et Methodius ad Photianismum exclusive pertinent.[2])

Resp. Nego assertum. *a)* Sancti ad eam ecclesiam *exclusive* pertinent, quae ante Photium primatum Romani Pontificis tanquam articulum fidei revelatae et ab apostolis traditae, publice professa est. Atqui Photianismum eam ecclesiam non esse probavimus.

b) S. S. Cyrillus et Methodius, Photii *novitates* minime secuti, Apostolicae Sedis primatum fideliter professi sunt. Revera 1⁰ sancti fratres, cum Romam venissent (867), cum Hadriano II., Pontifice Romano et Nicolai Magni successore, in pace communionis ecclesiasticae vixerunt. 2⁰ S. Cyrillus,

---

[1]) Cf. Bolland. Tom. I. Maji, *Praefatio.* — De sanctis aliquibus, quos Tillemont aut forsitan ejus interpolator extra communionem ecclesiae Romanae mortuos esse falso asserit, cf. Boll. Tom. I. Aug. *Tract. praelim.* p. 48. etc.

[2]) Inter alios Platonov in *Anti-encyclica* contra encyclicam *Grande munus* (30. Sept. 1880) et in *Responsum auctoris Anti-encyclicae* contra Strossmayer, episcopum de Diacovo, Cyrillum et Methodium Photianismo assignat. In eodem errore versatur Boudilovitch, *De charactere Graeco-Slavonico actuum S. S. Cyrilli et Methodii.* SS. Leo XIII. sanctorum fratrum cum Romana ecclesia conjunctionem his verbis indicavit: „duo isti christiani nominis propagatores, de quibus locuti sumus, Constantinopoli quidem ad ethnicos populos discesserunt; sed tamen eorum missionem ab hac Apostolica Sede, catholicae unitatis centro, aut omnino imperari, aut, quod plus vice simplici actum est, rite sancteque approbari potuit Revera hic in Urbe Roma ab iis est et suscepti muneris ratio reddita, et ad accusationes responsum; hic ad sepulcra Petri et Pauli in fidem catholicam juratum, consecratioque episcopalis accepta una cum potestate sacri imperii, retento ordinum discrimine, constituendi.“ *Grande munus.*

eo tempore Romae mortuus (14. Febr. 869), in basilica sancti Clementis compositus est magnamque in urbe venerationem habuit. 3° Methodius autem, archiepiscopus atque *legatus* Sedis Apostolicae creatus ad evangelium Pannoniis aliisque gentibus praedicandum profectus est. 4° Methodius, ab adversariis accusatus, jubente Summo Pontifice Romanum iter ingressus est. 5° Joannes VIII. beatum Methodium diligenter — „coram positis fratribus nostris" — interrogatum, „in omnibus ecclesiasticis doctrinis et utilitatibus orthodoxum et proficuum" repertum esse declaravit (880).

Replicabis. Ex *Commonitorio* Stephani V., successoris Joannis VIII., pro legatis missis ad Slavos et ex *epistolis* ejusdem Pontificis patet, facinora quaedam Methodii Romano Pontifici displicuisse. Ergo.

Resp. Posita auctoritate documentorum illorum, *dist.:* Romanus Pontifex improbavit ista facinora tanquam errores de primatu, *nego;* tanquam errores in disciplina, *subdist.;* ex falsa criminatione, *conc.;* ob aliquam contumaciam Methodii, *nego.* Wichingus Methodium plus semel accusavit. Joannes VIII. Methodium, Romam evocatum, culpa carere cognoverat; virum sanctissimum, ad suos reversum iterumque pressum, ut parens consolatus est. At anno 885, cum Joannes VIII. obiisset, Wichingus rem eo adduxit, ut Stephanus V. adversariis Methodii ex parte assentiendum esse arbitraretur. Sed interea S. Methodius „ea vita, quae sibi via in coelum fuit, placidissime defunctus est". Leo XIII., *Grande munus,* 30. Sept. 1880.[1])

Obj. II. Apostolicitas in ea permansit ecclesia, quae ab antiqua ecclesia secessionem non fecit. Atqui secessio nulla ab iis, qui Photiani dicuntur, sed a Romanis facta est. Ergo

---

[1]) Cf. Stimmen aus Maria-Laach, B. XXII. studia de S. Cyrillo et Methodio, quibus illustratur opus card. Dom. Bartolini, quod inscribitur *Memorie storico-critiche archeologiche dei santi Cirillo e Metodio,* etc.; Rev. des Questions histor. t. XXVIII. *S. Méthode et les lettres des souverains Pontifes conservées au British Museum;* t. XXXVI. *La légende Italique des S. S. Cyrille et Méthode;* Mullooly, *Saint Clement and his Basilica in Rome.* Edit. 2.

Photianorum ecclesiae apostolicitas competit. Probatur *minor*. Ecclesia antiqua *a)* vocabulum: *Filioque* symbolo non inseruit; *b)* primatum Romanum non cognovit; *c)* in fermentato Eucharistiam esse celebrandam a Christo edocta est. Jam haec tria Photianismus servavit. Ergo apostolicus merito dicitur.

Resp. Conc. majorem: *Negata* minori et conclusione, ad singulas probationis partes respondeo. *a)* Ecclesia antiqua vocabulum *Filioque* symbolo non inseruit; *dist.:* quia doctrinam *τοῦ Filioque* rejecit, *nego;* quia generatim quidquam symbolo ingeri vetuit, *subdist.*: simpliciter, *nego;* secundum quid, *conc.*

Tantum abest, ut antiqua ecclesia doctrinam, quae vocabulo *filioque* exprimitur, erroneam esse crediderit, ut patres etiam Graeci ante schisma et post schisma in concilio Florentino docuerint, Spiritum sanctum ex Patre et Filio aeternaliter *tamquam ab uno principio* et unica spiratione procedere. Cf. scriptores dogmaticos.

Quod autem patres symbolo Nicaeno-Cpolitano quidquam addi vetuerunt, id *secundum quid* ab iis statutum est; quaedam enim *ad exponendum,* non *ad corrumpendum,* addi nefas esse non censuerunt, dummodo ab auctoritate justa gravesque ob causas id fieret. Porro particula *Filioque* symbolo addita est 1° grassante errore contra processionem Spiritus sancti;[1]) 2° auctoritate Romani Pontificis, quem ecclesia universalis secuta est, non exceptis Graecis, qui in conciliis Lugdunensi et Florentino factum probarunt.

b) Quod Photiani Pontificum Romanorum primatum ab antiqua ecclesia non admissum fuisse affirmant, illud ex argumentis allatis et postea exponendis apparet esse falsum.

c) Quantum ad usum fermentati, *dist.:* fermentatum est

---

[1]) Vocabulum *Filioque* primum symbolo suo inseruisse videtur concilium Toletanum, quod anno 447 habitum est; dicitur enim S. Spiritus „a Patre *Filioque* procedens". Patres Toletani Leonem M. sequebantur, qui in ep. ad Turibium, c. 1. de S. Spiritu dixerat: *qui de utroque processit.* Mansi, t. V. p. 1290. Cf. Hefele, *Conciliengeschichte,* B. II. S. 306—307. Cf. S. Thomam, *Contra errores Graecorum.*

materia necessaria, *nego;* conveniens, *subdist.:* sola, *nego;* etiam, *conc.*

Mota contra Latinos accusatione, quod in pane azymo S.S. Eucharistiam conficerent, Michael Caerularius materiam schismatis igni praebuit. At azymus *panis triticeus* est; hoc autem unice ad materiae necessitatem pertinet, ut Eucharistia in pane triticeo conficiatur. Unde Graeci cum Latinis in concilio Florentino definierunt: „in azymo sive fermentato pane triticeo corpus Christi veraciter confici.“[1])

Neque in ea lite seu ἀρτομαχία schismaticorum cum „azymitis“ rationes convenientiae Photianis favent. Etenim „consuetudo de pane azymo celebrando — ait Angelicus — rationabilior est, primo quidem propter institutionem Christi, qui hoc sacramentum instituit *prima die azymorum,* ut habetur Matth. XXVI. et Marci XIV. et Lucae XXII., qua die nihil fermentatum in domibus Judaeorum esse debebat, ut habetur Exodi XII. Secundo, quia panis est proprie sacramentum corporis Christi, quod sine corruptione conceptum est, magis quam divinitatis ipsius . . . Tertio, quia hoc magis competit sinceritati fidelium, quae requiritur ad usum hujus sacramenti, secundum illud I. Corinth. V. 7. *Pascha nostrum immolatus est Christus; itaque epulemur in azymis sinceritatis et veritatis*“, III. q. LXXIV. art. 4. — Ceteroqui Gregorius VII. L. VIII. ep. 1. ait: „Graecorum fermentatum nec vituperamus nec reprobamus.“ Neque S. Thomas Graecorum consuetudinem reprobat. L. c.

Urgebis. Leo III., Romanus Pontifex, docet a patribus

---

[1]) Contra J. Sirmondum, qui azymum ab anno 867 usque ad 1053 inter Latinos receptum arbitratur, 1° card. Bona existimat, primis ecclesiae saeculis Latinos pro temporum atque locorum opportunitate pane azymo et fermentato promiscue usos esse; 2° J. Mabillon in ecclesia Latina fermentatum nunquam fuisse receptum; 3° S. Thomas *In IV. Sent.* dist. IV. quaest. II. art. 3., solutio 3. affirmat usum panis azymi, ab apostolis acceptum, imminenti haeresi Ebionitarum, qui dicebant simul cum Evangelio legalia observanda, ad tempus a patribus, ne haereticis consentire viderentur, relictum fuisse; postea, cessante haeresi, ecclesiam Romanam, non Graecam, ad pristinum morem rediisse.

vetitum esse, „novum ultra symbolum a quoquam qualibet necessitate seu salvandi homines devotione condere, et in veteribus tollendo, addendo mutandove quidquam inserere.“ Ergo *Filioque* symbolo inseri nulla ratione licuit.

Resp. Dist. antec.: haec patrum prohibitio privatas personas afficit, *conc.;* auctoritatem ecclesiae supremam, *subdist.:* directive, *concedo;* praeceptive, *nego.* Ephesinum scilicet decretum his verbis conceptum est: *„Statuit sancta synodus, alteram fidem nemini licere proferre, aut conscribere, aut componere, praeter definitam a sanctis Patribus, qui in Nicaea cum Spiritu Sancto congregati fuerunt“* etc. Sess. VII. can. VI. Jam vero, cum quidam patres synodi oecumenicae Chalcedonensis, quae paucis post annis habita est, S. Leonis, Papae, epistolam ob eum canonem admittendam esse non censerent, inter alia hoc responsum legitur: „si omnes contenti essent fidei constituto, et pietatis semitam nulla innovatione turbarent; deceret Ecclesiae filios nihil amplius excogitare, quam symbolo constat esse declaratum. Sed quia multi a recta linea per anfractus erroris exorbitant . . . necesse nobis est . . . commenta quoque eorum devia *salutaribus adjectionibus* refutare“ etc. Allocutio, Sess. V. Ecce synodi Ephesinae Chalcedonensis interpretatio. „Adjectiones“ autem fidei consentaneae, quanquam privatis illas symbolo inserere vetitum est, ab iis fieri possunt, penes quos eadem potestas est, quae penes patres Ephesinos, *decretum suum* sancientes. Jam vero potestas illa in conciliis oecumenicis perseverat et in Sede Apostolica.

ARTICULUS III.

Utrum ecclesia Romana sancta sit.

I. Adversariorum sententia. Discessio schismaticorum et haereticorum ab ecclesia Romana talis fuit, ut egressis ecclesiam illam pessimam haberi expediret; ecclesiae Romanae nimirum corruptio videbatur defectionis excusatio. Huc spectat 1° perpetua, quam fingunt, Romanensium deformatio, et renata Romae *Babylon.* Cf. *Apocal.* XIV. etc. Cognito

scilicet, ab ecclesia Romana nullam vim emendatricem vitae in mores hominum influere, concluderes, legitimam esse reformationem, non *intra* ecclesiam, sed *extra*. 2⁰ Non consideraverunt, quantum intersit inter vitia nonnullorum membrorum et ipsam fidem, cultum, regimen. 3⁰ Quaesiverunt ecclesiam, quae esset in *omnibus et singulis membris* immaculata; cum tamen divinus ecclesiae Conditor peccatores in ecclesia fore docuerit. Cf. quaest. III. art. 3.

Thesis: *Ecclesia Romana sancta est.*

Argumenta.

Arg. I. Ecclesia Romana est sancta in doctrina, sacramentis et membris. Ergo. Prob. *antec.*

A. In doctrina. 1⁰ *In doctrina dogmatica.* Ecclesia de Deo, de incarnatione, de redemptione, de gratia, de hominum fine sanctissima quaeque docet. Ergo. Cui rei indicio est, *negative,* quod nullus unquam articulus fidei Romanae sanctitati contrarius ab adversariis ostenditur. Idem probatur *positive* ex conciliorum canonibus, qui a Nicaena synodo et subsequentibus, nominatim a patribus Tridentinis et Vaticanis editi sunt; deinde ex ecclesiae patribus et doctoribus, in quorum ordinibus S. Augustinus et S. Thomas Aquinas eminent; postremo ex facto publico damnationis, qua ecclesia Romana haereses veritati Christianae contrarias *sola cunctas* impugnaverit.

2⁰ Ecclesiae Romanae *doctrina moralis* sancta est; etenim omnia hominem officia erga Deum, seipsum et proximum perfectissime docet; jura civilis auctoritatis, [1]) libertatem Christianae religionis, [2]) unitatem matrimonii, [3]) praestantiam consiliorum evangelicorum a quacunque doctrinarum sive dissolutione sive nimia severitate defendit; singulis hominibus, societati domesticae, civili hominum societati sanctissimam morum disci-

---

[1]) Cf. Litt. encycl. Leonis XIII. *Quod apostolici munus,* 28. Dec. 1878; *Diuturnum illud,* 29. Juni 1881.

[2]) Cf. Litt. encycl. Leonis XIII. *Immortale Dei,* 1. Nov. 1885.

[3]) Cf. Litt. encycl. *Arcanum divinae sapientiae consilium,* 10. Febr. 1880.

plinam demonstrat. Cui rei documento sunt *Conciliorum acta, Corpus juris canonici, Summorum Pontificum encyclicae* etc. Quorum nobilissima praecepta S. Augustinus ad compendium videtur contulisse, ecclesiam his verbis compellans: „Tu pueriliter pueros, fortiter juvenes, quiete senes, prout cujusque non corporis tantum, sed et animi aetas est, exerces ac doces. Tu feminas viris suis non ad explendam libidinem, sed ad propagandam prolem, et ad rei familiaris societatem, casta et fideli obedientia subjicis. Tu viros conjugibus, non ad illudendum imbecilliorem sexum, sed sinceri amoris legibus praeficis. Tu parentibus filios libera quadam servitute subjungis, parentes filiis pia dominatione praeponis . . . Tu cives civibus, tu gentes gentibus, et prorsus homines primorum parentum recordatione, non societate tantum, sed quadam etiam fraternitate conjungis. Doces reges prospicere populis, mones populos se subdere regibus. Quibus honor debeatur, quibus affectus, quibus reverentia, quibus timor, quibus consolatio, quibus admonitio, quibus cohortatio, quibus disciplina, quibus objurgatio, quibus supplicium, sedulo doces; ostendens quemadmodum et non omnibus omnia, et omnibus caritas, et nulli debeatur injuria.“ *De moribus eccl. cathol.* lib. I. cap. XXX.

B. In sacramentis. Sacramentorum sanctitas considerari potest 1° in ipsis sacramentis, potissimum in Missae sacrificio; 2° in liturgia, quae sacrorum usum explicat; 3° in hierarchia, cui sacrorum custodia et administratio committitur. Atqui ecclesiae Romanae sanctitas in singulis est eximia. Ergo. Prob. *min.*

1° *Septem sacramentis,* quae ab ipsa conservantur incolumia, hominum saluti optime consulitur, cum totum vitae cursum a primo natali die ad horam supremam iis praesidiis communiat, quae mirabiliter ad duo ordinantur, „scilicet ad perficiendum hominem in his, quae pertinent ad cultum Dei, secundum religionem Christianae vitae, et etiam in remedium contra defectum peccati.“ Cf. S. Thom. III. q. LXV. art. 1. — Sacerdotes autem catholici ubique terrarum rem divinam faciunt. Et quoniam contraria juxta se posita magis apparent, idcirco ecclesiam Romanam sanctitate protestantismum superare hoc etiam argumento cognoscimus, quod sectarum cultus ferme

totus *praedicatione* continetur, catholicis vero centrum cultus religiosi *sacrificium* est.

2° *Liturgiae* sanctitas in *Missali*, *Ritualibus* ceterisque libris liturgicis conspicua est. Quidquid enim sacerdos in Missa orat ac peragit, orationes, caeremoniae, id est omne religiosissimum.[1]) Similiter exprimitur fidei caritatisque sanctitas in ritibus sacris *de consecratione ecclesiae, de altaris consecratione, de ordinatione presbyteri,* id est, in toto Pontificali Romano; in officiis de *Nativitate Domini, pro hebdomada sancta,* de *Resurrectione Domini,* in festo *Corporis Christi,* in festis *B. M. Virginis,* pro *Defunctis,* in toto Missali; in canticis: *Veni Creator Spiritus, Vexilla Regis, Stabat Mater, Dies irae, Pange lingua, etc.* De caeremoniis Missae cf. S. Thom. III. quaest. LXXXIII. art. 4. et 5.

3° *Hierarchiae* institutum, destructo aut charactere aut ordinis ratione, profanatur. Sed ecclesia Romana hierarchiae et characterem et ordinis rationem adversus haereticos et Caesaropapistas tueri nunquam desiit. Quapropter ecclesia Romana hierarchiae sanctitate praecellit *protestantismum*, utpote qui hierarchiae *characterem* prorsus amiserit; *Photianismum* superat, a quo hierarchiae totius *ordo ad Petrum* subversus est atque imperio civili subjugatus.

C. In membris. Membrorum sanctitas apparet 1° in auctore ecclesiae; 2° in membris; 3° in institutis; 4° in miraculis. Atqui hujusmodi sanctitas in ecclesia Romana conspicua est. Ergo. Prob. *min.*

1° *Auctores* ecclesiae Romanae sunt Christus et apostoli. Ergo. Prob. *antec.* Primo. Ecclesia Romana habet successionem publicam, qua per Pontifices suos ad S. Petrum et ad *divinum* ecclesiae Conditorem adscendit. Cf. art. 5. Deinde haeretici et schismatici *humanam* ecclesiae Romanae originem adhuc probare nequiverunt.

2° *Membra* sancta hominesque clarissimae virtutis in eccle-

---

[1]) Cf. Guéranger, *L'année liturgique;* N. Gihr, *Das heilige Messopfer* (S. Missae sacrificium); Thalhofer, *Handbuch der katholischen Liturgik.*

sia Romana non defecerunt, verum etiam abundarunt. *Summorum Pontificum* tertia fere pars martyrio aut heroica confessorum virtute claruerunt, inter quos Clemens I., Leo Magnus, Gregorius Magnus, Nicolaus I., Gregorius VII., Innocentius III., Pius V. Praeterea *confessorum, martyrum, virginum* maximus numerus, in quorum numero recensentur *illustrissimi principes:* Ludovicus IX., Eduardus, Stephanus, Henricus, imperator, Cunegonda, Elisabeth; *episcopi:* Ignatius Antiochenus, Irenaeus, Athanasius, Chrysostomus, Martinus Turonensis, Bonifacius, Cyrillus et Methodius, Anselmus, Bonaventura, Antoninus Florentinus, Carolus Borromaeus, Franciscus Salesius, Alphonsus de Ligorio; *sacerdotes:* Hieronymus, Bernardus, Thomas Aquinas, Vincentius Ferrerius, Franciscus Xaverius, Philippus Nerius, Vincentius a Paulo; *virgines:* Caecilia, Agnes, Clara, Catharina Senensis, Theresia, Angela Mericia; *martyrum* fortitudine, ab iis, qui in catacumbis olim depositi sunt usque ad eos, qui Japonensium et Sinensium furore heroes invicti exstiterunt, Romana ecclesia nobilitari non desiit. Quorum omnium heroica sanctitas partim veracissimis historiae monumentis consignata est, partim canonizationum processibus diligenter exquisita. Atque ne longum sit, Romana sunt *Bollandiana volumina.*

3° *Sancta instituta* et *virtutum exercitationes,* quae quidem omnia et singula recensere nihil attinet; pauca tamen memorabo. *Primo, ordines et congregationes religiosae,* quorum fundatores plerique inter sanctos rite relati sunt, velut S. Benedictus, S. Franciscus de Assisi, S. Dominicus, S. Ignatius de Loyola, S. Alphonsus de Ligorio; ex quibus innumeri viri et mulieres prodierunt, sanctitate, caritatis operibus, martyrio, tam in Europa quam in maximis missionum periculis, hodie etiam conspicui; verbi causa, solus S. Vincentius a Paulo virginum millia excitavit, quae corpora animasque Deo et proximis addicerent. *Secundo, confraternitates,* quae pro adorandis Christi mysteriis etc. institutae ad fovendam fidelium devotionem aptissimae sunt, puta, societas adorationis S.S. Eucharistiae, S.S. Cordis Jesu, sacratissimi Rosarii. *Tertio, lex vitae caelibis* pro clero Latino. *Quarto, praxis orandi,* quae festis diebus anniversariis, ordinata piarum exercitationum fer-

tilitate, cultu sanctorum, potissimum B. Mariae Virginis, commemoratione passionis Dominicae, lege horarum canonicarum, institutis ordinibus contemplativis, etc. diu noctuque accenditur. *Quinto, praxis jejunandi,* quam catholici non pauci convenienter, religiosi Carthusiani, Trappistae etc. austere conservant. *Sexto, praxis confessionis et S. Communionis,* qua millia fidelium peccata turpissima vicerunt aut magnam conscientiae puritatem custodierunt. *Septimo, cultus consiliorum evangelicorum et vitae asceticae,* quo factum est, ut ecclesia Romana librorum asceticorum florem tulerit, in quibus S. Cypriani *De habitu virginum;* Chrysostomi *De compunctione;* Ambrosii *De virginibus;* Augustini *Soliloquia;* Cassiani *Collationes;* Isidori *De contemtu mundi;* Bernardi *De diligendo Deo;* quibus addenda sunt opera ascetica S. Bonaventurae, Tauleri, Henrici Susonis, Thomae a Kempis *De imitatione Christi,* opera S. Catharinae Senensis, Ludovici Granatensis, S. Theresiae, S. Ignatii *Exercitia spiritualia,* etc. *Octavo,* id etiam maximi momenti est, quod *auctoritatis principium* in ecclesia Romana *fidei humilitatem* gignit atque nutrit.

d) Miracula. Gratiam miraculorum perseverasse in ecclesia Romana, fidem faciunt 1° testes fide digni; 2° disquisitio ecclesiae severa. Miraculorum igitur charisma ecclesiae Romanae competit. *Prob. antec.*

1° *Testes fide digni* sunt *S. Irenaeus,* Adv. haer. II. 32. et 36.; *S. Ambrosius,* Sermo in translatione reliquiarum S. Gervasii et Protasii; *S. Augustinus,* Confess. IX. 17.; De civitate Dei, XXII. 8. Similiter per aetates subsequentes testes de visu aut de auditu, iique graves, plurimorum miraculorum veritatem et naturam comprobarunt; sunt enim miracula certissima, quae a S. Bernardo, Dominico, Francisco de Assisi, Francisco Xaverio patrata leguntur. Quod collectis documentis, perpensis etiam factis diligentius, abunde confirmant *tam Bollandianorum volumina,* quam opus a Benedicto XIV. elucubratum *De servorum Dei beatificatione et beatorum canonizatione.* Quin etiam pagani Christianos ob miracula patrata „magicos“ appellarunt. Cf. Origenes, *Contra Celsum,* I. 1.; Lucanus, *Pharsal.* V. 3.; Suetonius, *In Neron.* cap. XVI. etc.

2° *Disquisitio ecclesiae severa.* Examinantur enim canonizandorum scripta, mores, miracula et a cardinalibus pluribus et ab aliis plurimis viris prudentibus, ex quibus *Sacra Rituum Congregatio* constat; de factorum veritate juridice, adhibitis multis testibus fide dignis, diu multumque in utramque partem inquiritur; cum de miraculo sanationis sermo est, adsciscuntur a causae postulatoribus medici iique omnes, qui curam aegroti susceperunt; adjiciuntur alii medici doctrina praestantes, ut rem inquisitam iterum expendant, etc., qui omnes et singuli nonnisi interposito jurisjurandi sacramento suam possunt aperire sententiam. Cf. egregium monumentum *De servorum Dei beatificatione et beatorum canonizatione;* Moigno, *Le miracle au tribunal de la science;* Perrone, *De loc. theol.* p. I. n. 236., et specimen diligentissimae inquisitionis de miraculis, *Hist.-pol. Bl.,* B. XXXI. p. 158.

Arg. II. Sanctitas illi ecclesiae competit, quae speciali Dei providentia ad bonum divinum ordinatur. Haec autem ordinatio in ecclesia Romana eminet. Ergo ecclesia Romana sancta est. Probatur *minor* nonnullis factis historicis valde manifestis.

a) Mundi conversio ad Christum solius fere ecclesiae Romanae opera perfecta est. Cf. infra art. 4.

b) Ecclesia Romana *Christiani nominis per omnes aetates strenuus defensor* esse non desiit. Defendit enim fidem in unum Deum contra Caesares; Christi divinitatem contra Arium; justitiam, castimoniam, humanitatem contra barbaros; ecclesiae libertatem contra principes potentissimos, ut S. Martinus I. († 654) et Pontifices complures contra Byzantinismum; S. Gregorius VII. contra Henricum IV.; S. Innocentius III. ejusque successores contra Fredericum II., imperatorem; Pius VII. contra Napoleonem; sanctitatem denique et perpetuitatem matrimonii contra haeresin protestantium de divortiis et repudiis, necnon contra principum inconstantiam. „Quam ad rem — ait Leo XIII. — omnis admirabitur posteritas invicti animi documenta a Nicolao I. edita adversus Lotharium, ab Urbano II. et Paschali II. adversus Philippum I. regem Galliarum; a Caelestino III. et Innocentio III. adversus Philippum II. principem

Galliarum; a Clemente VII. et Paulo III. adversus Henricum VIII.; denique a Pio VII. sanctissimo fortissimoque Pontifice adversus Napoleonem I., secundis rebus et magnitudine imperii exultantem." Encycl. *Arcanum divinae sapientiae consilium.* — Atque etiam hoc saeculo XIX. ecclesia Romana religionis Christianae incolumitatem contra errores quoscunque tam digne fermeque tuetur, ut cuncta splendore superans velut lumen in caelo splendeat.

c) Perennis vitalitas. Nam adversus eam tot saeculorum decursu nec hostilis politica, neque philosophia falsa, neque populorum clades, neque haereses aut ipsorum fidelium defectiones praevaluerunt; atque damna, ipsi furenter illata, mirabiliter resarcit et, morum etiam corruptela fideles multos invadente, interna virtute perpetuo, ut ita dicam, renascitur.

Objectiones.

Obj. I. Quidquid homines a Christo avertit, sanctum dici nequit. Jam vero multa Romana dogmata homines a Christo avertunt. Igitur ratione doctrinae sanctitas Romana deficit. Prob. *minor.* Missae sacrificium eo spectat, ut meritorum Christi sufficientia negetur; cultus Deiparae animos a Christo, Redemptore nostro, abstrahit; confessio sacramentalis et indulgentiae mores depravant; doctrina de sacramentis, *ex opere operato* sanctificantibus, efficit, ut vita Christiana res mere exterior esse credatur.

Resp. Concessa majori, minorem *dist.:* ecclesiae Romanae dogmata a Christo avertunt, in se, *nego;* ab adversariis depravata, *conc.* Jam ad singula.

a) Missae sacrificium Christi sufficientiam excludit, *dist.:* si diversum esset a crucis sacrificio, quantum ad *substantiam et pretium, conc.;* quantum ad *modum tantum* et *applicationem pretii, nego.* Haec in conc. Trid. Sess. XXII. cap. II.: „Una enim eademque est hostia, idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit, *sola offerendi ratione diversa.*" Item l. c. cap. 1. dicitur Christus sponsae suae ecclesiae visibile sacrificium reliquisse, „quo cruentum illud semel in cruce peragendum repraesentaretur, ejusque

memoria in finem usque saeculi permaneret; atque *illius salutaris virtus* in remissionem eorum, quae a nobis quotidie committuntur, peccatorum *applicaretur*". Cf. S. Thom. III. quaest. LXXXIII, art. 1. et 2. Jam vero, nihil obstat, quominus *ea ratione* Christus sit „*semper vivens ad interpellandum pro nobis.*" Hebr. VII. 26.

b) Quod colenda Deipara homines a Christo abstrahi dicuntur, *dist.:* cultu inordinato, *conc.;* cultu ordinato, *nego.* Colendae B. Mariae praecipuum motivum est dignitas *matris Dei;* ex quo intelligitur, ad Christum referri, quidquid honoris Deiparae tribuitur. Res etiam docuit, Christum ab iis maxime diligi, qui matrem Ejus *sincere* venerantur, velut a S. Bernardo, ab Angelico. Cf. S. Thom. I. q. XXVI. art. 6.; *In Sent.* I. dist. XLIV. q. I. art. 3. ad 4.

c) Quod confessio mores depravare dicitur, pariter *dist.:* confessio juxta fidem catholicam, *nego;* juxta somnia protestantium, *conc.* Protestantes falso contendunt, in ecclesia catholica rei non contriti delicta vi solius confessionis exterioris deleri. Docet enim concilium Tridentinum, Sess. XIV. cap. IV.: „Contritio, quae primum locum inter dictos poenitentis actus habet, animi dolor ac detestatio est de peccato commisso, cum proposito non peccandi de caetero. Fuit autem quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic contritionis motus necessarius." Hujus vero confessionis utilitas est maxima. Ad rem Origenes († c. 230): „qui peccaverunt, si quidem occultant et retinent intra se peccatum intrinsecus urgentur et propemodum suffocantur a phlegmate vel humore peccati. Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum et confitetur, simul evomit et delictum atque omnem morbi digerit causam." *Hom.* 2. in psalm. XXXVII. Quod idem millia millium catholicorum tam sacerdotum quam laicorum confirmant.[1])

---

[1]) Voltaire ait: „Les ennemis de l'Église Romaine, qui se sont élevés contre une institution si salutaire (confessio auricularis) semblent avoir ôté aux hommes le plus grand frein qu'on peut mettre à leurs crimes secrets." *Annales de l'Empire,* t. I. — Marmontel: „Il n'existe pas de meilleur moyen pour maintenir la jeunesse dans la pureté des moeurs que la confession de tous les mois." *Mémoires,* I. 1.

d) Similiter ad ea, quae de indulgentiis objiciuntur, respondendum videtur. Adversarii scilicet, ut ecclesiam Romanam in summam invidiam apud omnes inducant, indulgentiarum genus nescio quod invenerunt, ut *non contritorum* crimina et praeterita et *futura* condonarentur. At omnium theologorum et documentorum testimonio constat, peccatorum tantum *sensu latiori*, id est, *poenarum* indulgentiam *sincere ad Deum conversis,* et expiata peccatorum mortiferorum labe, concedi. Quare S. Thomas *Quodlibeto II.* art. 16. de crucesignatis ait: „Ad hoc ergo quod indulgentia alicui valeat .... requiritur, ut sit *in statu caritatis* ille, qui indulgentiam percipere vult."

e) Quod doctrina de *opere operato* vitam Christianam ad externam mere sanctitatem redigit, *dist.:* doctrina conficta, *conc.;* doctrina vera, *nego.* *Opus operatum* est sacramentorum vis, qua ex meritis et institutione Christi gratiam instrumentaliter efficiunt; requiritur autem in suscipientibus, tanquam conditio sine qua non, ut obicem gratiae non ponant. Horrent heterodoxi „fanaticam" *operis operati* opinionem et vim, ut ajunt, magicam. At supernaturale inter et magicum quid intersit, haud considerant; neque fanatica dicenda est opinio, quae suscipientium dispositionem requiri affirmat, sed eam dispositionem *causam efficientem* gratiae esse, negat.

Obj. II. Saepe ecclesia Romana in morum perversitatem lapsa est. Ergo ratione membrorum sancta dici nequit. *Antec.* innumeris exemplis probatur. Etenim Alexandrum VI. et alios Romanos Pontifices moribus corruptos fuisse constat; clerus ineunte saeculo XVI. ab evangelio deflexerat; ordines religiosi conditoribus suis haud digni fuerunt; laici vitiis imbuti sunt.

Resp. a) Generaliter. Dist. antec.: Saepe hujusmodi perversitas visa est in multis ecclesiae membris, *conc.;* in ipsa ecclesia, *nego.* Nihil huic thesi nostrae adversatur, quod peccatores in ecclesia Romana reperiuntur; in hoc enim agro, docente Christo, zizania et triticum usque ad messem crescunt (Matth. XIII. 30.). At tria haec consideranda videntur: 1° mores non vi doctrinae catholicae, sed ea prorsus

repugnante, corrupti sunt; 2° vel in maxima temporum invidia praestantissimarum fuerunt exempla virtutum multorumque corda munda vitiis; 3° ecclesiae vitalitas nova semper suis membris paravit auxilia, quibus temporum iniquitatem superavit.

b) Singillatim. 1° Quod de Romano Pontifice asserunt, *dist.:* Pontifices paucissimi mali fuerunt, *transeat;* plures, *nego.* Concedamus, Alexandrum VI. gravius in vitia corruisse. Sed tamen, eo concesso, sanctitas ecclesiae Romanae non exstinguitur. *Primo,* Pontifices etiam illi, qui pessimi fuisse feruntur, doctrinae sanctitatem servarunt incolumem; *secundo,* paucis exceptis Pontifices Romani probatissimi fuerunt et in plurimis tam magna eluxit vitae integritas, ut Sedes Apostolica omnes inter familias regias sanctitate longe praestet; *tertio,* ex ipsis protestantibus nonnulli viri, veritatis cupidiores quam improperii, accusationes, in Romanos Pontifices factitatas, documentis certissimis redarguerunt. Cf. Voigt, *Gregorius VII.;* Fred. Hurter, *Innocentius III.* etc.

2° Quod de clero, religiosis ordinibus et laicis dicunt, *dist.:* in illis non conspicitur sanctitas absolute, *conc.;* relative, *nego.* Ecclesiae Conditor malos etiam in ecclesia futuros esse praedixit; neque is est status cleri, ut in eo vitae genere nihil possit esse imperfectum.

Nihilo setius ecclesia Romana sanctitate membrorum *relative* fulgere non desiit. 1° In ea heroica innocentiae tum poenitentiae exempla nunquam non cernuntur; 2° in durissimis temporibus ecclesia Romana propria vitalitate tantum semper effecit, ut disciplinam labentem salutari morum reformatione suppleret. Ejusmodi reformatores juxta cor Dei se praebuerunt S. Benedictus, S. Gregorius VII., S. Bernardus, S. S. Franciscus et Dominicus, et erupto Luthero S. Ignatius, S. Franciscus Salesius, S. Carolus Borromaeus, S. Pius V. etc.[1])

---

[1]) De clero Rémusat: „sans doute les prêtres sont des hommes, et ne sont pas tous des saints; mais beaucoup ont été des saints, et la plupart ont été parmi ces hommes au nombre des meilleurs.“ *Rev. des deux mondes,* t. LXIV., Nov.

Obj. III. Nationes catholicae vulgo protestanticis nationibus honestate inferiores sunt. Ergo sanctitas ecclesiae Romanae nota dici non potest. Patet *antec.*, ex eo quod Borussia v. g. et Anglia moribus Galliae, Hispaniae, Italiae antecellunt.

Resp. Dist. antec.: nationes catholicae protestanticis honestate inferiores sunt, in quantum fidem catholicam deserunt, *transeat;* in quantum fidem catholicam retinent, *nego.*

Falsa veris intermiscent, qui haec nobis objiciunt. Quamobrem facta nonnulla, quae manifesta sunt, hoc loco complectar. 1° Copiae, incrementa bonorum materialium et disciplina militaris causis pluribus connectuntur; nec fas est, ejusmodi bonis sanctitatem Christianam metiri. 2° Adversarii minime probant, in regnis, quae ab iis dicuntur acatholica, plus pro Deo et ex dilectione Jesu Christi patrari ab *acatholicis,* quam in catholicis regnis ab iis, *qui fidem catholicam servarunt.* 3° In regnis catholicorum *mores labentes labenti fidei* respondent. 4° In regnis catholicorum, plurimis annis sub dominatu societatum clandestinarum depressae, cultus Dei et virtutis Christianae ac supernaturalis indicia plurima effulgent. 5° Inter acatholicos religio torpet; nulla spectantur pro Deo heroica sacrificia; nec ullo modo apparet, in illis regnis non late fundi scelera. 6° Inter acatholicos *principia* pessima sparguntur; ecclesia Romana habet *principia sanctifica* et vim ea servandi in maxima temporum calamitate.[1]) Cf. Leonis XIII. encyclicas, nominatim encycl. *Sapientiae christianae.*

---

[1]) Cum plane compertum sit, disquisitionem completam quaestionum, quas agitavimus, ad alios libros pertinere, consulantur Balmès, *Le protestantisme comparé au catholicisme;* Lacordaire, *Conférences,* années 1844–1845; Ravignan, *Conférences,* passim; etc. Nulla tamen ratione, si quandoque unius alteriusve populi conspicitur labes, hoc Pii IX. obliviscimur: „summopere dolendum, quod certum non est, hanc vel illam nationem pretiosissimum divinae nostrae fidei religionisque thesaurum semper esse servaturam. Encycl. *Non semel,* 29. Oct. 1866.

ARTICULUS IV.

Utrum ecclesia Romana sit catholica.

I. Adversarii. Diversa nomina nobis imponere haeretici consueverunt; at vetustissimum catholici nomen (cf. Ignat. M. *Ad Smyrn.* VIII.) ecclesiae Romanae nemo unquam eripuit. „Velint nolint enim — ait S. Augustinus — ipsi quoque haeretici, et schismatum alumni, quando non cum suis, sed cum extraneis loquuntur, catholicam nihil aliud quam catholicam vocant. Non enim possunt intelligi, nisi hoc eam nomine discernant, quo ab universo orbe nuncupatur.“ *De vera religione,* c. VII.; cf. *Contra Epist. Manich. quam vocant fundament.* c. IV.

Thesis: *Ecclesia Romana est catholica.*

Argumenta.

Arg. I. Catholicum est, quod est ubique unum. Atqui ecclesia Romana est ubique una. Ergo est catholica. Prob. *minor.*

Est *una,* prout antea probavimus. Est *ubique,* moraliter quidem, non physice. Namque 1° a principio ferme praedicationis in omnibus *mundi cogniti partibus,* quae adiri poterant, fideles Christo genuit et nostra aetate in quinque mundi partes sonus ejus exivit; 2° tam numerosa est, ut eam vere, etsi *moraliter,* in terris fundatam, non tantum huc illuc dispersam esse videamus.

Arg. II. Catholicitas respondet mandato Christi, dicentis: *Euntes ergo docete omnes gentes.* Matth. XXVIII. 19. Jam vero mandatum illud in ecclesia Romana egregie adimpletur. Ita ecclesia Romana optimo jure nominatur catholica.

a) Ecclesia Romana, persecutionibus saepissime turbata, in dies magis dilatata est omnesque sectas numero longe superavit.

b) Ecclesia Romana Europam universam ante rebellionem

Lutherianam ad fidem et vitam Christianam adduxit; in aliis autem mundi partibus sola *pondus diei, et aestus* portavit, et fere sola in asperis gentilium barbarorumque terris viam Domini paravit.

c) Ecclesia Romana sola gloriari potest eximiis evangelii praeconibus permirisque praedicationis fructibus, quales in vita S. Vincentii Ferrerii, S. Ludovici Bertrandi, S. Francisci Xaverii, beati Joannis de Britto admiramur. Catholicitatis monumenta sunt *Propaganda* Romana; institutum, quod dicitur *La propagation de la foi* in Gallia, etc. Libelli, qui inscribuntur *Annales de la propagation de la foi* seu *Annales propagandae fidei*, et vitae virorum apostolicorum confirmant, ecclesiam Romanam altricem esse fidei in universo mundo.[1]) Haec igitur ecclesia Christi est, *quoniam illic mandavit Dominus benedictionem et vitam usque in saeculum.* Ps. CXXXII.

Objectiones.

Obj. I. Aliquot gentes sunt, quae ecclesiam Romanam non nisi post multa saecula cognoverunt. Ergo ecclesia Romana semper catholica non fuit.

Resp. Dist. antec.: ejusmodi gentes aliquot sunt mundi incogniti, *transeat;* mundi cogniti, *subdist.*: et id probat non fuisse catholicitatem metaphysicam, *conc.;* moralem, *nego.*

Ecclesiae Conditor evangelii praecones non regionum detectores, sed regionum detectarum praedicatores constituit. Quapropter catholicitati non repugnat, quod ante Columbum Americanis evangelium minime praedicatum est. Sed per regiones cognitas ecclesia *locum tentorii sui* (Is. LIV. 2.) dilatare non destitit. Et si Tertullianus suo jam tempore de Christo affirmare non dubitavit: *ubique regnat, ubique adoratur* (Adv. Jud. cap. VII.), profecto hodierna ecclesia numero atque extensione tantum valet, ut moraliter nullis regionum finibus contineatur.

Obj. II. Praedicandi charisma non est ecclesiae Romanae proprium. Ergo intima catholicitatis *causa* ex eo probari non

---

[1]) Cf. Marshall, *Les missions chrétiennes*, t. II. chap. XI. *Résumé.*

potest. Probatur *antec.* *a)* Missionarii protestantium lucem evangelicam ubique terrarum diffundunt; *b)* vastum Russorum imperium a Photianis Christi fidem didicit.

Resp. Dist. antec.: Praedicandi charisma non est ecclesiae Romanae proprium, *materialiter, conc.; formaliter, nego.* Distinctio patet ex iis, quae supra discussimus. Ad probationes autem respondeo.

a) Quod de protestantibus asseritur, *nego.* Quidquid enim protestantium missionarii societatesque biblicae perficere satagunt, unitas ipsis deest, qua sublata, catholicitas ne cogitari quidem potest. Jam silentio praetereo, quae de missionum sterilitate, deque apostolorum protestantium qualitate dicta sunt.

b) Quod de Russorum conversione perhibetur, pariter *nego.* Namque maxima Russorum pars ad fidem Christianam eruditi sunt anno 857—1015, praesertim Wolodimiro regnante (980—1015), quo tempore unio Russorum cum Sede Romana disrupta non erat.[1]) Praeterea praedicandi charisma non ideo conspicitur, quod opiniones in unum alterumve regnum sparguntur; Russorum autem ecclesia extra Russiam nulla est, ac intra flagello et corruptela propagatur. Constat enim inter omnes, ab anno 1772 praecipuos evangelii praecones fuisse Catharinam II., Nicolaum et Alexandrum II., quorum Siemaszko et Popiel mercenarii fuerunt.

Dices. Romanum excludit catholicum, quia catholicitas vocabulo *Romani* restringitur.

Resp. Dist.: Romanum catholicitatem explicat, *conc.;* restringit, *nego.* Revera catholicum dicitur, quod est *ubique unum;* ad catholicitatem igitur, perinde atque in circulo, centrum et circumferentia requiritur. *Romanum* autem *unitatis centrum, catholicum* latum ecclesiae *ambitum* designat. Est igitur *Romano-catholicum* ipsissimae catholicitatis expressio *magis explicita* et apprime vera.

---

[1]) Cf. Pelesz, *Geschichte der Union der ruthenischen Kirche mit Rom,* B. I. S. 33—182. — Goloubinski, acatholicus in *Hist. eccl. Russicae,* cap. VII. fatetur, separationem ab ecclesia Romana non factam esse ante annum 1054.

ARTICULUS V.

Utrum ecclesia Romana sit apostolica.

I. Adversarii nihil antiquius habent, quam ut ecclesiae Romanae apostolicitatem explodant; quin etiam *complures verum catholicitatis conceptum* amiserunt. Videndum est ergo, utrum ecclesia Romana ea, quam ante exposuimus, apostolicitate insignita sit. Dogmatici singulorum dogmatum originem apostolicam veterum testimoniis confirmant; nobis autem quibusdam *factis publicis* ac manifestis generatim probandum est, apostolos, Christi nuntios, ecclesiae Romanae fuisse auctores. Ad ecclesiam autem Romanam pertinent quicunque in radice cum Petri cathedra manserunt. Protestantes (Luther, Calvin) et increduli (Renan, Réville etc.) *religionis Christianae origines* et ecclesiam Romanam valde inter se dissimiles esse contendunt.

Thesis: *Ecclesia Romana est apostolica.*

Argumenta.

Arg. I. Ad apostolicitatem requiritur *a)* successio publica, legitima, non interrupta; *b)* in identitate doctrinae, sacramentorum et regiminis. Et haec omnia in ecclesia Romana reperiuntur. Ergo ecclesia Romana est apostolica. Prob. *min.*

a) Successio publica, legitima, non interrupta liquet ex facto publico Romanorum Pontificum beato Petro in Sede Romana succedentium. Id quod inferius, de primatu Romano tractantes, argumentis ostendimus. Unum idemque S. Augustinus nos admonet, dicens: „Tenet me in ecclesia, ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oves suas Dominus commendavit, usque ad praesentem episcopatum, successio sacerdotum.“ *Contra Epist. fundam.* cap. IV.

b) Identitas doctrinae, sacramentorum et regiminis servatur ab iis, qui apostolis legitime succedunt; sicut ex hierarchiae institutione patet. Atqui sola Romana ecclesia hujusmodi successionem documentis confirmare potest. Ergo in ea „semper

ab his, qui sunt undique, conservata est ea quae est ab Apostolis traditio" (Irenaeus, Adv. haer., lib. III. c. 3.).

Arg. II. *Ex praescriptione.* Cum ecclesia Christum auctorem apostolosque propagatores habuerit, hoc Tertulliani ratum est: *Id verum quod prius.* Atqui ecclesia Romana quibuscunque Christianorum coetibus est anterior. Ergo est apostolica. Prob. *min.*

a) Generatim de successione. Nullum unquam probari potuit ecclesiae Romanae recentius apostolica aetate initium; sed ceteri coetus omnes ab ea secesserunt. „Haereses omnes — S. Augustinus ait — de illa exierunt" (Serm. 1, de Symb. ad Catech. VI. 15.); schismatici autem „*altare contra* altare" (S. Opt. *De schismate Donatist.* I. 7.; II. 2.) antiquius et prius erexerunt.

b) Speciatim. 1° *De identitate doctrinae.* Nullum assignari potest tempus, quo ab ecclesia Romana apostolica mutata sit fides. Errores Macedonii, Nestorii in sede Cpolitana; Dioscori, Petri Mongi aliorumque opiniones pravae in sede Alexandrina; Arianismus, Photianismus, Lutheranismus notas habent origines, et quando praecisi fuerint, novimus; ecclesiae Romanae fides, quando mutata fuerit, prorsus ignoramus. Ergo in ecclesia Romana nulla fidei mutatio facta est.

2° Pro *sacramentorum identitate* idem argumentum praescriptionis valet, praesertim cum septem sacramenta Missaeque sacrificium in iis etiam ecclesiis obtineant, quae quinto sextove saeculo ab ecclesia Romana secesserunt, sicut Nestoriani, Jacobitae, etc. Cf. Assemani, *Biblioth. Orient.* t. III.; Renaudot, *Perpétuité de la foi*, t. IV.; Franzelin, *De sacramentis in genere*, cap. VI.

3° Idem dici potest de *identitate regiminis.* Ab acatholicis enim non exhibentur rectorum catalogi nisi catalogis Summorum Pontificum et complurium episcoporum catholicorum longe recentiores. — Itaque „*posterior nostra res non est, imo omnibus prior est; hoc erit testimonium veritatis*". Tert. *De praescr.* cap. XXXV. Cf. Klee, *Dogmengeschichte;* Schwane, *Dogmengeschichte.*

Objectiones.

Obj. I. Priorum saeculorum monumenta ecclesiam illorum temporum ab ecclesia Romana valde discrepantem exhibent.

Ergo ecclesia Romana non est apostolica. Prob. *antec.* Ex simplicitate ecclesiae primitivae, quae a multitudine dogmatum abhorret.

Resp. Dist. antec., haec discrepantia substantialis est. *nego;* accidentalis, *conc.*

Adversarii modo immutabilitatem, modo mutationes quam maximas ecclesiae Romanae objiciunt. Verum immutabilis omnino est ecclesiae *substantia;* in accidentalibus autem et quantum ad conclusiones principiorum eorumque applicationem progressus certus ab ipsis catholicis admittitur. Ea sola ratione inter ecclesiae primordia et statum hodiernum aliquid differt. Verum „eadem — ait Angelicus — est numero ecclesia quae tunc erat et quae nunc est; quia eadem est fides et eadem fidei sacramenta, eadem auctoritas, eadem professio: unde dicit Apostolus I. Cor. I. 13.: *Divisus est Christus? Absit* . . . est alius status ecclesiae nunc et tunc, non tamen est alia ecclesia". *Quodl.* XIII. art. 19. — Veniamus ad probationem *antec.*

Quod ecclesiam primitivam ajunt a multitudine dogmatum abhorrere, *dist.:* dogmatum falsorum fratrum *conc.;* dogmatum Christi, *nego.* Eadem semper fuerunt ecclesiae dogmata; sed dubiis emergentibus aut erroribus, veritas *solemnius declarata* est; scilicet ut ecclesia fidelibus consuleret, ne exciderent *„a simplicitate, quae est in Christo".* II. Cor. XI. 3.

Instabis. Veteres ab hierarchiae fastu et Pontificum Romanorum dominatu immunes fuerunt.

Resp. Dist.: Saeculis prioribus non videtur eadem hierarchiae ac primatus potestas *quantum ad jus, nego; quantum ad usum juris, conc.* In civitatum primordiis non illico potestas in omnes usus adhibetur, cum usus pro rerum statu moderandi sint. Ipsam vero potestatem hierarchicam ab initio in ecclesia fuisse, quaest. III. monstravimus. Cf. De Smedt, *L'organisation des églises chrét. jusqu' au milieu du IIIe siècle.* Revue des Quest. hist., Oct. 1888.

Urgebis. Praxis primitiva admodum simplex erat; in qua nec Deiparae cultum, neque sanctorum invocationem, neque usum reliquiarum aut alia id genus fuisse constat, quae ecclesiam Romanam dehonestant.

Resp. Dist. Veteres hujusmodi cultum ignoraverunt, *nego;*

nonnullos colendi modos, *conc.* Veteres nequaquam ignorarunt sanctos, aeterna felicitate fruentes, esse invocandos, nec ipsis visum est nefas, corpora, quae templa fuerunt Spiritus Sancti, cultu quodam venerari; quod a dogmaticis ubique solide probatum archaeologi monumentis antiquissimis confirmarunt.[1]) Aliquos tamen *colendi modos,* velut associationes sanctissimae Virginis, in prima ecclesia non conspici, nihil sane ambigendum est. Neque idcirco istos modos superstitionem novam et pravam habemus. Hoc enim veritatis catholicae proprium est, quod apto tempore, caelestis instar viridarii novos piarum exercitationum fructus efferat.

Obj. II. Apostolicum non est, quod apostoli ecclesiae non tradiderunt. At plurimi conciliorum canones et exercitationes piae, quas ecclesia Romana admittit, ab apostolis in ecclesiam minime translata sunt. Ergo.

Resp. Dist. maj.: apostolicum non est, quod apostoli non tradiderunt quantum ad fidem *in se, conc.;* quantum ad omnes *explicationes* et *applicationes* fidei, *nego.* Hinc patet responsum ad minorem et conclusionem. Etenim quia plures fidei veritatem perverterunt, „ideo — Angelicus ait — necessaria fuit temporibus procedentibus explicatio fidei contra insurgentes errores". II. II. quaest. I. art. 10. ad 1. Neque novae pietatis exercitationes sunt ejusmodi, ut apostolicitati contrariae haberi debeant, cum unum idemque dogma ratione diversa in cultu exprimi fas sit, sicut una caritas Dei diversis formis externis manifestatur.

Instabis. Cyrillus Lucar, patriarcha Cpolitanus ad circiter annum 1625 fidei professionem edidit, in qua haec leguntur: „Graecorum perpetuam et constantem esse doctrinam, duo tantum sacramenta, Baptismum et Eucharistiam, a supremo legislatore Christo sancita." Art. 15. Ergo ecclesiae Romanae sacramenta apostolica non sunt.

Resp. Cyrillus, vir Calvinianis devinctus, in hoc articulo mendacium composuit. Neque enim mendacium non damna-

---

[1]) Cf. Martigny, *Dictionnaire des antiq. chrét.;* F. X. Kraus, *Real-Encyklop.;* Liell, *Die Darstellungen der allerseligsten Jungfrau auf den Kunstmälern der Katakomben.*

tum est Oriente toto. Georgius Coressius et Gregorius Proto-Syncellus Cyrilli fraudem redarguerunt; tres patriarchae, Cyrillus Beroensis, patr. Cpolitanus, Metrophanes Alexandrinus et Theophanes Hierosolymitanus, habito concilio Cpoli (1638), anathema dixerunt Cyrillo, „credenti non esse... ex apostolorum traditione, praxique perpetua septem ecclesiae sacramenta". Aliis Orientalium conciliis accedentibus, res confecta est.

Obj. III. Fieri potuit, ut insensibilibus mutationibus dogmata nova formarentur. Ergo ecclesiae Romanae apostolicitas incerta videtur.

Resp. Dist. antec.: id fieri potuit in abstracto, *transeat;* in hoc casu concreto, *nego.* Primum ecclesia Romana sensibilibus factis probat, se apostolorum esse legitimum haeredem; jam vero factum publicum et certum possibilibus ac insensibilibus non destruitur. Deinde nunquam ab ecclesia non evigilatum est, ut omnes traditis starent; quam quidem in veritate constantiam adversarii Romanensem „immobilitatem" appellare consueverunt. Postremo ex monumentis jamdudum notis aliisque denuo repertis, puta in Catacumbis, priorum saeculorum exsurgit imago, quae hodiernam ecclesiam tam vere repraesentat, ut protestantes non pauci, praesertim in Anglia, ad fidem Romanam redire impulsi sint studio antiquitatis. Pro singulis autem dogmatibus ad theologiam positivam remittimus.

Quaestio VIII.

De dotibus seu de indefectibilitate et infallibilitate ecclesiae.

Ubi vera sit ecclesia, vidimus. Venimus ad *dotes* nobilissimas ecclesiae, quae sunt *indefectibilitas*, ne intereat, et *infallibilitas,* ne erret in fide et moribus. Hoc loco decem quaeruntur.

Primo. *Utrum ecclesia sit indefectibilis.*

Secundo. *Utrum ecclesia in statum meliorem mutanda sit.*

Tertio. *Utrum ecclesia sit infallibilis.*

Quarto. *Utrum ecclesia docens sit infallibilitatis activae subjectum.*

Quinto. *Utrum infallibilitatis objectum sint omnia immediate revelata.*

Sexto. *Utrum infallibilitatis objectum sint conclusiones theologicae.*

Septimo. *Utrum infallibilitatis objectum sint facta dogmatica.*

Octavo. *Utrum infallibilitatis objectum sint res disciplinae.*

Nono. *Utrum infallibilitatis objectum sit canonizatio sanctorum.*

Decimo. *Utrum infallibilitatis objectum sit approbatio ordinum religiosorum.*

ARTICULUS I.

Utrum ecclesia sit indefectibilis.

I. Indefectibilitatis definitio. Indefectibilitas est ecclesiae dos seu proprietas a Christo donata, *qua usque in mundi finem talis immutata permanebit, qualis a Christo instituta est.* Haec definitio includit: 1° ecclesiae exsistentiam *nunquam interrumpendam;* 2° *essendi identitatem* quantum ad omnia, quibus ecclesiae essentia continetur; 3° *perennem* ecclesiae *visibilitatem,* siquidem visibilitatem ecclesiae essentialem esse probavimus. Sed non excluditur: 1° hominum progressus in credenda, explenda, scientifice declaranda Christi lege; 2° modificationes earum rerum, quas Servator in particulari determinandas ecclesiae suae reliquit, veluti jejunii certa tempora, etc. Indefectibilitas autem a nonnullis etiam perpetuitas appellatur.

II. Adversariorum sententia. Omissa Donatistarum obsoleta sententia, qua catholicitatem ecclesiae, hoc est, saltem indirecte, ecclesiam ipsam defecisse perhibetur, 1° *na-*

turalistae et *rationalistae,* si quidpiam immortalitatis ecclesiae tribuant, certe non aliam ac religioni Mahometis. Voltaire, David Strausz et secta massonum tota Christi ecclesiam demolitum iri, nedum prope deletam asseverant. 2° *Protestantes* asserunt: *a)* fieri posse, ut ecclesia ad tempus aut in perpetuum errores contra fidem revelatam admittat; qua falsa opinione directe infallibilitatem attentant; *b)* contendunt, ecclesiam esse defectibilem et reapse ante Lutherum defecisse. Re quidem vera id *absolute* non affirmant, „sed dicunt — Bellarminus ait — id intelligi debere de *ecclesia invisibili.*" Protestantium parum firma sententia satis aperte a Calvino declarata videtur, qui *Instit.* lib. IV. c. II. n. 11. asserit, Deum sua providentia effecisse, ut praeter Baptismum „aliae quoque reliquiae exstarent, ne Ecclesia prorsus interiret. Ac quemadmodum ita saepe diruuntur aedificia ut fundamenta et ruinae maneant, ita non passus est Ecclesiam suam ab Antichristo vel a fundamento subverti, vel solo aequari . . . sed ab ipsa quoque vastatione semirutum aedificium superesse voluit". — Paschasius Quesnellus signa maxime sensibilia „senectutis Ecclesiae" conspicienda esse perhibet. Cf. Clementis VIII. Const. *Unigenitus,* 8. Sept. 1713. Synodus autem dioecesana Pistoriensis contendit, „postremis hisce saeculis sparsam esse generalem obscurationem super veritates gravioris momenti, spectantes ad Religionem, et quae sunt basis Fidei et moralis doctrinae Jesu Christi;" quam propositionem *haereticam* damnavit Pius VI. per constitutionem *Auctorem fidei* 28. Aug. 1794.

Thesis: *Ecclesia est indefectibilis.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex S. Scriptura.* Vaticinia V. T., promissa Christi, Ejus parabolae et instituta designant indefectibilem ecclesiam. Ergo ecclesia Christi est indefectibilis. Probatur *antec.*

a) Vaticinia. Vaticinia identidem *regnum Christi et Davidis per Christum* annuntiant, quod *„stabit in aeternum"*,

Dan. II. 44. Legitur enim: *super solium David sedebit, ut confirmet illud, ... amodo et usque in sempiternum,* Isaias IX. 7.; item: *Feriam eis pactum sempiternum,* Jeremias XXXII. 40.; iterum: *potestas ejus potestas aeterna, quae non auferetur: et regnum ejus quod non corrumpetur,* Daniel VII. 14.; ibidem cap. II. 44.: *In diebus regnorum illorum suscitabit Deus coeli regnum quod in aeternum non dissipabitur . . . et ipsum stabit in aeternum.* Cf. Isaias LXI.; ps. LXXXVIII.; ps. XLVII., quem S. Augustinus et Angelicus de ecclesia intelligendum esse exposuerunt. Atqui regnum illud aeternum est vera Christi ecclesia. Ergo. Prob. *minor.*

1⁰ Messiae regnum, in synagogae locum subrogatum, nullum indicatur nisi religio Christiana, quam Christus in ecclesiae formam constituit. 2⁰ Ecclesia in N. T. Christi *regnum* vocatur. 3⁰ Vaticiniorum sensus in N. T. dilucide explicatur. Angelus enim, ad Mariam missus, de Emmanuel ait: *Dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus et regnabit in domo Jacob in aeternum, et regni ejus non erit finis,* Luc. I. 32.; et S. Paulus Vetus Testamentum ad Novum tanquam *mobile* ad *immobile* comparans, ait: *„Itaque regnum immobile suscipientes, habemus gratiam.“* Hebr. XII. 27, 28.

b) Promissa Christi. Aedificatur ecclesia *super petram; portae inferi non praevalebunt adversus eam* (Matth. XVI. 18.); ipse Christus cum ecclesia est *usque ad consummationem saeculi* (Matth. XXVIII. 20.); cum ea Paraclitus *in aeternum* manet (Joan. XIV. 16.). At his omnibus indefectibilitas *absolute* promittitur. Ergo. Et certe si quidquam, aedificium, *super petram* seu saxum exstructum, id firmum et immotum est, praesertim cum metaphora *petrae* his verbis illustratur: *qui audit verba mea haec, et facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui aedificavit domum suam supra petram, et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et non cecidit: fundata enim erat super petram.* Matth. VII. 24—26. Quidquid ergo irruit, etiamsi *portae inferi* prorumpant, ecclesia victrix permanet, *usque ad consummationem saeculi, in aeternum:* Christi pollicitatio absoluta est.

c) Christi parabolae et instituta. In terris nunquam non

erunt fideles, ministri, sacramentum. Ergo ecclesia est indefectibilis. Prob. *antec.* 1⁰ *Fideles* permansuros, parabolis zizaniae superseminatae atque sagenae edocti sumus. Legitur enim: *sic erit in consummatione saeculi: mittet Filius hominis Angelos suos et colligent de regno ejus omnia scandala, et eos qui faciunt iniquitatem et mittent eos in caminum ignis*, Matth. XIII. 40, 41.; ibidem, v. 49.: *elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt. Sic erit in consummatione saeculi: exibunt Angeli et separabunt malos de medio justorum.* 2⁰ *Ministros* perpetuo fore, S. Paulus significat, scribens: *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero evangelistas, alios autem pastores et doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii in aedificationem corporis Christi; donec* (*μέχρι*) *occurramus omnes in unitatem fidei, in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi.* Eph. IV. 11—13. Quibus verbis tempus *messis* et resurrectionis sanctorum indicatur. 3⁰ *Sacramenti* perpetuum esse institutum, S. Paulus declarat. „*Quotiescunque* — ait — *manducabitis panem hunc et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec* (*ἄχρι*) *veniat.*“ I. Cor. XI. 26. „*Donec veniat* — Angelicus ait — idest usque ad ultimum ejus adventum: in quo datur intelligi quod hic ritus Ecclesiae non cessabit usque ad finem mundi.“ *Expos. in ep.* l. c.

Arg. II. *Ex veterum testimoniis.*

S. Ignatius Antiochenus, beati Joannis apostoli discipulus, ait: „Ob id Dominus in capite suo accepit unguentum, ut ecclesiae spiret incorruptionem (*ἀφθαρσίαν*).“ *Ad Ephes.* cap. XVII. Quibus verbis indirecte saltem ecclesiae indefectibilitas designatur. *S. Justinus*: „Quemadmodum vitis, si quis partes illas amputet, quae fructum ferunt, ita proficit, ut alios florentes et fructiferos palmites rursus proferat, idem quoque nobis evenit. Plantata enim a Deo et Salvatore Christo vitis, populus ejus est.“ *Dial. cum Tryphone,* cap. CX. *S. Joannes Chrysostomus:* „Ecclesia est caelo validior. Caelum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Quae verba? Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam.“ *Hom.* ant. exil. 1.

S. Augustinus ecclesiam ita loquentem inducit: „Quamdiu ero in hoc saeculo? Annuntia mihi propter illos qui dicunt: Fuit et jam non est . . . Et annuntiavit, nec vacua fuit vox ista. Quis annuntiavit mihi, nisi ipsa Via? Quomodo annuntiavit? *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi.*" *In ps.* CI., serm. 2. Cf. Origenem, *Exhortatio ad martyrium;* S. Hippolytum, *De Chr. et antichr.* cap. LIX.; S. Hieronymum, *In Isaiam* V.; S. Ambr., *In ps.* XL. 30.; *Hexaem.* lib. IV. c. 2.; S. Leon. M. *Ep.* 102, etc.

Arg. III. *Ex origine, fine, historia ecclesiae.* 1⁰ Nemo est, qui non videat, quam inconveniens sit, eam perire ecclesiam, quam dedit nobis Deus in Filio, *quem constituit haeredem universorum, per quem fecit et saecula.* Hebr. I. 2. 2⁰ Christus ecclesiam instituit, ut homines per eam salutis media recipiant. Cf. quaest. II. art. 3. At homines nunquam istis mediis non indigent. Ex quo intelligitur, ordinem salutis a Deo constitutum postulare, ut ecclesia semper maneat. 3⁰ Historiae fide comprobatum est, ecclesiam per medias persecutiones vicisse. Tot autem reportatae victoriae divinam dexteram manifestant. Ergo ecclesia non deficiet.[1])

Objectiones.

Obj. I. Ecclesiae Judaicae promissa haud obscuriora quam ecclesiae Christianae facta sunt. Et ecclesia Judaica

---

[1]) Id Macaulay, historicus protestans, persensit. Cujus haec verba: „There is not, and there never was on this earth, a work of human policy so well deserving of examination as the Roman Catholic Church . . . Nor do we see any sign which indicates that the term of her long dominion is approaching. She saw the commencement of all the governements and of all the ecclesiastical establishments that now exist in the world; and we feel no assurance that she is not destined to see the end of them all. She was great and respected before the Saxon had set foot on Britain, before the Frank had passed the Rhine, when Grecian eloquence still flourished in Antioch, wenn idols were still worshipped in the temple of Mecca. And she may still exist in undiminished vigour when some traveller from New Zealand shall, in the midst of a vast solitude take his stand on a broken arch of London Bridge to sketch the ruins of St. Paul's. *Essays,* Ranke's history of the Popes.

defecit. Ergo incertum est, an nunquam peritura sit ecclesia.

Resp. Dist. maj.: promissa, ecclesiae Judaicae facta, continuanda erant et adimplenda sub Novo Testamento, *conc.;* in lege veteri, *nego.* Minorem *distinguo:* ecclesia Judaica defecit in figura, *conc.;* in figurato, *nego.* Et quidem religio Judaica ab apostolo dicitur *„umbram habens futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum“.* Hebr. X. 1. Quapropter S. Augustinus: „Quando — inquit — ei (sacerdotio Aaronitico) aeternitas promissa est, non ipsi umbrae et figurae, sed ei, quod per ipsum adumbrabitur et figurabitur, promissum est.“ *De civ. Dei,* lib. XVII. 6.

Urgebis. Ante Christum natum ecclesia Judaica defecit, v. g. tempore captivitatis, etc. Ergo promissis non obstantibus perire potest ecclesia.

Resp. Dist. antec. Ecclesia Judaica ante Christum natum defecit in multis membris, *conc.;* in omnibus, *nego.* Nullo unquam tempore non fuerunt, in quibus vera colendi Dei ratio perseveraret. Ecclesia autem Judaica multo magis quam ecclesia Christiana obumbrari potuit; *a)* quia particularis, non universalis, erat; *b)* quia gratiarum ubertate, ecclesiae donata, carebat; *c)* quia ipse Deus praedixerat: *Si autem aversione aversi fueritis vos et filii vestri . . . auferam Israel de superficie terrae, quam dedi eis.* III. Reg. IX. 7. Quare Deus ecclesiam Judaicam interdum ita percussit, ut prope deleta esse videretur.

Instabis. De mundo finaliter dissolvendo in S. Scripturis legimus: *Surgent enim pseudochristi et pseudoprophetae: et dabunt signa magna, et prodigia, ita ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi.* Matth. XXIV. 24. Item: *Verumtamen filius hominis veniens, putas inveniet fidem in terra?* Luc. VIII. 8. S. Paulus diem Domini non instare docet, *„nisi venerit discessio primum.“* II. Thess. II. 3. Ecclesia igitur, quoniam finaliter deficiet, indefectibilis non est.

Resp. Dist. antec.: hisce testimoniis praedicitur persecutio ecclesiae maxima, *conc.;* ecclesiae interitus, *nego.* Ad singula.

a) Pseudochristorum prodigiis in errorem inducentur multi, *conc.;* universa ecclesia, *nego.* Allatus Domini sermo per

exaggerationem quandam dictus est; sed *electi,* ut ipse textus ostendit, non deficient.

b) Quod ex S. Luca objicitur, *distinguo:* haec spectant ad fidem perfectam, *conc.;* ad fidem simpliciter, *nego.* Si Bedam venerabilem secutus, dixeris: „tanta erit raritas electorum ut non tam ob clamorem fidelium, quam torporem aliorum totius mundi sit acceleranda ruina," haec tamen relative de fide perfecta, non absolute, intelligenda sunt, siquidem S. Augustinus ait: „qui autem habeant fidem tanquam granum sinapis, qua montes etiam transferantur, rarissimo omnino sunt. De *tali* enim fide Dominus dicebat: *Putas*" etc. *Contra Gaud.* II. 6.; cf. S. Thom. in *Catena* ad l. c.

c) Discessio, quam S. Paulus praedicit, est omnium discessio, *nego;* multorum, *conc.* „Futurum erat — Angelicus ait — ut fides a toto mundo reciperetur . . . et post multi discedent a fide. I. Timoth. IV. 1.: *In novissimis temporibus discedent quidam a fide.* Matth. XXIV. 12: *Refrigescet caritas multorum.*" *In Ep. II. ad Thess.* cap. II. lect. 1.

Obj. II. Ecclesia defecit. Ergo deficere potest. Probatur *antec. a)* Defecit ecclesia, cum V. Testamentum, moriente Christo, recederet et eodem tempore discipuli cum Petro vacillarent. *b)* Exorta Arii haeresi defecisse ecclesiam, Hieronymus testis est. „Ingemuit — inquit — totus orbis, et Arianum se esse miratus est." *Dial. adv. Lucifer.* n. 19.

Resp. Nego antec. Ad probationem respondeo. *a)* Defecit ecclesia moriente Christo, hoc est, aliquot ecclesiae membra, *conc.;* tota ecclesia, *nego.* Aliqua certe fidei trepidatio a Servatore discipulis praedicta fuerat. *Omnes* — inquit — *scandalum patiemini in me nocte ista.* Matth. XXVI. 31. At nullo prorsus idoneo argumento constat, omnes aut apostolos aut discipulos fidem perdidisse. Alioqui triduo mortis Christi nondum illud impletum fuerat, *Ego confirmavi columnas ejus;* iterum posteaquam Petrus ac reliqui apostoli definitive pastores ecclesiae constituti sunt, in fidei confessione nequaquam defecerunt; a fortiori, accepto Spiritu veritatis, in falsam fidei doctrinam venire non poterant. Cf. Canum, *De loc. theol.* lib. IV. cap. V.

b) Quod de orbe mirato dicitur, *dist.:* miratus est se esse Arianum haeresi *imputata*, *conc.;* haeresi, *nego.* Anno 359 episcopi catholici, Arimini congregati, formulae, in qua vox *ὁμοούσιος*, *consubstantialis*, non legebatur, incauti subscripserunt. Sperabant scilicet fore ut Arianos, *fidem* catholicam simulantes, praetermissa hac *voce* sibi devincirent. At Ariani fidem Nicaenam ob praetermissum vocabulum eversam contenderunt. „Ingemuit totus orbis — ait S. Hieronymus — et Arianum se esse miratus est.“ Idem vero doctor sanctissimus verba hyperbolica de Arianismo *imputato* explicat, haec subdens: „Ariminensibus dolis irretiti, sine conscientia haeretici ferebantur, contestantes Corpus Domini, et quidquid in ecclesia sanctum est, se nihil mali in sua fide suspicatos. Putavimus, ajebant, sensum congruere cum verbis; nec in ecclesia Dei, ubi simplicitas, ubi pura confessio est, aliud in corde clausum esse, aliud in labiis proferri timuimus. Decepit nos bona de malis existimatio.“ *Dial. adv. Luciferianos*, n. 19. Praeterea acta Ariminensia a Liberio, Summo Pontifice, rescissa sunt.

Obj. III. Non repugnat, ecclesiam, quantum ad membrorum numerum aliaque plura, tam vehementer minui, ut nulla species emineat. Quod si fiat, ecclesia visibilis esse desinit. Ita ecclesiam saltem visibilem deficere non repugnat.

Resp. Dist. maj.: fieri potest, ut minuatur ecclesiae species accidentalis, *conc.;* essentialis, *nego.* Catholicitatem ut visibilitatem ab ecclesia auferri non posse, ex dictis de notis et de visibilitate ecclesiae dilucide apparet. Neque saevientibus persecutoribus ecclesiae visibilitas deficit. Ad rem S. Augustinus: „Oportebat autem — inquit — ut eadem vitis, sicut a Domino identidem praedictum erat, putaretur, et ex ea praeciderentur infructuosa sarmenta, quibus haereses et schismata per loca facta sunt, sub Christi nomine, non ipsius gloriam, sed suam quaerentium, per quorum adversitates magis magisque exerceretur ecclesia, et probaretur atque illustraretur et doctrina ejus et patientia.“ *De catechiz. rudibus*, cap. XXIV.

ARTICULUS II.

Utrum ecclesia in statum meliorem mutanda sit.

I. Status quaestionis. Status melior ecclesiae *subjectivus* catholicis non displicet, sed *objectivus* rejicitur. Melior enim status objectivus ad ipsum Christi institutum, fidem, sacramenta, potestatemque ecclesiae spectat, quorum nulla fieri potest essentialis seu substantialis commutatio. Status melior subjectivus ad ecclesiae membra spectat. Porro non inficiamur, *statum novae legis diversificari secundum diversa loca et tempora et personas, in quantum gratia Spiritus sancti perfectius vel minus perfecte ab aliquibus habetur.* S. Thom. I. II. q. CVI. art. 4.[1])

II. Adversarii. Sunt qui ecclesiam *in se* meliorem fieri posse perhibeant, sed alii aliter. Quorum tria sunt genera: *a)* falsi quidam mystici; *b)* sectae fanaticae protestantes; *c)* increduli.

a) Saeculo XII. Joachim, abbas Cisterciensis († 1202), tres status mundi esse docuit, quorum tertius ab anno 1260 usque ad mundi finem permanens, ceterisque perfectior *evangelium aeternum,* quod et *evangelium regni* seu *evangelium spirituale* vocavit, tanquam *spiritum* ex *littera evangelii Christi* procedentem amplecteretur. Est autem *evangelium aeternum* sensus spiritualis evangelii Christi, quod ad statum mundi secundum (a Chr. nato ad annum 1260) pertinet. In statu *evangelii aeterni* spiritualibus viris *spiritualis intelligentia* datur. Spiritualis intellectus evangelii litteram tanquam ignis consumet; in quo *finis perfectionis nostrae* consistet. Tunc aderit *spiritualis ecclesia.* Neque tamen deficiet ecclesia Petri, „sed commutata in majorem gloriam manebit stabilis in aeternum."[2])

---

[1]) „Non est tamen exspectandum quod sit aliquis status futurus, in quo perfectius gratia Spiritus sancti habeatur, quam hactenus habita fuerit, et maxime ab Apostolis, qui *primitias Spiritus acceperunt,* idest, *et tempore prius et ceteris abundantius.*" S. Thom. l. c.

[2]) Cf. Denifle, *Archiv des Mittelalters,* B. I. p. 50 et seqq.

b) Inter sectas protestantes *Irvingiani*, ab Eduardo Irving, Anglicano, et *chiliastae* recentiores, uti Hoffmann, futuram ecclesiam exspectant; scilicet pentecosten novam, adventum Domini, revelationem complendam, Sion aedificandam confinxerunt. Quibus olim praelusere Montanistae et Manichaei, qui S. Spiritum, a Christo promissum, non apostolis sed Montano et Manichaeo complete datum esse putarunt.

c) Modernorum industria magna est in meliori ecclesiae statu creando. Verum tantum abest, ut revelationem perficiendam exspectent, ut revelationem supernaturalem sensim projecerint. Abolenda est antiqua ecclesiae constitutio hominumque arbitrio fas est ecclesiam cultioribus ingeniis aptari. Ipsos audiens crederes, idem esse progredi ac destruere dogmata, sacramenta, totam ecclesiae essentiam. *Theologia media* (Vermittlungstheologie), quae mediam quandam inter credendum et non credendum sequitur viam; *rationalismus biblicus* et sectatores evolutionismi indefiniti religionum[1]) eum *statum meliorem* inquirunt.

Thesis: *Ecclesia in statum meliorem mutanda non est.*

Argumenta.

Arg. I. Soli Deo competit, ecclesiam in statum meliorem mutare. Atqui Deus statuit, ne ecclesia in statum meliorem mutaretur. Ergo. Patet *major;* Deum enim auctorem et dominum ecclesiae esse, ex antea probatis constat. Probatur *minor.* Ecclesia in statum meliorem mutari potest *a)* neque novo Christi adventu aut nova Paracleti missione; *b)* neque hominum arbitrio. Ergo nullo modo.

a) Ecclesia, quae in terris est, *neque novo Christi adventu neque nova Paracliti missione* in statum meliorem mutabitur. 1° Quia hoc nusquam scriptum aut traditum est; 2° „quia ultima consummatio gratiae facta est per Christum," ut docet

---

[1]) Adversus falsam doctrinam de progressu religionum, cf. De Broglie, *Le progrès religieux; — Problèmes et conclusions de l'histoire des religions,* p. 414. Edit. 2.

Angelicus II. II. q. I. art. 7. ad 4. Idque Christus nos edocet: *non veni solvere sed adimplere,* Matth. V. 17.; — unus Evangelii et mundi finis erit: *Praedicabitur* — inquit — *hoc Evangelium regni in universo orbe, et tunc veniet consummatio,* Matth. XXIV. 14.; ecclesiae status, quem Christus adduxit, a S. Paulo vocatur *plenitudo temporis*, Gal. IV. 4.; cf. Eph. I. 10.; Rom. X. 4.; — est illud, *quod manet,* Vetus autem Testamentum illud, *quod evacuatur.* II. Cor. III. 11. etc.

b) Non hominum arbitrio. 1° Ob utramque rationem allatam. 2° Quia ecclesia est regnum Dei et societas supernaturalis, quae nulla potestate humana mutari possunt. 3° Quia permutationes, quas moderni moliuntur, ecclesiae essentialia, id est dogmata, sacramenta etc. destruunt. Atqui ecclesiam deficere non posse, ostendimus. Cf. art. 1. Ergo ecclesiae status melior modernorum, cum sit corruptio, rejiciendus est.

Arg. II. Non potest esse aliquis perfectior status praesentis vitae quam status novae legis, a Christo constitutus in ecclesia. Ergo ecclesia in statum meliorem non mutatur. Prob. *antec.* Unumquodque tanto est perfectius, quanto est ultimo fini propinquius. At nova lex fini maxime propinqua est. Ergo. Prob. *min.* „Nihil enim — Angelicus ait — potest esse propinquius fini ultimo quam quod immediate in finem ultimum introducit; hoc autem facit nova lex: unde Apostolus dicit, ad Hebr. X. 19.: *Habentes itaque, fratres, fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi, quam initiavit nobis viam novam, accedamus.*“ I. II. quaest. CVI. art. 4.; cf. II. II. quaest. I. art. 7.

Arg. III. *Ex patribus.* De veritate theseos testantur veteres omnes, qui ecclesiae apostolicitatem, perpetuitatem, et nihil innovandi necessitatem defendunt. Cf. supra, art. 1. et quaest. V. art. 5.

Objectiones.

Obj. I. Status legis veteris convenit Patri, status novae legis Filio. Tertius ergo status erit Spiritus sancti.

Resp. Dist. antec.: Status veteris legis et novae Patri et Filio exclusive conveniunt, *nego;* inclusive, *conc.* Lex enim

vetus est etiam Filii, qui in ea figurabatur et prophetis sese manifestavit; est Spiritus Sancti, quia *Spiritu Sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.* II. Petr. I. 21. — Pariter sub nova lege Spiritus Sanctus saepius sese manifestavit, velut in baptismate Christi, die Pentecostes etc. Cf. Joan. I. 32.; XIV. 26.; Act. II. 3.; Rom. V. 5.; I. Cor. XII. 11. etc.

Obj. II. Oportet adimpleri vaticinia. At vaticinia magnifica de Christi regno nulla in ecclesia adimplentur. Ex quo efficitur, ut in meliori ecclesiae statu vaticinia adimplenda sint.

Resp. Dist. min.: vaticinia non adimplentur in ulla protestantium ecclesia, *conc.;* in ecclesia catholica, *subdist.:* non adimplentur *consummate, conc.; inchoative, nego.* In vaticiniis Christi triumphus regnumque, quod *post judicium* erit, saepius praedicitur. In ecclesia vero catholica quidquid de Christi regno *in terris* annuntiatum est, quotidie adimpletur.

Obj. III. Debet ecclesia respondere animarum desideriis. Porro hujusmodi desideria progrediente humanitate mutantur. Status igitur ecclesiae cum ipsis mutandus est.

Resp. Dist. maj.: oportet ecclesiam respondere animarum desideriis ordinatis, *conc.;* inordinatis, *nego.* Et *dist.* min.: hominum desideria mutantur, et ab ecclesia impleri non possunt, si sunt inordinata, *conc.;* si ordinata, *nego.* Ecclesia non hominum, sed Dei opus est; neque philosophicum aliquod inventum, quod humanis modis perfici queat. Cf. Pii IX. encycl. d. 9. Nov. 1846. Ipsa quoque synodus Vaticana hoc definivit: „Si quis dixerit, fieri posse, ut dogmatibus ab Ecclesia propositis, aliquando secundum progressum scientiae sensus tribuendus sit alius ab eo, quem intellexit et intelligit Ecclesia; a. s.“ Constit. *Dei Filius,* cap. IV. can. III. Veritas prima, quae in ecclesia relucet, „est finis omnium desideriorum et actionum nostrarum“ (S. Thom. II. II. q. IV. art. 2. ad 3.); maximis igitur ecclesiae verissimisque principiis in desideriis suis dirigendis utantur homines, ne tanquam *parvuli fluctuantes* et *omni vento doctrinae* circumferantur. *Eph.* IV. 14.

ARTICULUS III.

Utrum ecclesia sit infallibilis.

I. Definitur infallibilitas. Infallibilitas est *ecclesiae dos, qua per assistentiam divinam errare non potest in rebus fidei et morum.* Dicitur: „errare non potest;“ siquidem ecclesia non solum non errat, quod est *factum,* verum etiam errare non potest, quod ad *jus* pertinet. Dicitur: „per assistentiam divinam;“ solus enim Deus *ex se* infallibilitate gaudet, sed ecclesiae, Deo assistente, inerrantia *participata* competit; „in rebus fidei et morum,“ quia infallibilitas ad ea, quae fidem et mores nullo modo attingunt, non extenditur.

II. Explicatur infallibilitatis indoles. Infallibilitas per influxum Dei in ecclesiae membra, non humana quadam virtute, efficitur. Loquitur enim Scriptura: *Hoc est opus Dei, ut credatis*, Joan. VI. 29. Et profecto mens humana, quanquam ad veritatem ordinata, non est in veritate confirmata. Quemadmodum in plurimis scientiis, si homines lumine naturali minus diligenter utantur, errorum fons latissime patet, sic „ratio . . . humana in rebus divinis est multum deficiens“. S. Thom. II. II. quaest. II. art. 4. Quod a fortiori de rebus supernaturalibus dici debet. Igitur ecclesia *ex se* infallibilis non est.

In Deo autem, cujus intelligere est mensura et causa omnis alterius esse et omnis alterius intellectus, et qui ipse est suum esse et intelligere, non solum est veritas, sed etiam ipse est ipsa summa et prima veritas. Apprime clarum est, homines ab Eo, cujus solius infallibilitas *imparticipata* propria est, aliquam posse *participare* infallibilitatem. Infallibilitas autem in ecclesiam influit,

1° per divinam et arcanam operationem primae ac immutabilis Veritatis, cujus absoluto imperio mens humana subjicitur. 2° A Christo, capite totius corporis ecclesiae. Nam „a capite — Angelicus ait — ad alia membra, quae sunt ei conformia in natura, quodammodo sensus et motus derivantur:

sic a Christo et gratia et veritas ad alios homines derivantur: unde ad Eph. I. 22.: *Et ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quae est corpus ejus*" (*Comp. theol.* cap. CCXIV.). 3° A S. Spiritu, secundum hoc Augustini: „Quod autem est anima corpori hominis, hoc est Spiritus sanctus corpori Christi, quod est ecclesia: hoc agit Spiritus sanctus in tota ecclesia, quod agit anima in omnibus membris unius corporis." *Sermo de die Pentec.*

III. Explicatur doctrina de assistentia S. Spiritus in ecclesia. Theologi docent, divinas Personas in prima hominis *justificatione* et in quolibet augmento gratiae substantialiter (οὐσιωδως), non mera operatione (ἐνεργεια), praesentes esse animae. Quod igitur etiam de S. Spiritu affirmandum est. *Assistentia* vero specialis, qua Spiritus sanctus ecclesiam dirigit, ne erret, et quae vera *inhabitatio* S. Spiritus in anima (I. Cor. III.) non videtur, ad eam praesentiam generalem potius pertinet, qua Deus est in omnibus per operationem. Cf. Billuart, t. I. diss. VI. art. 4. Quidquid est, „Si dicatur: *In sanctam Ecclesiam catholicam* (credo), hoc est intelligendum secundum quod fides nostra refertur ad Spiritum sanctum, qui sanctificat Ecclesiam, ut sit sensus: *Credo in Spiritum sanctum sanctificantem Ecclesiam.*" Ita S. Thom. II. II. quaest. I. art. 9. ad 5.; cf. *Opusc. in Symb.* art. IX. Praeterea intellectus illuminatio fructus Spiritus sancti dicitur; quare Angelicus de S. Spiritu: „illuminat — inquit — intellectum, quia omnia quae scimus, a Spiritu sancto scimus." *Opusc. in Symb.* art. VIII. Ex quibus patet, quonam sensu assistentia illa, infallibilitatis effectrix, S. Spiritui attribuatur.

IV. Assistentia, revelatio et inspiratio. 1° Assistentia Dei specialis, qua ecclesia semper ab errore servatur immunis, *a revelatione* distinguitur; quia, Deo stricte revelante, nova doctrina *manifestatur,* per assistentiam autem tradita revelatio sancte custoditur. 2° Distinguitur etiam assistentia *ab inspiratione*, quae de libris V. et N. T. affirmatur propterea, quod Spiritu sancto inspirante conscripti *Deum habent auctorem.* 3° Assistentia ecclesiae conceditur, ut revelata et inspirata serventur incolumia. 4° Ceteroqui Deus non sola assistentia ne-

gativa suam ecclesiam tutam ab errore tuetur, sed *positiva* etiam, quatenus opus sit.

V. Infallibilitas activa et passiva. Infallibilitas *passiva* est ecclesiae ab errore immunitas in *credendo* et in *discendo; activa* est hujusmodi immunitas in *docendo.* In hac thesi generatim inquirendum est, utrum ecclesiae infallibilitatis praerogativa divinitus concessa sit. Ecclesiam autem hic intelligimus fidelium coetum, tam eorum, qui discunt, quam eorum, qui docent. Cujus ecclesiae infallibilitas in *credendo* et *profitendo* his, quae sequuntur continetur. 1⁰ Ecclesiae fides deficere non potest. 2⁰ Ecclesia in credendo errare non potest; quod sic accipiendum est, ut ne inculpato quidem errore falli possit, et ad nullum errorem ne insciens quidem moveri. 3⁰ Non solum ecclesia antiqua in fide errare non potuit, sed neque ecclesia, quae nunc est, quaeve futura est usque ad consummationem saeculi, errare in fide aut potest, aut poterit. Cf. Canum, *De locis theol.* lib. IV. cap. IV.

VI. Adversarii; Puseyitae. Protestantes ecclesiam infallibilem esse negant. Puseyitae tamen in abstracto profitentur eam infallibilitatem, cujus subjectum esset ecclesia Romana, ecclesia Graeca et ecclesia constituta Anglica, in unam ecclesiam universalem conjunctae. Verum haec ecclesia universalis, in tres communitates divisa, cum testificandae fidei impar sit, eo ducit, ut infallibilis ecclesia *in concreto* nulla conspiciatur. Ceterum error ille de tribus communitatibus supra dilutus est.

Thesis: *Ecclesia Christi est infallibilis.*

Argumenta.

A. Ex S. Scriptura.

Arg. I. Quod est immutabile et inexpugnabile in fide, infallibile dicimus. Ecclesia autem est immutabilis et inexpugnabilis in fide. Infallibilis igitur est. *Major* patet; nempe quod fallitur, mutatur et ab errore vincitur. Prob. *minor.* ex *Matth.* XVI. 18. et I. *Tim.* III. 15., *a)* quantum ad immutabilitatem, *b)* eamque in fide.

a) In Scripturis ecclesia dicitur aedificata 1⁰ *super petram,* Matth. XVI. 18.; 2⁰ vocatur *columna et firmamentum;* 3⁰ *portae*

inferi non praevalebunt adversus eam, Matth. l. c. Ergo est immutabilis et invincibilis.

1° Jesus beato Petro ait: *super hanc petram aedificabo ecclesiam meam.* Jam vero vocabulum *petra,* quo Salvator hic utitur, syriace, hebraice, aramaice *saxum, rupem* et ideo in casu fundamentum petrosum significat, quod aedificii totius immutabilitatem conservet. Cf. *Matth.* VII. 24—26.

2° Ecclesia, ut ait S. Paulus, est *columna et firmamentum veritatis,* *στῦλος καὶ ἑδραίωμα*; quae metaphora eandem atque metaphora *petrae* firmitatis notionem ingerit. Id enim ex ipsissimo verborum sensu usuque S. Scripturae cogitur. Cf. I. *Cor.* XV. 58.; *Coloss.* I. 23. etc. vocabulum *ἑδραῖος*; *Gal.* II. 9.; ps. LXXIV. 3. etc. *στῦλος*.

3° *Portae inferi* per synecdochen *regnum* seu *civitatem inferi* designat. Cf. Gen. XXII. 17.; Ps. LXXXVI. 2. Ecce vis hostilis, qua major dari non potest. Atqui ne maxima quidem illa vi subigetur ecclesia: *non praevalebunt adversus eam.* Ergo ecclesia, quam ne potentissimi quidem hostes vincent, vinci nequit.

b) Haec immutabilitas et invincibilitas est circa fidem, id est, circa veritates fidei.

1° *Super petram* aedificata ecclesia procul dubio quantum ad eas res firmissima est, quas Christus incolumes servari voluit. Atqui Christus fidei veritates incolumes servari voluit. Ergo. Prob. min. tum ex eo, quod fidei unitas a Christo, ab apostolis et a patribus omnibus absolute inculcatur; tum ex eo, quod in vita supernaturali fides primum est ac radix aliorum. Cf. de unitate fidei, quaest. V. art. 2.

2° *Columna et firmamentum* ostendit ecclesiae firmitatem in fide. Namque apostolus ait: „columna et firmamentum *veritatis*“. At vocabulo *veritatis* veritates fidei Christianae manifesto designantur. Ergo. Quod argumentum tam evidens est, ut protestantes nonnulli, hunc Scripturae locum corruperint. Apostolus enim scribit: *ut scias, quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quae est Ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis;* quod a nonnullis in hunc modum corruptum est: „ut scias, quomodo oporteat te in domo Dei conversari,

quae est Ecclesia Dei vivi. Columna et firmamentum veritatis, et manifeste magnum est pietatis sacramentum quod manifestatum est in carne", etc. Scilicet verba *columna* et *firmamentum*, ab *ecclesia Dei vivi* avulsa, cum sequentibus connectunt. At patres et codices interpretationem istam recentem nequaquam admittunt. [1])

3° *Portae inferi* procul dubio etiam errores contra fidem designant. Atqui portae inferi non praevalebunt adversus ecclesiam. Ergo neque errores contra fidem praevalebunt. Et sane error contra fidem ab apostolis et patribus semper maximum malum habitus est; quare S. Paulus ad Timotheum scribit: *Mali autem homines, et seductores, proficient in pejus; errantes et in errorem mittentes. Tu vero permane in iis, quae didicisti et credita sunt tibi,* II. Tim. III. 14.; et ad Galatas: *Si quis vobis evangelizaverit praeter id quod accepistis, anathema sit.* Gal. I. 9.

Arg. II. Jesus apostolorum collegio locutus est: *Data est mihi omnis potestas in caelo, et in terra. Euntes ergo docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, docentes eos servare omnia quaecunque mandavi vobis: et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem saeculi.* Matth. XXVIII. 18—20. Ita promittitur *a)* infallibilitas in fide; *b)* eaque non solis apostolis, sed ecclesiae — *c)* usque ad mundi finem. Quod probatur.

Verba: *Ego vobiscum sum,* et similia, quibus Deus promittit, se cum aliquo futurum in opere peragendo aut in munere fungendo 1° in Scriptura significant opus illud certo perficiendum. V. g. Exod. III. 11, 12.: *Dixitque Moyses ad Deum: Quis sum ego, ut vadam ad Pharaonem, et educam filios Israel de Aegypto? Qui dixit ei: Ego ero tecum.* Cf. Gen. XXVI. 3, 28.; Deut. XXXI. 8.; Jerem. XXX. 10, 11.; Act. XVIII. 9, 10. etc. 2° Felix operis exitus ex verbis allatis per se intelligitur, quoniam Dominus in negotio ferendo se sponsorem fore declarat. Quibus positis sic ratiocinor.

---

[1]) Daillé, auctor protestans, fatetur, lectioni expositae concordare *omnia exemplaria Graeca, Latina, Syriaca, Arabica* ac praeterea *cunctos Patres.* Serm. Gall. in I. Tim. III., serm. 21. Cf. Palmieri, *Tract. de Rom. Pont.* Proleg. §. XXI.

a) Christus fidem docendi opus prospere cessurum promisit dicens: *euntes ergo docete . . . et ego vobiscum.* Haec autem promissio, in ordine ad fidem praedicandam facta, verissime infallibilitatem includit. Ergo. Prob. *minor.* 1° Assistentia Christi specialis et ideo felix exitus pro omnibus et singulis fidei articulis promittitur; dicitur enim: *docentes eos servare* omnia quaecunque *mandavi vobis.* 2° Negata veri nominis infallibilitate, memorata assistentia nulla est. Etenim si fieri potest, ut ecclesiae fides in aliquo articulo deficiat, semper haeremus dubii, utrum hoc vel illud vere credendum sit, necne. Ergo verbis allatis *infallibilitas* in *fide* vere promittitur.

b) Infallibilitatis promissio ecclesiae, non solis apostolis, facta est. Etenim 1° coetus apostolicus Christi ecclesiam repraesentabat. 2° Promissa ad *omnes gentes* edocendas ordinantur; hoc autem praedicandi opus, ab apostolis inchoatum, ab apostolorum successoribus usque ad mundi finem continuari debet. 3° Promissa ultra apostolorum aetatem *usque ad consummationem saeculi* extenduntur. Ergo assistentia promissa ad apostolos, *non exclusive personales,* sed tanquam ad *corpus morale,* in successoribus permansurum, pertinet.

c) Promittitur infallibilitas usque ad mundi finem. Dicitur enim: *omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.* Haec consummatio aut est *finis aevi apostolici,* aut *finis mundi.* Primum rejiciendum est. Ergo. Prob. *min.* 1° Ex verbis in se, quae minime restringuntur. 2° Ex usu S. Scripturarum. Namque praeter hunc locum, de quo agitur, locutio: *consummatio saeculi* in N. T. *quater* occurrit, et semper, nemine contradicente, mundi finis significatur. Ita Matth. XIII. 39. Christus parabolam zizaniorum edisserens ait: *Messis vero, consummatio saeculi est.* Cf. Matth. XIII. 40, 49.; XXIV. 3.

Arg. III. Salvator Spiritum veritatis ter promisit (Joan. XIV. 17.; XV. 26.; XVI. 13.), et inter alia his verbis utitur: *ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum, Spiritum veritatis*, Joan. XIV. 16, 17. *Paracletus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia, quaecunque dixero vobis,* Joan. XIV. 26. *Cum autem venerit ille Spi-*

ritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, Joan. XVI. 13. At haec est *a*) promissio infallibilitatis in fide; *b)* quae ecclesiae, non solis apostolis, facta est; *c)* usque ad mundi finem continuanda. Ergo ecclesia est infallibilis. Prob. *minor.*

a) Infallibilitas in fide conceditur iis, quibus ipse Spiritus veritatis promittitur eo praecise fine, ut *omnem veritatem* doceant. Jam id a Christo promittitur. Ergo. Patet *minor* ex textibus allatis, ubi nominatim legitur: *vos docebit omnia, — omnia, quaecunque dixero vobis — omnem veritatem.*

b) Promissio ecclesiae facta est. Etenim 1° chorus apostolicus ecclesiam repraesentabat. 2° *Finis* missionis S. Spiritus ad successores etiam apostolorum extenditur, siquidem finis ille est totum praedicandi negotium, ut patet ex sequentibus: *Ille* (S. Spiritus) *testimonium perhibebit de me,* Joan. XV. 26. *Arguet mundum de peccato, et de justitia, et de judicio,* Joan. XVI. 8. *Ille me clarificabit,* Joan. XVI. 14. 3° Verbum illud: *in aeternum* de corpore morali tantum, non de *personis* apostolici chori dici potuit. 4° Connectuntur textus allati cum *Joan.* XVII. 20., ubi Jesus orans ait: *Non pro eis autem rogo tantum, sed et pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me.*

c) Usque ad mundi finem. Christus dixit: *in aeternum, εἰς τὸν αἰῶνα.* Atqui hujus locutionis sensus hoc in loco est: *usque ad mundi finem.* Ergo. Prob. *min.* 1° Ea locutio in plurimis S. Scripturae locis longinquitatem omnium saeculorum significat. 2° Finis missionis S. Spiritus jam memoratus et analogia cum promissis *Matth.* XVI. 18.; XXVIII. 18—20. et cum Pauli doctrina I. *Tim.* III. 15. eum sensum postulant. 3° S. Joannes eum sensum confirmare videtur de fidelibus („omnes qui cognoverunt veritatem") scribens: *propter veritatem, quae permanet in nobis, et nobiscum erit in aeternum, εἰς τὸν αἰῶνα.* II. Joan. v. 2.

Confirmatio *ex vaticiniis V. T. a)* Christi regno, quod est ecclesia, perennitas et firmitas a prophetis promissae sunt (cf. art. 1.). Perennitas autem et firmitas in ecclesia sine infallibilitate cogitari nequeunt. Etenim 1° fides in Christi regno radix est ac fundamentum; quemadmodum et patres de fide ecclesiae intelligunt hoc Oseae II. 19, 20.: *Sponsabo te mihi*

in sempiternum . . . et sponsabo te mihi in fide. 2° Ecclesiam perpetuam fore, prophetae praedixerunt, cum Christum in ea in aeternum regnaturum praenunciaverint. „Si ergo — Canus ait — in aeternum Ecclesia Christi manu sustinetur, Christi praesidio ornatur, Christi virtute fulcitur, Christi sapientia regitur, fides profecto in ea permanebit, sine qua regnum Christi in terris nullum est.“ *Loci Theol.* lib. IV. cap. IV. concl. 1.

b) Isaiae vaticinatio haec: *spiritus meus qui est in te, et verba mea quae posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, et de ore seminis tui amodo, et usque in sempiternum.* LIX. 21. Et inferius: *Erit tibi Dominus in lucem sempiternam et Deus tuus in gloriam tuam, non occidet ultra sol tuus et luna tua non minuetur, quia erit tibi Dominus in lucem sempiternam.* LX. 19, 20. Quae ad ecclesiam referri videntur. Ergo ecclesiae fides non occidet.

Argumenta ex *Luca* XXII. 31—32.; *Joan.* XXI. 15—17. inferius, ubi de primatu, exponenda sunt.

B. Ex patribus.

Arg. I. *Negative.* Qui ecclesiae infallibilitatem negant, asserunt, non solum ecclesiam esse erroribus obnoxiam, verum etiam fieri posse, ut ipsa per plura saecula credat et profiteatur errores turpissimos. Id enim in ecclesia Romana, extra quam per plura saecula nulla ecclesia conspiciebatur, evenisse dictitant. Atqui patres ne uno quidem vocabulo unquam affirmaverunt aut conjecturae quadam specie significaverunt, fieri posse, ut Christi ecclesia vel unicum in errorem incidat. Ergo infallibilitas patrum menti valde congruit.

Arg. II. *Ex patribus apostolicis.* Patres apostolicos infallibilem credidisse ecclesiam, spectatis adjunctis, constat. Ergo ecclesiae fides deficere non potest. Dixi: *spectatis adjunctis,* quae sunt: 1° paucitas operum, ab apostolicis patribus aut scriptorum, aut superstitum; 2° operum indoles et matéria, quae controversias nostras adeo non contingunt; 3° doctrina S. Scripturae, quae patres apostolicos praeluxit, necnon doctrina patrum subsequentium, qui fidem ab aetate apostolica acceptam declararunt. Prob. *antec.*

a) *S. Clemens Romanus* I. Cor. XLVI. 6. et *S. Ignatius Antiochenus* ad Ephes. V. unionem Christi cum ecclesia maximam esse docent: „ubi fuerit Christus Jesus — ait S. Ignatius — ibi catholica est ecclesia.“ Jam vero fieri non potest, quin tanta unio firmissimam in fide ecclesiam efficiat. Quapropter auctor *epistolae ad Diognetum,* cap. XI. Dei Filium esse praedicat, „per quem ecclesia ditatur . . . evangeliorum fides stabilitur (ἵδρυται), et apostolorum traditio custoditur, et ecclesiae gratia exsultat.“ Itidem ab *Herma* in *Pastore,* Simil. IX. cap. XII —XIII. „turris“, quae est „ecclesia“, super petram aedificata, „petra“ vero „Filius Dei“ esse dicitur; addit: „turrim *monolitham* factam esse cum petra.“

b) Patres apostolici in ecclesia salutem et adversus errores remedium reperiri affirmant; in luce ambulare, qui ecclesiae conjunguntur; haeretice sentientes ab ecclesia Christi prorsus discedere; haeresin „mortiferum pharmacum“ esse profitentur. Cf. quaest. V. art. 2. Praeterea

1° *S. Ignatius* Philadelphenses, cap. III. in hunc modum adhortatur: *„Abstinete ab herbis noxiis,* quas Jesus Christus non colit, quia non sunt plantatio patris . . . Quotquot enim Dei et Jesu Christi sunt, hi sunt cum episcopo; et quotquot poenitentia ducti *redierint ad unitatem ecclesiae,* et hi Dei erunt, ut secundum Jesum Christum vivant.“ — Idem eos, qui ecclesiam pravis doctrinis perturbare conantur, his verbis condemnat: „Familiarum perturbatores regnum Dei non haereditabunt. Si autem ii, qui secundum carnem haec operati sunt, morte sunt affecti; quanto magis, si quis fidem Dei prava doctrina corrumpat, pro qua Jesus Christus crucifixus est? Talis, inquinatus factus, in ignem inexstinguibilem ibit; similiter et qui audit ipsum. Ob id Dominus in capite suo accepit unguentum, ut ecclesiae spiret incorruptionem. Ne ungamini tetro odore doctrinae principis hujus saeculi, ne captivos vos abducat a proposita vita.“ *Ad Ephes.* XVI—XVII.

2° *S. Polycarpus* ecclesiae adhaerendum esse tam strenue defendit, ut Marcioni, haeretico, dicenti: Agnosce nos; respondisse feratur: Agnosco te primogenitum Satanae. Euseb. E. H. lib. IV. cap. XIV. Idem ad *Philippenses,* cap. VII.: „relin-

quentes — inquit — vanitatem multorum et falsas doctrinas ad traditam nobis ab initio doctrinam revertamur;" item cap. III.: „aedificari poteritis si in Pauli epistolas intueamini in fide, quae vobis est data; *quae est mater omnium nostrum.*" Quin etiam S. Irenaeus „in conspectu Dei" affirmavit, beatum Polycarpum, si Florini haeresin audiisset, „exclamaturum continuo, et obturatis auribus suis dicturum fuisse prout ipsi moris erat: Deus bone, quae me in tempora reservasti, ut haec sustinerem: atque ex loco ipso aufugiturum, in quo seu stans seu sedens, ejusmodi sermones audiisset." S. Iren. in *epist. ad Flor.* ap. Eus. E. H. lib. V. cap. XX.

Ex quibus apparet, quantopere patres illi censerent, a quovis errore maxime alienam esse Christi ecclesiam.

Arg. III. *Ex aliis nonnullis patribus. S. Irenaeus,* beati Polycarpi discipulus, apostolica successione exposita ita prosequitur: „non oportet adhuc quaerere apud alios veritatem, quam facile est ab ecclesia sumere, cum *apostoli* quasi in depositorium dives, *plenissime in eam contulerint omnia,* quae sint veritatis, *ut* omnis quicunque velit, sumat ex ea potum vitae. Haec est enim vitae introitus, omnes autem reliqui fures sunt et latrones." *Adv. haer.* III. 4. — Ab eodem fides in ecclesia esse dicitur, „semper a Spiritu Dei, quasi in vase bono eximium quoddam depositum juvenescens, et juvenescere faciens ipsum vas, in quo est." III. 24. Item l. c. „Ubi enim ecclesia, ibi et Spiritus Dei, et ubi Spiritus Dei, illic ecclesia et omnis gratia; *Spiritus autem veritas.*" — Libro V. cap. 20. haec addit: „ecclesiae quidem praedicatio vera et firma, apud quam una et eadem salutis via in universo mundo ostenditur. Huic enim creditum est lumen Dei."

Clemens Alexandrinus: „homo Dei esse, et Domino fidelis esse desiit, qui adversus ecclesiasticam recalcitravit traditionem, et in humanarum haereseon desiluit opiniones." *Strom.* VII. cap. XVI. — *Origenes:* „Non debemus attendere eis, qui dicunt: ecce Christus, non autem ostendunt eum in ecclesia; . . . quae plena est lumine vero, quae est columna et firmamentum veritatis." *In Matth.* tract. XX. — *Tertullianus:* ecclesiae infallibilitatem non nisi absurde negari docet.

„Age nunc — inquit — omnes erraverint . . . nullam respexerit Spiritus sanctus, uti eam in veritatem deduceret, ad hoc missus a Christo, ad hoc postulatus de Patre, ut esset doctor veritatis; neglexerit officium Dei villicus, Christi vicarius, sinens ecclesias aliter interim intelligere, aliter credere, quod ipse per apostolos praedicabat," etc. *De praescr.* cap. XXVII. — *S. Athanasius:* „Sufficit his duntaxat verbis ad illa (haereticorum paradoxa) respondere: Haec catholicae ecclesiae non sunt." *Epist. ad Epict.* — *S. Hieronymus:* „Poteram omnes propositionum (falsarum) rivulos uno ecclesiae sole siccare." *C. Lucifer.* cap. XXVIII. — *S. Augustinus:* „Ipsa est ecclesia sancta, ecclesia una, ecclesia vera, ecclesia catholica, contra omnes haereses pugnans; pugnari potest, expugnari tamen non potest. Haereses omnes de illo exierunt, tanquam sarmenta inutilia de vite praecisa; ipsa autem manet in radice sua, in charitate sua." *De symb. ad Catech.* Serm. I. 6.

Arg. IV. *Ex praxi ecclesiae et monumentis. a)* Ecclesiae praxis ea semper fuit, ut quicunque cum ecclesia catholica dissentirent, haeretici haberentur. Quod quidem factum publicum universarum haereseon historiis certissimisque conciliorum ac Pontificum decretis memoriae proditum est.

b) In monumentis spectantur: 1° *Columba*, quae est S. Spiritus, insidens *cathedrae*, quae est signum magisterii ecclesiastici. (In *graffito* coemeterii *Ad duas lauros,* etc.) 2° *Columna,* supra quam Christi monogramma conspicitur, Petrum inter et Paulum collocata. (Buonarotti, *Vetri*, t. XIV.) 3° *Navis,* quae portatur a pisce seu delphine, Christi symbolo. (Cf. Kraus, *Real-Encyklop.* p. 507. et 521.) Pictura quaedam in coemeterio S. Callisti protectionem divinam in hunc modum exprimit: navicula in medio mari jactatur fluctibus, qui virum extra navim obruunt, mox, ut videtur, periturum; at alii viro, in navicula oranti, juvenis nimbo circumdatus de nubibus dextra extensa praesidium porrigit (Kraus, p. 732.). 4° *Arca*, qua naufragium non passa homines diluvii eripiuntur fluctibus (Kraus, p. 500.).

Objectiones.

Obj. I. Infallibilitas humano generi perniciosa est. Ergo Christus eam suae ecclesiae non concessit. Prob. *antec.* Qui sese infallibilem esse credit, neglecta ulteriori veritatis inquisitione, iners evadit; dissentientium opiniones intolerantia fanatica spernit. Haec autem maxime perniciosa sunt.

Resp. Nego antec. Ad probationem *dist.:* infallibilitas inertiam et intolerantiam parit per se, *nego;* per abusum, *transeat.* Assistentia divina hominem in cognoscenda veritate dirigit; activitatem autem humanam, quae plurimis scientiis vi naturalis luminis exercetur, non minuit, cum inquirendi nulla aut facultas, aut objectum, aut impulsus infallibilitate dematur. — Neque tolerantia caritatis et certitudinis, sed indifferentismi tolerantia infallibilitate prohibetur.

Instabis. Qui habet finem, quiescit. Jam veritatem, quae est inquirendi finis, se habere autumant, qui infallibilem ecclesiam credunt. Ita quiescunt inertes.

Resp. Dist. maj.: Qui habet finem, quiescit a fruitione finis, *nego;* a petitione finis, *subdist.:* quantum ad finem, quem habet, *conc.;* quantum ad omnia, *nego. Dist.* min.: infallibilistae autumant, se habere *quamcunque veritatem*, *nego;* veritatem, a Christo ecclesiae relictam, *subdist.:* per modum fidei, *conc.;* cum sacrae doctrinae scientia, *nego.* Et *nego* conclusionem. Et sane 1° quae fides docet, tractatum scientificum non excludunt, prout Angelici *Summae* commonstrant; 2° praeter fidei veritates, infinitae propemodum veritates naturales investigandae relinquuntur; 3° vera hominis activitas non in eo sita est, quod in aeternum dubius veritatem exquirat, sed in iis capessendis bonis, quae, fide praelucente, obtineri possunt.

Urgebis. Si ecclesia deficere in fide nunquam potest, S. Spiritui eam docenti resistere nequit. At si resistere nequit libera non est. Infallibilitas igitur absurda est.

Resp. Dist. maj.: S. Spiritui resistere non potest universa ecclesia, *conc.;* singula ecclesiae membra, *nego.* Et *dist.* min.: libertate destituitur, si resistere non potest ex necessitate naturae, *conc.;* ex efficacia gratiae, *nego.*

Dices. Etiam universa ecclesia est libera. Ergo.

Resp. Conc. antec.: *Nego* consequens. Sicut enim aliquis potest, salva libertate, confirmari in bono, ita et in vero. Itaque libertas non perit, cum Christus per assistentiam Spiritus sancti constituit ecclesiam in veritate infallibilem.

Obj. II. Si ecclesia ob textus allatos dicitur infallibilis, ob aliorum textuum analogiam dici debet impeccabilis. At non est impeccabilis. Ita nec infallibilis. Prob. *major*: v. g. Christus discipulis suis ait: *Estote ergo vos perfecti, sicut et pater vester caelestis perfectus est.* Matth. V. 48.

Resp. Dist. maj.: ecclesia dici debet impeccabilis, in quantum singula ejus membra possunt peccare, *nego;* in quantum necesse est, ut in membris semper sanctitatis fructus operetur, *conc.* Et contradistincta minori, *nego* conclusionem. Probationem majoris *dist.:* Christus dicens: *estote perfecti* etc. ad perfectionem invitat, *conc.;* perfectionem suis donat, *nego.* Probavimus autem, infallibilitatem a Christo fuisse donatam ecclesiae.

Urgebis. In Christi sermone, quo S. Spiritum ecclesiae promissum esse, catholici asserunt, nonnulla ad solos apostolos pertinere constat; v. g. Joan. XIV. 28.: *Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem:* etc. Ergo nihil obstat, quominus sermonem totum exclusive ad apostolos habitum esse putemus.

Resp. Dist. antec.: in Christi sermone *nonnulla* ad solos apostolos pertinent. *conc.;* ea, quibus infallibilitas probari solet, *nego.* Solutio ex argumentis patet.

Instabis. Textuum, in argumentis allatorum, haec interpretatio videtur verior, ut locutio: *in aeternum* ad apostolorum aetatem, et assistentia, si divinitus apostolorum etiam successoribus promissa sit, ad veritates fundamentales restringatur. Ergo infallibilitas incerta est.

Resp. Nego antec. Probavimus enim, claram Christi pollicitationem nulla prorsus interpretatione eludi posse. Contextus; textuum collatio, uti illud Matthei: *usque ad consummationem saeculi,* et hoc Joannis: *in aeternum;* et veterum consensio rem minime incertam relinquunt. De articulis fundamentalibus quaest. V. art. 2. dictum est satis.

ARTICULUS IV.

Utrum ecclesia docens sit infallibilitatis activae subjectum.

I. Infallibilitatis charisma ecclesiae concessum vidimus. Speciatim addamus, utrum omnia ecclesiae membra eodem modo subjectum infallibilitatis dici debeant.

Richeriani, Pistorienses aliique multitudinistae (cf. q. III. De hierarchia), ut omnia, quae ad potestatem ecclesiasticam spectant, ita maxime infallibilitatem prius, immediatius et essentialius fidelium universitati, *secundario* tantum et ministerialiter episcopis ac Romano Pontifici collatam esse contendunt. Catholici episcopos cum Romano Pontifice praecipuum infallibilitatis subjectum esse docent.

II. Duplex infallibilitatis species ecclesiae concessa est, quarum altera *passiva* seu in credendo dicitur, altera *activa* seu in docendo. Et duplex in ecclesia membrorum species reperitur; altera eorum est, qui *discunt,* altera eorum, quibus *docendi* munus incumbit. Infallibilitatem passivam ecclesiae discenti sic competere, intelligitur, ut ecclesiae docenti conjuncta unum cum ea mysticum Christi corpus efficiat; nulla tamen fidelium infallibilitas, si suis non uniantur pastoribus. Sed pastores independenter a fidelibus infallibilitate activa pollent. Itaque ecclesia docens infallibilitatis activae subjectum habetur.

III. Ecclesia docens ex iis constituitur, quibus proprie jus officiumque authentice docendi universam ecclesiam commissum est. Quod quidem jus officiumque spectari potest 1° in Romano Pontifice, *ex cathedra* docente; 2° in conciliis oecumenicis; 3° in corpore episcoporum, Summo Pontifici unitorum, per orbem disperso. De tertio jam disseritur. Animadvertendum est autem, infallibilitatem episcopatui seu universitati episcoporum attribui, non singulis episcopis.

Thesis: *Ecclesia docens est infallibilitatis activae subjectum.*

Argumenta.

Arg. I. Ecclesia discens audire debet ecclesiam docentem, id est, ecclesiae pastores. Ergo si pastores errarent, universa errare cogeretur ecclesia. Porro ecclesiam infallibilitate instructam esse, probavimus. Ergo ecclesiae pastores in fidem docendo errare nequeunt. Quod autem ecclesia discens audire debet docentem, id patet. *a)* Ex eo quod pastorum coetus in hominibus fidem edocendis Christi personam gerit, qui post resurrectionem apostolis suis apparens ait: *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos.* Joan. XX. 21. *b)* Ex constitutione ecclesiae hierarchica, alias demonstrata. *c)* Ex ecclesiae magisterio, divinitus instituto. Cf. quaest. IX.

Arg. II. Christi promissiones de infallibilitate primario et immediate factae sunt ecclesiae rectoribus et in ordine ad docendi munus. Docens igitur ecclesia subjectum est infallibilitatis activae. Prob. *antec. Matth.* XVI. 18. Petrus instituitur *petra,* a qua totum aedificium firmitatem habet; *Matth.* XXVIII. 18—20. Christus spondet, sese in omnes aetates cum iis fore, quibus: *euntes docete* dixerat; *Joan.* XIV—XVI. S. Spiritus apostolis promittitur, quibus munus testimonii de Christo perhibendi mandatum fuerat. Hinc et beatus Irenaeus iis parendum esse docet, „*qui cum episcopatus successione charisma veritatis certum* secundum beneplacitum Patris acceperunt.“ Adv. Haer. IV. 26.

Arg. III. „Illos, quos Deus ad aliquid eligit, ita praeparat et disponit, ut ad id, ad quod eliguntur, inveniantur idonei.“ S. Thom. III. q. XXVII. art. 4. Atqui ecclesia docens eligitur, ut per eam fideles fidem inconcusse discant; quod infallibilitatis expers efficere nequit. Ergo. — Item: „Quanto aliquid magis appropinquat principio in quolibet genere, tanto magis participat effectum illius principii.“ S. Thom. III. q. XXVII. art. 5. Jam vero ecclesia docens S. Spiritui, tanquam infallibilitatis principio, propinquissima est. Ergo. Patet *minor.* Etenim S. Spiritus ecclesiae infallibilitatis principium est, in quantum ecclesiam docet. At ecclesia docens praedicando et docendo S. Spiritus instrumentum est.

Igitur ecclesia docens seu pastorum coetus magis participat effectum Spiritus sancti, qui est in ecclesia inerrantiae principium et virtus principalis.

Quid veteres ea de re senserint, testimoniis ostendimus infra, de magisterii et de conciliis tractantes.

Objectiones.

Obj. I. Fides in religione quoque Judaica conservanda fuit. Atqui rectores ecclesiae Judaicae in fide errare potuerunt. Ergo nec ecclesiae Christianae pastores infallibiliter docere opus est.

Resp. Transeat min. Et negata paritate, *nego* conclusionem. Quidquid de synagogae inerrantia censueris,[1]) praerogativas ecclesiae Romanae non labefactabis. Inter legem enim antiquam et novam triplex differentia, quantum ad hanc quaestionem, reperitur, videlicet: *a)* in gente Judaica praeter sacerdotum ministerium ordinarium aderat extraordinaria prophetarum missio; *b)* ecclesia Judaica, cum particularis uniusque gentis esset et veritatum revelatarum numero ecclesia Christi valde inferior, charismate infallibilitatis minus periculose carebat; *c)* ecclesiae Judaicae nusquam factae sunt infallibilitatis promissiones illae manifestae et locupletes, quas factas esse constat ecclesiae Christi.

Obj. II. Ecclesia docens infallibilis non erit, si omnes apostoli erraverint. At erraverunt omnes; nam Christus mox ad Patrem rediturus *„undecim apparuit: et exprobravit incredulitatem eorum et duritiam cordis, quia iis, qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt“*. Marc. XVI. 14. Ergo.

Resp. Dist. maj.: si apostoli *in docendo* erraverint post adventum S. Spiritus, *conc.;* ante adventum, *nego.* Et hoc responso omnes id genus objectiones solvuntur. Audiatur S. Thomas: (discipuli) „quamvis prius Spiritum sanctum habuissent in munere gratiae, quo perficiebantur ad ea quae

---

[1]) Cf. argumenta, quibus infallibilem et visibilem fidei regulam pro lege antiqua propugnat Joannes a S. Thoma, *Cursus theolog.* tract. de auctor. Summi Pontif. disp. I. art. 1.

ad singulares personas eorum pertinebant, tamen in die etiam Pentecostes susceperunt Spiritum sanctum, sed in munere gratiae quo *perficiebantur ad promulgationem fidei in salutem aliorum*". *In IV. Sent.* dist. VII. quaest. I. art. 2. q. 2. sol.

Instabis. Apostolorum infallibilitas non competit nisi eis, ad quos transmissae sunt apostolorum praerogativae omnes. At non omnes ad successores apostolorum transmissae sunt. Ergo nec infallibilitas.

Resp. Dist. maj.: infallibilitas non competit nisi eis, ad quos transmissae sunt apostolorum praerogativae ordinariae, *conc.;* extraordinariae, *nego.* Et *dist.* min.: non transmissae sunt praerogativae extraordinariae, *conc.;* ordinariae, *nego.* Potestas et praerogativae, quae *ad fieri,* ut ajunt, ecclesiae fundandae pertinebant, aut quae ad apostolos ut privatos spectabant, in successores transmittendae non fuerunt; sed quaecunque ecclesiae conservandae causa et ad regimen ordinarium divinitus concessa sunt, haec necessum fuit cum ipsa ecclesia manere.

Obj. III. Infallibilitas moram nullam laboremve in definiendo requirit. Atqui maxima saepe mora et ecclesiae labor in docendo conspicitur, velut in definienda immaculata Conceptione et infallibilitate Pontificia. Ergo.

Resp. Dist. maj.: nulla mora aut labor requiritur, ubi habetur infallibilitas inspirationis, *transeat;* assistentiae, *nego.* Et *dist.* minorem: illa mora et labor a S. Spiritu ad definitionem opportunam et certam diriguntur, *conc.;* ea directione vacant, *nego.* Responsum paucis exponam.

a) Quantum ad moram. Infallibilitas assistentiae humanam operationem non excludit, sed eam excitat et dirigit ad ecclesiae salutem procurandam. Jam vero inter ecclesiae rectores, cum non omnes et singuli infallibilitatem acceperint, nonnunquam de credendis lis movetur. Neque tamen quaevis orta lis definitione dirimenda est, sed si fidelium salus inter hujusmodi lites periclitetur, aliave causa gravissima id postulet, ecclesia per S. Spiritus assistentiam, quantum opus est, ad definiendum excitatur et dirigitur. Ita saeculo IV. consubstantialitas Filii contra Arium, hac aetate nostra Pontificia infallibilitas

decreto solemni declarata est; alia contra, v. g. quaestio de auxiliis nunquam. Judicium autem de mora privato nulli competit, sed ecclesiae, quam Deus in temporibus etiam cognoscendis dirigit.

b) Nihil demum obstat, cur *labor* infallibilitatem *assistentiae* comitetur. Nam ecclesiae definitiones ex proxima Dei inspiratione non scribuntur, sed desumuntur e fidei deposito. Quapropter res ipsa hoc poscit, ut ab ecclesiae rectoribus, quid scripto verboque traditum sit, diligentius investigetur. Quin imo apostolis et senioribus Hierosolymis ad definiendum congregatis, *magna conquisitio* facta est. *Act.* XV. 7. Auctor vero libri II. *Machabaeorum*, cap. II. 27. et S. Lucas cap. I. 1—4. in evangelio scribendo laborem se subiisse significant.

Urgebis. Si labor in docendo requiritur, in quaestionem vocari potest, utrum ecclesia docens ea, qua opus est, diligentia in definiendo usa sit. Ex hac igitur parte incerta erit ecclesiae auctoritas.

Resp. Dist. antec.: id in dubium vocari potest ratione habita infirmitatis humanae, *conc.;* divinae Providentiae, *nego.* Videlicet Christus absolute praescripsit, ut fideles ecclesiam docentem audiant; absolute igitur tenendum est, quod communi pastorum consensu definitur. Praeterea si discentis ecclesiae sit, de sufficienti pastorum studio judicare, mox ne unicum quidem ecclesiae docentis judicium firmum erit. Ergo nisi inficiemur, Deum sapientissimum fini coaptare media, concludendum est, ecclesiae judiciis, providente Deo, nihil defuturum, quod ad judicium firmum et solidum requiratur.

ARTICULUS V.

Utrum infallibilitatis objectum sint omnia immediate revelata.

I. Infallibilitatis objectum generatim spectatum. Generatim infallibilitatis objectum non est nova *doctrina revelanda,* sed *revelata custodienda* et *exponenda.* Siquidem Spiritus veritatis Petri successoribus ecclesiaeque ipsis conjunctae non promissus est, „ut eo revelante novam doctrinam pate-

facerent, sed ut eo assistente revelationem seu fidei depositum sancte custodirent et fideliter exponerent." Conc. Vatic. Constitutio *Pastor aeternus*, cap. IV. Et quoniam revelatio veritates tam speculativas quam practicas continet, infallibilitatis objectum merito habetur *revelata Christi doctrina de fide et moribus.*

II. Revelationes communes et privatae. Revelatio *communis* est, quae ecclesiae universae credenda proponitur; revelatio *privata,* quae personae privatae fit, ut privata et particularis est, velut revelationes, factae S. Catharinae Senensi, S. Theresiae aliisque sanctis. Revelationes privatas, etsi veritas earum doctrinalis aut falsitas ecclesiae judicio subtrahi nequit, hoc loco agitare non attinet; nam, ut Angelici verbis utar: „Innititur fides nostra revelationi Prophetis et Apostolis factae, qui canonicos libros scripserunt; non vero revelationi, si quae fuit aliis Doctoribus facta." *S. Theol.* I. quaest. I. art. 8. ad 2.

III. Revelata immediate et mediate. *Immediate* seu *formaliter* revelatum dicitur, quod est revelatum *in se* ipso; *mediate* seu *virtualiter* revelatum, quod revelatum est *in suis principiis* seu *in sua causa.*

Quaeres, quonam modo veritates per discursum ex suis principiis inferantur. *Resp.* Quaedam in principiis, id est, in praemissis continentur, „ut pars in toto, vel ut singulare in universali, vel ut implicitum in explicito terminis aequivalentibus expressum" (Bill. *Diss. prooem. De theologia,* art. 7.). Haec autem inferuntur per discursum *improprium* et *pure explicativum,* non per discursum *proprium* et *rigorosum;* discursus autem pure explicativus non est causa movens assensum, sed causa, quae assensus motivum, id est, revelationem applicat.

Alia „ratione connexionis naturalis, — ita Billuart l. c. — hoc est vel ut proprietas in essentia, vel ut effectus in causa" in praemissis continentur; *conclusiones theologicae* nuncupari solent, de quibus pauca sequenti articulo praenotabimus. Haec porro per *discursum proprium* ex praemissis revelatis inferuntur.

IV. Veritates, quae per discursum improprium et pure explicativum ex una aut duabus praemissis im-

mediate revelatis inferuntur aequivalenter immediate revelatae censentur. Hujusmodi enim veritates, ut modo diximus, propositiones particulares sunt, quae in universali immediate revelata includuntur. Sed propositiones particulares in universali quasi partes actuales in toto includuntur, et ab ea modo tantum significandi differunt. Exempli causa ponatur haec propositio universalis immediate revelata: *Christus pro omnibus mortuus est;* quae propositio, cum Dei cognitionem circa homines non confusam, sed explicitam et distinctam singulorum exprimat, cadit formaliter et expresse, quantum est ex parte Dei, supra omnes et singulos eorum. Qua de causa earum propositionum revelatio a pluribus theologis non virtualis sed *formalis confusa* nuncupatur; ita tamen, ut *confusa* non ex parte Dei, sed respectu nostri dicatur; namque ut distincte percipiamus, v. g. Christum pro Salomone mortuum esse, revelatio Dei expressior non requiritur, sed certo tantum cognoscere opus est, Salomonem esse hominem. Cf. Salmant. Tract. XVII., *De fide;* disp. I. dubium III. §. 3.; Billuart, *diss. prooem. De theologia*, art. 7.; *De regulis fidei,* disp. IV. art. 9.

V. Doctrina de fide et moribus. Diximus infallibilitatis objectum esse revelatam doctrinam de fide et moribus. In hac autem formula omnia comprehenduntur, quae ad doctrinam de fide, quamvis *sub diverso respectu,* vere pertinent. Objectum enim fidei est 1° *proprium* et *commune.* Objectum *proprium* sunt veritates supernaturales; objectum *commune* veritates, quae naturali etiam lumine rationis, etsi praeterea revelatae sunt, ab homine cognoscuntur. Cf. S. Thom. II. II. quaest. II. art. 4. — 2° *Principaliter intentum* et *ad principaliorum manifestationem ordinatum.* Ita docet S. Thomas: „per se ad fidem pertinent illa quae directe nos ordinant ad vitam aeternam; sicut sunt tres personae omnipotentis Dei, mysterium incarnationis Christi, et alia hujusmodi . . . Quaedam vero proponuntur in sacra Scriptura ut credenda, non quasi principaliter intenta, sed ad praedictorum manifestationem, sicut quod Abraham habuit duos filios, quod ad tactum ossium Elisaei suscitatus est mortuus, et alia hujusmodi, quae narran-

tur in S. Scriptura in ordine ad manifestationem divinae majestatis vel incarnationis Christi." II. II. quaest. I. art. 6. ad 1um. 3^{0} *Per se* aut *per accidens:* „fidei objectum per se est id per quod homo beatus efficitur . . . Per accidens autem aut secundario se habent ad objectum fidei omnia quae in sacra Scriptura divinitus tradita narrantur, sicut quod Abraham habuit duos filios, quod David fuit filius Isai, et alia hujusmodi." S. Thom. II. II. quaest. II. art. 5. — 4^{0} *Directe* et *indirecte:* „ad fidem — Angelicus ait — pertinet aliquid dupliciter: uno modo directe, sicut ea quae nobis sunt principaliter divinitus tradita, ut Deum esse trinum et unum . . . Indirecte vero ad fidem pertinent ea ex quibus negatis consequitur aliquid contrarium fidei, sicut si quis diceret Samuelem non fuisse filium Helcanae; ex hoc enim sequitur Scripturam divinam esse falsam." I. quaest. XXXII. art. 4. — Ad revelationis ergo depositum diversa pertinent, quae in formulam *doctrinae de fide* conclusa sunt.

VI. Güntheriani. Probandum est infallibilitatis objectum esse immediate *revelata omnia: omnia*, ut eorum excludatur error, qui infallibilitatem ad fundamentalia quaedam restringunt; *revelata*, id est, revelatorum veritatem, ut excludatur error Antonii Günther (1783—1863), qui ecclesiam infallibilem esse asserit, non ut dogmatis *veritatem* doceat, sed ut eos dogmatis intelligendi modos proponat, qui diversis aetatibus *aptissimi* sint; scilicet Güntheriani ad supremam et veram dogmatum intelligentiam ope scientiae philosophicae perveniendum esse arbitrantur. Cf. Conc. Vatic. sess. III., *De fide et ratione,* can. III.

Ecclesia catholica profitetur, ecclesiae infallibilitatem quoad immediate revelata esse dogma revelatum; hujus autem negatio haeresis haberi debet.

Thesis: *Infallibilitatis objectum sunt omnia immediate revelata.*

Argumenta.

Arg. I. Quod hominibus infallibiliter ab apostolis tradendum fuit, id ab ecclesia infallibiliter conservandum est. Apostoli autem infallibiliter *omnia* revelata ecclesiae tradiderunt.

Infallibilitatis igitur objectum sunt omnia immediate revelata. *Major* constat ex articulis praecedentibus. Prob. *minor*.

Christus ait: „*Euntes docete omnes gentes . . . docentes eos servare* omnia, quaecunque *mandavi vobis*, Matth. XXVIII. 20. S. Spiritus ad *omnia* docenda expresse promittitur: *docebit vos omnia et suggeret vobis* omnia quaecunque *dixero vobis*. Joan. XIV. 26. Quin etiam hic est proprius Spiritus sancti effectus, quod per Ipsum *tota* revelata veritas cognoscitur et multa creduntur, quae absque illo Spiritu veritatis prius portari non poterant; sicut scriptum est: *Adhuc* multa *habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos* omnem veritatem, *ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πάσαν τὴν ἀλήθειαν.*“ [1]) Joan. XVI. 12, 13.

Quibus firmamentum ex eo adjungitur, quod revelata ut *unum totum* et *indivisum* in ipsa S. Scriptura designantur. Veritates enim revelatae in hac formula: *veritas* et *evangelium* comprehenduntur. Etenim Servator oravit: *sanctifica eos in veritate, ἐν τῇ ἀληθείᾳ*, Joan. XVII. 17.; et S. Paulus ecclesiam vocat: *firmamentum veritatis, τῆς ἀληθείας*, I. Tim. III. 15. Veritates revelatae dicuntur *evangelium* a Christo, praecipiente: *praedicate evangelium, τὸ εὐαγγέλιον*, Marc. XVI. 15.; ob eamque rem haeresis ab apostolo tanquam „*aliud* evangelium“, Gal. I. 6. damnatur. *Totum* autem revelatum tam indivisum est, ut apostolus judicaverit: *licet nos, aut Angelus de caelo evangelizet vobis praeterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit*, Gal. I. 7. Unde simpliciter statuit: *una fides*, Eph. IV. 5. Ergo cum *omnia* revelata sint *una* fides, *una* veritas, *unum* evangelium, consequens est, ut quaecunque immediate revelata sunt, in iis omnibus et singulis ecclesia sit prorsus expers erroris.

Arg. II. *Ex natura infallibilitatis.* Infallibilitas in revelatis aut tota aut nulla est. At nullam non esse, theses praecedentes demonstrant. Ergo. Prob. *major*.

Infallibilitas, quae ad omnia revelata non extenditur, quoad nos omnino incerta est. Incerta autem infallibilitas nulla

---

[1]) Tischendorf: *ἐν τῇ ἀληθείᾳ πάσῃ*. Sed sensus idem est.

est. Ergo. Evidens enim est ex iis etiam, quae supra (quaest. IV. art. 5.) de distinctione *fundamentalium* enucleavimus, nullam normam esse, quam in dijudicandis revelatis a revelatis sequeremur. Qua quidem dijudicandi facultate sublata, dubitatio universalis sancitur, evacuantur divina eloquia et missio Spiritus sancti frustratur.

Arg. III. *Ex veteribus. a)* Patres simpliciter *fidei* unitatem necessariam esse docent. Unitas autem fidei postulat infallibilitatem. *b)* Patres supra (p. 248—251) pro infallibilitate citati, eam ad omnia revelata manifesto extendunt. *c)* Est antiquissima regula, qua fideles traditis stare, nulla veritate excepta, jubentur. Cf. S. Barnabas XIX. 11.; Ign. Ant. *Trall.* VI., *Smyrn.* IV., *Eph.* VII.; S. Polycarp. *Ad Philipp.* VII.; *Epist. ad Diogn.* XI.; S. Justinus, *Dial. cum Tryph.* LXXX.; S. Irenaeus, *Adv. haer.* I. cap. 10. III. 2., 3., 4.; Clem. Alexandr. *Strom.* VII. 16.; Tert. *De praescr.* passim, etc. *d)* Ecclesiae praxis idem ostendit, in qua semper ratum fuerit principium, erroribus quibusvis, veritati revelatae contrariis, haereseos notam inuri oportere.

Objectiones.

Obj. I. „Ratio eorum quae sunt ad finem, a fine sumitur," ut docet Angelicus, *Phys.* II. lect. IV. At Christi finis fuit, ut praecipua tantum revelata crederentur. Ergo infallibilitas, quae est ad hunc finem, pro praecipuis tantum revelatis promissa est. Prob. *min.* Nimirum ipsa ecclesia paucos duntaxat articulos necessitate medii aliosque nonnullos necessitate praecepti credendos esse docet.

Resp. Conc. maj. *Dist.* min.: Christi finis fuit, ut praecipua tantum crederentur explicite et cetera implicite *concedo;* secus, *nego.* Diligens argumentorum consideratio affatim ostendit, omnia revelata fuisse ecclesiae commissa, quae, Deo efficaciter assistente, custodiat. Scopus autem Christi partialis fuit, ut omnes et singuli fideles praecipuas saltem veritates, quae hominem ad finem supernaturalem praeluceant, explicite crederent; finis *totalis* fuit, ut ditissimus revelatorum thesaurus servaretur ab ecclesia, quae omnibus omnium aetatum fidelibus, quan-

tum ferre possent aut vellent, doctrinae revelatae dispertiret divitias.

Ad probationem *minoris* responsum ex dictis de articulis fundamentalibus (q. V. art. 2.) in promptu est.

Urgebis. Infallibilitas hominum sanctificandorum gratia ecclesiae donata creditur. Atqui ad hominem sanctificandum exiguus revelatorum numerus plane sufficit, sicut scriptum est: *Haec est autem vita aeterna: ut cognoscant te, solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum.* Joan. XVII. 3. Ergo infallibilitas ad pauca revelata extenditur.

Resp. Conc. maj. *Dist.* min.: ad hominem sanctificandum pauca revelata sufficiunt absolute, *conc.;* hypothetice, *subdist.:* simplicioribus sufficiunt, *conc.;* ecclesiae, *nego.* Id non agitur, quid fieri potuerit, sed quid factum sit. Ex argumentis porro liquet Christi praeceptum, ut *omnia* revelata et praedicata custodiantur. Discrimen autem est inter fideles aliquos et inter ecclesiam; namque fideles singuli sibi provident, ecclesiae vero omnibus omnium temporum providendi grande munus demandatum est. Ob eamque rem *omnia quaecunque* revelata, non omnibus et singulis fidelibus, sed ecclesiae ad homines sanctificandos necessaria sunt, quemadmodum omnis civitas bene ordinata legum suarum universitatem servat, etsi civibus aliis alia, secundum personarum temporumque differentias, ad bonum civile explicite respicienda sunt. Allata igitur Jesu sententia fidei compendium exhibet, ad quod alia reducuntur. Cf. S. Thom. II. II. quaest. I. art. 8 et 6. Quid plura? Revelatione voluit Christus multas veritates manifestare: infallibilitate noluit easdem conservare?

Obj. II. Vocabulum „omnia", sensu latiori quandoque usurpatur. Ergo non repugnat, Christum vocem sensu latiori adhibuisse locis prolatis *Matth.* XXVIII.; *Joan.* XIV. et XVI.

Resp. Transeat antec. *Nego* conseq. Etenim S. Scripturae locis, qui huc spectant, sensus latior ex nullis adjunctis assignari potest. Praeterea truncata infallibilitas tam ridicula quam inanis est; *ridicula,* quoniam nihil est, quod Spiritus Dei in una aut altera veritate se subducat; *inanis,* quoniam fallibilis infallibilitas absurda est.

Instabis. Erraverunt apostoli, jam misso Spiritu sancto. Ergo etiam ecclesia in nonnullos errores incidere potest. Prob. *antec.* Crediderunt apostoli scriptisque docuerunt, universale instare judicium; v. g. S. Paulus I. *ad Cor.* X. 11. ait: *Haec... scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines saeculorum devenerunt.* Cf. I. Joan. cap. II. v. 18.; *Apoc.* XXII. 20.

Resp. Nego antec. et conseq. Ad probationem antec. *dist.:* S. Paulus indicat sextam, ut ajunt, mundi aetatem, *conc.;* instantem mundi finem, *nego.* Elapsis plurimis saeculis, Christi tempus advenit. Haec mundi aetas, quae a Christo ad diem judicii decurrit, in S. Scriptura *novissima* („novissime, diebus istis"), *Ad Hebr.* I. 1., 2.; *plenitudo temporis, Gal.* IV. 4.; *Ephes.* III. 11., et a scholasticis sexta aetas appellatur, quod quinque priores ab Adam ad Noe, a Noe ad Abraham, ab Abraham ad David, a David ad transmigrationem Babylonis, a transmigratione ad Christum transierint. S. Thomas, *In psalm.* VI. n. 1.: XXXVI. n. 18. Ceterum apostolus fideles adhortatur, ne rumore terreantur, *quasi instet dies Domini,* II. *Thess.* II. 2.

Urgebis. Quaedam a posterioribus tanquam revelata creduntur, quae prius non credebantur. Ergo quaedam revelata ab ecclesia aut ignorata aut conficta sunt.

Resp. Dist. antec.: quae prius non credebantur ab aliquibus ecclesiae membris, *conc.;* ab ecclesia simpliciter *subdist.:* non tam explicite, *conc.;* non implicite, *nego.*

Veritates fidei aut *explicite* aut *implicite* revelatae sunt. De implicite revelatis postea. Sed et veritates explicite revelatae certam explicationem admittunt, quae, assistente Spiritu sancto, ab ecclesia perficitur, 1° in quantum veritates sub conceptu verborumque forma clarius proponit; 2° in quantum veritatem prius directe propositam sub uno conceptu adversus aliquem errorem, postea sub alio conceptu adversus alium errorem declarat. Cujus explicationis exemplum insigne habetur explicatio dogmatis Incarnationis, saeculo IV. et V adversus Arianos, Nestorianos, Monophysitas aliasque haereses a supremo ecclesiae magisterio proposita.

ARTICULUS VI.

Utrum infallibilitatis objectum sint conclusiones theologicae.

I. Definitio conclusionis theologicae. Conclusio theologica definitur: *conclusio, quae per proprium discursum infertur ex una aut duabus praemissis formaliter et immediate revelatis.* Cf. Salmantic., Tract. XVII., *De fide,* disp. I. dub. IV. §. 4.; Billuart, Diss. prooem. *De theologia,* art. 7.; Canus, *De locis theolog.* lib. XII. cap. VI. Itaque ad conclusionem theologicam requiritur et sufficit, 1° ut alterutra aut utraque praemissa immediate revelata sit; 2° ut praemissa naturalis, si adsit, in dubium vocari non possit; 3° ut conclusio per discursum *proprium* e praemissis colligatur; discursus autem *proprius* locum habet, si conclusio in praemissis continetur ut proprietas in essentia vel ut effectus in causa; 4° ut conclusio per consequentiam necessariam ex praemissis derivetur.

II. Conclusiones theologicae virtualiter revelatae sunt. Ea virtualiter revelata dicuntur, quae non in seipsis revelantur, sed in principiis, in quibus includuntur et ex quibus eruuntur *per proprium discursum.* Hoc loco triplex expendatur modus, quo conclusiones in praemissis continentur.

1° Continentur ut pars in toto, vel ut singulare in universali, vel ut implicitum in explicito terminis aequivalentibus expressum; quod quidem conclusionum genus immediate revelatis annumerari, articulo quinto praenotavimus.

2° Conclusio, quae per *proprium discursum* ex *duabus* praemissis immediate revelatis derivatur, *formaliter* conclusio theologica, *specificative* vero veritas formaliter-implicite revelata dicitur. *Formaliter* enim, id est, praecise spectata ut conclusio per proprium discursum e praemissis illata, hujusmodi conclusio immediatius praemissarum veritate et connexione quam revelatione divina nititur; *specificative,* seu praecise ratione objecti, dicitur formaliter revelata, saltem implicite, quia formaliter implicite conclusionem revelat, qui formaliter

explicite revelat praemissas. Cf. Salm. l. c. n. 130—134. Dixi: *saltem implicite.* Namque fieri potest, ut aliunde immediate et explicite revelatum sit, quod in casu e praemissis revelatis infertur.

3° Conclusio, quae per *proprium discursum* ex *una* praemissa immediate revelata et ex *altera naturali* certa infertur, simpliciter et absque ulla distinctione *virtualiter revelata* et conclusio theologica dicitur. Quapropter argumenta mox exponenda hasce conclusiones theologicas expresse attingunt, alias autem conclusiones, sub numeris 1 et 2 explicatas, *a fortiori;* eoque efficacius, quo magis veritatum *immediate revelatarum* naturam habent; siquidem immediate revelata sunt infallibilitatis objectum primarium.

Quaeres, utrum conclusio, illata ex *duabus* praemissis *mediate* tantum revelatis, theologica habeatur.

Resp. Billuart: „affirmative, etsi forte non ita stricte. Quia adhuc deducuntur sub revelatione virtuali, licet non immediate, et potest reduci saltem mediate in formaliter revelata. Sicut in scientiis naturalibus est vera demonstratio, quamvis procedat ex principiis mediate tantum per se notis, alioquin paucissimae forent verae demonstrationes.“ Diss. prooem. *De theologia* art. 7.

III. De ratione sub qua conclusiones theologicae infallibilitatis objectum haberi debent. Haec *ratio sub qua* est ratio connexionis inter immediate revelata et ea, quae ad veritates sic revelatas custodiendas, proponendas, explicandas et defendendas requiruntur. *Media scilicet debent fini esse proportionata.* Finis autem infallibilitatis alius esse non potest atque finis *muneris docendi,* quod Christus ecclesiae commisit. Sed finis ille haud dubie est revelata *custodire* ac *declarare,* quod patres Vaticani in hunc modum significarunt: „Neque enim fidei doctrina, quam Deus revelavit, velut philosophicum inventum proposita est humanis ingeniis perficienda, sed tanquam divinum depositum Christi sponsae tradita, fideliter custodienda et infallibiliter declaranda.“ Const. dogm. *Dei Filius,* cap. IV. Et profecto revelata declarari oportet, ne obscurentur; custodiri, ne corrum-

pantur. Jam vero revelata obscurari et corrumpi possunt 1° illis doctrinis, qnae immediate revelatis *directe* repugnant; 2° ex affirmatione falsa aut erronea negatione earum doctrinarum, quae cum revelatis tam arcte colligantur, ut iisdem obscuratis aut corruptis ipsa fides revelata si non pereat, at certe aegrotet. „Ad quam (fidem) — ait S. Thomas — aliquid pertinet dupliciter . . .: uno modo *directe* et principaliter, sicut articuli fidei; alio modo *indirecte* et secundario, sicut ea ex quibus negatis sequitur corruptio alicujus articuli; et circa utraque potest esse haeresis, eo modo quo et fides.“ II. II. quaest. XI. art. 2. Hinc tria inferuntur.

1° Conclusiones theologicae, et quidquid sub ratione jam dicta ad fidem pertinet, supremo ecclesiae judicio decernuntur, quod Spiritui sancto visum sit, non quod sic discursum sit: „discursus ipse — ait Joannes a S. Thoma — et disputatio humano modo facta, non est ratio definiendi et credendi; sed quia visum est Spiritui sancto, non quidem de novo revelanti illam veritatem, sed occultam revelationem factam illuminanti et manifestanti legitimum sensum occultum . . . quia sic visum est Spiritui sancto, qui illam veritatem primo dixit, et postea manifestavit sic ibi contineri, non per novam revelationem, sed per novam manifestationem revelationis antea factae; ad quod habet ecclesia assistentiam infallibilem Spiritus sancti.“ *Curs. theol.* quaest. I. disp. I. art. 4.

2° Infallibilis Spiritus sancti assistentia ad ea procul dubio porrigitur, quae cum *deposito* (I. Tim. VI. 10.) revelationis cohaerent et quae ab ecclesia sine errore dijudicari necesse est, ut fides revelata tuto *custodiatur* et *declaretur*. Ob eamque rem conclusiones theologicae infallibili ecclesiae judicio, si falsae sint, damnari poterunt, approbari, si verae.

3° Neque tamen illimitatum infallibilitatis objectum adstruitur. Multa enim sunt, quae nulla ratione ad fidem revelatam referri censentur. „Non autem ad corruptionem fidei christianae pertinet, — ait Angelicus — si aliquis habet aliquam falsam opinionem in his quae non sunt fidei, puta in geometricalibus, vel in aliis hujusmodi, quae omnino ad fidem pertinere non possunt.“ II. II. quaest. XI. art. 2.

IV. Sententia catholica. Infallibilitatis extensio ad ea, quae dicto modo revelatis connectuntur, veritas est theologice tam certa, ut ejus negatio ex plurium sententia *haeretica*, ut alii censent *erronea*, aut *haeresi proxima*, omnibus autem consentientibus error gravissimus haberi debeat. Cf. Franzelin, *Tract. de div. trad.* etc. p. 123. Edit. 3.

Thesis: *Conclusiones theologicae sunt infallibilitatis objectum.*

Argumenta.

Arg. I. Media debent esse fini proportionata. Atqui deposito fidei custodiendo media proportionata desunt, nisi infallibilitas ad conclusiones theologicas extenditur. Ergo infallibilitatis objectum sunt etiam conclusiones theologicae. Prob. *minor*. Veritas revelata ecclesiae concredita est, ut ad multiplicia vitae momenta adhibeatur; quod haud dubie conclusionibus deducendis fieri solet. At error in conclusione ipsas praemissas afficit, obscurat, infirmat. Ergo.

Major patet ex hac manifesta Christi lege: *docentes eos servare omnia quaecunque mandavi vobis, Matth.* XXVIII. 20.; atque ex ipsa religionis Christianae indole, quae non est abstractio aut mere speculativa, sed perquam practica. Unde Angelicus: „regulae — inquit — ejus (religionis Christianae) universales dicuntur, utpote totam vitam hominis et omne quod ad ipsum quolibet modo pertinet, continentes et ordinantes.“ *In Boet. De Trin.* quaest. III. art. 3.

Minor etiam satis evidens videtur. Conclusio enim propositionibus, e quibus vi discursus proprii infertur, necessario connexa est. Sed „ratio ... connexi, quum concesseris superius, cogit inferius concedere, et quum inferius negaveris, superius item negare cogit“. Canus, *De loc. theol.* lib. XII. cap. VI.

Arg. II. Infallibilitatis objectum tantum patet, quantum *depositi* custodiendi officium postulat. Jam depositum, sublata infallibilitate quantum ad conclusiones theologicas, rite custodiri non poterit. Ergo. *Major* patet. Servator enim, cum fidei suae custodiam ecclesiae commiserit, *fini* huic certissime aptavit *media*. Prob. *minor*. Hominis est ex iis, quae certo scit, conclusiones evolvere, quae tamen in religiosis et mora-

libus sunt nimium saepe errores. Atqui ecclesia hujusmodi errores efficaciter arcere non potest, simulatque infallibilitate destituitur, qua definitive judicet, utrum dictae conclusiones cum veritatibus immediate revelatis discrepent. Ergo.

Arg. III. Ecclesia falli non potest in determinando suae infallibilitatis objectum; cum ex objecto suo incerto infallibilitas ipsa practice incerta fieret. Jam vero catholica ecclesia docet, infallibilitatis objectum esse conclusiones theologicas. Ergo. Prob. *minor.*

a) Ex doctrina communi ecclesiae. Patres vaticani declarant: „Ecclesia, quae una cum apostolico munere docendi, mandatum accepit fidei depositum custodiendi, jus etiam et officium divinitus habet falsi nominis scientiam proscribendi, ne quis decipiatur per philosophiam, et inanem fallaciam. [1]) Quapropter omnes christiani fideles hujusmodi opiniones, quae fidei doctrinae[2]) contrariae esse cognoscuntur, maxime si ab Ecclesia reprobatae fuerint, non solum prohibentur tanquam legitimas scientiae conclusiones defendere, sed pro erroribus potius, qui fallacem veritatis speciem prae se ferant, habere tenentur omnino.“ Const. dogm. *Dei Filius,* cap. IV. Cf. l. c. *De fide et ratione,* can. III. et *epist.* Pii IX. ad archiep. Monac. et Frising. *Gravissimas inter,* 11. Dec. 1862. — Rursus Leo XIII.: „judicare posse Pontifex pro auctoritate debet quid eloquia divina contineant, quae cum eis doctrinae concordent, quae discrepent: eademque ratione ostendere quae honesta sint, quae turpia: quid agere, quid fugere, salutis adipiscendae caussa, necesse sit: aliter enim nec eloquiorum Dei certus interpres, nec dux ad vivendum tutus ille esse homini posset.“ Encycl. *Sapientiae Christianae.* — Accedit omnium theologorum consensus.

b) Ex praxi ecclesiae. Concilium Constantiense sessione VIII. contra Wicleff, sessione XV. contra Hus plures articulos damnavit in rebus mediate revelatis, conciliique sententia a Martino V. confirmata est; item inter theses, quas Pius V. dam-

---

[1]) Coloss. II. 8. — [2]) Cum non exprimantur verba: „doctrinae *etiam mediate revelatae* contrariae“, thesis nostra tantummodo insinuatur. Cf. Coll. Lac. t. VII. c. 208.

navit contra Bajum; inter 101 propositiones, a Clemente XI. damnatas contra Quesnell; in *Constitutione dogmatica* „Auctorem fidei", qua Pius VI. Pistoriensium et Jansenistarum errores, cuique appositis notis, damnavit et reprobavit, conclusiones theologicae reperiuntur. Jam vero totius orbis ecclesia istis sententiis eam obedientiam et subjectionem profitetur, quam praestare tenemur auctoritati infallibili. Ergo ecclesia est infallibilis in proponendis conclusionibus theologicis. — Quam quidem conclusionem S. Paulus complecti videtur his verbis: *O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates, et oppositiones falsi nominis scientiae, quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt.* I. Tim. VI. 20, 21.

Objectiones.

Obj. I. Infallibilitatis objectum est revelata doctrina de fide et moribus. At conclusio theologica non est revelata. Ergo theologicam conclusionem infallibilitatis objectum esse, falso asseritur.

Resp. Dist. maj.: Infallibilitatis objectum est revelata doctrina et quae ad eam referuntur, *conc.;* revelata doctrina in se tantum, *nego.* Item *dist.* min.: conclusio theologica non est revelata immediate, *conc.;* mediate seu virtualiter, *nego.* Christi ecclesia e lumine divinae revelationis de aliis etiam judicat veritatibus, quatenus cum revelatis cohaerent. „Eo ipso igitur — inquit cl. Zigliara — quod supernaturali criterio Ecclesia infallibili judicio decernit de omnibus revelatis, etiam potitur ipsa jure infallibiliter decernendi de doctrinis quae illis concordant aut adversantur." *Propaed.* lib. IV. cap. XIV. concl. 3.

Instabis. Ad fidem et mores non pertinent illae propositiones philosophicae aliarumque scientiarum conclusiones, quae de fide et moribus non agunt. Ergo hujusmodi certe propositiones ab ecclesia infallibiliter damnari aut approbari non possunt.

Resp. Dist. antec.: ad fidem non pertinent propositiones, quae de fide et moribus non agunt directe nec indirecte, *conc.;* directe solum, *nego.* Ostensum est enim, ecclesiae infallibili-

tatem ambitu suo complecti tum ea, quae in se revelata sunt, tum ea, quae ad fidei depositum conservandum, proponendum et defendendum requiruntur. Itaque sicuti jussi corpus servare hoc et nutrire et tueri a noxiis tenemur, ita S. Spiritus a corpore Christi mystico, quod est ecclesia, noxios errores repellit.

ARTICULUS VII.

Utrum infallibilitatis objectum sint facta dogmatica.

I. Synopsis historica Jansenismi. *a)* Anno 1585 prope oppidum Leerdamense apud Batavos natus est Cornelius Jansenius, qui, 1635 Yprensis in Belgio episcopus creatus, 1638 de vita exivit. Jansenium Lovanii studiorum causa commorantem Jacobus Jansonius doctrinae Bajanae studiosissimus theologiam docuit. Deinde Jansenius plus 20 annis usque ad mortem desudavit in conficiendo libro, qui *Augustinus* inscribitur; quem librum, explicata re Liberto Fromondo, rectori magnifico, capellano suo Reginaldo Lamaeo edendum commisit. Auctor vero in testamento suo de opere edendo: „si tamen — inquit — Romana Sedes aliquid mutari velit, sum obediens filius, et illius Ecclesiae in qua semper vixi usque ad hunc lectum mortis obediens sum.“ At *Augustinus* Yprensis, plurimum mutatus a S. Augustino Hipponensi, libertate humana non salva gratiae nimis tribuit. Joannes Du Verger († 1643), vulgo dictus Saint-Cyran et amicus Jansenii, Gallos quosdam in Jansenii sententiam perduxit. Famosissimi in Gallia sectatores fuere *Antonius Arnauld,* qui, mortuo Saint-Cyran, Jansenistarum Gallicorum dux effectus usque ad mortem (8. Aug. 1694) sectam suam acri studio defendit; *Blasius Pascal* († 19. Aug. 1662), qui orationis elegantia conclusionumque cavillatione causae parum honestae patronus exstitit vafer; *Paschasius Quesnell,* quondam oratorii presbyter, qui Jansenistarum sectae, cum A. Arnauld Bruxellis supremum diem explevisset, usque ad mortem (2. Dec. 1719) praefuit. Jansenismus etiam aliquos Germaniae inferioris sacerdotes infecit, primusque in hac regione Petrus Kodde archiepiscopus Ultra-

jectensis schismaticus fuit; cui Cornelius Steenhoven, Theodorus Van der Croon aliique usque adhuc successerunt.[1]) Jansenismus magis in notitiam hominum venit, cum Antonius Arnauld librum, qui inscribitur *De la fréquente Communion* (1643), et Pascal *Litteras provinciales,* Jan. 1656—Mart.1657[2]), edidissent. Jansenismi focus fuit Port-Royal.

Jansenistarum primus error fuerunt quinque propositiones, quas ex libro, qui inscribitur *Augustinus,* excerptas damnavit Innocentius X., bulla *Cum occasione,* 1653. Cf. libros dogmaticos. Alter error circa infallibilitatis extensionem versatur.

b) Jansenistae, ne bullae auctoritate comprimerentur, quinque propositiones ab Innocentio X. legitime damnatas esse concesserunt, eas vero propositiones, saltem eodem sensu, in Jansenii libro reperiri negarunt. Haec est famosa distinctio *juris et facti,* qua sectae fautores auctoritatem ecclesiae tam perfide impugnaverunt, ut Sainte-Beuve, atheus, ipsis illuserit, dicens: „Les jansénistes ont toujours été dans l'usage de savoir les intentions des papes mieux que les papes eux-mêmes." *Histoire de Port-Royal.* Ancipitem distinctionem defendunt *A. Arnauld,* qui 1656 edito libro, inscripto *Lettre à un duc et pair,* ecclesiam infallibilem esse profitetur quoad doctrinam *(jus),* sed eam fallibilem esse in judicando, utrum propositiones damnatae in aliquo libro, v. g. in *Augustino (factum)* reperiantur. Cf. *Pascal* in *Litteris provincialibus* XVII. et XVIII.; Quesnell in libro: *Réflexions morales,* 1687. At Alexander VII. in bulla *Ad sacram* anno 1656 definivit, quinque propositiones ex libro *Augustinus* excerptas ac in sensu ab auctore intento damnatas fuisse. Jam tum praetextus *silentii religiosi* adhiberi coeptus est; Janseniani scilicet ecclesiae judiciis, quantum *ad quaestionem facti,* non abnuerunt silentium obsequiosum seu reli-

---

[1]) Cf. C. P. Hoynck van Papendrecht, *Hist. eccl. Ultrajectinae.*

[2]) Les Provinciales, ou lettres écrites par Louis de Montalto (Pascal) à un provincial de ses amis, avec les notes de G. Wendrock (Nicole). Plus sexaginta libri editiones fuere, quem Voltaire *immortalia mendacia* (Siècle de Louis XIV.); De Ravignan *mendacii lexicon* appellavit.

giosum, nullam vero mentis adhaesionem iis deberi contendebant. Demum anno 1702 editus est *casus conscientiae* seu libellus, qui inscriptus erat: *Cas de conscience.*

Alexander VII. anno 1665 hoc *formularium* Galliae ecclesiasticis subscribendum misit: „Ego N. constitutioni apostolicae Innocentii X. et Alexandri VII. me subjicio, et quinque propositiones ex Cornelii Jansenii libro cui nomen *Augustinus,* excerptas, in sensu ab eodem auctore intento, prout illas sedes Apostolica damnavit, sincero animo rejicio ac damno, et ita juro", etc. Quaeritur autem in *casu conscientiae,* utrum absolutio denegari possit ecclesiastico, qui, subscripta Alexandri formula, quantum ad *quaestionem facti* obsequiosum autumet sufficere silentium. At Clemens XI. edito solemni decreto *silentium obsequiosum* doctrinamque *casus conscientiae* in hunc modum damnavit: „condiscant, hac nostra perpetuo valitura Constitutione, obedientiae, quae praeinsertis constitutionibus (Innocentii X. et Alexandri VII.) debetur, obsequioso illo silentio minime satisfieri; sed damnatum in quinque praefatis propositionibus Janseniani libri sensum, quem illarum verba prae se ferunt, ut praefertur, ab omnibus Christi fidelibus, ut haereticum, non ore solum, sed et corde rejici et damnari debere, nec alia mente, animo et credulitate supradictae formulae subscribi licite posse." Bulla *Vineam Domini Sabaoth,* 1705. Jansenistarum ad extremum obloquentium casus ulteriores omitto.[1])

II. Notio facti dogmatici. Factum dogmaticum est *factum in quo exprimitur doctrina,* seu *factum connexum cum jure doctrinae.* Triplex scilicet factorum genus est; 1° factum simpliciter *particulare* et personale, de quo S. Thomas ait: „In aliis vero sententiis, quae ad particularia facta pertinent, ut cum agitur de possessionibus, vel de criminibus, vel de ejusmodi, possibile est judicium ecclesiae errare." *Quodl.* IX. art. 16. — 2° Factum *generale*, velut sanctus canonizandus, quod alio loco persequemur. — 3° Factum *dogmaticum* seu doctrinale, quod duabus rebus continetur: scilicet quaestione

---

[1]) Jansenismus a Lacordaire vocatur: „cette hérésie déloyale". Conf. de Notre-Dame 1835, conf. IV.

juris, utrum talis sententia doctrinae revelatae conveniat an cum ea discrepet; et quaestione *facti,* utrum talis verborum formula, seu in casu Jansenii, talis liber hujusmodi sententiam contineat. Factum igitur dogmaticum, uti sensus libri, qui inscribitur *Augustinus,* quantum ad *jus* directe, quantum ad *factum* indirecte judiciis ecclesiae subjicitur, ut ea fidei depositum efficaciter custodiat. Quoad hujusmodi facta dogmatica propugnamus ecclesiae infallibilitatem non *naturalem,* quae objecti evidentia nititur, neque *moralem,* quae in notorietate textuum clarorum fundatur, quam utramque Jansenistae admittunt; sed *eam,* quae Christi promissis et S. Spiritus assistentia innititur.

III. Sensus ab auctore libri intentus. Cum infallibilitas ad *sensum,* ab auctore alicujus libri intentum, extendatur, prout Innocentius X., Alexander VII. et Clemens XI. actis supra memoratis contra Jansenistas decreverunt; quot sint *sensus,* in antecessum exponam. *Sensus mere subjective intentus* dicitur, qui in auctoris mente permansit; de quo, cum mere internus sit, ecclesia non judicat. *Sensus objective intentus* est, quem verba continent, si auctor, verborum significationem cognoscens, sincere locutus fuerit: de eo sensu judicat ecclesia. Jansenistae, ne veritati parere cogerentur, discrimen interposuerunt *sensus quis* et *sensus qualis.* Sensus *quis* seu grammaticalis est naturalis alicujus propositionis significatio; sensus *qualis* est propositionis qualitas, v. g. ejus veritas, falsitas, etc. Ecclesia quoad primum, non quoad alterum, errare potest. Ita Jac. Fouillon, auctor Belgicus libri, quem inscripsit *Via pacis* (1702). At undenam propositionis qualitatem dijudicet, qui naturalem verborum sensum non cognoverit? Aliam distinctionem prorsus frivolam, qua infallibilitas pro textibus brevioribus, non pro longioribus, agnoscitur, non attingo.

Quibus sumptis probatur, etiam contra Hermesianismum, qui Jansenistarum distinctiones repetiverunt, ecclesiam errare non posse in judicando, non utrum hic aut ille librum aliquem scripserit, sed quis talis libri verus sit sensus. Haec vero infallibilitas in factis dogmaticis est veritas saltem theologice certa;

ab aliis v. g. a Bannez, *In II. II.* quaest. XI. art. 2. hujus infallibilitatis negatio vocatur *haeresis.*

Thesis: *Facta dogmatica sunt infallibilitatis objectum.*

Argumenta.

Arg. I. Infallibilitas quoad facta dogmatica est infallibile judicium de signis, quibus *quaestio juris* seu doctrina exprimitur. Judicat autem ecclesia infallibiliter de signis, quibus doctrina exprimitur. Ex quo sequitur, eam infallibilem esse in judicandis factis dogmaticis. *Major* patet; etenim judicare de sensu alicujus libri idem est atque judicare de verbis, quae sunt signa conceptuum, in libro expressorum. Prob. *min.* *a) Ex ipsa natura docendi.* Homines enim veritatem doceri nequeunt, veritas *proponi* non potest per solum *verbum mentis,* sed *verbum oris* seu signa adhiberi necesse est. *b) Ex impossibilitate doctrinam orthodoxam infallibiliter proponendi;* etenim si fieri potest, ut in *facto* verborumque sensu erret ecclesia, fieri etiam potest, ut fideles propositionem haereticam tanquam orthodoxam credere cogantur. *c) Ex impossibilitate propositiones heterodoxas infallibiliter rejiciendi.* Namque prolata ecclesiae sententia, ratio tergiversandi legitima relinqueretur dicentibus aut certe cogitantibus, ecclesiam quoad verborum sensum errasse. Cujus rei Jansenismi historia argumento est.

Arg. II. Ecclesia in munere docendi infallibilis est. Atqui S. Scriptura factum dogmaticum seu verborum sensum ad hoc docendi munus pertinere, expresse affirmat. Ergo. Prob. *min.* S. Paulus Timotheo scribens ait: *O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates,* I. *Tim.* VI. 20.; item: *Formam habe sanorum verborum, quae a me audisti in fide . . . . bonum depositum custodi per Spiritum sanctum, qui habitat in nobis,* II. Tim. I. 13.; item: *Profana autem et vaniloquia devita: multum enim proficiunt ad impietatem, et sermo eorum, ut cancer, serpit.* II. Tim. II. 16. Quod idem apostolus superiores ecclesiae Ephesinae monet, inquiens: *Et ex vobis ipsis exsurgent viri loquentes perversa, ut abducant disci-*

pulos post se. Propter quod vigilate, etc. Act. XX. 30, 31. Et *Ad Ephes.* V. 6.: *Nemo vos seducat inanibus verbis.* Itaque ecclesia infallibiliter et approbat verbum veritatis et damnat sermonem erroris.

Arg. III. *Ex traditione.* Ecclesia non errat in judicando, quid infallibilitatis suae objectum sit. Jam ecclesia facta dogmatica infallibili suo judicio subjecta esse, semper tenuit. Ergo. Prob. *minor. a)* Concilium Nicaenum damnavit *Arii* librum, qui *Θάλεια* seu Thalia inscriptus erat; concilium Ephesinum *Nestorii* scripta damnavit, *S. Cyrilli* libros approbavit; concilium Cpolitanum II. *tria capitula* damnavit. Concilium Constantiense, hac in re a Martino V. approbatum, quemcunque suspectum interrogari jussit, „*utrum credat,* J. Wicleff etc. fuisse haereticos . . et *libros* et doctrinas eorum fuisse et *esse perversos.*“ Patres Tridentini decreverunt Missae canonem, „ita ab omni errore purum, ut nihil in eo contineatur, quod non maxime sanctitatem ac pietatem quamdam redoleat, mentesque offerentium in Deum erigat.“ Sess. XXII. cap. IV. Romani Pontifices, universa obediente ecclesia, idem adversus Jansenianos egerunt. Quis autem affirmaverit, Spiritum sanctum ecclesiae universae adversari, favere soli Jansenio.

b) Universa ecclesia semper credidit, ab ecclesia infallibiliter symbola fieri; usum quorundam terminorum definiri, velut *ὁμοούσιος* contra Arium,[1]) damnarique haereticas fidei formulas. Atqui haec omnia infallibilitatem in factis dogmaticis ostendunt. Ergo. Revera si res penitus consideratur, nihil referre videtur, utrum textus, quibus fides exponitur, longiores an breviores sint, utrum in quadam haereticorum fidei *formula* reprobentur, an in *libro* tali, etc.

---

[1]) Vox *ὁμοούσιος* seu consubstantialis, *corporali modo* accepta, in concilio Antiocheno a. 269 adversus Paulum Samosatenum damnata videtur. Cf. S. Athanas. *De Synodis Arimini et Seleuciae celebratis,* n. 43. Nullam inde difficultatem contra definitionem Nicaenam exsurgere, satis liquet. Nempe de voce *formaliter* diversa agitur.

Objectiones.

Obj. I. Ecclesiae judicium de factis infallibile non est. Atqui sensus alicujus libri est merum factum. Ergo. Prob. *minor. a)* Merum factum est, id, quod v. g. Jansenius intendit. *b)* Et merum factum sunt libri pagina, syllabae, vocabula.[1])

Resp. Dist. maj.: Ecclesiae judicium de factis particularibus infallibile non est, *conc.;* de factis dogmaticis, *nego.* Et dist. *min.:* sensus alicujus libri est merum factum, in se, *conc.;* connexus cum dogmate, *nego.* Ad probationem *minoris.*

a) Dist. Merum factum est, quod Jansenius intendit subjective et interne, *conc.;* objective et externe, *nego.* Quod ab ecclesia judicatur, non est sensus, quem libri auctor in mente clausit, sed ut Innocentius XII. declarat, *sensus obvius, quem ipsamet verba prae se ferunt.*

b) Pariter *dist.:* merum factum sunt vocabula, etc. materialiter, *conc.;* formaliter, *nego.* Verba sunt signa conceptuum. Finis autem ecclesiae librum judicantis non is est, ut sententia damnata *totidem verbis* in libro aliquo reperiri credatur, sed ne verba errorem exprimentia ut *cancer* serpant. II. Tim. II. 17.

Instabis. Ecclesiae infallibilitas ultra doctrinam fidei et morum non extenditur. Sed judicium de sensu alicujus libri ad grammaticos pertinet. Ergo.

Resp. Dist. maj.: infallibilitas non extenditur ultra doctrinam fidei et morum, *et* ea, quae ad eam doctrinam pro-

---

[1]) Pascal suum „Père Annat“ in hunc modum redarguere satagit: „Vous employez les derniers efforts, pour faire croire que vos disputes sont sur des points de foi, et jamais on ne connut mieux que toute votre dispute n'est que sur un point de fait . . . Vous ne prenez pas les voies naturelles pour faire croire un point de fait, qui sont de convaincre les sens, et de montrer dans un livre les mots que l'on dit y être . . . Qu'y avait-il à faire là-dessus, sinon de citer la page, si vous les aviez vues en effet (quinque propositiones), ou de confesser que vous vous étiez trompé? . . . D'où apprendrons-nous donc la vérité des faits? Ce sera des yeux, mon père, qui en sont les juges légitimes.“ *Lettres prov.* XVIII.

ponendam pertinent, *conc.;* ad dictam doctrinam in abstracto duntaxat, *nego.* Et *dist.* minorem: judicium de sensu libri pertinet ad grammaticos primario, *conc.;* tantum, *nego.* Deus, cum docendi infallibilitatem ecclesiae largitus sit, procul dubio media ad hunc finem necessaria concessit; de doctrina vero judicare aut eam proponere nemo potest, nisi verba, doctrinam exprimentia, vere intellexerit.

Urgebis. Si erret ecclesia in factis dogmaticis, servatur tamen infallibilitas in dogmate. Ergo.

Resp. Dist. antec.: servatur infallibilitas in dogmate, in abstracto, *transeat;* practice, *nego.* Angelicus: „per verba — inquit — quae quis loquitur, suam fidem profitetur; est enim confessio actus fidei .... et ideo, si sit inordinata locutio circa ea quae sunt fidei, sequi potest ex hoc corruptio fidei.“ II. II. quaest. XI. art. 2. ad 2. Ergo actum de infallibilitate est, nisi ecclesia de factis dogmaticis judicare poterit.

Dices. Ut ecclesia docendi munere rite fungatur, ipsi satis est in iis verbis et propositionibus non errare, quibus doctrinae veritatem fidelibus proponit. Ergo infallibilitas in dijudicando sensu talis libri supervacanea est.

Resp. Dist. antec.: Infallibilitas, ab objiciente proposita, sufficit ad veritatem enunciandam, *conc.;* ad errorem condemnandum, *subdist.:* in abstracto, *transeat;* in concreto, *nego.* Requiritur enim ad errorem *practice* condemnandum infallibile judicium de iis verbis, propositionibus, libris, quibus error exprimitur ac propagatur. Nihil autem refert, utrum error in libro ventiletur an in pagella.

Obj. II. Ecclesiae infallibilitas ad sola revelata se porrigit. Atqui non est revelatum, talem librum v. g. Jansenii opus, quod *Augustinus* inscribitur, continere doctrinam erroneam. Igitur ecclesia falli potest quoad facta dogmatica.

Resp. Nego maj. Nimirum ostendimus, infallibilitatem ad ea quoque porrigi, quae cum revelatis modo jam explicato connectuntur. *Dist.* min.: factum libri Jansenii non est revelatum directe, *conc.;* indirecte, *nego.* Propositiones, quinque Jansenii erroribus contrariae, directe revelatae habentur; at factum dogmaticum errorum in tali libro indirecte. Nam ad

fidem aliquid pertinet „indirecte et secundario, sicut ea ex quibus negatis sequitur corruptio alicujus articuli"; jam vero „si sit inordinata locutio circa ea quae sunt fidei, sequi potest ex hoc corruptio fidei". Cf. S. Thom. II. II. quaest. XI. art. 2. Ergo ecclesia, cui fides seu revelata veritas *custodienda* committitur, infallibiliter judicat, utrum talis locutio v. g. Jansenii, revelatae veritatis *cancer* et corruptio dicenda sit necne.

Instabis. Infallibilitatis objectum habentur revelata, prout sunt in se, non prout in tali libro exprimuntur. Jam vero factum dogmaticum non respicit revelata in se, sed in tali libro. Ergo.

Resp. Dist. majorem quoad secundam partem: prout in tali libro exprimuntur materialiter, *concedo;* formaliter, *nego.* Et dist. *minorem:* factum dogmaticum revelata respicit in tali libro formaliter, *concedo;* materialiter, *nego.* Et vero intellectus divinus veritates omnes cognoscit incomplexe, intellectus autem humanus etiam incomplexa complexe, id est, componendo et dividendo cognoscit. Ideo ex parte credentis „objectum fidei est aliquid complexum per modum enuntiabilis". S. Thom. II. II. quaest. I. art. 2. Objectum autem fidei et quaecunque cum revelatis connexa sunt, non in intellectu solum, verum *in voce* etiam enuntiabilia esse, constat. Et quoniam Angelico teste, si sit *inordinata locutio* circa ea quae sunt fidei, sequi potest ex hoc corruptio fidei (l. c.), ecclesia, cui *depositum custodiendum* commissum est, haud dubie infallibiliter de *tali* fidei *enuntiatione* judicat.

Obj. III. *Tria capitula* sunt factum dogmaticum. At ecclesia in judicandis *tribus capitulis* erravit. Ergo infallibilitas ad facta dogmatica non extenditur. *Minor* probatur. *Tria capitula* vocantur 1° Theodorus Mopsuestenus episcopus ejusque scripta, quibus errores Nestorianos complexus est; 2° scripta Theodoreti, episcopi Cyrensis, contra anathematismos S. Cyrilli; quibus scriptis, Cyrillo vituperato, Nestorius dilaudabatur; 3° epistola Ibae, presbyteri Edesseni, ad Marim Persam, episcopum civitatis Hardoschir, in qua Theodorus Mopsuestenus evehebatur, concilium autem Ephesinum et S. Cyrillus Alexandrinus incusabantur. Atqui concilium Chalcedonense

Theodorum Mopsuestenum ejusque libros non proscripsit; Theodoretum Cyrensem et Ibam Edessenum recepit eorumque in sedes restituit. At Concilium Cpolitanum secundum, quod est oecumenicum quintum, habita sessione octava die 2. Junii 553, tria capitula anathematizavit: *„id est* — ipsis sententiae verbis — *Theodorum impium Mopsuestenum cum nefandis ejus conscriptis, et quae impie Theodoretus conscripsit, et impiam epistolam, quae dicitur Ibae"*, etc. Ergo.

Resp. Nego minorem. Probationem *dist.:* concilium Chalcedonense tria capitula *probavit,* quae concilium Cpolitanum II. damnavit, *nego;* tria capitula prudenter *omisit, conc.*

a) Persona Theodori Mopsuesteni ejusque libri nullo, saltem directo, patrum Chalcedonensium judicio aut approbati aut damnati leguntur. Theodorus scilicet anno 428, controversia Nestoriana nondum exarsa, in externa communione ecclesiastica defunctus erat; concilium autem Chalcedonense, quod anno 451 habitum est, defunctum omisit, ut Nestorianos, Theodoro faventes, suaviter alliceret.

b) Theodoretus a patribus Chalc. susceptus in sedem Cyrensem restitutus est, postquam coram patribus in sessione octava, quae die 26. Octobri 451 habita est, manifestis expressisque verbis dixerat anathema Nestorio. Scripta ejus omisit synodus.

c) Ibas a patribus Chalc. receptus et orthodoxus declaratus est, postquam errores suos correxerat. Unde in ipsa sessione decima, in qua Ibae causa tractata est, hic dixisse legitur: „jam in scripto anathematizavi Nestorium ejusque dogma, et nunc eum anathematizo decies millies." Scripta ejus non approbavit synodus.

Ergo concilium Chalcedonense, cum Theodori *personam* et *scripta* omiserit; *personas* Theodoreti et Ibae, non nisi fidem veram professorum susceperit; de *scriptis* autem eorum nullam sententiam tulerit, patribus Cpolitanis, *tria capitula* damnantibus, minime contradicit.

Instabis. Paschasinus, tenens locum Sedis Apostolicae, Maximus Antiochenus, Eunomius Nicomediae, lecta Ibae ad Marim epistola, ipsum Ibam orthodoxum declararunt. Atqui in ea epistola Theodorus Mopsuestenus, ut „praedicator veri-

tatis" laudabatur, et plures sententiae Nestorio favebant. Ergo concilium Chalcedonense, Theodori scripta *indirecte*, Ibae vero ad Marim epistolam *directe* comprobans, concilio Cpolitano II. contradicit.

Resp. Dist. antec.: Paschasinus etc. ipsam Ibae epistolam orthodoxam declararunt, *nego;* Ibam ipsum, *subdist.*: Ibam ab errore avocatum, *conc.;* pertinacem, *nego.* Ideo *nego* conseq. Responsio probatur.

a) Adversarii id praecipue contra Ibam urgebant, quod S. Cyrillus Alexandrinus in *epistola ad Marim* haereticus vocaretur. Unde accusatores ejus coram patribus dicebant: *Nostrum est probare, quia Cyrillum dixit haereticum,* etc. Jam vero statu quaestionis sic definito Ibas affirmabat, se *post* pacem inter Cyrillum et Joannem Antiochenum restitutam (anno 433) Cyrillum haereticum non vocasse. Revera Ibas ostendit, se ab eo tempore cum Cyrillo communicasse; accusatores autem in epistola ad Marim ita duntaxat scriptum fuisse probarunt, ut Cyrillus *ante* hanc pacem haereticus, *post* ipsam orthodoxus ab Iba vocatus sit. Et cum Ibas aliunde ea praestaret, quae orthodoxi sunt; cum publice profiteretur: *Anathema et ipsi Nestorio et Eutychi, et unam dicenti naturam. Et omnem eum qui non sapit sicut haec sancta Synodus, anathematizo;* cum haec — inquam — praestaret omnia, patres eum ut orthodoxum receperunt.

b) Neque tamen patres ipsam epistolam simpliciter approbarunt. Paschasinus enim ait: „agnovimus *eum* (Ibam) esse orthodoxum;" Maximus Antiochenus: „orthodoxa ejus (*αὐτοῦ*) declarata est dictatio" (*ὑπαγορία* = defensio, responsio); Eunomius Nicomediae: „Jam quidem ex iis quae relecta sunt, *innoxius approbatus* est reverendissimus Ibas. *In quibus etenim dicendo male culpare visus est beatissimum Cyrillum, in postremis recte confessus, illa in quibus culpaverat refutavit.*"

c) Quidquid a patribus *nonnullis* benignius de Ibae epistola dictum est, vera concilii *totius* sententia ex eo nosse licet, quod Ibas cunctis poscentibus coactus est anathematizare Nestorium.

Urgebis. Et tamen constat, a patribus Chalc. esse omissa tria capitula, quae patres Cpolitani damnanda censuerunt. Atqui hoc probat diversam conciliorum de una re sententiam. Ergo.

Resp. Conc. maj. *Dist.* min.: hoc probat diversam patrum sententiam ratione doctrinae, *nego;* ratione prudentiae, *conc.* Prudentia recte judicat de singulis agibilibus ut nunc; cf. S. Thom. *Quaest. disp. De virt.* I. art. 6. ad 1. Jam vero tempore conc. Chalc. *alia* rerum adjuncta erant ac saeculo VI., cum controversia de tribus capitulis Graecos Latinosque moveret. Pius pacis amor patres Chalc. egit, ut ob publicam eorum resipiscentiam Theodoreto et Ibae parcerent, ne plurimi eorundem sequaces veritatem catholicam reformidarent; patres autem Cpolitani *personam* Theodori Mopsuesteni, qui Nestorianismi auctor fuerat, et *scripta* Theodori, Theodoreti ac Ibae, ne Nestoriani tribus capitulis ad catholicos seducendos abuterentur, anathemate perstrinxerunt.

Repones. Vigilius, Romanus Pontifex, in *iisdem* rerum adjunctis sibi, quantum ad tria capitula, contradixit. Ergo. Prob. *antec.* Anno 548 edito decreto, quod *Judicatum* appellatur, item anno 553 in epistola decretali ad Eutychium, edita die 8. Decembris, quae incipit *Scandala,* denique in *Constituto secundo,* quod datum est die 23. Februarii 554, Vigilius tria capitula condemnavit et anathematizavit. At anno 553 die 14. Maji *Constitutum primum* imperatori obtulit, quo *persona* Theodori Mopsuesteni *condemnari non conceditur*; scripta Theodoreti, „custodita in omnibus ejus personae reverentia", generali quadam duntaxat ratione damnantur; de Iba vero statuitur, „etiam in saepius memorata venerabilis Ibae epistola intemeratum patrum in Chalcedone residentium manere judicium."

Resp. Dist. antec.: Vigilius sibi contradicit ratione doctrinae, *nego;* ratione prudentiae, *transeat.*

a) Et sane Vigilius tria capitula nunquam approbavit, sed aliquandiu sententiae conc. Chalc. nihil addendum esse duxit. Quare in *Constituto primo:* „Nec quemquam — inquit — permittimus . . . in Chalcedonensi concilio consensu vicariorum Sedis Apostolicae judicatis . . . *tanquam imperfectis et repre-*

hensibilibus, sive per additamentum sive per diminutionem sive per immutationem, vel quoquo modo, aliquid temerariae novitatis inferre"; quippe cum timeret Pontifex, ne conc. Chalc. auctoritas laesa esse videretur. Accedit quod *Constitutum primum* formam definitivam, ut publicaretur, nunquam habuisse putatur; nec unquam publicatum est. Certe nihil *ex cathedra* determinatum fuisse, documenti indoles ostendit. Cf. Muzzarelli, *De auct. Rom. pont.* t. II. cap. IX. §. 5.

b) Quod ad prudentiam attinet, hujus loci non est persequi, utrum Vigilius summa semper prudentia usus sit. Audiendus tamen est P. de Marca, inquiens: „Observatum quidem est ab eruditis, Vigilii, quae videbatur, inconstantiam, prudentiae et maturo consilio esse tribuendam; sed non docuerunt, eum agendi modum a canonica disciplina pependisse." [1])

Dices. In *Constituto secundo* Vigilius epistolam ad Marim Ibae immerito attribui contendit. Ergo erravit.

Resp. Concesso antec., *dist.* consequens: Vigilius erravit in mero facto, *concedo;* in facto dogmatico, *nego.* Distinctio ex iis, quae in antecessum diximus, patet.

Obj. IV. Concilium oecumenicum sextum, Cpolitanum III. (680), sess. XIII. Honorii Romani Pontificis *epistolam*, *ad Sergium* rescriptam, his verbis damnavit: „hasque invenientes omnino alienas existere ab apostolicis dogmatibus et a definitionibus sacrorum Conciliorum et cunctorum probabilium Patrum, sequi vero falsas doctrinas haereticorum, eas omnino abjicimus et tanquam animae noxias exsecramur." Porro doctores catholici hac concilii sententia errorem quoad factum dogmaticum contineri sentiunt. Ergo. Prob. *minor.* J. Turrecremata de Honorii damnatione ait: „creditur, quod hoc fecerint orientales ex mala ac sinistra informatione de praefato Honorio decepti." *Summa de Eccl.* lib. II. cap. XCIII. Bellarminus autem affirmat: „hos patres deceptos ex falsis rumoribus, et non intellectis Honorii epistolis, immerito cum

---

[1]) Hefele, *Conciliengesch.*, B. II.; Jungmann, O. c. Diss. t. II., diss. XI.; Pitra, *Analecta novissima;* Duchesne, *Rev. des Quest. hist.* 1884, II.

haereticis connumerasse Honorium." *De Rom. Pont.* lib. IV. cap. XI.

Resp. *a)* Ex auctoritate paucorum doctorum contra universalem ecclesiae doctrinam nihil concluditur.

b) *Dist.* maj. Concilii de Honorio sententia, ut jacet, Rom. Pont. auctoritate confirmata est, *nego;* in concilio nondum confirmato prolata est, *concedo.* Itaque cum sententia *ex cathedra* lata non sit, adversus infallibilitatem in factis dogmaticis in cassum affertur. Quod quidem Joannem Turrecrematam non latuit; ait enim: „nec ab Apostolica Sede, nec a patribus occidentalibus talis judicatus est;" l. c. Revera Leo II. concilii sententiam eo sensu intelligendam esse docet, quod Honorius non docendo, sed *permittendo* et *negligendo,* peccaverit. *Epist.* ad Imp. et ep. ad Hisp. apud Mansi t. XI. p. 726, 1050. etc.

c) Turrecremata factum *particulare* personae Honorii tantum respicere videtur, in quo ecclesia errare potuerit „ex mala ac sinistra informatione de praefato Honorio"; praesertim cum o. c. lib. II. cap. CVIII. Romani Pontificis infallibilitatem quantum ad *libros* doctorum „approbando aliquos, et alios reprobando", defendat. Bellarminus concilii sententiam quoad Honorii *personam,* non quoad Honorii *textum* respexisse videtur.

ARTICULUS VIII.

Utrum infallibilitatis objectum sint res disciplinae.

I. Res disciplinares sunt, quae *lege ecclesiae positiva ad cultum vitamque Christianam dirigendam praescribuntur aut prohibentur.* Leges igitur disciplinares, ut tales, legi Dei positivae et naturali subordinantur iisdemque observandis inserviunt; namque „utile — ait Roskovány — quin et necessarium subinde est, ut legum naturalium aut positivarum obligatio quoad tempus modumve curate determinetur; ut actiones, quae ad legum divinarum observantiam pro adjunctis rerum ac temporum multum conferunt, aut eandem impediunt, speciali norma praecipiantur, aut prohibeantur; ut piae consuetudines et ritus, qui internam Religionis partem insigniter pro-

movent, lege universali firmentur et consecrentur; ut Canones antiquati renoventur, aut, adjectis novis sanctionibus inculcentur". *De prim. Rom. Pont.* §. LXII.

II. Extensio infallibilitatis quoad disciplinam satis intelligetur, si tria distinxerimus. 1⁰ Considerandum est principium, quo lex disciplinaris innititur. Hoc autem principium aut *generale* est ipsaque ecclesiae potestas legislativa, quae salva fide negari non potest; aut *particulare,* scilicet ea veritas fidei aut morum, quacum lex disciplinaris connectitur, puta praeceptum communionis laicae sub una panis specie, quod veritatem realis Christi praesentiae sub alterutra specie continet. Patet autem, disciplinaria, *praecise in* hujusmodi principio generali vel particulari considerata, erroris esse immunia.

2⁰ Lex disciplinaris in se *generalis* est, si quid ecclesiae universae praescribitur; *particularis,* si uni tantum ecclesiae particulari aut aliquibus particularibus ecclesiis ordinationes fiunt. Thesis infallibilitatem ecclesiae pro disciplina duntaxat universali tuetur.

3⁰ Finis legum disciplinarium est sanctitas et ordo ecclesiae. Ex quo palam fit, *a)* leges mere disciplinares pro temporum personarumque necessitate mutari posse, ecclesiam autem in lege disciplinae universalis, quantumcunque mutantur, contra fidem et mores praecipere aut vetare non posse. *b)* Legum proportio ad circumstantias cum quaestio *prudentiae* sit, infallibilitas quoad disciplinaria per se poscere non videtur, ut omnes ecclesiae leges summum prudentiae gradum attingant. Itaque omissa quaestione, utrum id, quod disciplina generali statuatur, sit *optimum,* asserimus nihil in disciplinam generalem irrepere posse, quod sit doctrinae fidei et morum contrarium. — Eo sensu intellecta probatur

Thesis: *Res disciplinae sunt infallibilitatis objectum.*

Argumenta.

Arg. I. Ecclesia nullis in doctrina fidei vel morum erroribus obnoxia est. At ecclesia in fide aut in moribus erraret, si disciplina *generalis* esset alterutri contraria. Ergo. Prob.

minor. In *statuenda* hujusmodi disciplina erronea potestas ecclesiastica *practice* contra juberet ac Christus constituit; in observanda vero eadem disciplina plebs Christiana fidem falsam profiteretur: siquidem „per exteriores actus multiplicatos interior voluntatis motus et rationis conceptus *efficacissime* declaratur“, ut docet Angelicus I. II. quaest. LXXXXVIII. art. 3.

Arg. II. Ecclesia in determinando suae infallibilitatis objecto non errat, ut vidimus. Atqui ecclesia suam in disciplinaribus infallibilitatem aperte profitetur. Ergo. Prob. *min.* Apostoli prohibitioni *suffocati, sanguinis et idolothytorum,* quae lex disciplinaris erat, apposuerunt: *Visum est enim Spiritui sancto, et nobis.* Act. XV. 28. *S. Augustinus* ait: „Ecclesia Dei . . . quae sunt contra fidem vel bonam vitam non approbat, nec tacet nec facit.“ Idem ea commemorans quae „tota per orbem frequentat ecclesia“, addit: „et hinc quin ita faciendum sit, disputare, insolentissimae insaniae est.“ *Epist.* 169. *ad Januar.; De variis consuetudinibus regionum,* cap. V. *S. Thomas Aquinas* ea, quae in celebranda S.S. Eucharistia fiunt, convenientia esse probat; ab ipso autem pro solutione affertur „ecclesiae consuetudo, quae errare non potest, utpote Spiritu sancto ducta“. III. quaest. LXXXIII. art. 5. *Conc. Tridentinum* sess. XXII. can. 7. decernit: „Si quis dixerit, caeremonias, vestes et externa signa quibus in Missarum celebratione Ecclesia catholica utitur, irritabula impietatis esse, magis quam officia pietatis; a. s.“ *Pius VI.* Pistojensium doctrinam, qua adstruitur fieri posse, ut disciplina, ab ecclesia constituta et probata, periculosa sit et in superstitionem et materialismum inducat, hac nota damnavit: *Falsa, temeraria, scandalosa, perniciosa, piarum aurium offensiva, Ecclesiae, ac spiritui Dei, quo ipsa regitur, injuriosa, ad minus erronea.* Bulla *Auctorem fidei*, n. 78. Cf. Pii IX. encycl. *Quanta cura* 8. Dec. 1864. Huc pertinet axioma: *Lex orandi, lex credendi.*

Objectiones.

Obj. I. Ideo ecclesiae datur infallibilitas, ut interna fidei morumque pietas conservetur. Res autem disciplinares ad externum duntaxat ordinem cultumque pertinent. Ergo.

Resp. Dist. maj.: internorum illa conservatio scopus infallibilitatis est, externis inclusis, *concedo;* iis exclusis, *nego.* Et *dist.* min.: res disciplinares ad ista externa pertinent a rebus fidei morumque prorsus sejuncta, *nego;* cum iisdem connexa, *conc.* S. Thomas: „per exteriores — inquit — actus multiplicatos interior voluntatis motus et rationis conceptus efficacissime declaratur.“ Ex quo efficitur, disciplinam esse quandam fidei professionem practicam; sic repetita in precibus publicis doxologia *Gloria Patri* S.S. Trinitatis dogma exprimit.

Instabis. Plus vice simplici leges disciplinares nocentes fuerunt. Ergo ecclesiam in istis legibus ferendis errare, non repugnat.

Resp. Dist. antec.: leges disciplinares nocuerunt aliquibus et per accidens, *concedo;* ecclesiae universae atque per se, *nego.* In ferendis legibus ad bonum commune intendendum est. Quod docet Augustinus ad Vincent. *ep.* 98. scribens: „Quibusdam ista non prosunt. Numquid ideo negligenda est medicina, quia nonnullorum insanabilis est patientia? . . . Sed debes etiam tam multa attendere, de quorum salute gaudemus.“

Urgebis. Nemo affirmaverit, in legibus ecclesiasticis ferendis nunquam adhibitum esse majorem, quam opus fuerit, rigorem, etc. Ergo fieri potest, ut ecclesia in disciplinaribus erret.

Resp. Transeat antec. Et *dist.* conseq.: ex eo sequitur, ut ecclesia possit errare circa applicationem prudentialem ad personas particulares, *concedo;* quantum ad legis substantiam et moralitatem, *nego.* Fuerit quandoque in legibus illis error prudentiae; errore doctrinae leges ecclesiae universales adhuc caruerunt. Cf. J. a S. Thoma, *Tract. de auctor. Summi Pontif.* disp. III. art. 3.; Canum, *De loc. theol.* lib. V. cap. V. concl. II.

Obj. II. In breviario Romano errores leguntur. Ex quo sequitur, ut nihil valeat illud axioma: *Lex orandi, lex credendi.*

Resp. Dist. antec.: in breviario leguntur errores contra fidem et mores, *nego;* in privatis factis aut gestis, *subdist.:* cum modestia judicio Sedis Apostolicae supponendi, *concedo;* auctoritate privatorum expungendi, *nego.* Hac in re quaestio fidei non agitur. De auctoritate breviarii Romani in factis historicis auctore Benedicto XIV., *De servorum Dei beatif. et*

beatorum canoniz. lib. IV. p. II. cap. XIII. n. 7, 8. haec referimus.

a) Rejicienda est sententia tum eorum, qui auctoritatem illius Breviarii in factis historicis nullam esse perhibent, tum aliorum, qui refragari hujusmodi factis propemodum haereticum esse arbitrantur.

b) Tuta et vera sententia est, non modicum auctoritatis pondus factis historicis accedere, quae relata sunt et approbata in breviario Romano, ita tamen „ut vetitum existimari non possit, debita cum modestia, et gravi fundamento, quae occurrunt in factis historicis, difficultates exponere, atque judicio Sedis Apostolicae supponere, ut eorum veritatem et robur perpendat, si quando manus iterum admoveatur ad Breviarii Romani correctionem“.

c) Benedictus XIV. l. c. adducit cardinalem Ursini, qui deinde fuit Benedictus XIII., haec scribentem: „Maximae quidem auctoritatis esse Breviarium Romanum in iis, quae per sese ad cultum Ecclesiasticum attinent; minoris tamen auctoritatis esse in privatis factis aut gestis, quae in vita Sanctorum ex occasione referuntur, ita ut efficax inde argumentum peti non possit, ubi praesertim antiquiora monumenta adversantur. Nec enim Ecclesia ipsa, quae iis utitur, inconcussae infallibilisque veritatis judicat quaecunque Breviariis suis sunt inserta, cum multoties pro variis temporibus varia ex occasione ea mutaverit correxeritque.“ Hactenus Benedictus XIII., *Dissert. de Reliquiis S. Bartholomaei*, art. VII. Romae 1724.

Quaeres, utrum sit haereticum asserere, ecclesiam errare posse in aliqua lege, totam ecclesiam stricte obligante.

Resp. a) Joannes a S. Thoma ita sentit: „in eo quod pertinet ad substantiam, et moralitatem legis, quam pontifex communiter proponit, quasi regulam morum sequendam, *haeresis* esset asserere Ecclesiam errare posse, ita ut aliquid perniciosum, aut contra bonos mores, vel jus naturale, aut divinum permitteret, aut praeciperet.“ L. c.

b) Melchior Canus distinguit inter mores quosdam a Christo et apostolis ecclesiae traditos et alios mores, qui sunt post apostolos inducti; qui in prioribus ecclesiam errare diceret,

idcirco haereticus haberetur, quod „erroris ejus Christum et apostolos auctores faceret". Verum in posteriori aliqua lege et more ecclesiam errare posse, citra haeresin teneri existimat. L. c. Sed constat tamen eum, qui adstrueret, ecclesiam in hoc posteriori genere legum errare, aliis nominibus esse notandum.

ARTICULUS IX.

Utrum infallibilitatis objectum sit canonizatio sanctorum.

I. Notio canonizationis. Canonizatio est *sententia ultima et definitiva, qua ecclesia aliquem vitam sanctam duxisse et inter caelites receptum esse declarat, atque omnibus fidelibus colendum et invocandum proponit.* Canonizatione igitur tria statuuntur: 1° canonizatum morum sanctitate fulsisse; 2° eum inter caelites esse receptum, et 3° eum propterea colendum esse ac invocandum. Ex quo intelligitur homines, qui in sanctos referuntur, fidelibus proponi tanquam exemplum imitandum et colendum; idque fieri *judicio ultimo et definitivo* pro universa ecclesia.

II. Canonizatio et beatificatio in hoc conveniunt, quod utraque est publicum ecclesiae testimonium de viri caelitum catalogo adscripti virtutibus et gloria. Hoc autem inter beatificationem et canonizationem maxime interest, 1° quod haec, non illa, habetur sententia definitiva et ultima. 2° Judicium Papae in beatificatione non est praecipiens, sed indulgens et permittens. Haec autem intelligenda sunt tam *de beatificatione formali,* cui examen cum virtutum et miraculorum approbatione praecedit, quam de *aequipollenti* illa, qua cultus praestitus, admissa virtutum vel martyrii et miraculorum fama, approbatur.

III. De infallibilitate ecclesiae in sanctis canonizandis sententiae tres. 1° Nonnullorum catholicorum opinio est, ecclesiam errare in sanctis canonizandis absolute posse; temerarium tamen esse docent, asserere ecclesiam in judiciis istis definitivis reapse erravisse. 2° Alii contra, quos inter Valentia, docent, infallibilitatem ecclesiae in sanctis canonizandis negari sine *haeresi* non posse. 3° Tertia est sententia Cani, dicentis: „qui fidem in his ecclesiae detrahunt, eos non

haereticos quidem, sed *temerarios, impudentes, irreligiosos* esse credamus." *De locis theol.* lib. V. cap. V. Quam sententiam Benedictus XIV. o. c. lib. I. cap. XLIII. n. 27. approbat. Cf. Salmant. *De fide*, disp. IV. dub. II. §. 3. n. 46.; J. a S. Thoma, l. c. etc.

IV. S. Thomas sententiam suam his verbis proponit et explicat: „certum est quod judicium ecclesiae universalis errare in his quae ad fidem pertinent, impossibile est . . . In aliis vero sententiis quae ad particularia facta pertinent, ut cum agitur de possessionibus vel de criminibus vel de hujusmodi, possibile est judicium ecclesiae errare propter falsos testes. Canonizatio sanctorum medium est inter haec duo: quia tamen honor quem sanctis exhibemus, quaedam professio fidei est, qua sanctorum gloriam credimus, pie credendum est, quod nec etiam in his judicium ecclesiae errare possit." *Quodl.* IX. art. 16. Particulam autem *pie* non infirmandae certitudinis causa adjectam esse, constat ex articulo laudato, in quo non ex opinione sed certo probatur, ecclesiam in canonizatione commemorata errare non posse. Significatur ergo gradus summus in piae fidei genere; de quo videsis Bened. XIV., o. c. lib. I. cap. XLIII. n. 13.

Quibus sic positis, status quaestionis manifestus est. Quaerendum est enim de infallibilitate ecclesiae non in beatificatione, sed in canonizatione servorum Dei. Thesin ut sententiam *certam* probandam suscipimus, omissa tamen controversia, utrum opinio contraria *haeretica* sit, an *temeraria* et *haeresin sapiens.*

Thesis: *Canonizatio sanctorum est objectum infallibilitatis ecclesiae.*

Argumenta.

Arg. I. Ecclesia errare non potest in iis determinandis, quae ad profitendam fidem pertinent. Atqui „honor, quem sanctis exhibemus quaedam professio fidei est, qua sanctorum gloriam credimus", ut ait S. Thomas l. c. Ergo. Et profecto „sicut tenemur credere illud — ait S. Thomas — quod est in sacra Scriptura, ita illud quod est communiter per ecclesiam

determinatum: unde haereticus judicatur qui sentit contra determinationem Conciliorum. Ergo commune judicium ecclesiae erroneum esse non potest; et sic idem quod prius," scilicet, „ecclesia in talibus (in canonizando sanctos) *errare non potest.*" L. c.

Arg. II. Ecclesia errare non potest in tradenda communi regula morum. Atqui per canonizationem proponitur quaedam communis regula morum. Ergo. *Major* antea probata est. *Minor* probatur. Lex vitae Christianae in sancto canonizato ut in exemplo proponitur. „In operationibus enim et passionibus humanis, in quibus experientia plurimum valet, magis movent exempla quam verba." S. Thom. II. II. quaest. XXXIV. art. 1. Ob eamque rem si vita sancti canonizati cum ratione et evangelio pugnaret, error in doctrinam morum redundaret. Unde S. Thomas l. c.: „in ecclesia non potest esse error damnabilis. Sed hic esset error damnabilis, si veneraretur tamquam sanctus qui fuit peccator, quia aliqui scientes peccata ejus, crederent hoc esse falsum; et si ita contingeret, possent ad errorem perduci. Ergo ecclesia in talibus errare non potest."

Arg. III. *Ex inconvenientiis. a)* Si ecclesia in sanctis canonizandis posset errare, totus sanctorum cultus periclitaretur. Quod est maximum inconveniens. Nam de sancto quopiam rite canonizato si dubitatio admittitur, reliquorum etiam, qui in divorum catalogum reponuntur, sanctitas in quaestionem vocari poterit Cf. Can. l. c. *b)* Si fieri posset, ut ecclesia in sanctorum canonizatione erraret, evenire posset, ut ecclesia definiente coleretur damnatus, et ut fideles opem ab eo peterent, qui aeternis cruciatibus afficeretur. Quod quam ecclesia Dei indignum sit, nemo est qui non videat. Cf. S. Hieron. *Comm. ep. ad Philem.*

Objectiones.

Obj. I. Ecclesia errare potest in decidendis controversiis de factis mere humanis. Atqui utrum quis sancte vixerit necne, est factum mere humanum. Ergo.

Resp. Dist. maj.: ecclesia errare potest in quaestionibus facti particularis, *conc.;* in factis cum fide connexis, *nego.*

Canonizatio sanctorum medium est inter ea, quae directe et per se ad fidem pertinent, et facta mere particularia.

Infallibilitas igitur, quae pro fide moribusque servandis ecclesiae competit, idcirco ad canonizationem sanctorum sese porrigit, ne ecclesia quidquam doceat fidei moribusve contrarium.

Instabis. Testimonia humana saepissime falsa sunt. Atqui ecclesia, testes de vita et miraculis interrogans, in canonizationis processu auctoritate fallibili innititur. Ergo judicium ecclesiae de sanctis infallibile esse nequit.

Resp. Dist. minorem: ecclesia in canonizatione auctoritate fallibili nititur, cum adjutorio speciali Spiritus sancti, *conc.;* hoc adjutorio destituta, *nego.* Deus, qui media fini cooptat, veritatis in ecclesia tuendae gratia providebit, ne judicium ecclesiae de sanctis quoquam testium errore mendaciove corrumpatur. Dirigitur enim ecclesia in istiusmodi judiciis „praecipue per instinctum Spiritus sancti"; atque „divina providentia praeservat Ecclesiam, ne in talibus per fallibile testimonium hominum fallatur". S. Thom. l. c.

Obj. II. Martyrologium Romanum est authenticus sanctorum catalogus. Porro fieri potest, ut in Martyrologio illo recenseatur aliquis, qui videatur immerito inter sanctos descriptus. Ergo.

Resp. Dist. majorem: Martyrologium Romanum est catalogus eorum, qui fuerunt solemniter per Summum Pontificem canonizati, inclusive, *concedo;* exclusive, *nego.* Et *dist.* minorem: id fieri potest, praemissa canonizatione solemni, *nego*; secus, *transeat.* Videlicet descriptio in Martyrologio Romano, spectata sua natura et indole, canonizationem formalem, vel aequipollentem non importat. Ceterum si aliquid in Martyrologio Romano emendatione indigere videatur, illud ad sacrorum rituum congregationem deferendum est. Cf. Bened. XIV., o. c. lib. I. cap. XLIII. n. 13.; item Laemmer, *De Martyrologio Romano.*

Quaeres, utrum ecclesia etiam in beatificatione servorum Dei sit immunis ab errore.

Resp. a) Nonnulli theologi negant, ecclesiam in beatificatione servorum Dei posse errare. Quorum argumenta, utrum

sint ejusmodi, ut rem certam esse demonstrent, a doctoribus non paucis in dubio ponitur. Attamen temerarii esset asserere, ecclesiam in judicio beatificationis errasse. Cf. Bened. XIV., o. c. lib. I. cap. XLII. n. 10.

b) Beatificationis judicia infallibilia non haberi, haec documento sunt. 1⁰ Beatificatio non est judicium ultimum et definitivum. 2⁰ Priusquam a beatificatione formali ad canonizationem deveniatur, de tota causa iterum agitur, suffragium fertur. „Quae cum profecto — ait Benedictus XIV. — caeremonialia non sint, sed substantiam judicii respiciant, nec nisi invocato Dei omnipotentis auxilio peragantur, ostendere aperte videntur, beatificationis judicium neque ab ipsis romanis pontificibus haberi infallibile.“ O. c. lib. I. cap. XLII. n. 10.

c) Quae hoc loco de beatificatione diximus, tam de beatificatione dicuntur, sive formali sive aequipollenti, quae jam a Sede Apostolica decernitur, quam de canonizatione illa particulari, quae, ab episcopo facta, terminis dioeceseos definiri consueverat. Quae quidem canonizatio particularis primum ab Alexandro III., Innocentio III., denique anno 1634 ab Urbano VIII. Summi Pontificis judicio reservata est. Hoc etiam animadversione dignum est, canonizationem illam particularem, si cultus, in ea constitutus, per ecclesiam dilatetur, tali Pontificis Romani consensu confirmari posse, ut veri nominis canonizationi aequiparetur.

ARTICULUS X.

Utrum infallibilitatis objectum sit approbatio ordinum religiosorum.

I. Notio ordinis religiosi. Ordo religiosus est *societas ad perfectionem per tria vota paupertatis, castitatis et obedientiae sub certa institutorum forma acquirendam.* In quovis ordine religioso tria distinguenda sunt: 1⁰ status religiosi *essentia*, quae in tribus votis memoratis consistit; atque ratione illius essentiae ordo religiosus divinae institutionis est. 2⁰ *Certa institutorum forma,* quibus ordo ab ordine differt;

quae scilicet instituta „sunt adminicula quaedam ad cavendum ea quibus per votum religionis abrenuntiatur, vel ad observandum id in quo homo per religionis votum Deo se serviturum promisit“. S. Thom. *Contra impugnantes*, cap. I. 3° *Opportunitas* seu ordinis cujuslibet utilitas, habita ratione temporis, loci, personarum.

II. Ecclesiae approbatio. Approbatio ordinum religiosorum duo complectitur: 1° judicium *doctrinale* de honestate talis vitae, utrum simpliciter status perfectionis acquirendae haberi debeat, seu via ad perfectionem; 2° judicium *prudentiale*, utrum in talibus rei adjunctis talem ordinem admittere expediat.

Approbatio autem est quadruplex: 1° *solemnis* et *definitiva*, quae canonizationi aequiparatur et Summo Pontifici reservata est; 2° *commendatitia* sed nondum definitive a Romano Pontifice data; quae quidem sub eo respectu, quod definitiva non est, poterit cum beatificatione conferri; 3° *permissiva* ex parte Romani Pontificis; 4° *episcopalis*, quae nunquam est definitiva.

Concilium Lateranense IV. anno 1215, nimiam ordinum multiplicationem praecauturum, decrevit, ne novi ordines deinceps sine Sedis Apostolicae expressa approbatione constituerentur; quae prohibitio „per diuturnam consuetudinem a Sancta Sede approbatam nunc sic intelligitur, ut episcopis illicitum quidem non sit, congregationem religiosam instituere, pro ordine religioso vere dicto autem nulla congregatio habeatur, nisi auctoritas Sanctae Sedis (definitiva) accedat“. Cf. Lehmkuhl, *Theol. mor.* t. I. n. 494. Ordines autem religiosi, ante decretum Lateranense instituti, nisi Romani Pontificis suprema approbatio saltem tacita approbationi episcopali accesserit, nulla definitiva sententia, sed gradu quodam inferiori, approbati habentur.

III. Extensio infallibilitatis ad approbandos ordines religiosos. Omnino dicendum videtur, ecclesiam in approbandis ordinibus definitive quoad judicium *doctrinale* non esse errori obnoxiam. Ita Bannez, Suarez, Billuart, etc. De quaestione prudentiae Billuart ita disserit: „Aliud est judicium, utrum hic

et nunc expediat hunc ordinem admittere? Et de hoc judicio non ita constat esse infallibile; quia non e scientia solum, sed e prudentia pendet: at saltem temeritatis notam non effugeret, qui contra communem ecclesiae sensum, erroneum assereret. *De reg. fidei,* diss. III. art. 5. Angelici sententia de infallibilitate ecclesiae quoad substantiam ordinis seu quoad judicium doctrinae satis manifesta est. Profert enim hanc legem: *Nulli fas sit sine status sui periculo vel divinas constitutiones, vel Apostolicae Sedis decreta temerare.* Unde concludit: „Cum ergo per Apostolicam Sedem religiones aliquae sint institutae . . . manifeste se *damnabilem* reddit quicumque talem religionem damnare conatur.“ *Contra impugn.* cap. IV.

Thesis: *Ecclesia in ordinibus definitive approbandis quantum ad quaestionem doctrinae errare non potest.*

Argumenta.

Arg. I. Ecclesia in morum doctrina errare non potest. Atqui in ordine religioso approbando morum doctrina traditur. Ergo. Prob. *minor.* Ordo religiosus ipsa approbatione definitiva fidelibus proponitur tanquam via tutissima non solum ad virtutem, verum etiam ad *perfectionem* acquirendam. Jam vero si hujusmodi vitae ratio *in se spectata* aliquid contineret, quod Evangelio aut legi naturali esset contrarium, pro perfectione Christiana peccatum ecclesiae proponeretur. Dixi: *ecclesiae;* „quamvis enim — ait Sylvius — una religio certi alicujus generis homines certumque vivendi modum contineat, pertinet tamen ad totam ecclesiam, non solum quia toti ecclesiae deservit, sed etiam quia tota ecclesia debet eam probare, eamque ut bonam et ex se perfectioni evangelicae acquirendae utilem admittere, postquam Summus Pontifex illam pro tali probavit.“ *Controv.* lib. IV. quaest. II. art. 6.

Objectiones.

Obj. I. Nonnulli ordines religiosi, ab ecclesia approbati, deinceps ita prolapsi sunt, ut tanquam ecclesiae vel noxii vel inutiles abolerentur. Ergo ecclesia in iis approbandis erravit.

Resp. Dist. antec.: hujusmodi ordines aboleti sunt ob defectum ordinis in se, *nego;* in membris, *conc.* Ordo spectari potest aut objective in ipsa vitae regula, quam ecclesia approbavit, et hac in re nullus unquam error doctrinae emendandus fuit; aut subjective in iis, qui talem regulam amplexi sunt, et sub hoc respectu ordines interdum abolendi fuerunt. Jam vero quis singulos ordinem professos ab ecclesia approbari dixerit?

Instabis. Melchior Canus ait: „Ordines igitur vel probare, vel refellere, non ad ea pertinet, in quibus Summus Pontifex errare nequit.“ *De loc. theol.* lib. V. cap. V. ad 4. Ergo thesis auctoritate doctissimi viri infirmatur.

Resp. Dist. antec.: Haec Cani sententia pertinet ad judicium prudentiale, *conc.;* ad judicium doctrinale, *nego.* Auctor enim l. c. sententiae suae rationem afferens ait: „quoniam non e scientia id solum, sed etiam e prudentia pendet.“ Bannez autem eorum sententiam, qui cum Valentia hujusmodi errorem prudentiae possibilem esse negant, et sententiam oppositam conciliare videtur, inquiens: „nunquam tamen hujusmodi error cedet in perniciem Ecclesiae, quamvis quibusdam possit (utique per accidens) esse nocivus.“ Cf. Bouix, *Tract. de jure regul.* t. I. p. 241.

Quaestio IX.

De magisterio ecclesiae.

Servator, ut *lux in tenebris* lucens, hominibus *via, et veritas, et vita,* Joan. XIV. 6. fieri dignatus est. Per Ipsum venimus ad lucem, quem beatus Petrus ducem et magistrum sibi profitetur, inquiens: *Domine, ad quem ibimus? verba vitae aeternae habes.* Joan. VI. 69. Ipse homines docuit, *quasi potestatem habens.* Marc. I. 22. Deinceps apostoli, Christi praecones constituti, veram *potestatem habentes* mundo praedicarunt. Sed

novatores saeculi XVI. facultatem illam *praedicandi cum potestate* in apostolorum successores transiisse pernegarunt. Probandum est igitur, institutum esse a Christo fidei magisterium, cui omnes gentes parere teneantur. Quaestionem nonam in sex partimur articulos.

Primo. *Utrum Christus magisterium instituerit.*

Secundo. *Utrum ecclesiae doctrina sit proxima regula fidei.*

Tertio. *Utrum ecclesia sit judex controversiarum.*

Quarto. *Utrum numerus credendorum per ecclesiae magisterium augeri possit.*

Quinto. *Quibus censuris propositiones fidei adversae ab ecclesia damnentur.*

Sexto. *Quanam fide veritates ab ecclesia propositae credi debeant.*

ARTICULUS I.

Utrum Christus magisterium instituerit.

I. Notio magisterii. Magisterium est ecclesiae *jus et officium veritatem Christianam docendi ea suprema auctoritate, cui omnes corde et ore parere tenentur.* Cf. Conc. Vatic. *De fide et ratione*, can. III.; epist. Pii IX. ad archiep. Monac. et Frising. *Gravissimas inter*, 11. Dec. 1862.

Ecclesiae magisterium magistros humanos auctoritate longe superat. Et vero „secundum hoc unus alium docere dicitur, quod istum discursum rationis, quem in se facit ratione naturali, alteri exponit per signa; et sic ratio naturalis discipuli, per hujusmodi sibi proposita, sicut per quaedam instrumenta, pervenit in cognitionem cognitorum. Sicut ergo medicus dicitur causare sanitatem in infirmo natura operante, ita etiam homo dicitur causare scientiam in alio operatione rationis naturalis illius; et hoc est docere; unde unus homo alium docere dicitur, et ejus esse magister.“ S. Thom. *Quaest. disp. De veritate,* XI. art. 1. At ecclesia, veritatis *magistra,* veritatem non solum infallibiliter proponit, verum etiam subditis suis credendam *imponit.* Omnes igitur erga eam magisterii potestatem officio verae obedientiae obstringuntur.

II. Munera quatuor *testis, custodis, interpretis et judicis* magisterii vocabulo complectimur.

1° Ut *testis* jus habet ubique et omnibus veritatem praedicandi, sicut scriptum est: *accipietis virtutem supervenientis Spiritus sancti in vos, et eritis mihi testes in Jerusalem, et in omni Judaea, et Samaria, et usque ad ultimum terrae,* Act. I. 8. 2° Ut *custos* „jus etiam et officium habet falsi nominis scientiam proscribendi, ne quis decipiatur per philosophiam, et inanem fallaciam"; quod quidem jus patres Vaticani vindicarunt contra rationalistas moderatos, qui asseverant: „disciplinas humanas ea cum libertate tractandas esse, ut earum assertiones, etsi doctrinae revelatae adversentur, tanquam verae retineri, neque ab Ecclesia proscribi possint." Cf. Conc. Vat. sess. III. *De fide et ratione,* can. II. et cap. IV. 3° Ut *interpres* sacrorum dogmatum sensum ita declarat, ut ab eo sensu nulli recedere liceat; atque id jus tuetur contra eos, qui contendunt: „fieri posse, ut dogmatibus ab Ecclesia propositis, aliquando secundum progressum scientiae sensus tribuendus sit alius ab eo, quem intellexit et intelligit Ecclesia." Cf. Conc. Vat. l. c. can. III. et cap. IV. 4° Ut *judex* veritatem exortis controversiis similive de causa definit.

III. Magisterium solemne et ordinarium. Magisterium ecclesiae non in iis tantum coarctatur, quae solemni ecclesiae judicio proponuntur, sed Conc. Vat. sess. III. cap. III. haec docet: „Fide divina et catholica ea omnia credenda sunt, quae in Verbo Dei scripto vel tradito continentur, et ab Ecclesia sive solemni judicio *sive ordinario et universali magisterio* tanquam divinitus revelata credenda proponuntur."

IV. Adversarii. Magisterium ecclesiae ab omnibus repulsatur, qui infallibilitatem rejiciunt. Mentio tamen facienda videtur sententiae Neolutheranae et unionismi Anglicani. *Neolutherani* auctoritatem volunt magisterii, quod divinitus constitutum sit; at *ubi* resideat, ab iis integrum relinquitur. Neque fieri posse videtur, ut hunc nodum expediant, qui ecclesiae Romanae magisterium judicio privato subjecerint. *Unionismi Anglicani* mos est a praesenti ecclesia ad *futuram* appellare, ut patet ex libro doctoris Pusey, qui *Eirenicon* inscriptus est. Itaque

magisterium collaudant, quod *non est,* sed *erit;* neque certo erit, sed illud aliquando fore sperant. Ex quo intelligitur, magisterium ab unionistis reapse negari.[1])

Thesis: *Christus magisterium instituit.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex S. Scriptura.* Ecclesiae magisterium est jus et officium docendi cum potestate. Jam *a)* ecclesia in docendo Christi vice fungitur, atque *b)* sontes habentur, qui praedicationem ecclesiae repudiant. Ergo. Prob. *min.*

a) Christus dixit: *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos,* Joan. XX. 21.; *Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit.* Luc. X. 16. Apostolis legatorum Christi auctoritatem vindicat S. Paulus, inquiens: *Pro Christo ergo legatione fungimur, tamquam Deo exhortante per nos,* II. Cor. V. 20.; item: *Per quem* (Christum) *accepimus gratiam et apostolatum ad obediendum fidei* (*εἰς ὑπακοὴν πίστεως*) *in omnibus gentibus pro nomine ejus,* Rom I. 5.; item: *consilia destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi,* II. Cor. X. 4—6. Quod idem ab apostolis in concilio Hierosolymitano hac formula expressum est: *Visum est enim Spiritui sancto, et nobis.* Act. XV. 28.

b) Contumacibus Christus poenas minatur: *qui vero non crediderit, condemnabitur.* Marc. XVI. 15. 16.; cf. Matth. XVIII. 17.; XXVIII. 18—20.; Act. I. 8. S. Paulus ait: *consilia destruentes,* etc. ut supra, *in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam.* Iterum: *Licet nos, aut Angelus de caelo evangelizet vobis praeterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit.* Gal. I. 8. Quod autem apostolis et discipulis in ordinario docendi munere commissum est, id in eorum successores transiisse constat ex iis, quae de hierarchia, de ecclesiae perpetuitate et infallibilitate disputavimus.

---

[1]) Card. Manning de ritualismo ait: „it must be said that Ritualism is private judgment in gorgeous raiment wrought about with divers colours.“ *England and Christendom,* p. LXXXIII.

Arg. II. *Ex magisterii necessitate.* Christus ecclesiae suae media deesse non permisit, quibus tum singulorum in fide firmitas, tum omnium unitas in tuto collocarentur. Nihil autem ad hunc finem aeque necessarium est atque magisterium. Ergo.

a) Singulorum in fide firmitas. Fides enim per ea maxime infirmatur, quae *propria mens* contra Christi traditionem suggerit. Jam vero haec propriae mentis intemperantia certa docendi auctoritate compescitur. Ergo. Et sane tam ob mysteriorum profunditatem quam ob diversos passionum motus periculum adest, ne propria mens errores sibi suggerat; plurimosque errores isthinc emanasse, quod homines, auctoritate spreta, propriam mentem secuti sunt, historia demonstrat. Angelicus etiam hominem a rectitudine fidei deviare affirmat „per hoc quod intendit quidem Christo assentire, sed deficit in eligendo ea quibus Christo assentiat, quia non elegit ea quae sunt vere a Christo tradita, sed ea quae sibi propria mens suggerit.“ II. II. quaest. XI. art. 1.

b) Omnium unitas. Fidelium unitas in fide oritur e fixa fidei regula, cui omnes obedire tenentur. At fixa illa fidei regula, quae omnes fideles uniat, est una, viva, visibilis docendi auctoritas, seu magisterium. Ergo Christus magisterium instituit.

Arg. III. *Ex traditione.* Veteres quid senserint, facile probatur, *a)* eorum auctoritate, qui ecclesiae unitatem in fide commendant; sola enim docendi potestas, formae ad instar, Christianorum multitudinem in unam fidem adunare potest. *b)* Claris antiquorum testimoniis, quae supra de infallibilitate disserentes attulimus. *c)* Publica praxi ecclesiae, haereses quascunque anathemate percutientis; cujus rei conciliorum acta et decreta Summorum Pontificum gravissimo documento sunt. *d)* Hac apologetarum sententia, quam S. Augustinus interpretatur iis verbis: „vera religio . . . omnino sine quodam gravi authoritatis imperio iniri recte nullo pacto potest.“ *De util. credendi,* cap. IX.

Objectiones.

Obj. I. Salvator ait: *Unus est magister vester.* Matth. XXIII. 8. Ergo soli Deo magisterium competit.

Resp. Dist. antec.: Unus est magister primarius, *conc.;* secundarius, *nego.* Et *nego* conseq. Recta fides a Christo procedit. At *Christus* non immediate nobis loquitur, sed per ecclesiam. Cf. S. Thom. II. II. quaest. VI. art. 1. Quo fit, ut conceptus *supernaturalis* vitae per catholicam doctrinam de *vivo magisterio* perbelle relucet; dum *spiritus privati* systema *naturalismum* sapit.

Instabis. Visio docentis est principium doctrinae, ut docet S. Thomas. *Quaest. disp. De veritate* XI. art. 4. Atqui ecclesia revelatorum visione caret, quandoquidem mysteria fidei non videntur. Ergo ecclesia esse nequit principium doctrinae seu magistra.

Resp. Dist. maj.: visio docentis *principalis* est principium doctrinae, *conc.;* docentis *instrumentalis*, *subdist.:* in magisterio naturali, *transeat;* in magisterio fidei, *nego.* Et *dist.* min.: ecclesia revelatorum supernaturalium visione caret in se, *conc.;* in sua causa principali, id est, in Deo, *nego.* Et negatur conclusio.

Revelata mysteria quoad totum corpus ecclesiae, *non visa* sunt, si mysteriorum essentia respicitur. Verum Christo, ecclesiae capiti, manifesta et aperta sunt. In Christo igitur, magistro principali, est „visio docentis"; in docendis autem hominibus ecclesiae instrumento utitur.

Obj. II. S. Paulus libertatem Christianam proclamans ait: *Omnia autem probate, quod bonum est tenete.* I. Thessal. V. 21. Ergo.

Resp. Dist. antec.: Probandae sunt doctrinae dubiae privatae, *conc.;* doctrina certa ecclesiae, *nego.*

Distinctio patet *a)* ex contextu; legitur enim: *prophetias nolite spernere. Omnia autem probate* etc. Hujusmodi prophetiae privatae, apostolorum aetate a pluribus editae (I. Cor. XIV. 29.), inter Thessalonicenses partim verae, partim errore plenae erant, II. Thess. II. 2. Propterea S. Paulus ait:

prophetias nolite spernere. Omnia autem etc. *b)* Ex aliis Scripturae locis, velut I. Joan. IV. 1., ubi legitur: *probate spiritus si ex Deo sint: quoniam multi pseudoprophetae exierunt in mundum;* quis autem dicat, ea S. Joannis sententia auctoritatem ecclesiae contemni? *c)* In textu graeco legitur: *Παντα δὲ δοκιμάζετε*; qua phraseos structura *παντα* vi particulae *δε* ad praecedentia, id est, ad charismata refertur. Ita Rosenmuller. Ceterum jam pridem Tertullianus aetatis suae haereticis ejusdem textus abusum exprobrat. *De praescr.* cap. IV.

Instabis. S. Joannes ad fideles: *non necesse habetis, ut aliquis doceat vos; sed sicut unctio ejus docet vos de omnibus, et verum est, et non est mendacium.* I. Joan. II. 27. Ergo solus S. Spiritus in singulis, non ecclesia, magisterium exercet.

Resp. Dist. A S. Joanne excluduntur magistri mere humani, *conc.;* ecclesiae magisterium, *nego.* Ne verbulo quidem ecclesiae magisterium in textu proscribitur; quin etiam fideles illos ab ecclesia fidem didicisse, manifesto supponitur. Sed haereticorum machinationes coercentur: quare apostolus l. c. v. 26. ait: *Haec scripsi vobis de his, qui seducunt vos.* Jam porro unctioni S. Spiritus internae externam veritatis propositionem in ecclesia conjungi opus est; neque *filioli* beati Joannis operationem gratiae internam cum externo apostolorum magisterio non conjunxerunt.[1])

Alii textus, ab acatholicis proferri soliti, hoc spectant, ut interna gratiae operatio monstretur, ecclesiae magisterium *non excludatur;* ideo nihil probant.

ARTICULUS II.

Utrum ecclesiae doctrina sit proxima regula fidei.

I. Regula fidei est mensura infallibilis et extrinseca credendorum quoad homines. *Mensura* dicitur, quia

---

[1]) Card. Manning de verbis S. Joannis Epist. I. cap. II. 20—27. ait: „I do not know in what words the infallibility of the Church and the immutability of its doctrines can be more amply affirmed.“ *The temp. mission of the H. Ghost,* p. 229.

credentis intellectus ad eam mensurandus est; *infallibilis*, quia fidei mensura, uti et ipsa fides, omnino certa sit oportet; *extrinseca*, quia „fides quantum ad assensum, qui est principalis actus fidei, est a Deo *interius* movente per gratiam.“ S. Thom. II. II. quaest. VI. art. 1. Dixi: *credendorum*, ut tota doctrina revelata ejusdemque verus sensus significetur; *quoad homines*, quia sermo non est aut de angelis aut de iis veritatis manifestationibus, quae cuipiam modo extraordinario contingunt, aut de revelationibus privatis, sed de fide communi et de ordine communi, quem Christus fidelibus praestituit.

II. Divisio regularum fidei. Illa divisio sua sponte profluit ex hac Angelici expositione de fide a Deo infundenda: „ad fidem — inquit — duo requiruntur. Quorum unum est ut homini credibilia proponantur; quod requiritur ad hoc quod homo aliquid explicite credat. Aliud autem quod ad fidem requiritur, est assensus credentis ad ea quae proponuntur. Quantum ergo ad primum horum, necesse est quod fides sit a Deo. Ea enim quae sunt fidei, excedunt rationem humanam; unde non cadunt in cognitionem hominis, nisi Deo revelante. Sed quibusdam quidem revelantur immediate a Deo; sicut sunt revelata apostolis et prophetis; quibusdam autem proponuntur a Deo mittente fidei praedicatores, secundum illud Rom. X. 15.: *Quomodo vero praedicabunt, nisi mittantur?* Deinde de assensu agit, qui „est a Deo interius movente per gratiam“. II. II. quaest. VI. art. 1. Ex quo tria colligimus:

1° Prima fidei regula est veritas prima, divinaeque veritati revelatrici omnes aliae fidei regulae innituntur. Cf. S. Thom. I. quaest. XVI. art. 5.; Cajetanum, In II. II. quaest. II. art. 6. Haec autem regula primae veritatis in omnibus aliis regulis supponitur.

2° Quae vulgo fidei regulae dicuntur sunt numero *quinque*, videlicet: *S. Scriptura, traditio divina, ecclesia, concilia oecumenica, Summus Pontifex;* istis enim mediis credenda a Deo proponuntur et fidelis in fide sua dirigitur.

3° *S. Scriptura* et *divina traditio* totum revelationis depositum in se continent (cf. Conc. Trid. sess. IV.); at sententiam eloqui, verum suum sensum veramque interpretationem

definire non possunt; *ecclesia, concilia* et *Summus Pontifex* revelatas veritates e deposito S. Scripturarum divinaeque traditionis promunt, et sensum verum revelatorum usque ad mundi finem manifestabunt. Idcirco S. Scriptura et traditio divina *regulae inanimatae* et *remotae* vocantur, ecclesia autem — id est, *ecclesia dispersa, concilia, Rom. Pontifices — regula viva* et *proxima.*

III. Quonam sensu ecclesia dicatur proxima fidei regula. S. Thomas II. II. quaest. V. art. 3. ait: „Formale autem objectum fidei est veritas prima, secundum quod manifestatur in Scripturis sacris et doctrina ecclesiae, quae procedit ex veritate prima. Unde quicunque non inhaeret, sicut infallibili et divinae regulae, doctrinae ecclesiae, quae procedit ex veritate prima in Scripturis sacris manifestata, ille non habet habitum fidei; seu ea quae sunt fidei, alio modo tenet quam per fidem.“ Hinc sequentia ponuntur.

1° *Objectum formale quod* fidei, sive id quod a fide principaliter attingitur, est veritas prima in essendo, seu Deus ut excedens rationem naturalem; *objectum formale quo* seu *sub quo* fidei est veracitas Dei revelantis, ut connotans veritatem primam in cognoscendo; *objectum materiale adaequatum* fidei sunt omnia revelata, id est, ipse Deus et alia in ordine ad Deum. Cf. S. Thom. II. II. quaest. I. art. 1.

2° *Motivum assensus* fidei est veracitas Dei revelantis. „*Omnibus articulis fidei* — ait Angelicus — *inhaeret fides propter unum medium, scilicet propter veritatem primam* propositam nobis in Scripturis secundum doctrinam ecclesiae intelligentis sane.“ II. II. quaest. V. art. 3. ad 2.

3° *Regula proxima fidei* seu medium propositionis credendorum est ecclesiae doctrina, *quae procedit ex veritate prima.* Credimus enim „propter veritatem primam propositam nobis in Scripturis *secundum doctrinam ecclesiae intelligentis sane.*“

Quae cum ita sint, ecclesia non eo sensu fidei regula habetur, quod sit objectum *formale quod* aut *sub quo* fidei; sed tanquam *ministra veritatis primae* est *conditio,* qua veritas prima proponit et explicat se ipsam et alia credenda. Revelatio divina est infallibilis regula *per se* conveniens fidei; per

accidens tamen, *ex parte scilicet nostra,* fidei convenit, proximam regulam fidei esse ecclesiam. Cf. Cajet. *Comm. in* II. II. quaest. I. art. 1. — Tantum autem abest, ut doctrina proposita Scripturas sanctas excludat, ut supponat eas. Namque ecclesiam ita regulam proximam habemus, ut S. Scripturae et traditionis, quae sunt fidei regulae remotae, verus sensus ab ea auctoritative exponendus sit.

IV. Quaeres, utrum credamus *sanctam ecclesiam* an *in sanctam ecclesiam. Resp.* Satis cognitum est, symboli formulam, qua vox *in* omittitur, esse in more positam ecclesiae; sed usa tamen est ea voce synodus Cpolitana I., sic profitens: *Εἰς μίαν . . . ἐκκλησίαν, in unam* etc. Illud igitur vocabulum, quamvis nonnulli, v. g. quidam in concilio Basileae congregati, hoc abusi sint, in bonam partem accipi potest. Cf. Turrecremata, *Summa de Ecclesia,* lib. I. cap. XX. Verius tamen vocem *in* expunxeris, siquidem finem ultimum nostrorum motuum ea particula significari, plerique sentiunt. S. Thomas distinguens: „Dicendum — inquit — quod si dicatur: *In sanctam ecclesiam catholicam,* hoc est intelligendum secundum quod fides nostra refertur ad Spiritum sanctum sanctificantem ecclesiam. Sed melius est, et secundum communem usum, ut non ponatur ibi *In,* sed simpliciter dicatur, sanctam ecclesiam catholicam, sicut etiam Leo Papa dicit.“ II. II. quaest. I. art. 9. ad 5.

V. Protestantium systema. Protestantes ipsum ecclesiasticae regulae nomen horrent. Scripturam unicam fidei regulam esse, contendunt; communisque novatorum lex est: „Regulam aliam non habemus, ut videlicet verbum Dei condat articulos fidei et praeterea nemo.“ Symbolis conditis, cum sanari oporteret fractam licentia unitatem, multoties auctoritas tributa est; *conditionata* illa quidem, *in quantum* cum sacris Litteris concinerent; quin etiam a Socinianis et Arminianis nulla.

Thesis: *Ecclesiae doctrina est proxima regula fidei.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex S. Scripturis.* Proxima fidei regula dicitur, qua fides hominibus proxime et immediate proponitur. At

S. Scriptura docet, fidem proxime et immediate proponi oportere ab ecclesia. Ergo ecclesia est proxima fidei regula. Prob. *minor.*

a) S. Scripturarum sententiis ecclesiae magisterium, seu jus et officium potestative docendi fidem, probavimus. Atqui jus illud et officium praecise exercentur, ubi fides proxime et immediate hominibus proponitur. Ergo.

b) Huc igitur pertinent, quae Servator apostolis eorumque successoribus demandavit, inquiens: „Euntes *docete*"; „*praedicate* evangelium"; item S. Pauli sententia, quae docet, *ecclesiam* esse columnam et *firmamentum veritatis;* fidem esse „*ex auditu*", Rom. X. 17.; item apostolorum formula, qua Hierosolymis congregati, fidei doctrinam declarant: *Visum est enim Spiritui sancto et nobis,* Act. XV. 28.; quibus verbis viva vox ecclesiae haud dubie percipitur.

c) Hoc idem Scriptura significat, ab una parte firmitatem maximam *ecclesiae,* ab altera parte *spiritui privato* mobilitatem attribuens. Firmitatem S. Paulus declarat, haec scribens: *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem pastores, et doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi.* Ad Ephes. IV. 11, 12. Mobilitatem autem eorum, qui ecclesiae regulam non sequuntur, indicans: *ut jam* — inquit — *non simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinae,* l. c. v. 14.; item de haereticis: *semper discentes, et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes,* II. Tim. III 7. Et S. Judas haereticorum characteres describens, ait: *Hi sunt, qui segregant semetipsos.* v. 19.

Arg. II. *Ex traditione.* Ecclesia merito proxima fidei regula putatur, si ab ecclesia dissentire nefas est; si spiritus privatus fidem corrumpit; si tuta norma credendi haberi debet. Atqui veterum testimoniis haec tria confirmantur. Ergo ecclesia est proxima fidei regula. Prob. *minor*

a) S. Ignatius, martyr, *S. Polycarpus, Hermas* omnesque veteres ab ecclesia dissentire prohibent; cujus facti veritatem testes probant, quos ad unitatem ecclesiae et infallibilitatem probandam citavimus.

b) S. Ignatius, martyr, haereticos impugnans, spiritum privatum hac sententia explodit: *„sibimet ipsis* Jesum Christum admiscent.“ *Trall.* VI. 2. *S. Irenaeus* de haereticis ait: „Unusquisque enim eorum, omnimodo perversus, *semetipsum,* regulam veritatis depravans, praedicare non confunditur.“ *Adv. haer.* lib. III. 3. *Hegesippus* haereticos describens: „qui *seorsum* — inquit — *singuli* (*ἰδίως καὶ ἑτέρως*) *proprias* opiniones (*ἰδίαν δόξαν*) induxerunt.“ Ergo castigantur, quod privatam opinionem publicae ecclesiae doctrinae opponerent. Cf. Eus. E. H. lib. IV. cap. XXII.

c) Directa veterum praecepta de norma credendi locupletissima sunt. *S. Irenaeus* haec: „Ecclesiae praedicatio firma et vera regula est, qua una et eadem salutis via in universo mundo ostenditur.“ *Adv. haer.* lib. V. 20. *Tertullianus:* „Quid autem praedicaverint (Apostoli), id est, quid illis Christus revelaverit, et hic praescribam non aliter probari debere, nisi per easdem ecclesias, quas ipsi Apostoli condiderunt.“ *De praescr.* cap. XXI. *Origenes:* „Servetur ecclesiastica praedicatio per successionis ordinem ab apostolis tradita, et usque ad praesens in ecclesiis permanens.“ *S. Ambrosius:* „Sta in ecclesia, ibi firmissima statio tuae mentis est.“ *Ep.* LXXII. ad Vercell. Eccl. n. 41. *S. Augustinus*: „Ego Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiae catholicae commoveret auctoritas.“ *C. ep. Fundam.* cap. V. Denique patres nihil prius aut antiquius duxerunt, quam ut singuli fidem universalis ecclesiae, conciliorum et Rom. Pontificum assequerentur.

Arg. III. *Ex necessitate regulae proximae.* Fidelibus regula opus est, qua credenda *omnia, omnibus omnique* tempore proponi queant. Talis autem regula est sola ecclesia, non Scriptura. Ergo. *Major* constat; ad fidem enim non solum requiritur influxus Dei interior, verum etiam *propositio* veritatis exterior, quae sane per revelationem immediatam singulis hominibus non fit. Prob. *minor.*

a) Ecclesia proponere potest: 1⁰ *omnia,* utpote quae et scriptam doctrinam et traditam et utriusque sensum viva voce praedicet. 2⁰ *Omnibus;* etenim tam illiterati quam doctissimi, nullis praemissis studiis, ecclesiam audire facillime possunt.

3° *Omni tempore;* nam ecclesiae vox ante scriptum N. T., ante Scripturae versiones, ante artem typographicam insonuit.

b) S. Scriptura proponere potest: 1° *non omnia,* quia non omnia in sacris Libris scripta, sed quaedam tradita sunt; v. g. dogma inspirationis *talis* Libri, quod ex S. Scriptura non hauritur. Cf. plura, ubi de traditione tractatur. 2° *Non omnibus;* etenim „veritas in sacra Scriptura *diffuse* continetur, et *variis modis,* et *in quibusdam obscure*; ita quod ad eliciendum fidei veritatem ex sacra Scriptura requiritur longum studium et exercitium, ad quod *non possunt pervenire omnes illi* quibus necessarium est cognoscere fidei veritatem: quorum plerique aliis negotiis occupati studio vacare non possunt.“ S. Thom. II. II. quaest. I. art. 9. ad 1. 3° *Non omni tempore.* Et certe plures anni elapsi sunt, antequam Libri omnes N. T. conscripti essent; deinde per saecula quatuordecim, nondum inventa arte typographica, rari libri et cari erant; denique perscrutatio authenticitatis et sensus veri Scripturarum fuit, est ac erit res longissimi temporis. Cf. quae de S. Scripturis suo loco dicuntur.

Quod quidem argumentum quam verum sit, certa facta declarant. Sectae nempe, auctoritate carentes, lacerae sunt.

Objectiones.

Obj. I. Deus est *causa* unica fidei. At si ecclesia est regula fidei, Deus non est unica fidei causa. Ergo.

Resp. Dist. maj.: Deus est causa unica fidei, quoad assensum credentis, *conc.;* quoad propositionem crediti, *subdist.:* causa unica principalis, *conc.;* proxima, *nego.* Homo assentiendo his, quae sunt fidei, supra naturam suam elevatur; jam vero „oportet quod hoc insit ei ex supernaturali principio interius movente, quod est Deus.“ S. Thom. II. II. quaest. VI. art. 1. ad 1. Propositio autem veritatis, habita ratione ordinis a Christo praestituti, principaliter quidem a Deo est, proxime tamen *ex auditu.* Rom. X. 17. Auditur enim Christus per ecclesiam.

Urgebis. Fides est ex auditu interiori. Ita propositio ecclesiae supervacanea est.

Resp. Dist. antec.: fides est ex auditu interiori exclusive,

nego; inclusive, *conc.* Etsi veritas divina, quae interius auditur, *per se* sola est regula conveniens fidei, *nobis* tamen secundum legem Providentiae *ordinariam* veritas divina per lumen fidei interius non manifestatur, nisi adimpleta *conditione ecclesiae veritatem proponentis.* Dixi: secundum legem Providentiae *ordinariam;* quandoquidem ad regulam minime pertinere censentur, quae divinitus *extraordinario* fiunt. Huc spectant, quae S. Thomas de duplici locutione Dei et de duplici hominis auditu scripsit. „Est etiam — ait — quaedam locutio exterior, qua Deus nobis per praedicatores loquitur, quaedam interior, qua loquitur nobis per inspirationem divinam.“ Porro in his, qui fidem primo acceperunt et docuerunt, sicut in apostolis et prophetis, fides ab auditu interiori oritur; quod idem in aliis nonnullis extraordinario fieri potest. Per exteriorem autem et ordinarium auditum „fides oritur in cordibus aliorum fidelium, qui per alios homines cognitionem fidei accipiunt“. *Quaest. disp. De veritate,* XVIII. art. 3. Ergo ecclesia est fidei regula *visibilis.*

Instabis. Veritas prima proponit et explicat se ipsam et alia credenda. Ergo idem quod supra.

Resp. Dist. antec.: Veritas prima proponit et explicat se ipsam, quantum ad infusionem gratiae, *conc.;* quantum ad determinationem doctrinae, *subdist.:* mediate per ecclesiam, *conc.;* immediate, *nego.* Etsi fides nostra non habet auctoritatem, nisi a revelatione Dei Patris per Filium et Spiritum sanctum, ordinaria tamen Providentia, quaenam res credendae sint et quonam sensu, cognoscitur audiendo ecclesiam. Cf. S. Thom. In Sent. IV. dist. IV. quaest. II. art. 2. q. 6. 3. ad 1.; II. II. quaest. V. art. 3. Quare a Cajetano ecclesia verissime vocatur *ministra objecti fidei.*

Obj. II. Catholici credunt tanquam de fide, ecclesiam esse regulam fidei. At hujus articuli regula esse nequit ecclesia. Ergo ecclesiae regula ad omnia credenda non extenditur. *Prob.* min. Si credimus ecclesiam, quia sese proponit credendam, ecclesiae auctoritas, de qua est controversia, supponitur. Ergo.

Resp. Dist. probationem minoris: si credimus ecclesiam, quia sese proponit credendam, ecclesiae auctoritas supponitur,

alibi argumentis probata, *conc.;* gratis, *nego.* Ecclesia in diverso genere videtur et creditur. Cf. quaest. III. art. 2. Videtur autem evidentia credibilitatis; cujus evidentiae *conditione* adimpleta, fidelis per fidei gratiam „inhaeret sicut infallibili et divinae regulae *doctrinae Ecclesiae, quae procedit ex veritate prima in Scripturis sacris manifestata.*" II. II. quaest. V. art. 3. Porro sicuti alia luce non opus est, ut lux ipsa videatur, ita nec alia atque ecclesia fidei regula requiritur, ut ipsa ecclesia credenda proponatur.

Instabis. Ecclesiam esse fidei regulam, catholici probant ex S. Scriptura, ut est liber inspiratus, inspirationem vero S. Scripturae ex ecclesiae auctoritate, uti est regula fidei. Id autem est circulus vitiosus. Ergo.

Resp. Dist. maj.: catholici hac argumentandi ratione utuntur adversus eos, qui S. Scripturae inspirationem respuunt, *nego;* inter eos, qui inspirationem profitentur, *conc.* Sub eadem distinctione *nego* min. et concl. Catholici disputantes adversus eos, qui inspirationem rejiciunt, ecclesiae auctoritatem ex S. Scriptura, ut est *liber historicus,* probare consueverunt, ex ecclesiae vero auctoritate, sic argumentis confirmata, Scripturarum inspirationem. In controversiis autem, quae cum protestantibus orthodoxis aut inter theologos catholicos habentur, inspiratio quoad illos *ad hominem* assumitur, inter hos vi principiorum fidei, de quibus inter theologos catholicos convenit. Sed ea theologorum disputatio fidelibus firmandis instituitur, non suadendis incredulis.

Obj. III. *Joan.* V. 39. Christum Judaeis dixisse legimus: *Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam aeternam habere: et illae sunt, quae testimonium perhibent de me.* Atqui haec verba S. Scripturam proximam fidei regulam esse significant. Ergo.

Resp. Dist. maj.: haec locutus est Christus, ut *ad hominem* incredulos convinceret, *concedo;* ut fidelibus fidei regulam statueret, *nego.* Min. et concl. *nego.*

Vocabulum *scrutamini,* graece ἐρευνᾶτε, per se in modo imperativo vel in modo indicativo dictum esse intelligitur. Hoc autem dato, vocabulum esse modo imperativo, nulla tamen

Christianis regula praescribitur, sed Judaei, Christi praedicationem rejicientes, invocato Scripturarum, quibus gloriabantur, testimonio, *ad hominem* confutantur. Non secus ac si Christus diceret: „fructum quem in Scripturis putatis habere, scilicet vitam aeternam, consequi non poteritis, quia testimoniis Scripturae de me non credentes, *non vultis venire ad me;* id est, non vultis credere mihi, in quem est fructus illarum Scripturarum, ut in me *vitam habeatis,* quam ego do credentibus in me.“ S. Thom. *Expos.* in Joan. cap. V. lect. VI. n. 11. Cf. Matth. XII. 3.; XIX. 4.; XXI. 16.; XXII. 31, 32.

Instabis. Act. XVII. 11. Judaei Beroeenses nobiliores laudantur, *„qui susceperunt verbum cum omni aviditate, quotidie scrutantes Scripturas, si haec ita se haberent.“* Itaque laudantur, quod doctrinam apostoli ad S. Scripturas exegerint. Ergo S. Scriptura est proxima fidei regula.

Resp. Dist. antecedens: haec scrutatio facta est ante conversionem, *conc.;* post conversionem, *subdist.:* ut fidem dubitative examinarent, *nego;* ut magis magisque in fide confirmarentur, *conc.* Et sane, etiamsi Beroeenses Scripturam scrutantes jam fideles fuerint, nihil sequitur; nam catholici etiamnum Scripturas scrutantur, v. g. V. Testamenti vaticinia, quo credibilitatis motiva profundius penetrent. At S. Lucas narrat, Beroeenses generatim suscepisse *„verbum cum omni aviditate, scrutantes Scripturas“;* deinde addit, *multos ex eis, πολλοὶ μὲν οὖν ἐξ αὐτῶν,* credidisse. Examen igitur institutum videtur, antequam Beroeenses religionem Christianam amplecterentur.

ARTICULUS III.

Utrum ecclesia sit judex controversiarum.

I. Infallibilitatis connexio cum judicio controversiarum. Quaestio habetur de judicio *definitivo* controversiarum *in rebus fidei vel morum.* Jam vero hujusmodi judicium infallibilem auctoritatem postulare, probant natura *judicii recti*, fidei indoles atque dignitas Scripturarum sanctarum.

1° Ac primum *judicii rectitudo* „in hoc consistit — ait Angelicus — quod vis cognoscitiva apprehendat rem aliquam, secundum quod in se est; quod quidem provenit ex recta dispositione virtutis apprehensivae.“ Jam recta illa dispositio contingit „directe ex parte virtutis cognoscitivae . . . indirecte ex bona dispositione appetitivae virtutis.“ II. II. quaest. LI. art. 3. ad 1. Sed fides, cujus objectum proprium est *essentia Dei*, ab una parte vim cognoscitivam naturalem excedit; ab alia parte hominum de veritatibus fidei judicium inordinatis superbiae et concupiscentiae motibus valde corrumpitur. Vis ergo cognoscitiva judicis controversiarum altiori lumine dirigenda est, atque appetitiva virtus superiori virtute compescenda. Utrumque autem efficere potest Spiritus Dei, in dirimendis controversiis infallibiliter assistens ecclesiae.

2° *Fidei indoles* absolutam certitudinem judicii definitivi exposcit; fidei enim certitudo dubium quodcunque excludit. Atqui „in omni judicio — ait Angelicus — ultima sententia pertinet ad supremum judicatorium: sicut videmus in speculativis quod ultima sententia de aliqua propositione datur per resolutionem ad prima principia: quamdiu enim remanet aliquod principium altius, adhuc per ipsum potest examinari id de quo quaeritur: unde adhuc est suspensum judicium, quasi nondum data finali sententia.“ I. II. quaest. LXXIV. art. 7. Ideo, cum sententia finalis in rebus fidei soli Deo competat, nulla auctoritas fallibilis, sed infallibilis ecclesia, per quam veritas prima sese hominibus manifestat, potest esse *supremum* in controversiis de fide *judicatorium*.

3° *Ea Scripturarum dignitas* est, ut *verbum Dei* esse vere credatur. Atqui judex controversiarum de verbo Dei ipse Deus sit oportet. Nam „certum judicium — ait Angelicus — de re aliqua maxime datur ex sua causa, et ideo secundum ordinem causarum oportet esse ordinem judiciorum. Sicut enim causa prima est causa secundae, ita per causam primam judicatur de causa secunda. De causa autem prima non potest judicari per aliam causam, et ideo judicium, quod fit per causam primam, est primum et perfectissimum.“ II. II. q. IX. art. 2. Causa vero prima controversias de sensu verbi

sui, in S. Scripturis prolati, dirimit infallibilis ecclesiae ministerio.

II. Protestantium sententiae quatuor. In protestantium castris omnes intenti nervi, ne libertas evangelica, ut ajunt, ecclesiae judiciis vinciatur. Verum alii aliud sentiunt. 1° Sociniani, ut e *Catechismo* Fausti Socini, Senensis (1539—1604), apparet, fidei lites *ratione humana individua* componendas asserunt. 2° Lutherani et Calvinistae controversias quascunque *sola S. Scriptura* dirimendas esse contendunt; addunt tamen plerique ex iis, S. Scripturam judicem esse, quatenus ipsam interpretatur, non spiritus privatus uniuscujusque hominis, sed *Spiritus Dei, qui privatis hominibus affulget.* 3° Ecclesiae constitutae Anglicanae articulo 20. statuitur: *Habet ecclesia... in fidei controversiis auctoritatem;* at articulum ita interpretantur, ut singulis potestas *dubitative* explorandi, etiam facto ab ecclesia judicio, relinquatur. 4° Puseyitae controversias ecclesiae auctoritate finiendas esse, in abstracto non negant, nullam tamen ecclesiam, quae judicis infallibilis munere fungatur, in concreto designant. Atque ne longus sim, judex *objectivus,* qui *solus et obligatorie* controversias dirimat, a protestantibus generatim respuitur.

III. Catholicorum sententia. Judicium definitivum et supremum in fidei controversiis, sive de veritatibus traditis sive de scriptis, ecclesiae competere, catholicorum consentiens doctrina est. Duo tamen hac in re observanda sunt. 1° Ecclesia in sententiis ferendis S. Scripturam non excludit, sed interrogat; eamque *non facit* sed ultima vivaque interpretatione fidelibus *proponit.* 2° Ecclesia controversias dirimit, eo munita infallibilitatis charismate, de quo antea dictum est.

Thesis: *Ecclesia est judex controversiarum.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex S. Scriptura.* N. T. ecclesiam controversiarum judicem esse ostendit; idemque V. T. testimoniis confirmatur. Ergo.

a) N. Test. effatis ecclesiam fidei *magistram* et *regulam*

proximam esse probavimus. Atqui in utriusque ratione judicium de litibus fidei concluditur Ergo. Enimvero nihil fidei *magistrae* et *regulae* magis competit, quam ut homines concertantes et agitatos animos liberet angustiis dubitandi.

b) In V. T. legitur: *Interroga sacerdotes legem,* Agg. II. 12.; item: *Labia enim sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore ejus,* Malach. II. 7.; cf. Deut. XVII. 10.; Ezech. XLIV. 15—23. Atque Salvator ait: *Super cathedram Moysi sederunt Scribae et Pharisaei. Omnia ergo quaecunque dixerint vobis, servate, et facite.* Matth. XXIII. 2, 3. Quibus verbis sacerdotium V. T. controversiis religiosis dirimendis praefuisse videtur. Atqui in N. T. est longe major hujusmodi judicii necessitas ob Christianorum ingentem multitudinem et revelatorum sublimitatem et copiam. Ergo ecclesiam *a fortiori* controversiarum judicem haberi necesse est.

Arg. II. *Ex traditione. a)* Veterum testimoniis constat, ecclesiam esse fidei regulam; atqui controversiae haud dubie per vivam fidei regulam finiendae sunt. *b)* Conciliorum acta et Romanorum Pontificum gesta demonstrant, controversias quascunque ab ecclesiae primordiis conciliorum et Pontificum Summorum auctoritate esse finitas. *c)* Quod idem paucis antiquorum confirmo sententiis. *S. Irenaeus* de haereticis, ecclesiae praedicationem non custodientibus, ait: „Juste cadent in sublatentem ignorantiae foveam, *semper quaerentes*, et nunquam verum invenientes.“ *Adv. haer.* lib. V. cap. II.; cf. lib. III. cap. XXIV. *Tertullianus* examen privatum his rejicit: „Ubi enim erit finis quaerendi? Ubi statio credendi? Ubi expunctio inveniendi? Apud Marcionem? Sed et Valentinus proponit, quaerite et invenietis.“ *De praescr.* cap. XXX. *S. Hieronymus:* „Poteram omnes propositionum rivulos uno ecclesiae sole siccare.“ *Dial. contra Luciferian.* cap. II.

Arg. III. *Ex necessitate.* Ut controversiae *definitive* dirimantur opus est judice certo, objectivo et obvio. Hic autem judex *a)* non est 1° ratio humana individua, nec 2° status, neque 3° S. Scriptura cum spiritu privato, neque 4° S. Scriptura cum Spiritu sancto in spiritu privato, neque 5° aliqua ecclesia fallibilis, sed *b)* est sola ecclesia catholica. Ergo. *Maj.*

satis liquet; judex enim *certus* requiritur, ne dubitandi locus relinquatur; *objectivus*, ut subjectorum multitudinem uniat; *obvius*, quem omnes adire possint. Prob. *min.*

a) Non est 1° *ratio humana individua,* quae judex *certus* censeri nequit. Etenim fidei mysteria captum rationis humanae excedunt; atqui judicium de veritatibus sic excedentibus prorsus incertum est. Neque ratio individua judex *objectivus* haberi potest. Postremo judex *obvius* non est, siquidem homines ingenio, dispositione et tempore, quae ad haec judicia requirerentur, ut plurimum carent. Cf. *Rom.* XI. 13.; II. Cor. X. 5.

2° *Nec status.* Caesaro-papistarum sententia seponi debet; cum nulla principatui civili potestas in rebus fidei concessa sit. Id postea argumentis confirmabitur.

3° *Neque S. Scriptura cum spiritu privato.* Namque ille judex non est *certus quoad nos;* primo, quia multoties praecise de vero Scripturae sensu disputatur; deinde, quia usu venit, ut de veritatibus non scriptis sed traditis lites exoriantur. *Objectivus* non est, quia liber est judex mortuus, qui nec litigantium utriusque rationes audire, nec sententiam ipse eloqui valet. Cf. Canus, *Loci theol.* lib. III. cap. VII. *Obvius* non est, tum quia scientia sufficiens *authenticitatis* et *sensus* sacrorum Librorum ob mentis et cordis defectum, ob temporalium curam, etc., a maxima saltem hominum parte acquiri non potest; tum quia S. Scriptura interdum obscura est, ut docet S. Petrus, de Pauli epistolis haec affirmans: *in quibus sunt quaedam difficilia intellectu, quae indocti et instabiles depravant.* II. Petr. III. 16.

4° *Neque S. Scriptura cum S. Spiritu in spiritu privato.* Ille judex non est *certus,* primo, quoniam istud S. Spiritus judicium gratis asseritur; deinde, quia satis ineptum est, S. Spiritum privatis addicere, pernegare universali ecclesiae. *Objectivus* non est, tum quia limites S. Spiritus et spiritus privati nullo signo visibili designantur, tum quia alii ad dogma credendum, alii ad rejiciendum, S. Spiritus judicium internum allegant, eoque saepius eventu, ut suas singuli ineptias et somnia S. Spiritui imputantes prorsus delirent. Non est *obvius;* ecquis enim est, qui, controversias finiturus, S. Spiritum cum adversariis adeat.

5° *Neque aliqua ecclesia fallibilis.* Hujusmodi judex non est *certus,* ut patet. Neque *obvius* est; etenim cum ecclesiae fallibiles plurimae reperiantur, ignoras penitus, quam adiri oporteat.

b) Sola ecclesia catholica controversiarum judex haberi debet. 1° Ecclesia est judex *certus;* hujus autem certitudinis fundamentum est infallibilitas. Error enim judicii aut ex ignorantia nascitur, aut ex pravitate affectus, aut ex contradicentium pertinacia. Atqui S. Spiritus a quo ecclesia regitur, — ut ex antea dictis manifestum est — hasce falsi judicii causas diluit: videlicet ignorantiam docendo vera; pravitatem affectuum inclinando corda (Prov. II. 2.); adversariorum constantiam ea firmitate, qua ecclesia *columna et firmamentum veritatis* I. Tim. III. 15. efficitur. Cf. S. Thom. *In Isaiam,* Prol. Hier.

2° Judex *objectivus* est, quia S. Spiritus corpori ecclesiae docentis seu hierarchiae, interest, non spiritui privato. *Obvius,* quia credendorum cognitio via auctoritatis facilius, inquisitione dogmatum privata difficillime comparatur.

Confirmatio *ex historia,* quae rem eandem pene sub oculos subjicit. Etenim nemo jam ignorat, protestantium de controversiis finiendis systemata lites fere infinitas, sectarum colluviem, confusionem et incredulitatem in ipsis sectis peperisse. Deinde, ut quisque interpretatione privata maxime fidebat, ita vehementissime in Scripturis exponendis aberravit; prout Joannes Fisher saeculo XVI. novatoribus ostendit in libro, qui inscribitur *Assertionis lutheranae confutatio.* Longe aliter ecclesia catholica, quotquot lites exortae sunt, in viva sua permansit unitate.

Objectiones.

Obj. I. Controversiae verbo Dei dirimendae sunt. Sed S. Scriptura est verbum Dei. Ergo.

Resp. Dist. maj.: controversiae dirimendae sunt verbo Dei, quod a judice vivo proponitur, *conc.;* quod libro tantum proponitur, *nego.* Et *dist.* minorem: S. Scriptura est verbum Dei, excludens verbum traditum, *nego;* secus, *conc.* Et *nego* conclusionem.

„Tria enim — ait Angelicus — requiruntur in judicio. Primo, quod judex sumat judicandum. Secundo, quod consideret merita causae. Tertio, quod proferat sententiam suam.“ *In ps.* XXXIV. n. 16. Haec autem nullus unquam liber, cum sit judex mortuus, praestare potuit.

Instabis. S. Scriptura facilius adiri potest, quam ecclesia. Ergo S. Scriptura est judex obvius. Patet antec. Nam judicia ecclesiae solemnia et definitiva sunt labor operosus.

Resp. Dist. antec.: S. Scriptura facilius adiri potest, quam ecclesiae judicium ordinarium, *nego;* quam judicium solemne, *subdist.:* ut judex, *nego;* ut Liber sacer, *conc.* Responsum ad cetera liquet.

Judicium ecclesiae ordinarium praesto est in quotidiano magisterio ecclesiae; id quidem credentibus dirigendis sufficit. Exortis autem gravioribus controversiis, solemnia ecclesiae judicia suo labore non carent. At ita lis dirimitur. S. Scriptura adiri quidem potest, hisce saltem temporibus et in regionibus, ubi ars legendi librorumque abundantia concurrunt; verum *ut judex* adiri non potest, cum judex non sit. Quare Canus: „Quodsi in humana aliqua republica talis judiciorum esset forma descripta, ut nulli essent judices vivi, sed solis exaratis litteris controversia finiretur; praeterquam quod forma judicandi stultissima esset, nullus etiam esset litigandi finis.“ *Loci theol.* lib. III. cap. VII.

Urgebis. II. Tim. III. 16. legitur: *Omnis Scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia.* Ergo S. Scriptura plurimum valet ad componendas lites fidei.

Resp. Dist. antec.: S. Scriptura ad haec utilis est, explicata ab ecclesia, *conc.;* a spiritu privato, *nego.* Responsum patet ex dictis.

Obj. II. S. Paulus I. *Cor.* II. 15. docet: *Spiritualis autem judicat omnia: et ipse a nemine judicatur.* Atqui in systemate catholicorum spiritualis nihil judicat, sed ecclesiae judicandus traditur. Falluntur ergo, qui ecclesiam judicem controversiarum faciunt.

Resp. Dist. maj.: spiritualis a Paulo dicitur, qui ecclesiam

non audit, *nego;* qui ipsam audit, *subdist.:* et is judicat dogmata ecclesiae, *nego;* alia plura, *conc.* Ab apostolo homo *spiritualis, πνευματικός, carnali* (*σαρκικός*) opponitur; *πνευματικός* autem est homo justificatus, sub gratia vivens; *carnalis* desideria carnis perficit. Cf. Gal. V. 19—21.; Rom. VII. 14.; S. Thom. *in I. Cor.* cap. III. lect. III. *Spiritualibus* autem spernendae ecclesiae potestatem ab apostolo non concedi, est luce clarius.

Urgebis. Quod apostolis non licuit, id ecclesiae tribuendum non est. Jam apostoli in fidei litibus judicis auctoritatem sibi non attribuerunt; nam S. Paulus ad Corinthios scribit: *Non quia dominamur fidei vestrae.* II. Cor. I. 23. Ergo.

Resp. Dist. min.: apostoli sibi non attribuerunt auctoritatem tyrannicam, *conc.;* apostolicam, *nego.* Et huc redit divi Pauli ad Corinthios sententia. Apostoli suis in epistolis et in concilio Hierosolymitano, et speciatim S. Paulus in utraque ad Corinthios epistola, lites, de fide exortas, auctoritative composuerunt. Ergo dominatus superbiae, non auctoritas, a Paulo rejicitur; atque vox *κυριεύομεν, dominamur* eo sensu accipienda est, quo Servator ait: *Reges Gentium dominantur* (*κυριεύουσιν*) *eorum,* Luc. XXII. 25.; et S. Petrus: *neque ut dominantes* (*κατακυριεύοντες*) *in cleris,* I. Petr. V. 3.

ARTICULUS IV.

Utrum numerus credendorum per ecclesiae magisterium augeri possit.

I. Credendorum triplex respectus. Credendum intelligimus quidquid a Deo revelatum est, *universae ecclesiae* fidei obsequio complectendum. Revelationes autem privatae, etiamsi unquam fide divina credi possint aut debeant, ad depositum fidei *ecclesiae* non pertinent, nec ut tales ab ecclesia comprobantur. Porro credenda consideranda sunt 1° quantum ad prima credibilia; 2° quantum ad veritates, quae novis revelationibus a Deo hominibus proponuntur; 3° quantum ad explicationem revelatorum per ecclesiae magisterium.

1⁰ *Prima credibilia* dicuntur, in quibus omnes fidei articuli implicite continentur. Haec autem credibilia ad duo universalissima principia reducuntur, scilicet Deum esse et habere curam de aeterna hominum salute; „in esse enim divino — ait Angelicus — includuntur omnia quae credimus in Deo aeternaliter existere, in quibus nostra beatitudo consistit; in fide autem providentiae includuntur omnia quae temporaliter a Deo dispensantur ad hominum salutem, quae sunt via ad beatitudinem.“ II. II. quaest. I. art. 7. Cf. de fide implicita Mediatoris in fide divinae Providentiae; l. c. quaest. II. art. 7. ad 3. Atqui haec duo prima credibilia seu *substantia fidei* omnibus quovis tempore credenda fuerunt. Credendorum igitur numerus, quantum ad fidei substantiam, sub ecclesiae magisterio minime crevit.

2⁰ *Veritates, quae novis revelationibus a Deo proponuntur*, sunt primorum credibilium *divinitus data propositio explicatior*. Quae quidem credenda „secundum tres temporum distinctiones, scilicet ante legem, sub lege et sub gratia“ numero creverunt, immutata tamen, ut liquet, fidei substantia, sine qua ecclesia Dei a generis humani primordiis nunquam fuit. Cf. S. Thom. II. II. quaest. I. art. 7.; quaest. CLXXIV. art. 6. At post Christum et completam in apostolis revelationem Christi numerus credendorum sub hoc secundo respectu crescere non potest.

3⁰ Quantum ad explicationem revelatorum per ecclesiae magisterium, credendorum numerus augeri potest *non in se* seu *in actu primo*, sed *quantum ad nos* seu *in actu secundo*.

II. Incrementum credendorum quantum ad nos per ecclesiae magisterium. Ut aliqua fidei veritas credatur, opus est testificatione divina, qua constituitur credendum *in se;* et sufficiens divinae testificationis propositio, qua efficitur credendum etiam *quoad nos*. Quod idem hac sententia Conc. Vaticani continetur: „fide divina et catholica ea omnia credenda sunt, quae in verbo Dei scripto vel tradito continentur, et ab Ecclesia sive solemni judicio sive ordinario et universali magisterio tanquam divinitus revelata credenda proponuntur.“ *De fide cathol.* cap. III. Quo fit, ut ecclesia *nove non nova*

proponat, omneque credendorum incrementum a novo proponendi modo, non a novitate doctrinae, proficiscatur. Quibus positis fieri pariter potest, ut credendorum numerus crescat quoad nos; etenim quae veritates, ab ecclesia nondum determinatae, aliquando citra fidei dispendium in controversiam vocantur, eas, ecclesiae auctoritate determinatas, in dubiis habere aut inficiari nefas est. Cf. S. Thom. II. II. quaest. XI. art. 2. ad 3.

Credendorum autem determinatio et propositio explicatior fit trifariam.

1⁰ In praedicatione apostolica poterant proponi *universalia,* quorum singularia, aut *complexa,* quorum elementa constituentia progressu temporis ortisque dubiis per ecclesiae magisterium explicite proponenda essent; sic sufficiebat doctrina de necessitate gratiae ad omne opus bonum in via salutis, ut adversus Semipelagianos definiretur eadem necessitas ad initium fidei; item doctrina: Christus Deus et homo est, ut multa de utraque natura possent, orta necessitate, definiri.

2⁰ In praedicatione apostolorum poterant contineri aliqua, primum a fidelibus *obscurius* et confuse tantum intellecta aut *simplicius* enuntiata, progressu temporis *distinctius intelligenda* aut *strictius declaranda:* in illo genere sunt multa praenuntiata de futuris, e. g. de glorificatione ecclesiae adhuc militantis; in hoc complures formulae, quas concilia statuerunt.

3⁰ Poterant denique aliqua dogmata proposita esse magis usu *practico* et consuetudine ecclesiarum quam diserta doctrina, quorum tamen diserta praedicatio vel solemnis definitio deinceps fuerit necessaria, ut patet in controversia de potestate conferendi valide sacramenta extra ecclesiam. Ita Franzelin, *De div. traditione,* sect. IV. th. XXIII.; cf. Schäzler, *Die Bedeutung der Dogmengeschichte,* §. 6.

III. Errores contra thesin aut excedendo aut deficiendo peccant. 1⁰ Excessus notatur in *Syll.* prop. 5.: „Divina revelatio est imperfecta, et idcirco subjecta continuo et indefinito progressui, qui humanae rationis progressioni respondeat.“ Item: „Si quis dixerit, fieri posse, ut dogmatibus ab Ecclesia propositis, aliquando secundum progressum scientiae sensus

tribuendus sit alius ab eo, quem intellexit Ecclesia;" a. s. Conc. Vatic. *De fide et ratione*, can. III. 2° Per defectum ab iis peccatur, qui fidem in se mutatam contendunt, quotiescunque ecclesiae pastores necessarium esse censuerint, easdem omnino veritates explicatius proponere aut solemniter asserere. Nec enim progressum admittere flagitium est, modo ut progressus explicatione et propositione, non mutatione, fiat.

Thesis: *Credendorum numerus per ecclesiae magisterium augeri potest quoad nos.*

Argumenta.

Arg. I. Ad ecclesiae magisterium pertinet, exortis controversiis aut quavis urgente necessitate, fidem determinare. Atqui hujusmodi determinatione credendorum numerus quoad nos augetur. Ergo. *Major* constat ex antea dictis. Probatur *minor*. Ante determinationem ecclesiae fieri potest, ut nonnulla doctrinae capita, secundum aliquos respectus nondum expresse ab ecclesia proposita, ab aliquibus in controversiam vocentur, juxta illud: in dubiis libertas. Sed ecclesia expresse locuta, dissentiendi libertas non conceditur. Ergo. Et illud est, quod S. Thomas docet: „aliqui doctores videntur dissensisse... in quibusdam ad fidem pertinentibus quae nondum erant per Ecclesiam determinata; postquam autem essent auctoritate universalis Ecclesiae determinata, si quis tali ordinationi pertinaciter repugnaret, haereticus censeretur". II. II. quaest. XI. art. 2. ad 3.

Arg. II. *Ex traditione.* Credendorum numerum per ecclesiae magisterium augeri quoad nos, idem est atque unam alteramve doctrinam, absque ulla mutatione ex parte rei, transire ex parte hominum a statu liberae controversiae in certitudinem indubiam. Eam autem transitionem posse suo magisterio fieri, ecclesia semper credidit. Ergo. Probatur *min.*

a) Ex veterum sententiis. Origenes distinguit inter ea „quae manifestissime in ecclesiis praedicantur, quae definita sunt in ecclesiastica praedicatione, de quibus totius ecclesiae una est sententia, et inter alia quae sunt adhuc inquirenda de sacra Scriptura et sagaci perquisitione investiganda, quae non

manifeste discernuntur, quae non satis manifesta praedicatione distinguuntur, quae non sunt evidentia in ecclesiastica praedicatione." *De princ.* praef. *S. Augustinus* de S. Cypriano et rebaptizantibus agens, ita loquitur: „Nondum enim erat diligenter illa baptismi quaestio pertractata . . . Postea tamen, dum inter multos ex utraque parte tractatur et quaeritur, non solum inventa est (veritas), sed etiam ad plenarii concilii auctoritatem roburque perducta." *De bapt.* lib. II. c. XII—XIV. *S. Vincentius Lirinensis* ait: „Christi ecclesia sedula et cauta depositorum apud se dogmatum custos, nihil in his unquam permutat, nihil minuit, nihil addit . . . sed omni industria hoc unum studet, ut vetera fideliter sapienterque tractando, si qua sunt illa antiquitus informata et inchoata, accuret et poliat; si qua jam confirmata et definita, custodiat." *Commonit.* cap. XXIX.

b) Ex praxi ecclesiae. Concilia oecumenica et constitutiones dogmaticae Romanorum Pontificum id effecerunt, ut ea, quae prius tam explicite non credebantur aut a nonnullis bona fide in dubium revocabantur et etiam negabantur, per ecclesiae magisterium diserte et solemniter sancirentur. Quo factum est, ut veritates antiquae ulteriori ecclesiae determinatione *respectu nostri* certissimae fierent, ut patet ex historia dogmatis de baptismate non iterando, immaculatae Conceptionis, infallibilitatis Pontificiae, etc.

Objectiones.

Obj. I. Ecclesia credenda facere non potest. At si credendorum numerus per ecclesiae magisterium augeretur, ecclesia credenda faceret. Ergo.

Resp. Dist. maj.: ecclesia credenda facere non potest in actu primo, *conc.;* in actu secundo, *nego.* Quodvis doctrinae caput credendum dicitur *in actu primo* ob testificationem divinam; *in actu secundo,* in quantum hominibus ab ecclesia definitive proponitur. Jam vero exortis nonnunquam de testificatione divina controversiis, res ab ecclesia finitur, in quantum determinat *quoad nos,* quae *in se* credenda semper fuerant.

Instabis. Si ecclesia proponendo possit facere credenda,

aliquod doctrinae caput esset verum, quia ecclesia hoc proponit. At contra magisterium ecclesiasticum doctrinam proponit, quia vera est. Ergo.

Resp. Dist. maj.: per propositionem ecclesiae aliquod doctrinae caput *cognoscitur* ut verum, *conc.; fit* verum, *nego.* Quoniam nulla credendorum determinata formula, etsi amplissima, quibuslibet tot saeculorum litibus componendis sufficiat, plura adversus errores insurgentes, et ut dubia penitius declarentur, disertis verbis determinanda sunt; quo fit ut certius *cognoscantur,* quae revelatio et fidei regula remota, hoc est, S. Scriptura et traditio, semper continebant, quamvis ecclesia, quae est proxima fidei regula, doctrinas illas tam expressis verbis nondum exposuisset.[1])

Obj. II. In fide nihil innovandum. Fides autem multiplicatis credendis innovatur. Ergo.

Resp. Dist. maj.: nihil est innovandum in fide, quantum ad sensum, *conc.;* quantum ad verba, *nego.* Ecclesia dogma *in se* novum nullum procudit, sed novis formulis opus est, ut antiqua dogmata contra novos errores determinentur. Quare S. Thomas: „Ad inveniendum autem nova nomina antiquam fidem de Deo significantia coegit necessitas disputandi cum haereticis.“ I. quaest. XXIX. art. 3. ad 1.

Instabis. Nullus fidei progressus post Christum, qui venit *adimplere* (Matth. V. 17.), ratus habetur. Ergo.

Resp. Dist. antec.: post Christum ratus ducitur nullus progressus materialis, *concedo;* nullus progressus formalis, *nego.* Progressus materialis habetur, ubi fidei materia *in se* adaugetur; progressus formalis adest, si eadem fides per ulteriorem ecclesiae definitionem, quantum ad nos explicatur expressius. Quae quidem explicatio ex intima ecclesiae conscientia, non

---

[1]) Suarez, *De Incarn.* p. II. disp. III. sect. VI. n. 4. ait: „Ad hanc definitionem satis est, ut aliqua supernaturalis veritas in Traditione vel Scriptura implicite contenta sit, ut crescente communi consensu Ecclesiae, per quam saepe Spiritus sanctus Traditiones explicat, vel Scripturam declarat, tandem possit Ecclesia definitionem suam adhibere, quae vim habet cujusdam revelationis, respectu nostri, propter infallibilem Spiritus sancti assistentiam.“

aliunde, profluit; „in eodem scilicet dogmate, eodem sensu, eademque sententia.“ Cf. Conc. Vatic. Const. *Dei Filius*, cap. IV.

Urgebis. Fidei veritas in doctrina Christi et apostolorum sufficienter explicata est. Explicationes igitur novae admitti nullo modo possunt.

Resp. Dist. antec.: in doctrina Christi et apostolorum veritas fidei sufficienter explicata est per se, *conc.;* per accidens, *nego.* Labentibus saeculis, dubia plurima ex debilitate intellectus vel ex haereticorum vafritia coorta sunt; et „quia perversi homines apostolicam doctrinam et caeteras doctrinas et scripturas pervertunt ad sui ipsorum perditionem, sicut dicitur II. Petr. ult., ideo necessaria fuit temporibus procedentibus explicatio fidei contra insurgentes errores.“ S. Thom. II. II. quaest. I. art. 10. ad 1. Haec est illa norma Lirinensis: *quum dicas nove, non dicas nova.* Common. cap. XXVII.

Quaeres I. Utrum apostoli fidei dogmata minus distincte cognoverint, quam ecclesia subsequens.

Resp. Negative, quantum ad explicitam intelligentiam proprii sensus dogmatum; quin imo contrarium a theologis catholicis communiter reprobatur etiam ut temerarium, vel, ut aliqui dicunt, etiam erroneum. „Aliae vero — inquit Suarez — sunt propositiones contingentes, quae tempore Apostolorum nondum evenerant, ut quod iste sit Pontifex, quod hoc sit verum Concilium, et similes, et has non oportuit cognosci ab Apostolis explicite, sed tantum in universali, quia non erat necessarium illis revelari omnia futura.“ *De fide,* disp. II. sect. VI. n. 18.; cf. Sylvium in II. II. quaest. I. art. 7.

Quaeres II. Utrum veritates fidei ante solemnem ecclesiae definitionem esse *de fide* censeantur.

Resp. Omnes veritates revelatae, in ecclesiae deposito contentae, *de fide* sunt, ob eamque rem ab iis, quibus sufficienter innotescunt, fide divina credendae. At quandoque dubium exoritur, utrum ab ecclesia tanquam de fide proponantur; quo fit, ut non semper *sit de fide, hujusmodi veritates esse de fide;* verum ecclesia definiente quodvis dubium tollitur.

ARTICULUS V.

De censuris, quibus propositiones fidei adversae ab ecclesia damnantur.

I. Censurae definitio. Tam actus, quo erratur, quam objectum seu materies errandi dicitur error. In praesentia actum errandi silentio praeterimus et de objecto tantum erroris disserimus, quod generatim *propositionem erroneam* seu *falsam* appellare possumus. Proinde censura definitur: *qualificatio, qua propositioni nota inuritur ob aliquam cum fidei doctrina oppositionem.* Si spectetur sententia notam inurens, censura *activa* vocatur; *passiva,* si notam inustam consideres. Censura, quae ab ecclesiae magisterio proficiscitur, *judicialis* appellatur; ea vero, quam ferunt theologi, *doctrinalis.* Nobis de censura judiciali disserendum est.

II. Propositionum erronearum et censurarum divisio. Propositiones erroneae damnantur, 1° unica censura *categorica* seu in particulari determinata; 2° pluribus simul censuris, quae synonymae haberi non debent, quandoquidem diversos gradus damnabilitatis et oppositionis cum fide significant; 3° *in globo*, ut ajunt, quando scilicet plures propositiones ita notantur, ut singularum qualificatio ignominiosa non exprimatur. Quodsi multae simul propositiones ita in globo censura *cumulativa* damnantur, sub variis videlicet *respective* notis, velut 45 articuli Joannis Wicleff in concilio Constantiensi et a Martino V., eo de stigmate haec teneamus: *primo*, nullam inter expressas esse notam, quae non cadat in aliquam e propositionibus damnatis; *secundo* nullam inter propositiones esse, quin una saltem ex illis notis digna sit. 4° Propositiones damnantur aut *sicut jacent,* v. g. propositiones 65, quas damnavit Innocentius XI. die 2. Martii 1679; aut *in sensu ab assertoribus intento*, v. g. propositiones 79 Michaelis Baji; aut censura de opere quopiam integro fertur, quod doctrinas erroneas contineat.

Juxta gradus diversos oppositionis cum fide habetur pro-

positio 1° haeretica; 2° haeresi proxima; 3° haeresin sapiens aut suspecta de haeresi; 4° erronea; 5° errori proxima; 6° errorem sapiens aut suspecta de errore; 7° male sonans; 8° captiosa; 9° temeraria; 10° piarum aurium offensiva; 11° scandalosa; 12° blasphema; 13° schismatica; 14° seditiosa; 15° injuriosa et aliae, quas ad recensitas facile revocabis. Cf. Ant. de Panormo, *Scrutinium doctrinarum,* ubi censurarum species 69 exhibentur; et Montanium, *De censuris* ap. Migne, *Theol. Curs. compl.* t. I.

III. Explicatur diversarum censurarum qualitas. 1° Propositio *haeretica est,* quae *immediate adversatur veritati fidei catholicae immediate revelatae et ab ecclesia ad credendum propositae.* Dicitur *notorie* haeretica, si tam evidenter ex ipsis terminis fidei opponitur, ut eam proferens tergiversari non possit. Suarez et Salmanticenses diversos gradus propositionis haereticae probabilius admittendos non esse docent, contra Turrecrematam et alios, qui ex diversa oppositione ad S. Scripturam et ad traditionem gradus diversos oriri affirmant. Qualificatio autem propositionis haereticae ab assensu haeretico proponentis non dependet, dummodo propositionis materies ad assensum haereticum formalem terminandum apta sit.

2° *Haeresi proxima* propositio doctrinae adversatur, quae *communi propemodum omnium sententia de fide esse censetur, esto ab ecclesia non sit definita.*

3° *Haeresin sapiens* est propositio, quae *dat ansam timendi, ne lateat haeresis;* ab ea parum differt propositio *de haeresi suspecta,* quae tamen ob indicium minus grave dicitur. Sapor autem haereseos multoties ex adjunctis et ob convenientiam saltem in vocibus aut accidentibus, alicui haeresi propriis, dignoscitur. Exempli causa hanc sententiam profero: *fides justificat,* quae in ore Pauli vera est, inter Lutheranos vero haeresin justificationis per fidem solam sapit. Quaedam autem propositiones ex seipsis haeresin olere videntur, velut haec: *Ridiculum est circumferre Sacramentum Eucharistiae per vias publicas;* quae haeresin sapit aut negantium in Eucharistia corpus Christi verum contineri aut sacros ritus impugnantium. Cf. S. Thom. III. quaest. XVI. art. 8.

4° *Erronea* dicitur, quae *immediate opponitur veritati*

mediate revelatae seu conclusioni theologicae. Exempli gratia, haec propositio: *Christus non est risibilis*, ducitur *erronea;* eruitur enim ex praemissa de fide: *Christus est homo,* et ex praemissa, lumine naturae nota: *homo est risibilis.* Cf. S. Thom. I. quaest. XXXII. art. 4.; II. II. quaest. XI. art. 2.

5⁰ *Errori proxima* et 6⁰ *errorem sapiens* aut *suspecta de errore* propositio ob easdem causas, proportione servata, dicitur atque de haeresi retulimus.

7⁰ *Male sonans* dicitur, quae *habet sensum congruentem fidei, verba autem non congrua,* ut est ista propositio: *in Deo sunt tres essentiae relativae.* Quibus verbis, etsi tres essentiae aut tres naturae in Deo non ponantur, dissonantia tamen exoritur, cum catholicorum usu communi nomen *essentiae* ad subsistentiam significandam non reservatum sit. Nunc vero „ex verbis inordinate prolatis incurritur haeresis", ut docet Angelicus I. quaest. XXXI. art. 2. Linguarum autem indolem considerari oportet; sic propositio: *in divinis Pater est causa Filii,* quae Latinis male sonat, bene sonat in lingua Graeca, quia Graeci vocem *causae* ad *principium* significandum usurpant. Cf. S. Thom. *Contra errores Graecorum*, prooem. Propositio male sonat aut *ab intrinseco*, si verba ex seipsis non sunt congrua, aut *ab extrinseco,* si verborum incongruentia rerum adjunctis intelligitur.

8⁰ *Captiosa* aut *simplicium mentium seductiva* dicitur propositio, quae verbis haud male sonantibus sensum fidei non congruentem importat.

9⁰ *Temeraria* communiter habetur quaevis propositio a fide aversa; proprie autem illa est, quae *circa fidei doctrinam absque sufficienti fundamento aliquid affirmat aut negat.* Namque „illa dicuntur fieri temere quae ratione non reguntur". S. Thom. II. II. quaest. LIII. art. 3. ad 2. Temeraria *contrarie* vocatur, quae communi patrum doctorumque doctrinae opponitur; *negative* seu *privative*, quae absque fundamento sufficienti extra patrum et theologorum doctrinam vagatur, cujus generis exemplum illud ponitur: *mundus post centum annos immediate terminabitur.*

10⁰ *Piarum aurium offensiva* propositio *verum quidem*

dicit, at id tali modo, ut sanctis contemnendis ansa praebeatur. Sic illa propositio fidelium aures offenderet: *Magdalena meretrix, ora pro nobis.* Cf. Canus, *De locis,* lib. XII. cap. XI.

11° *Scandalosa* dicitur, propositio, quae in materia morum occasionem praebet ruinae spiritualis. Ita scandalum est data opera perhibere *plura sequi incommoda ex confessione sacramentali,* etc. Re propemodum eadem est propositio *periculosa,* quae in materia morum absolute dicit licere aut fieri posse, quod non nisi adhibitis pluribus circumstantiis fieri potest. Hujusmodi est illa: *homo potest esse perfectus absque mortificatione, sive asperitatibus corporalibus.*

12° *Blasphema* dicitur, quae, *saltem in verbis et modo, injuriam aliquam Deo aut ejus sanctis irrogat.* Dixi: saltem in verbis; fieri enim potest, ut propositio haeresin, errorem etc. includens, blasphemia *haereticalis, erronea* etc. dici debeat. Propositionis blasphemae exemplum est illa: *Gregorius Magnus inter Romanos Pontifices primus fuit Antichristus.* Accedunt propositio *impia, athea, judaica, pagana,* quae ratione sui objecti facillime distinguuntur.

13° *Schismatica* est, quae *ecclesiae membrorum unitati adversatur.* Opponitur caritati, „quae non solum alteram personam alteri unit spirituali dilectionis vinculo, sed etiam totam ecclesiam in unitate spiritus.“ S. Thom. II. II. quaest. XXXIX. art. 1. Cujusmodi esset illa: *Leo XIII. legitimus Romanus Pontifex haberi nequit.*

14° *Seditiosa* vocatur, quae ad obedientiam principi detrahendam et ad tumultus in republica excitandos comparata est, sicut cum Wicleff diceret: *Nullus est dominus civilis dum est in peccato mortali.*

15° *Injuriosa* vocatur, quae *caritatem et justitiam proximo debitas laedit,* praesertim si honori illorum detrahitur, qui in ecclesia ratione dignitatis aut status sunt conspicui, velut illa: *Sancti Patres multis erroribus fuerunt irretiti.*

Tandem propositiones damnatae affirmari possunt 1° *simpliciter,* ut per istam: *vitae asperitas ad vitae sanctitatem nihil confert;* 2° *modaliter,* quotiescunque propositioni damnatae veritas et probabilitas attribuitur, aut verae propositioni

probabilitas et certitudo negatur, puta in hac modali: *probabile non est, vitae asperitatem ad sanctitatem conferre.*

ARTICULUS VI.

Qua fide veritates ab ecclesia propositae credi debeant.

I. Multiplex fides. Fides est 1° divina; 2° divina et catholica; 3° ecclesiastica; 4° humana.

1° *Fides divina* seu *theologica* dicitur assensus, qui re velatione divina immediate innititur; hujusmodi autem fidei objectum sunt veritates revelatae, propter veritatem Dei revelantis creditae. 2° Fides *divina et catholica,* seu simpliciter fides *catholica,* refertur ad veritates revelatas, quae in doctrina ecclesiae manifestantur; quod autem veritates revelatae per ecclesiam manifestentur, id per accidens, ex parte scilicet nostri, fidei convenit; ex quo apparet, inter fidem divinam et fidem catholicam essentialiter nihil differre. 3° *Fides ecclesiastica* innititur *assistentia* Spiritus sancti, qua Christi ecclesia in custodiendo fidei deposito ab errore quocunque immunis servatur; unde dubitari non potest, eam firmissimam esse ac certissimam. 4° *Fides humana* hominum auctoritate innititur. — Quantum ad fidem *mediate et indirecte divinam*, qua theologi non pauci conclusiones theologicas, proprie dictas, credendas esse sentiunt, haec a fide ecclesiastica non differre videtur.

II. Veritatum diversitas. 1° Ad veritates credendas inprimis referuntur *fidei articuli.* Dicuntur autem *articuli* credibilia primaria, quae coaptationem specialem ad aliqua alia credibilia important, ita ut cetera in illis aliquo modo contineantur. Patet autem, hujusmodi credibilia non dividi ex parte objecti *quo* et rationis formalis fidei, quia haec unica est, nempe veritas divina revelans; sed ex parte objecti *quod*, id est, mysteriorum, quae creduntur. In *Symbolo* alii duodecim, alii quatuordecim articulos distinxerunt. Cf. S. Thom. II. II. quaest. I. art. 6. et 8.; *Comp. theol.* cap. CCXLVI.

2° *Dogmata* sunt illae veritates, quae in verbo Dei scripto vel tradito continentur, et ab ecclesia sive solemni judicio

sive ordinario et universali magisterio tanquam divinitus revelata proponuntur. Dogmata, solemni ecclesiae judicio proposita, dogmata *definita*, vel etiam simpliciter fidei dogmata, dicuntur; dogmata, ordinario et universali magisterio, nulla tamen solemni definitione, proposita, dogmata *catholica*, aut *revelata* aut veritates *ad fidem spectantes* appellantur.

3° *Conclusiones theologicae formaliter* consideratae, id est, praecise ut e praemissis deductae, fidei *divinae* objectum dici nunquam possunt. At vero praecise ut contentae seu *materialiter*, ut ajunt, partim propositiones de fide, ut supra, partim proprium veritatum genus habentur. *Propositiones de fide* habentur conclusiones illae, sensu latiori theologicae nuncupatae, quae ratione significationis, hoc est, ut pars in toto, vel ut singulare in universali, vel ut implicitum in explicito, in praemissis continentur. Nimirum in iis concludendis syllogismo tantum *explicativo* utimur.

Conclusiones theologicae sensu strictiori intellectae habentur, quae syllogismo *deductivo* percipiuntur, et in revelatis non immediate, sed ratione connexionis naturalis, id est, vel ut proprietas in essentia, vel ut effectus in causa continentur. Cf. quaest. VIII. art. 6.

4° Veritates, quarum contradictorium ab ecclesia infra notam haereseos, v. g. ut temerarium, proscriptum est.

5° Veritates, quae communi et constanti catholicorum consensu tam certae habentur, ut opiniones adversae, non haereseos quidem, at alia tamen censura dignae habeantur.

Conclusiones theologicae, strictius dictae, et veritates, quas sub n. 4 et 5 recensuimus, etiam *veritates theologice certae* nuncupantur. — Cf. Conc. Vat. sess. III. cap. III.; Gotti, *Theol. schol.* t. I. tract. I. q. I.

III. De veritatibus, quae fide divina et catholica credi debent. Hujusmodi fide credi debent 1° fidei articuli; 2° dogmata, quae ab ecclesia sive solemni judicio sive ordinario et universali magisterio tanquam divinitus revelata proponuntur; 3° conclusiones theologicae, quae *sensu latiori* eo nomine appellantur. Namque omnes id genus veritates divina auctoritate *immediate* nituntur.

Quaeres I. Utrum fide divina credenda sit conclusio, quae ex majori quidem *universali* revelata ut *particularis* deducitur, sed mediante minori non revelata, quae *non sit evidenter certa* vel *factum contingens.*

Resp. Si minor positive et *evidenter certa non sit*, conclusio de fide dici nequit. Quod ad *facta contingentia* attinet, conclusio de fide non habetur, nisi facti certitudo omne dubium prorsus excludat. Proinde haec propositio: *haec hostia adoranda est,* fide divina non creditur; quamvis enim major revelata sit: *omnis hostia rite consecrata est adoranda,* minor tamen: *haec numero hostia rite consecrata est,* moraliter tantum vera habetur.

Veruntamen factum contingens quandoque tam certum est, ut quodvis dubium evidenter excludatur. Quo in casu conclusio, ut *pars* certa majoris, esse de fide videtur. Sic illa propositio: *Leo XIII. Romanus Pontifex rite electus est*, accedente ecclesiae acceptatione, qua etiam electio illegitima rata fit, in dubium revocari non potest. Quamobrem Salmanticenses, Billuart et alii censent, esse probabilius de fide conclusionem, quae ex hujusmodi ratiocinatione sequitur: *Omnis homo rite electus in successorem Petri est Summus ecclesiae Pontifex. Atqui Leo XIII. est rite in successorem Petri electus. Ergo est Summus ecclesiae Pontifex.*

Similiter auctores, quos commemoravimus, concilii oecumenici, puta Tridentini, celebrationem legitimam manifeste certam esse docent. Nam sic ratiocinantur: *Quodlibet concilium, tanquam oecumenicum ab ecclesia acceptatum, est regula fidei. Atqui concilium Tridentinum ab ecclesia oecumenicum habetur. Ergo est regula fidei. Quam conclusionem de fide esse affirmant.* Cf. Salm. *De fide* disp. IV. dub. II. §. 1—3. Billuart, *De reg. fidei*, diss. IV. art. 9. Bannez tamen cum aliis istas conclusiones ad fidem pertinere negat; nihilominus „valde temerarium et scandalosum“ esse non dubitat, „si postquam Ecclesia acceptavit aliquem ut Summum Pontificem, negaret aliquis illum esse Summum Pontificem verum.“ In II. II. quaest. 1. art. 10. dub. 2.

Quaeres II. Utrum facta connexa cum jure doctrinae, seu facta dogmatica, eadem ac dogmata fide credi debeant.

Resp. Facta dogmatica fide ecclesiastica credi debent; namque haec facta non immediate ob revelationem divinam credi videntur, sed ob eam infallibilitatem, quae ecclesiam in revelatis custodiendis et exponendis perpetuo comitatur.

Quaeres III. Utrum revelationes privatae credendae sint fide divina.

Resp. Revelationes privatas, si evidentia adsint credibilitatis motiva, fide divina, non vero catholica credendas esse, complures auctores confirmant; alii vero negant, ut Salmanticenses, *De fide* diss. I. dub. IV. §. 1. 2. *Fide divina;* namque objectum fidei divinae est prima veritas revelans. At hujusmodi objectum proponitur, si Deus, peculiari influxu supplens propositionem ecclesiae suae, veritatem hominibus privatim revelat. Ergo revelationes privatae fide divina credendae sunt. — *Non fide catholica;* quia objectum fidei catholicae est veritas prima, *per doctrinam ecclesiae* manifestata. S. Thomas ait: „Singulis temporibus non defuerunt aliqui prophetiae spiritum habentes, non quidem ad *novam doctrinam fidei* depromendam, sed ad humanorum actuum directionem.“ II. II. quaest. CLXXIV. art. 6. ad 3.

IV. De veritatibus, quae fide ecclesiastica credi debent. 1° Conclusiones theologicae sensu strictiori appellatae; 2° judicia ecclesiae de propositionibus, infra notam haereseos damnatis; 3° cetera, ni fallor, doctrinae capita, quae communi et constanti catholicorum consensu ut theologice certa retinentur, fide ecclesiastica credenda sunt, atque catholicos omnes eisdem ex conscientia sese subjicere opus est. Fide autem *divina* credi non putantur, quia ipsis non immediate ob revelationem divinam assentimur, sed ob assistentiam S. Spiritus, quae efficit, ut ecclesia in hoc etiam veritatum genere sit procul ab errore.

Quaeres I. Utrum haereticae dici possint illae propositiones, quae, extra materiam credendorum de fide divina, ecclesiae doctrinis refragentur.

Resp. Hoc loco tria statuamus. *a)* Ad fidem „aliquid pertinet dupliciter: uno modo directe et principaliter, sicut articuli fidei; alio modo indirecte et secundario, sicut ea ex quibus

negatis sequitur corruptio alicujus articuli; et circa utraque potest esse haeresis, eo modo quo et fides." S. Thom. II. II. quaest. XI. art. 2. Itaque in propositionibus, de quibus dictum est, saepenumero haeresis indirecte propugnatur; directe haereticae non sunt.

b) Propositiones illae, quas constat theologicae conclusioni, strictiore sensu acceptae, repugnare, a theologis non simpliciter haereticae, sed erroneae et illative tantum haereticae habentur; atque hoc errorum genus Salmanticenses docent esse „haeresim in secundo gradu, sive mediate, et secundario; quia licet immediate solum opponatur conclusioni theologicae, mediate tamen repugnat assensui fidei." *De fide,* disp. IX. dub. IV. §. 3. Ab illa tamen praeceptione Canus cum aliis nonnullis discedere videtur inquiens: „haec (conclusio vere theologica) veritas catholica ita censebitur, ut si esset per se a Christo revelata; et illi qui adversetur, aeque erit haereticus, ac si sacris literis traditionibusve Apostolorum refragaretur." *De locis,* lib. XII. cap. VI. praec. 7.

c) Generatim statuendum est, citra errorem negari non posse, *qualificationes* illas, quibus ecclesia propositiones damnabiles, inferiori quadam quam haereseos censura, puta *temeritatis* nota reprobat, infallibiliter iisdem competere; ex quo plane sequitur, ut haud dubie *temeraria,* etc. haberi debeat propositio, cui ecclesia notam hujusmodi inusserit. Ceterum propositiones sic notatae per se haereticae non censentur; ex gradu tamen censurae et majori minorive connexione doctrinae proscriptae cum fidei doctrina dignoscendum est, utrum propositio aliqua haeresin propinquius vel remotius attingat. Cf. Joan. Turrecrem. *Summa de ecclesia,* lib. IV. pars II.; Canus, *De locis,* lib. XII. cap. VII—X.; Suarez, *De fide,* disp. XIX.

Quaeres II. In qualem errorem incidat, qui asseruerit, ecclesiam in ferendis censuris, nota haereseos inferioribus, non esse immunem ab errore.

Resp. Inter omnes doctores catholicos convenit, ecclesiae judicia *dogmatica* et *infallibilia* sese porrigere ad proponendas veritates, cum immediate revelatis *connexas;* necnon ad reprobandos errores, infra haeresin. Quae quidem doctorum sen-

tentia veritas est saltem *theologice certa*. Quare Bannez: „Error est — inquit — vel proximum errori, asserere, quod ecclesia in ejusmodi censuris possit errare.“ In II. II. quaest. XI. art. 2. Quin imo haec assertio ab aliis haeresis appellatur.

Consequens est, ut dicta ecclesiae judicia doctrinalia conscientias ligent et internum mentis assensum exigant. Id confirmatur ex concilio Constantiensi, nominatim ex mandato Martini V., de suspectis errorum Wicleff et Hus: „Specialiter literatus interrogetur, utrum *credat*, sententiam sacri Constantiensis concilii super 45 Joannis Wicleff, et Joannis Hus 30 articulis superius descriptis latam, fore *veram* et catholicam: scilicet quod supradicti articuli 45 Joannis Wicleff, et Joannis Hus 30, non sunt catholici, sed quidam ex eis sunt notorie haeretici, quidam *erronei*, alii *temerarii* et *seditiosi*, alii *piarum aurium offensivi*.“

Item in schemate constitutionis dogmaticae de fide catholica concilii Vaticani continebatur canon: „Si quis dixerit, licitum esse, tenere vel tradere opiniones ab ecclesia damnatas, *dummodo ne sint damnatae tamquam haereticae*, a. s.“ Canon omissus est; *principium*, in canone assertum, confirmari videtur ex hac relatione ill. domini Pie, episc. Pictaviensis: „censuerunt Patres deputati satius esse, re serius perpensa, si assertio tanti momenti, *tantae necessitatis*, et *expressius et clarius* (quam in capite huic canoni respondente) exprimeretur in altera constitutione, ubi de potestate doctrinali judiciaria ecclesiae directe et ex professo ageretur.“ Coll. Lac. t. VII. c. 1632. et 208. Cf. Syll. prop. 22. et encycl. *Quanta cura*.

Quaeres III. Utrum fieri possit, ut falsa sit aliqua doctrina, quae ab ecclesia tanquam probabilior proponitur.

Resp. Ex eo quod propositio sit probabilior, per se non efficitur, eam esse veram. Nec tamen absurde Lugo docet, „posse pie credi, quod licet circa hoc nulla exstet divina promissio, Deus tamen non permittet ab ecclesia doctrinam aliquam ut probabiliorem proponi, quae re ipsa falsa sit, . . . quia daret occasionem magnam fidelibus adhaerendi magis et magis doctrinae falsae.“ *De fide*, disp. XX. n. 129.

Quaestio X.

De potestate ecclesiae.

Ecclesiae potestas duplex est, videlicet *potestas ordinis*, quae et *sacramentalis* nuncupatur, et *potestas jurisdictionis*. Phillips,[1]) card. Franzelin[2]) et alii quidam *magisterium* tertiam potestatis speciem esse autumant; eorum tamen videtur verior sententia, qui duplicis potestatis divisione retenta magisterium ad jurisdictionis potestatem referunt. Cf. S. Thom. II. II. quaest. XXXIX. art. 3. Tractandum est de potestate jurisdictionis, quae sensu quodam strictiori *regiminis potestas* dicitur; haec autem tota potestate *legislativa, judiciaria* et *coactiva* continetur. Sed de potestate coactiva quoniam ab aliis simpliciter et quantum ad poenas etiam spirituales, ab aliis non nisi quantum ad poenas temporales infligendas rejicitur, duplici articulo agendum erit. Itaque quatuor quaeruntur.

Primo. *Utrum Christus ecclesiae dederit potestatem legislativam.*

Secundo. *Utrum Christus ecclesiae dederit potestatem judiciariam.*

Tertio. *Utrum Christus ecclesiae dederit potestatem coactivam.*

Quarto. *Utrum potestas ecclesiae coactiva ad poenas etiam temporales extendatur.*

ARTICULUS I.

Utrum Christus ecclesiae dederit potestatem legislativam.

I. Definitio potestatis legislativae. Potestas legislativa definitur: *potestas faciendi ordinationes ad bonum com-*

---

[1]) Kirchenrecht (Jus ecclesiasticum), t. I. §. 32., t. II. §. 76.

[2]) De ecclesia, sect. I. thesis V. Franzelin auctoritatem allegat Suarezii, *De relig.* t. IV. lib. III. cap. IV. n. 11. et Thomae Stapleton, Opp. t. I., *De princip. fidei*, lib. VI. cap. I.

mune, quae in conscientia obligant. Dicitur: *faciendi ordinationes ad bonum commune*; siquidem lex proprie dicta est „quaedam rationis ordinatio ad bonum commune, ab eo qui praeest communitati promulgata.“ S. Thom. I. II. quaest. XC. art. 4. Adjicitur: *quae in conscientia obligant;* quoniam omnis lex aliquam conscientiae obligationem, lata saltem sententia legitima, inducere censetur. Denique definitio, haud secus ac ipsa thesis, legem obligantem, permittentem, irritantem, etc. complectitur. *Potestatem* autem in tota hac quaestione de foro *externo* et *contentioso,* non de foro *interno* duntaxat et *voluntario,* intelligimus.

Potestas legislativa sine dubio ad *praecepta* extenditur. *Praeceptum* autem „importat applicationem legis ad ea quae ex lege regulantur“ (S. Thom. I. II. quaest. LXXXX. art. 2. ad 1.), et a lege in eo differt, 1° quod natura sua transitorium est; 2° quod ferri pro tota communitate non videtur.

II. Objectum et subjectum potestatis legislativae ecclesiasticae. 1° *Objectum* hujus potestatis non sunt veritates fidei morumque definiendae; namque doctrinam fidei vel morum declarare ad magisterium pertinet. Sed quidquid in disciplina rebusque *exterioribus,* salva fide et sacramentorum substantia, ad cultum Dei et animarum salutem comparanda tuendaque conducit, id omne, intra limites societatis ecclesiasticae, legum ab ecclesia ferendarum potest esse objectum. Et quoniam ecclesia felicitatis futurae procurandae causa proxime a Christo instituta est, *bonum caeleste* habetur *ratio formalis* sub qua actus humani legibus ecclesiasticis diriguntur. Sic ad potestatem legislativam refertur nobilissima potestas, quae *dispensatoria* circa sacra dicitur; de qua Tridentini patres declarant, „hanc potestatem perpetuo in ecclesia fuisse ut in sacramentorum dispensatione, *salva eorum substantia* ea statueret, vel mutaret, quae suscipientium utilitati, seu ipsorum sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum, et locorum varietate, magis expedire judicaret.“ Sess. XXI. cap. II. — Quod ad *personas* attinet, ecclesiae leges per se omnes et solos *baptizatos* obligant.

2° *Subjectum* memoratae potestatis illi sunt, quibus Ser-

vator ecclesiam regendam commisit. Potestas enim est „potentia activa cum aliqua praeeminentia.“ S. Thomas *In Sent.* IV. dist. XLI. quaest. I. art. 1. Jam vero disserentes de *constitutione ecclesiae hierarchica et monarchica,* eam *potestatem activam* et *praeeminentiam* neque multitudini concessam esse vidimus, *neque principatui saeculari,* sed sacro principatui seu hierarchiae, quam Christus *in petra* Summi Pontificatus solidavit. Cf. quaest. XIV. de primatu Rom. Pontificis.

III. Errores. 1° Saeculo IV. Aerius ecclesiae potestatem legislativam, quantum ad legem jejunii negavit. Valdenses eandem potestatem penitus neglexerunt. 2° Luther decrevit: „Christianis nihil ullo jure posse imponi legum sive ab hominibus, sive ab angelis.“ *De captiv. Babyl.* 3° Schola Marsilii Patavini, regalistarum, Pistoriensium potestatem ecclesiae tantopere *suadendi concionandique* terminis circumscribit, ut ecclesia quoad *res exteriores* nullam nisi *principum concessu* facultatem possideat. Adversus hujusmodi errores aliosque connexos hoc articulo tribusque subsequentibus doctrina excutienda est ecclesiae, statuentis: „Jesus Christus Apostolis suis libera mandata dedit in sacra, adjuncta tum ferendarum legum veri nominis facultate, tum genuina, quae hinc consequitur, judicandi puniendique potestate.“ Encycl. *Immortale Dei.*

Thesis: *Christus ecclesiae dedit potestatem legislativam.*

Argumenta.

Arg. I. Ecclesia divinitus instituta est, ut societas perfecta et regnum. Cf. quaest. IV. art. 1. Porro facultas ferendarum legum ex societatis perfectae natura dimanat. Ergo. Prob. *minor.* In societate sociorum actiones pro rerum, temporum et locorum varietate ad bonum commune dirigendae sunt. Ac id legibus praestatur; nam „lex dirigit intentionem ostendendo qualis debet esse actus proportionatus fini ultimo.“ S. Thom. *In Sent.* II. dist. XLI. quaest. I. art. 1. Ergo societas perfecta sine legislativa potestate non concipitur. Cf. S. Thom. *In Sent.* IV. dist. XLIX quaest. I. art. 2. q. 5.

Arg. II. *Ex verbis Christi. a)* Christus discipulis suis dixit: *Amen dico vobis, quaecunque alligaveritis super terram,*

erunt ligata et in caelo: et quaecunque solveritis super terram, erunt soluta et in caelo. Matth. XVIII. 18. Jam his verbis legislativa potestas ecclesiae designatur. Ergo. *Designatur* eo diximus, quia verbis allatis potestas nulla *dari* videtur. „Sed significatur solum quantae efficaciae esset futura sententia ecclesiae, quam illic non dat, sed solum vel *promittit*, vel *supponit.*" Ita post Cajetanum F. de Victoria, *De pot. eccl*, relectione II. Vis autem argumenti hac interpretatione nihil debilitatur. Probatur *minor.*

1° Ex sensu obvio; *solvere* enim et *ligare* potestatem supremam significant, praecipue ob additum vocabulum *quaecunque* et ob metaphoram *clavium,* quacum ea verba apud Matth. XVI. 19. connectuntur. 2° Ex contextu; in versibus enim immediate praecedentibus, 15, 16, 17, agitur de fidelium peccatis, ab ecclesia in foro externo auctoritative dijudicandis: *dic ecclesiae. Si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Inter potestatem autem judiciariam et legislativam certa intercedit colligatio.

b) Pascendi munus ecclesiae concreditum est, *Joan.* XXI. 15—18.; I. *Petr.* V. 2., atque ecclesiae demandatur: *euntes ergo, docete omnes gentes . . . docentes eos servare omnia quaecunque mandavi vobis.* Matth. XXVIII. 19, 20. Atqui ecclesia nec *pascere* fideles potest, nec omnes gentes *docere servare,* nisi leges pro hominibus dirigendis in variis temporum rerumque adjunctis ferantur. Idem ex eo confirmatur, quod hujusmodi potestas jam in V. T. valuit, sicut scriptum est: *Super cathedram Moysi sederunt Scribae, et Pharisaei. Omnia ergo quaecunque dixerint vobis, servate et facite.* Matth. XXIII. 2, 3.

Arg. III. *Ex praxi ecclesiae ab apostolis decurrente. a) Apostoli* in concilio Hierosolymitano praeceperunt, ut abstinerent *ab immolatis simulachrorum, et sanguine, et suffocato.* Act. XV. 29. S. Paulus Corinthiis mandatum dedit de saecularibus judiciis; de velando capite mulierum orantium; de conditionibus in vidua eligenda requisitis; de presbyteris accusatis judicandis, etc. I. *Cor.* VI. 4.; I. *Cor.* XI. 5.; I. *Tim.* V. 9—12.; ibid. v. 19. Quae omnia ad disciplinam et res exteriores pertinent. Ergo, „cum Ecclesia habeat nunc eamdem potestatem

statuendi et destruendi quam tunc habuit" (cf. S. Thom. *In Sent.* IV. dist. XXVII. quaest. III. art. 3. ad 2.), potestas ferendi leges penes ecclesiam est.[1])

b) Ab apostolorum successoribus leges latas esse, testantur et *Tomi conciliorum* et *Collectiones juris canonici.* Hinc propositio, quae notat „velut abusum auctoritatis Ecclesiae, usum ejus potestatis acceptae a Deo, qua usi sunt et ipsimet Apostoli in *disciplina exteriore* constituenda et sancienda" damnata est ut *haeretica.* Bull. *Auctorem fidei.*

Objectiones.

Obj. I. Quaecunque ad directionem hominum spiritualem pertinent, a Christo cumulate ordinata sunt. Ergo Christiana religio quaslibet ecclesiae leges excludit.

Resp. Dist. antec.: Haec ordinata sunt a Christo in suis *principiis, conc.;* in *applicationibus, nego.* Et hominum singularium et multitudinis nisus in finem spiritualem *dirigendus* est, uti patet ex penitiori notione hierarchiae. Nam „secundum hoc aliquis regnum habere dicitur quod alios sub sua providentia habet." S. Thom. *In Sent.* IV. dist. XLIX. quaest. I. art. 2. q. 5. Providentis autem rectoris est, subditos ad finem dirigere. Vera igitur potestate legislativa opus est, non ut fundamentalis ecclesiae constitutio seu *principia* condantur, sed quo facilius et perfectius vivatur juxta ea principia.

Obj. II. Potestatis legislativae objectum habentur ea, quae externa sunt. Res autem externae principis civilis ditioni subduntur. Ita sublato debito objecto, ipsa potestas legislativa ecclesiae corruit.

Resp. Transeat maj.: hujus enim loci non est, eos casus recensere, in quibus ecclesia possit actus mere internos injungere. *Dist.* min.: principis civilis ditioni subduntur res externae *civium, conc.; fidelium, nego.* Cum fidelis sit homo, qui est spiritus *et* corpus, non solum *civis* externe agit, verum

---

[1]) De die Dominica, quae apostolorum auctoritate sabbatho successit, cf. Apoc. I. 10.; Act. XX. 7.; I. Cor. XVI. 1.; S. Thom. I. II. quaest. CIII. art. 3.; II. II. quaest. CXXII. art. 4.

etiam *fidelis*. Ergo et ecclesia *in genere suo* res exteriores praecipit. Profecto „sicut ad saeculares principes pertinet praecepta determinativa tradere de his quae pertinent ad utilitatem communem in temporalibus rebus, ita etiam ad praelatos ecclesiasticos pertinet ea statutis praecipere, quae ad utilitatem communem fidelium pertinent in spiritualibus bonis.“ S. Thom. II. II. quaest. CXLVII. art. 3.

Instabis. Ad societatem spiritualem pertinent leges rerum spiritualium. Atqui res exteriores non sunt res spirituales. Ergo in ecclesiae facultate non est, etiam exteriora regere legibus.

Resp. Dist. maj.: ad ecclesiam pertinent leges rerum, quae sunt spirituales ratione finis, *conc.;* ratione objecti, *subdist.:* ratione objecti formalis, *conc.;* ratione objecti materialis, *nego.*

Objectum *formale* seu id, quod ecclesiae potestas in rebus exterioribus attingit, est sociorum *ordinatio ad finem spiritualem;* et socii, ad hunc finem conducendi, *homines* sunt. Quapropter ecclesiae imperium, ut homines modo naturae *humanae* consentaneo dirigantur, in res exteriores, ut in materiam ad finem altiorem ordinandam, admitti debet. Sic Angelicus de sustentatione ministrorum ecclesiae disserens, ait: „Quia ergo Ecclesia habet potestatem condendi legem in his quae pertinent ad cultum Dei, potuit per Ecclesiae statutum taxari quantitas eorum quae sunt danda ministris Dei a populo.“ *Quodl.* II. art. 8.

Obj. III. Christus ait: *Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas et mandata hominum.* Matth. XV. 9. At leges ecclesiasticae sunt mandata hominum. Nihil ergo habent utilitatis.

Resp. Dist. maj.: Christus reprobat mandata hominum, simpliciter, *nego;* in quantum sunt in praejudicium mandatorum Dei, *conc.* Et *dist.* minorem: leges ecclesiasticae sunt mandata hominum, immediate, *conc.;* mediate, *nego.* Responsum ex contextu planum; quippe cum Servator v. 6. dixerit: *irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.* Verum ut Pharisaeismus a Jesu reprobatur, sic ecclesiae leges, quae auctoritate divinitus concessa feruntur, hac regula sanciuntur: *qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.* Rom. XIII. 2. Cf. S. Thom. *In Matth.* l. c.

Instabis. Nefas est jugum Legis veteris mandatorum novorum jugo permutare. Leges autem ecclesiasticae jugum sunt, fidelibus impositum. Ergo.

Resp. Dist. maj.: Nefas est jugum vetus permutare legibus ejusdem *spiritus, conc.;* ejusdem *copiae, subdist.:* hoc esset imprudentiae, *transeat;* hoc esset potestatis illegitimae, *nego.* Enimvero leges V. T. ad indolem *praeparatoriam* Judaicae religionis inter ethnicos pertinent; nos autem spiritum Christi accepimus. Leges vero ecclesiasticae id unum spectant, ut spiritus divini Conditoris ecclesiae conservetur et augeatur. Adjicitur quod leges ecclesiasticae, fidelium multitudinem passim obligantes, paucissimae sunt et ad quinque ecclesiae praecepta fere restringuntur. Ceterae leges, quibus tomi juris pleni sunt, aut ad status libere eligendos, aut ad diversa munera rite obeunda pertinent. Ecquis autem diffiteatur, in societate numerosissima varias leges non nisi cum ipso ordine repudiari posse.[1])

ARTICULUS II.

Utrum Christus ecclesiae dederit potestatem judiciariam.

I. Notio potestatis judiciariae. Judiciaria potestas est *facultas judicandi auctoritative de vero legum sensu et de sociorum actionibus quoad eas leges.* Dixi: *facultas judicandi* seu ferendi judicium. Judicium autem „est actus judicis in

---

[1]) Ad rem Monsabré: „Cette admirable intelligence et cette misericordieuse bonté de l'Église se révèlent encore dans la manière dont elle applique ses propres lois. Sans nuire à l'unité fondamentale des pratiques chrétiennes, elle sait tenir compte des temps, des lieux et des circonstances, diversifier les pompes de son culte et la rigueur de ses prescriptions selon le génie, le tempérament, les habitudes des peuples qu'elle gouverne; aller au-devant des prévarications, en adoucissant sa discipline; chercher avec une pieuse industrie, dans nos observances, un *minimum,* dont Dieu se contente, et dont ne peuvent se plaindre ni les forces défaillantes de nos corps, ni la générosité amoindrie de notre foi et de notre amour.“ Conf. de Notre-Dame; Carême, 1882, conf. LVII.

quantum est jus dicens; ideo est actus justitiae" (S. Thom. II. II. quaest. LX. art. 1.); actus enim justitiae proprius est „reddere unicuique quod suum est". II. II. quaest. LVIII. art. 11.

Auctoritative: agitur enim de disceptationibus et sententiis, quae ita praescribuntur et feruntur, ut parendum sit. *De vero legum sensu et de sociorum actionibus,* utrum scilicet hujusmodi actiones praedicto legum sensui conformes sint necne.

In judicio quatuor distinguuntur: *actor,* a quo judicium petitur; *reus,* qui ab actore in jus vocatur; *causa* seu materia judicanda; *judex,* cui sententia, cognitis disceptationibus, pronuntianda est. Judex autem ab Aristotele egregie dicitur *jus animatum.* Ethic. V. 6.

II. De subjecto et objecto potestatis judiciariae in ecclesia. 1° Judiciaria potestas toti Trinitati communis est; Filio tamen per appropriationem quandam attribuitur: *ipse est, qui constitutus est a Deo judex vivorum et mortuorum.* Act. X. 42. *Pater omne judicium dedit Filio.* Joan. V. 22. Veruntamen „quamvis apud Deum remaneat primaeva auctoritas judicandi, hominibus tamen *committitur a Deo* judiciaria potestas respectu eorum, qui eorum jurisdictioni subjiciuntur". S. Thom. II. II. quaest. LIX. art. 2. Generatim potestas judiciaria, quam Christus ecclesiae concessit, in rectoribus ecclesiae proprie residet. Auctores institutionum canonicarum in specie de foro competenti tractant, et quibus auctoritate propria aut delegata judicium competat, copiose declarant.

2° Quod ad *objectum* attinet, causae, quas forum saeculare merito sibi vindicat, a materia jurisdictionis ecclesiasticae secernendae sunt. Regula generalis est, eas causas ad forum ecclesiasticum pertinere, quas necesse est judici ecclesiastico subjacere, ut ecclesia finem sibi proprium, salutem nempe animarum, convenienter attingere possit. Ceterum ecclesiae definitiones, praxis, decreta Pontificum et conciliorum, sententia probata doctorum catholicorum eam rem explanant. Cf. Bouix, *Tract. de judiciis eccl.* p. I. sect. III.

III. Errores. 1° Potestatem ecclesiae judiciariam ab iis negari, qui potestatem legislativam rejiciunt, ob connexionem ipsam rerum necessum fuit. 2° His consentiunt nonnullae

jurisperitorum scholae, quibus ecclesia *collegium,* non veri nominis *status,* est. Ita sentiunt Pufendorf, Mosheim et Boehmer. Collegium enim, veluti societas quaedam minor et imperfecta, intra societatem majorem et perfectam continetur, e. g. negotiatorum collegium in aliqua societate civili. Hinc effectum est, ut, exclusa ab ecclesiae conceptu ratione *status* seu *regni*, potestas judiciaria et quaecunque ad veri nominis imperium pertinent, ecclesiae subducerentur. 3⁰ Quin imo Pufendorf, ut formam socialem ecclesiae perfectam, et quae hinc dimanant, quasi in fonte ipso corrumperet, Christum non legislatorem, sed *ad instar* legislatoris fuisse contendit. 4⁰ Van Espen denique in opere, quod inscribitur *Jus eccl. univ.* lib. III. tit. I., forum externum ante saeculum XII. in ecclesia non fuisse, sed tum demum ex imperatorum concessione exortum perhibet. Quod a plurimis Jansenianis et regalistis recoctum est.

Thesis: *Ecclesiae veri nominis potestas judiciaria a Christo data est.*

Argumenta.

Arg. I. Ecclesia est perfecta societas. At perfecta societas nulla est, quin judiciariam potestatem habeat. Ergo. *Min.* patet, tum quia quaevis societas civilis ea potestate utitur, tum quia leges in cassum feruntur, nisi lites de legum sensu et sociorum actiones relative ad leges queant, ubi opus sit, ad judicem authenticum deferri. Nec nos moveat, quod ajunt, ecclesiae potestatem judiciariam concedi pro foro interno; nam ecclesia, cum sit societas visibilis, *externe* quoque sociorum vitam dirigit. Ob eamque causam sententias etiam in foro externo ab ecclesia pronuntiari necesse est.

Arg. II. *Ex S. Scriptura. a)* Christus ait: *Si autem peccaverit in te frater tuus, vade, et corripe eum inter te et ipsum solum:... si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos ... Quod si non audierit eos, dic ecclesiae; si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Matth. XVIII. 15—17. Hac autem Domini sententia potestas judiciaria ecclesiae attribuitur. Ergo. Prob. *min.* 1⁰ Indicantur reus, accusator, judex, sententia, poena; ergo de vero judicio agitur. 2⁰ In eo judicio

potestas judiciaria *ecclesiae* attribuitur; legitur enim: *dic ecclesiae;* et *quod si ecclesiam non audierit.* 3° Vocantur *ecclesia* ecclesiae rectores; quod manifestum est tum ex eo, quod et synagogae principes *ecclesia* appellantur; tum ex natura rei, quandoquidem judicium ab universa multitudine exerceri nequit; tum ex eo, quod Christus e vestigio subjungit: *Amen dico vobis, quaecunque alligaveritis super terram,* etc. l. c. v. 18., quae quidem verba non ad omnes, sed ad apostolos ecclesiaeque rectores pertinent, qui *ecclesia* dicuntur, quemadmodum *status* appellantur magistratus, a quibus respublica geritur.

b) S. Paulus ad Timotheum scribit: *Adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus.* I. Tim. V. 19. Atqui his verbis ecclesiae potestas judiciaria designatur. Ergo. Prob. *min.* Agitur enim in foro externo *sub duobus aut tribus testibus;*[1]) indicatur reus: *adversus presbyterum;* accusator: *accusationem;* judex, episcopus scilicet, qui in casu est Timotheus. Accusatio autem non fieret, nisi posset a Timotheo enuntiari sententia. Haec etiam confirmantur 1° ex eo, quod S. Paulus rationem causarum in ecclesia judicandarum Corinthios edocet, I. *Cor.* V. 12.—VI. 2.; 2° ex eo, quod apostolus eam potestatem in Hymenaeum et Alexandrum et in Corinthium incestuosum exercuit. I. *Tim.* I. 20.; I. *Cor.* V. 1—6.

Arg. III. *Ex traditione. a) S. Clemens Romanus, S. Ignatius Antiochenus* et *S. Polycarpus* a fidelibus pastoribus parendum esse docent. Sic *S. Clemens* ait: „Aequum igitur est . . . nos cervicem supponere et obedientiae locum implentes inclinari illis, qui sunt duces animarum nostrarum.“ Nolle autem parere ab eodem vocatur *vana seditio. Ad Cor.* LXIII. 1. Haec autem de obedientia in foro externo et de potestate regiminis, uti perspicitur, dicta sunt. Ergo patres isti saltem *principia,* in quibus judiciaria potestas includitur, suis scriptis tradiderunt.

b) Tertullianus affirmat in Christianorum conventibus ju-

---

[1]) Cf. Deuter. XIX. 15.; Joan. VIII. 17.; II. Cor. XIII. 1.; Hebr. X. 28.

dicari „magno cum pondere“ summumque futuri judicii esse praejudicium, „si quis ita deliquerit, ut a communicatione orationis, et conventus et omnis sancti commercii relegetur. *Apol.* cap. XXXIX. *S. Cyprianus* memoriae prodidit, Privatum haereticum „ob multa et gravia delicta nonaginta episcoporum sententia“ condemnatum; Jovinus et Maximus „ob nefanda sacrificia et crimina, in se probata, sententia novem (episcoporum) condemnati“ esse ab eodem narrantur. Denique cum Fortunatus ejusque socii, Carthagine damnati, ad Cornelium Papam appellassent, S. Cyprianus regulam commendat, qua oporteat reos „agere illic causam suam, ubi et accusatores habere et testes sui criminis possint.“ *Ep.* 59. (al. 55.) ad Cornelium. *S. Ambrosius* causam Indiciae virginis, ab episcopo Veronensi, postea a Mediolanensi episcopo, judicatam, accurate tradit. *Ep.* 5. ad Siagrium Veron. *S. Joan. Chrysostomus:* „pars illa quam episcopum tractare in judiciis convenit, infinita certe odia, infinitas offensiones parit.“ *De sacerd.* lib. III.

c) In collectione, quae *Canones apostolorum* dicitur, judiciorum ordo quantum ad episcopos accusatos indicatur. *Can.* LXXIII. *Nicaeni* patres in Arium, *Ephesini* in Nestorium, *Chalcedonenses* in Dioscorum judiciariam methodum adhibuerunt. *S. Athanasius* a judicio Eusebianorum ad Julium I., Romanum Pontificem, appellavit. In concilio *Sardicensi* ordinationes de usu appellationum factas esse constat; etc. Igitur ecclesia *jure proprio,* non concessu principum civitatis, *ab exordio,* non a saeculo XI., potestatem illam possidet.

Objectiones.

Obj. I. Christus inquiens: *dic ecclesiae*, communitatem particularem talis loci, non universalem ecclesiam, designat. Ita probatione prima nihil efficitur.

Resp. Dist. antec.: Christus designat communitatem particularem primario, *nego;* secundario, *subdist.:* communitatem, ecclesiae universali conjunctam, *conc.;* separatam, *nego.* Servator ait: *dic ecclesiae;* nulla igitur ecclesia, v. g. Hierosolymitana aut Ephesina ab aliis distinguitur. Ergo cum nihil distin-

guatur, nihil excipitur. At vero cum ecclesia *universa* omnes et singulas sententias pronuntiare nequeat, secundario ecclesiae particulares designantur, non separatae, sed illi conjunctae, cui, tanquam uni corpori morali, dictum est: *Quaecunque alligaveritis*, etc. Et si haec potestas, adversariorum opinione, penes ecclesias particulares fuerit, quanto magis erit penes universalem?

Instabis. Matth. XVIII. praeter correctionem fraternam nihil praecipitur. Ait enim: *Si autem peccaverit in te frater tuus vade et corripe eum,* v. 15. Ex hoc igitur textu potestas judiciaria nequaquam probatur.

Resp. Dist. antec.: correctio fraterna est *occasio* potestatis conferendae, *conc.; terminus, nego.* Christus potestatem judicandi generalem largitur: *Quaecunque alligaveritis*, etc. Deinceps sententiam ecclesiasticam divina sententia roborari his verbis luce clarius ostenditur: *erunt ligata et in caelo, — erunt soluta et in caelo.* Nec est dubium, quin iis verbis *potestas* exprimatur, quae ad ecclesiam *constituendam* pertineat.

Dices. Ecclesiae primaevae rectores arbitri potius quam judicis munere functi sunt. Ergo. Prob. *antec.* Litigantes enim sententiae pronuntiatae parere non tenebantur. Praeterea jus coercendi nullo idoneo argumento probatur.

Resp. Nego antec. Probationis partem primam similiter nego; etenim reus, si *ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* De jure coercendi in articulo sequenti tractabitur.

ARTICULUS III.

Utrum Christus ecclesiae dederit potestatem coactivam.

I. Potestatis coactivae indoles. Potestas coactiva est *potestas puniendi reos.* Dixi: *puniendi,* id est, cogendi per poenas. Igitur ea potestas et facultas *poenitentiae* imponendae inter se differunt. Etenim 1° poenitentia censetur ad forum internum pertinere; poena, qua talis, ad externum forum; 2° poenitentia est in peccante secundum voluntatem ipsius, poena secundum arbitrium judicis; 3° poenitentiâ in primis quaeritur

reconciliatio amicitiae, per poenam redintegratio aequalitatis justitiae. Cf. S. Thom. III. quaest. XC. art. 2. Ceteroquin poenae ecclesiasticae, sive ratio poenae *medicinalis*, sive ratio poenae *vindicativae* in iis immediatius appareat, bonum virtutis et *aedificationem* spectant. Cf. II. *Cor.* X. 11.; Arist. *Ethica* X. cap. ult. At aedificatio aut *ex emendatione peccantis* aut ex *bono societatis* exoritur. „Poenae autem praesentis vitae — ait Aquinas — non per se expetuntur, quia non est hic ultimum retributionis tempus; sed in quantum sunt medicinales, conferentes vel ad emendationem personae peccantis, vel ad bonum reipublicae, cujus quies procuratur per punitionem peccantium.“ II. II. quaest. LVIII. art. 1.

II. Poenae spirituales et temporales. Poena *spiritualis* est, quae directe animum castigat et hominem a bonis spiritualibus, v. g. a suffragiis, ab Eucharistiae sacramento separat. Poena *temporalis* et *corporalis* ea censetur, quae directe corpus bonaque fortunae afficit, ut si quis proscriptione bonorum suorum affligatur. Poena spiritualis multoties cum privatione quorundam temporalium bonorum jungitur, v. g. excommunicatio cum infamia. Cf. S. Thom. *In Sent.* IV. dist. XVIII. quaest. II. art. 1. sol. 3.

III. Errores. De potestate ecclesiae coactiva duobus modis erratur. Videlicet 1° asserunt, *nullum invitum*, sed reum *sua tantum voluntate* puniri posse ab ecclesia; potestatem puniendi pro foro externo totam esse in principe, nullam in ecclesia. 2° Si quid potestas coactiva in ecclesia valeret, eam tamen potestatem ad poenas temporales ac corporales se porrigere negant. Ita Marsilius Patavinus, Morinus, Van Espen, La Borde, Pistorienses, Nuytz.

IV. Ecclesiae decreta de potestate sua coactiva. Anno 1327 Joannes XXII. *haereticam* esse declaravit Patavini propositionem 5.: „Quod tota ecclesia simul juncta nullum hominem punire potest punitione coactiva, nisi concedat hoc imperator. Const. *Licet.* Anno 1794 Pistoriensium propositio, qua etiam insinuatur, „Ecclesiam non habere collatam sibi a Deo potestatem . . . devios contumacesque exteriore judicio ac salubribus poenis coercendi atque cogendi“ damnata est

a Pio VI. ut „inducens in systema alias damnatum ut haereticum.“ Bulla *Auctorem fidei.* Pius IX. proscripsit hunc errorem Nuytz, professoris Taurinensis: „Ecclesia vis inferendae potestatem non habet.“ *Syll.* prop. 24. In encycl. *Quanta cura* damnantur, qui affirmant: „Ecclesiae jus non competere violatores legum suarum poenis temporalibus coercendi.“

Thesis: *Christus ecclesiae dedit potestatem coactivam.*

Argumenta.

Arg. I. Ecclesia est perfecta societas. Jam vero cuicunque societati perfectae potestas coactiva competit. Ergo. *Minor* liquet. *a)* Etenim omnibus assentientibus ea vis principatus est, ut princeps „poenis et praemiis homines sibi subjectos ab iniquitate coerceat et ad opera virtuosa inducat.“ S. Thom. *De reg. princ.* lib. I. cap. XV. *b)* Deinde dominium pro pace et justitia conservanda, pro jurgiis discordiisque resecandis concessum est. Atqui nec bonum pacis potest conservari, neque confusionis malum resecari, nisi poenis coerceantur, qui bonum ordinis corrumpunt. Ergo. Et sane „in hominibus — ait Angelicus — hoc ex naturali inclinatione invenitur, ut unusquisque deprimat qui contra ipsum insurgit . . . unde quidquid contra ordinem insurgit, consequens est ut ab eo ordine, et *principe ordinis deprimatur.*“ I. II. quaest. LXXXVII. art. 1.; cf. *Ad Rom.* cap. XIII. 4.

Arg. II. *Ex S. Scriptura. a)* Christus de peccatore hoc constituit: *Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Atqui istis verbis coactiva potestas ecclesiae tribuitur. Ergo. Prob. *min.* 1° Ex eo, quod ecclesiae tanta potestas jubendi tribuitur, ut rebelles excommunicationis seu separationis poena digni censeantur: *sicut ethnicus.* 2° Ex verbis immediate subsequentibus: *Quaecunque alligaveritis,* etc.

b) S. Paulus tam dictis quam factis puniendi potestatem sibi vindicat. Ergo. Prob. *antec.* 1° *Dictis.* Apostolus ad Corinthios haec scribit: *Quid vultis? In virga veniam ad vos,* I. Cor. IV. 21. „*In virga* scilicet disciplinae *veniam ad vos,* scilicet castigandos.“ S. Thom. in l. c. lect. III. Rursus: *In*

promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam, II. Cor. X. 6. „*In promptu habentes,* id est promptum et liberum animum habentes ad puniendum omnem inobedientiam.“ S. Thom. in l. c. lect. I. Atque iterum: *haec absens scribo, ut non praesens durius agam secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi.* II. Cor. XIII. 10.

2⁰ *Factis.* Apostolus praescribit, ut male parentes poenas luant: *Si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate et ne commisceamini cum illo, ut confundatur.* II. Thess. III. 14. Ecce poena, et poenae finis: *ut confundatur.* Cf. I. Cor. V. 11.; II. Joan. I. 10. Et alibi se venturum affirmat, ut puniendi potestate utatur: *Praedico . . . iis qui ante peccaverunt, et ceteris omnibus, quoniam, si venero iterum, non parcam.* II. Cor. XIII. 2. Atque de Corinthio incestuoso: *Ego quidem absens corpore, praesens autem spiritu, jam judicavi ut praesens, eum, qui sic operatus est . . . tradere hujusmodi satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus sit.* I. Cor. V. 3—5.

Arg. III. *Ex traditione.* Testimonio constat auctorum certissimorum, antiquitus poenas ab ecclesia inflictas esse. At illae poenae statuebantur etiam *in invitos* et *pro foro externo* seu contentioso. Ergo. *Major* quod ad poenas spirituales attinet, certa videtur; exempla vero poenarum temporalium articulo quarto proferam. *Minor* perspicua est; siquidem nemo ignarus est, plurimos rebelles et inobedientes excommunicatos esse, sacramentis et communione fidelium interdictos, degradatos, etc.

Objectiones.

Obj. I. Ecclesia, cum ad animorum salutem instituta sit, punire non debet, nisi ut reus corrigatur. Atqui nulla poena corrigit invitos. Ex quo intelligitur, veri nominis potestatem coactivam in ecclesia nullam esse.

Resp. Dist. maj.: in ecclesia rei correctio est finis poenae inclusive, *conc.;* exclusive, *nego. Dist.* min.: nulla poena corrigit invitos, immediate, *conc.;* mediate, *nego.* Et explico.

Poenae finis nec sola est *restitutio juris violati,* ut asseritur in systemate poenali, quod *absolutum* nuncupatur; neque

sola correctio sive socialis sive individualis, ut affirmant propugnatores systematis *relativi*, sed ratione quadam *mixta* uterque finis componendus est. Ita poenae ab ecclesia infliguntur non *exclusive*, ut devii reducantur, verum etiam ut justitiae aequalitas, quamvis ultima retributio in terris non fiat, ex parte redintegretur. Cf. S. Thom. *De reg. princ.* lib. I. cap. XV.; II. II. quaest. LVIII. art. 1.; III. quaest. XC. art. 2. — *In Sent.* IV. dist. XIX. quaest. II. art. 1. haec: „ad hoc quod homo recte gradiatur in via salutis, tria sunt ei impendenda ab eo qui ipsius curam gerit . . . Tertio ut si contingat eum discedere, quod ad viam rectam reducat; et quantum ad hoc dicitur ipsum corrigere: quandoque quidem ut rectitudo fiat *ab eo*, quando scilicet ille qui deliquerat, emendatur, ex cura sibi impensa; quandoque autem ut rectitudo justitiae *de eo* fiat per poenas inflictas, etiam si ille non corrigatur ex parte sua.“

Distinctio *minoris* cuique clara; nimirum quia usu venit, ut inviti, poenis afflicti, resipiscant.

Instabis. Quidquid est, ecclesiasticae poenae nullus finis nisi coercere subditos ab iniquitate. At multoties praevidetur, invitos nullius poenae causa ad bonam frugem se recepturos. Ergo fateamur, ecclesiam in eos saltem invitos potestate coercitiva carere.

Resp. Dist. maj.: talis scopus ecclesiae esse debet aut respectu ipsius peccantis aut respectu aliorum, *conc.;* respectu solius peccantis, *nego. Transeat* min. Malum poenae *ad coercendam et ordinandam malitiam culpae* inferri, S. Thomas testis est. *Quaest. disp. De malo,* I. art. 5. ad 7. At vero „poena quae etiam secundum leges humanas infligitur, non semper est medicinalis ei qui punitur, sed solum *aliis;* sicut cum latro suspenditur, non ut ipse emendetur, sed propter alios, ut saltem metu poenae peccare desistant.“ I. II. quaest. LXXXVII. art. 3. ad 2.; cf. *C. Gent.* lib. III. cap. CXLIV. Quapropter auctoritas ecclesiastica, cum commune omnium bonum respiciat, poenas in rebelles etiam decernit, ut culpa malitiae in aliis coerceatur et ordinetur, sicut scriptum est: *Pestilente flagellato, stultus sapientior erit.* Prov. XIX. 25.

Obj. II. Deo voluntarie serviendum est. At si reus invitus a moribus pristinis arcetur, non servitur Deo voluntarie. Ecclesia igitur a potestate coercitiva, cum ad Deum colendum nihil conferat, jure abjudicatur.

Resp. Conc. maj. *Dist.* min.: non servitur Deo voluntarie ab ipso invito, *conc.;* ab aliis, *nego.* Distinctio ex responsis ad objectionem primam patet. Cf. S. Thom. II. II. q. CVIII. art. 1.; q. CLVIII. art. 1. ad 3.

Instabis. Potestas coactiva omnibus nocet. Quod *probatur.* Lex nova, non est timoris lex, sed caritatis. Potestas autem coactiva eo spectat, ut subditis timor injiciatur. Ergo, lege timoris reducta, potestas coactiva omnibus nocet.

Resp. Dist. min.: potestas coactiva eo spectat, ut timor injiciatur caritatem relinquentibus, *conc.*; eam habentibus, *nego.* S. Thomas de ea re: „lex Evangelii est lex amoris: et ideo illis qui ex amore bonum operantur, qui soli proprie ad Evangelium pertinent, non est timor incutiendus per poenas, sed solum illis qui ex amore non moventur ad bonum; qui etsi numero sint de Ecclesia, non tamen merito.“ II. II. q. CVIII. art. 1. ad 3.

ARTICULUS IV.

Utrum potestas ecclesiae coactiva ad poenas etiam temporales extendatur.

I. Status quaestionis. Poenae temporales reum in bono materiali et ratione fortunarum affligunt. Quaestio autem, quae in manibus est, non huc redit, utrum ecclesiae facultas concessa sit decernendi poenas temporales et corporales, 1° quae pertinere censentur ad actus virtutum poenitentiae, abstinentiae et temperantiae, v. g. jejunia; vel 2° quibus soli poenitentes voluntarii castigantur; vel 3° quae in foro interno seu in judicio poenitentiali obnoxiis imponuntur. Sed hoc jam quaeritur, utrum ecclesiae potestas data sit injungendi 1° poenas, quae corpus aut bona fortunae *directe* afficiunt; 2° in foro externo et contentioso; 3° etiam iis, qui hujusmodi poenas subire nolint.

II. Proportio inter poenas temporales et hominum delicta. De hac proportione pauca praefamur, quo vis argumentorum facilius patescat.

Ea porro poenae est indoles, ut semper sit quaedam *corruptio agentis*. Etenim ut actionis ordo tollitur culpa, ita „malum . . . quod est per substractionem formae et integritatis rei, habet rationem poenae"; unde sicuti de ratione culpae est quod noceat agenti in sua actione, ita „de ratione poenae est quod *noceat agenti in se ipso*". S. Thom. I. quaest. XLVIII. art. 5. Jam vero illa *corruptio agentis* seu malum poenae, quod *noceat agenti in se ipso*, est „privatio ejus quo voluntas potest uti quocumque modo ad bonam operationem". S. Thom. *De malo*, I. art. 5. Et quoniam motus appetitus et voluntatis terminatur *bono delectabili*, *poena bono delectabili opponatur* necessum est. Reus igitur privatione alicujus boni delectabilis puniatur. Ex quo conceptu poenae proportio inter poenas temporales hominumque delicta nullo fere negotio intelligitur. Constat enim, homines in terra constitutos corporalibus et temporalibus bonis plurimum delectari. Ergo quaedam conveniens erit *agentis corruptio*, si reus aliquibus delectabilibus temporalibus privetur. Cf. S. Thom. *De malo*, I. art. 4. ad 12.; *S. Theol.* I. quaest. V. art. 6. Unde, spectata hominum natura, necessarium est, potestatem coactivam ad vim materialem inferendam extendi.

III. Adversarios nonnullos potestatis coactivae art. praec. recensuimus. Ex adversariis autem non pauci potestatem illam coactivam, qua, pronunciatis ab ecclesia poenis *spiritualibus*, reus conscientiae suae relinquitur, non directe impugnant; negant esse in ecclesia potestatem, qua reus poenis *temporalibus* ad satisfaciendum cogatur. Error ille ab ecclesia sufficienter damnatus est. Pistoriensium enim hac in re sententia „quatenus intendat ecclesiam non habere collatam sibi a Deo potestatem . . . *devios contumacesque exteriore judicio ac salubribus poenis coercendi, atque cogendi*" damnatur ut „*inducens in systema alias damnatum ut haereticum*". Bulla *Auctorem fidei*. In *Syllabo* notatur thesis: „*Ecclesia vis inferendae potestatem non habet*," prop. 24. Cf. breve dogma-

ticum *Ad apostolicae*, 22. Aug. 1851, qua damnatur eadem doctrina Nuytz. Jam vero Pistorienses et Nuytz potestatem coactivam directe quantum ad poenas temporales impugnarunt. Propterea sensus damnationis tam manifestus est, ut opinio, qua potestas coercendi per poenas temporales ab ecclesia excluditur, ad minus *erronea* et *temeraria* habeatur; *haereticam* autem esse, quoniam *poenae temporales* propriis terminis in ecclesiae definitionibus non exprimuntur, non tam apertum videtur. Attamen Suarez contrariam doctrinam censet esse *de fide*. Cf. Bouix, *Tract. de Judiciis*, t. I. pars I. sect. II. cap. IV. §. 4. — In encyclica *Quanta cura* graviter a Pio IX. reprehenduntur, qui asserunt, „Ecclesiae jus non competere violatores legum suarum *poenis temporalibus* coercendi."

Thesis: *Potestas ecclesiae coactiva ad poenas etiam temporales extenditur.*

Argumenta.

Arg. I. Potestas ecclesiae coactiva, ut hominis causa concessa, poenas statuere debet, humanae naturae proportionatas. Jam poena temporalis est humanae naturae valde proportionata. Ergo. Prob. *min.* Reus per poenas aliquo bono delectabili privandus est. At homines, praesertim mali, bono temporali maxime delectantur. Ergo temporalis poena, qua homines ejusmodi bono privantur, est humanae naturae proportionata. Explicatur.

a) Quantum ad ipsum reum. Verissime S. Thomas: „qui in peccato est, non habet gustum sanum, ut ex dulcedine divinae bonitatis a peccato revocetur; sed habet affectum infectum amore sui inordinato; et ideo per poenas quae naturae suae contrariantur et voluntati, a peccato revocatur." *In Sent.* IV. dist. XIV. quaest. I. art. 2. q. 1. sol. 1.

b) Quantum ad alios. „Cohibentur autem aliqui — ait S. Thomas — a peccando, qui affectum virtutis non habent, per hoc quod timent amittere aliqua quae plus amant quam illa quae peccando adipiscuntur: alias timor non compesceret peccatum . . . Haec autem sunt quae homo maxime diligit, vitam, incolumitatem corporis, libertatem sui, et bona exteriora, puta

divitias, patriam et gloriam." II. II. quaest. CVIII. art. 3. Cf. *C. Gent.* lib. III. cap. CXLI.

c) Ut redintegretur aequalitas justitiae. „Omnis actus peccati — ut observat S. Thomas — procedit ex aliquo *inordinato* appetitu alicujus *temporalis boni.*" I. II. q. LXXVII. art. 4. Ergo ad aequilibrium ordinis restituendum intemperantia privatione luenda est.

Arg. II. *Ex S. Scripturis.* S. Scriptura tum *principia,* quibus potestas infligendi poenas temporales innititur, tum *exempla* proponit. Igitur ea potestas habet fundamentum sufficiens in S. Scriptura. Prob. *antec.*

a) Principia. Prov. XIII. 24. scriptum legimus: *Qui parcit virgae, odit filium.* S. Paulus I. Tim. V. 20.: *Peccantes coram omnibus argue: ut et ceteri timorem habeant.* Ecce poenae temporalis publicaeque humiliationis scopus: *ut et ceteri timorem habeant.* Et apertius I. Cor. V. 5. de incestuoso: *tradere hujusmodi satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus sit.* Ecce poena temporalis *in interitum carnis*, ut animae utilitati sit, *ut spiritus salvus sit.*

b) Exempla. Christus ait: *si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Matth. XVIII. 17. Ex qua sententia profluit infamia, quae est alicujus boni temporalis privatio. S. Paulus de Christiano contumaci statuit: *hunc notate, et ne commisceamini cum eo, ut confundatur,* II. Thess. III. 14.; rursus: *peccantes coram omnibus argue,* I. Tim. V. 20.: nec dubium, quin confusio et publica castigatio poenae temporales sint; similiter *interitus carnis,* inflictus incestuoso Corinthio. I. Cor. V. 5.; cf. S. Thom. *In I. Cor.* V. lect. I.

Arg. III. *Ex traditione. a)* Ab antiquissima aetate mos fuit, ut peccatores publici ad poenitentiam publicam excommunicatione et omnimoda ab ecclesia expulsione cogerentur. Atqui multae poenae temporales, v. g. prohibitio obeundi nonnulla negotia saecularia, in poenitentia publica includebantur. Ergo. *b*) Est antiquissimus usus *virgarum* et *carceris*, qui patrum conciliorumque testimonio comprobatur; sic beatus Gregorius Magnus ad Januarium Calaritanum episcopum scribit: „Quos

tamen si emendare se a talibus et corrigere *nolle* repereris, ferventi comprehendere zelo te volumus: et si quidem servi sunt, *verberibus* cruciatibusque, quibus ad emendationem pervenire valeant, castigare: si vero sunt liberi, *inclusione* digna districtaque sunt in poenitentiam redigendi.“ *Ep.* lib. VI. 65. Hic mentio fiat carcerum ecclesiasticorum, qui *decaneta, δεκανικά, decanica* nuncupantur. Ejusmodi carceres, in quibus et laici et clerici recludebantur, saeculo IV. jam viguisse, constat. Cf. Kraus, Real-Encyklop. p. 575, etc. *c)* Aliae poenae temporales fuerunt *exilium* et *multa,* de quibus vide decreta concilii Romani, 503; concilii Carthaginiensis, 398, etc. *d)* Quin imo recentiori aetate patres Tridentini decreverunt: „Qui vero (duellantes) pugnam commiserint et qui eorum patrini vocantur, excommunicationis et omnium bonorum suorum proscriptionis ac perpetuae infamiae poenam incurrant; et ut homicidae juxta sacros canones puniri debeant.“ Sess. XXV. cap. XIX. Cf. sess. XXIV. cap. VII.; sess. XXI. cap. VI.; sess. XXIII. cap. I. *e)* Denique *principium,* vi cujus illa praxis vigebat, aperte describunt. Sic beatus *Augustinus, Retract.* II. 5. sententiam priorem emendans: „nondum expertus eram, vel quantum mali eorum (schismaticorum) auderet impunitas, vel quantum in eis in melius mutandis conferre posset diligentia disciplinae.“ Cf. *ep.* 48. ad Vincentium et 50. ad Bonifacium. S. Leo M. ait: „ad spirituale remedium nonnunquam recurrunt, qui timent temporale supplicium.“ *Ep.* 4. alias 91. et 93.

Objectiones.

Obj. I. Media ex fine determinantur. Finis autem ecclesiae spiritualis est. Poenis ergo temporalibus ad suum finem attingendum uti non potest.

Resp. Concedo majorem et minorem. *Nego* conclusionem. Adversariorum argumentum falso supponit, hominem ad finem spiritualem attingendum mediis temporalibus nihil juvari. Homo autem, cum ex animo et corpore constet, corporalibus etiam mediis dirigatur necesse est. Atque illud certe tum rerum natura tum usu exploratum est, plurimos, poenis temporalibus sublatis, satis cohiberi non posse. Eam vim habet, quod dixit

Aristoteles: „Multitudo necessitati potius quam rationi paret.“ *Ethic.* X. cap. IX.

Instabis. Christus, cum multi discipulorum abirent retro, vim eis non intulit, sed dixit ad duodecim: *Numquid et vos vultis abire?* Joan. VI. 68. Ergo ecclesia vis inferendae potestatem nullam habet.

Resp. Dist. antec.: hoc loco commendatur liber *affectus* fidelium, *conc.;* excluditur potestas ecclesiae, *nego.* Christus non omnia docuit eodem tempore, sed pro rerum adjunctis diversa doctrinae suae capita praedicavit. Jam vero doctrina de potestate ecclesiae coactiva textu objecto non excluditur. Etenim potestas, de qua diximus, bono communi procurando necessaria est; singulis tamen individuis, ut Deo placeant, affectu libero opus est.

Urgebis. Nullus credit nisi volens. Ergo vim inferre, ut homo credat, semper nefas est.

Resp. Conc. antec. *Dist.* consequens: nefas est vim inferre, ut infidelis credat, *conc.;* ne fidem impediat, *nego:* „infidelium — ait Angelicus — quidam sunt qui nunquam susceperunt fidem, sicut Gentiles et Judaei et tales nullo modo sunt ad fidem impellendi ut ipsi credant; sunt tamen compellendi a fidelibus, si adsit facultas, ut fidem non impediant vel blasphemiis, vel malis persuasionibus, vel etiam apertis persecutionibus.“ II. II. quaest. X. art. 8.

Dices. Etiam de haereticis hoc valet: nullus credit nisi volens. Ergo ecclesia consectando quondam poenis temporalibus haereticos, perverse egit.

Resp. Nego conseq. Scilicet: „Ecclesia non persequitur eos (haereticos), ut per violentiam inducantur ad credendum, sed ne alios corrumpant, et ne tantum peccatum inultum remaneat.“ *In Sent.* IV. dist. XIII. art. 3. Quod quidem ex lege fit, cum baptizati ecclesiae subjiciantur.

Obj. II. Potestas, quae saevam inhumanitatem progignit, per se mala est. Atqui potestas, qua possit ecclesia vim inferre, per se inhumanitatem progignit. Ergo. *Minor* patet ex inquisitionis nefariis sceleribus.

Resp. Dist. maj.: quae saevam inhumanitatem progignit

ipso usu et per se, *conc.;* quodam abusu et per accidens, *nego.* Et *negata* minori ad probationem *dist.:* patet ex sceleribus fictis, *conc.;* veris, *nego.* Abusus non tollit usum. Praeterea adversarii nihil antiquius ducunt, quam ut inquisitionis tribunal in invidiam adducatur: 1° ipsi tribuendo, quae non sunt inquisitionis sed potius antiqui juris civilis, v. g. tortura, ignis poena, etc.; 2° detorquendo modum, quo inquisitio in suis judiciis procedebat, licet in hujusmodi tribunali vere, religiose et humane judicatum esse novimus;[1]) 3° ignorando, poenas inquisitoriales de principatu civili non parum pependisse, ipsamque inquisitionem et civilis principatus et ecclesiastici spontaneo consensu boni *communis* causa viguisse;[2]) 4° veritatem prorsus egrediendo, quantum ad morte multatorum numerum. Quin imo in jure receptum est adagium: *Ecclesia abhorret a sanguine.*[3])

---

[1]) Cf. Bern. Guidonis, *Practica inquisit. heret. pravitatis,* Paris, A. Picard; Martene, *Thesaurus anecdoctorum,* t. V. p. 1795 etc. De modo procedendi; Hefele, *Card. Ximenes;* Balmès, *Le protestantisme comparé au catholicisme,* t. II.; Claessens, *L'inquisition et le régime pénal pour la répression de l'hérésie dans les Pays-Bas du passé;* Hergenröther, *Kath. Kirche und christlicher Staat,* XVI. et pro litteratura ibid. Beiträge, p. 48—57.

[2]) Cf. Danzas, *Études sur les temps primitifs de l'ordre de S. Dominique,* t. I. ch. X.: L'hérésie et la répression. — Ad rem Sylvius in II. II. quaest. XI.: „Haeretici non volunt audire ecclesiam: ergo merito *relinquuntur potestati saeculari,* tanquam non amplius filii ecclesiae, ac materna ejus benignitate indigni: potestas autem saecularis potest punire *malefactores rempublicam perturbantes* . . . Cum ergo *haeretici rempublicam perturbant,* ut tum *experientia docet,* tum", etc. — Cf. Balmès, *Le prot. comparé au cathol.* t. II. ch. XXXVII.

[3]) De tolerantia, non errorum, sed personarum rectissime Balmès: „En matière de religion, la tolérance ainsi que l'intolérance peuvent se trouver chez l'homme qui a de la religion, aussi bien que chez celui qui n'en a pas; ni l'une ni l'autre de ces deux situations vis-à-vis de la religion n'implique nécessairement la tolérance ou l'intolérance. Quelques personnes s'imaginent que la tolérance est le propre des incrédules, et l'intolerance le propre des hommes religieux; elles se trompent. Qui fut plus tolérant que saint François de Sales? Qui est plus intolérant que Voltaire?" O. c. t. II. ch. XXXIV.

Instabis. Coercitio ecclesiae, si praevaleret, haereticorum maximum numerum in periculum capitis adduceret. Ergo.

Resp. Nego. antec. Hoc enim quod objicitur prorsus a re alienum est. Haeresis scilicet, tametsi in se mala, jam non *invadit* populos, sed potius inter nos constituta est atque ob lugendam errorum haereditatem non pauci bona fide errare creduntur. „Revera — ait Leo XIII. — si divini cultus varia genera eodem jure esse, quo veram religionem, ecclesia judicat non licere, non ideo tamen eos damnat rerum publicarum moderatores, qui, magni alicujus aut adipiscendi boni, aut prohibendi caussa mali, moribus atque usu patienter ferunt, ut ea habeant singula in civitate locum.“ Encycl. *Imm. Dei.*

Obj. III. Si jus coercendi per poenas temporales in ecclesia esset, Christus ecclesiae vim materialem ad jus illud exercendum tribuisset. At ecclesia vi materiali caret. Ergo.

Resp. Dist. maj.: Christus ecclesiae tribuisset vim materialem aut per ecclesiam aut per alios pro ecclesia exercendam, *conc.;* tantum per ecclesiam ipsam exercendam, *nego.* Et *dist.* minorem: ecclesia non habet vim materialem, formaliter, *transeat;* virtualiter, *nego.* Hoc missum facio, quousque ecclesia vim materialem formaliter, seu immediate sibi conjunctam, habere dicenda sit. At certe virtualiter vim materialem habet, id est, jus habet adsciscendi sibi eos, per quos illam vim exerceat. Ad rem patres concilii Lateranensis III. c. XXVII.: „licet ecclesiastica disciplina sacerdotali contenta judicio, cruentas non efficiat ultiones, catholicorum tamen Principum constitutionibus adjuvatur, ut saepe quaerant homines salutare remedium, dum corporale super se metuunt evenire supplicium.“

Quaestio XI.

De relationibus inter ecclesiam et statum.

Habita disquisitione de ecclesiae juribus ac potestate in se, consideretur societas ecclesiastica comparate ad civilem statum. Neque haec quaestio superflua videtur. Nimirum disputationes nostras de ecclesia valde complet, eamque solam in terris rectricem esse ad finem supernaturalem, ex dicendis fiet manifestius. Porro quaeritur,

Primo. *Quaenam sint de relationibus inter ecclesiam et statum systemata.*

Secundo. *Quibus principiis haec quaestio solvenda sit.*

Tertio. *Utrum ecclesia subordinetur statui.*

Quarto. *Utrum ecclesia a statu statusque ab ecclesia sejungendus sit.*

Quinto. *Utrum ecclesia habeat potestatem indirectam in temporalia.*

ARTICULUS I.

Quaenam sint de relationibus inter ecclesiam et statum systemata.

De relationibus inter ecclesiam et statum systemata tria; *primum* ecclesiam statui vult esse subjectam; *secundum* ecclesiam a statu sejungit; *tertium* aliquam ecclesiae potestatem in statum esse, docet.

I. Systema subordinantium ecclesiam statui. *a)* Imperii Romani theoria de Christiana religione haec erat: *non licet esse vos;* praxis: *sacrifica aut morere.* Reddita per edictum Mediolanense (313) ab imperatore Constantino M. pace ecclesiae, Christiani populi mille annis professi sunt, oportere terrestre regnum caelesti famulari, deficiente tamen, ut etiam

id dicam, principum nonnullorum *praxi.* Saeculo XIV. Wilhelmus Occam, Joannes Giandone et Marsilius Patavinus hegemoniam principatus civilis in ecclesiam, tanquam *jus* verumque rerum ordinem, propugnare ordiuntur. Ita Marsilius Patavinus in opere: *Defensor pacis.*

b) Protestantismi haec regula: *cujus regio illius et religio;* ita Palatinatus in Germania incolas comes Fredericus III. ex Lutheranis Calvinistas fecit; Ludovicus eosdem Lutheranos; Fredericus IV. iterum Calvinistas. In Anglia, regnante Henrico VIII. et Elisabeth, necnon in parliamento anno 1546 nulla jurisdictio ecclesiastica nisi per regem, sub rege, a rege.[1]) Imperium autem status in religionem *jus reformandi* exercitium religionis atque *jus majestaticum circa sacra* nominatum est. Cui juri fictitio multis post annis titulus quaesitus a theologis; idque tripliciter: 1⁰ per systema *episcopale,* 2⁰ *territoriale,* 3⁰ *collegiale.*

1⁰ Juxta systema *episcopale* jurisdictio prius episcoporum fuit; *suspensum* tamen eorum jus per pacem Augustanam (1555), et collatum civili principi quantum ad exercitium. At status ille suspensionis *definitivus* factus est. Hinc jus penes principem ut *potestas devoluta.* Systematis hujus auctor Matth. Stephani († 1646), *Tractatus de jurisdictione,* etc. 1611.

2⁰ In systemate *territoriali* principi jus circa sacra tribuitur, non per devolutionem ab episcopis, sed quod ecclesia versetur *in territorio* status, qui gubernatur a principe. Ita Thomasius, *Vom Rechte eines Fürsten in Mitteldingen,* 1695; *Vindiciae juris majest. circa sacra,* 1699, et J. H. Böhmer, *Diss. de jure episc. principum evangelicorum,* 1712. Neque ab hoc errore multum distat B. Carpzov, *Jurisprudentia ecclesiastica seu consistorialis,* 1645, qui jurisdictionem initio principum fuisse autumat, deinceps ab episcopis attentatam.

3⁰ Systema *collegiale* in eo consistit, quod principi jus in sacra competere ducitur ut *jus delegatum.* Nimirum iis dele-

---

[1]) Doctrinam subordinationis ecclesiae in cultu et disciplina multi, praesertim in Anglia, *Erastianismum* appellarunt, a Thoma Erasto, Calvinista, doctrinae istius propugnatore († 1587).

gatum est a communitatibus (Gemeinde) seu ab ecclesia, quae non est nisi *collegium,* cujus membra aequalia sunt. Hoc enim collegium hominum, nullo hierarchico gradu distinctorum, cum primigenium jurisdictionis ecclesiasticae subjectum fuerit, jus in sacra transfert in principem. Ab eo igitur fonte principatus civilis habet *jura collegiata in sacra.* Insuper principi *vi principatus* jus circa sacra tribuitur. Systema collegiale, cujus Pufendorf fundamenta jecit, exstructum est a Chr. M. Pfaff († 1760), *Origines juris ecclesiastici,* 1719.

c) Gallicanismus, Jansenismus, Febronianismus et Josephinismus, eo spectant, ut etiam in regnis catholicis politicae potestati pars haud exigua regiminis ecclesiastici concedatur. Unde systema *potestatis indirectae negativae in sacra;* quae quidem potestas nuncupari solet *jus majestaticum circa sacra.* Hoc jus ab aliquibus dicitur una cum regno ipso natum et potestati regiae tam inconvulse connexum, ut eodem se princeps nequeat abdicare, nisi una seipsum principatu exuat. Ad idem jus refertur 1⁰ *jus advocatiae* et protectionis, quo status in ministris religionis instituendis, in educandis sacrorum alumnis et in promovendis ordinibus religiosis jure proprio disponit; 2⁰ *jus supremi dominii* in bona ecclesiastica, quod fuit titulus eripiendi possessiones ab ecclesia; 3⁰ *jus reformandi,* quod est potestas principum exstirpandi abusus, in ecclesiam illapsos, urgendique canones; 4⁰ *jus supremae inspectionis,* quod disciplinam ecclesiasticam ac totam vitam ecclesiae exteriorem et activitatem administranti statui subdit; 5⁰ *jus cavendi,* quod legibus praeventivis operationem ecclesiae obstruit, ne ecclesia statui noceat; 6⁰ *jus placeti* et *exsequatur*, quod est majestati civili tributa potestas prohibendi bullarum, encyclicarum et ceterorum actorum ecclesiasticorum publicationem eaque examinandi in tribunali civili, priusquam exsecutioni mandentur; 7⁰ *appellatio tanquam ab abusu,* (appel comme d'abus) seu jus, quo status, plane ut judex superior, in rebus ecclesiasticis appellationes a sententia ecclesiastici judicis et recursum ad principem admittit. Hujusmodi opiniones falsae, saeculo XIV. aetate Philippi Pulchri sparsae, sanctione pragmatica Bituricensi (1438) animis infixae, fautores non paucos habuere, inter

quos Pithou, *Les libertez de l'Église Gallicane,* 1594; Dupuy (Puteanus), *Preuves des libertez de l'Église Gallicane,* 1639; Justinus Febronius, *De statu ecclesiae et legitima potestate Romani Pontificis liber singularis ad reuniendos dissidentes in religione christianos compositus,* 1763; Eybel († 1805), Pehem († 1799), congressus Emsensis (1786), synodus Pistoriensis (1786), Nuytz, Dove, Bluntschli, Hinschius, Friedberg.

d) Hegelianismus. Hegel († 1831), pantheismi pravitate infectus, asserit, statum esse divinam voluntatem (göttlicher Wille), quae, ut spiritus praesens, ad realem formam et organisationem mundi (einer Welt) se explicat. Status est absolutus sibique finis (Selbstzweck) et uniuscujusque finis ultimus (Endzweck). Status est fons omnium jurium; religio tota subjectiva est; status est objectivus, scit, vult, regit. Hinc status omnia ipsamque religionem absorbet. Cf. *Grundlinien der Philosophie des Rechts.* Istud igitur systema constat ex negandis juribus Dei et quovis bonorum futurorum ordine. Cujus quidem statolatriae et Caesaropapismi praecursores fuerunt Thomas Hobbes († 1679) in libro *De cive* ac in *Leviathan,* et Spinoza († 1677) in opere, quod inscriptum est *Tractatus theologico-politicus.* Cf. Meyer, *Instit. juris naturalis,* et de abusu juris Romani pro Caesare contra ecclesiam, Danzas, *S. Raymond de Pennafort,* t. I.

II. Systema statum ab ecclesia et ecclesiam a statu sejungentium. In eo systemate spiritualis ordo et temporalis dissociantur, et separatio perhibetur esse *debitus* rerum status, qui *in se* recto utriusque potestatis ordini respondet. Qui huic errori adhaerent, ita se sentire affirmant, quod status et ecclesia sibi invicem sint potestates *alienae;* alii, quod *inimicae.* Et ejus quidem sententiae naturam Leo XIII. descripsit his verbis: „Plures enim rempublicam volunt ab ecclesia sejunctam et penitus et totam, ita ut in omni jure societatis humanae, in institutis, moribus, legibus, reipublicae muneribus, institutione juventutis, non magis ad ecclesiam respiciendum censeant, quam si esset omnino nulla; permissa ad summum singulis civibus facultate, ut privatim, si libeat, dent religioni operam.“ Encycl. *Libertas.* Systema sejunctionis

agnoscitur in Machiavelli, *Il principe,* qui moralem tam imo loco collocavit, ut civili potestati permitteret, nihil legem moralem curare, sed solam utilitatem suam. Cf. Suarez, *De leg.* lib. III. cap. XII. Immanuel Kant, cum in *Critica rationis purae* principia posuisset, ex quibus sequeretur, de exsistentia Dei non haberi scientiam, in aliis operibus *moralem* a *religione, juridicum* ordinem a *morali* separavit. Sic vel fundamenta ordinatae colligationis ambarum potestatum subruit. Nostra aetate Cavour novam antiquo errori formulam aptavit: *libera ecclesia in statu libero.* Universim naturalistae et rationalistae, si qui doctrinam de *subjuganda* ecclesia vitaverint, in hoc systema *dissociandae* utriusque potestatis inciderunt.

III. Systema eorum, qui potestatem aliquam ecclesiae in statum docent. Catholici statum aliquo modo ecclesiae subordinari profitentur, sed alii aliter. Tres sunt sententiae; prima tuetur potestatem ecclesiae in statum *directam,* secunda *directivam,* tertia *indirectam.*

1⁰ *Potestas directa* ea dicitur, qua status non tantum in rebus spiritualibus, verum etiam res temporales statuum, ratione sui, ecclesiasticae auctoritati sunt subjectae; idque ex institutione Christi. Ex quo concludunt potestatem civilem non derivari in principem saecularem nisi per debitam et subalternatam emanationem a Pontifice Maximo. Pro hac sententia stetisse videntur Joannes Sarisberiensis, *Polycraticus;* Augustinus Triumphus seu de Ancona, *De potest. ecclesiastica;* Panormitanus seu Nicolaus de Tudeschis, *Comm. in Decr. lib. II.*[1]) Doctores autem illi pauci, qui medio aevo potestatem directam propugnarunt, suum systema generatim sic intellexisse censentur, ut potestatis civilis *exercitium* ordinatione divina pertineret ad principes.

2⁰ *Potestas directiva.* Hujus systematis assertores nullam veri nominis jurisdictionem et potestatem coactivam in tempo-

---

[1]) Molitor, *Die Decret.* „Per Venerabilem", recte subscribit Bellarmino dicenti: „Neque difficile esset, alios Theologos, qui contrariam sententiam (potestatem directam) tueri videntur, ad concordiam cum caeteris revocare."

ralia *divinitus* ecclesiae datam esse existimant, sed eam tantum, quae docendo et adhortando exerceatur. Pontifices autem Romanos, *directionis* illius limites egressos, docent ex speciali titulo, aut possessione quadam peculiari, denique jure *positivo humano,* non divino jure, potestatem haec ita patrandi obtinuisse. Hanc sententiam sequi videtur Fénelon, *Dissert. de auctor. Summi Pontificis,* eamque maxime tuetur Gosselin, *Pouvoir du Pape au moyen âge.* Hic in explicandis iis, quae mediae aetatis Pontifices Summi in temporalibus gesserunt, unice systemate *historico,* ut ait, utitur, id est temporis illius publico jure, relicto prorsus systemate *theologico,* quod in multis Pontificum gestis *etiam* jus divinum agnoscit.

3⁰ *Potestas indirecta* dicitur, quae non est primario et intra terminos ejusdem potestatis, sed propter aliud et in potestatem distinctam. Haec porro potestas indirecta ecclesiae in temporalia est illa, qua *temporalia subjecta sunt ecclesiae non ratione sui, sed in quantum referuntur ad finem religionis.* In hoc igitur systemate ecclesia habet potestatem *jurisdictionis* in spiritualia *principaliter,* in temporalia quasi *ex consequenti, secundario* et *casualiter.* Atque haec videtur esse sententia S. Augustini, *De civit. Dei,* lib. V. cap XXIV.; S. Innocentii III., Decret. *Novit;* S. Thomae Aquinatis, II. II. quaest. LX. art. 6. ad 3. et alias. Joannes Turrecremata septem capitibus (XC—XCII., CXIII—CXVI.) libri II. *Summae de ecclesia* systema potestatis indirectae exponit, probat, refellit sententiam tam eorum, qui nullam, quam aliorum, qui directam ecclesiae potestatem in temporalia defendunt. Ipsa vox *indirecta* ab ipso indicari videtur, ubi mentem suam his verbis exprimit: „Romanus Pontifex licet *non* habeat potestatem regulariter sive *directe* ita plenam in temporalibus, sicut in spiritualibus: nihilominus etiam habet potestatem in temporalibus ex consequenti, et hoc proprio jure, quantum scilicet necessarium est ad conservationem rerum spiritualium“, etc. O. c. lib. II. cap. CXIV.; cf. cap. CXIII. prop. 4. Egregius potestatis ejusdem indirectae defensor est Bellarminus, *Tract. de potestate Summi Pontificis in rebus temporalibus* adv. Barclaium. — De parte etiam historica hujus quaestionis cf. Suarez, *Defensio fidei cath.* lib. III.; Mamachi,

Origines et antiquitates Christ., t. IV.; Phillips, *Kirchenrecht*, t. III.; Hergenröther, *Kathol. Kirche und christlicher Staat;* Bianchi, *Della potesta e della politia della Chiesa;* Molitor, *Die Decretale* „Per venerabilem"; De Hammerstein, *De Ecclesia et Statu;* Lombardo, *La separazione dello Stato dalla Chiesa;* Manning, *The Vatican Decrees in their bearing on civil allegiance;* Allies, *Church and State as seen in the formation of Christendom.*

ARTICULUS II.

De principiis, quibus quaestio de relationibus inter ecclesiam et statum solvenda est.

I. Status quaestionis. Quaeritur, quid de relationibus inter ecclesiam et statum constitutum sit *divinitus.* Quod non idem est atque disserere de potestate in temporalia, ecclesiae quondam concessa aut concedenda posthac, 1° *jure* duntaxat *historico*, 2° *jure positivo humano* et *jure publico* cujusdam temporis, 3° *jure* aliquo, ut ajunt *provisorio*, necessario praeteritis temporibus, 4° *dictatura* quadam, restaurandae societatis causa oblata Pontifici Maximo. — Nec tamen negatur, ecclesiam, „majus aliquod vel vitandi caussa malum, vel adipiscendi aut conservandi bonum" (encl. *Libertas*), aliquando nonnulla in *praxi* concedere aliaque tolerare, verum salvo *jure.*

Nobis autem de *jure* quaerendum est, necnon indicandum, ex quibus principiis refellatur doctrina de ecclesiae jurisdictione in statum erronea, stabiliatur vera. Porro hujusmodi principia spectant 1° utriusque potestatis originem; 2° earum distinctionem et perfectionem socialem; 3° status finem proximum; 4° ecclesiae finem proximum; 5° utriusque potestatis finem ultimum; 6° ordinem potestatum, manifestum ex fine.

II. Principium primum: Fons juris et origo auctoritatis tam civilis quam ecclesiastici est solus Deus. Scriptum est: *Non est enim potestas nisi a Deo.* Rom. XIII. 1. Ergo quaestio, de qua agitur, solvenda est non ex *jure novo,* sed ex *lege divina*, in lege naturali evangelicisque praeceptis

manifestata. Quare in *Syllabo* notatur prop. 39.: „Reipublicae status, utpote omnium jurium origo et fons, jure quodam pollet nullis circumscripto limitibus.“ Est autem verissima S. Thomae sententia: „potestas spiritualis et saecularis utraque deducitur a potestate divina, et ideo *in tantum* saecularis potestas est sub spirituali, *in quantum* est ei *a Deo* supposita.“ *Sent.* IV. dist. XLIV. in fine.

III. Principium secundum: Status et ecclesia sunt societates distinctae, utraque in ordine suo perfecta. De qua re Leo XIII. illud in encyclica *Immort. Dei:* „Deus humani generis procurationem inter duas potestates partitus est, scilicet ecclesiasticam et civilem, alteram quidem divinis, alteram humanis rebus praepositam. *Utraque est in suo genere maxima:* habet utraque certos, quibus contineatur, terminos, eosque sua cujusque natura causaque proxima definitos; unde aliquis velut orbis circumscribitur, in quo sua cujusque actio jure proprio versetur.“ Ecclesia igitur et status sunt regna *distincta*, sic ordinante Deo. Quod idem ab Angelico explicatur his verbis: „Hujus ergo regni (spiritualis) ministerium, *ut a terrenis essent spiritualia distincta,* non terrenis regibus sed sacerdotibus est commissum, et praecipue summo sacerdoti successori Petri Vicario Romano Pontifici.“ *De regim. princ.* lib. I. cap. XIV. Et amplius: „in tantum saecularis potestas est sub spirituali, in quantum est ei a Deo supposita scilicet in his, quae ad salutem animae pertinent: et ideo in his magis est obediendum potestati spirituali, quam saeculari. In his autem, quae ad bonum civile pertinent, est magis obediendum potestati saeculari, quam spirituali, secundum illud Matth. XXII. 21.: *Reddite ergo quae sunt Caesaris, Caesari.*“ Nulla igitur in catholica doctrina de utraque potestate confusio, sed diligens earum distinctio. Hoc tamen loco animadvertendum est, ab acatholicis passim negari, ecclesiam esse societatem perfectam; proptereaque lectorem remittimus ad quaest. IV. art. 1., ubi hoc principium secundum, in quantum ecclesiam attingit, demonstratur.

IV. Principium tertium: Finis societatis civilis proximus est, humano generi bonum comparare tem-

porale et mundanum, habita tamen ratione finis ultimi hominum, qui est Deus. Hujus principii prima pars, facile cum ab acatholicis concedatur, explanatione nulla indiget. Ad secundam partem et de fine ultimo haec S.S. Leo XIII.: „Nati enim susceptique omnes homines sumus ad summum quoddam et ultimum bonorum, quo sunt omnia consilia referenda, extra hanc fragilitatem brevitatemque vitae in coelis collocatum. Quoniam autem hinc pendet hominum undique expleta et perfecta felicitas, idcirco assequi eum, qui commemoratus est, finem tanti interest singulorum, ut pluris interesse non possit. Civilem igitur societatem communi utilitati notam in tuenda prosperitate reipublicae necesse est sic consulere civibus, ut obtinendo adipiscendoque summo illi atque incommutabili bono quod sponte appetunt, non modo nihil importat unquam incommodi, sed omnes quascunque possit, opportunitates afferat. Quarum praecipua est, ut detur opera religioni sancte inviolateque servandae, cujus officia hominem Deo conjungunt.“ Encycl. *Imm. Dei.* Excluditur ergo sententia dicentium, statum sibi esse unicum et ultimum finem. Quem errorem S. Thomas olim repulit hoc ratiocinio:

„Idem oportet esse judicium de fine totius multitudinis, et unius. Si igitur finis hominis esset bonum quodcumque *in ipso* existens; et regendae multitudinis *finis ultimus* esset similiter ut tale bonum multitudo acquireret, et *in eo permaneret* . . . Sed quia homo vivendo secundum virtutem *ad ulteriorem* finem ordinatur, qui consistit in fruitione divina, oportet eumdem finem esse multitudinis humanae qui est hominis unius. Non est ergo *ultimus finis* multitudinis congregatae vivere secundum virtutem, sed per virtuosam vitam pervenire ad fruitionem divinam.“ *De regim. princ.* XIV.

V. Principium quartum: Finis ecclesiae proximus perducere homines ad felicitatem sempiternam. Hoc probatum est q. II. art. 3. Cardo autem hujus quaestionis est *excellentia finis illius supernaturalis.*

VI. Principium quintum: Ordo potestatum est sicut ordo finium. Haec regula in encycl. *Immort. Dei* de ordinata inter utramque potestatem colligatione: „Qualis autem

et quanta ea sit, aliter judicari non potest, nisi respiciendo, uti diximus, ad utriusque naturam, habendaque ratione excellentiae et nobilitatis caussarum; cum alteri proxime maximeque propositum sit rerum mortalium commoda, alteri coelestia ac sempiterna bona comparare." Finis enim est potissima causarum, et causa finalis aliarum causarum causa; quare „uniuscujusque rei quae est propter finem, necesse est quod forma determinetur secundum proportionem ad finem". I. II. q. XCV. a. 3. Ex quo fit, ut finis potestatis sit mensura potestatis; quam mensuram qui excedit, haud dubie subvertit ordinem, ab ipso Deo rebus constitutum.

VII. Principium sextum: Finis utriusque potestatis ultimus Deus. Deus enim ut summum bonum summus finis est. Jam vero „in omnibus agentibus et moventibus ordinatis, oportet quod finis primi agentis et motoris sit ultimus finis omnium, sicut finis ducis exercitus est finis omnium sub eo militantium". S. Thom. *C. Gent.* lib. III. cap. XXV.

Hactenus de principiis.

ARTICULUS III.

Utrum ecclesia subordinetur statui.

I. Status quaestionis, considerata adversariorum sententia, fiet manifestus. Hegelianismus nulla ecclesiae *jura*, nec *juris exercitium* novit, nisi a civili potestate definita; protestantismus, infitiatus visibilitatem pertinere ad essentialia verae Christi ecclesiae, gubernationem ecclesiae principatui temporali tradidit; regalismus, tributo civili potestati jure, quod vocant *exsequatur*, aliaque id genus, ecclesiam ad suas res agendas plane liberam esse non sinit. Omnes societatis ecclesiasticae auctoritatem extenuant, „vim simul potestatemque civilis principatus usque eo exaggerantes, ut sicut *unam* quamvis *e consociationibus civium voluntariis*, ita ecclesiam Dei *sub imperium ditionemque reipublicae* subjungant." Encycl. *Libertas*. Igitur ostendemus, civilis potestatis non esse definire, quae sint ecclesiae jura ac limites, intra quos eadem jura exercere queat,

atque ecclesiasticam potestatem suam auctoritatem exercere debere absque civilis gubernii venia et assensu, seu, ecclesiae potestatem imperio civili nullo modo esse obnoxiam. Cf. Syll., encycl. *Imm. Dei*, et encycl. *Sapientiae christianae.*

Thesis: *Ecclesia statui non subordinatur.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex S. Scriptura.* Omnis principatus, etiam civilis, obedire debet Christo Domino. Atqui omnia, quae religionem attingunt, in Evangeliis ac apostolorum epistolis potestati ecclesiasticae demandantur absque ulla subordinatione principatui civili, sive explicita sive implicita. Ergo ecclesia nullo pacto subordinata est statui. Prob. *min.* Christus apostolis suis dixit: *ego mitto vos,* Joan. XX. 21.; *Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra: euntes ergo docete omnes gentes,* Matth. XXVIII. 18, 19. Nihil *vi* concessionis principum, verum *etiam* his renitentibus; hinc: *in synagogis suis flagellabunt vos; et ad praesides et ad reges ducemini propter me.* Matth. X. 17, 18.; et illud apostolorum, cum a principibus synagogae praedicare prohiberentur: *obedire oportet Deo magis, quam hominibus.* Act. V. 29. Cf. plurimos textus, quibus alias hierarchia et primatus probantur.

Arg. II. *Ex fine ecclesiae.* Societatum sicut finis ita potestas. Porro finis ecclesiae non est inferior fini status. Ergo nec potestas ecclesiae est inferior potestati civili. Prob. *min.* Finis supernaturalis et spiritualis non est inferior fini naturali et temporali. Atqui probavimus ecclesiae finem proximum esse felicitatem hominum supernaturalem et spiritualem; finis autem proximus societatis civilis est felicitas temporalis. Ita fit, ut ecclesia imperio civili nullo modo sit obnoxia. Neque aliud principibus *baptizatis* tanquam de jure concessum est; non enim ecclesiae rectores baptismate facti sunt, sed *filii.*

Arg. III. *Ex traditione. a)* Tribus prioribus saeculis ingens *martyrum* numerus pro libertate et independentia religionis dimicavit; item illius aevi *doctores* ecclesiae pastoribus potes-

tatem in spiritualia tribuunt, principi nullam; de matrimoniorum etiam validitate ecclesiam contra ac potestatem civilem praedicasse, scriptum est apud Ignat. Antioch. *Ad Polyc.* V., Justin. *Apol.* I. 15., Athenag., *Legatio pro Christianis,* XXXII. XXXIII. Exinde Pontifices Romani, episcopi et alii viri praestantes pro ecclesiae libertate multa saepissime passi sunt, S. Athanasius, S. Martinus I., S. Gregorius VII., Thomas Morus, etc.

b) Aperte *Hosius* Cordub. ad Constantium imp.: „Ne te rebus misceas ecclesiasticis . . . tibi Deus imperium dedit, nobis ecclesiastica concredidit.“ Apud S. Athan. *Hist. Arian.* XLIV. *Lucifer Calarit.:* „quomodo dicere poteris, judicare te posse de Episcopis, quibus nisi obedieris, jam, quantum apud Deum, mortis poena fueris mulctatus?“ *Pro Athan. ad Constantium imp.* lib. I. *S. Ambrosius:* „Scriptum est: *Quae Dei, Deo; quae Caesaris, Caesari.* Ad imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem ecclesiae.“ Ep. 20. *Symmachus* Papa, *ep. apol.* ad Anastasium: „An, quia imperator es, divinum putas contemnendum esse judicium? An, quia imperator es, contra Petri niteris potestatem?“

c) „Quin etiam et opinione et re eamdem *(auctoritatem in se ipsa absolutam planeque sui juris)* probarunt ipsi viri principes rerumque publicarum gubernatores, ut qui paciscendo, transigendis negotiis, mittendis vicissimque accipiendis legatis, atque aliorum mutatione officiorum, agere cum Ecclesia tamquam cum suprema potestate legitima consueverunt.“ *Imm. Dei.* Ita Constantinus M. ad episcopos: „Vos in iis quae intra ecclesiam (τῶν εἴσω) sunt, episcopi estis. Ego vero in iis quae extra (τῶν ἐκτος) geruntur.“ Apud Eus. *Vita Const. M.* lib. IV. cap. XXIV. Similiter Theodosius junior coram patribus concilii Ephesini: „Nefas est enim, qui sanctissimorum Episcoporum catalogo adscriptus non est, illum ecclesiasticis negotiis et consultationibus sese immiscere.“ Labbe, t. III. col. 441, 442.

Quaeres, quousque memorata ecclesiae libertas extendatur.

Resp. Hujus rei completa expositio cum ad canonistas

spectet, capita quaedam libertatis ecclesiasticae, ex actis Pontificiis excerpta, proponam.

a) „Quidquid est in rebus humanis quoquo modo sacrum ... id est omne in potestate arbitrioque Ecclesiae.“ *Imm. Dei.* Cf. nonnulla particularia in encycl. *Jampridem* 6. Jan. 1886.

b) Notantur in *Syllabo* prop. 20.: „Ecclesiastica potestas suam auctoritatem exercere non debet absque civilis gubernii venia et assensu;“ prop. 28.: „Episcopis, sine gubernii venia, fas non est vel ipsas Apostolicas litteras promulgare;“ prop. 29.: „Gratiae a Romano Pontifice concessae existimari debent tamquam irritae, nisi per gubernium fuerint imploratae“; prop. 33.: „Non pertinet unice ad ecclesiasticam jurisdictionis potestatem proprio ac nativo jure dirigere theologicarum rerum doctrinam;“ prop. 41.: ... „Civili potestati vel ab infideli imperante exercitae competit potestas indirecta negativa in sacra; eidem proinde competit nedum jus quod vocant *exequatur*, sed etiam jus *appellationis*, quam nuncupant, *ab abusu*;“ prop. 42.: „In conflictu legum utriusque potestatis, jus civile praevalet;“ prop. 44.: „Civilis auctoritas potest se immiscere rebus, quae ad religionem, mores et regimen spirituale pertinent. Hinc potest de instructionibus judicare, quas ecclesiae pastores ad conscientiarum normam pro suo munere edunt, quin etiam potest de divinorum sacramentorum administratione et dispositionibus ad ea suscipienda necessariis decernere;“ prop. 49.: „Civilis auctoritas potest impedire, quominus sacrorum Antistites et fideles populi cum Romano Pontifice libere ac mutuo communicent;“ prop. 50.: „Laica auctoritas habet per se jus praesentandi episcopos, et potest ab illis exigere, ut ineant dioecesium procurationem, antequam ipsi canonicam a S. Sede institutionem et apostolicas litteras accipiant;“ prop. 54.: „Reges et Principes non solum ab Ecclesiae jurisdictione eximuntur, verum etiam in quaestionibus jurisdictionis dirimendis superiores sunt Ecclesia.“ Cf. prop. 30, 31, 32, 43, 45, 46, 47, 48, 51, 52, 53, 68—74.

Objectiones.

Obj. I. Quae sunt in statu, statui subordinantur. Atqui ecclesia est in statu. „Non enim — S. Optatus ait — respublica est in ecclesia, sed ecclesia in republica.“ *De schism. Donat.* III. 3. Ergo status est ecclesiae superior.

Resp. Dist. maj.: statui subordinantur quaecunque in statu sunt formaliter, *conc.;* materialiter, *nego.* Et ad minorem: ecclesia est in statu, formaliter, *nego;* materialiter, *subdist.:* sub aliquo respectu, *conc.;* simpliciter, *nego.* Optatus autem a nobis non dissentit, propterea quod hoc unum meminit, ecclesiam, alibi saepe impetitam, „in imperio Romano“ in tuto esse, non „in barbaris gentibus“.[1])

Distinctio nostra omnino recta videtur. Ecclesia enim, cum in ordine suo *divinitus* summa sit, haberi non potest *pars*, quam respublica *formaliter*, ut totum suas partes solet, continet. Esse autem mere *materialiter* in statu, puta habitando, non efficit, ut adstricta potestati civili teneatur ecclesia, quae jure divino a jurisdictione status eximitur. At ne hoc quidem *simpliciter* verum, ecclesiam ob inhabitationem numeri majoris minorisve fidelium in tali republica, materialiter in ea contineri. Ecclesia quippe nullis status limitibus circumscripta est, cum societas sit universalis suoque fine cuncta regna transcendat.

Instabis. Cives et externa subjiciuntur potestati politicae. Jam vero ecclesia membra habet, qui sunt *cives*, et in ea cernuntur externa plurima. Ergo sub hoc respectu status est superior ecclesiae.

Resp. Dist. maj.: subjiciuntur potestati politicae homines, ut *cives* sunt, *conc.;* ut *fideles*, *nego.* Item: externa subsunt statui, si sint mere temporalia, *conc.;* si spiritualia, *nego.* Et vero iidem homines et cives esse possunt et fideles; ut *cives*, legibus reipublicae inserviunt, *fideles* oportet obtemperare

---

[1]) Hinc ait: „Ecclesia in republica est, id est imperio Romano ... ubi et sacerdotia sancta sunt et pudicitia et virginitas, quae in barbaris gentibus non sunt, et si essent, tuta esse non possent.“

ecclesiae. Atque S. Thomas optimo jure dixit: „homo non ordinatur ad communitatem politicam secundum *se totum* et secundum *omnia sua* . . . Sed totum quod homo est, et quod potest et quod habet, ordinandum est ad Deum.“ I. II. q. XXI. art. 4. ad 3.

Quod ad *externa* attinet, haec omnia potestati civili subesse minime existimanda sunt, nisi *exteriora* dixeris eadem omnino esse ac *civilia*. At ecclesia jure divino societas est etiam *visibilis;* quo intelligitur, non omnia externa civilia esse, sed aliqua ecclesiastica. Porro ecclesiastica potestati sacrae subjecta sunt.

Obj. II. Penes regnum temporale potestas est jure suo videndi, ne quid respublica detrimenti capiat. Huic autem legi salutis publicae procurandae omnia oportet esse subjecta. Ergo principatus civilis hanc ob causam res ecclesiasticas jure suo regere potest.

Resp. Dist. maj.: salutis publicae procuratio jus est potestatis civilis, salva divina ordinis lege, *conc.;* ea lege spreta, *nego. Dist.* et min.: reipublicae saluti subjecta sunt omnia civilia, *conc.;* ecclesiastica, *nego.* Fundamentum responsionis est obedientia, quam et status et ecclesia debent Deo, utramque potestatem ordinanti. Certe quidem homines civilem auctoritatem vereri tenentur; at status *omnium jurium fons* esse stultissime dicitur. Proinde „ubi imperandi jus abest, vel si quidquam praecipiatur rationi, legi aeternae, imperio Dei contrarium, rectum est non parere, scilicet hominibus, ut Deo pareatur. Sic praecluso ad tyrannidem aditu, non omnia pertrahet ad se principatus: sua sunt salva jura singulis civibus, sua societati domesticae, cunctisque reipublicae membris, data omnibus verae copia libertatis, quae in eo est, quemadmodum demonstravimus, ut quisque possit secundum leges rectamque rationem vivere“. Leo XIII. Encycl. *Libertas.* Cf. S. Thom. I. II. q. XCV. art. 3.; XCVI. art. 4.

Urgebis. Fieri potest, ut ecclesiastica potestas jure suo abutatur. Ecclesiam igitur a statu refrenari necesse est.

Resp. Dist. antec.: fieri potest, ut abusus reperiatur in dogmate definiendo, *nego;* in ordinanda disciplina particulari,

subdist.: fas est ob abusum *possibilem* ipsam potestatem ecclesiasticam absorbere aut obstruere, *nego;* fas est, *si* abusus *constet*, doctrinam moralem de lege aut poena injusta sequi, *conc.*

Replicabis. Unicuique societati *jus cavendi* est. At status est perfecta societas. Pollet igitur jure cavendi ecclesiam.

Resp. Dist. maj.: unicuique societati est jus cavendi mediis justis, *conc.;* injustis mediis, *nego.* Ad minorem: status est perfecta societas omnipotens, *nego;* in suo ordine, a Deo determinato, *conc.* *Jus cavendi* in sensu adversariorum tam *in se* quam *in mediis* est injustitia maxima. *In se;* potestas enim ecclesiastica traducitur tanquam potestas per se inimica civitatibus; quod repugnat cum ecclesiae *institutione*, quae divina est; cum *operatione* ecclesiae, quae per se societati civili amica est et saluberrima; cum *historia*, quae statui locum *aggressivum* in certaminibus, *defensivum* ecclesiae tribuit. [1])

Media injusta sunt *placetum regium, exsequatur, appellatio ab abusu* aliaque in eo genere inventa. Primum et secundum, quibus Pontificis Romani cum episcopis et fidelibus communicatio impeditur et potestatis ecclesiasticae exercitium statui redditur obnoxium, cum incolumitate juris, divinitus ecclesiae

---

[1]) Aug. Comte, incredulus, ait: „Le système catholique au moyen âge forme jusqu'ici le chef-d'oeuvre politique de la sagesse humaine. Le génie, eminemment social, du catholicisme a surtout consisté, en constituant un pouvoir purement moral distinct et indépendant du pouvoir politique proprement dit, à faire graduellement pénétrer autant que possible, la morale dans la politique, à laquelle jusqu'alors la morale avait toujours été au contraire essentiellement subordonnée. Quand on examine aujourd'hui, avec une impartialité vraiment philosophique, l'ensemble de ces grandes contestations si fréquentes au moyen âge, entre les deux puissances, on ne tarde pas à reconnaître qu'elles furent, presque toujours, essentiellement défensives de la part du pouvoir spirituel, qui, lors même qu'il recourait à ses armes les plus redoutables, ne faisait le plus souvent que lutter noblement pour le maintien convenable de la juste indépendance qu' exigeat en lui l'accomplissement réel de sa principale mission.“ *Cours de philosophie.*

dati, non consistunt. Tertium, appellatio ab abusu, ordinem a Christo constitutum perturbat. Appellationes enim non nisi a *judice superiori* admitti possunt. Jam solus Papa est episcopis superior; potestati civili in rebus ecclesiasticis nullus locus. Ergo jus laeditur, si princeps appellationes ab episcoporum sententiis admittat, aut praesumat episcoporum ac Summi Pontificis reformare judicia. Brevi, jus cavendi est jugum, ecclesiae impositum.

Obj. III. Mensura mediorum, quibus statum uti fas est, *utilitas.* Jam vero jus majestaticum circa sacra nonnullam habet utilitatem. Ergo.

Resp. Mensura mediorum, quibus statum uti fas est, *justitia;* nam finis status et „omnia ordinantur sub Deo sicut fines praecedentes sub fine ultimo". S. Thom. *C. Gent.* lib. III. cap. XVII. Status igitur, nisi sibi finis ultimus et Deus esse velit, ad finem suum *sub Deo* tendat, qui jus in sacra et circa sacra soli commisit ecclesiae. Quo facto servatur ordo et pax, quae est maxima utilitas. Etenim „sicut vita in quolibet homine, ita pax in regno: et sicut sanitas nihil est nisi temperantia humorum, sic *pax* est *cum unumquodque retinet ordinem suum.* Et sicut recedente sanitate tendit homo in interitum, sic de pace: si a regno discedit, tendit in interitum". S. Thom. *In Matth.* XII. n. 2.

Instabis. Culturae interest, ecclesiam subesse statui. Ergo jus circa sacra sejungi nequit a statu, in quo viget cultura (Cultur-Staat).

Resp. Prima lex verae culturae, parere ordini divinitus constituto; ex eo fonte maxima bona etiam temporalia originem habent. Audiendus est igitur Leo XIII.: „Ecclesiam vero in suorum officiorum munere potestati civili velle esse subjectam, magna quidem *injuria,* magna *temeritas* est. Hoc facto perturbatur ordo, quia quae naturalia sunt proponuntur iis, quae sunt supra naturam: tollitur aut certe magnopere minuitur frequentia bonorum, quibus, si nulla re impediretur, communem vitam Ecclesia compleret: praetereaque via ad inimicitias munitur et certamina, quae quantam utrique reipublicae perniciem afferant, nimis saepe eventus demonstravit." *Imm. Dei.*

ARTICULUS IV.

Utrum ecclesia a statu, statusque ab ecclesia sejungendus sit.

I. Status quaestionis. Ut ab ecclesia praedicatur utriusque potestatis *distinctio,* ita *separatio* damnatur. Eam porro ut separationem fugiamus, *conjunctionem* potestatum, nullam tamen *confusionem,* admittimus. „Utraque est in suo genere maxima: habet utraque *certos,* quibus contineatur, *terminos,* eosque sua cujusque natura caussaque proxima definitos; unde aliquis velut orbis circumscribitur, in quo sua cujusque actio jure proprio versetur.“ *Imm. Dei.* Itaque servata societatum distinctione, ecclesiam et statum non mere negative, sed *positive* mutuoque nexu conjunctos esse, verus ordo postulat. Hujus igitur disputationis scopus est probare, quid esse *debeat,* non quid in singulis regnis civilibus revera sit, aut obtineri potuerit.

II. De objecto concordis operationis potestatis civilis et ecclesiasticae. Objectum commune et finis operationis principatus civilis et ecclesiastici est *hominum perfectio.* Jam vero hominum perfectio duplici bonorum genere continetur, quorum alterum *temporale* est, alterum *aeternum;* quae quidem bona tanquam *unum bonum totale* in *unitate* hominis ordinate colligari oportet. Atque haec *ordinata colligatio* bonorum ut in singulis ita in multitudine sit, necessum est; quoniam „idem oportet esse judicium de fine totius multitudinis et unius“. S. Thom. *De reg. princ.* lib. I. cap. XIV. Finis autem congregationis humanae seu societatis, cum etiam sit finis *regendae* societatis, facile intelligitur, objectum et finem utriusque potestatis, neutrius tamen actione perturbata, esse bonum illud *unum totale* societatis, idque ordinate colligatum. Quibus positis, in promptu habemus, bonum illud, in sociis ordinate colligandum, requirere *ordinatam colligationem* duarum potestatum, inter quas Deus humani generis procurationem partitus est. Neque tacita praeterire possunt verba Leonis XIII.: „quia *utriusque imperium est in eosdem,* cum usuvenire possit, ut res una atque eadem, quamquam aliter atque aliter, sed tamen

eadem res ad utriusque jus judiciumque pertineat, debet providentissimus Deus, a quo sunt ambae constitutae, utriusque itinera recte atque ordine composuisse. *Quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt*[1]) . . . Itaque inter utramque potestatem quaedam intercedat necesse *ordinata colligatio:* quae quidem conjunctioni non immerito comparatur, per quam anima et corpus in homine copulantur." *Imm. Dei.*

III. Judicia contra separationem ecclesiastica. Gregorius XVI. de ecclesia a regno separanda: „Neque laetiora et religioni et principatui ominari possemus ex eorum votis, qui ecclesiam a regno separari, mutuamque imperii cum sacerdotio concordiam abrumpi discupiunt. Constat quippe, pertimesci ab impudentissimae libertatis amatoribus concordiam illam, quae semper rei et sacrae et civili fausta extitit ac salutaris." Encycl. *Mirari vos,* 15. Aug. 1832. Pius IX. in *Syllabo* notavit hanc propositionem 55.: „Ecclesia a statu, statusque ab ecclesia sejungendus est." Leo XIII. decessorum suorum praescripta confirmat in encyclicis *Imm. Dei* et *Libertas;* in hac systema falsum de rationibus ecclesiae a republica disparandis nominatur „perniciosa sententia". Haec subterfugiendi nullum locum dant.

Thesis: *Neque ecclesia a statu, neque status ab ecclesia sejungendus est.*

Argumenta.

Arg. I. *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Marc. X. 9. Atqui Deus voluit, ut potestates civilis et ecclesiastica essent conjunctae. Ergo. Prob. *min.*

a) Utraque potestas, ut quae a Deo profecta, ordinata est. Dissociatis autem status ecclesiaeque rationibus, tollitur ordo. „Est enim utriusque in eosdem imperium, nec raro fit, ut iisdem de rebus uterque, etsi non eadem ratione, decernat. Id quotiescumque usuveniat, cum confligere absurdum sit, sapientissimaeque voluntati Dei aperte repugnet, quemdam esse modum atque ordinem necesse est, ex quo caussis contentionum certa-

[1]) Rom. XIII. 1.

tionumque sublatis, ratio concors in agendis rebus existat." Encycl. *Libertas.*

b) Deus vetat, statum a religione vera sejungi. Jam vero ostendimus, in ecclesia catholica esse religionem veram. Status ergo non est sejungendus ab ecclesia. Prob. *maj.* 1° Status, quia etiam societas civilis a Deo est, ut status, Deum vereri et colere debet. 2° Status seu potestas civilis eo constituta est, non tantum ut temporali civium bono consulatur, verum etiam ut socii *juventur* in adipiscenda felicitate sempiterna. Porro felicitas illa inchoatur in terris, consummanda in caelis, per religionem veram, quam ecclesia catholica continet. Ergo ecclesia et status conjungantur, necesse est. Quod idem discimus ab Angelico, *De reg. princ.* XV.: „Cuicunque autem incumbit aliquid *perficere quod ordinatur in aliud* sicut in finem, hoc debet attendere ut suum opus sit *congruum fini;* sicut faber facit gladium ut pugnae conveniat, et aedificator sic debet domum disponere ut ad habitandum sit apta. Quia igitur vitae qua in praesenti bene vivimus, finis est beatitudo caelestis, ad regis officium pertinet ea ratione vitam multitudinis bonam procurare *secundum quod congruit* ad caelestem beatitudinem consequendam."

Arg. II. Qui ordinantur ad unum bonum totale procurandum, eorum in unum conspirare debet actio. Atqui potestates civilis et ecclesiastica ordinantur ad procurandum unum bonum totale, quod est hominum vita bona et felicitas. Ergo conspirans requiritur status ecclesiaeque operatio. Conclusio magis apparet ex ope, quam *a)* status ecclesiae et *b)* ecclesia statui ferre potest.

a) Auxilium status. S. Thomas auxilium, a statu ecclesiae ferendum, paucis complexus est, cum doceret ad regis pertinere officium „ea ratione vitam multitudinis bonam procurare secundum quod congruit ad caelestem beatitudinem consequendam; ut scilicet ea *praecipiat* quae ad caelestem beatitudinem ducunt, et eorum contraria, secundum quod fuerit possibile, *interdicat*". *De reg. princ.* lib. I. cap. XV. Et quoniam ecclesia ex *hominibus*, non ex animis separatis, constat, poterit et rebus temporalibus plurimum adjuvari; quod

et S. Thomas Aquinas confirmat iis verbis: „Ad bonam autem unius hominis vitam duo requiruntur: unum principale, quod est operatio secundum virtutem (virtus enim est qua bene vivitur); aliud vero secundarium et quasi instrumentale, scilicet corporalium bonorum sufficientia, quorum usus est necessarius ad actum virtutis.“ L. c.

b) Auxilium ecclesiae. In ecclesia catholica reperitur vera Christi religio. Et vera Christi religio ad tuendam etiam civilem societatem plurimum valet. Rationes igitur status et ecclesiae non disparandae sunt. Prob. *min.*

1⁰ Perficitur quod cum Christo conjungitur. Per veram autem Christi religionem cum Christo conjungimur. Ita planum est, statui perficiendo optime consuli per conjunctionem cum ecclesia, in qua Christus ut *caput corporis sui* vivere non desinit.

2⁰ Ordo supernaturalis ordinem naturalem perficit. Atqui ordo supernaturalis in vera Christi religione constitutus est. Quare S. Thomas: „nec solum in spiritualibus, sed etiam in usu corporalium hominem dirigit (religio Christiana), et beatitudinem animae et corporis repromittit. Et ideo regulae ejus universales dicuntur, utpote totam vitam hominis, et omne quod ad ipsum quolibet modo pertinet, continentes et ordinantes.“ In Boetium *De Trinit.* q. III. art. 3.

3⁰ Christi ecclesia doctrinam habet *moralem,* quae est vitae socialis fundamentum, *nobilissimam, firmam, efficacem: nobilissimam,* cum omnia hominum officia erga Deum, principatum, societatem domesticam, proximos, subditos et seipsos, perfecte doceat; *firmam,* ut fundatam *in religione,* qua sublata, societas non habet nisi defectivam moralem maximeque fluxam; *efficacem,* siquidem obligat *in conscientia.* Cf. Leonem XIII., encycl. *Arcanum, Diuturnum* et *Imm. Dei.* Accedit quod ecclesia catholica servat duo principia maxime socialia, *traditionum antiquitatem,* et *auctoritatem.*

4⁰ Historia confirmat, maxima esse ab ecclesia populis tributa beneficia. „Quod Europa christiana barbaras gentes edomuit, easque a feritate ad mansuetudinem, a superstitione ad veritatem traduxit: quod Maomethanorum incursiones victrix

propulsavit: quod civilis cultus principatum retinuit, et ad omne decus humanitatis ducem se magistramque praebere ceteris consuevit: quod germanam libertatem eamque multiplicem gratificata populis est: quod complura ad miseriarum solatium sapientissime instituit, sine controversia, magnam debet gratiam religioni, quam ad tantas res suscipiendas habuit auspicem, ad perficiendas adjutricem." *Imm. Dei.* Praetermitto preces, caritatis heroicae officia, quin etiam subsidia pecuniaria, quibus ecclesia persaepe opem tulit civili principatui.[1]) Sed et aetas nostra, ruinis plena et plurium ruinarum indiciis, illustrat divinam sententiam: *miseros facit populos peccatum.* Prov. XIV. 34. Cf. Arist. *Polit.* VII. 8.; Plato, *De legibus,* X.; Machiavelli, *Disc. in prim. dec. T. Livii*, lib. I. cap. X.; Rousseau, *Contrat social,* IV. 8.; Voltaire, *Traité de la Tolérance,* ch. XX.

Arg. III. *Ex traditione.* Primaeva ecclesia, quantumvis saeviente persecutione, praecepta dedit, exemplis confirmata, quae sunt distractioni potestatum contraria. Nam apologetae saeculi II. et III., nominatim S. Justinus, *Apol.* I., Theophilus Antioch. *Ad Autolyc.* lib. III., Tertullianus, *Apologia* principibus persuadere conati sunt, religione Christiana non impediri civitatem, sed adjuvari. Vicissim tuitione status usa est ecclesia, occasione data. Conventus enim fidelium ut haberi possent, ecclesia

---

[1]) Cf. Champagny, *Études sur l'Empire Romain;* G. Kurth, *Les origines de la civilisation moderne;* Balmès, *Le protestantisme comparé au catholicisme.* Frédéric Le Play per diuturna studia quaestionis socialis ad hanc conclusionem pervenit: „Les hommes, les familles, les sociétés, sont soumis à deux besoins impérieux dont la satisfaction assure le bonheur terrestre: *la possession du pain quotidien, la fidélité à la loi de Dieu.* Or, si l'observation scientifique des faits nous apprend à connaître comment les hommes satisfont au premier de ces besoins, elle nous montre en outre que la religion catholique est celle qui satisfait le mieux au second. De toutes les religions, aucune ne donne autant qu'elle les moyens d'être fidèle à Dieu et de pratiquer la vertu. Sa doctrine, ses sacrements, son clergé, son culte, tout contribue à préserver les hommes et à les diriger dans la voie du bien." Apud Baunard, *La foi et ses victoires,* t. II. p. 449. Cf. etiam Donoso Cortès, *Essai sur le Catholicisme,* etc. Albertus, *Die Socialpolitik der Kirche.*

legibus imperii de *areis sepulcrorum* et de *collegiis tenuiorum* sese defendit. Pari modo, cum Paulus Samosatenus a recta fide simul et episcopali sede excidisset, sed excedere e domo ecclesiae Antiochenae nollet, interpellato ab auctoritate ecclesiastica Aureliano imperatore, haereticus per saecularem potestatem ab ecclesia exturbatus est. Eus. E. H. lib. VII. cap. XXX.

Post acceptam ab imperatoribus fidem *S. Ambrosius:* „bonus imperator quaerit auxilium ecclesiae, non refutat". *Ep.* 21. *S. Isidorus Pelusiota:* „Ex sacerdotio et regno rerum administratio conflata est. Quamvis enim permagna utriusque differentia sit (illud enim velut anima est, hoc velut corpus), *ad unum tamen et eundem finem* tendunt, h. e. *ad hominum salutem.*" *Ep.* lib. III. 249. S. Nicolaus docet, potestates ita distinctas esse, „ut christiani imperatores pro aeterna vita Pontificibus indigerent, et Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uterentur, quatenus spiritualis actio carnalibus distaret incursibus." *Ep.* ad Michaelem imp. *Ivo Carnutensis* ad Paschalem II.: „Cum regnum et sacerdotium inter se conveniunt, bene regitur mundus, floret et fructificat ecclesia." *Ep.* 238. Ita Constantinus M. nominari voluit „episcopus ad extra", h. e. defensor ecclesiae; Carolus M. „devotus sanctae ecclesiae defensor humilisque adjutor"; similiter defensa est ecclesia a beato Ludovico, rege Franciae, etc.

Quaeres, quid hac in re pro praxi valeat.

Resp. a) Conjunctio potestatum omnino expetenda est. Separatio per se eo spectat, ut opprimatur ecclesia. Quod Leo XIII. declarat his verbis: „Si qua vero in republica suum ecclesia jus, ipsis civilibus legibus probantibus, teneat, publiceque inter utramque potestatem pactio aliqua facta sit, principio clamant dissociari ecclesiae rationes a reipublicae rationibus oportere; idque eo consilio, ut facere contra interpositam fidem impune liceat, *omniumque rerum habere,* remotis impedimentis, *arbitrium.*" *Imm. Dei.*

b) Si perfecta conjunctio aliquam ob causam negotium facessat, status tamen non omnino ab ecclesia distrahendus est. Leo XIII. in encyclica memorata: „Incidunt autem quandoque tempora, cum alius quoque concordiae modus ad tran-

quillam libertatem valet, nimirum si qui principes rerum publicarum et Pontifex Romanus de re aliqua separata in idem placitum consenserint. Quibus ecclesiae temporibus maternae pietatis eximia documenta praebet, cum facilitatis indulgentiaeque tantum adhibere soleat, quantum maxime potest.“ Cui rei concordata documento sunt.

c) Modus vivendi, quem aliqua separatio ecclesiae et status comitatur, non rejicitur, si ad hujusmodi modum vivendi perveniatur, 1⁰ non ex contemptu colligationis ordinatae, quam Deus ad salutem utriusque societatis constituit, sed 2⁰ quia utrique potestati persuasum est, res in tali tempore aliter expediri non posse. Rectum est enim, *minus malum* eligere.

d) In *causis mixtis* seu mixti juris, quae partim ad potestatem ecclesiasticam, partim ad civilem potestatem pertinent, violatur jus ecclesiae, si de iis „per se statuunt gubernatores rei civilis arbitratu suo, in eoque genere sanctissimas ecclesiae leges contemnunt“. Sed constat, in hujusmodi negotiis „maxime esse secundum naturam itemque secundum Dei consilia non secessionem alterius potestatis ab altera, sed plane concordiam eamque cum caussis proximis congruentem, quae caussae utramque societatem genuerunt“. *Imm. Dei.*

Objectiones.

Obj. I. Contraria mutuo se expellunt. Ecclesia autem et status habentur contraria. Status ergo ab ecclesia separandus est.

Resp. Dist. maj.: contraria mutuo se expellunt ab eodem subjecto sub eodem respectu, *conc.;* a diverso subjecto aut sub diverso respectu, *nego.* Ad min.: status et ecclesia sunt distincta, *conc.;* contraria, *nego.*

Instabis. Fines contrarii indicant potestates contrarias. Jam vero status modernus spectat ut *ultimum* finem felicitatem terrestrem, ecclesia autem aeternam; quae sunt contrariae. Ergo.

Resp. Dist. min.: status modernus, si eo tendat, agit contra veram status naturam, *conc.;* secundum eam, *nego. Modernus* status, si temporalia ab aeternis, Deum ab homine separet, materialistis adhaeret; quod quam inepte fiat, alias

probatur. At ne *modernis* quidem politicis religio, saltem ut *vis moralis* est, negligi potest, cum geminarum potestatum ordinata colligatio vel ob ipsas rerum mortalium felicitates nunquam non videatur optatissima. Nec absurdum, quod dixit Montesquieu: „Chose admirable! la religion chrétienne, qui ne semble avoir d'objet que la félicité de l'autre vie, fait encore notre bonheur dans celle-ci.“ *De l'Esprit des lois,* l. XXIV. ch. III.

Urgebis. Disparata separantur natura sua. Jam status et ecclesia sunt disparata; quandoquidem status corpora regit, ecclesia spiritus.

Resp. Negata *min.* probationem *dist.:* ea regiminis partitione excluditur confusio potestatum, *conc.;* ordinata connexio, *nego.* Nec status, quanquam proxime temporalia spectat, societas est corporum inanimatorum, nec ecclesia, cui proxime spiritualia procuranda sunt, coetus animarum separatarum; sed utraque potestas, aliter tamen et aliter, regit *homines.* Itaque duarum potestatum ad ordinatam temporalium et aeternorum conjunctionem procurandam, ordinata concordia opus est.

Obj. II. Vera philosophia postulat, ut societas civilis sit status, quem vocant *meri juris.* Atqui status meri juris nihil habet cum ecclesiastica potestate commune. Ergo.

Resp. Dist. maj.: status *meri juris* manat a philosophia falsa, *conc.;* a sana philosophia, *nego.* Machiavelli et Kant, invecta philosophia falsi nominis infectaque materialistarum et scepticorum erroribus, religionem et moralem a jure civili dissociarunt. Ex quo gignitur lex athea, athea politica Jus ergo *merum* est jus *sine Deo;* hoc autem, quomodo cum sana philosophia cohaereat, videant athei.

Instabis. Utraque potestas ad limites suos reducenda est. Atqui eo spectat systema, quod exprimitur formula: *libera ecclesia in statu libero.* Hoc igitur systema verum est.

Resp. Dist. maj.: ambae potestates reducantur ad limites naturales, id est, *veros, conc.;* ad *naturalisticos, nego.* Systema *liberae ecclesiae in statu libero,* quod in sensu adversariorum non est libertas *cum* concordia, sed potestatum *distractio,* ordini rerum adversatur, cum per se huc omnino recidat, ut sanciatur status divortium, factum cum ecclesia, sejunctio status

a Deo et Jesu Christo; denique profanatio totius civilis societatis.

Obj. III. Confligere malum est. Atqui potestatum conjunctio genuit conflictus perpetuos. Ergo conjunctio nihil habet, cur expetatur.

Resp. Dist. maj.: confligere malum est aliquod, *conc.;* semper maximum malum, *nego.* Min. *dist.:* potestatum conjunctio genuit conflictus perpetuos et per se, *nego;* nonnullos et per accidens, *subdist.:* qui fuerunt malum separatione minus, *conc.;* majus, *nego.*

Mala, cum in terris omnia vitari nequeant, minora eligantur. At separatio *per se* bonum concordiae tollit, praetereaque malum conflictus adducit. Sed consociatio, naturae civitatis utriusque consentanea, *per se* pacis fautrix est. Dimicationum aliae plerumque occasiones fuerunt ac conjunctio, puta violatum a regibus matrimonium, invasio bonorum ecclesiasticorum. Si quae tamen concertationes *per accidens* ex systemate consociandarum potestatum natae sint, hoc malum comparari non potest cum bonis, quae civitatum constitutio Christiana populis attulit. Cf. Leon. XIII. encycl. *Imm. Dei, Libertas,* etc.

Dices. Historia medii aevi plena est astutiae ac violentiae principum contra ecclesiam. Ergo systema concordiae non nisi utopia esse videtur.

Resp. Dist. antec.: hoc valet de omnibus principibus, *nego,* de nonnullis, *subdist.:* hujusmodi vitium affecit personas principum, *conc.;* orta est ex constitutione Christiana civitatum, iterum *dist.:* per se, *nego;* aliquando per accidens, *conc.*

Tantum abest, ut omnes principes ecclesiam impugnarint, ut in omnibus fere Europae regnis civilitas fundata sit a rege aliquo *sancto,* canonizato, aut certe a principibus, ecclesiae ac Pontifici Maximo amice colligatis. Constat quidem, principes multos conflixisse; at confligentes *constitutionem Christianam* suorum regnorum subvertere nec potuerunt nec ausi sunt. Ipsa regna *constituta erant in principio conjunctionis;* hinc saepe pro ecclesia pugnatum aut ab ipsis populis, aut a principibus, memoribus officii, contra perduelles; brevi, tyranno et persecutori nihil magis obstabat quam Christiana sui regni

constitutio. Quapropter Leo XIII.: „Fuit aliquando tempus, cum evangelica philosophia gubernaret civitates: quo tempore christianae sapientiae vis illa et *divina virtus in leges, instituta, mores populorum, in omnes reipublicae ordines rationesque penetraverat:* cum religio per Jesum Christum instituta in eo, quo aequum erat, dignitatis gradu firmiter collocata, gratia principum legitimaque magistratuum tutela ubique floreret: cum sacerdotium atque imperium concordia et amica officiorum vicissitudo auspicato conjungeret. Eoque modo composita civitas fructus tulit omni opinione majores.“ *Imm. Dei.* Cf. D'Hulst, *Le droit chrétien et le droit moderne,* chap. V.

ARTICULUS V.

Utrum ecclesia habeat potestatem indirectam in temporalia.

I. Status quaestionis. De potestate *indirecta* loquimur, quae scilicet non intra terminos ejusdem potestatis exercetur, sed in potestatem *distinctam,* independentem quidem *in ordine suo,* sed sub aliquo respectu cum prima *connexam.* Itaque manet haec regula: *utraque est in suo genere maxima;* et sicut status nullam potestatem habet circa sacramenta aut episcoporum institutionem, ita potestas spiritualis nihil curat de creandis centurionibus, de seligendo optimo armorum genere aliisque mere temporalibus.

Agitur de vera *potestate,* cui obedientem esse oportet; non sufficit *honoris* tantum aut excellentiae gradum aliquem majorem ecclesiae assignare. Haec potestas, spectato fine suo proximo, *spiritualis* est; spiritualia *directe* ac *principaliter* dirigit, temporalia non nisi in quantum finis supernaturalis id exigat, seu, ut dici consuevit, *indirecte, secundario, ex consequenti,* et *casualiter,* quia non regulariter sed *certis causis inspectis* (Decretale *Per Venerabilem* Innocentii III.) exercetur. Ideo quaerimus, utrum ecclesiae, praeter plenitudinem potestatis in spiritualia, jure divino etiam in temporalia potestas competat; utique potestas *indirecta,* id est, in ordine ad spiritualia, potestate *directiva* major, minor potestate *directa.* Cf. supra, p. 360—366.

II. Quaestio solvenda ex fine hominis ultimo. Ordo societatum ex *fine ultimo* cognoscitur. Ita finis ultimus hominis intentius considerandus est, quo facilius ex iis etiam principiis, quae art. 2. sunt exposita, ad conclusionem definitivam perveniatur. Jam vero finis ultimus tum singulorum tum totius multitudinis est *extra* limites societatis civilis; nam eo homines tendant necesse est, ut per virtuosam vitam *ad fruitionem divinam* perveniant. Ad potestatem ecclesiae dijudicandam animo opus est contra hanc veritatem non repugnante. Quapropter S. Thomas *De regimine principum*, lib. I. cap. XIV., rem urget his verbis: „est quoddam bonum extraneum homini, quamdiu mortaliter vivit, scilicet ultima beatitudo, quae in fruitione Dei exspectatur post mortem: quia, ut Apostolus ait II. Cor. V. 6.: *quamdiu sumus in corpore, peregrinamur a Domino.*“ Atque homini Christiano „beatitudo illa est *per Christi sanguinem* acquisita“, et Christianus „pro ea assequenda *Spiritus sancti arrham* accepit“. Hunc finem non consequitur homo per virtutem humanam sed virtute divina, juxta illud apostoli Rom. VI. 23.: *Gratia Dei, vita aeterna.* Igitur „perducere ad eum finem non humani erit, sed divini regiminis . . . Hujus ergo regni ministerium, ut a terrenis essent spiritualia distincta, non terrenis regibus, sed sacerdotibus est commissum, et praecipue summo Sacerdoti successori Petri, Christi vicario, Romano Pontifici, cui omnes reges populi christiani oportet esse subditos sicut ipsi Domino Jesu Christo. Sic enim ei ad quem *finis ultimi* cura pertinet, subdi debent illi ad quos pertinet cura antecedentium finium, et ejus imperio dirigi“. L. c.

III. Adversarii. Directe redarguendi sunt, qui nullam ecclesiae potestatem in temporalia admittunt, nominatim auctores et fautores *Declarationis cleri Gallicani* (1682), art. 1., quo perhibetur „principes in temporalibus nulli ecclesiasticae potestati Dei ordinatione subjici“; a fortiori thesis eos impugnat, qui reges aliosque principes Christianos in ipsis rebus spiritualibus et ecclesiasticis ab ecclesiae jurisdictione subtrahunt. Cf. Pii IX. litt. apost. *Multiplices inter,* 10. Junii 1851, quibus damnatur opus: *Defensa de la autoritad de los gobernios,* etc.,

editum a Franc. de Paula G. Vigil. — Indirecte systemata potestatis *directae* et mere *directivae* hac thesi refelluntur.

Thesis: *Ecclesia habet potestatem indirectam in temporalia.*

Argumenta.

Arg. I. Potestas indirecta ecclesiae in temporalia est potestas in temporalia in ordine ad finem supernaturalem. Id autem non dubium, quin veri nominis potestas in temporalia in ordine ad finem supernaturalem divinitus ecclesiae competat. Ita penes ecclesiam est potestas indirecta in temporalia. Prob. *min.*

Ei, ad quem *finis ultimi* cura pertinet, subdi debent illi, ad quos pertinet cura antecedentium finium et ejus imperio dirigi. Cf. S. Thom. *C. Gent.* lib. III. cap. CIX.; *De reg. princ.* lib. I. cap. XIV. Atqui cura finis ultimi hominum, sic ordinante Deo, proxime ad ecclesiam pertinet. Ergo temporalia in ordine ad supernaturale bonum, quod est finis ultimus hominum, subdi debent ecclesiae.

Arg. II. Gubernare est, id quod gubernatur, *convenienter* ad *debitum finem* perducere. *De reg. princ.* l. c. Principatus autem temporalis populos convenienter ad debitum finem perducere nequit, nisi in ordine ad spiritualia subsit potestati ecclesiasticae. Ergo potestas civilis in ordine ad spiritualia subordinatur ecclesiasticae potestati, seu, ecclesia pollet potestate indirecta in temporalia. Prob. *min.*

a) Finis hominis et totius hominum multitudinis, atque consequenter *regendae* multitudinis sunt caelestia, quibus humana subordinantur. Atqui caelestia ecclesiae concredita sunt. Ergo gubernium civile, cui humana sunt tradita, respectu finis caelestis subesse tenetur ecclesiae. *b)* Cum utraque potestas, a Deo constituta, debeat ad unum finem ultimum operari, haud dubie subordinatio unius ad alteram requiritur; secus enim in conflictu commodi temporalis et spiritualis, judice deficiente, pax auferretur. Jam supra probavimus, ecclesiam non subordinari statui. Status igitur in ordine ad spiritualia subordinatus est ecclesiae. *c)* S. Scriptura docet, oportere temporalia cedere sempiternis bonis, id est, bonum civile non esse finem ultimum,

sed *finem sub fine.* Ita lex ordinandae utriusque potestatis in sententia Domini: *Quid enim prodest homini, si mundum universum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur?* Matth. XVI. 26.; cf. V. 29.; VI. 31.; Luc. XIV. 26.

Arg. III. *Ex traditione.* Etsi potestatis indirectae *exercitium* ante aetatem Constantini M. plurimum impeditum erat, jussi sunt tamen fideles de bonis temporalibus ecclesiae ministros alere, I. *Cor.* IX.; vetiti Christiani homines muneribus civilibus fungi aliquibus, Mamachi, *Antiq. Christ.* IV.; apostoli, cum sacerdotes et seniores evangelii praeconibus *bonum temporale publicae tranquillitatis* objicerent, temporale bonum fini spirituali postponendum arbitrati responderunt: *obedire oportet Deo magis quam hominibus.* Act. V. 28, 29.

Const. apost. II. 34., *S. Chrysost.* in II. Cor. Hom. XV. 5., doctores plures medii aevi ordinem status et ecclesiae comparant ordinationi, qua *anima et corpus* conjunguntur. Cf. *Greg. Naz.* Orat. 17. *S. August.* De civ. Dei lib. XIX. c. XVII.: „caelestis civitas . . . *non curat,* quid in moribus, legibus institutisque diversum est . . . *si* religionem, qua unus summus et verus Deus colendus docetur, *non impedit* . . . humanarum voluntatum compositionem, quantum *salva religione et pietate* conceditur, tuetur atque appetit.“ *S. Gelasius* Papa: „Duo quippe sunt, imperator auguste, quibus principaliter mundus hic regitur: auctoritas sacrata pontificum, et regalis potestas. In quibus tanto gravius est pondus sacerdotum, quanto etiam *pro ipsis regibus hominum* in divino *reddituri sunt* examine *rationem.“ Ep. ad Anastasium Augustum. S. Symmachus* Papa: „Nos quidem potestates humanas suo loco suscipimus, *donec contra Deum suas non erigunt voluntates.* Ceterum si omnis potestas a Deo est, magis ergo quae rebus est praestituta divinis. Defer Deo in nobis, et nos deferimus Deo in te. Ceterum si tu Deo non deferas, non potes ejus uti privilegio, cujus jura contemnis.“ *Apologeticus adv. Anast. imp. IX.*

S. Innocentius III., cum Guillelmus comes de Monte Pessulano rogasset, ut Pontifex filios ipsius *legitimationis* dignaretur *titulo* decorare, anno 1202 in decretali *Per venerabilem* respondit, rem, cum sit temporalis, pertinere ad regem Galliae; Romanum

autem Pontificem super ecclesiae patrimonio *plenam in temporalibus* gerere *potestatem.* Quibus haec addit: „etiam in aliis regionibus, *certis causis inspectis*, temporalem jurisdictionem *casualiter* exercemus.“ Idem Pontifex in decretali *Novit,* ad sedandas lites Galliam inter et Angliam anno 1204 edito, potestatem ecclesiae in temporalibus, eamque indirectam, his verbis docet: „*Non* enim intendimus judicare de *feudo,* cujus ad ipsum spectat judicium . . . *sed* decernere *de peccato,* cujus ad nos pertinet sine dubitatione censura, quam in quemlibet exercere possumus et debemus.“ *Bonifacius VIII.* in bulla *Unam sanctam* idem significat affirmans, spiritualem potestatem terrenam „judicare, *si bona non fuerit*“; similiter: „*si deviat* terrena potestas, judicabitur a potestate spirituali.“ Hinc illa explicatio bullae *Unam sanctam* ab ipso Bonifacio VIII. data: „non potest negare rex, seu quicunque alter fidelis, quin sit nobis subjectus *ratione peccati.*“

S. Thomas suam de potestate indirecta sententiam effert his verbis: „in tantum est potestas saecularis sub potestate spirituali, *in quantum* ei a Deo supposita est, scilicet *in his quae ad salutem animae* pertinent.“ *Sent. IV.* dist. XLIV. q. II. art. 3. ad 4. Rursus: „non est usurpatum judicium, si spiritualis praelatus se intromittat *de temporalibus quantum ad ea, in quibus subditur ei* saecularis potestas vel quae ei a saeculari potestate relinquuntur.“ II. II. q. LX. art. 6. ad 3.; cf. *De reg. princ.* lib. I. cap. XIV. Ex quo intelligitur, penes ecclesiam esse potestatem in temporalia, *non* tamen *absolute,* sed *in quantum* Deus praecepit. Et quia non absoluta est, idcirco locus est saeculari potestati, ut quaedam spirituali *relinquat.* Nec ab ea sententia desciscit optimus quisque theologus, J. Turrecremata, Franciscus Victoria, Dominicus a Soto, Cajetanus, Bellarminus, etc.[1]) Cf. supra, p. 365.

---

[1]) Cf. Molitor, *Die Decret.* „Per Venerabilem“. Parum recte Gosselin: „Le cardinal Bellarmin paraît être le véritable auteur de cette opinion, qui a prévalu depuis sur celle du pouvoir direct, généralement admise avant lui par les théologiens scholastiques.“ *Pouvoir du Pape,* etc. p. 328.

Quaeres, utrum ab omnibus catholicis admitti debeat potestas aliqua ecclesiae in temporalia.

Resp. a) Veritas dictae potestatis infallibili auctoritate declarata videtur, ob eamque causam ab omnibus credenda, saltem fide *ecclesiastica;* cf. supra p. 333. Asserti rationes praecipuae sunt, 1° adhibita Romanorum Pontificum decreta, in quibus constitutio *Unam sanctam*[1]*;* 2° maximus doctorum consensus; 3° Syllabus, qua notatur *prop.* 24.: „Ecclesia vis inferendae potestatem non habet, *neque potestatem ullam temporalem* directam vel indirectam;" 4° encycl. *Imm. Dei*, in qua praecipitur: „Quidquid igitur est in rebus humanis quoquo modo sacrum, quidquid ad salutem animorum cultumve Dei pertinet, sivè tale illud sit natura sua, sive rursus tale intelligatur *propter caussam ad quam refertur*, id est omne in potestate arbitrioque ecclesiae." Cf. Leonis XIII. encycl. *Arcanum.* 5° Accedit judicium theologorum. Ita Dom. a Soto *In Sent.* IV. dist. XXII. quaest. II. art. 2. argumentatur „contra eorum *haeresin,* qui omnem abdicant Pontifici temporalem potestatem"; atque Mazzella: „doctrina de superioritate spiritualis Ecclesiae potestatis prae potestate civili, non est mera *opinio;* sed, nisi sit proprie et immediate *de fide* (quod tamen cum gravissimo fundamento asseri posset), saltem ad depositum catholicae doctrinae certo pertinet. Id etiam aperte docet Suarez (de Leg. l. 4. c. 9.); Bellarminus (de potest. Sum. Pont. c. 3.) etc." *De religione et ecclesia*, edit. 3. p. 455.

b) Si singulas de memorata potestate sententias expendamus, systema *potestatis directae* videtur solitarium et sententiae communi contrarium; systema potestatis *directivae,*

---

[1]) Ultima tantum hujus constitutionis sententia dogmatica est, scilicet: „Porro subesse Romano Pontifici, omni humanae creaturae declaramus, dicimus, et diffinimus omnino esse de necessitate salutis." Mury constitutionis authenticitatem impugnavit (cf. Revue des quest. hist. t. XXVI. et XLVI.); sed argumentis, quae peritissimis viris visa sunt parum idonea. Cf. Specimina palaeographica Regestorum Romanorum Pontificum ab Innocentio III. usque ad Urbanum V. Rome, Archives du Vatican, 1888.

sensu strictiori acceptae, videtur parum consonare doctrinae syllabi, decretis Pontificiis et doctorum consensui.

Objectiones.

Obj. I. Perfecta societas nulli societati potest esse inferior. Civilis autem potestas est perfecta societas. Ergo ecclesia nulla in civilem potestatem jurisdictione pollet.

Resp. Dist. maj.: perfecta societas non potest esse inferior societati ejusdem ordinis, *conc.;* ordinis superioris, *nego.* Potestas civilis est in ordine suo summa; at ordo ille summus non est, sed supernaturalium bonorum ordine natura sua inferior.

Instabis. Rex ut homo, non ut rex est, ad finem boni supernaturalis ordinatur. Potestas igitur ecclesiae in agentem ea, quae sunt regis, exerceri nequit.

Resp. Nego antec. et conseq. Nam primo quidem *regis* officium pendet ex lege Dei, quam divino munere custodit ac tuetur ecclesia; deinde finis multitudinis *regendae* finis *regis* sit, necesse est. Multitudinis igitur cum finis sit fruitio divina, regentis officium ex eo fine pendet.

Urgebis. Status, ut status, cum post hanc vitam nullus sit, ad finem felicitatis sempiternae non ordinatur, sed socii singuli. Ex quo idem ac supra concluditur.

Resp. Dist. antec.: status, ut status, non est institutus boni sempiterni possidendi causa, *conc.;* non ejusdem promovendi causa, *nego.* Status, ad quem boni temporalis cura proxime pertinet, non permanet, cum *tempus non erit amplius.* Apoc. X. 6. Et haec ipsa inferioritas finis evidenter ostendit, statum non esse sibi ultimum finem, sed finem sub fine ultimo sociorum, quem si non promoveat, a religione officii declinat. Et certe „cuicumque incumbit aliquid perficere quod ordinatur in aliud sicut in finem, hoc debet attendere ut suum opus sit congruum fini“. *De reg. princ* lib. I. cap. XIV.

Obj. II. Doctrina subordinationis societatis civilis ad ecclesiasticam fundatur in conceptu status theologico, id est, in iis, quae *a* Christo de ecclesia praecipiuntur. Jam vero conceptus status juridicus et philosophicus ex ipsa hominum natura determinatus erat *ante* Christum. Conceptus igitur ille

juridicus et philosophicus, cum praeceptum Christi *posterius* non tollat jus naturae *prius,* ad conceptum theologicum minime revocandus est.

Resp. Dist. maj.: doctrina illa fundatur in conceptu theologico perfective, *conc.;* exclusive, *nego.* Et *dist.* min.: conceptus status philosophicus *ante* ecclesiam a Christo constitutam determinatus erat relative, *transeat;* absolute, *nego.*

Quidquid de determinatione conceptus status relative ad tempora ante Christum statuitur, nullo unquam tempore conceptus ille tam *absolutus* fuit, ut deinceps Dei *ordinisque, a Deo praestituendi,* rationem haberi non oporteret. Jam ipsa philosophia, nisi athea prorsus aut ferme esse velit, non negat, *fieri posse,* ut status potestati ordinis altioris et a Christo Deo constitutae subordinetur; theologia autem id *factum esse* demonstrat. Ita fit, ut conceptus theologicus non *excludat* conceptum status juridicum et philosophicum, sed *perficiat.*

Instabis. Conceptus ille theologicus eo spectat, ut, theocratia constituta, status autonomia intereat.

Resp. Conceptus status theologicus eatenus tantum theocraticus est, quatenus aeterna temporalibus, ut animam corpori, praecellere existimant; quod utrum sapienter theocratia nominetur, an inepte, nullo negotio perspicitur. Hoc unum adversarii considerent intentius: status et ecclesia Deo et Christo parere debent, et utraque potestas in suo ordine tendere, quo spectat oratio Domini: *Sanctificetur nomen tuum.* Matth. VI. 9. Potestas autem civilis ad illum finem debitum convenienter tendere non potest, nisi in ordine ad spiritualia subordinetur ecclesiae, cui cura finis illius sublimissimi *proxime* demandata est. Sic igitur subordinatae reipublicae majestas augetur; etenim „quanto aliquid efficacius ordinatur ad finem, tanto melius est". S. Thom. II. II. q. CLII. art. 5.

Obj. III. Dominus ait: *Regnum meum non est de hoc mundo.* Joan. XVIII. 36. At systema potestatis indirectae eo recidit, ut sacra potestas attingat etiam temporalia, seu ea, quae sunt *de hoc mundo.* Ergo systema illud S. Scripturis contradicit.

Resp. Dist. maj.: regnum Christi non est *de* hoc mundo,

conc.; non est *in* hoc mundo, *nego. Dist.* min.: ecclesia vi potestatis indirectae attingit temporalia tanquam objectum materiale, *conc.;* tanquam objectum formale, *nego.*

Cum ecclesia sit *in* mundo, Deus sapientissimus habitudinem ecclesiae ad alteram potestatem haud dubie ordinavit. Ex ratione autem finium sequitur ea ratio ordinis, ut ecclesia non attingat temporalia secundum se et formaliter, sed in ordine ad spiritualia.

Instabis. Videntur tamen indirecta potestas et directa haud multum inter se distare.

Resp. Discrimen est maximum: *theoretice*, quia in systemate potestatis indirectae Summus Pontifex non habet potestatem in temporalibus regulariter, directam, plenam, sed *ex consequenti* tantum; hinc *practice* habet potestatem limitatam, „quantum scilicet — ait Turrecremata — necessarium est ad conservationem rerum spiritualium ad directionem fidelium in salutem aeternam, et ad correctionem peccatorum, et conservandam pacem in populo Christiano.“ *Summa de eccl.* lib. II. cap. CXIV.

Ad extremum, viri catholici non recedunt ab hoc praecepto SS. Leonis XIII.: „In institutis igitur legibusque sanciendis spectanda hominis indoles est moralis ac religiosa, ejusdemque curanda perfectio, sed recte atque ordine: nec imperandum vetandumve quidquam nisi ratione habita, quid civili hominum societati sit, quid religiosae propositum.“ Encycl. *Sapientiae christianae.*

SUMMA APOLOGETICA

DE

ECCLESIA CATHOLICA

AD MENTEM

S. THOMAE AQUINATIS

AUCTORE

FR. J. V. DE GROOT ORD. PRAED.,
S. THEOL. LECT.

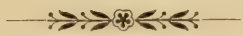

CUM APPROBATIONE REV. EPISCOPI RATISBONENSIS ET LICENTIA ORDINIS.

PARS II.

(QUAESTIO XII — XXII.)

RATISBONAE.
INSTITUTUM LIBRARIUM PRIDEM G. J. MANZ.
1890.

WED. J. R. VAN ROSSUM LIBRAR. THEOL. ULTRAJECTI.

Hoc opus, cui titulus: *Summa apologetica* etc., attente a nobis perlectum, propter eruditionis et doctrinae in defendenda veritate copiam atque securitatem facilemque explicationis methodum plane dignum judicamus, quod typis mandetur.

In Collegio Huissensi Kal. Dec MDCCCLXXXIX.

P. Fr. Antonius Ligtenberg, Magister Sac. Theol.
P. Fr. Thomas Van Hoogstraten, Bacc.

Index.

Quaestio XII.

De conciliis.

		pag.
I. Articulus.	Quid sit concilium et quotuplex	1
II. Articulus.	Cujus auctoritate concilium oecumenicum celebrandum sit	5
III. Articulus.	Utrum concilium oecumenicum sit infallibile .	12
IV. Articulus.	Utrum concilium oecumenicum sit supra Papam .	21
V. Articulus.	Utrum concilia oecumenica sint necessaria . .	33

Quaestio XIII.

De primatu S. Petri.

I. Articulus.	Utrum S. Scripturae testimoniis probetur, S. Petrum jurisdictionis primatum divinitus accepisse .	38
II. Articulus.	Utrum primatus S. Petri ex traditione certus sit .	52
III. Articulus.	Utrum S. Petrus primatum a Christo solus acceperit	61
IV. Articulus.	Utrum beatus Petrus ex ordinatione divina perpetuos habeat in primatu successores . . .	64

Quaestio XIV.

De primatu Romani Pontificis.

pag.
I. Articulus. Utrum beatus Petrus Romam venerit . . . 68
II. Articulus. Utrum beatus Petrus suam cathedram Romae collocaverit 75
III. Articulus. Utrum beatus Petrus Romae mortuus sit . . 79
IV. Articulus. Utrum Romanus Pontifex sit beati Petri in eodem primatu successor 91
V. Articulus. Quonam jure primatus episcopatui Romano annexus sit 103

Quaestio XV.

De vi et ratione primatus Romani Pontificis.

I. Articulus. Utrum Romanus Pontifex potestatem suam a Deo immediate accipiat 110
II. Articulus. Utrum Romanus Pontifex habeat totam plenitudinem potestatis supremae 114
III. Articulus. Utrum potestas Romani Pontificis in omnes et singulas ecclesias sit ordinaria et immediata . 126
IV. Articulus. Utrum jurisdictionis potestas mediante Pontifice Maximo an immediate a Deo in episcopos derivetur 130
V. Articulus. Utrum Romanus Pontifex ex cathedra loquens sit infallibilis. Ex S. Scriptura 133
VI. Articulus. Utrum infallibilitas Romani Pontificis ex traditione monstretur 141
VII. Articulus. De auctoritate congregationum Romanarum in doctrina fidei et morum 166

Quaestio XVI.

De S. Scriptura.

I. Articulus. Quid S. Scripturae nomine intelligatur . . . 172
II. Articulus. Utrum S. Scriptura divinitus inspirata sit . . 175

pag.
III. Articulus. Utrum omnes Libri canonis Tridentini inspirati sint 186
IV. Articulus. Utrum omnes res et sententiae Sanctarum Scripturarum divinitus inspiratae sint . . . 197
V. Articulus. Utrum concilium Tridentinum versionem vulgatam merito authenticam declaraverit . . 207
VI. Articulus. De sensibus S. Scripturae 221
VII. Articulus. Utrum ecclesiae sit judicare de vero sensu et interpretatione S. Scripturae 227
VIII. Articulus. De lectione S. Scripturae 234

Quaestio XVII.

De Traditione.

I. Articulus. Utrum traditiones divinae exsistant. Ex S. Scriptura 241
II. Articulus. Utrum exsistentia traditionum divinarum veterum testimoniis comprobetur 248
III. Articulus. Utrum traditiones divinae infallibiliter ad nos usque pervenire potuerint 255
IV. Articulus. De regulis discernendi traditiones 262

Quaestio XVIII.

De sanctis Patribus.

I. Articulus. Utrum consensus omnium patrum de doctrina fidei theologo certum praestet argumentum . . . 265
II. Articulus. De auctoritate patrum, si singillatim spectentur, in doctrina fidei 276
III. Articulus. De auctoritate sanctorum patrum extra res fidei et morum 279
IV. Articulus. De regulis veri usus patrum 285

Quaestio XIX.

De auctoritate theologorum.

pag.
I. Articulus. Utrum concors omnium theologorum sententia in rebus fidei et morum certum praebeat argumentum 287
II. Articulus. De auctoritate S. Thomae Aquinatis . . . 297

Quaestio XX.

De ratione naturali.

I. Articulus. De viribus rationis naturalis 304
II. Articulus. Utrum theologia rationibus philosophicis uti possit 310
III. Articulus. De philosophia S. Thomae 317

Quaestio XXI.

De philosophorum auctoritate.

I. Articulus. De philosophorum auctoritate in theologia . . 322
II. Articulus. De auctoritate Aristotelis 327

Quaestio XXII.

De historiae humanae auctoritate.

I. Articulus. De humana historia generatim 334
II. Articulus. Utrum historia humana theologis utilis esse possit 340
III. Articulus. Utrum archaeologia Christiana theologis argumenta praebeat 344

Quaestio XII.

De conciliis.

Parte prima hujus operis de *ecclesia* tractavimus. Quo tractatu *primus locorum theologicorum* perfectus est, atque etiam fundamentum positum omnium reliquorum. — *Locus secundus* sunt *concilia*. Quaerimus ergo:

Primo. *Quid sit concilium et quotuplex.*

Secundo. *Cujus auctoritate concilium oecumenicum celebrandum sit.*

Tertio. *Utrum concilium oecumenicum sit infallibile.*

Quarto. *Utrum concilium oecumenicum sit supra Papam.*

Quinto. *Utrum concilia oecumenica sint necessaria.*

ARTICULUS I.

Quid sit concilium et quotuplex.

I. Concilii conceptus generalis. *Concilium,* graece *σύνοδος*, seu, ut ab aliis nuncupatur, *congregatio, conventus,* vel etiam, *synodale concilium, conventus synodalis,* est *conventus episcoporum sub auctoritate legitima ad judicandum et statuendum de rebus ecclesiasticis.* Dixi: *episcoporum,* utpote *per se* judicum. Synodus autem dioecesana seu conventus unius

episcopi et cleri, cum a multis jam saeculis vox *concilii* ad solos episcoporum coetus restricta sit, in definitione non continetur. Additur: *de rebus ecclesiasticis,* id est, de rebus fidei, morum aut disciplinae. Cf. Ben. XIV. *De syn.* lib. I. cap. I.

Duo sunt conciliorum genera: 1° *generalia*, de quibus praecipue disserendum est; 2° *particularia,* quae in *nationalia, provincialia* et, si videatur, *dioecesana* subdividuntur. Primum de re fidei concilium Hierosolymis locum habuit. *Act.* XV. 6. Concilia saeculo II. mediante in Asia minori celebrata refert Euseb. H. E. lib. V. cap. XVI. Plurimis synodis, per tot saecula celebratis, conciliorum tomi pleni sunt.

II. Concilium oecumenicum. Concilium generale, seu oecumenicum a voce *οἰκουμένη* (orbis inhabitatus), est *conventus episcoporum ex toto orbe convocatorum ad judicandum et statuendum de rebus ecclesiasticis sub auctoritate Romani Pontificis.* Dixi: 1° *ex toto orbe;* sic enim concilium oecumenicum a *nationali* distinguitur, ad quod convocantur patriarchatus alicujus vel regni seu nationis antistites, patriarcha primateve praesidente; et a *provinciali,* ad quod episcopi unius provinciae ecclesiasticae, praesidente metropolitano, convocantur. 2° *Convocatorum* eo dicimus, quia *vocari* omnes jus est, omnes *convenire* non necessum est, dummodo principes ecclesiae congregentur eo numero, ut congregati censeantur catholicam repraesentare ecclesiam. 3° Postremo: *sub auctoritate Romani Pontificis;* quae quidem auctoritas *congregando, praesidendo, confirmando* exercetur.

Quibus positis 1° concilia oecumenica dividuntur in *congregata* a Romano Pontifice et *non congregata;* iterum in *confirmata* ejusdem auctoritate et *non confirmata.* Vox autem *oecumenici* ad concilia *confirmata* designanda strictius usurpatur. 2° Neque altera negligenda est divisio. Namque concilia alia dicuntur oecumenica *actione,* alia *acceptatione: actione,* si ea, quae in definitione exprimuntur, a convocatione usque ad confirmationem, adimplentur; *acceptatione,* si quid quidem deest, supplet tamen episcoporum Romanique Pontificis, concilium validum agnoscentium, consensio sive expressa sive tacita.

III. Quinam in concilium oecumenicum congregandi sint. 1° Episcopi *per se* evocandi sunt, ut *actum decisivum*, tanquam veri nominis judices et propria concilii membra constituentia, in concilio ferant. Talis enim est ecclesiae divina conformatio, ut primae in ea regenda partes eorum sunt, qui episcopi vocantur. Id quod patet *a)* ex iis, quae superiore loco tum de constitutione ecclesiae hierarchica (quaest. III. art. 4—6.) tum de subjecto infallibilitatis (q. VIII. art. 4.) disseruimus; *b)* ex ecclesiae praxi. Cardinales etiam non episcopi vocandi sunt et suffragium decisivum ferunt; utrum vero jus istud *ordinario jure* ad eos pertineat an *ex privilegio* et *consuetudine,* controversantur. Cf. S. Thom. *Quodl.* I. 14.

2° Cum totum concilii negotium, ut ait Canus, non ordinis, sed *jurisdictionis* potestate transigatur, in concilium cogendi sunt et jure ferendi suffragium decisivum gaudent episcopi nondum consecrati, sed jurisdictionem episcopalem habentes. Generales praeterea ordinum et abbates exempti ab episcopo benedicti, quamvis sacerdotibus et diaconis jus suffragii decisivi non competat, *ex concessione* jure isto fruuntur.

3° Episcopi, qui *titulares* seu *annulares* seu *in partibus* nuncupantur, ex sententia multorum doctorum, quod jurisdictione careant, *de jure* in concilium non cogendi sunt (Canus, Suarez, Billuart); alii jus suffragii decisivi ferendi ipsis tribuunt ob jurisdictionem *in actu primo,* quam habent in respectivas titulorum suorum ecclesias (Lucius Ferraris); alii denique jurisdictionem consecrationi ita alligatam esse censent, ut illa episcopis, non ut singulis, sed ut collegialiter seu conciliariter agentibus competat (Devoti, Phillips).

4° Alii plures, tametsi *nullum* jus suffragii decisivi ferendi illis tribuatur, evocari possunt: *viri prudentia et sapientia praestantes,* qui res tractandas discutiant et patres consilio adjuvent; *principes,* qui patres tueantur; *haeretici et schismatici,* ut negotia tractent, vel sui rationem in concilio reddant, etc. Sed *patres* concilii non dicuntur nisi illi, quibus, aut ordinario jure aut ex concessione, jus ferendi suffragium decisivum competit. Cf. hujus operis p. I. p. 110.

IV. Quot episcoporum congregatio ad concilium

oecumenicum requiratur. In Cano, *De locis* ista: „Non satis est quidem — inquit — ad concilium generale si evocatio generalis est, quando adeo pauci congregantur, ut major meliorque pars relicta esse videatur: praesertim si causa legitima sit, cur Episcopi Synodo non affuerint. At si per malitiam hominum pessimorum una et item altera provincia desit, non propterea concilii generalis nomen amittitur. Sed ne si per negligentiam quidem, aut aliam occasionem quamlibet Episcopi aliquot desint nominis sui jacturam generale concilium faciet, nisi in dubium vertimus, an Concilia illa quatuor, Nicaenum, Ephesinum, Constantinopolitanum, Chalcedonense, generalia sint.“ Lib. V. cap. III. Manifesta illa quidem; concilium scilicet tot antistitum congregationem prae se fert, quot ad *repraesentationem totius nominis Christiani* requiruntur. Forsitan quaeratis, utrum major saltem pars episcoporum ad concilium accedat, necesse sit? Necesse non est; dummodo tot adsint episcopi et e tot locis, ut ecclesiam per orbem dispersam repraesentare censeantur.

V. De origine seu institutione conciliorum. Conciliorum origo non mere humana est, sed probabiliter divina, et sine dubio apostolica. Pro origine divina afferuntur 1° verba Domini: *Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum*, Matth. XVIII. 20.; quibus utuntur concilium Chalcedonense (*ep.* ad S. Leonem M.), S. Caelestinus (*ep.* ad concilium Ephesinum) et concilium oecumenicum VI. *act.* VII., ut concilia a Christo manasse significent. 2° Verisimile est apostolos, utpote plenos Spiritu sancto, eo Spiritu admonente sua concilia celebrasse.

VI. Catalogus conciliorum oecumenicorum. 1) Nicaenum I. anno 325 S. Sylvestro Rom. Pontifice adversus Arianos; huic concilio connectere solent conc. Sardicense, a. 346 celebratum et a Julio I. probatum. Sardicae fides Nicaena confirmatum est. 2) Cpolitanum I. a. 381 S. Damaso R. P. adversus Macedonianos. 3) Ephesinum a. 431 S. Caelestino R. P. adversus Nestorianos. 4) Chalcedonense a. 451 S. Leone R. P. adversus Eutychianos. 5) Cpolitanum II. a. 553 Vigilio R. P. propter tria capitula. 6) Cpolitanum III.

a. 680 Agathone R. P. adversus Monothelitas. 7) Nicaenum II. a. 787 Adriano I. R. P. adversus Iconoclastas. 8) Cpolitanum IV. a. 870 Adriano II. R. P. adversus Photium. 9) Lateranense I. a. 1123 Callixto II. R. P. propter investituras. 10) Lateranense II. a. 1139 Innoc. II. R. P. propter schisma Petri Leonis, antipapae. 11) Lateranense III. a. 1179 Alexandro III. R. P. adversus Valdenses et Albigenses. 12) Lateranense IV. a. 1215 Innocentio III. R. P. propter expeditionem Hierosolymitanam. 13) Lugdunense I. a. 1245 Innocentio IV. R. P. adversus Fredericum II. 14) Lugdunense II. a. 1274 Gregorio X. R. P. propter unionem Graecorum. 15) Viennense a. 1312 Clemente V. R. P. propter causam Templariorum. 16) Constantiense a. 1414—1418 in ea parte, quam Martinus V. confirmavit, non in omnibus. Scopus illius concilii erat ecclesiae unio et exstirpatio haereseos Wicleff, Hus, etc. 17) Florentinum a. 1439 Eugenio IV. R. P. propter unionem Graecorum. 18) Lateranense V. a. 1512 Julio II. et Leone X. R. P. adversus schisma Pisanum et ad pacem inter principes Christianos promovendam. 19) Tridentinum a. 1545—1563 Paulo III. et Pio IV. R. P. adversus protestantes et ad disciplinam restaurandam. 20) Vaticanum 8. Dec. 1869 — 18. Juli 1870 adversus errores modernos; in quo et dogma infallibilitatis Pontificiae definitum est. — Conciliorum collectiones praecipuae sunt *Conciliorum omnium collectio regia;* Labbé et Cossart, *Sacrosancta Concilia,* cum supplem. Steph. Balluzii; Harduin, *Collectio maxima Conciliorum;* Coleti, *Sacrosancta concil.;* Mansi, *Sacrorum concil. nova et amplissima collectio.* Pro recent. conciliis *Coll. Concil. recentiorum Lacensis.* Cf. plura apud De Smedt, *Introd. ad H. E.*

ARTICULUS II.

Cujus auctoritate concilium oecumenicum celebrandum sit.

I. Status quaestionis. 1° Supponimus, Romanum Pontificem a Deo creatum esse caput universae ecclesiae. Tantum autem abest, ut id gratis asseratur: etiam firmissimis rationibus veritatem illam suo loco demonstrabimus.

2° Probaturi sumus oecumenica concilia Romani Pontificis

auctoritate esse celebranda; atque illa *auctoritas* munere *convocandi, praesidendi* et auctoritative *confirmandi* continetur. Itaque concilium, ut toto decursu suo, id est, ut in convocatione, in celebratione et in exitu oecumenicum habeatur, convocari debet a Romano Pontifice, qui vel per se vel per legatos concilio praesideat et acta confirmet. Quodsi concilium sive convocatione sive celebratione oecumenicum non fuerit, defectus hujusmodi confirmatione subsequenti auferri possunt; nulla vero unquam synodus, nisi a Pontifice Romano confirmata, potest haberi oecumenica.

3⁰ Quaestio est de celebrandis conciliis oecumenicis, quae *proprie* et *perfecte* oecumenica sunt. Nihil ergo de casu, quo totius ecclesiae episcopi, Sede Romana vacante et renuentibus ad electionem convenire cardinalibus, in concilium *eligendi causa* congregarentur; de hoc enim et de casu Papae dubie electi, etc. inferius.

Adversarii sunt Febronius, Planck et alii. Est autem de fide

Thesis: *Concilia oecumenica Romani Pontificis auctoritate celebranda sunt.*

Argumenta.

Arg. I. Quaecunque ad universam ecclesiam pertinent, Romani Pontificis auctoritati subjecta sunt. Jam concilia oecumenica ad universam pertinent ecclesiam. Ergo concilia oecumenica non nisi Summi Pontificis auctoritate celebrari possunt. Unde S. Thomas: „ad solam — inquit — auctoritatem Summi Pontificis pertinet nova editio symboli, sicut et omnia alia quae pertinent ad totam Ecclesiam, ut congregare synodum generalem, et alia hujusmodi.“ II. II. quaest. I. art. 10.; I. quaest. XXXVI. art. 2. ad 2.

Arg. II. Conciliorum oecumenicorum *convocatio*, *praesidium* et *confirmatio* ad caput ecclesiae catholicae pertinent. Romanus autem Pontifex ecclesiae catholicae caput est. Ergo. *Minor*, deinceps probanda, hic supponitur. Prob. *major*.

a) Convocatio. Nulla firma ratio convocandi concilium oecumenicum haberi potest, nisi auctoritas adsit, qua omnes

et singuli totius orbis terrarum episcopi certo loco et tempore certo in synodum convenire jubeantur. Et haec auctoritas in solo Romano Pontifice residet.

b) Praesidium. Praesidere corpori auctoritative, capitis est. Atqui Romanus Pontifex totius corporis ecclesiae tam congregatae quam dispersae caput est. Ipsius ergo est praesidere.

c) Confirmatio. Conciliorum acta ab eo confirmari necesse est, cui omnium, etiam episcoporum, cura divinitus commissa est. Atqui omnium episcoporum, etiam conjunctorum, cura Pontifici Romano concredita est. Ergo concilia oecumenica Romani Pontificis auctoritate celebranda sunt, „cujus *auctoritate* sola Synodus congregari potest, et a quo sententia Synodi confirmatur, et ad ipsum a Synodo appellatur.“ S. Thom. *Quaest. disp. De potentia* X. art. 4. ad 13. — Quid multa? veri nominis oecumenicitas seu ecclesiae universae repraesentatio sine Summo Pontifice et ecclesiae capite ne cogitari quidem potest.

Arg. III. *Ex traditione.* Concilia oecumenica Romani Pontificis auctoritate celebrari, etiam ex veterum dictis et factis apparet.

a) Ex dictis. Julius Papa ait: „Legem esse pontificiam, ut pro irritis habeantur, quae praeter sententiam Episcopi Romani fuerint gesta.“ Apud Sozomenum, H. E. lib. III. cap. X.; cf. Socrat. H. E. lib. II. cap. XVII. In synodo, anno 485 habita, plus *40 episcopi* de 318 patribus Nicaenis ajunt: „confirmationem rerum atque auctoritatem sanctae romanae ecclesiae detulerunt.“ Mansi t. VIII. p. 1140. *Patres Chalcedonenses* Leonem M. rogant, ut acta synodi confirmet. „Rogamus igitur — inquiunt — et tuis sententiis nostrum honora judicium; et sicut nos capiti in bonis adjecimus consonantiam, sic et summitas tua filiis, quod decet, adimpleat.“ Hard. t. II. 658. *Anatolius* Cpolitanus ad Leonem M. de eodem concilio: „gestorum *vis omnis* et confirmatio *auctoritati* vestrae Beatitudinis fuerit reservata.“ Inter *ep.* Leon. M. 132. Unde *S. Gelasius* ait: „quod firmavit in synodo (Chalc.) Sedes Apostolica, hoc robur obtinuit; quod refutavit, *habere non potuit* firmitatem.“ Tract. IV. n. 9.; ap. Thiel II. p. 565. *Patres concilii Cpolitani* III. Agathonem, ut synodum confirmet, his verbis rogant:

„Orthodoxae fidei splendidam lucem vobiscum clare praedicamus, quam ut iterum per honorabilia rescripta confirmetis, vestram oramus sanctitatem.“ Mansi, t. XI. p. 683. *Justinianus* imperator: „*Nulla unquam* Synodus rata legitur, quae ab Apostolica B. Petri Sede non fuerit fulta.“ *Const.* Novel. 13. Atque reprehenditur Dioscorus, patriarcha Alexandrinus, quod „synodum ausus est facere sine auctoritate Sedis Apostolicae, quod nunquam licuit, nunquam factum est.“ *Conc. Chalc.* Act. I. — Cf. Hefele, *Conciliengeschichte,* B. I.

b) Ex factis. Omnia concilia oecumenica Romanorum Pontificum auctoritate celebrata sunt. Neque enim de conciliis, octava synodo posterioribus, ulla controversia. Quapropter pauca de octo prioribus.

1° *De convocatione.* Quanquam imperatores, ecclesia permittente, ad patres in synodum evocandos *materialiter* cooperati sunt, Pontificum tamen hac in re auctoritas facile conspicitur. *Primo* enim imperatores *ipsorum consensu* egerunt. Sic patres concilii Cpolitani III., *act.* XVIII. de concilio Nicaeno I. affirmant: „Constantinus semper Augustus, et *Sylvester* laudabilis magnam atque insignem in Nicaea Synodum congregabant.“ Cf. Rufin. H. E. lib. I. cap. I., ubi concilium Nicaenum „ex Sacerdotum sententia“ convocatum dicitur. Episcopi Moesiae secundae in *ep.* ad Leonem imperatorem asseverant, concilium Chalcedonense convenisse „*per jussionem* Leonis romani pontificis“; cujus rei rationem reddentes: „qui vere caput est — inquiunt — episcoporum.“ Cf. Leon. M. *Epist.* 89—95, 114. Hadrianus II. in *ep.* ad Basilium imperatorem de concilio Cpolitano IV. celebrando ait: „Volumus ergo, per vestrae pietatis industriam, illic numerosum celebrari Concilium, cui nostri quoque missi praesidentes“, etc. — *Secundo,* Romani Pontifices *objectum* tractandum et agendi *normam* patribus praescripserunt. Sic concilium Ephesinum a Caelestino I. sententiam et normam (*ψῆφον καὶ τύπον*) accepit; concilium Cpolitanum II. ad Agathonem scribens, eo praecipiente se egisse significat: „ex sententia per sacras vestras litteras de iis prius lata“, etc. Cf. Mansi, t. IV. p. 1226, 1228.; t. XI. p. 683.; Nat. Alexandrum, H. E. saec. IV. diss. XI.

2° *De praesidio.* Gravissimorum scriptorum auctoritate constat, Romanos Pontifices sive per se sive per legatos in conciliis praesedisse. Sic Osius episcopus Cordubensis cum Vito et Vincentio, presbyteris, etsi patriarchae aderant, in concilio Nicaeno praesedit; id enim probant Gelas. *Volumen act. conc. Nicaen.* II. 5.; Athanasius, *Apol. de fuga,* cap. V.; Theodoret. H. E. II. 15.; Socrat. *Hist.* I. 13. et codices omnes, ex quibus Osium primum subscripsisse, manifestum est. In concilio Ephesino Caelestinum I. praesedisse constat, per legatos scilicet et vicarios, Cyrillum Alexandrinum, Arcadium et Projectum, episcopos, et Philippum, presbyterum; id enim aperte ostendunt concilii hujus *Act.* I., Vigilius in suo *Constituto* apud Mansi, t. IX. p. 62. et Evagrius, H. E. I. 4. Pontificum Romanorum in ceteris conciliis tam certum praesidium, vix ut quisquam sit, qui de facto manifesto concertet.

3° *De confirmatione.* Concilia oecumenica non solum legatorum subscriptione sed documento proprio confirmata sunt. Id probatur *primo* ex *facto.* Nam episcopi quadraginta, Romae anno 485 in synodum coacti, de patribus 318 Nicaenis propalam affirmant: „confirmationem rerum atque auctoritatem Sanctae Romanae Sedi detulerunt.“ Mansi, t. VII. p. 1140.; cf. Socrat. H. E. II. 17. Nec ambigitur, quin eadem lex in conciliis subsequentibus observata sit. — *Secundo,* concilia, quae prius hac confirmatione carebant, v. g. Cpolitanum I., tum demum oecumenica habita sunt, cum Romani Pontificis suffragio firmarentur. — *Tertio,* Romani Pontificis auctoritate nonnullorum conciliorum acta rescissa sunt, velut concilium Ephesinum II., a Leone M. irritatum. Item synodus, a Leone et Constantino imperatoribus congregata, in *Act.* VI. concilii Cpolitani III. rata non esse dicitur, *„quod* adjutorem non habuerit illius temporis Romanum Papam“, etc.

Objectiones.

Obj. I. Octo priora concilia ab imperatoribus convocata sunt; Romanis autem Pontificibus illius aetatis ne in mentem quidem venit, jus hoc pro se exclusive asserere. Ergo.

Resp. Dist. antec.: id dici potest de convocatione *materiali,*

transeat; de convocatione *formali, nego.* Synodus *materialiter* convocari dicitur, ab eo actu, quo episcopi ad unum locum evocantur; *formaliter* autem ab eo actu, quo congregatio *ecclesiastica* constituitur; quem actum solus Pontifex Romanus et praestare potuit et praestitit, uti probavimus. Erat autem quod ea cooperatio materialis, ecclesia consentiente, civili imperio relinqueretur. Nam concilia fiebant censibus publicis, ne gravarentur ecclesiae, aliunde bonorum inopes; imperator episcopis, cum longa essent conficienda itinera, vehicula publica administrabat; haeretici et schismatici, turbarum auctores, imperiali auctoritate compescendi erant, etc. Ita Roskovany, *De prim. Rom. Pont.* §. 69.

Instabis. Dubium non est, quin imperatores in conciliis antiquioribus praesederint et conciliorum decreta ab iis fuerint confirmata. Ergo.

Resp. Dist. antec.: imperatores praesederunt et confirmaverunt ut conciliorum *protectores, conc.; ut caput, nego.* Praesidium honoris, quod imperatoribus non negabatur, et confirmatio, quam episcopi nonnulli ab iisdem petebant, ad concilii ordinem et effectum *tuendum* pertinent. Ob eamque rem Constantinus M. se episcopum *ad extra, τῶν ἐκτὸς*, esse, palam dixit. Revera patres Chalcedonenses, in epistola synodali, ad Leonem M. scribentes memorant, imperatores praesedisse „ordinis causa“, *πρὸς εὐκοσμίαν;* at ipsum Leonem affirmant „praefuisse ut caput membris“ *ὡς κεφαλὴ μελῶν ἡγεμόνευες.* Similiter confirmatio imperatorum nihil unquam conciliorum decretis addidit nisi robur *extrinsecum,* quo rebelles cohiberentur.

Urgebis. Quod nulla lege divina determinatum est, immutabile non habetur. At nulla lex divina exstat, quae convocationem, praesidium et confirmationem oecumenici concilii Romano Pontifici reservet. Ergo concilia absque Rom. Pontificis auctoritate rite celebrantur.

Resp. Transeat major; *dist.* min.: nulla hac de re exstat lex divina *particularis, transeat; universalis, nego.* Jus, de quo diximus, Romano Pontifici eadem lege divina, qua primatus ipse, concessum est. Nullus igitur principatus civilis, nulla potestas ecclesiastica potest Pontificem Romanum hoc

jure divino et proprio exspoliare; sola Pontificis auctoritas divinum, essentiale fixumque est principium, quod *unum faciat* ex iis omnibus, qui unitatis tuendae causa in coetum coeant.

Dices. In *Actis* concilii Nicaeni I. Osius subscripsit ut *Cordubensis Episcopus,* Vitus autem et Vincentius ut legati Romani Pontificis. Jam Osius primus subscripsit, deinde Vitus et Vincentius. Ergo patres Nicaeni, cum Osium praesidere quam legatos maluerint, legem illam divinam non cognoverunt.

Resp. Dist. major.: Osius ita subscripsit, legati titulo incluso, *conc.;* excluso, *nego.* Minorem *dist.:* Osius primus subscripsit, ut legatus Pontificis Romani, *conc.;* ut episcopus Cordubensis, *nego.* Ab Osio, cum esset *episcopus,* alterius dignitatis titulus subscriptioni addendus non erat; sed Vitus et Vincentius, cum essent *meri presbyteri*, legati titulum exprimunt. Idem Osii praesidium, cum fuerit *legatus* Pontificius, optime explicatur, non ita, rejecto hoc titulo, extra quem nulla jam assignatur idonea ratio, cur Osius, ex vulgari episcoporum ordine, episcopis Alexandrino et Antiocheno praesentibus antepositus fuerit; praesertim cum alii Latini, v. g. Gallia provincia, non nisi in ultimo catalogo subscripserint.

Obj. II. Romanus Pontifex aut summa potestate concilio praeest, aut aequalitas quaedam hac in parte inter Pontificem et ceteros episcopos inducitur. Si primum, libertas suffragandi perit; sin alterum, Pontificis dignitas periclitatur. Ergo.

Resp. Dist. primam partem majoris: Romanus Pontifex concilio praeest summa sua potestate, quae alios judices secum patiatur, *conc.;* quae illos excludat, *nego.* Et *nego* minorem; cum tertium adsit, nempe libertatis et dignitatis conjunctio. Ratio liberi suffragii non consistit in hoc, ut nullus suffragium ferentibus praesit; sed satis est, si Romanus Pontifex et episcopi, tanquam corpus et membra, in unum corpus conjuncti, suo quisque respectivo judicandi munere perfungantur.

Quaeres. Utrum eo tempore, quo ecclesia capite suo orbata sit, concilium oecumenicum celebrari nequeat.

Resp. Quibuscunque temporibus concilium absque Pontifice Romano celebretur, oecumenicum strictiori sensu dici nunquam poterit. Est enim acephalum; ecclesiam igitur Christi,

quae ex capite et membris constat, non nisi imperfecte repraesentat. Possunt tamen, si opus sit, totius orbis antistites in synodum convenire, ut ea peragant, quibus ecclesiae laboranti subsidium afferatur, dummodo ne laedatur plena Pontificis Maximi auctoritas.

ARTICULUS III.

Utrum concilium oecumenicum sit infallibile.

I. Status quaestionis. Concilium oecumenicum intelligimus, quod Pontificis Romani auctoritate celebratur; quod infallibile esse affirmamus, a Pontifice Romano *confirmatum,* cum nec convocatio Papae aut praesidium, neque utrumque simul omnino sufficiant. Infallibilitas conciliorum eadem est, quam prius ecclesiae dispersae in docendo competere ostendimus, et ad eadem objecta extenditur. Porro synodi confirmatae *per se* firma est ac infallibilis auctoritas; nec ulla ratione exspectandus est consensus et acceptatio ecclesiae.

II. Utrum concilium oecumenicum nondum ab ipso Pontifice Romano, sed ab ejus legatis confirmatum, infallibile haberi debeat. Illa firmitas, quam Servator beato Petro ejusque successoribus ad confirmandos fratres largitur, in legatos transferri non potest. Jam vero legati aut instructionem a Sede Romana acceperunt aut non instructi ad concilium accedunt. Si primum, legati, quoniam cum instructione infallibilitatem Romani Pontificis non acceperunt, poterunt contra instructionem agere; sin alterum, poterunt a fortiori cum doctrina Pontificis pugnare. Ergo concilii decreta pro lege infallibilis auctoritatis non absolute valere videntur, nisi confirmentur ab eo, qui in docendo ecclesiam a fide vera non deficiet. Cf. Cajetanum, *De author. Papae et concilii,* cap. XV.; Canum, *De loc. theol.* lib. V. cap. V. Veruntamen si *constiterit,* legatos ex potestate delegata egisse et secundum instructionem, de rebus in particulari definiendis a Pontifice Romano acceptam, infallibilis decretorum auctoritas in dubium vocari non potest. Atque „illud Concilium, — Suarez inquit —

quoad talem definitionem, habet confirmationem Pontificis, quasi anticipatam." *De fide*, diss. V. sect. VII. n. 10.

III. Patres concilii sunt vere judices. Patres concilii, etsi Pontifex Romanus in fidei causa decernenda, nullo etiam adhibito concilio, errare non potest, re ipsa tamen judices sunt, non tantummodo consiliarii. Namque 1° „non Romanus Episcopus modo, — ait Canus — verum reliqui etiam Episcopi claves regni coelestis habent: ergo in causa fidei ligandi quoque ac solvendi potestatem. *Visum est*, inquiunt, *Spiritui sancto, et nobis, nihil ultra vobis imponere oneris, quam haec necessaria*, etc. Omnes ergo Episcopi onus, praeceptumque imponunt, omnesque simul sententiae Synodalis auctores sunt." L. c. 2° Episcopi in conciliis judicio sententiaeque subscripserunt his verbis: „Definiens subscripsi", *ὁρίσας ὑπεγραψα*. 3° Pontifex fidem declarans et definiens his utitur formulis: „sedentibus nobiscum et *judicantibus* universi Orbis episcopis"; „sacro approbante concilio". *Conc. Vat.* sess. III. IV. Ergo concilii decretis standum est, etiam quia episcopi, Romano Pontifici conjuncti, judicarunt.

IV. De relatione episcoporum in concilio judicantium ad Romanum Pontificem. Pontifex Romanus concilio interest ut caput, et judex supremus; episcopi, ut judices subordinati. Hic sequentia notanda sunt. 1° Episcopi et Pontifex Romanus in concilio sententiam ferunt, ut *unum corpus morale*. 2° Episcopi, tametsi ex capite pendeant, caput tamen tuentur et juvant; quo fit, ut decreta communi episcoporum et Pontificis auctoritate edantur. 3° Etiamsi Pontifex Romanus prius sententiam ferat et episcopi suum judicium cum Pontificio conjungant, episcopi vere judices erunt. Eorum submissio erit judicium, et eorum judicium submissio. Certe judicii essentia non consistit in facultate dissentiendi a vero cognito, sed judicium, S. Thoma teste, significat „*rectam determinationem justorum*". (II. II. quaest. LX. art. 1. ad 1.) Atqui episcopi *justa* et vera rectissime determinare procul dubio censentur, si Pontificio suffragio haec *justa* cognoverint. Itaque submissio, quam episcopi capiti suo praestiterint, nihil prorsus impedit, quominus patres judicium vere exerceant; caput quippe et membra tanquam *unum corpus* in edendis decretis egerint.

4° Nulla vocum major pars Sedem Apostolicam ligare potest; nec Pontifex plurium sententiam sequi tenebitur, sed „sive pauci, — Canus ait — sive plures ad errorem deflexerint, munus est Apostoli Antistitis ad veram eos fidem revocare.“ 5° „Nec si major pars patrum vere sentiat, Summus Ecclesiae Pontifex repugnabit. Id enim ad peculiarem Christi procurationem pertinet, semperque pertinuit, ne Ecclesia in factiones duas dividatur. Nec Romanus unquam episcopus, si exemplum quaeritur, contra patres concilii vere sentientes dixit.“ *De loc. theol.* lib. V. cap. V. 6° Etsi juris non est, sapientis tamen oeconomiae causa non nisi ea decerni solita sunt, quae majori suffragiorum parte, quin etiam longe majori parte ac consensu pene unanimi patrum approbantur.

V. Quaenam a concilio oecumenico prolata fide tenenda sint. 1° Fide tenenda sunt, quae patres fidei judicio decernunt. Judicia vero de fide seu, definitiones fidei, haberi debent, *primo*, si contrarium asserentes pro haereticis judicentur; *secundo*, cum in hanc formam synodus decreta praescribit: *Si quis hoc aut illud senserit, anathema sit; tertio,* si quicquam expresse et proprie a fidelibus firmiter credendum, aut tanquam dogma fidei catholicae accipiendum certo et firmo decreto dicatur, vel aliis similibus verbis, aliquid esse Evangelio doctrinaeve apostolorum contrarium (Canus, lib. V. cap. V.); *quarto,* si in eos, qui contra dixerint, excommunicationis sententia ipso jure feratur. Quae quidem nota quarta ita intelligenda est, ut doctrina sic damnata simpliciter *falsa* haberi debeat; utrum pariter *haeretica*, non aeque semper constare videtur, cum fieri possit, ut ipso facto excommunicentur, qui propositiones non *haereseos* nota, sed *alia censura* inustas, docere praesumpserint.

2° Punctum doctrinae definitae plerumque in conclusione, v. g. in canonibus exprimitur. Sed et doctrina, quae alio quovis modo, v. g. in *capitibus* proponitur, definita et res de fide haberi debet, quotiescunque constat, concilium authentice et irreformabili judicio definire voluisse. Ita concilium Tridentinum, sessione VI. in *decreto*, per *capita* sexdecim veram sanamque doctrinam justificationis exponit; quibus absolutis

statim ad reliqua pergens ait: „Post hanc Catholicam de justificatione doctrinam, quam nisi quisque fideliter firmiterque receperit, justificari non poterit, placuit sanctae synodo hos canones subjungere, ut omnes sciant, quid *tenere et sequi*, sed etiam quid *vitare et fugere* debeant.“ Ergo in *capitibus* concilium doctrinam *tenendam et sequendam* definitive docuit; ut „catholicam“ et „quam nisi quisque fideliter firmiterque receperit, justificari non poterit.“

3° Cum nihil definitum censeatur ultra intentionem definientis, *primo* definita esse non censentur, quae in *congregationibus*, vel etiam in ipsis *sessionibus* extra capita et canones proferuntur; patres enim in his definire nolunt. *Secundo*, argumenta, quae in ipsis capitibus et canonibus ad doctrinam probandam aut declarandam, sive ex S. Scriptura et traditione sive ex alio quopiam fonte afferuntur; item quae sunt obiter dicta praeter doctrinam definiendam, ut objectioni respondeatur et similia, ea catholicae fidei judicia et obligatorie credenda, *ut talia*, non sunt. Si vero concilium, in decretis vel canonibus argumenta ex S. Scriptura aut ex traditione proferens, hunc illumve textum S. Scripturae in tali sensu declarat esse intelligendum, aut talem esse traditionem veram ecclesiae, hujusmodi declaratio ad fidem pertinere certum est. Ita synodus Tridentina sess. XIII. cap. I. verba, quibus Eucharistiae sacramentum in ultima coena instituta est, authentice interpretatur. *Tertio*, ea quae sunt obiter dicta aut alio quovis modo non definitivo proposita, magnam tamen solidamque possunt habere auctoritatem; haec autem adjunctis, v. g. deliberatione solemniori, internoscitur. Ad postremum in omnibus considerandum est, quae sit verborum pondus et proprietas.

VI. Adversarii. Protestantes, quod nullus judex quaestiones fidei solvere melius possit quam *Scriptura sola*, conciliorum oecumenicorum auctoritatem contemnunt, patrumque coetui *spiritum privatum* objiciunt. Janseniani, doctrinam Richerianorum democraticam amplexi, synodos generales *absque consensu universalis ecclesiae* firmas esse, negant. Ritualistae in Anglia, quidquid de infallibilitate sentiunt, nullam certe conciliis auctoritatem *indubitatam* tribuunt, quae *communi*

Romanarum, Graecarum, Russicarum Anglicanarumque ecclesiarum consensu non acceptentur. — Catholicis ut veritas fidei tenenda est

Thesis: *Concilia oecumenica sunt infallibilia.*

Argumenta.

Arg. I. Concilium oecumenicum, confirmatum auctoritate Romani Pontificis, supremam ecclesiae docentis potestatem repraesentat. Atqui ecclesia docens est infallibilis. Ergo concilium oecumenicum est infallibile. *Maj.* patet ex ipso conceptu concilii oecumenici; quare Martinus V. in concilio Constantiensi suspectos in fide jubet interrogari: „Utrum credant, quod Concilium generale universam Ecclesiam repraesentet.“ *Min.* loco suo probata est. Ergo concilii patres jure optimo hoc apostolorum sibi vindicant: *Visum est enim Spiritui sancto, et nobis.* Act. XV. 28.

Arg. II. Ecclesia errare in fide non potest. At errante concilio oecumenico, in errorem duceretur universa ecclesia. Ergo. Prob. *min.: a)* Oves pastorum vocem audire debent, pastores autem solemnius quam concilii voce loqui nequeunt; *b)* detrectato judicio tribunalis illius supremi, nulla certa via videtur reliqua, ut fidei controversiae, dubia, errores finiantur; *c)* rejecta conciliorum oecumenicorum infallibili auctoritate, haereses omnes, quotquot unquam fuerunt, liberrime redibunt.

Arg. III. *Ex traditione.* Constans totius ecclesiae doctrina est, concilia oecumenica errare in fide non posse. Ergo. Prob. *antec. a) Patres docent, hujusmodi conciliorum decreta esse divina et a Spiritu sancto edita.* Sic *S. Athanasius*: „Verbum Domini per oecumenicam synodum Nicaenam manet in aeternum.“ *Ad Afric.* n. 2. — A *S. Cyrillo* patres Ephesini dicuntur, „a Spiritu sancto, ne a vero discederent afflati“. *Ep.* 15.; cf. *ep.* 39. — *S. Leo M.* vocat concilii Nicaeni definitiones „a Spiritu sancto inspiratas“. *Ep.* 59.; cf. S. Basil. *ep.* 114.; S. Greg. Nazianz. *Orat.* XXI. etc. Quae quam stricte intelligenda sint, patet ex *Socrate*, Sabinum Macedonianum, quod patres Nicaenos tanquam indoctos despexisset,

in hunc modum corripiente: „Neque illud reputat, eos, qui ad synodum illam convenerunt, quamvis rudes essent atque imperiti, Dei tamen et Spiritus sancti gratia illustratos, *nullatenus* a veritate aberrare *potuisse.*“ H. E. lib. I. cap. XXXI. Item *Constantinus M.* vocat decreta Nicaena, „mandatum divinum“, *θείαν ἐντολήν.* Eus. *Vita Const.* III. 20.

b) Conciliorum oecumenicorum judicia semper habita sunt irretractabilia. Quod probatur testimonio *S. Ambrosii,* inquientis: „Sequar tractatum Nicaeni concilii, a quo me nec mors nec gladius separare poterit.“ *Ep.* 21. Item *S. Gregorius Magnus:* „Sicut sancti Evangelii quatuor libros — inquit — sic quatuor concilia (Nicaenum, Cpolitanum I., Ephesinum et Chalcedonense) suscipere et venerari me fateor“; adhaesionis autem tam absolutae ratione addita, conciliorum immutabilitatem allegans ait: „quia dum universali sunt consensu constituta, se, et non illa destruit, quisquis praesumit aut solvere quos religant, aut ligare quos solvunt.“ *Ep.* lib. I. 25.; lib. III. 10. Et synodus Chalcedonensis a *Leone M.* vocatur „*irretractabilis consensus*“. *Ep.* 78. ad Leon. Aug.; cf. S. Aug. *De baptismo* lib. I. cap. VII.

c) Qui conciliorum oecumenicorum sententiam non sequebantur, illi inter haereticos et excommunicandos numerati sunt. Revera concilia oecumenica sub anathematis poena semper praeceperunt, ut omnes omnino fideles, sive clerici sive laici, definitionibus suis obedirent. Hac de causa S. Leo M. affirmat, „non esse inter catholicos computandos, qui definitiones venerabilis concilii Nicaeni vel sancti Chalcedonensis concilii regulas non sequuntur.“ *Ep.* 59.

d) Eodem pertinent testimonia patrum, qui a minori ad majus sententiam Domini: *Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum,* Matth. XVIII. 20. ad conciliorum oecumenicorum auctoritatem aut referunt aut accommodant. Ita conc. Chalced. *ep.* ad Leonem; conc. Cpolitanum III. *act.* XVII.; Caelestinus I., *ep.* ad conc. Ephesinum, etc.

Objectiones.

Obj. I. Christus inerrantiae privilegium ecclesiae universae, non definito episcoporum numero, legavit. Jam vero in concilium oecumenicum definitus tantum episcoporum numerus, non universitas fidelium, convenit. Nulla igitur concilii decreta certa sunt nisi per unanimem acceptata consensum ecclesiae.

Resp. Dist. majorem: Christus inerrantiam non legavit definito episcoporum numero extra concilium, *transeat;* in concilio, *subdist.*: sine confirmatione Romani Pontificis, *concedo;* accedente ea, *nego.* Objectio ex falsa opinione de constitutione ecclesiae democratica profluit. At vero concilium oecumenicum, auctoritate Pontificia confirmatum, ecclesiam, ut *summa potestas* totum regnum, repraesentat. Nulla ergo sive laicorum sive clericorum inferiorum, sed sola Romani Pontificis confirmatione opus est, ut concilii firma sit certaque auctoritas.

Instabis. Ut concilii decreta sint auctoritatis infallibilis, debet constare nec studium, nec libertatem, nihil denique earum rerum defuisse, quae ad rectum verumque judicium requiruntur. His autem de rebus nunquam certo constat.

Resp. Trans. maj. *Dist.* min.: de his rebus nunquam certo constat per judicium privatum singulorum fidelium, *trans.;* per confirmationem Romani Pontificis, *nego.* Confirmatio Summi Pontificis efficit, ut concilium absolute definiat. Potestati vero supremae, sic absolute definienti, fideles obedire debent; nisi absurde dicas, munus custodiendi pastores concreditum esse fidelibus.

Urgebis. Theologi docent, pastoribus, sententiam laturis, concilium adhibendum esse. Ita incerto labore, incerta definitio.

Resp. Dist. antec.: ille labor pertinet ad officium definientis, *conc.;* ad certitudinem definitionis, *nego.* Et *nego* conclusionem. Christus ecclesiae docenti, quam concilium repraesentat, et ecclesiae discenti, quae docentem audire, non judicare, debet, inerrantiae privilegium absolute spopondit. Quare dicendum est, aut nullum definientium neglectum ipsi

definitioni derogare, aut diligentiae sufficientiam ipso facto confirmatae definitionis probari. Et sane cum „voluntas divina — inquit S. Thomas — sit efficacissima, non solum sequitur quod fiant ea, quae Deus vult fieri, sed et quod eo modo fiant, quo Deus ea fieri vult". I. quaest. LXXXIII. art. 1. ad 3.; cf. S. Aug. *De correpl. et gratia,* XIV. 45.

Dices. Periculum est, ne concilium rem definiat, quae non sit infallibilitatis objectum. Ex hac ergo parte dubia videtur conciliorum auctoritas.

Resp. Dist. antec.: id verendum est, negata S. Spiritus assistentia, *conc.;* eadem admissa, *nego.* Qui dat finem, dat consequentia ad finem. Jam vero finis infallibilitatis attingi nequit, si fieri potest, ut auctoritas infallibilis circa suae infallibilitatis *objectum* fallatur. Fidelibus igitur inquirendum non est, quid sit definibile, sed quid definitum sit; nam Christus, cum Spiritum veritatis apostolis eorumque successoribus promisit, hoc ipso spondet, nihil omnino illis defuturum, quod ad rectum verumque judicium est necessarium. Cf. Canum, *De loc. theol.* lib. V. cap. V.

Obj. II. Patrum sanctorum doctrina in fide sequenda est. Patres autem nullam oecumenicis conciliis auctoritatem firmam et infallibilem tribuunt. Nimirum S. Augustinus ait: „ipsa Concilia, quae per singulas regiones vel provincias fiunt, plenariorum Conciliorum auctoritati, quae fiunt ex universo orbe christiano, sine ullis ambagibus cedere, ipsaque plenaria saepe priora posterioribus emendari, quum aliquo experimento rerum aperitur quod clausum erat et cognoscitur quod latebat." *De baptismo contra Donatistas,* lib. II. cap. III.

Resp. Dist. maj.: *communis* patrum doctrina in fide sequenda est, *conc.;* unus et alter textus cujuspiam patris contra doctrinam communem, *nego.* Et *negata* minori, probationem *dist.:* verbis istis S. Augustinus respexit concilia stricto sensu oecumenica, *nego;* latiori sensu generalia, *conc.* 1° Aetate sancti doctoris nonnisi duo concilia stricto sensu oecumenica celebrata sunt, Nicaenum et Cpolitanum I. At prior synodus in altera nequaquam mutata est. Igitur concilia illa plenaria, *saepe* emendata, non sunt oecumenica concilia Romae con-

firmata, sed ea, quae ab antiquis sensu latiori *plenaria* et *ex universo orbe,* id est, ex magna parte orbis Christiani congregata dicuntur. 2° Si hoc adversariis largiamur, quod minime probant, concilia strictiori sensu oecumenica textu prolato designari, non idcirco evincunt, S. Augustinum de *fide* emendanda cogitasse. Sanctus enim: „quum aliquo — inquit — *experimento rerum* aperitur", etc. Ergo de *factis* loquitur. Sic autem a casu doctrinae ad casum factorum transiens, conceptum tamen principalem *emendationis* evolvit, ut Donatistas confutet, Cypriani concilium, ut *anterius,* omnibus conciliis *posterioribus* anteponentes. 3° Neque ineptum videtur, si *emendationem* sensu generaliori accipiamus, quae scilicet non in ipsa doctrina immutata, sed in majori *veritatis ejusdem* distinctione, declaratione, expositione consistat. Praeterea Augustinus *De bapt.* lib. I. cap VII. concilii plenarii auctoritatem roburque ostendit.

Instabis. S. Augustinus, disputans adversus Maximinum Arianum: „nec ego — inquit — Nicaenum, nec tu debes Ariminense tanquam praejudicaturus praeferre Concilium." *Contra Maxim.* lib. II. cap. XIV. Ergo sanctus doctor concilii sententiam peremptoriam esse, non putavit.

Resp. Dist. antec.: S. Augustinus hic *abstrahit* ab auctoritate concilii oecumenici, *conc.;* eam in dubitationem adducit, *nego.* Sanctus doctor, cum adversarium Arianum, definitionis Nicaenae contemptorem, concilii hujus auctoritate perstringere non posset, ab auctoritate tum concilii Nicaeni, tum Ariminensis, a Maximo allegati, discussionis causa praescindit. Nempe *communi* argumentatione opus est. Quare sanctus: „Scripturarum — inquit — auctoritatibus . . . *utrisque communibus* testibus, res cum re, causa cum causa, ratio cum ratione concertet." Quid quod verbis, immediate praecedentibus, *homoousion* Nicaenum „veritatis auctoritate et *auctoritatis veritate* firmatum" affirmat.

Urgebis. S. Gregorius Nazianz. *ep.* 55. (130.) ad Procopium haec: „Ego, si vera scribere oportet, hoc animo sum, ut omnem episcoporum conventum fugiam; quoniam nullius concilii finem laetum et faustum vidi, nec quod depulsionem

malorum potius quam accessionem et incrementum habuerit." Haec non sunt viri, conciliorum auctoritatem profitentis.

Resp. Dist. antec.: S. Gregorius istis verbis conciliorum *oecumenicorum fallibilitatem* docet, *nego;* conciliorum *particularium* infelicem *exitum, subdist.:* simpliciter, *nego;* restricte, *conc.* Gregorius episcopos Nicaenos summis laudibus extollit, „*quos Spiritus sanctus in unum collegerat;* concilium Nicaenum, „quantum in ipso erat, morbum (Arianismum) compressit." *Orat.* III. *pro Athanasio.* Verum agentibus Arianis et Macedonianis, aliis autem nonnullis dominandi cupiditate commotis, factum est, ut concilia complura, eo tempore habita, catholicis infeliciter cederent, v. g. Seleuciense, Tyriense ac Ariminense. Gregorius hujusmodi synodos *particulares,* aut saltem *non perfecte oecumenicas*, sui temporis respexerit; vel si quid in ipso concilio Cpolitano I. improbasse videatur, id pertinet non ad fidei professionem, ibidem commendatam, sed ad litem de sede Cpolitana, in illo concilio agitatam, et quae sanctum doctorem ad abdicationem episcopatus impulit.

Quaeres. Utrum concilii decreta instar S. Scripturae sint, propterea quod synodus a S. Spiritu regatur.

Resp. Cum S. Scriptura dicatur, quae S. Spiritu *inspirante* scripta est, conciliorum autem definitiones S. Spiritu *assistente* edantur, decreta conciliorum S. Scriptura non sunt. Sed de vera inspirationis indole alias.

ARTICULUS IV.

Utrum concilium oecumenicum sit supra Papam.

I. Status quaestionis. Quod auctoritas superior concilio universali prae Papa vindicatur, id fieri potest bifariam: vel quod potestas episcoporum universorum, excluso Romano Pontifice, dicatur esse major potestas solius Romani Pontificis; vel quod potestas solius Pontificis habeatur inferior potestate episcoporum universorum et Pontificis simul. Prior casus est praecipua hujus disputationis materies.

Potestas in Romanum Pontificem episcopis, seorsum a

Papa, affingitur *aut* pro casu Papae dubii aliisque casibus, quibus Pontifex potestate sua quasi per se destitueretur, id quod doctores aliqui in manifesta Pontificis, ut hominis *privati,* haeresi contingere existimant; *aut* pro casu Pontificis certi et legitimi. Jam vero assertores superioritatis concilii, coetum episcoporum sine Papa contendunt esse supra Papam, etiam certum et legitimum. Hic error jam nunc refellendus est.

II. Quonam sensu concilium generale sit potestas ecclesiae suprema. Ad potestatem ecclesiae supremam requiritur *plenitudo potestatis in universam ecclesiam.*

Haec potestas penes episcopos singulos esse nequit, tum quia Pontifex Romanus episcopalem jurisdictionem sua potestate excedit, tum quia potestas episcopalis ultra regimen ecclesiae specialis per se ipsam non extenditur. Nec valde difficile, mancam conciliorum auctoritatem demonstrare, si coetum episcoporum seorsum a Pontifice Romano spectaveris; corpus enim episcoporum, capite praeciso, truncum est. Profecto, sicut caput essentialiter ad corpus pertinet et ad omnes corporis partes, quas animat, ita Pontificis auctoritas ad concilium oecumenicum, suprema potestate munitum, pertinet, non ut conditio quaedam sine qua non, sed ut elementum essentiale, principale, vitale, quo plenitudo potestatis in universam ecclesiam per omnia membra diffunditur. Quare S. Thomas ait: „Sancti enim patres in Conciliis congregati *nihil statuere possunt* nisi auctoritate Romani Pontificis interveniente, sine qua etiam nec Concilium congregari potest.“ *Contra impugnantes,* cap. IV.

III. Adversarii et decretum Vaticanum. *Joannes Gerson*, habito coram patribus Constantiensibus sermone *de auferibilitate Papae ab ecclesia,* [1]) complures eo inclinavit, ut errorem de suprema conciliorum, etiam in Romanum Pontificem, potestate complecterentur. In synodo Basileensi sententia haec

---

[1]) Cf. Gerson, *De potestate ecclesiastica et de origine juris et legum.* Cajetanus de doctrina democratica eorum, qui ecclesiae superioritatem propugnarunt: „hoc — inquit — ipsi non reputant inconveniens, quantum ad rem, licet vocabula horrere videantur.“ *Tract. De author. Papae et concilii*, cap. VI

fautores non paucos nacta est, renitente tamen prae omnibus doctissime Joanne Turrecremata, viro integerrimo. Saeculis subsequentibus error in aliquas etiam universitates pervasit; Gallicani *prop.* 2. et 3. suae *Declarationis* doctrinam Gerson sanxerunt. At error a patribus Vaticanis exstinctus est. Declarant enim: „erga Pontificis potestatem jurisdictionis cujuscunque ritus et dignitatis pastores atque fideles, tam seorsum singuli quam simul omnes, *officio hierarchicae subordinationis veraeque obedientiae* obstringuntur", etc. Deinde: „a recto veritatis tramite aberrant, qui affirmant, licere ab judiciis Romanorum Pontificum *ad oecumenicum concilium tamquam ad auctoritatem Romano Pontifice superiorem* appellare." Denique: „Si quis ita dixerit . . . eum (Rom. Pont.) habere tantum potiores partes, *non vero totam plenitudinem hujus supremae potestatis;* aut hanc ejus potestatem non esse ordinariam et immediatam sive in omnes et singulas ecclesias, sive *in omnes et singulos pastores* et fideles; anathema sit." Sess. IV. cap. III.

Thesis: *Concilium oecumenicum non est supra Papam.*

Argumenta.

Arg. I. Romanus Pontifex habet totam plenitudinem supremae potestatis. At concilium generale seorsum a Romano Pontifice plenitudinem istam non habet. Concilium igitur non est auctoritas Papae auctoritate superior. *Major* demonstrabitur q. XV. art. 2. Prob. *minor. a)* Nullam usquam in S. Scripturis potestatem ecclesiae seorsum a Petro concessam legimus. *b)* Plenitudo potestatis non est in corpore acephalo; concilium autem sine Papa corpus acephalum est, quia, remoto capite, ecclesiae organisatio corrumpitur.

Arg. II. Potestas Romani Pontificis ad regimen universalis ecclesiae extenditur. Potestas autem episcoporum, seorsum a Papa, huic regimini non adaequatur. Ergo concilium generale non est supra Papam. *Major* ab adversariis negari non potest, utpote quibus Papa habetur *caput ecclesiae;* adde quod beatus Petrus constitutus est *fundamentum*, *confirmator* et *pastor ecclesiae, fratrum, agnorum* et *ovium*, idemque *indistincte.*

Prob. *min.* Episcoporum potestas ad universale regimen non extenditur, nisi ordinantur in unum. At episcopi per se ipsos in unum non ordinantur, sed per Romanum Pontificem. Ecclesia enim ita constituta est, ut Papa sit principium efficiens unitatis; a quo principio separati episcopi ad unum colligari non possunt. Quare Angelicus: „super potestatem regitivam quae communicat bonum speciale, oportet esse potestatem regitivam universalem respectu boni communis; alias non potest esse colligatio ad unum. Et ideo cum tota Ecclesia sit unum corpus, oportet, si ista unitas debeat servari, quod sit aliqua potestas regitiva respectu totius Ecclesiae super potestatem episcopalem, qua unaquaeque specialis Ecclesia regitur; et haec est potestas Papae.“ *In Sent.* IV. dist. XXIV. quaest. III. art. 2.

Arg. III. *Ex traditione. a)* Inter veteres convenit, totam *vim* conciliorum generalium esse in approbatione Romani Pontificis; nec unquam nisi ejus *auctoritate* hujusmodi conventus esse firmos. Ergo supra Papam non est, quod sine eo non est. Cf. p. 7—12. *b)* Romani Pontifices definiendi regulam conciliis generalibus dederunt; quorundam acta resciderunt. Quae sane patrari non potuissent in superiorem. Ita Liberius concilium Ariminense in irritum misit; Leo M. Chalcedonensem canonem XXVIII. rejecit, quem, Pontificis assensu destitutum, 600 patres prorsus enervem esse putaverunt; idem Pontifex concilium Ephesinum II. irritavit; Caelestinus I. Ephesinis patribus sententiam adversus Nestorium praecepit; etc. *c)* Antiqua lex est: *Prima sedes a nemine judicabitur.* Nicolaus M. *ep. ad Michael. imper.* Hoc est illud Ennodii in libello apolog. pro syn. Palmari (501): „Aliorum forte hominum causas Deus voluerit per homines terminare: sedis istius praesulem *suo* sine quaestione reservavit arbitrio.“ Cf. Syn. Rom. anno 501 in *ep.* S. Symmachi 5.; Avitus Vienn. *ep.* 31. etc. Quin etiam Gerson refert, ante concilium Constantiense doctrinam istam de superioritate concilii supra Papam tam ignotam fuisse, ut qui eam docuisset, „fuisset de *haeretica* pravitate vel notatus vel damnatus“. *De potest. eccl.* XII.

Quaeris I. Utrum concilium generale seorsum a Papa nihil unquam de *persona* Papae determinare possit.

Resp. Ne frustra verba fiant, prius quid inter potestatem *electivam* et *jurisdictionis* potestatem intersit, videamus. Potestati *electivae* competit, *designare* per electionem *personam* in dignitatem Pontificiam, si Petri sedes vacat; ita tamen, ut Pontificia potestas electo immediate a Deo conferatur. Ex quo colligitur, in potestate electiva nullam contineri *potestatis eminentiam* eorum, qui eligunt, prae Papa, qui eligitur. *Jurisdictione* autem aliquam praeeminentiam potestatis in his, qui illa pollent, prae iis, in quos exercetur, significamus. Quod vero concilia, seorsum a Papa, superiori jurisdictione in Papam certum et legitimum gaudere arbitrantur, id in thesi confutatum est. Addam pauca de *eligendi* potestate, qua concilium eligere potest Summum Pontificem.

1⁰ *Vacante sede,* si nulli cardinales essent superstites, aut schisma magnum immineret, si superstites eligerent, ad concilium pertinere videtur, ut ea, quae ad novum Papam eligendum sint necessaria, determinet.

2⁰ *In casu Papae dubii,* id est, in quibuscunque casibus indubitate ecclesiae constare non potest, quis sit caput ipsius legitimum, Pontifices dubii „tenentur obedire Concilio, et sunt illi subjecti, quia ecclesia judicare potest de dubio Pontifice, et tollere schisma, quod inde resultat.“ Joan. a S. Thoma, *Cursus theol.,* tract. de auctor. Summi Pontificis, diss. II. art. 3. Quae potestas a concilio exercetur, non quia *Pontifice vero* superius est, sed quoniam in hujusmodi rerum adjunctis oportet verum Pontificem eligere. Cf. infra, p. 33.

3⁰ *In casu Pontificis publice, juridice, notorie et contumaciter haeretici, si* unquam fieri possit, ut Pontifex Romanus — agitur de *persona privata* — haereticus ex contumacia exsistat, Papa ille haereticus ab episcoporum concilio esset deponendus. At illa depositio non foret actus jurisdictionis, quae sit major potestate Pontificia, sed *declaratoria sententia,* qua haereseos factum juridice constet; quod ubi constiterit, Papa creditur a dignitate sua jure divino defecisse. Hanc igitur depositionem ad potestatem *electivam* retulerim; patres enim in casu isto hypothetico declarant, ecclesiae corpus a viro haeretico se separasse; *quo facto* ad electio-

nem, sede vacante, tuto proceditur ab iis, quibus eligendi jus competit.

Haec videtur esse sententia Cajetani, *De author. Papae et Concilii* cap. XXI—XXIII.; Cani, *De loc. theol.* lib. VI. cap. VIII. et aliorum contra alios, qui perhibent Papam, in haeresin lapsum, *ipso facto* esse destitutum. — Nec desunt viri eximii, ut Bellarminus et Suarez, qui censent casum illum, quo Papa, ut persona *privata*, contumaciter in haeresin laberetur, esse minus probabilem, sed probabiliorem sententiam, qua id unquam fieri posse negatur. Cave tamen credas, inde sequi, Papam, ut doctorem *privatum*, esse infallibilem. Nempe falli non est idem ac esse contumaciter haereticum.

4⁰ In casu qualicunque scandali, si Deus inter tot Pontifices virtute praestantes, aliquem ab officio discedere permitteret, firmum ratumque semper erit, *primam Sedem a nemine judicari.* Nam potestas Pontifice superior nulla est. Cf. Cajet. *o. c.* cap. XXIV. et seqq. Unde ad Deum recurrendum. S. Thom. *In IV. Sent.* dist. XIX. quaest. II. art. 2. q. 3. ad 2.; cf. ibidem ad 1., et de Pontifice, *sponte* se subdente aliorum judicio, II. II. q. LXVII. art. 1. ad 2.

Quaeres II. Utrum concilium generale una cum Papa dici possit auctoritas Pontifice solo major extensive.

Resp. Concilium generale una cum Papa *in se et formaliter* non est major potestate quam Romanus Pontifex solus, nec potestas solius Pontificis major potestate talis concilii. At nihil est, quod hujusmodi concilio abjudicetur major potestas *extensiva, extrinseca* et *humana: extensiva,* quia corpus pastorum, re conjunctum cum capite, videtur quaedam potestatis supremae a capite per corpus extensio; *extrinseca,* quia decretum, ab universalitate latum, nonnullorum animos, ignorantia, perturbatione aliisque infirmitatibus detentos, quandoque vehementius commovet; *humana*, quia solent homines scientiam, prudentiam et sanctitatem revereri, quae in coetu tot virorum praestantissimorum refulgent. Haec vero potestatem ecclesiasticam *in se* et *formaliter* non mutant; unde Cajetanus: „Papa cum ecclesia reliqua non facit *majus in potestate,* sed *plures potestates.*“ *Tract. de author. Papae et concilii,* cap. VI.

Corollarium I. Canones concilii oecumenici, a Pontifice Romano confirmati, aut *jus divinum* declarant, v. g. in rebus fidei; aut *jure tantum ecclesiastico* feruntur, v. g. in legibus mere disciplinaribus. Auctoritatem vero Romani Pontificis istis statutis ligari, verissime asseritur, „in illis — ait S. Thomas — quae statuta sanctorum determinaverunt, esse de *jure divino,* sicut articuli fidei, qui determinati sunt per concilia; sed ea quae sancti patres determinaverunt esse de *jure positivo,* sunt relicta sub dispositione Papae, ut possit ea mutare vel dispensare secundum opportunitates temporum vel negotiorum.“ *Contra impugn. cap.* IV.; cf. *Quodl.* IV. 13.

Coroll. II. Auctoritate Papae cum major nulla sit, appellationes a sententia Pontificis ad concilium generale divino jure prohibentur. Saepius damnatae sunt; v. g. a Pio II., bulla *Execrabilis,* 1459. Cf. Bened. XIV., *Bullar.* t. I. p. 70.; Pii IX. constit. *Apostolicae Sedis;* conc. Vatic. supra, p. 23.

Objectiones.

Obj. I. Concilium oecumenicum ecclesiam universam repraesentat. Universalis autem ecclesiae potestas omnium suprema est. Ergo concilia oecumenica judicare possunt Romanum Pontificem.

Resp. Dist. maj.: concilium oecumenicum repraesentat ecclesiam auctoritate, quae a fidelibus derivetur, *nego;* quae est immediate divina, *subdist.:* concilium cum Papa conjunctum, *conc.;* ab eo sejunctum, *nego. Dist.* minorem: universalis ecclesiae potestas suprema est, et ea potestas residet in capite, *conc.;* in membris seorsus a capite, *nego.*

Potestatem ecclesiasticam a communitate fidelium in pastores derivari, error est, de quo Pius VI. in bulla *Auctorem fidei*, prop. 2.: „Propositio, quae statuit, potestatem a Deo datam Ecclesiae, ut communicaretur pastoribus, qui sunt ejus ministri pro salute animarum, sic intellecta, ut a communitate fidelium in pastores derivetur ecclesiastici ministerii ac regiminis potestas: haeretica.“ Ut proceres regnum repraesentant, ita pastores ecclesiam. Regimen autem universale et supremum penes episcopos, a Pontifice Summo sejunctos, residere

nequit; sed Romani Pontificis auctoritate, quae est *regitivum universale* et quoddam *primum movens,* episcopi a fine *proximo* suae *ecclesiae specialis* fini *ultimo* regiminis *universalis* adaequantur. Cf. S. Thom. I. II. quaest. CIX. art. 6.

Instabis. Omne totum est majus sua parte. Patres, in concilium confluentes, totum repraesentant, cum Papa solus sit pars. Concilium igitur est supra Papam.

Resp. Concessa minoris parte prima sub distinctione supra posita, alteram partem *dist.:* Papa solus est pars, ut persona privata, *conc.;* in potestate, *nego.* Potestas suprema in ecclesia non oritur ex Papa et episcopis ut totum ex partibus suis; sed *jure divino plena* est in Romano Pontifice. Quapropter *plures* potestates in ecclesia *tota* asserere non repugnat, sed plus potestatis quam in Summo Pontifice residet, nullo modo habetur.

Urgebis. S. Hieronymus *ep.* 146. ait: „Si auctoritas quaeritur, orbis major est urbe.“ Orbis autem est episcoporum universitas.

Resp. Dist. antec.: orbis major est urbe, auctoritate consuetudinis, *conc.;* potestatis, *nego.* S. Hieronymus, prolata illa sententia, statim hanc sibi objectionem proponit: „dices, quomodo Romae ad testimonium Diaconi Presbyter ordinatur?“ Et objicienti respondet: „Quid mihi profers unius urbis *consuetudinem* ?“

Obj. II. Seorsum a Papa in ecclesia adest Papatus, ut ajunt, suppletive et in regulante usum ipsius. Ex quo sequitur, saltem concilium generale esse potestatem majorem potestate Summi Pontificis. *Prob.* antec. Christus ecclesiae suae regulam dedit indefectibilem, ne defectibus occurrentibus a fide vera declinaret. Jam suprema haec regula non est Papa, peccatis et errori obnoxius. Itaque concilium generale Papae defectus ipsiusque Papatus usum regulare necesse est.

Resp. Dist. antec.: Secluso Papa est in ecclesia Papatus, id est potestas Pontificis, vacante sede, eligendi, *conc.;* potestas Pontificis electi judicandi, *nego.* Ad probationem antecedentis, *dist.* min.: Papa potest peccare, *conc.;* errare, *subdist.:* errore privato, *conc.;* errore judiciali ex cathedra, *nego.* Gratis omnino

asseritur Papatus ille suppletivus et regulans; unus Papatus in S. Litteris, in veteribus, in historia apparet, qui Pontificis Romani proprium est. En *petram* fidei.

Instabis. Si concilium non est supra Papam in unius auctoritate totius vertitur salus ecclesiae. Salus autem communis tutius reponitur in potestate multorum. Ergo.

Resp. Dist. maj.: ecclesiae salus in unius Pontificis auctoritate reponitur ut in unica potestate, *nego*; ut in suprema, *subdist.:* adjuta a S. Spiritu, *conc.;* mere humana, *nego.* Et *dist.* min.: salus communis tutior est in multorum potestate, humano modo, *transeat;* Deo assistente, *nego.* Quare Cajetanus: „sola — inquit — divina assistentia causa est inobliquabilis directionis et judicii in ecclesia.“ *De auth. Papae et conc.,* cap. XIV.

Obj. III. Concilium Constansiense sessionibus IV. et V. declaravit, concilium generale esse supra Papam.[1]) Porro Martinus V. sessione XLV., quae fuit ultima, concilii decreta approbavit. Ergo. Prob. *min.* Summus Pontifex declarat, *„quod omnia et singula determinata, conclusa et decreta in materia fidei, per praesens sacrum Concilium Constantiense conciliariter, tenere et inviolabiliter observare volebat, et num-*

---

[1]) *Sess.* IV. declaratur: „quod ipsa synodus in Spiritu sancto congregata, legitime generale concilium faciens, et ecclesiam catholicam militantem repraesentans, potestatem a Christo immediate habet, cui quilibet cujuscunque status vel dignitatis, *etiamsi papalis existat,* obedire tenetur in his, quae pertinent ad fidem et extirpationem dicti schismatis, et reformationem generalem ecclesiae Dei in capite et membris.“ — *Sess.* V.: „Item declarat, quod quicunque cujuscunque conditionis, status et dignitatis, *etiam* papalis, qui mandatis, statutis, seu ordinationibus aut praeceptis hujus sacrae synodi, et cujuscunque alterius concilii generalis legitime congregati, super praemissis, seu ad ea pertinentibus, factis vel faciendis, obedire contumaciter contempserit, nisi resipuerit, condignae poenitentiae subjiciatur, et debite puniatur, etiam ad alia juris subsidia, si opus fuerit, recurrendo.“

Sunt, qui in decreto sess. IV. legendum esse existiment *ad finem,* non: *ad fidem.* Cf. Dechamps, *L'infaillibilité et le Concile Général;* Analecta juris pontificii, Livr. Juillet — Août, 1879.

quam contravenire quoquomodo; ipsaque sic conciliariter facta approbat, et ratificat, et non aliter nec alio modo".

Resp. Transeat major. *Dist.* min. Martinus V. approbavit omnia decreta in materiis fidei adversum haereticos, *conc.;* decreta de potestate concilii supra Papam, *nego.*

Diximus ad majorem *transeat;* quia decreta solum respicere videntur casum *Papae dubii.* Verum hac de re paulo inferius. Decreta sess. IV. et V. de potestate concilii a Romano Pontifice confirmata fuisse negamus, quoniam confirmatio ad ea non extenditur. Id autem patet *a)* ex verbis: in *materia fidei; — concilialiter*[1]) *facta; — et non aliter nec alio modo. b)* Ex eo quod Martinus V. bulla die 10. Martii 1418, id est, paucis septimanis ante edita, suam de auctoritate Papae et concilii sententiam decretis Constantiensibus practice opposuerat, his verbis: „Nulli fas est *a Supremo Judice,* videlicet Apostolica Sede, seu Romano Pontifice J. Ch. Vicario in terris appellare". Ecquis dixerit, eum Pontificem die 22. Aprilis decreta de suprema potestate concilii confirmasse? *c)* Praeterea Joannes Turrecremata, S. Antoninus et alii viri, pietate et eruditione insignes, decreta famosa rejecerunt; quod procul dubio minime fecissent, si decreta ista sua sanctione muniisset Summus Pontifex. *d)* Eugenius IV. affirmavit se suscipere generalia Concilia Constantiense et Basileense „*absque tamen praejudicio* juris, dignitatis et praeeminentiae S. Sedis Apostolicae". Die 22. Julii 1446.

Instabis. Decreta Constantiensia de suprema concilii auctoritate ad materiam fidei pertinent. Ergo etiam decreta sess. IV. et V. de concilii potestate a Martino V. confirmata sunt.

Resp. Dist. antec.: pertinent ad materiam fidei materialiter, *conc.;* formaliter *nego.* Et *nego* conseq.

Pontifex ea confirmat, quae in materia fidei *decreta sunt,* non quaecunque *ratione materiae* decerni *poterant.* Sed quae-

---

[1]) Turrecremata pro certo affirmat, sessione IV. et V. decreta de potestate concilii *concilialiter* facta non esse, quod in illorum determinatione intervenerit una tantum obedientia Joannis XXIII.; neque haec integre tota. *Summa de eccl.* lib. II. cap. XCIX.

stio, utrum superioritas concilio competat an Papae, in se (materialiter) quidem *definibilis* erat, *non* tamen *qua res fidei* (formaliter) a patribus *definita est.* Porro quaestionem illam definitam non esse, multa probant. Nam *a)* decreta de potestate concilii in *actis* concilii a *materia fidei* distinguuntur.[1]) *b)* Occasio confirmationis diei 22. Aprilis fuit petitio oratorum regis Poloniae, *ut haereses* Joannis Falkenberg damnarentur. *c)* In bulla *In eminentis* 22. Februarii 1418 solemniter confirmantur plura decreta sessionis VIII., XIII., XV., XIX., XXI.; in bulla *Inter cunctas*, eodem die lata, confirmatis decretis in *materia fidei, errores* Joannis Wicleff, Joannis Hus et Hieronymi Pragensis expresse damnantur; nihil autem de potestate concilii. *d)* Eugenius IV., cum patres Basileenses assererent, systema potestatis concilii supra Papam esse de fide catholica, assertionem istam constitutione *Moyses,* data Florentiae 1439 damnavit, sacro *approbante concilio.*

Urgebis. Martinus V. in bulla *Inter cunctas* quemlibet de haeresi suspectum interrogari jubet, „utrum credat, teneat et asserat, quod quodlibet Concilium generale, et etiam Constantiense, universalem Ecclesiam repraesentet.“ Pontifex igitur omnia concilii Constantiensis decreta rata habuit.

Resp. Dist. antec.: haec interrogatio ostendit concilii decreta firma esse, quantum ad partem *nobiliorem* et *approbatam, conc.;* in omnibus, *nego.* Id aperte constat tam ex dictis, quam ex ipsa bulla. Nam verbis objectis haec immediate connectuntur: „Item utrum credat, quod illud quod sacrum Concilium Constantiense, universalem ecclesiam repraesentans, approbavit et approbat *in favorem fidei* et ad salutem ani-

---

[1]) In sess. V. ita proceditur: Synodus „pro exstirpatione schismatis“ sententiam suam declarat, et proferuntur decreta, de quibus in objectione, et alia, quae ad schisma exstirpandum pertinent. Ea vero aperte distinguuntur a materia fidei; nam sequitur in *Actis:* „*Quibus peractis* rev. Dom. electus Poznaniensis *in materia fidei* et super materia Joannis Hus legebat“, etc. — Similiter sess. VI. eduntur plura decreta „ad consequendum facilius pacem et unionem ecclesiae“. Deinde: „Item quod *in materia fidei* contra Joannem Hus“, etc. *Duplex* est igitur decretorum categoria; eam autem, quae *est in materia fidei,* Pontificis auctoritate corroboratam cognovimus.

marum, quod hoc et ab universis Christi fidelibus approbandum et tenendum." Bulla tota spectat haereticos.

Dices. Eugenius IV. concilium Basileense, in quo decreta patrum Constantiensium instaurata sunt, sua auctoritate comprobavit. Decretis ergo illis refragari non possumus.

Resp. Dist. antec.: Eugenius IV. *progressum* concilii Basileensis approbavit, *conc.;* ejus *decreta, nego.* Cf. bullam *Dudum sacrum*, 1. Aug. 1433 et alteram *Dudum sacrum*, 15. Dec. 1433. Praeterea idem Pontifex doctrinam de superioritate concilii supra Papam a. 1439 constitutione sua *Moyses* reprobavit.

Quaeres I. Utrum decreta sess. IV. et V. Constantiensis concilii solum casum Papae dubii respiciant.

Resp. Solutio objectionis expositae non pendet ex hac quaestione. Sed adversarii hoc magis confutantur, quod decreta famosa ne respexerint quidem casum *certi Pontificis.* Patres ad eum casum sua decreta non extendisse, haec probant. 1° Patres non semel affirmant, haec decreta fieri „pro exstirpatione ipsius schismatis". Ipsa verba: „et cujuscunque alterius Concilii generalis", ab ipsis extra casum prius positum non trahuntur; siquidem ita pergunt: „super praemissis seu ad ea spectantibus factis vel faciendis". Nimirum timuerunt, ut schisma hac synodo terminaretur, cum et Pisanae pessimum vidissent exitum; hoc carere voluerunt, tuendo auctoritatem cujuscunque Concilii generalis, sed pro exstirpatione schismatis, hoc est, pro casu Papae dubii. Item cum Papa, in scripto cardinalium, patribus oblato, „*caput concilii generalis*" vocaretur, synodus respondit: „Hoc concedatur, tamen *non ad fovendum schisma.*" 2° Joannes Turrecremata refert: „decretum illorum Patrum non loquitur universaliter de qualibet synodo universaliter, sed de illa singulariter pro cujus tempore non erat in ecclesia unus pastor totius ecclesiae indubitatus." *Summa de Ecclesia,* lib. II. cap. XCIX. Aeneas Sylvius idem significat. *Orat. c. Austral.*[1])

---

[1]) De litteratura histor. conc. Const. cf. Hergenröther, *Kirchengesch.*, B. II. p. 672., ed. 3.; et Finke, *Forschungen zur Gesch. des Konst. Konzils.*

Quaeres II. Utrum valeat hoc: „Papa dubius, Papa nullus."

Resp. Card. Franzelin jure optimo dixisse videtur: „quod a multis ad explicanda acta conventus Pisani et Constantiensis dicitur axiomatis instar: Pontifex dubius, Pontifex nullus; verum est dumtaxat, si dubium et propter dubium secessio est totius Ecclesiae; non autem potest admitti, si postquam Pontifex legitime est constitutus, in parte, imo in parte etiam majori Ecclesiae propter inductas perturbationes dubia et secessiones oriantur." *De eccl. Christi,* sect. II. th. XIII.

ARTICULUS V.

Utrum concilia oecumenica sint necessaria.

I. Status quaestionis. Absolutis de conciliorum auctoritate controversiis, quaeritur, utrum oecumenica concilia tam necessaria sint, ut ecclesiam sine conciliis *esse* repugnet, id est, utrum conciliorum celebratio ex quodam *principio intrinseco* ecclesiae *necessitate quadam naturae* profluat. Cui quaestioni ut distincte respondeatur, spectari debet conciliorum 1° utilitas; 2° moralis necessitas; 3° necessitas absoluta.

1° *Oecumenicorum conciliorum utilitas.* Temporum rerumque conditio quandoque talis est, ut de utilitate celebrandi concilii nihil ambigendum sit. Ita Paulus III. in *bulla indict. conc. Trident.*: „Animo repetentes majores nostros, sapientia admirabili et sanctitate praeditos, saepe in summis Christianae reipublicae periculis remedium optimum atque opportunissimum, oecumenica concilia et Episcoporum generales conventus adhibuisse, ipsi quoque animum ad generale habendum concilium adjecimus." Rursus patres Vaticani divinam Providentiam docent iis manifeste compertam esse fructibus, „qui orbi Christiano e Conciliis oecumenicis, ac nominatim e Tridentino, iniquis licet temporibus celebrato, amplissimi provenerunt." Const. *Dei Filius.* Cf. Bellarm. *De conciliis,* lib. I. cap. VII. ubi sex conciliorum oecumenicorum utilitates recensentur.

2⁰ *Concilia oecumenica nonnunquam moraliter necessaria esse videntur.* Id censetur esse moraliter necessarium, quod ad intimam quidem rei naturam non pertinet, nec ad finem necessario obtinendum tanquam medium unicum requiritur, sed quo deficiente finis adeptio plurimum impediretur. Jam vero non est magni negotii perspicere, errores ingravescentes aut exortas discordias aliave pericula, quibus occurrendum sit, interdum esse ejusmodi, ut vix nisi communi episcoporum concilio *in deliberando*, solemnitate maxima *in definiendo*, fortissima concordia *in exsequendo* ab ecclesia propelli posse videantur.

3⁰ *Concilium oecumenicum nunquam est absolute necessarium.* Quod explicandum est.

II. De sententia eorum, qui concilia oecumenica absolute necessaria esse contendunt. Richerius in opere suo *De Eccl. et polit. potestate*, inter alia docet, *frequentem celebrationem conciliorum esse simpliciter et absolute necessariam ad ecclesiam melius sanctiusque regendam.* Haec doctrina manat ex negato regimine ecclesiae monarchico. Nempe si Pontificis Maximi supremam potestatem rejeceris, consequens est, ut concilium oecumenicum supremae potestatis proprium, ordinarium et unicum regiminis supremi subjectum habeatur; ab oecumenicis igitur conciliis, cum aliud medium desit, res quascunque gravissimas tanquam a judice ordinario et unico definiri oportebit. Nec quidquam juvat illud: „ad ecclesiam *melius sanctiusque* regendam.“ Etenim cum Richerius *conciliorum frequentem celebrationem* ad hoc „simpliciter et absolute necessariam“ esse perhibeat, *aliud* medium ad ecclesiam *melius sanctiusque* regendam praesto esse, non arbitratur.

Thesis: *Concilia oecumenica non sunt absolute necessaria.*

Argumenta.

Arg. I. Absoluta conciliorum oecumenicorum necessitas est aut *necessitas praecepti* divini aut *necessitas medii* ad finem. At neutra necessitas admitti potest. Ergo illa concilia non sunt absolute necessaria. Prob. *min. a)* Non *necessitas praecepti;* praeceptum enim divinum hac in re gratis omnino

asseritur; praeterea Christus, qui est causa efficiens ecclesiae, gregem universum, utique sanctissime optimeque pascendum, Petro, pastori summo, concredidit. *b)* Nec *necessitas medii:* „nam dicitur aliquid esse necessarium in his quae sunt ad finem, in quantum sine hoc non potest esse finis, vel bene esse.“ S. Thom. I. quaest. XLI. art. 2. ad 5. Atqui praeter concilium Papa, in quo est *plenitudo potestatis*, per se praestare potest, quidquid in ecclesia ad „esse finis vel bene esse“ valet praestare concilium. Nulla igitur est conciliorum oecumenicorum absoluta necessitas.

Arg. II. Fieri non potest, ut ecclesia regimine suo absolute necessario passim destituatur. Atqui necesse est ecclesiam conciliis oecumenicis passim destitui. Ergo illa concilia absolute necessaria esse falso dicuntur. Prob. *min. a)* Ex intrinseca difficultate evocandi ex orbe terrarum episcopos, qui *relictis gregibus* in synodum conveniant. *b)* Ex difficultatibus *extrinsecis*, quae sunt itinerum longitudo, gravitas impendii, civilis principatus repugnantia, bellorum dissidia. *c)* Ex factis, praesertim cum ante concilium Nicaenum (325) et a concilio Tridentino usque ad Vaticanum (1545/63—1869/70) concilium oecumenicum celebratum sit nullum. Cf. S. Thom. *Quaest. disp. De potentia* X. 4.

Objectiones.

Obj. I. Quod est de jure divino, est absolute necessarium. Jam vero concilia sunt de jure divino. Ita sunt simpliciter et absolute necessaria.

Resp. Dist. maj.: quod est de jure divino, est absolute necessarium *sub eo respectu,* quo est de jure divino, *conc.;* sub alio respectu, *nego.* Ad minorem item *dist.:* concilia sunt de jure divino, quantum ad facultatem celebrandi, *conc.;* quantum ad debitum celebrandi, *nego.* Hic non agitur de necessitate *juris* concessi, sed de juris *usu.* Non sumus ignari, conciliorum oecumenicorum, *si* celebrantur, infallibilitatem et summam in fideles auctoritatem juris esse divini; sed negamus, jure divino statutum esse, ut *debeant* haec concilia congregari, tanquam

medium regendi *ordinarium*, quo ecclesia *simpliciter* carere non possit.

Instabis. Concilium oecumenicum si non omnibus negotiis, at gravissimis pertractandis habetur necessarium; neque enim controversiae aliter dirimuntur. Ergo.

Resp. Dist. antec.: negotiis gravissimis pertractandis concilium hujusmodi habetur necessarium absolute, *nego*; moraliter, *subdist.:* interdum *conc.;* semper, *nego.* Non possunt quibuslibet gravissimi momenti negotiis expediendis convocari coetus oecumenici. Nec opus est. Nam potestas plena in Pontifice Romano residet. Quamobrem S. Thomas de symbolo, adversus haereses explicando, ait: „Sicut autem posterior Synodus potestatem habet interpretandi symbolum a priore Synodo conditum, ac ponendi aliqua ad ejus explanationem . . . ita etiam Romanus Pontifex hoc sua auctoritate potest, cujus auctoritate sola, Synodus congregari potest, et a quo sententia Synodi confirmatur, et ad ipsum a Synodo appellatur.“ *De potentia*, X. 4.

Urgebis. A patribus Constantiensis synodi frequens generalium conciliorum celebratio vocatur „agri Domini cultura praecipua“; a quibus et decreto cautum est, ut concilia „de decennio in decennium“ (sess. XXXIX.) celebrarentur. Jam vero Martinus V. et Eugenius IV. huic decreto morem gesserunt. Igitur concilia oecumenica videntur absolute necessaria.

Resp. Dist. maj.: *assertio* illa facta est obiter, *conc.*; definitive, *nego.* Quod ad *decretum* attinet, iterum *dist.*: est disciplinare, *conc.;* doctrinale, *nego.* Et *dist.* min.: Martinus V. et Eugenius IV. huic decreto morem gesserunt, simpliciter, *nego:* secundum quid, *conc.* Nemo dixerit, hic agi de decreto fidei; sed Pontifices tunc temporis decretum disciplinare, saltem ad majus vitandum malum, approbandum esse duxerunt. Successoribus aliter visum est.

Quaeres. Quaenam sit auctoritas conciliorum nationalium et provincialium.

Resp. a) De fide catholica est, concilium nationale per seipsum non esse infallibile. Decretum enim ecclesiae est: „Propositio enuntians . . . convocationem concilii nationalis

unam esse ex viis canonicis, qua finiantur in ecclesia respectivarum nationum controversiae spectantes ad religionem; sic intellecta, ut controversiae ad fidem et mores spectantes in ecclesia quacunque subortae per nationale concilium irrefragibili judicio finiri valeant; quasi inerrantia in fidei et morum quaestionibus nationali concilio competeret: schismatica, haeretica." *Auctorem fidei,* prop. 85.

b) Conciliorum nationalium definitiones *ex se* definitivae non sunt. Notatur enim in *Syllabo* prop. 36.: „Nationalis Concilii definitio nullam aliam admittit disputationem, civilisque administratio rem ad hosce terminos exigere potest."

c) Concilium nationale aut provinciale, Summi Pontificis auctoritate non firmatum, errare in fide potest, *probabile* tamen argumentum veritatis, quin etiam *quandoque probabilissimum,* suppeditat. Cf. Canum, lib. V. cap. IV., ubi et de concilio provinciali, quod Romani Pontificis auctoritas firmaverit; Gotti, *De loc. theol.* quaest. III. dub. V. §. 6.

Quaestio XIII.

De primatu S. Petri.

Christus caput est ecclesiae: Ipse, salvator corporis ejus. Eph. V. 23. *Et ipse est caput corporis ecclesiae, qui est principium, primogenitus ex mortuis: ut sit in omnibus ipse primatum tenens: quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem inhabitare: et per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quae in terris, sive quae in caelis sunt.* Coloss. I. 18—20. Deus autem, qui *erat in Christo mundum reconcilians sibi,* dedit apostolis eorumque successoribus *ministerium reconciliationis* et posuit in eis *verbum reconciliationis.* II. Cor. V. 18, 19. Porro Christus vice sua unum

omnibus *visibiliter* praeesse voluit. Unde primatus; de quo, cum plurimos offendat, diligentius disserendum est. Ita quaeritur

Primo. *Utrum S. Scripturae testimoniis probetur, S. Petrum jurisdictionis primatum divinitus accepisse.*

Secundo. *Utrum idem primatus ex traditione certus sit.*

Tertio. *Utrum beatus Petrus primatum a Christo solus acceperit.*

Quarto. *Utrum beatus Petrus ex ordinatione divina perpetuos habeat in primatu successores.*

ARTICULUS I.

Utrum S. Scripturae testimoniis probetur, S. Petrum jurisdictionis primatum divinitus accepisse.

I. De natura primatus. Primatus, generatim spectatus, est quaedam *praeeminentia.* Primatus autem triplex est, videlicet: *honoris,* cui jura honorifica, verbi causa, locus certus, annexa sunt; — *directionis* seu *inspectionis,* qui non in jure reipublicae gubernandae consistit, sed in munere commisso efficiendi, ut ea, quae ad rempublicam gubernandam pertinent, rite fiant; si quis verbi causa senatui, in quo suprema potestas residet, ad ordinem servandum praesideat; — *jurisdictionis,* qua quis alios, tanquam vere subditos, regit et gubernat. — Primatus igitur beati Petri definiri potest: *praeeminentia suprema tum honoris et directionis tum jurisdictionis in universam ecclesiam.*

II. Petri primatus relate ad Christum. Primatus beati Petri supremum Christi regimen in ecclesiam *non excludit, sed supponit.* S. Thomas docet, Christum, qui est ecclesiae caput invisibile et principale, excellentia triplici Pontificem Summum, qui est ecclesiae *visibile* caput, superare. Nam 1° interior influxus gratiae non est ab aliquo nisi a solo Christo, cujus humanitas ex hoc quod est divinitati conjuncta, habet virtutem justificandi, aliis autem influxus in membra ecclesiae non nisi ad exteriorem gubernationem potest convenire. 2° Christus est caput omnium eorum, qui ad ecclesiam pertinent secun-

dum omnem statum et tempus; Papa est caput totius ecclesiae secundum determinatum statum, prout fideles sunt in statu viatoris, et durante tempore sui Pontificatus. 3° Christus est caput ecclesiae propria virtute et auctoritate; Summus Pontifex, in quantum Christi vicem gerit. III. quaest. VIII. art. 6. — 4° Quapropter Petrus Christi *vicarius,* non *successor* nominatur. Nam successor ille solus vere dicitur, qui ita succedit, ut decessor auctoritatem deposuerit; Christus autem auctoritatem non deposuit, sed e mundi conspectu elatus vicarium, sibi soli subjectum, ecclesiae *visibiliter sub invisibili capite* pascendae reliquit.

III. De habitu S. Petri ad ceteros apostolos ratione apostolatus et ratione primatus. 1° *In apostolatu* Petrus ceterorum apostolorum aequalis fuit. Apostolatus autem complectitur auctoritatem gubernandi fidelis populi, docendi facultatem potestatemque patrandi miracula ad doctrinam confirmandam (S. Thom. *In I. Cor.* XII. lect. III.); eamque jurisdictionis potestatem in orbem universum apostoli a Christo immediate acceperunt. Atque ad omnes apostolos pertinet, quod Angelicus de beato Paulo exponit, videlicet Petrum et ceteros omnes *ratione apostolatus* aliquo modo pares fuisse, non in auctoritate regiminis, sed „in executione auctoritatis“ (In Gal. II. lect. III.) et „quantum ad fidei defensionem“ (II. II. q. XXXIII. art. 4.), quemadmodum ecclesia in *Praefatione* Missae precatur: „*quos* (apostolos) operis tui vicarios, eidem contulisti praeesse pastores.“ Fuisse pares dixi in *exsecutione* auctoritatis; „dedit enim Salvator omnibus apostolis communiter ut exequi possent in eis ad quos mittebantur omnia quae poterat exequi Petrus: puta instituere ecclesias et episcopos, docere, excommunicare, etc.“ (Cajet. *Tract. I. De author. Papae,* c. III.); et quantum ad exsecutionem apostolorum quoque jurisdictio universalis erat secundum loca, personas et objecta. Spectata tamen *in se,* auctoritas alio modo in Petro fuit atque in aliis apostolis; in his ratione apostolatus *delegata* et *extraordinaria,* in illo ratione potestatis regiminis *propria* et *ordinaria.* In *fidei* quoque *defensione* fuit aequalitas; quandoquidem Christus apostolis omnibus immediate dixit: *docete omnes gentes;* de

Paulo Dominus: *vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus.* Act. IX. 15.; cf. Sylvium, In II. II. q. XXXIII. art. 4.

2° *Ratione primatus* et ut supremum totius ecclesiae caput Petrus ceteris apostolis praecellit. Nam *a)* regiminis potestas ipsi tanquam propria concredita est; quamobrem solus Petrus, non alii apostoli, coapostolis suis, sive seorsum singulis sive omnibus simul, leges condere potuit. *b)* Quaecunque pro ecclesia gubernanda ceteris apostolis divinitus concessa sunt ex *gratia speciali* et uti *delegatis,* ea Petro competebant ordinarie et ex *propria Pontificalis officii* auctoritate. *c)* Apostolorum potestas extraordinaria et delegatoria, defunctis apostolis, exspiravit, sed Petri potestas, tanquam ordinaria, et Christi vicario concessa, perpetua est. Cf. Cajet. *De author. Papae et conc.* c. III.

IV. Adversarii. Photiani non pauci S. Petrum apostolorum caput et principem fuisse negant. Marsilius Patavinus a. 1327 ob eum etiam errorem a Joanne XXII. damnatus est. Inter eos, qui novas opiniones saeculi XVI. sparserunt aut sequuntur, alii ne umbram quidem primatus honoris in Petro patiuntur; alii, nominatim ex antiquioribus Melanchton, in sequacibus Isaac Barrow, Anglus, et Meyer, Germanus, *honoris primatum* non rejiciunt. Dupin, *De ant. eccl. discipl.,* Petri praeeminentiam ad honoris primatum, Febroniani ad primatum merae *directionis et inspectionis* coarctatam fuisse, arbitrantur. Patres Vaticani decreverunt: *„Si quis igitur dixerit, beatum Petrum Apostolum non esse a Christo Domino constitutum Apostolorum omnium principem et totius ecclesiae militantis visibile caput; vel eundem honoris tantum, non autem verae propriaeque jurisdictionis primatum ab eodem Domino nostro Jesu Christo directe et immediate accepisse; anathema sit.“* Sess. IV.; Const. *Pastor aeternus,* cap. I.

Thesis: *Ex S. Scriptura constat, beatum Petrum a Christo verae propriaeque jurisdictionis primatum accepisse.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex Matth. XVI. 15—19.,* ubi primatus beato Petro his verbis promittitur: *Dicit illis Jesus: vos autem quem*

me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit: Tu es Christus, filius Dei vivi. Respondens autem Jesus, dixit ei: Beatus es Simon Bar Jona: quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in caelis est. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni caelorum. Et quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis: et quodcunque solveris super terram, erit solutum et in caelis. His autem verbis verae jurisdictionis primatus beato Petro promittitur. Quod ut pateat, probatur *a)* directio verborum Domini ad *solum* Petrum, *b)* pollicitatio supremae jurisdictionis in ecclesiam universam sub metaphora *petrae,* et *c)* sub metaphora *clavium.*

a) Christi verba ad solum Petrum referuntur. 1⁰ Interrogatis omnibus, *vos autem,* Christus, Petrum alloquens, vocabulum „vos" in „tu" mutat. 2⁰ Adjungitur nomen proprium natale, *Simon.* 3⁰ Adjicitur nomen Patris *Bar Jona,* id est, *fili Jonae.* 4⁰ Additur nomen, a Christo Simoni impositum (Joan. I. 42.; Marc. III. 16.), *Petrus.* 5⁰ Dicitur emphatice: *Et ego, κἀγὼ δέ*; quasi diceret: sicut Pater revelavit *tibi de me,* revelo *ego de te;* quae quidem omnia et Christo et Petro personalia sunt. 6⁰ In lingua Syro-Chaldaica, qua Dominus usus est, in utroque inciso, *tu es Petrus* et *super hanc petram* una eademque vox *Kepha* occurrit, uti gallice: *Tu es Pierre, et sur cette pierre;* quo fit, ut *nomen* et *promissa* in *una Petri persona* luculentissime coalescant. Ergo jure Cajetanus: „quibus quaeso verbis describendum fuit ab Evangelista, quod ad solum Petrum erat sermo? . . . non pluribus nec majoribus circumstantiis describuntur et nominantur a notariis personae haeredes, aut legatoriae, quam persona Petri in hoc textu descripta ac nominata est." *De Rom. Pont. institutione,* cap. IV.

b) Pollicitatio supremae jurisdictionis in universam ecclesiam sub metaphora petrae. Solus Petrus peculiari ratione prae ceteris omnibus, etiam apostolis, indicatur tanquam firmamentum universae ecclesiae. Jam vero Petrus non nisi propter auctoritatem specialem sic designari potuit. Ex quo sequitur, ut S. Petro verae jurisdictionis primatus promittatur. *Major*

explicatur. 1° *Firmamentum* peculiare vides ex ipsa voce *petrae,* qua *rupes* significatur, seu *saxum,* brevi, fundamentum stabile (cf. Matth. VII. 24, 25.); firmitas tanta, ut non praevaleant vel *portae inferi,* id est, ipsa civitas potestatis horrendae. Cf. Gen. XXII. 17. et Prov. I. 12. — 2° *Super hanc petram* aedificatur *universa* ecclesia; ait enim Dominus: „ecclesiam *meam*", atque *Christi* ecclesia, ubi vox ecclesiae nulla ratione ad coetum particularem restringitur, regnum Christi in terris, quod est ecclesia *una et universalis,* designat. — 3° Haec denique *petra solus Petrus* dicitur. Parum autem interest, utrum vox „adversus *eam*" ad petram referatur an ad ecclesiam, quae supra petram aedificabitur; quod enim *explicite* affirmatur de ecclesia, id *implicite* de petra affirmatur, *super quam* fundatur ecclesia: in utroque casu *firmitudo in fundamento* est.

Minor probatur. Petrum non nisi *auctoritatis specialis* causa *petram* nominari, tria probant. 1° Sensus obvius metaphorae; quod enim in domo fundamentum est, id in corpore morali seu societate caput et auctoritas. 2° In textu significatur ecclesiae robur a Petro (= petra) pendere pro semper: *non praevalebunt,* hoc est, *nunquam* praevalebunt. Atqui Petrus non nisi *in potestate* potuit pro semper totam ecclesiam sustentare adversus *portas inferi;* potestas enim, non qualitates privatae, ad successores transit. Ergo. 3° Petrus prae omnibus apostolis ratione prorsus peculiari firmitas ecclesiae divinitus appellatur, ut paulo ante probavimus. Atqui non nisi propter auctoritatem regiminis sic appellari potuit. Ergo. *Minor* manifesta est; nam Petrus ceteris apostolis, v. g. beato Jacobo, non adeo *sanctitate* antecelluit, ut solus ecclesiae totius fundamentum petreum haberetur; *sacris scriptis* a S. Joanne superatus est; *scriptis* et *praedicandi virtute* a divo Paulo. Petrus ergo propter potestatem peculiarem tam peculiariter ecclesiae firmitas appellatur.

c) Suprema jurisdictio sub metaphora clavium. 1° *Clavibus* tam usu profano quam S. Scripturae significatur potestas. Ita de potestate suprema Eliacim, summi sacerdotis: *Et dabo clavem domus David super humerum ejus: et aperiet, et non*

erit qui claudat: et claudet, et non erit qui aperiat, Isaias XXII. 22.; pariter de Christo: *Haec dicit Sanctus et Verus, qui habet clavem David: qui aperit, et nemo claudit: claudit, et nemo aperit.* Apoc. III. 7. — 2° Haec potestas est *summa* in terris; etenim per ea verba: „dabo claves *regni caelorum*" *ad omnia* extenditur, quae ad aditum regni pertinent, et *ad omnes;* idque haec confirmant: *quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis,* etc. Omnes igitur viatores parere debent Petro in omnibus pertinentibus ad finem supremum *regni caelorum.*

Ergo ex singulis partibus textus expositi, et magis etiam ex *connexione totius,* primatus jurisdictionis S. Petro promissa evidenter cognoscitur.

Arg. II. *Ex Luca XXII. 31, 32.* Servator pridie quam pateretur beato Petro dixit: *Simon, Simon, ecce satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum: ego autem rogavi pro te ut non deficiat fides tua: et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Porro his verbis primatus jurisdictionis beato Petro demandari videtur. Ergo. Prob. *minor.* 1° Solus Petrus charisma peculiare firmitatis in fide obtinet; legitur enim: „satanas expetivit *vos*"; deinde oratione mutata: „rogavi pro *te*"; „fides *tua*"; „*tu* conversus". Charisma vero peculiare manifestatur ex eo, quod Christus, quem Pater pro ejus reverentia semper exaudit, fidei firmitatem peculiariter pro Simone precatus est. 2° Istud charisma ad *officium speciale* ordinatur: *confirma fratres tuos.* Praescribitur ergo Petro, ut confirmet, ac, vi hujus juris praecipui, ceteris, ut confirmanti pareant. 3° Hoc Petri jus ad ecclesiam universam extenditur: *fratres tuos. Fratres* apostoli erant: *a fortiori* fideles omnes Petro confirmatori committuntur.

Vis hujus argumenti II. magis liquet, si ea, quae de *petra* diximus, colligas. Ea propter S. Thomas ex Theophylacto in hunc locum ait: „corrobora ceteros; cum te Principem Apostolorum deputaverim: *hoc enim decet te, qui mecum robur es et petra* ecclesiae." *Cat. aurea* in l. c.

Arg. III. *Ex Joanne XXI. 15—17.* Christus post resurrectionem discipulis se manifestans ad mare Tiberiadis, dixit

beato Petro: *Simon Joannis, diligis me plus his? Dicit ei: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. Dicit ei iterum: Simon Joannis, diligis me? Ait illi: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. Dicit ei tertio: Simon Joannis, amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio: amas me? et dixit ei: Domine tu omnia nosti: tu scis quia amo te. Dixit ei: Pasce oves meas.* Jam his verbis *a)* soli Petro, *b)* potestas peculiaris et suprema, *c)* in ecclesiam universam datur; quod est potestas jurisdictionis. Ergo. Prob. *minor.*

a) Soli Petro. Petri persona nomine proprio et patris distincte et seorsum ter compellatur: *Simon Joannis.* Praeterea secernitur a ceteris hoc ipso: „Diligis me *plus his;*" id est, non: plus quam navigium, retia, pisces diligis; neque: plus quam hos discipulos diligis; sed: plus quam hi discipuli me diligunt.

b) Potestas peculiaris et suprema. 1⁰ Oraculi solemnitas eminentiam collati muneris satis indicat. 2⁰ Vox *ποιμαινεῖν*, *pascere, regendi* potestatem significat, quemadmodum illi, penes quos regendi potestas, *pascere populum* in Sacris Codicibus haud semel dicuntur; nam de Davide: *Tu pasces populum meum Israel, et tu eris dux super Israel.* II. Reg. V. 2. Cf. Ps. XLVII. 15. etc. 3⁰ Haec institutio supremi pastoris *visibilis* sub Christo rerum adjunctis optime respondet. Christi enim sententia est: *fiet unum ovile et unus pastor.* Christus autem tunc erat ad Patrem reversurus. Itaque ne ovile suo careret pastore, visibile baculum pastoratus *visibilis* Petro tradi oportuit.

c) In ecclesiam universam. Legitur: *agnos meos, oves meas.* Atqui hac enumeratione partium designatur *totum ovile,* id est, universa ecclesia, quae in evangeliis modo *regnum* tum *ovile* appellatur. Et sane aut gregis pars determinata, aut oves aliquae vage indicatae, aut grex totus Petro committitur. Primum et secundum tum textui tum contextui et rerum adjunctis repugnat. Ergo S. Bernardus jure ait: „Cui non planum non designasse aliquas, sed assignasse omnes? Nihil excipitur, ubi distinguitur nihil." *De consid.* lib. VI. cap. VIII.

Arg. IV. *Confirmatio ex factis.* Facta, Petri distinctiva, sunt *a)* nominis mutatio; *b)* locus primus; *c)* praecipuus honor, a Christo praestitus; *d)* actiones quaedam Petri post mortem Domini. Haec autem, praesertim simul sumpta, posito jurisdictionis primatu, optime explicantur. Ergo.

a) Nominis mutatio. 1° Novi nominis impositio, divinitus facta, peculiarem aliquam electionem et vocationem denotare solet; ita Abram appellatus est Abraham, *Gen.* XVII. 5.; Jacob Israel, *Gen.* XXXII. 28.; Osee Josue, *Num.* XIII. 17. Cf. Matth. I. 21.; Luc. I. 31. 2° Christus ipse nominis illius impositionem ut rem gravissimam tractare videtur; prius enim nomen *Petri,* cum Simon primum ei obviam fuit, praedicit: *Intuitus autem eum Jesus, dixit: Tu es Simon, filius Jona: tu vocaberis Cephas,* Joan. I. 42.; deinde nomen Petro imponit: *Et imposuit Simoni nomen Petrus,* Marc. III. 16.; denique a nomine ad rem procedit: *Tu es Petrus,* etc. Matth. XVI. 18. Cf. S. Thom. *In Joan.* I. lect. XV. n. 8. 3° De ipso Christo legitur: *petra autem erat Christus.* I. Cor. X. 4. Quare nomen *Petrus* peculiarem apostoli, cui imponitur hoc nomen, connexionem cum Christo indicare videtur.[1]) 4° Judas hac nota designatur: *qui fuit proditor;* Simon autem hac praerogativa: *qui vocatur Petrus.*

b) Locus primus. Quanquam Andreas in Christo cognoscendo Petrum antecessit tempore, ordine tamen hic in apostolorum catalogis semper primus est. Qua in re tria animadvertenda sunt. 1° Videtur hoc emphatice dictum: *Primus Simon, qui dicitur Petrus,* Matth. X. 2.; dicitur: *primus,* sed non sequitur: *secundus,* etc. 2° Petrus cum apostolis passim sic inducitur: „Simon, *et qui cum illo erant,*“ *καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ;* „Petrus, *et qui cum illo erant,*“ *καὶ οἱ σὺν αὐτῷ; Petrus cum undecim; Petrus et Apostoli.* Marc. I. 36.; III. 17.; V. 37.; Luc. VI. 14.;

---

[1]) Christus imposuit Zebedaei filiis nomen Boanerges, quod est, Filii tonitrui. Marc. III. 17. At Bellarminus: „fuit illud — inquit — potius cognomen, quam proprium nomen. Itaque nusquam postea ab Evangelistis vocantur Boanerges, sed tantum Jacobus et Joannes, ut antea vocabantur.“

VIII. 45.; Joan. XXI. 2.; Act. II. 14. et 37.; cf. Matth. XII. 3.; Luc. VI. 3.; Act. XIII. 13. 3° Sicut Petrus *primus* est, ita Judas ad ultimum locum relegatur. Anomaliae autem Gal. II. 9.: *Jacobus, et Cephas, et Joannes*, necnon *Joan.* I. 44.: *Andreae et Petri,* etiamsi suis propriis causis carerent, regulam, in catalogis *Matth.* X. 2., etc. observatam, non tollerent.

c) *Praecipuus honor, a Christo praestitus.* E nave Petri Christus docet, Luc. V.; Petro promittitur, ipsum fore piscatorem hominum, l. c.; Petri pedes in coena primo abluuntur, Joan. XIII. 6.; ad Petrum de resurrectione Domini mandato speciali defertur, Marc. XVI. 7.; I. Cor. XV. 5.; Petri excessus speciali modo praedicitur, Joan. XXI. 18.; pro Christo et Petro Petrus jubetur solvere staterem unum, Matth. XVII. 26., etc.

d) *Acta Petri post Christi mortem.* Petrus in coenaculo, coetui universo praesidens, apostolorum numerum, Judae pernicie mutilatum, reparandum curat, Act. I.; „utpote fervens, cui grex a Domino concreditus erat, atque ut primus in choro, primus semper sermonem orditur.“ S. Chrysost. *Hom. III. in Act. Apost.* Petrus primus die Pentecostes evangelium Judaeis promulgat, Act. II.; primus evangelium miraculo confirmat, Act. III. 6.; primus revelatione cognoscit tempus conversionis gentilium advenisse, Act. X. 9. et seqq.; in concilio Hierosolymitano primus inter apostolos et seniores, cum magna conquisitio fieret, sententiam profert, Act. XV. 7—12. S. Paulus beatum Petrum praecipuo honore designat, inquiens: *ceteri apostoli, et fratres Domini, et Cephas,* I. Cor. IX. 5.; venit Jerosolymam *„videre Petrum“* (ἱστορῆσαι, id est, studiose videre), et: *„mansi* — inquit — *apud eum diebus quindecim:* alium autem apostolorum vidi (εἶδον) neminem, nisi Jacobum fratrem Domini.“ Gal. I. 18, 19. „Eximius erat (Petrus) — ait S. Chrysostomus — inter Apostolos, os discipulorum, et coetus illius *caput. Ideo* Paulus prae aliis hunc visurus venit.“ *In Joan. Hom.* LXXXVII.

Haec porro, *praesertim simul sumpta,* peculiarem aliquam Petri probant excellentiam, nomine ipso expressam; a Christo, ab apostolis, a Paulo, in ipsis Petri actionibus tam constanter declaratam, ut haec observantia consilio, non casui, tribuenda

sit. Atqui nec aetas major, nec excellentia Petri privata, neque sola dignitas primi inter pares aut primatus honoris, praelationis tam systematicae congruens causa esse videntur. Ergo factis Christi expressa verba confirmantur.

Objectiones.

Obj. I. Constitutum in Petro ecclesiae primatum, eruitur ex hoc promisso: *super hanc petram aedificabo ecclesiam meam,* etc. Atqui petra est Christus, ut docet S. Paulus: *Petra autem erat Christus* I. Cor. X. 4.; rursus: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, praeter id quod positum est, quod est Christus Jesus,* l. c. III. 11. Ergo Petri primatus cavillum est.

Resp. Ad *min.* et probationes *distinguo:* petra est Christus in se et primario, *conc.;* ab alio et secundario, *nego.* Christus est internus auctor fidei, invisibile et principale totius ecclesiae fundamentum. At haec denominatio *petrae* non est simpliciter exclusiva; ita ab ipso Paulo *Ephes.* II. 20. omnes apostoli fundamentum dicuntur. Similiter *Joan.* VIII. 12. Christus ait: *Ego sum lux mundi* atque *Matth.* V. 14.: *Vos estis lux mundi.*

Instabis. In textu allato Christus, dicens: *hanc petram,* seipsum, nulla ratione Petrum, designat. Ergo.

Resp. Nego antec. Legitur enim: „*tu* es Petrus (= Kepha) et *super hanc* (ἐπὶ ταύτῃ) petram" = Kepha. Quis autem asseveret, Christum solemnissime dixisse: *Et ego dico tibi;* deinde: *tu es Petrus;* tum subito ad seipsum, digito scilicet sese monstrantem: *et super hanc petram,* scilicet, *super me,* non super te; demum amoto utique digito: *tibi dabo claves,* etc. Quare ex protestantibus non pauci interpretes *petram* de Petro dictum affirmant. Ita Rosenmüller, Schleussner, Bloomfield, Marsh, Kuinoel, Weiss, Holtzmann, Michaelis.[1])

---

[1]) Michaelis: „quae de digito — inquit — finguntur . . . polemico interpreti adscribi debent, illi (Jesu) non possunt. Ecqui enim foret nexus inter propositiones „tu es Petrus" et „super hanc" . . . si petrae nomine non Petrus, sed Christus exprimeretur? Quod praemium retulisset Petro? Illi simillimum quod vir nobilis referret, quem ita imperator alloqueretur: Ego dico tibi, esse te virum nobilem, et hunc (alium diversumque digito monstrans) nobilem faciam, praediisque locupletabo." Cf. Passaglia, *De praerogativis B. Petri.*

Urgebis. *Super hanc petram* in eam partem potest accipi, ut Petri fides et confessio, non ipse Petrus, petra dici videatur. Ergo.

Resp. *Dist.* antec.: *petra* dicitur Petri persona, fide qualificata, *conc.;* fidei qualitas, *nego.* Et sane fidei professio promissi primatus *occasio* haberi potest, *subjectum* dici non potest. Ostendimus enim, Christi sententiam ad Petri personam referri; praeterea haec ellipsis: Tu es Petrus *per fidem tuam in me*, et super hanc petram *fidei tuae* aedificabo ecclesiam meam" neque ex textu neque ex contextu eruitur.

Dices. S. Petrus, cum interrogarentur omnes, unus omnium nomine respondit. Ergo Christi promissum coetui apostolico et universae ecclesiae factum intelligitur.

Resp. *Transeat* antec. *Dist.* cons.: promissum coetui apostolico et universae ecclesiae factum est, in capite, *conc.;* in se, *nego.* Probavimus Christi promissionem omni, qua fieri potest, perspicuitate in Petri persona determinari. Chorus tamen apostolicus et ecclesia universa promissionis istius, ut *membra in capite*, participes esse dicuntur.

Obj. II. Quod est commune, non distinguit. Atqui tam alii apostoli quam Petrus *fundamentum, confirmatores, pastores* ecclesiae dicuntur. Ergo. Prob. *min.* *a)* Legitur *Ephes.* II. 20. *superaedificati super fundamentum Apostolorum et Prophetarum;* *b)* Paulus *Act.* XVIII. 23. dicitur *confirmans omnes discipulos;* *c)* *Eph.* IV. 11. *pastores, et doctores* recensentur.

Resp. *Dist.* maj.: quod est commune, non distinguit sub eo respectu, quo commune est, *conc.;* sub alio respectu, *nego.* Item *dist.* min.: Petrus et apostoli fundamentum, confirmatores, pastores dicuntur sub diverso respectu, *conc.;* sub eodem, *nego.*

Eadem nomina sub diversis conceptibus res diversas saepissime designant; ita dicitur equus magnus, mons magnus, rex magnus. Probavimus autem, beatum Petrum *ratione peculiari* seorsum a ceteris omnibus fundamentum ecclesiae, confirmatorem et pastorem constitutum esse. Itaque ad probationes singulas *minoris* respondemus. *a)* Apostoli propter apostolatus auctoritatem ecclesiae fundamentum dicuntur, propter supremam regiminis potestatem Petrus solus. *b)* Apostoli dis-

cipulos confirmarunt ex communi apostolatus officio; soli Petro confirmandi etiam apostolos speciale munus demandatur. *c)* Pastores appellantur apostoli omnes, solus Petrus pastor pastorum omnium constitutus est.

Instabis. Saltem eadem potestas clavium apostolis omnibus data est. Ergo. Prob. *antec.* Apostolis omnibus hoc dictum est: *Amen dico vobis, quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in caelo; et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in caelo.* Matth. XVIII. 18. Cf. Joan. XX. 23.

Resp. Dist. antec.: apostolis omnibus data est eadem potestas clavium ratione apostolatus, *conc.;* primatus, *nego.* Ad probationem *dist.:* haec ligandi et solvendi potestas est *potestas clavium* partialiter, *conc.;* totaliter, *nego.* Claves Petro soli sub ea formula absoluta datae sunt, qua suprema regiminis potestas in ipsos apostolos exprimitur: *tibi dabo claves regni caelorum.* Aliis autem non simpliciter *claves,* sed *aliquid clavium;* potestas scilicet ligandi et solvendi, remittendi peccata et retinendi conceditur. „Sed Petro — ait S. Thomas — dedit (Christus) singulariter potestatem remittendi peccata, Matth. 16., ut intelligatur quod ipse prae aliis habet potestatem jurisdictionis.“ *In IV. Sent.* dist. XIX. quaest. I. art. 3. q. 1. ad 1.; cf. dist. XXIV. quaest. III. art. 2. q. 3. ad 1., et Cajetanum, *De Rom. Pont. institutione,* cap. V.

Urgebis. Locus Joannis: *Pasce,* etc. sic exponi potest, ut Christus Petrum certiorem fecerit, eum, etsi lapsum, ab apostolatu non excidisse. Ex Joanne igitur nihil probatur.

Resp. Nego antec. Christus, Petrum solum ter interrogans, etiam negationem Petri triplicem respexerit. At Dominus sic interrogatum non de apostolatu servato certiorem facit, sed „Petro sic humiliato fit finalis commissio ecclesiae“. S. Thomas, *In Joan.* cap. XXI. lect. III. n. 3. Et rationes supra expositae hoc probant, et verba: *plus his,* ad peculiare munus in Petro constituendo haud absurde referuntur. Quibus haec addam: Petrum apostolatum amisisse, nusquam legimus; nec jam nova testificatione apostolatus, *non* amissi, opus erat, cum Servator, apparens apostolis, omnibus dixisset: *Accipite Spiri-*

tum sanctum, etc. Joan. XX. 22. Item angelus resurrectionis dixerat mulieribus: *ite, dicite discipulis ejus, et Petro,* Marc. XVI. 7.

Dices. Quae de Petro peculiariter praedicantur, *partim* personales tantum Petri qualitates, puta majorem studii zelum, animi magnitudinem aut primitias praedicationis designant, uti hoc: *Tu es Petrus* etc.; *partim* exhortatoria sunt, et nullum nisi monendi, adhortandi jus exprimunt, uti haec: *Confirma fratres tuos,* et: *pasce oves meas.* Petrus ergo honore, non potestate, prior apostolis fuit.

Resp. Dist. antecedentis primam partem: haec omnia haberi possunt primatus occasio aut *effectus, conc.;* essentia, *nego.* Non nisi jurisdictionis primatus est objectum adaequatum oraculorum gravium, quibus Petrus totius ecclesiae petra, claviger, confirmator, pastor creatur: quod satis monstrasse videmur.

Nego partem secundam. Verba Christi: *Confirma* et *Pasce* nec esse mere exhortatoria nec monendi tantum potestatem exprimere, supra probavimus; aliae vero Christi sententiae: *Tu es Petrus* et *tibi dabo claves* interpretationem nostram postulant. Denique sicut Christi verba ad apostolos: *Euntes docete — baptizantes,* etc., Domini *mandatum* et *jus* apostolorum, adversariorum etiam sententia, demonstrant, ita textus allati *munus* ac jus beati Petri.

Obj. III. Petrus cum Joanne ab apostolis, qui erant Hierosolymis, in Samariam mittitur. *Act.* VIII. 14. Atqui non mittitur superior. Petrus igitur omnium caput fuisse non videtur.

Resp. Dist. Mittitur Petrus communi fraternoque concilio, *conc.;* apostolorum imperio, *nego.*

Instabis. In concilio Hierosolymitano post Petrum Jacobus verba fecit et conclusit: *διὸ ἐγὼ κρίνω*, *propter quod ego judico*, etc. Act. XV. 19. Ergo Jacobus, non Petrus, concilio praefuit.

Resp. Dist. antec.: Jacobus verba fecit ad obloquendum, *nego;* ad assentiendum, *conc.* Nec enim aliquid in concilio illo factum est, quod primatui videatur contrarium. Cum magna

conquisitio fieret, surgens Petrus Pharisaeorum haeresin rejicit: *Nunc ergo quid tentatis Deum;* quaestionem dirimit: *per gratiam Domini Jesu Christi credimus salvari, quemadmodum et illi;* quo audito res cunctis finita: *Tacuit autem omnis multitudo.* Barnabas et Paulus rem novis factis illustrant, XV. 12.; Jacobus Petri decreto, tanquam fundamento — *propter quod,* διὸ ἐγώ, — conclusionis suae practicae innititur. Nihil autem refert, utrum Jacobus *cum* Petro, et in ejus transiens sententiam, dixerit: *judico,* an *existimo.*[1]) Constat sane, Petrum esse *principem hujus decreti.* S. Hier. *ep.* 44.

Urgebis. Ecclesiae caput ab alio apostolo reprehendi dedecet. At S. Paulus *in faciem* Petro restitit, *quia reprehensibilis erat.* Gal. II. 11.

Resp. Dist. maj.: dedecet ecclesiae caput reprehendi absque causa proportionata, *conc.;* urgente causa, *nego.*

Lex correctionis est ejusmodi, ut „ubi immineret periculum fidei, etiam publice essent Praelati a subditis arguendi. Unde et Paulus — ut addit S. Thomas — qui erat subditus Petro, propter imminens periculum scandali circa fidem, Petrum publice arguit". II. II. q. XXXIII. art. 4. ad 2. In casu Petrus, Judaizantibus nimis indulgens, a Paulo, fratrum ex gentibus scandalum metuente, reprehensus est, non quod *perverse* operatus esset, sed quia *indiscrete.* S. Thomas *Sent. IV.* dist. XXXVIII. q. II. art. 3. ad 2. Hoc etiam alicujus momenti est, quod reprehensori, ad auctoritatem Petri propius accedenti, plus quam ceteris licuit. Jam Paulus erat „par Petro in executione auctoritatis, non in auctoritate regiminis", et „aliquo modo par quantum ad fidei defensionem". S. Thom. *In ep. ad Gal.* cap. II. lect. III. Atque Deus apostolum ad *praedicandum* speciatim gentilibus assignaverat. *Gal.* II. 8. Itaque decuit in quaestione *prudentiae* Paulum Petro *in faciem* (κατὰ πρόσωπον, id est, ei praesenti) *resistere.*

Dices. S. Paulus ait: *mihi enim qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt.* Gal. II. 6. Haec autem sunt verba

---

[1]) Verus sensus vocis κρίνω hoc loco videtur *existimo.* Cf. Act. XXVI. 8. κρίνεται, et II. Cor. V. 14. κρίναντας.

contemnentis eos, *qui videbantur esse aliquid* (*οἱ δοκοῦντες*), inter quos erat S. Petrus. Ergo Paulus est primatui contrarius.

Resp. Dist. min.: haec sunt verba Pauli increpantis perfidos *apostolatus sui* contemptores, *conc.;* contemnentis aut Petrum aut alium apostolum, *nego.* Adversarii, Paulo spreto, Petrum, Jacobum et Joannem per speciem zeli tanquam apostolos authenticos laudabant. Apostolus strenue tuetur apostolatus sui veram *divinam*que originem. Et certe hoc in genere S. Petrus nihil Paulo contulerat; atque apostolus optimo jure dixit: *neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi.* Gal. I. 12. Cf. supra quaest. V. art. 4. obj. 2.

ARTICULUS II.

Utrum primatus S. Petri ex traditione certus sit.

I. De modo, quo patres illos S. Scripturae textus, qui primatum spectant, interpretantur. Hac in re quinque animadvertenda sunt. 1° Ubi multiplex S. Scripturae sensus occurrit, veteres modo sensum *litteralem* seu *historicum,* modo sensum *spiritualem* seu *mysticum* exponunt. 2° Nonnulli inter eos, qui scholam Alexandrinam sequuntur, subtilius interdum quam verius, littera neglecta, mysteria quaerunt. 3° Patres, maxime in concionibus, sensu accommodatitio saepissime utuntur, alias ut vitae moralis viam monstrent, alias ut haereses aetatis suae revincant. 4° Haec omnia, quoniam *exclusive* non dicuntur, sensum litteralem et doctrinam primatus nihil laedunt. Ita patres concilio Nicaeno antiquiores verba: *super hanc petram,* Matth. XVI. 18. de Petro interpretantur; post Nicaenum concilium, cum Arii haeresis prorsus confutanda esset, vox *petram* ad Christum fideique verae professionem adversus errorem Arianum multoties refertur, servato tamen primario sensu et, occasione data, etiam exposito. 5° Cum haeresis adversus primatum primis ecclesiae saeculis non orta esset, patres de primatu obiter potius quam ex professo

tractaverunt; quo factum est, ut apertissima quidem, sed plerumque compendiosa de primatu testimonia reliquerint.

II. Adversariorum sententia. Protestantes haud pauci, cum primatus quaestio veterum auctoritate discutienda esset, nihil aliud fecerunt, nisi patrum judicia neglexerunt aut contorserunt. Multi non negant, magnum honorem Petro a veteribus latum esse; addunt tamen catholicos, cum primatum jurisdictionis adstruant, patrum suffragio non minus temere et falso superbire, quam testimonio verbi Dei. Plures schismatici, etiamsi primatum honoris non rejiciant, *jurisdictionis* primatum olim nullum fuisse contendunt.

Thesis: *Primatus S. Petri ex traditione certus est.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex veterum testimoniis.* Veteres concordissima consensione jurisdictionis primatum Petro tribuerunt. Primatus igitur admitti debet. Prob. *antec. a)* ex Petri titulis, primatum significantibus; *b)* ex sententiis.

a) Ex titulis. S. Petrus appellatur *ecclesiae petra* et *fundamentum.* Tert. *De praescr.* cap. XXII.; Origenes, *In Exod. Hom.* V. 4.; *In ep. ad Rom.* lib. V. cap. X.; S. Cypr. *ep.* 71, 73. n. 11.; *De unit. eccl.* n. 4.; S. Greg. Nyss. *Orat. altera de S. Stephano;* S. Basil. *In Is.* cap. II. n. 66.; S. Chrys. *Hom. III. de poenit.* n. 4. — *Caput totius fidei, quin etiam apostolorum.* Conc. Ephes. Act. III. — *Claviger* et *janitor caeli.* S. Hil. *Tract. in ps.* CXXXI. n. 4.; S. Cyrill. Hieros. *Catech.* XVII. n. 27.; S. Ephraem, *Or. in S.S. Apost.* — *Princeps* (ὁ ἔξαρχος) et *caput apostolorum.* Orig. *In Luc. Hom.* XVII.; S. Hilar. *In Matth.* VII. 6.; S. Cyr. Hieros. *Catech. myst.* II. n. 19. (*Πέτρος ὁ κορυφαιότατος καὶ πρωτοστάτης τῶν ἀποστόλων*); S. Greg. Naz. *Poem. de seipso;* S. Epiph. *Adv. haer.* n. 7.; Conc. Ephes. *Act.* II., etc. Et apud S. Chrysost. *In illud, hoc scitote,* etc. n. 4.: „Petrus itaque *chori illius coryphaeus, os apostolorum omnium, caput illius familiae, orbis totius praefectus, fundamentum ecclesiae.*“

b) Ex sententiis veterum. Origenes in ep. ad Rom. VI.

lib. V. 10.: „Petro cum summa rerum de pascendis ovibus traderetur, et super illum velut super terram fundaretur ecclesia, nullius confessio virtutis alterius ab eo nisi charitas exigitur.“ *S. Cyprianus*: „Super illum unum aedificat ecclesiam suam et illi pascendas mandat oves suas.“ *De unit. eccl.* n. 4. *S. Hieronymus:* „Inter duodecim unus eligitur, ut, capite constituto, schismatis tolleretur occasio.“ *In Jovin.* lib. I. 26. *S. Chrysost.:* „Dicit ei (Jesus): *Pasce oves meas* . . . fratrum ei praefecturam committit.“ *In Joan. Hom.* LXXXVIII. *S. Leo M.:* „De toto mundo unus eligitur Petrus qui et universarum gentium vocationi, et omnibus apostolis, cunctisque ecclesiae patribus praeponatur; ut quamvis in populo Dei multi sacerdotes sint multique pastores, omnes tamen proprie regat Petrus, quos principaliter regit et Christus.“ *Serm. III. de assumpt. sua.*

Egregium et illud *S. Ephraemi Syri:* „Simon discipule mi, ego te constitui fundamentum ecclesiae sanctae, Petram vocavi te antea quia tu sustinebis totum meum aedificium; tu es inspector eorum, qui aedificant mihi ecclesiam in terris; si quid reprobum aedificare velint, tu fundamentum reprimas eos; tu es caput fontis a quo hauritur doctrina mea, tu es caput discipulorum meorum; per te omnes gentes potabo; tui est suavitas illa vivifica quam largior; te elegi ut sis in mea institutione velut primogenitus et haeres efficiaris thesaurorum meorum; claves regni mei dedi tibi. Ecce principem te constitui super omnes thesauros meos.“ *Sermo IV. in hebdom. sanct.* n. 1.

Arg. II. *Ex antiquis monumentis.* Picturae, sculpturae, inscriptiones antiquissimae Petrum exhibent cum *attributis* et sub *typis,* ut suprema potestas penes eum fuisse facile intelligatur. Factum paucis illustrabo.

a) Attributa sunt *claves,* in quibusdam sarcophagis et musivis; sunt claves signum supremae illius potestatis, etiam inscriptionibus antiquis expressae, ut his in imagines S. Petri:

Janitor hic caeli est, fidei petra, culmen honoris,
Sedis Apostolicae rector et omne decus.

Solve jubente Deo terrarum, Petre, catenas,
Qui facis, ut pateant coelestia regna beatis.

De Rossi, *Inscript. Christianae Urbis Romae,* t. II. p. 68. et 80. — *Virga* quoque insigne potestatis Petri. Scilicet Christus in antiquis monumentis virga seu baculo Lazarum tangit, ut resuscitetur; impletas hydrias aqua, ut aqua vinum fiat, etc. Haec porro virga, *potestatis symbolum*, nulli unquam apostolo tribuitur, sed saepe Petro; haud dubie, quod ipsi, tanquam Christi vicario, regendi munus concreditum est.

b) Typus celeberrimus beati Petri *Moyses.* Cernis in coemeteriis et in sarcophagis frequentes imagines Moysis. Jam vero in monumentis pro Moyse plus semel Petrus substituitur, v. g. in aliquo vitro aureo apud Garrucci *Vetri* 2. tav. X[9], ubi conspicitur Moyses petram virga percutiens, atque ne typi sensum ignores, adscribitur: *Petrus.* Parallela videntur illa monumenta, quae exhibent Christum, de caelo volumen Petro porrigentem, inscriptione adposita: *Lex.* Ita *Dominus legem dat,* ut quondam Moysi. *Exod.* XXXI. 18.; *Deut.* IX. 10. S. Augustinus interpres sit: „Petrus . . . factus est pastor ecclesiae, sicut Moyses . . . factus est rector illius synagogae.“ *C. Faustum,* lib. XXII. cap. LXX. Item Macarius Magnus: „Moysen excepit Petrus, cui nova ecclesia Christi ac verum sacerdotium commissum est.“ *Hom.* XXVI. n. 16. — Itaque Petri primatus de caelo est; quod in antiquissimo catalogo Romanorum Pontificum his verbis exprimitur: *Passus est Dominus noster Jesus Christus . . . et post adscensum ejus beatissimus Petrus episcopatum suscepit.* Verba sunt aut Hippolyti, redactoris catalogi (235), aut Philocali, compilatoris (354). De Rossi, *Bull. di arch. christ.* 1868 et 1887; Duchesne, *Le Liber pontificalis,* t. I. p. 2—8.; Kraus, *Real-Encykl.* in verbo *Moses*; Wilpert, *Principienfragen der christl. Archaeol.* § 16.

Arg. III. *Schismaticorum testimonia.* S. Petrus in libris liturgicis ecclesiae Photianae seu Graeco-Russicae titulis insignitur, qui ex iisdem libris explicati primatum Petri confirmant.

a) Tituli S. Petri sunt: 1° petra et fundamentum; 2° petra ecclesiae; 3° petra fidei; basis fundamentalis fidei; 4° basis ecclesiae; 5° basis apostolorum; 6° coryphaeus et primus apostolorum; summus coryphaeus apostolorum; 8° primus princeps apostolorum; 9° pastor dominicus omnium apostolorum; 10° cla-

viger regni caelorum; 11° praepositus ecclesiae et praesidens; 12° protothronus,[1]) etc. Atqui tituli isti, praecipue simul sumpti, tales sunt, ut hymnographus catholicus Petri primatum carmine magis pio non celebret.

b) Titulorum, quos recensuimus, explicatio in libris liturgicis ecclesiae Photianae. In istis libris liturgicis proferuntur 1° ad distinguendum S. Petrum a S. Paulo et ceteris apostolis; 2° ad explicandos favores quosdam, Petro peculiariter concessos, et actus nonnullos jurisdictionis supremae, a Petro patratos. Ergo liturgia Graeco-Russica Petri primatum vere agnovit. Prob. *antec.*

1° Tituli memorati sunt *distinctivum* S. Petri. Etenim primo de Petro dicuntur tanquam ipsius proprium et antonomastice; ita apostolus ille, nullo nomine addito, vocatur *coryphaeus*, *ὁ Κορυφαῖος*. Deinde, si nonnulli ex istis titulis sensu latiori quandoque aliis attribuantur, de Petro tam *peculiariter* dicuntur, ut propriis aliorum apostolorum titulis opponantur; v. g. „O Petre, *petra et fundamentum*, et Paule, *vas electionis*"; item de Petro et Paulo: „illi (Petro) *traditae sunt claves regni caelorum*, hic *raptus est in caelum.*" Denique solus Petrus simpliciter appellatur *basis* (*κρηπίς*) *apostolorum, basis suprema* (*κορυφαία κρηπίς*) *apostolorum.*

2° Ex titulis, utpote qui non sint nomina sine re, privilegia et actus Petri explicantur. Ita in Officio 29. Junii ad

---

[1]) 1° *πέτρα καὶ κρηπίς;* 2° *πέτρα τῆς Ἐκκλησίας;* 3° *πέτρα τῆς πίστεως; κρηπὶς τῆς πίστεως;* 4° *κρηπὶς τῆς Ἐκκλησίας;* 5° *κρηπὶς τῶν Ἀποστόλων;* 6° *κορυφαῖος καὶ πρῶτος τῶν Ἀποστόλων;* 7° *κορυφαιότατος τῶν Ἀποστόλων;* 8° *τῶν Ἀποστόλων προεξάρχων;* 9° cf. textum Slavonicum apud Tondini; 10° *κλειδοῦχος τῆς οὐρανῶν βασιλείας;* 11° *προστάτης Ἐκκλησίας καὶ πρόεδρον;* 12° *ὁ πρωτόθρονος.* Cf. Tondini de Quarenghi, *The primacy of S. Peter demonstrated from the liturgy of the Greco-Russian Church;* Card. Pitra, *Hymnographie de l'Église grecque.* — Ex aliis liturgiis testimonia de primatu protulerunt Azarian, *Ecclesiae armenae traditio de Rom. Pontif. primatu*, Romae 1870; Joseph David, *Antiqua Ecclesiae syro-chalduicae traditio circa Petri apostoli, ejusque successorum Romanorum Pontificum, divinum primatum;* Khayyath, *Syri Orientales, seu Chaldaei, Nestoriani, et Romanorum Pontificum primatus.*

Matutinas legitur: „tibi . . ., *ut eras* (ὡς) *praesidens* apostolorum primo Christus post resurrectionem apparuit[1])"; rursus: „*ut erat supremus* inter apostolos, primus doctor et praedicator verbi Dei exstitit."[2]) Quin imo S. Andreas hoc modo invocatur: „Ut es (Ὡς) primus vocatus apostolorum, *et frater coryphaei,* ora", etc.[3]) Denique in Officio 18. Februarii S. Leo, Papa, celebratur uti *ditatus illius praesidentiae.*[4]) Sententiis ergo Photianae quoque ecclesiae affirmatur, Petrum esse *pastorem supremum rationalium ovium.*[5])

Objectiones.

Obj. I. Patres non pauci, Augustinus, *Retract.* lib. I. cap. XXI., Hieronymus, *In Matth.* VII. 26. etc. docent, Petrum *Matth.* XVI. 18. a *petra* dici, quae est Christus, atque *super hanc petram,* hoc est, super Christum aedificari ecclesiam. Ergo patres illi verbis Christi ad Petrum primatum promitti non existimaverunt.

Resp. Dist. antec.: haec aliquorum patrum expositio est coordinata, *conc.;* exclusiva, *nego.* Et *nego* conclusionem. S. Thomas, *Expos. in Matth.* cap. XVI. utramque interpretationem conjungens ait: „Sed quid est? Estne Christus et Petrus fundamentum? Dicendum, quod Christus secundum se, sed Petrus inquantum habet confessionem Christi, inquantum vicarius ejus." Itaque *a)* patres in sua interpretatione quandoque *causam efficientem* petrae et petram principalem magis quam petram secundariam respexerunt. *b)* Id facilius fieri potuit, quod *Petrus* et *Πέτρος* speciem nominis, *a petra* derivati, prae se ferebant; at Syro Chaldaice utrobique unam prorsus eandemque vocem *Kepha* usurpatam vidimus. *c)* Patres illa

---

[1]) Tondini, o. c. p. 30.

[2]) Tondini, o. c. p. 31., et slavonice, p. 175.

[3]) Tondini, o. c. p. 82.

[4]) Tondini, o. c. p. 143.: *τὴν τούτου προεδρείαν πλουτήσας.*

[5]) Ita in Officio Graeco-Russico 29. Junii Christus dicitur constituisse Petrum: *ἀρχιποίμενα τῶν λογικῶν προβάτων.* Tondini, o. c. p. 126. Photius pariter *ep.* 178. *τῆς οἰκουμένης προστασίαν* in Petro veneratur. Cf. Hergenröther, *Photius* III. p. 336—337.

petrae de Christo interpretatione praesertim usi sunt, ut Ariana haeresis similesque errores exstirparentur. *d)* Revera patres antenicaeni omnes *petram* de Petro exposuere;[1]) postnicaeni *petram* de Christo ita interpretati sunt, ut veterum etiam expositionem pro opportunitate tuerentur.

Instabis. S. Augustinus ait: „scio me postea saepissime sic exposuisse quod a Domino dictum est: Tu es Petrus . . ., ut super hunc intelligeretur quem confessus est Petrus dicens: Tu es Christus filius Dei vivi . . . Non enim dictum est illi: Tu es petra, sed tu es Petrus. Petra autem erat Christus.“ *Retract.* lib. I. cap. XXI. Ergo Augustini sententia Christus exclusive *petra* ecclesiae nominatur.

Resp. Dist. antec.: Augustinus loquitur *positive, nego; dubitative, subdist.:* errans in etymologia, *conc.;* addubitans de primatu, *nego.* Responsio ex sequentibus certa est. *a)* S. Augustinus dubitative loquitur; ait enim: „Harum autem sententiarum, *quae sit probabilior,* eligat lector.“ *b)* Erravit in etymologia. En ejus argumentatio: „Non enim dictum est illi: Tu es *petra,* sed tu es *Petrus;*“ item *In Joan.* 125. n. 5.: „Petrus a petra, sicut non Christus a Christiano, sed Christianus a Christo.“ At in originali nulla agnominatio, utrobique *Kepha.* Neque πέτρος et πέτρα re, sed terminatione tantum differunt. *c)* Augustinum primatui non adversari tum ex multis liquet praeclarisque sententiis, quibus sanctus primatum in suis scriptis commendat; tum ex ipso loco, qui objicitur. Christus videlicet fundamentum ecclesiae, Petro non excluso, dicitur; *Petrus* peculiari ratione a *petra,* quae est Christus, designatur. Itaque vetustior Augustini expositio, qua *petram* de Petro interpretatus est (Contr. epist. Donati), et ista posterior sententia minus ipsa re quam significandi modo differunt. S. Thomas Augustini mentem assecutus ait: „Christus secundum se; sed Petrus . . . inquantum vicarius ejus.“ L. c.

Urgebis. Nonnulli patres, ut S. Hilarius, *De Trin.* VI. 36.,

---

[1]) Tert. *Praescr.* cap. XXII.; Orig. *In Exod.* V, 4.; Hippol. *In S. Theoph.* n. 9.; Cyprian. *Ep.* 71.; Firmill. *Ep.* ad Cyprian. 16.; Stephanus, Papa, ap. Firmill. 17.

fidem Petri, seu confessionem Petri dicunt esse *petram*. Ergo persona Petri petra dici non debet.

Resp. Dist. antec.: ista patrum nonnullorum expositio spectat petram formaliter, *nego;* causaliter, *subdist.:* exclusive, *nego;* secus, *conc.* Patres interdum fidem, tanquam *causam meritoriam* primatus beati Petri, extollunt. Id autem minime fecerunt, ut petram, *in se et formaliter* consideratam, excluderent, sed ut Incarnationis praedicandae occasionem adversus haereses arriperent, uti S. Hilarius in opere, quod *De Trinitate* inscribitur. Deinde patres non solum aliis locis primatum docent, verum interpretationem utramque nonnunquam conjungunt. Ita S. Hilarius, *De Trin.* VI. 36.: „Super hanc igitur confessionis petram ecclesiae aedificatio est . . . Haec fides regni caelestis habet claves . . . Hinc regni caelorum habet (Petrus) claves, hinc terrena ejus judicia caelestia sunt.“ Patres denique ita de fide exponentes, fidem *concrete* in Petro, *non in abstracto,* considerant; quare S. Hieronymus *ep.* 61. affirmare non dubitat, super aquas non Petri corpus ambulasse, sed fidem.

Obj. II. S. Augustinus: „Propter ipsam — inquit — personam quam totius ecclesiae solus gestabat (Petrus), audire meruit: *Tibi dabo claves regni caelorum.* Has enim claves non homo unus sed unitas accepit ecclesiae.“ *In nat. S.S. Apost. Petri et Pauli* serm. I. Ergo, quoniam claves ecclesiae, non Petro, datae sunt, ex verbis: *tibi dabo claves,* nihil concluditur.

Resp. Dist. antec.: claves *non unus* accepit *sibi soli reservandas, conc.;* non unus *aliis communicandas, nego.* S. Augustinus, quod et alii patres ante ipsum contra Montanistas et Novatianos peregerant, eo loco, qui nobis objicitur, fideles docet, claves ligandi solvendique peccata cum Petri *persona* ablatas non fuisse ab ecclesia. Quare in sermone 149. *De diversis* Novatianos convellit, inquiens: „Aut non sunt istae in ecclesia claves, ubi peccata quotidie dimittuntur?“ Similiter S. Ambrosius, *Enarr. in ps.* XXXVIII. 37.: „Tibi dabo claves regni caelorum. Hoc Novatianus non audivit, sed ecclesia audivit; ideo ille in lapsu, nos in remissione.“

Instabis. Rursus Hipponensis: „Petrus in multis locis Scripturarum apparet, quod personam gestat ecclesiae, maxime

illo in loco, ubi dictum est: *Tibi dabo claves regni caelorum.*" *Serm.* 149. Petrus igitur nihil peculiare adeptus est.

Resp. Dist. antec.: Petrus ecclesiae personam gestavit, ut princeps, *conc.;* ut ceterorum aequalis, *nego.* S. Augustinus: „Petrus — inquit — a petra cognominatus beatus, ecclesiae figuram portans, *apostolorum primatum tenens.*" *Sermo* 76. Item: „Cujus (ecclesiae) ille agnoscitur gessisse personam *propter primatum* quem in discipulos habuit," *In ps.* CVIII.; atque iterum: „Ecclesiae Petrus Apostolus *propter Apostolatus sui primatum* gerebat figurata generalitate personam." *De bapt.* lib. II. cap. I.

Urgebis. Patres docent omnes apostolos fuisse aequales cum Petro in potestate. Inter quos S. Cyprianus: „Hoc erant utique Apostoli quod fuit Petrus, pari consortio praediti et honoris et potestatis." *De unit. eccl.*

Resp. Dist. antec.: apostoli hoc erant quod Petrus in apostolatu, *conc.;* in primatu, *nego.* S. Cyprianus eo loco *apostolatus* paritatem considerat; hinc orditur a verbis, quibus Christus apostolos *omnes* in mundum misit. „Quamvis — inquit — Apostolis omnibus post resurrectionem suam *parem potestatem tribuat et dicat: Accipite Spiritum sanctum*", etc. Ecce apostolatus. Sed de primatu haec addita: „*tamen* ut unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit." Neque Petrus *symbolum* duntaxat unitatis, sed *causa* est; nam „una ecclesia — Cyprianus ait — et cathedra una *super Petrum* Domini voce *fundata*". *Ep.* 40. Quapropter ecclesiam Romanam vocat „ecclesiam *principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est*". *Ep.* 55. Item: „*Super Petrum aedificavit ecclesiam suam,* unde unitatis originem et instituit et ostendit." *Ep.* 70. et 73. Petrus ergo sub Christo, causa principali, firmitatis et unitatis ecclesiae causa instrumentalis est; at causa unitatis esse sine primatu nequit.

Dices. Jacobus etiam et Paulus aliquoties ceteris anteponuntur. Paulus enim a Chrysostomo, *Hom. III. in Matth.*, „Apostolorum maximus" vocatur et „primus omnium". Ergo Petrus non fuit omnibus superior.

Resp. Dist. antec.: patres isti respexerunt primatum, *nego;* labores aliaque merita, *conc.* Et *dist.* conclusionem: Petrus non fuit omnibus superior, doctrina, praedicatione, sanctitate, etc. *transeat;* potestate, *nego.* Nihil obstat, quominus apostolus aliquis sub eo respectu, quo excelluerit, primus habeatur; sed Petrus solus *simpliciter* primus est. Ita S. Thomas docet, beatum Paulum superasse apostolos omnes laborando, praedicando, tribulationes sustinendo. *Expos. in ep. I.* ad Cor. XV. lect. I. Nec tamen rejectus ab Angelico primatus est.

ARTICULUS III.

Utrum S. Petrus primatum a Christo solus acceperit.

I. Status quaestionis. Controversia est de aequalitate inter S. Petrum et Paulum. Aequalitas autem triplex hic distinguenda, scilicet *primatus, apostolatus* et *episcopatus Romani.* De Paulo, coepiscopo Petri Romano, jam non agitur; quaedam apostolatus aequalitas in „executione auctoritatis“ et in „defensione fidei“, secundum ea quae art. 1. praefati sumus, haud ambigue conceditur. Rejicimus autem omnimodam aequalitatem inter S. Petrum et S. Paulum sine subordinatione Pauli ad Petrum ratione primatus.

II. Error damnatus. Omnium primi Martinus de Barcos et Antonius Arnauld S. Paulum in communionem primatus adsciverunt, edictis eodem anno (1645) operibus. Ille inscripsit *De la grandeur de l'église Romaine établie sur l'autorité de Saint Pierre et Saint Paul*; hic *De l'autorité de St. Pierre et de St. Paul, résidant dans le Pape leur successeur.* Innocentius X. *decr. S. Inquis.* 25. Jan. 1647 hanc propositionem *haereticam* censuit ac declaravit: „S. Petrus et S. Paulus sunt duo Ecclesiae principes qui unicum efficiunt, *vel* sunt duo Ecclesiae catholicae coryphaei ac supremi duces summa inter se unitate conjuncti, *vel* sunt geminus universalis Ecclesiae vertex qui in unum divinissime coaluerunt, *vel* sunt duo Ecclesiae summi pastores ac praesides qui unicum caput constituunt, ita explicatam, ut ponat omnimodam aequalitatem inter

S. Petrum et S. Paulum sine subordinatione et subjectione S. Pauli ad S. Petrum in potestate suprema et regimine universalis Ecclesiae."

Thesis: *S. Petrus primatum solus accepit.*

Argumenta.

Arg. I. Quod gratis asseritur et tam S. Scripturis quam aliis testimoniis omnibus contradicit, falsum est. Hujusmodi autem est exposita opinio de ecclesia bicipiti. Et sane *a)* ne minima quidem primatus Paulini mentio fit sive in evangeliis sive in apostolorum epistolis aut quacunque Scriptura sancta. *b)* Textus omnes, quibus supremam Petri potestatem probavimus, a quovis Pauli primatu sunt alienissimi. *c)* In veterum testimoniis haec frequentia sunt, quibus affirmant, Petrum caput esse apostolorum *omnium;* ab *uno* Petro exoriri unitatem ecclesiae.

Arg. II. Quod est per se unum, est causa unitatis convenientius quam multi uniti. S. Thom. I. q. CIII. art. 3. Jam primatus unitatis causa instituta est. Igitur a principio necessum fuit, ecclesiam gubernari ab uno.

Objectiones.

Obj. I. Hoc vetus est: „O Roma felix, quae duorum *principum,* — es consecrata glorioso sanguine"; item Paulus ab aliis, uti a patribus concilii Florentini, *princeps* appellatur. Primatus ergo Petri singularis non fuit.

Resp. Dist. antec.: Petrus et Paulus duo sunt principes diversa ratione, *conc.;* uterque ratione primatus, *nego.* Id quidem et Venantius Fortunatus canit: „Princeps *clave* Petrus, primo quoque dogmate Paulus" (Lib. IX. carm. 2.); similiter illud:

Inter Apostolicas radianti luce coronas,
Doctior hic monitis, celsior ille *gradu.*

Instabis. Pontifices Maximi „Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli successores" ipsi se vocant, eorumque auctoritate in decretis gravioribus sese suffultos affirmant. Haec autem praxis non nisi ex bicipiti primatu orta videtur.

Resp. Dist.: ejusmodi decretorum formulae sensu latiori intelligendae sunt, *conc.;* strictiori sensu, *nego.* Labor unus ac martyrium, cum beatos apostolos Romae conjunxerint, illarum formularum est ratio valde congruens. Ita S. Leo M.: „*Isti* sunt, qui te (Roma) ad hanc gloriam evexerunt, ut . . . *per* sacram beati *Petri sedem* caput orbis effecta, latius praesideres religione, quam dominatione terrena.“ *In natal. apost. Petri et Pauli.* Pontifices quandoque non Pauli solum, verum etiam *omnium* sanctorum auctoritatem invocant, ut S. Nicolaus M. contra Photium et Alexander II., *ep.* 9. Ecquis jam viderit totidem capita ecclesiae?

Obj. II. Frequens est, ut in monumentis antiquis Paulus ad dexteram, Petrus laeva locatus videatur. Ergo veteres omnimodam aequalitatem inter Petrum et Paulum profitentur.

Resp. Transeat antec.; *nego* conseq. *a)* De Rossi existimat dispositionem illam dexterae et sinistrae exigui momenti esse, utpote quam artifices saepe neglexerint. Ita quandoque S. Agnes dextram, B. V. Maria sinistram tenet; maritus saepe ad sinistram uxoris visitur; in templo capitolino et in omnibus fere monumentis antiquis Juno, dea major, ad sinistram Jovis collocata est, Minerva ad dextram. Quin etiam in bullis Romanorum Pontificum S. Paulus ad dextram conspicitur.

b) Archaeologi in eo genere duplicem imaginum seriem distinguunt, unam, in qua *conceptus ordinarius* dextrae et sinistrae retinetur, alteram, in qua *sensus symbolicus* praevalet. Nempe apud Varronem haec: „a deorum sede cum in meridiem spectes, *ad sinistrum* sunt *partes mundi exorientes, ad dextram occidentes*“. Jam vero Petrus magis Judaeis praedicavit, hoc est, Orienti, Paulus potissimum gentilibus seu Occidenti, juxta illud: *creditum est mihi Evangelium praeputii*, *sicut et Petro circumcisionis.* Gal. II. 7. Quapropter in imaginibus symbolicis dextra Paulo verissime assignari potuit, sicut in prima serie consuevit assignari Petro. Alias explicationes symbolicas videsis apud S. Petrum Damian. Opusc. XXXV. et de bullis Pontificiis S. Thom. *In Gal.* cap. I. lect. I.

ARTICULUS IV.

Utrum beatus Petrus ex ordinatione divina perpetuos habeat in primatu successores.

Status quaestionis. Apostolica potestas, praeter potestatem episcopalem *ordinariam*, quam continebat, praerogativas complectebatur *extraordinarias*, quibus apostoli ecclesiae ubique propagandae operam navare possent. Haec vero potestas, cum *extraordinaria* esset ac niteretur in necessitate *exorientis* ecclesiae, apostolis mortuis, non permansit. Haec igitur thesis non est de potestate Petri extraordinaria, sed de primatu, quem, non *inchoantis* duntaxat ecclesiae causa, sed societati Christianae regendae simpliciter institutum, in ecclesia per legitimos Petri successores usque ad mundi finem continuari credimus. Adversus acatholicos, ex quibus vel mitiores, qui Petri primatum fortasse non rejiciunt, successores Petri aversantur, patres Vaticani decretum ediderunt: „Si quis ergo dixerit, non esse ex ipsius Christi Domini institutione seu jure divino, ut beatus Petrus in primatu super universam Ecclesiam habeat perpetuos successores; aut Romanum Pontificem non esse beati Petri in eodem primatu successorem; a. s.“ Sess. IV. cap. II. De parte autem decreti ultima, et *quis* Petri successor sit, quaestione sequenti disseremus.

Thesis: *S. Petrus ex ordinatione Christi perpetuos habet in primatu successores.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex perpetuitate ecclesiae.* Ecclesiae essentia non mutatur. Primatus autem ad ecclesiae essentiam pertinet. Ergo primatus est perpetuus. At Petrus in propria persona primatum gerere desiit. Primatum igitur exercet per successores. Revera nihil potest ordinatae societati esse magis essentiale quam principatus et caput aliquod; et quoniam constat nunquam fore ut *portae inferi praevaleant* adversus ecclesiam,

permanere necesse est *petram*, super quam a Christo *aedificata* est. Cf. Matth. XVI. 18.; S. Thom. *C. Gent.* IV. cap. LXXVI.

Arg. II. *Ex necessitate primatus.* S. Thomas primatus perpetuitatem his duobus argumentis probat. *a)* Ubicumque sunt multa regimina ordinata in unum, oportet esse aliquod universale regimen supra particularia regimina; alias non posset esse colligatio ad unum. Atqui tota ecclesia est unum corpus omniumque particularium ecclesiarum oportet esse colligationem ad unum. Ergo debet esse aliqua potestas regitiva respectu totius ecclesiae: et haec est potestas Romani Pontificis. S. Theol. Suppl. q. XL. art. 6.

b) „Nulli dubium esse debet quin Ecclesiae regimen sit optime ordinatum, utpote per eum dispositum per quem *Reges regnant et legum conditores justa decernunt*, Prov. VIII. 15. Optimum autem regimen multitudinis est ut regatur per unum; quod patet ex fine regiminis, qui est pax; pax enim et unitas subditorum est finis regentis; unitatis autem congruentior causa est unus quam multi. Manifestum est igitur regimen Ecclesiae sic esse dispositum ut unus toti Ecclesiae praesit.“ *C. Gent.* IV. cap. LXXVI.

Arg. III. *Ex traditione.* Ex veterum de Romano Pontifice testimoniis nosse licet, quid de primatus perpetuitate sentiant Remittentes autem lectorem ad quaestionem sequentem, aliquos tamen testes adducimus. *S. Ambrosius:* „Ubi ergo Petrus, ibi ecclesia.“ *In ps.* XL. 30. — *Petrus Chrysologus:* „Petrus semper in propria sede et vivit et praesidet.“ *Ep. ad Eutych.* — *Leo M.:* „Petrus sedi suae praeesse nunquam desinet.“ *Serm.* V. 4. — Patres Ephesinae synodi: „Qui (Petrus) ad hoc usque tempus et semper in suis successoribus vivit et judicium exercet.“ Act. III. — Permulta praeterea in hoc genere dicta sunt a patribus, primatum *unitatis causa* Petro datum affirmantibus; inter quos S. Cyprianus, *De unit. eccl.* et *Ep.* 37.; Optatus Milev. *Contra Parmen.* VII. 4.; Hieronymus, *Adv. Jovinian.* I. 4.; Pacianus, cujus haec sententia: „ad unum ideo, ut unitatem formaret ex uno.“ *Ep.* 3.

Objectiones.

Obj. I. Primatus donum est Petri personale. Exstinctus est igitur cum persona Petri.

Resp. Dist. antec.: primatus est donum Petri personale, id est, non competit aliis apostolis aut fidelibus, *conc.;* est donum privatum, non publicum, *nego.* Principatus Petro datus est ad bonum reipublicae Christianae, quae ex indole sua rectorem exquirit.

Instabis. Apostolatus etiam ad bonum ecclesiae pertinuisse censendus est. Jam apostolatus in ecclesia non permansit. Exspiravit ergo cum Petro primatus.

Resp. Dist. maj.: apostolatus pertinebat ad bonum ecclesiae, tanquam medium extraordinarium, *conc.;* ordinarium, *nego.* Et *dist.* minorem: apostolatus non permansit quantum ad potestatem extraordinariam, *conc.*; quantum ad ordinariam, *nego.* Ecclesiae in debilitate sui exordii potestas extraordinaria apostolorum opus erat, ut propagaretur; propagata primatu carere non potuit, ne dilatatum regnum unitate sua orbaretur.

Obj. II. Paulus vivam ecclesiae imaginem nobis depingens ait: *quosdam quidem posuit Deus in ecclesia primum Apostolos, secundo Prophetas*, etc. I. Cor. XII. 28. Cf. *Ephes.* IV. 11. Unum vero omnibus praeesse non addit. Ergo Paulus primatum ecclesiae essentialem esse non putavit.

Resp. Dist. maj.: S. Paulus nominat charismata, *conc.;* gradus hierarchicos recenset, *nego. Dist.* min.: apostolus de primatu nihil addit, quia de hoc agendum non fuit, *conc.;* quia primatum non admisit, *nego.* S. Paulus, etsi regiminis potestatem attingit his verbis: *Primum Apostolos,* internum potius ac mysticum ecclesiae temperamentum quam ordinationem externam considerat; quare subjungit: *Aemulamini autem charismata meliora. Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.*

Obj. III. Ecclesiae unitas servari potest, si sui singulis ecclesiis assignantur episcopi. Ergo primatus est superfluus.

Resp. Dist. antec.: eo modo servari potest unitas ecclesiae particularis, *transeat;* ecclesiae universalis, *nego.* Jure S. Thomas: „Manifestum est autem quod, quamvis populi distin-

guantur per diversas dioeceses et civitates, tamen, sicut est *una ecclesia*, ita oportet esse *unum populum Christianum*. Sicut igitur in uno speciali populo unius ecclesiae requiritur unus Episcopus, qui sit totius populi caput, ita in toto populo christiano requiritur quod unus sit totius ecclesiae caput.“ *C. Gent.* lib. IV. cap. LXXVI.

Instabis. Christus totius ecclesiae caput est. Ergo primatus est supervacaneus.

Resp. Christus est caput invisibile. At ecclesiae capite etiam visibili opus est. Dominus autem „*corporaliter* non cum omnibus fidelibus *praesentialiter*“ futurus erat. Igitur „quia *praesentiam corporalem* erat ecclesiae subtracturus, oportuit ut alicui committeret, qui loco sui universalis ecclesiae gereret curam.“ S. Thom. *C. Gent.* IV. cap. LXXVI.

Quaestio XIV.

De primatu Romani Pontificis.

Comperto Christum summi pastoris et rectoris jurisdictionem in totam ecclesiam beato Petro contulisse, necnon ejusmodi primatum lege divina esse perpetuum, proximum est, ut inquiramus, *quem* beatus Petrus in primatu suo habeat successorem. Successorem autem nullum profitemur nisi Romanum Pontificem. Quamobrem investigandum est,

Primo. *Utrum beatus Petrus Romam venerit.*

Secundo. *Utrum beatus Petrus suam cathedram Romae collocaverit.*

Tertio. *Utrum beatus Petrus Romae mortuus sit.*

Quarto. *Utrum Romanus Pontifex beati Petri sit in eodem primatu successor.*

Quinto. *Quonam jure primatus episcopatui Romano annexus sit.*

ARTICULUS I.

Utrum beatus Petrus Romam venerit.

I. Status quaestionis. Factum itineris Petri in urbem et episcopatus Romani, quo princeps et caput ecclesiae usque ad mortem functus est, cum primatu Romani Pontificis intime connexum esse videtur. Si quaeramus, quid esse *potuerit*, Deus haud dubie immediate aut per Petrum determinare potuit, ut episcopus Romanus, etsi apostolus Romam nunquam vidisset, nec urbis episcopatum gessisset, Petri successor haberetur. In concreto, *factum* successionis est quod *Romanus episcopus* succedat Petro *in primatu.*

Conspectus hujus quaestionis aut *dogmaticus* est aut *historicus.* Dogmatice hoc certe valet ratiocinium: primatus Petri in successoribus semper continuari debet; at praeter successionem in *episcopatu* Romano, nulla unquam successionis forma exstitit; haec igitur successionis forma atque factum episcopatus Petri Romani, formae ejusdem fundamentum, vera sint necesse est. Nobis autem argumenta *historica* hic adhibenda sunt. Sed in ipsa re historice tractanda *essentiale* tantum factum ipsius adventus et episcopatus Romani probandum suscipimus, ommissa quaestione *accidentali, quando* Petrus Romam venerit, aliisque adjunctis majoris minorisve momenti.

II. Adversarii. *a)* Petrum Romae fuisse, professi sunt per duodecim saecula tam catholici quam haeretici ac pagani omnes. Primi saeculo XIII. dubium moverunt Waldenses, ut refert pater Moneta in opere, quod inscripsit *Adversus Catharos et Waldenses.* Saeculo XIV. Marsilius Patavinus in suo opere *Defensor pacis* episcopatum saltem Petri Romanum non constare perhibuit. Exorto Lutheri bello, Ulricus Velenus a. 1520 edito *Tractatu, quod Petrus apostolus nunquam Romae fuerit,* contendit Petrum nunquam post Christi mortem Romae fuisse sed passum Hierosolymis, catholicorum autem argumenta non esse nisi *cavillos.* Multi haeretici Velenum secuti sunt, nominatim Spanheim junior in dissertatione sua, plurimorum protestantium repetitorio, *De ficta profectione Petri apostoli in Ur-*

bem Romam, deque non una traditionis origine. Contra Velenum anno 1522 scripserunt J. Fisher, episc. Roffensis, *Convulsio calumniarum Ulrici Veleni,* anno 1524 Cochlaeus et Dietenberger, in opere: *Ob sant Peter zu Rom sey geweszen,* et alii plures, qui usque ad initium saeculi XIX. novos semper impugnatores eruditissime solideque confutarunt.

b) Hoc saeculo XIX. factum itineris Petri Romani nova quadam ira et impetu coeptum est negari, duce praesertim Eichhorn in sua *Introd. in N. T.* (Einleitung in das N. T.) At armis vetustis plerumque usi sunt, videlicet silentio S. Scripturarum et tractis in perversum sensum testimoniis veterum aut rejectis. Suis tamen peculiaribus argumentis non caruit factio illa rationalismi protestantici, vulgo dicta schola Tubingensis, cujus haec fere ratiocinatio.

In principio religionis Christianae fuerunt factio Judaico-Christiana seu *Petrinismus* et factio ethnico-Christiana seu *Paulinismus,* nulla tamen ecclesia catholica; deinde saeculo II. mediante coortus est *Petro-Paulinismus* seu factio catholica. Cf. quaest. V. art. 4. Huic *porro hypothesi* congruit etiam ponere, quae ad commorationem Petri Romanam pertinent, ea conficta esse tam a Petrinismo quam a factione Petro-Pauliniana. Nam utriusque intererat, haec ut *fingerentur.* Petrinismi, Paulo perquam iniqui, Petrum Romae praedicasse intererat, ut gloria fidei Romanae a Paulo in Petrum transferretur, quin etiam ut Petrus Paulum sub figura Simonis Magi vicisse crederetur. Atque haec est legenda librorum *pseudoclementinorum.* Petro-Paulinianis, litis componendae studiosis, opportunissimum erat, Petrum et Paulum, jam a Simone Mago distinctum, Romae pacifice collaborasse, et *pacem* confirmatam esse glorioso geminorum martyrio. Et fictum est ita. Patres autem istius, fluentis ex duplici fonte, fictionis aut conscii sunt aut victimae. Haec argumentatio hypothetica ab anno 1831 plurium modernorum est, ex quibus F. Ch. Baur, *Paulus, der Apostel Jesu Christi,* 1845, etc.; Zeller, *Die Apostelgeschichte,* 1854; *La légende de Saint-Pierre,* vers. Gall. Marchand, 1876; Lipsius, *Chronologie der römischen Bischöfe,* 1869; *Quellen der römischen Petrussage,* 1872, etc.

Inter nuperrimos, qui veterum argumenta recoxerunt, Mücke, *Die Nichtigkeit,* etc. 1886, successionem apostolicam Romanorum Pontificum inanem esse contendit; non pauci tamen, etiam ex recentioribus, Petrum Romae fuisse jam non negant. Catholici, quemadmodum olim adventum, episcopatum et martyrium Petri Romanum luculenter probarunt, ita hoc saeculo se vindiciis facti illius minime abstinuerunt. Cf. P. Martin, *Revue des quest. hist.* t. XIII. p. 5—107.; t. XV. p. 5—92.; t. XVIII. p. 202—210.; De Smedt, *Dissert. in primam aetatem hist. eccles.* p. 1—48.; Lecler, *De Romano S. Petri episcopatu;* Hoensbroech, *Stimmen aus Maria-Laach,* 1888, H. VII. et VIII.; Esser, *Des H. Petrus Aufenthalt etc. zu Rom.* In his habemus tum argumenta hujus controversiae tum uberrimam litteraturam. Pro disputatione de Romano Petri itinere, Romae habita a. 1872 diebus 9. et 10. Februarii inter Fabiani, Guidi et Cipolla, sacerdotes Romanos, et Sciarelli, Ribetti et Gavazzi, haereticos, cf. Reseconto autentico della disputa dei 9. e 10. Febbrajo, 1872. Roma, 1872.

Thesis: *Beatus Petrus Romam venit.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex S. Scriptura. a)* S. Petrus *ep.* I. cap. V. 13. ita scribit: *Salutat vos ecclesia, quae est in Babylone coelecta.* Jam multa suadent *Babylone* hic significari Romam. Quod probatur.

1° *Ex veterum consensu.* Babylon aut est Roma; aut Babylon juxta Euphraten; aut Neo-Babylon seu Seleucia ad Tigridem; aut Babylon in Aegypto haud procul a Memphide, aut Hierosolyma.[1]) Tres autem ultimae interpretationes relictae sunt. Inter veteres non nisi Cosmas Indicopleustes saeculi VI., Jesujabus Nisibenus saeculi XIII. et Pseudo-Amrus saeculi XIV. vocem Babylonis in sensu litterali intellexerunt; ceteri, et antiquissimi omnes, Babylonem de Roma usurpatam

---

[1]) Haneberg, qui a. 1863 in suo opere *Geschichte der biblischen Offenbarung* Babylone *Antiochiam* significari perhibebat, in editione anni 1876 *Romam* intelligendam affirmat.

existimarunt, uti Papias et Clemens Alexandrinus apud Eus. H. E. II. 15.; ipse Eusebius, l. c. 14. et S. Hieron. *De viris illustr.* VIII. — Omitto Babylonem Assyriorum juxta Euphraten eo tempore multorum opinione desertam fuisse (cf. Flav. Jos. *Antiq. Jud.* XVIII. 9.), sicut Babylon Aegypti non erat nisi oppidulum seu statio militaris.

Veteres sane, cum „in Babylone" legerent, non nisi evidentia coacti sensum litteralem reliquerunt; quis enim non stupescat, commorationem Petri Babylonicam, ipsius Petri testificatione firmatam, in antiquissimis patribus Syris ac Chaldaeis et in liturgia Orientalium adeo potuisse obliterari?

2° *Ex perluciditate metaphorae Babylonis.* Roma, „quo cuncta undique atrocia aut pudenda confluunt celebranturque", (Tac. *Annal.* XIII. 15.) optimo jure *Babel* seu *confusio* dicitur. Metaphora illa tam obvia est, ut etiam S. Joannes in *Apocalypsi* haud semel Romam figurate Babylonem appellaverit, v. g. cap. XVII. v. 5.: *Babylon magna.* Judaeis quoque, utique ob apertissimam similitudinem, solemne erat, Romam vocare Babylonem. Cf. Schoettgen, *Horae hebr.* Nec sensus, cum nuntius — Silvanus — epistolam deferret, quempiam latere potuit. Plura denique alia in ea epistola symbolice dicta sunt factisque ad V. T. allusionibus.

3° Fortasse etiam furor Helii, Tigellini et Neronis causa fuit utendi voce, paganis recondita.

b) Epistola S. Pauli ad Rom. aliquam praebet probabilem theseos confirmationem. Etenim cap. I. 8. apostolus: *fides vestra annuntiatur in universo mundo;* rursus cap. XV. 24.: *spero quod praeteriens videam vos.* At tanta urbs tantae fidei et tam munita praesidiis spiritualibus, ut Paulus eam non nisi *praeteriens* edocendam existimet, fidem ab aliquo apostolo suscepisse videtur. Porro ante Paulum Petrus solus ille Romanorum apostolus esse potuit. Ex epistola igitur ad Romanos verisimile est beatum Petrum Romam venisse. S. Thom. *Expos. in Rom.* XV. lect. III. Cf. Hundhausen, *Commentar zum I. Briefe Petri.*

Arg. II. *Ex traditione.* S. Petrum Romam venisse, unanimis veterum et concors sententia est. Ergo. Prob. *antec*

ex scriptoribus afferendis. Sunt enim unanimes, et nullus contradicit; sunt antiquissimi ac testium series ab apostolorum coaevis contexitur; nulla fraus ipsis prodesse potuit; loquuntur de re omnibus manifesta et valde publica; plerique sunt et vitae sanctitate et doctrina rerumque praeteritarum inquisitione conspicui. Testes autem sunt:

a) S. Clemens Romanus, qui saeculo I. exeunte Romanam rexit ecclesiam. Romae ad Corinthios scribens ait: „Sed ut vetera exempla relinquamus, ad proximos athletas veniamus; saeculi nostri generosa exempla proponamus . . . Ponamus nobis ante oculos bonos apostolos: Petrum, qui propter zelum iniquum non unum aut alterum, sed plures labores sustulit atque ita martyrium passus in debitum gloriae locum discessit . . . Viris istis (Petro et Paulo) sancte vitam instituentibus magna electorum multitudo aggregata est, qui suppliciis multis et tormentis, propter zelum passi, exemplar optimum inter nos extiterunt.“ I. *Ad Cor.* V—VI. Atqui verbis istis *directe* et *indirecte* significatur beatum Petrum Romae fuisse. Ergo. Prob. *minor.*

1⁰ *Directe.* Etenim Clemens Petrum in persecutione Neroniana passum satis aperte memorat. Haec autem persecutio Romae saeviit; martyres Babylone passos nusquam legimus. Deinde Petrus ab auctore Romano connexus cum Paulo nominatur, quem Romae mortem subiisse nemo negat. Adde quod verba *inter nos,* ἐν ἡμῖν, Romam designare videntur. Denique *Petro* et Paulo aggregatur *„magna* electorum *multitudo“,* quae non videtur alia esse atque *ingens multitudo* martyrum, quos *Romae* passos esse, Tacitus refert. *Ann.* XV. 44.[1])

2⁰ *Indirecte.* Auctor epistolae *mortem* Petri martyriique *locum* Romae, Corinthi, et inde per totam ecclesiam censet

---

[1]) Neander, Hilgenfeld et Seyerlen, protestantes, a Clemente Romam designari docent. Recte Harnack ait: „Lis sub judice adhuc non esset, nisi critici fabulis illis Pseudoclementis vel Judaizantium Christianorum plus quam par est auctoritatis tribuerent.“ — Quod ad verba: ἐν ἡμῖν cap. VI. attinet, interpretationi nostrae minime contradicit alterum ἐν ἡμῖν cap. LV.; prout contextum legentibus patebit. Ceterum Clementis testimonium ex verbis illis non pendet.

esse notissima. Porro notus ille martyrii locus aut Roma aut alius locus fuit. At alius locus nullo modo. *Romanum* enim martyrium apostoli, vel adversariorum opinione, saeculo II. exeunte ratum erat omnibus. Hoc autem si error fuerit, sequitur ut posteri notissimum tanti martyrii locum non solum jam saeculo II. penitus et ad unum omnes obliti fuerint, verum etiam ut aliquorum dolo ac ceterorum stupiditate vero martyrii loco Roma substituta sit.[1])

b) S. Ignatius Antiochenus, apostolorum discipulus, ad Romanos haec scribit: „Non ut Petrus et Paulus vobis praecipio. Illi apostoli, ego condemnatus" etc. *Ep. ad Rom.* c. IV. Jam vero dicendo: *„non ut Petrus* et Paulus *vobis praecipio",* ostendit, 1⁰ peculiare Romanorum cum Petro commercium, veluti cum doctore et magistro; 2⁰ Petrum in praecipiendo Romanis exaequari Paulo, quem verbo et scriptura Romanis praecepisse constat. Atqui haec duo Petrum Romae fuisse monstrant. Ergo. *Minor* probatur. Ista connexio peculiaris Petri cum Romanis, et Petri quoad Romanos cum Paulo, aut praeceptis quibusdam, a Petro *scriptis,* aut *verbo orali* tribuenda est. At nulla Petri ad Romanos exstat epistola. Ergo Petrus Romae fuit, siquidem illa connexio, de qua diximus, causa congruenti caret, si Petrus, procul Roma Judaeorum studio tentus, Urbem nunquam inviserit.

c) Papias, episc. Hieropolitanus, qui cum apostolis ferme vixit, in opere, quod inscriptum erat *Expositiones sermonum Domini,* testatus est, priorem Petri epistolam „Romae scriptam esse". Ap. Eus. H. E. II. 15. — *Clemens Alexandrinus,* a. 189 scholae Alexandrinae praefectus, in suis *Hypotyposeon* libris traditionem, *a vetustioribus presbyteris* acceptam, retulit atque Marci evangelium scriptum memorat, „cum Petrus in urbe Romae verbum Dei publice praedicasset." Ap. Eus. H. E.

---

[1]) Recte Döllinger: „Es ist ebenso undenkbar, dass man bloss die Hinrichtung des Apostels ohne den Ort derselben gewusst, als dass man den Ort gewusst, bald danach aber vergessen, und dafür einen andern sich habe einreden lassen." *Christenthum und Kirche,* 2. Aufl. S. 316.

VI. 14. — *Cajus* presbyter, Zephyrino Papa (202—219) Romae scribens, ait: „Ego apostolorum tropaea possum ostendere. Nam sive in Vaticanum, sive ad Ostiensem viam pergere libet, occurrent tibi tropaea eorum, qui ecclesiam illam fundaverunt.“ *Disput. cum Proclo;* ap. Eus. H. E. II. 25.

d) Dionysius Corinthius († 180) in fragmento ad Romanos, ap. Eus. H. E. II. 25.; *Irenaeus,* episcopus Lugdunensis, qui Polycarpi et Papiae, virorum apostolicorum, consuetudine usus est atque Asiam, Galliam, Italiam ipsosque rerum fontes vidit, in opere, quod a. 172—192 exaratum *Adversus Haereses* inscriptum est, lib. III. cap. III.; *Hippolytus* († 236), Philosophumena, VI. 20.; *Tertullianus* († 240), De praescr. c. XXXVI.; *Origenes* († 254), ap. Eus. H. E. III. 1.; *Cyprianus* († 258), ep. 52. et 55. aliique testes innumeri idem factum probant; veterum enim omnium est una sententia.

De *monumentis* infra.

Arg. III. *Ex acatholicorum testimonio.* Ex antiquissimis ecclesiae adversariis, sive haereticis sive paganis, nemo unquam Petrum Romam venisse negavit; sectae Orientales Petrum Romae fuisse vel in liturgiis profitentur; inter ipsos etiam haereticos recentiores viri non pauci valde docti nobis assentiuntur.

a) Nec Phlegon, Adriani Augusti libertus, neque Ebionita Orientalis, qui auctor esse videtur *Praedicationis Petri* (*Κήρυγμα*) aut opera Pseudoclementina, uti *Recognitiones* et *Homiliae,* neque opera gnostica, neque Celsus, qui saeculo II. mediante adversum Christianos scripsit, neque Julianus Apostata, nullum denique documentum itineri Petri Romano reperitur contrarium. Imo testes isti factum illud saepissime verbis expressis affirmant aut tanquam vulgatum subaudiunt, ut Julianus Apostata, qui *monumenta Petri et Pauli,* Joanne apostolo nondum e vita profecto, cultum jam obtinuisse significat. Apud S. Cyrill. *Adv. Jul.* lib. X. Atque hoc etiam considerandum est, quam graviter patres haereticos auctoritate Sedis Romanae, Petro fulgentis, redarguerint, ut S. Irenaeus gnosticos, Tertullianus haereses universim, Cajus Cataphrygas, S. Cyprianus Novatianos. S. Iren. *Adv. haer.* III.; Tert. *De praescr.* c. XXXVI.; Eus. H. E. II. 25.; S. Cypr. *ep.* 59. Nemo tamen refragatus est.

b) Orientis quoque antiquissimae sectae Petrum Romam venisse profitentur, v. g. Nestoriani in *Officio S.S. Petri et Pauli*, quod saeculo IV. adscribitur. [1]) Orientales autem Petrum ecclesiae Romanae non tribuissent, nisi maxima fuisset adventus illius in urbem evidentia.

c) Haeretici recentiores a saeculo XVI. Petrum Romae fuisse saepissime quidem negarunt. At 1⁰ causa negandi potius fuere orthodoxis odium Pontificatus et incredulis hypotheses pantheisticae ac atheae, quam documenta et rationes *historicae*. 2⁰ Viri plurimi doctrina et ingenio praestantes adventum Petri Romanum pro certo ponunt, Cave, Pearson, Usher, Blondel, Joseph Scaliger, Is. Newton, Neander, Gieseler, Seyerlen, Hilgenfeld. Grotius de Roma haec: „ubi Petrum fuisse nemo vere Christianus dubitavit." *Annot. in Ep. Apost. et Apoc.*, in I. Petr. V. 13. [2])

ARTICULUS II.

Utrum beatus Petrus suam cathedram Romae collocaverit.

I. Status quaestionis. S. Petrum Romae sedisse non ita intelligimus, ut Romanam tenens cathedram, nunquam peregre praedicaverit, puta Hierosolymis aut Antiochiae. *Sedes* enim, *titulus* et *residentia* differunt: *sedes* est locus, ubi ecclesia aliqua fundata est et in dignitate episcopali constituta; *titulus* est ipsius ecclesiae, unde sedes denominatur, vocabulum;

---

[1]) P. Martin ex officio nocturno haec, in linguam Gallicam translata, refert: „Pierre et Paul, étant fortifiés par la vertu de l'Esprit saint, sont entrés dans l'opulente Rome, en portant l'étendard de la croix . . . Pierre évangélisa Rome, Paul les Juifs et les gentils, mais tous deux ont terminé leur vie en combattant pour la vérité." *Saint Pierre et s. Paul dans l'Église Nestorienne;* Rev. des sciences ecclésiast. 1875.

[2]) Homersham Cox, protestans, ait: We have a host of wittnesses to the same fact, that the two great apostles preached and suffered martyrdom at Rome. The evidence is so ample, and is derived from so many different sources, that it may be safely pronounced indisputable." *The first century of Christianity,* p. 184. 1886.

residentia est commoratio in loco, ubi ecclesia fundata est. Petrus igitur, etiam susceptis longinquis itineribus, sedem suam retinuit, quemadmodum Pius VI. et Pius VII. exsulantes; namque absente Pontifice non nisi *residentia* interrumpitur. Quot autem annis Petrus Romae sederit, quaestio *accidentalis* esse videtur: Baronius, quem plerique catholici sequuntur, apostolum amplius viginti quinque annis episcopatum Romanum gessisse arbitratur; alii cum Papebrochio quindecim; alii cum Pagio duodecim; alii quidam, plerumque protestantes, minus anno integro. Nostra controversia non de diuturnitate, sed de ipso Petri episcopatu Romano erit.

II. Sententia Papebrochii de gemino episcopatu Romano. Papebrochius et alii viri quidem docti duos in solidum ecclesiae Romanae putant fuisse episcopos, Petrum et Paulum; sed ita fuisse, ut Petrus, collegii apostolici caput et princeps, suam quoque dignitatem tueretur. Cf. Boll. XIII. *Paralip. ad Conatum in catal. Pontif.* p. 33. Cui tamen sententiae, quamvis Petri primatum singularem non excludat, repugnare videtur patrum, urbis *episcopatum exclusive* Petro tribuentium, ac catalogorum major numerus; ea vero testimonia, quae gemino episcopatui favere creduntur, et formula, qua Romani Pontifices se Petri et Pauli successores esse declarant, episcopatum urbis sensu *latiori* Paulo tribuere videntur, ita ut hic episcopus in urbe, non urbis fuerit, quemadmodum et Linus, Cletus ac Clemens Romae, Petro superstite, episcopalia munia obiisse feruntur.

III. Adversarii. Acatholici aliqui non pugnant, quin Petrus Romam inviserit, sed Calvini suffragantur sententiae: „Episcopum (Petrum Romae) fuisse, praesertim longo tempore persuaderi nequeo.“ *Instit.* lib. IV. cap. VI. Ita Brussetius scripsit *De Petro Romae martyre, non pontifice;* Cave censet, aegre pati rationem muneris apostolici, Petrum Romanae cathedrae affixum fuisse tanquam peculiarem episcopum. Contra quos sit

Thesis: *Beatus Petrus cathedram suam Romae collocavit.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex testium narratione.* Testes, qui factum internoscere potuerunt, decipere autem nequiverunt ac noluerunt, fide digni sunt. Et hujusmodi testes episcopatum Petri Romanum referunt. Ergo. Explicatur *major.* Scriptoribus mox recensendis, si tantum factum tamque publicum falso retulissent, contradixissent quam plurimi. Nec decipere voluerunt; tum quia ipsos probitatis magnae fuisse constat, tum quia nulla potest excogitari utilitas, quae homines tam diversos ad fraudem illexerit. Prob. *minor.*

a) S. Ignatius Antiochenus ait, b. Petrum Romanis *praecepisse; Papias* affirmat Petrum Romae divini verbi praeconem exstitisse; *Dionysius Corinthius* meminit apostolum Romanos *instituisse.* Atqui haec testimonia, etsi episcopatum Petri Romanum non *demonstrant,* episcopi tamen muneri apprime quadrant. Ergo conjuncta subsequentibus testimoniis iisque perspicuis thesin probandam illustrant. Cf. art. praec.

b) S. Irenaeus ait: „Fundantes igitur et instruentes beati apostoli ecclesiam, Lino *episcopatum* administrandae ecclesiae *tradiderunt* . . . Succedit autem ei Anencletus. Post eum *tertio loco ab apostolis episcopatum sortitur* Clemens.“ *Adv. haer.* III. 3. *Tertullianus:* „percurre ecclesias apostolicas, apud quas ipsae adhuc *cathedrae Apostolorum suis locis praesident* . . . Si autem Italiae adjaces, habes Romam, unde nobis quoque auctoritas praesto est.“ *De praescr.* cap. XXXVI. — Auctor *Carminis adv. Marcionem,* Tertulliani fere coaevus:

Hac cathedra Petrus qua sederat ipse, locatum
Maxima Roma Linum primum considere jussit . . .
Constabat pietate vigens ecclesia Romae
Composita *a Petro, cujus successor* et ipse
Jamque *loco nono cathedram suscepit Hyginus.*

c) S. Cyprianus: „Factus est Cornelius *episcopus*, . . . quum Fabiani locus, id est quum *locus Petri et gradus cathedrae sacerdotalis* vacaret.“ *Ep.* 51. Praeterea ecclesia Romana a scriptoribus ecclesiasticis passim *cathedra Petri, sedes Petri,* etc.

vocatur. Omitto testes innumerabiles saeculi IV. et subsequentes.

Arg. II. *Ex catalogis. a) Hegesippus*, medio saeculo II. Romam veniens, Romanorum Pontificum catalogum usque ad Anicetum († 160) contexuit. Hic autem, etsi verba ejus perierunt, Petrum primum Romanorum episcopum habuisse creditur. Id ex eo colligitur, 1° quod Eusebius, qui Hegesippi *Commentariis* saepius utitur, Petrum sedem suam Romae fixisse narrat; 2° quod nullus auctor, quanquam plurimi et Hegesippum cognoverunt et episcopatum Petri Romanum expresse admiserunt, Hegesippi catalogum criminatus est. *b) Irenaeus*, Adv. haer. III. 3. et *Euseb.* H. E. III. 2. in recensendis episcopis Romanis post Petrum et Paulum munus episcopale Lino *traditum*, et a Lino *susceptum* affirmant. *c) Epiphanius*, Haer. XXVII. n. 6.: „Romae primi omnium Petrus et Paulus apostoli pariter et episcopi fuerunt.“ *Optatus Milevitanus*, De schismate Donati, II. 3.: „sedit prior Petrus; cui successit Linus“, etc. *Augustinus, ep.* 53. ad Generosum: „Petro enim successit Linus“, etc. *d) Catalogus Liberianus* seu Bucherianus, ab Aegidio Bucherio S. J., quem catalogum Furius Dionysius Philocalus anno circiter 354 edidit, necnon *catalogi* ex Hieronymi Chronico, ex Georgii Syncelli Chronographia, ex Chronico Syriaco, Hormisdae, etc. Petrum primum urbis episcopum fuisse expressis verbis significant.[1])

Arg. III. *Ex Romanae ecclesiae statu ante Linum.* Ab ecclesiae primordiis in locis praecipuis, ubi florebant ecclesiae, episcopi constituebantur. Atqui ante Linum Romae, Paulo teste (Rom. I. 8.), vigebat fides. Praeterea Roma caput mundi Romani erat. Romae igitur aetate apostolorum episcopum sedisse, vix in dubium revocari potest. At praeter Petrum nominatur ante Linum nemo. Ergo Petrus sedem suam Romae fixit.

---

[1]) Cf. Eus. H. E. III. 1. 2.; V. 6.; De Smedt, *Dissertationes selectae in hist. eccl.* Append. K.; Duchesne, *Le Liber Pontificalis*, chap. I. p. I—XXV.

ARTICULUS III.

Utrum beatus Petrus Romae mortuus sit.

Apud catholicos usque in hodiernum diem firma doctrina est, S. Petrum Romae martyrio coronatum esse, et Romanum Pontificem vices apostoli defuncti excepisse. Cui quidem doctrinae de facto tam publico maxime favet praesumptio inconcussae per tot saecula possessionis. Verum inde a saeculo XVI. factum illud, impugnandi primatus causa, negatum est; et deinceps a Tubingensibus, ut *fictio* gemini martyrii suae de Petrinismo ac Paulinismo hypothesi perficiendae inserviret: scilicet *factum* martyrii memorati sentiunt hypothesi huic adversari. Cf. supra art. 1.

Thesis: *S. Petrus Romae mortuus est.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex veterum testimonio. S. Clemens Romanus,* Ep. ad Cor. cap. V. Petrum Romae passum satis aperte significat. *Dionysius Corinthius* in fragmento Ep. ad Romanos seu ad Soterem Romanum Pontificem; *Origenes* ap. Eus. H. E. II. 15.; *Tertullianus,* De praescr. cap. XXXVI.; Scorpiace, cap. XV.; catalogus Liberianus; Latini, Graeci, Orientales, in Italia, Hispania, Africa, Asia, contradicente nemine, Petrum Romae martyrio affectum liquide declarant; denique ab omnibus, qui saeculo I—IV. scripserunt, Roma locus martyrii illius appellatur, praeter Romam alia civitas nunquam. Atqui nihil est quod omnes omnino testes omnium ecclesiarum in admittendo facto *maxime publico cognituque facillimo semper et ubique* erravisse dicamus. Ergo.

Arg. II. *Ex adversariorum confessione.* Traditio de passione Petri Romana, fatentibus adversariis, paulo post annum 150[1]) communis erat. Atqui haec traditio *legendaria* non fuit,

---

[1]) Zeller ait: „dès le dernier tiers du second siècle". *La légende de saint Pierre;* trad. Marchand.

sed *historia,* a fontibus rerum deducta. Ergo. *Major* negari a nemine potest, nisi prius auctores omnes saeculi II. spurios esse dixerit. Prob. *minor.*

a) Ex publica martyrii Petri inter facti aequaevos notitia. Fieri non potuit, ut factum historicum, exeunte saeculo I. inter coaevos *longe lateque* ac *distincte* notum, saeculo II. *substantialiter* legendarium fiat. Coaevis autem facti exeunte saeculo I. longe lateque ac distincte innotuerat, utrum Petrus passus esset Romae necne. Ergo traditio communis saeculi II. de passione Petri Romana historia est, non fabula. Prob. *min.* 1⁰ *Longe lateque.* Etenim ecclesia Romana omnium in conspectu erat, ut satis liquet ex S. Paulo, *Ad Rom.* I. 8. et ex S. Ignatio, *Ad Rom.* Similiter S. Petrus apostolus conspectatissimus erat. Ergo hoc per se longe lateque innotuisse necesse est, utrum Petrus passus esset Romae necne. Reapse locus martyrii innotuit *Romae* et *Corinthi,* ut patet ex Clemente, *Ep.* I. ad Cor. V.; *Antiochiae,* ut satis certo colligitur ex Ignatio, *Ep.* ad Rom. IV.; *lectoribus,* pro quibus S. Joannes evangelium suum primario composuit, ut non obscure significatur in evangelio S. *Joan.* XXI. 18—19.[1]) 2⁰ *Distincte.* Factum enim vagum nec a Clemente tam concrete nec a Joanne obiter et ad illustrandum adductum fuisset. Ecclesia igitur una cum martyrio *locum* martyrii novit; aliquis ergo, si Romanum martyrium fabella fuisset, fabellam notasset.

b) Ex connexione patrum, qui a. 150—200 scripserunt, cum Petri aequaevis. Ista connexio ex tribus probatur. 1⁰ Ex successione episcoporum in Sede Romana, qui profecto saeculo II. noverunt, utrum celeberrimus apostolus Romae pro Christo interfectus esset necne. 2⁰ Ex paucissimis inter Petri coaevos et testes saeculi II. intermediis. Ita Dionysius Corin-

---

[1]) S. Joannes verba Domini ad Petrum referens: *Amen, amen dico tibi: cum esses junior, cingebas te, et ambulabas ubi volebas; cum autem senueris, extendes manus tuas, et alius te cinget, et ducet quo tu non vis,* observat: *Hoc autem dixit, significans qua morte clarificaturus esset Deum.* Quibus verbis evangelista prophetiam Christi de Petro, hujus mortem designando explicat; quae quidem explicatio nihil effecisset, nisi martyrii factum lectoribus istis innotuisset.

thius, qui anno 150 episcopale munus obibat et Irenaeus, anno 120 natus, una alterave tantum aetate a Petro distant. 3° Ex eo quod scriptores praecipui saeculi II. antiquitatis studiosissimi erant, ut patet ex Irenaeo, *Adv. haer.* III.; Clem. Alexandr. *Strom.* VII. 6.; Orig. *Hom.* I. in Luc.; Tertull. *De praescr.* cap. XXI. — Hoc nempe Tertulliani apud omnes valebat: „Id verius, quod prius." *Adv. Marcionem.* Ergo patres isti in re tanti momenti fabellam non amplexi sunt.

Arg. III. *Confirmatio hujus articuli duorumque praecedentium ex monumentis.* Romae monumenta antiquissima et traditiones locales omnes beatum Petrum in urbe fuisse, sedisse, passum esse testantur. Ergo. Explicatur *conseq.* Verisimile non est, ab ecclesiae fere primordiis Romam repleri monumentis Petri, quem nullus unquam aut laicus aut clericus in urbe viderat, audierat; quin imo repleri urbem viri, *procul* ab urbe *obscure* exstincti, recordatione et memoria. Prob. *antec.*

a) Memoria seu sepulcrum beati Petri; cujus quidem Cajus mentionem facit his verbis: „Ego vero Apostolorum tropaea (τρόπαια) possum ostendere. Nam sive in Vaticanum, sive ad Ostiensem viam pergere libet, occurrent tibi tropaea eorum, qui Ecclesiam illam fundaverunt." Ap. Eus. H. E. II. 25. Ita Cajus in *disputatione cum Proclo,* quam, Romae habitam, Zephyrino Romano Pontifice (202—219), Romae scripsit. Petri sepulcrum indicari, patet 1° ex sensu obvio textus; 2° ex adjunctis, utpote qui Petri et Pauli τρόπαια Proclo opponat, Philippi apostoli sepulcro (τάφος) glorianti (Eus. o. c. III. 31.); 3° ex aliis antiquis testibus, inter quos Eusebius, loc. citatis et Liber Pontificalis, edit. Duchesne, p. 118 etc.; 4° ex basilicis, quas Constantinus M. in apostolorum sepulcris exstruxit et ex nonnullis indiciis archaeologicis antiquissimi coemeterii Vaticani. Cf. De Rossi, *Bullet.* 1864 et 1876; De Waal, *Des Apostelfürsten Petrus glorreiche Ruhestätte;* Duchesne, *Lib. Pont.* p. CV et 143; Hoensbroech, *Stimmen aus M. Laach*, 1888. Hinc illud S. Chrysostomi: „duos illa urbs habet oculos splendentes, horum videlicet Sanctorum corpora . . . Hinc rapietur Paulus, hinc Petrus." *In Ep. ad Rom.* hom. XXXII. Nihili autem refert, utrum sanctorum corpora necessitatis aut utilitatis causa

quandoque ad tempus a Vaticano in alium locum urbis translata fuerint.

b) Cathedra Vaticana S. Petri, cujus partes primitivae, ex ligno querno confectae, in abside basilicae S. Petri asservantur. Anno 1867 De Rossi cathedram investigavit et descripsit, cf. *Bullet.* 1867; utrum vero pertineat ad antiquissima ecclesiae tempora, percontari possumus ex Tert. *De praescr.* cap. XXXVI., ex auctore operis *Contra Marcionem,* III., ex S. Optat. Milev. *Adv. Parmen.* II. 4.

c) Coemeterium Ostrianum. In antiquis documentis saepe fit mentio cathedrae, ubi *primum* seu prius S. Petrus sedit. Ita in catalogo oleorum, quae abbas Joannes, Gregorio M. Pontifice, ex lampadibus coram martyrum sepulcris ardentibus collecta, Theodolindae reginae obtulit, „oleum de sede, *ubi prius sedit* S. Petrus" distinguitur ab oleo *„sepulchri* S. Petri". Archaeologia documenta confirmavit. Nam anno 1876 inter viam Salariam et Nomentanam repertum est coemeterium Ostrianum, seu *Fontis S. Petri* aut *Ad Nymphas,* in quo inscriptio et alia indicia, quae S. Petrum in eo loco laborasse significant. Inscriptiones autem universim, symbola, omnia denique probare censentur, coemeterium illud ad saeculum I. aut II. pertinere. Ergo hoc saltem concludendum videtur, jam primis ecclesiae temporibus S. Petrum fidelium opinione cum eo loco connexum fuisse. Hic etiam fuisse creditur sedes, *ubi prius* sedit S. Petrus, quae ut *cathedra Ostriana* a *cathedra Vaticana* distinguitur. Cf. Armellini, *Scoperta della cripta di S. Emerenziana e di una memoria relativa alla cathedra di S. Pietro.*

d) Alia plura connexionem specialem S. Petri cum ecclesia Romana confirmant: 1° basilicae, traditionum localium testes; 2° picturae catacumbarum et scyphi vitrei, quibus effigies S. Petri exhibetur saepissime et ex typo, qui videtur historicus; 3° festivitas *b. Petri et Pauli,* ex omni memoria temporum Romae celebrata (cf. Eus. H. E. II. 25.; Prudent. *Peristeph.,* hymn. XIII.; S. Paulin. *ep.* 16. ad Delphin.) — De festivitate *Cathedrae S. Petri* cf. Combefis, *Biblioth. Patrum concionatoria,* VI., necnon *Zeitschrift für kath. Theol.,* 1889, p. 566—576.

Objectiones.

Obj. I. Apud auctores synchronos de itinere Petri Romano nihil. Tacet enim auctor *Actuum Apostolorum,* tacet S. Paulus, qui nec in *ep. ad Romanos* Petro nomine suo salutem dici jubet, nec in epistolis, Roma vel ex Italia scriptis, ad Philippenses, ad Colossenses, ad Ephesios, ad Philemonem, II. ad Timotheum et ad Hebraeos, Petri Romani mentionem facit. Ergo S. Petrus Romam non vidit.

Resp. Nego antec. Non prorsus silent synchroni, S. Petrus in *ep.* prima, Clemens Romanus et Ignatius Antiochenus, citati. Probationem *dist.:* silentii illius causa fuit, quod Petrus Romam nunquam venit, *nego;* alia quaedam causa, *conc.* Fallax argumentum ex silentio, non probata loquendi *necessitate.* Jam S. Lucas in *Act.* a capite XIII. Pauli labores refert, de aliis autem apostolis non nisi ea, quae cum Pauli historia cohaerent; nonnulla etiam ad Paulum pertinentia, ut naufragia, flagella, iter in Arabiam, correptionem Petri Antiochiae factam, silentio praeterit. Fortasse verbis, lectori coaevo satis manifestis, Romam indicavit cap. XII. 17.: *egressus abiit in alium locum,* εἰς ἕτερον τόπον.

Quod Paulus in *ep. ad Rom.* Petro salutem dici non jubet, nihil probat. Apostolus enim nec in epistolis ad Corinthios, Galatas, Ephesios, Thessalonicenses episcoporum illarum ecclesiarum mentionem fecit. Deinde pronum est — ait de Smedt cum Foggini — conjicere a Paulo peculiares ad hos episcopos litteras missas fuisse per eumdem, qui epistolam ipsius ad ecclesiam deferebat. Neque epistola peculiari opus erat, quandoquidem Paulus per Phoeben (Rom. XVI. 1.), epistolae perlatricem, salutem ad Petrum mittere eumque rerum certiorem facere potuit. De epistolis etiam Romae scriptis illud valet, quod nuntius coram egit, quae litteris non expressa sunt. Sed et nescio utrum silentii causa indaganda sit, cum apostolus in iisdem epistolis et de Roma et de ecclesia Romana prorsus sileat. Ergone, cum scriberet, Romae non fuit? — Omitto duas alias probabiles tacendi causas: notam Petri absentiam

temporariam, et prudentiam, quae fuit iis temporibus, quibus *Actus* et *epistolae* memoratae scriptae sunt, magis minusve necessaria.

Instabis. Act. XXVIII., ubi Pauli adventus in urbem et ea, quae apostolo Romae contigerunt, paucis narrantur, Pauli historia cum Petri commoratione Romana cohaeret. Hoc igitur loco silentium aequiparandum est argumento positivo.

Resp. Dist. antec.: connexio illa est ejusmodi, ut S. Lucas de Petro loqui debuerit, *nego;* potuerit, *transeat.* Et *nego* conseq. Spectato Lucae fine, nulla conspicitur necessitas commemorandi Petrum. Fieri etiam potuit, ut in illa odii tempestate et angustiis temporum Petri praesentiam in urbe sedulo occultari oportuerit. Atque omnes id genus objectiones, praesertim cum tot testimonia *positiva* nobis praesto sint, non tam refellendi causam praebent quam inquirendi.

Urgebis. In epistolis, Romae scriptis, Paulus nonnulla dixit Petro, si Romae fuerit, valde contumeliosa, ut II. Tim. IV, 16.: *omnes me dereliquerunt;* item l. c. v. 11.; *Philipp.* II. 21.; *Coloss.* IV. 11.

Resp. Textuum illorum sensum *dist.:* pertinent ad nonnullos, Paulo conjunctos, *conc.;* ad ecclesiam Romanam aut ad beatum Petrum, *nego.* Ita II. *Tim.* IV. iis tantum labes aspergitur, quorum erat Pauli coram judice defensionem suscipere. Quis autem dixerit, Petrum coram judice patrocinari Paulo potuisse?

Obj. II. *Act.* XXVIII. 17—22. legimus a Paulo, cum Romam venisset, post tertium diem primos Judaeorum convocatos, qui *„dixerunt ad eum . . . Rogamus autem a te audire quae sentis: nam de secta hac notum est nobis quia ubique ei contradicitur.* Haec autem cum apostolatu Petri Romano conciliari non possunt.

Resp. Dist.: isti primi Judaeorum religione Judaei erant, *conc.;* Christiani, *nego.* Paulus primum, ut facere consueverat, (Act. IX. 15.; XIII. 5, 14.), *Judaeis* praedicavit; plures enim constat Romae fuisse nondum ad Christum conversos, religionis Christi ignaros, sive quod Petrum praedicantem non audierant, sive quod Petri despexerant humilitatem. *Christianorum* laus

in *ep.* ad Rom. I. 8. De Judaeis in urbe, cf. Dion. Cass. LX.; Sueton. in *Claudio*, XXV.; *Act. Apost.* XVIII.

Urgebis. S. Paulus affirmat, se non praedicare quo alius apostolus jam venerat, *ne super alienum fundamentum* aedificaret. *Rom.* XV. 20. Romam igitur, quoniam Paulus Romanos invisit, ante ipsum apostolorum nemo appulerat.

Resp. Dist. antec.: et haec fuit regula, *transeat;* a qua non excipitur Roma, *nego.* Pauli regula haec fuit: *Sic autem praedicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne,* etc. l. c. Nec dixit: „ubi *ab apostolo* nominatus est," sed simpliciter: „*ubi nominatus est.*" At nominatum Christum inter Romanos, patet ex Rom. I. 8.: *fides vestra annuntiatur in universo mundo.* Quapropter Paulus non nisi *ad confirmandos* Romanos et *praeteriens* Romam venire cupivit. *Rom.* I. 11.; XV. 24.

Dices. S. Paulus, in epistola ad Romanos fidem docens et contentiones sedaturus, dissidentes ad Petrum, si hic episcopatu Romano perfunctus esset, remisisset. Hoc autem non fecit. Ergo.

Resp. Nego totum. Paulus enim, ut apostolus et doctor gentium, docendi quoque Romanos et mundum universum potestatem a Christo acceperat. Imo *doctrinae* potius firmitate Christo devinciendi erant, quos *auctoritas* non subegerat. Attamen haud constat, Petrum eo tempore Romae fuisse.

Obj. III. Papiae, utpote mediocris ingenii viro, non valde fidendum est. Et nulla in scriptoribus ecclesiasticis ante Papiam reperitur itineris et martyrii Petri Romani commemoratio; posteri autem forsitan ex Papia hauserint. Veterum ergo testimonium hac in re infirmum est.

Resp. Dist. maj.: Papiae non valde fidendum est in speculativis, *transeat;* in referendo facto maxime publico, *nego.* Et *nego* minorem. Objectio in tribus falsa est.

a) Et primo quidem Papias, episcopus Hieropolitanus, etiamsi millenarismum tuitus sit, facta tamen publica scire potuit et voluit. Fuit enim „Joannis auditor et sodalis Polycarpi". Cf. Irenaeum, *Adv. haer.* V. 33. Profitetur se non secutum „eos qui nova quaedam et inusitata praecepta, sed

illos qui Domini mandata . . . memorabant"; „si quis — inquit — interdum mihi occurrebat, qui cum senioribus versatus fuisset, ex eo curiose sciscitabar . . ., quid Andreas, quid Petrus, etc. dicere soliti essent." Ap. Eus. H. E. III. 39.

b) Ante Papiam Clemens Romanus et Ignatius Antiochenus Petrum Romae fuisse memorant. Locus, ubi Petrus martyrio erat coronatus, ante Papiam notissimus erat. Unde igitur errorem hausisset? Quod noverant omnes, Papias non novit?

c) Posteriores ex Papia suam de martyrio Petri Romano notitiam hausisse, gratis asseritur; imo factum illud ab aliis scriptis et viva voce traditum esse, probavimus. Ipse Papias factum memoratum non nisi obiter indicat, quemadmodum in factis jam pervulgatis fieri assolet. Praeterea inter veteres Dionysius Corinthius ex traditione ecclesiae suae, Irenaeus, Origenes, Tertullianus, cum Romam viderint, ex traditione ecclesiae Romanae, omnes denique scriptores saeculi II. ex contraria ecclesiarum notitia errorem Papiae, si errasset, potuissent corrigere.

Instabis. Iter Petri Romanum a Clemente et Ignatio non nisi obscure refertur. Eorum igitur testimonium certitudinem non suppeditat.

Resp. Dist. antec.: Clemens et Ignatius factum illud referunt obscure, id est, non verbis expressis, *concedo;* verbis incertis, *nego.* Ex argumentis supra expositis responsio patet. Accedit quod isti testes non sunt solitarii, sed proxime continuantur Papiae, Dionysii Corinthii, Caji, Irenaei omniumque subsequentium testimonio, etc. Huc igitur facit hoc Ciceronis: „Aut hoc testium satis est, aut nescio, quid satis est."

Obj. IV. Apostolatus et episcopatus particularis alicujus ecclesiae sociari non possunt, cum pastor ecclesiae particularis in mundum universum ire nequeat. S. Petrus igitur episcopus Romanus non fuit.

Resp. Dist.: sociari non possunt apostolatus et episcopatus, quantum ad residentiam, *transeat;* quantum ad sedem, *nego.* Nihil obstabat, quominus S. Petrus sedem sibi fixam eligeret; namque sedes illa, nominatim Roma, laboris uberrimi, et centrum longe lateque diffusae activitatis campus esse potuit. Ex-

cedens autem residentia sua apostolus haud dubie nactus est viros, quibus ministerium episcopale pro urbe mandaret.

Instabis. Veteres aliqui Petrum quidem Romae laborasse referunt, episcopali autem munere functum esse non addunt. Hinc certe factum est, ut Linus inter episcopos Romanos quandoque nominatus sit *primus ab apostolis.*

Resp. Veteres illi, quamvis episcopatum Petri Romanum *explicite* non memorent, sua tamen implicita testificatione veterum aliorum relationem corroborant. — Linus primus *ab apostolis* dicitur ab iis praesertim patribus, qui successionem *apostolicam* haeresi cuicunque opponunt; quorum mens clara est: *ab apostolis* dicunt, non excluso episcopatu, sed quia consentaneum erat, Petrum et apostolos seorsum a successoribus et quodam peculiari modo recensere ob eam extraordinariam dignitatem, qua eminuerunt.

Obj. V. Iter Petri Romanum et ejusdem in urbe martyrium opportunissima fuerunt prius Judaico-Christianis seu Antipaulinianis, ut Paulo gloriam apostolatus Romani eriperent; postea factioni irenicae seu reconcilianti, quo concordiam Petri et Pauli ex gemino martyrio Romano penitius animis infigerent. Ergo utraque factio, quippe cui figmentum prodesset, fabellam Petri Romanam excogitavit.

Resp. Transeat antec.; *nego* conseq. Petrum Romae fuisse et pro Christo passum, *historicis* argumentis iisque certissimis probatur. Afferant sua *documenta* adversarii, relictis iis, quae ex philosophia Hegeliana *a priori* statuuntur.

Instabis. Petri apostolatus in Ponto videtur contrarius martyrio Petri Romano. Atqui, juxta vetustissimam legendam Petri Ponticam, apostolus in Ponto, Cappadocia et Bithynia praedicavit; hoc enim testantur *Acta S. Andreae* (πράξεις Ἀνδρέου) apocrypha in recensionibus tam catholicis quam haereticis. Ergo.

Resp. Dist. maj.: apostolatus in Ponto contrarius est apostolatui et martyrio Romano pro eodem tempore, *conc.;* pro diverso, *nego.* Et *dist* minorem: in *Actis Andreae* etiam refertur iter in Occidentem, *conc.;* excluditur, *nego.* Schola Neotubingensis triplicem Petri legendam admittit, *Ponticam,* de qua in objectione, *Romanam* sub *forma Ebionitica seu*

Antipauliniana et sub *forma catholica* seu *Petro-Pauliniana,* de quibus mox. Porro *Acta Andreae* nec sententiae catholicae contraria sunt, cum praedicatio Romana Ponticam non excludat; neque si adversa nobis essent hujusmodi documenta apocrypha, Clemente, Ignatio, Irenaeo aliisque testibus *recentiora,* fidem scriptorum authenticorum et antiquiorum infirmarent.

Dices. Acta Andreae hausta sunt ex *Periodis Andreae* (*περίοδοι Ἀνδρέου*), opere gnostico saeculi II. exeuntis. Testimonium igitur *Actorum* illorum vetus est.

Resp. Largiamur adversariis, apostolatum Petri Ponticum in *Periodis* memoriae traditum fuisse, quin etiam relatum fuisse ex traditione, ipsis *Periodis* multo vetustiori; nihil contra thesin, cum ne conjectura quidem asseri possit, gnosticum auctorem Romam a Petri laboribus exclusisse. Et si gnosticus negasset, quod negasse nullo indicio probatur, testes coaevi et alii Romanarum rerum periti negantem redarguerent.

Obj. VI. Juxta legendam Petri Romanam sub *forma Ebionitica* seu *Antipauliniana,* Petrus eo fine Romam venit, ut Simonem Magum in urbe compesceret. Haec autem traditio de fine itineris Petri et de occasione ejus martyrii fabulosa est. Ergo iter et martyrium Petri Romanum non nisi fabella esse videntur.

Resp. Data majori et minori, *nego* conclusionem. Certitudo, Petrum Romam venisse et ibidem pro Christo martyrio coronatum esse, ex legenda Ebionitica non pendet, sed ex aliis testibus iisque fide dignissimis; et sicubi sint legendaria mixta veris, nequaquam est, cur factum principale in dubiis ponatur; quod nisi certissimum fuisset, haeretici sua figmenta non adjunxissent.

Urgebis. Operum *Pseudoclementinorum,* quae Petri certamina contra Simonem Magum referunt, origo fuerunt *Praedicationes Petri* (*κηρύγματα*), a quo fonte *Anagnarisma Clementis* (*ἀναγνωρισμοὶ*), opus exeuntis saeculi II. seu inchoantis III.; hinc *Recognitiones* et *Clementinae.* At *Kerygma Petri* anno circiter 160 exaratum putatur, et in eo probabile est Romanam Petri cum Mago disputationem jam indicatam fuisse. Ergo

fabella illa Clementina tam antiqua cum primitiva traditione adventus apostoli in urbem cohaerescere videtur.

Resp. Transeat major cum minori. Et *dist.* conclusionem: ergo fabella illa cum primitiva facti traditione cohaerescere videtur ut *identica* aut ut *causa, nego*; ut *accidens* aliquod, *transeat.* Ex argumentis, ad thesin probandam supra propositis omnino constat, traditionem catholicam de iis, quae ad commorationem Petri Romanam pertinent, a narratione fabulosa (Roman) Clementinorum aut quorumcunque apocryphorum non sumpsisse exordium; sed legendaria sunt *accidens,* ab haereticis *substantiae* facti adjectum. Ad majorem *transeat* eo dixi, quod operum Pseudoclementinorum incerta origo; pariter ad minorem, quoniam plures, v. g. Hilgenfeld, contra ac Lipsius, sentiunt, in *Praedicationibus Petri* de disputatione Romana apostoli cum Simone Mago nullam mentionem factam fuisse. Verum argumentatio nostra ex hujusmodi controversiis *minime* pendet.

Instabis. Legenda Petri Romana sub *forma catholica* seu *Petro-Pauliniana* id *contendit,* ut Petri et Pauli concordiam ex eo perspiciamus, quod apostoli *simul* Romae laboraverint et necati sint. Atqui haec legenda prodiit ex *Actis Petri* Ebioniticis, quae nullum argumentum *historicum* pro Petri adventu Romano praestare queunt. Iter ergo martyriumque Petri fundamento historico carent. Probatur *min. a) Acta Petri* mediante saeculo II. legendaque Petro-Paulinianâ *antiquiora* sunt. *b)* In *Actis Petri* Paulum sub mytho Simonis Magi tum in Syria tum Romae a Petro impugnatum esse fingitur. At Irenaeus, Tertullianus et auctor *Philosophoumenon* tam Simonem Magum quam Petrum Romae fuisse cognoscunt. Ergo suam de labore et passione Petri in urbe sententiam ex narratione fabulosa de certamine Petri et Simonis Magi hausisse videntur.

Resp. Dist. maj.: hujusmodi *tendentia* reperitur in *historia* catholica S. Petri, *nego;* in appendicibus quibusdam legendariis, *subdist.:* tendentia illa conciliandi Petrinismum ac Paulinismum, veteribus afficta, *nego*; secus, *transeat.* Ad minorem *dist.: historia* catholica Petri Romae commorantis ex *Actis Petri* prodiit, *nego;* cetera *transeant.* Et *nego* conclusionem.

a) Primam probationem minoris *dist.: Acta Petri* antiquiora sunt *historica traditione* de Petro Romano, *nego;* secus, *transeat.* Testes historicos Petri coaevos adduximus, Clementem Romanum, Ignatium Antiochenum, apostolorum sepulcra, quin et ipsum Petrum, quibus *Acta* qualiacunque Ebionitica antiquiora dici nequeunt. Deinde patres saeculi II. Romam et plurimas ecclesias catholicas viderunt, interrogarunt; nec fieri potest, ut fictionem Ebioniticam amplexi sint omnes veluti clausis oculis, contradicente nemine, rejecta veritate facti maxime publici. De ceteris dixi *transeat;* thesin non labefactant. Hoc tamen addamus, *Actorum Petri* Ebioniticorum seu *mere* Antipaulinianorum exsistentiam minime probari; quae si saeculo II. exstitisse videantur, nullo modo sequitur, ut facti *traditio catholica* prodierit ex *deformatione* facti haeretica, sed deformatio ex traditione catholica, seu potius utrumque ex facti veritate.

b) Ad *secundam* probationem *transeat* major. Et *dist.* minorem: patres illi Simonem Magum Romam ivisse significant, *conc.;* eorum notitia de Petro, Romae praedicante et martyrium passo, ex opinione illa de Simone Mago pendet, *nego.* Etiamsi 1° *Acta Petri,* nobis objecta, saeculo II. exstiterint, et 2° sub mytho Simonis S. Paulus designatus fuerit, patres Simonem Magum, Paulum et Petrum oppido distinguunt. Magum vero primitive Paulum non fuisse, sed personam distinctam, *Act. Apost.* VIII. et S. Justinus, *Apologia I.* cap. XXVI. ostendunt. Insuper auctor *Philosophoumenon* VI. 20. ait: „usque ad Romam progressus (Simon Magus) incidit in apostolos: cui multum Petrus adversatus est," quibus verbis auctor, quoniam Petrum *ante* Simonem Romam venisse memorat, nihil patrocinatur Ebionitis, si Petrum Simonis Magi impugnandi *causa* in urbem profectum esse perhibuerint.

Alias objectiones silentio praetereo, v. g. traditiones locales Romae et monumenta aliqua legendaria esse. Nihil enim refert, utrum monumenta quaedam minus vera videantur, cum in thesi ex authenticis conclusum sit. — Narratiunculae de sepulcro Petri Alexandrino et de lapide sepulcrali, quem centurio Gallicus occasione expeditionis Napoleonticae, prope Joppen

Syriae detexit, obtusae sunt. Joppensis inscriptio: „Simon Petrus discipulus Jesu hic jacet“ ab omnibus apocrypha nulliusque momenti habetur; in sepulcro Alexandrino Petrum Alexandrinum, martyrem († 311), conditum esse, novimus. — De crucifixione Petri, Romanis moribus non contraria, cf. Tacitum, *Ann.* XV.; Senec., *Consol. ad Marc.* XX.

ARTICULUS IV.

Utrum Romanus Pontifex sit beati Petri in eodem primatu successor.

I. Status quaestionis. Agitur de primatu, quem Pontifices Romani *jure divino* et *ratione Petri* obtinent, non *ecclesiastico jure* duntaxat, nec jure tantum *historico*. Distinguendum est autem inter ipsam Pontificum *potestatem* et *potestatis usum;* potestas ipsa semper eadem fuit, *applicatur* paulatim et opportuno tempore ad varios casus.

II. Adversarii. *a)* Inter schismaticos Photius, jura primatus quandoque professus,[1]) alias videtur perhibuisse cum imperatoribus primatum etiam ecclesiae Roma transmigrasse Constantinopolin. Saeculo XV. Marcus Ephesinus fuit infestissimus Romano Pontifici. Anno 1612 Zacharias Kopystenski absolvit *Palinodiam*, opus a. 1878 typis mandatum, unitati Romanae hostile; similiter contra primatum scripserunt Galiatowski, Theophanes Prokopowitsch et alii, quos inter de Stourdza, qui a. 1816 opus edidit, inscriptum *Considérations sur la doctrine et l'esprit de l'église orthodoxe.* — Cf. plura, fol. period. Études de Théologie, etc. t. I.; Werner, *Geschichte der christl. Theol.* t. III.; Rozaven, *L'Église catholique justifiée*, etc.

b) Inter haereticos a patribus Constantiensibus damnatus est Wicleff, docens: „Ecclesia Romana est *synagoga Satanae,*“ prop. 51.; Calvino constat, Pauli de Antichristo (II. Thess. II. 4.) sententiam „*non aliter* quam de Papatu posse intelligi“; Luther anno 1520 scripsit „adversus execrabilem *Antichristi*

---

[1]) Cf. Hergenröther, *Photius,* B. I. p. 657.; B. III. p. 336.

bullam." Generatim acatholicis instar est dogmatis, primatum Romanum non negare solum, sed exsecrari.

Thesis: *Romanus Pontifex beati Petri in eodem primatu successor est.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex perpetuitate primatus.* Ex quaestione XIII. art. 4. certum est, S. Petrum jure divino perpetuos habere in primatu successores. At successor aut nemo est aut Romanus Pontifex. Romanus igitur Pontifex est Petri in primatu successor. Conclusio patet. Successorem enim nullum esse, Christi ordinationi repugnat; praeter Romanum Pontificem autem nemo unquam indicari potuit. Atque conjunctam illam primatus et episcopatus Romani successionem rerum etiam naturae consentaneam esse, nemo non intelligit.

Arg. II. *Ex veterum testimoniis. a) Orientales.* In *ep. ad Romanos* S. Ignatii Antiocheni quatuor momenta occurrunt, quae, simul sumpta, primatum Romanum ostendere videntur. 1⁰ Ecclesia Romana ab Ignatio vocatur *„caritatis coetui praesidens"*, *προκαθημένη τῆς ἀγάπης*. Atqui vox *τῆς ἀγάπης* ad *ecclesiam universam* referenda videtur. Etenim *προκαθῆσθαι* cum genitivo e loquendi consuetudine patrum non locum, sed *objectum* praesidii saepius significat; *ἀγάπη* autem ab Ignatio, ut patet ex aliis ejus epistolis, hic in *concreto* pro ecclesia usurpatur. Jam ecclesia Romana dicitur praesidens *τῆς ἀγάπης* non particularis alicujus ecclesiae, ut alias Smyrnaeorum aut Ephesiorum, sed absque ulla limitatione; ita ut vox *ἀγάπη ecclesiam universam* designare putetur. Sic etiam optime explicatur connexio totius textus.[1]) 2⁰ Ecclesiae Antiochenae,

---

[1]) S. Ignatius salutat ecclesiam, „quae etiam *praesidet in loco regionis Romanorum* (*ἥτις καὶ προκαθῆται ἐν τόπῳ χωρίου Ῥωμαίων*), digna Deo, digna decore, digna quae beata praedicetur, digna laude, digna quae voti compos fiat, digne casta et *universo caritatis coetui praesidens* (*προκαθημένη τῆς ἀγάπης*), Christi legem habens, patris nomine insignita" (*χριστόνομος, πατρώνυμος*). In sex reliquis epistolis non solemne illud *προκαθῆται*, sed tantum *τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ οὔσῃ ἐν Ἐφέσῳ*, „ecclesiae *quae est*," non quae *praesidet*. Progrediente phrasi, illud

pastorem suum amissurae, haec scribit: „Solus Jesus Christus illam vice episcopi *reget* (ἐπισκοπήσεν) atque *vestra caritas* ἀγάπη“ (cap. IX.), seu *in concreto,* nisi fallor, Romana ecclesia. 3° Pensandum et hoc, quod ad magisterii potestatem pertinere dixerim: „alios docuistis. Ego vero illa quoque firma esse volo, quae docetis et praecipitis“ (cap. III.). 4° Sanctus martyr majorem ecclesiae Romanae quam aliis, ad quas epistolas direxit, ecclesiis reverentiae testificationem exhibet.

S. Irenaeus: „quoniam valde longum est in tali volumine omnium ecclesiarum enumerare successiones; maximae et antiquissimae et omnibus cognitae, a gloriosissimis Apostolis Petro et Paulo Romae fundatae et constitutae ecclesiae, eam, quam habet ab Apostolis traditionem et annuntiatam hominibus fidem, per successiones episcoporum pervenientem usque ad nos, indicantes, confundimus omnes, qui quoquo modo . . . praeterquam oportet, colligunt. Ad hanc enim *ecclesiam* propter *potentiorem principalitatem necesse* est *omnem convenire ecclesiam,* hoc est, qui sunt undique fideles, in qua semper ab his, qui sunt undique, conservata est ea quae est ab Apostolis traditio.“ *Adv. haer.* III. 3.

S. Gregorius Nazianzenus Romam veterem novae (Constpoli) confert illamque laudat, quod Occidentem totum devinciens salutari doctrina, „Quemadmodum par est, ut *quae universis praesidet,* totam colat Dei concordiam.“ *Carm.* Lib. II. v. 579.

Theodoretus, ep. Cyrensis: „Habet enim sanctissima illa Sedes (Romana) *ecclesiarum,* quae *in toto sunt orbe principatum.“ Ep. ad Renatum.* Graeci omnes usque ad Theodorum Studitam, antiqua ecclesia Syro-Chaldaica, ecclesia Armena,[1]) quin etiam ipse Photius primatum Romanum haud

---

„praesidet *in loco* regionis Romanorum“ crescit in aliud „praesidens *caritatis*“, ita ut prius *centrum* praesidii seu potestatis — *in loco regionis Romanorum* —, postea *amplitudo* significari videtur, *caritatis,* seu in concreto simpliciter: *ecclesiae.* Ex quibus colligitur, ecclesiam in loco regionis Romanorum esse praesidentem ecclesiae universae. Cujus quidem salutationis, sic intellectae, congrua clausula: *Christi legem habens, patris nomine insignita.*

[1]) Jos. Bar David, *Antiqua ecclesiae syro-chaldaicae traditio circa*

obscure professus est, atque in hymnis liturgicis ecclesiae Graeco-Russicae S. Leo Magnus, Romanus Pontifex, appellatur *possessor praesidii Petri, τὴν τούτου προεδρείαν πλουτήσας;* similia de S. Sylvestro, Rom. Pontifice, praedicantur. Cf. Hergenröther, *Photius* III. 337—340.; Tondini, *The primacy of S. Peter demonstrated from the liturgy of the Greco-Russian Church,* p. 143. et sqq.

b) Occidentales. Tertullianus Zephyrinum, Papam, irridens, quod hic definiisset, vere poenitentibus demitti posse peccata quaedam impudicitiae: „Audio — inquit — etiam edictum esse propositum, et quidem *peremptorium,* Pontifex scilicet Maximus, quod est, *Episcopus Episcoporum,* edicit", etc. *De pud.* c. I. Quibus verbis Montanista publicam catholicorum opinionem de auctoritate *peremptoria Episcopi Episcoporum* asperis verbis, sed claris, manifestat.[1]) *S. Cyprianus* asseclas Fortunati, viri schismatici, perstringit, qui „navigare audent ad Petri cathedram *atque ad ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est.*" *Ep.* 55. Romam navigantes hortatus est, *„ut ecclesiae catholicae radicem et matricem* agnoscerent ac tenerent." *Ep.* 45. *S. Hieronymus* ad Damasum Papam scribit: „Beatitudini tuae, id est cathedrae Petri, communione consocior. Super *illam petram aedificatam ecclesiam scio.* Quicumque *extra hanc domum* agnum comederit, *profanus* est. Si quis in Noe arca non fuerit, peribit regnante diluvio." *Ep.* 15. *S. Augustinus* ecclesiam Romanam veneratur, „in qua semper *Apostolicae cathedrae* viguit *principatus";* in qua est *„culmen auctoritatis."* *Ep.* XLIII. 3.; *De utilitate cred.* XVII. Idem ad Donatistas: „Numerate sacerdotes vel ab ipsa Petri sede, et in ordine illo Patrum, quis cui successit videte: ipsa est

---

Petri, ejusque successorum Romanorum Pontificum divinum primatum. Romae 1870. — Anzarian, *Ecclesiae Armenae traditio de Rom. Pontificis Primatu.* Romae 1870.

[1]) Hermas († 150) quoque Romani Pontificis auctoritatem in ecclesias exteras indicare videtur, inquiens: „Mittet ergo Clemens (Rom. Pont.) in *exteras civitates* (librum Visionum); *illi enim mandatum est, ἐκείνῳ, γὰρ ἐπιτέτραπται."* *Pastor.* Vis. II. cap. IV. n. 3.

petra quam non vincunt superbae inferorum portae.“ Psalm. c. part. Donat. Jure S. Prosper:

„Sedes Roma Petri, quae pastoralis honoris
Facta caput mundo, quidquid non possidet armis
Relligione tenet.“ *Carmen de ingratis.*

c) Concilia oecumenica. In concilio *Ephesino*, oecumenico III., Philippus, Pontificis Romani legatus, patres hoc modo alloquitur: „Nulli dubium, imo saeculis omnibus notum est, quod sanctus beatissimusque Petrus, apostolorum princeps et caput, fideique columna et catholicae ecclesiae fundamentum, a Domino nostro Jesu Christo, Salvatore humani generis et Redemptore, claves regni acceperit, solvendique et ligandi potestas ipsi data est; qui ad hoc usque tempus, et semper, in suis successoribus vivit, et judicium exercet.“

Plus ducenti episcopi aderant, quorum non nisi pauci occidentales: contradixit nemo. — Patres concilii *Chalcedonensis*, oecumenici IV., ad Leonem M.: „Quibus (patribus Chalcedonensibus) tu quidem, sicut *membris caput*, praeeras“; Dioscorum vituperant, qui „suam insaniam“ extendit „contra ipsum, *cui vineae custodia a Domino commissa* est“; in concilio conclamarunt: „Petrus per Leonem locutus est“; decretorum confirmationem postulantes, „Rogamus igitur — inquiunt — et tuis decretis nostrum honora judicium et sicut nos capiti in bonis conjecimus consonantiam, sic et summitas tua filiis quod decet impleat.“ Aderant Chalcedone praeter occidentales aliquos circiter sexcenti patres orientales. — In concilio *Cpolitano* III., oecumenico VI., patres de Agathone, Romano Pontifice, haec: „Summus nobiscum certabat apostolorum princeps; illius enim imitatorem et sedis successorem habuimus fautorem . . . Littera proferebatur et Petrus per Agathonem loquebatur.“ Aderant praeter Occidentales plus 150 patres Orientales. Similiter patres concilii Cpolitani IV., oecumenici VIII., subscripto famoso *libello fidei*, testimonium primatus Romani perquam illustre reliquerunt. Cf. *Conc. Ephes.* Act. III.; *Ep.* syn. Chalced. ad Leonem M. et *Act. Chalc.; Conc. Cpolit.* III., Act. XVIII.; *Conc. Cpolit.* IV., Act. I. Omitto recentiorum conciliorum firmissima de primatu judicia.

Arg. III. *Ex factis.* Ab antiquissimis temporibus *a)* Romani Pontifices in suis actis supremae suae auctoritatis *sinceram* conscientiam *publice* exprimunt. Ita Clemens Rom. *ep.* I. *ad Cor.;* Julius I., *Ep.* I. 22.; Damasus, *ep. ad Orient.;* Siricius, *ep. ad Himerium;* Innocentius I., *ep.* 29.; Leo M. etc. Quare Bonifacius I. († 423): „Hanc ergo (Rom. eccl.) ecclesiis toto orbe diffusis velut caput suorum certum est esse membrorum, a qua se quisquis abscidit, fit christianae legis extorris.“ *Ep.* 14. ad Rufum.

b) Romani Pontifices in quascunque ecclesias auctoritatem suam exercent. Nam Clemens Rom. ad Corinthios *ep.* I., cap. LXIII. haec scribit: „laetitiam nobis praestabitis, si *obedientes* (*ὑπήκοοι*) *facti iis,* quae *scripsimus per spiritum sanctum,* resecetis illegitimum zeli vestri studium secundum exhortationem, quam de pace ac concordia fecimus in hac epistola.“ Item Victor († 197) in controversia de celebrando Paschate,[1]) Zephyrinus († 217) in damnandis Montanistis, Cornelius († 252) adversus Novatianum, Stephanus († 257) in lite de rebaptizandis haereticis, Dionysius († 269) in definiendo Incarnationis dogmate, Felix I. († 274) in damnando Samosateno summa auctoritate usi sunt. Anno 342 Julius I. S. Athanasium in sedem Alexandrinam restituit (*ep.* Julii); Hormisdas legatos cum *Fidei libello* Cpolim misit, cui episcopi Orientales subscriberent, etc. Omnes ecclesiae Romam interrogant, jus suum Romae prosequuntur, Basilius, Athanasius, Chrysostomus, Flavianus. Et S. Hieronymus in *ep.* 123. ad Ageruchiam:

---

[1]) S. Victor in tractatu *De aleatoribus* I., quem ab eo scriptum esse solidis argumentis probatur, hoc modo loquitur: „Magna nobis ob universam fraternitatem cura est . . . et quoniam in nobis divina et paterna pietas apostolatus ducatum contulit et vicariam Domini sedem coelesti ordinatione ordinavit et originem authentici apostolatus, super quem Christus fundavit ecclesiam in superiore nostro portamus, accepta simul potestate solvendi ac ligandi et cum ratione peccata dimittendi: salutari doctrina admonemur, ne dum delinquentibus assidue ignoscimus, ipsi cum eis pariter torqueamur.“ Cf. Harnack, *Texte und Untersuchungen zur Gesch. der altchristl. Liter.* B. V.; The Dublin Review, 1889, n. 43.; Hist. Jahrbuch, B. X.

„Cum — inquit — in chartis ecclesiasticis juvarem Damasum Romanum episcopum, et *Orientis Occidentisque synodicis consultationibus* responderem."

c) Ecclesiae ubique terrarum Pontificem Romanum sequuntur, sicut patres Ephesini concilii Caelestinum I.; patres Chalcedonenses Leonem M., exclamantes: „Petrus per Leonem locutus est"; bis mille quingenti episcopi Hormisdae *formulae* subscripserunt. Ex altera parte patres invictam ecclesiae Romanae auctoritatem haereticis ac contumacibus quibuscunque opponunt; quod ab Irenaeo, Cypriano, Augustino aliisque inclytis ecclesiae propugnatoribus factum esse, supra probavimus. — *Haeretici* quoque, dum subterfugiendi spes ulla fuerit, Romanae Sedis auctoritatem professi sunt, assensum quaesiverunt, ut Marcion (Epiph. *Haer.* XLII.), Cerdo et Valentinus (Iren. *Adv. haer.* I. 1.; III. 3.), Manichaei (Leo M. *ep.* 20), Eutyches (idem *ep.* 21.), Sergius (Mansi, XI. 530.), Acaciani schismatici, qui de peccato se purgandi causa dixerunt, se „ignorasse, quid Sedes Apostolica censuisset". — Neque primatus *ethnicos* latebat. Etenim cum Paulus Samosatenus, qui a recta fide simul et episcopatu exciderat, e domo quadam ecclesiae *Antiochenae* excedere nollet, „interpellatus Imperator Aurelianus (270—275) *rectissime* — ita Eusebius — hoc negotium dijudicavit, iis domum tradi praecipiens, quibus Italici Christianae religionis antistites et *Romanus episcopus* scriberent." H. E. lib. VII. cap. XXX. Item Liberius Papa ab Ammiano Marcellino, viro ethnico, simpliciter „Christianae legis antistes" (Rerum gestarum, lib. XV.) nominatur; deinceps mentionem facit de *auctoritate*, „qua *potiores* aeternae Urbis Episcopi." Ecce primatus *realis praesentia.*

Arg. IV. *Ex ratione divinae Providentiae.* Quidquid unquam pro Deo et Jesu Christo praeclare gestum est, Romanus Pontifex dux et auctor fuit. Ergo Romanus Pontifex non est *Anti*christus, sed *vir Dei.* Cum conceptu enim divinae Providentiae, ecclesiam modo speciali regentis, valde repugnat, ut jura Dei et Christi regnum a principio usque ad hanc aetatem ipsi *per se* et *directe* defendenda relinquantur, qui sedeat in *sede superbiae* tanquam *Antichristus.* Ad probandum *antec.*

nonnulla facta nomino, historicis exponenda. Pontifices *paganismo* restiterunt, passi fortiter martyrium; *haereticis* docendo, dirigendo, patiendo plurima, ut Sylvester, Julius, Damasus impugnando Arianos, Caelestinus Nestorianos, Leo M. Eutychianos, Martinus Monothelitas; *barbaros* subegerunt praedicando, educando, puta Gregorius M. et Nicolaus M.; dimicarunt adversus morum corruptelam et pro libertate Christi ecclesiae Gregorius VII., Innocentius III., etc.; vindicarunt a sectis unitatem fidei, sacramenta, hierarchiam, consilia evangelica, libertatem Christianam, integritatem S. Scripturarum, uti Pius V.; adversati sunt philosophismo, ut Pius VI. et Pius VII.; eorum, qui in Christum credunt, maximam partem ad fidem adduxerunt, et tradiderunt praecepta vitae integerrimae. Hodieque Pium IX. et Leonem XIII. audimus; collapsis rebus maximis, confusis haereticorum et rationalistarum sententiis, Roma per Christum *verba vitae aeternae* habet. Nec vate opus est, ut intelligatur, certaminis futuri *adversus* errores et *pro* Christo Deo duces fore Romanos Pontifices. Cf. Wiseman, *Lectures on the principal doctrines and practices of the catholic church,* lect. VIII.

Objectiones.

Obj. I. Antiquissimi patres de primatu non tractant in extenso, et adeo obscure. Ex iis ergo parum probatur.

Resp. Dist.: patres illi de primatu non tractant in extenso, quod operum suorum argumentum hoc non poscit, *conc.;* quod primatum non crediderunt, *nego.* Neque veteres *obscure* loquuntur; quamvis enim testimonia quaedam indirecta aut implicita per se sola primatum non demonstrent, magna copia suppetit aliorum testimoniorum, de quibus, maxime simul sumptis, dubitatio incidere non potest.

Instabis. Ex antiquis testimonium Irenaei illustre habetur. At *potior principalitas*, quam hic ecclesiae Romanae tribuit, fortasse ob urbis honorem et splendorem attributa est. Irenaeus ergo testis incertus est.

Resp. Dist. min.: illa *potior principalitas* ab Irenaeo fortasse ob urbis splendorem ecclesiae Romanae attribuitur,

si extra textum ex opinione praeconcepta judicamus, *transeat;* si *verba* Irenaei *ipsa* spectamus, *nego.* Ut de primatu interpretemur, cogunt *littera textus,* quae tota in idea *ecclesiae* insistit; *contextus,* quia S. Irenaeus de auctoritate *traditionis apostolicae* tractat; *finis,* quia tota vis argumentationis a sancto doctore fundatur, non in urbium amplitudine ac temporali potentia, sed in *charismate veritatis certo,* quod *apostoli* secundum beneplacitum Patris *in ecclesiam* contulerunt; et *loci paralleli,* quandoquidem veteres ecclesiae Romanae auctoritatem venerari consueverunt, non quia in urbe constituta est, sed quod sit *cathedra Petri, locus Petri*, etc.

Urgebis. S. Irenaeus in controversia de celebrando Paschate Victorem, Romanum Pontificem, admonet, „ne integras Dei ecclesias, morem sibi a majoribus traditum custodientes, a communione abscindat.“ Eus. H. E. lib. V. cap. XXIII. At, quo liberius Pontificem admonuit, eo minus primatum agnovit.

Resp. Dist. antec.: S. Irenaeus Victorem admonuit seditiose, *nego;* decenter, *conc.* Irenaeum admonuisse „decenter“ (*προσηκόντως*), apud Eusebium legimus. Porro haec ipsa admonitio primatum ostendit, cum clarum sit eam fieri non negandae potestatis causa, sed Pontificis placandi.

Obj. II. S. Cypriani magna auctoritas. Hic autem in concilio Carthaginensi III. coram 86 episcopis ait: „Superest ut de hac ipsa re singuli quid sentiamus proferamus; neminem judicantes . . . Neque enim quisquam nostrum Episcopum se Episcoporum constituit, aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem collegas suas adigit, quando habeat omnis episcopus pro licentia libertatis et potestatis suae arbitrium proprium, tamque judicari ab alio non possit, quam nec ipse potest alterum judicare.“ Ergo.

Resp. Dist. majorem: S. Cypriani auctoritas magna est generatim, *conc.;* semper in illa lite de rebaptizandis, *nego.* Dato, non concesso, haec verba tacite etiam ad Stephanum Papam directa esse, minorem *dist.:* his verbis Cyprianus rejicit *jus* primatus, *nego; applicationem* in casu subterfugit, *conc.* Locus ille ex tribus rectius intelligetur. Primo, fieri

potest, ut vir ceteroqui laude dignus mente quieta recte sentiat, et in aestu controversiae quaedam exaggerate proferat, atque etiam prorsus erronee. Tum, alias a Cypriano dicta sedato animo non delentur iis, quae, exorta lite, fortasse pronuntiaverit primatui minus consona. Verba denique illa *absolute* dicta esse nequeunt; cum absoluta loquendi agendique potestas, singulis episcopis concessa, *unitatem ecclesiae,* opere egregio Cypriani celebratam, a stirpe tolleret. Verum sanctus martyr quaestionem limitat: „*de hac* — inquit — *ipsa re,*“ item *ep.* 72. ad Steph.: „*Qua in re*“; nimirum rem illam ut disciplinarem tractasse videtur. At in ipsa controversia primatum in se non rejecit. Hinc, ut Stephano persuadeat hac in re „ratione vincendum“ esse, allegato Petri exemplo: „nec Petrus — inquit — quem primum Dominus elegit et *super quem aedificavit ecclesiam,* cum secum Paulus de circumcisione disceptaret, vindicavit sibi aliquid insolenter aut arroganter; ut diceret *se primatum tenere,*“ etc. *Ep.* 71.; cf. *ep.* 70. ad Januarium, n. 3.; *ep.* 73. n. 7. et 11. Quasi diceret: ita nec tu ad primatum tuum provoces. Ergo Petri primatum in Stephano esse, non negat.

Instabis. Firmilianus, Cypriani in lite socius, ad Cyprianum de Stephano vehementem epistolam scribens, inter alia his verbis utitur: „Stephanus, qui per successionem Cathedram Petri habere se praedicat, nullo adversus haereticos zelo excitatur.“ Inter Cypr. *ep.* 75. Ergo primatum despexit.

Resp. Dist. antec.: Firmilianus Stephanum accusat, quod primatu non usus sit adversus haereticos, *conc.;* quod primatu falso glorietur, *nego.* Mens Africani vehementissimi haec est: tu, *Petri successor,* in hac de rebaptizandis controversia primatum tuum, quem verbis extollis, *factis* dedecoras.

Dices. S. Cyprianus quoque verbis *praesumptionis, pravitatis* aliisque non minus contumeliosis in Romanum Pontificem usus est. Quae certe non sunt episcopi, primatum credentis.

Resp. Dist. antec.: haec ab irato sunt dicta, *conc.;* ex mente ecclesiae, *nego.* Unanimem patrum de primatu consensum ostendimus. De Cypriano autem S. Augustinus: „Illa quae in Stephanum *iratus effudit,* retractare nolo; quia et non opus est, . . . et ea praeterire melius est, quae periculum per-

niciosae dissensionis habuerunt." *De bapt.* lib. V. cap. XXV. Veruntamen: „si quid in eo fuerat emendandum, purgavit Pater falce passionis." *Ep.* 93 ad Vincentium.[1])

Obj. III. Primatus origo explicari potest per causas humanas, quae sunt: ingens in urbe fidelium multitudo, splendor Romae, divitiae, caritas eximia, origo apostolica, fides integerrima et intrepida, Romanorum episcoporum versutia, ambitio, decreta imperatorum, etc. Nulla igitur necessitas admittendae institutionis divinae.

Resp. Dist. antec.: per causas illas primatus explicari potest, negatis omnibus certissimisque documentis historicis, *transeat;* secundum veritatem historicam, *nego.* Missum facio, quod de Pontificum „ambitione et versutia" falso asseritur; de causis vero, quae primatum gignere *potuerint,* nihil ultra habemus dicere, quoniam *S. Scripturae*, *patres*, *ratio, facta* primatus originem divinam *esse* demonstrant.

Instabis. Imperatores Valentinianus III., Carolus M., Phocas, maximam decretis suis Romanae Sedi auctoritatem obtinuerunt. Ergo decreta ista primatus causa videntur.

Resp. Dist. antec.: ista decreta primatum creaverunt, *nego;* confirmaverunt, *subdist.:* in foro civili, *conc.;* in foro ecclesiatico, *nego.* Nulla comminiscendi arte opus est; constat enim verissimis rationibus, primatus causam esse Christum. Quodsi decretum principis interdum iis vocabulis conceptum sit, quae minus accurate dicantur, haec sane non ad verbum sed ex mente ecclesiae universalis et doctorum auctoritate interpretanda sunt.

Urgebis. Canone III. concilii Cpolitani I., quod est oecumenicum secundum, statutum est: „Cpolitanae civitatis Episcopum habere oportet honoris primatum post Romanum Episcopum,

---

[1]) M. Molkenbuhr, *Dissert. criticae* (1790) et V. Tizzani, *La celebre contesa fra S. Stefano e S. Cipriano* (1862), documentorum, ad hanc controversiam pertinentium, authentiam non agnoscunt et ipsam controversiam ex integro aut ex parte commentitiam esse credunt. Contra quos cf. L. Berti, *De theol. disciplinis,* Freppel, *S. Cyprien et l'église d'Afrique au III. siècle,* etc.

propterea quod sit nova Roma." Similiter can. XXVIII. concilii Chalcedonensis: „antiquae Romae throno, *quod urbs illa imperaret*, jure Patres privilegia tribuerunt. Et eadem consideratione moti 150 Episcopi *novae Romae throno* aequalia privilegia tribuerunt." Ex quibus sequitur, primatum ex civili Romae imperio natum esse.

Resp. Dist. antec.: istis canonibus statuitur de Summo Pontificatu, *nego*; de patriarchatu, *subdist.:* allegando causam, ab ecclesia damnatam, *conc.;* causam, in jure receptam, *nego.* Sophisma, quo patriarchatus Cpolitanus extollitur, Byzantinismum olet; nec approbatum est ab ecclesia catholica.

a) Non agitur de Summo Pontificatu. Quod patet 1° ex connexione canonis III. Cpolitani cum canone II., quem in determinando episcoporum ordine et honore complet; 2° ex *conclusione* prolati canonis Chalcedonensis; „ut Ponticae, et Asianae et Thraciae dioeceseos metropolitani soli . . . a praedicto throno Cpolitanae Ecclesiae ordinentur"; 3° ex eo quod Leo M. non Pontificatus Summi jura, sed „tot metropolitanorum primatus" et „provincialium jura primatuum" attentata esse queritur (*ep.* 105. et 106.); 4° ex historia, siquidem veteres totam de canonibus istis controversiam ad litem de patriarchatu referunt.

b) Causa allegata rejecta est. Nam 1° Leo M. declaravit: „*alia ratio est rerum saecularium, alia divinarum;* nec praeter illam petram, quam Dominus in fundamento posuit, stabilis erit ulla constructio." *Ep.* 104. 2° Ecclesia Romana *canonem III. Cpolitanum* non accepit, ut patet ex Leone M., *ep.* 106 ad Anatolium Cpolitanum episcopum et ex Greg. M., *Ep.* lib. VII. 34. Canon autem Chalcedonensis a Leone M., concilii confirmationem rogato, his verbis repudiatus est: „*in irritum mittimus et per auctoritatem b. Petri Apostoli generali prorsus definitione cassamus.*" *Ep.* 105. 3° Canon Chalcedonensis in collectionibus pluribus expunctus est, ut in collectione Latina Dionysii Exigui et Isidori; in Prisca; in Graeca Joannis Antiocheni; in Arabica Josephi Aegyptii. 4° Anatolius *episcopus Cpolitanus,* tam Romanae Sedis auctoritatem quam canonis Chalcedonensis indignitatem professus est, haec ad

Leonem M. scribens: „pro certo beatitudo vestra hoc habeat, *nullam esse culpam in me.*“ Paulo post „*gestorum vis omnis et confirmatio*“ dicitur Romano Pontifici „*reservata*“; et addit: „Hoc igitur bene compertum Sanctitas vestra cognoscat, nihil ex me istius causa factum esse negotii, qui semper *omnem jactantiae levitatem* et *aliena appetendi cupiditatem* mihi vitandum crediderim.“ Inter *Ep.* Leon. M. 132.

Replicabis. In canone XXVIII. Chalcedonensi, jam prolato, legimus: „antiquae Romae throno, quod urbs illa imperaret, jure *patres* privilegia tribuerunt.“ Ergo concilia, non Christus, primatum creaverunt.

Resp. Dist. antec.: iste canon rejectus est, *conc.;* doctrinam ecclesiae exprimit, *nego.* Ex argumentis, ante positis, facile intellectu est, quam vere Bonifacius I. dixerit: „Ista privilegia huic ecclesiae a Christo donata, a synodis *non donata*, sed jam solummodo *venerata* et *declarata* sunt.“ *Ep.* 8. Sophistica autem canonis illius redactio non orta est ex dubia *de primatu* fide, siquidem catholica doctrina de divina primatus institutione *Actis* Chalcedonensibus dilucide confirmatur; sed cum nihil melius invenirent fautores *patriarchatus* Cpolitani, rationes ambiguas adduxerunt.

ARTICULUS V.

Quonam jure primatus episcopatui Romano annexus sit.

I. Conjunctio episcopatus orbis et episcopatus urbis, hoc est, primatus et Romani episcopatus. *Factum* hujusmodi conjunctionis ex iis, quae de primatu Pontificis Romani disseruimus, innotescit. Itaque ex disputationibus tum de Petri primatu et martyrio Romano tum de primatu Romani Pontificis haec duo certa sunt: 1° Petrum jure divino habere in eodem primatu perpetuos successores; 2° *stante praesenti rerum statu,* primatum illum episcopatui urbis esse annexum.

Quaeres, utrum primatus et episcopatus Romanus sint duo episcopatus, quo modo episcopus alicujus loci adjungit sibi alium episcopatum? *Respondet* Cajetanus: „Quum autem dici-

mus, Petrum et Romanum pontificem, et pontificem ecclesiae catholicae, non duos intelligas pontificatus; non enim sunt duo in actu, sed in potentia tantum, hoc est, quia potuissent esse duo, ut patet ex dictis. Unde non se habent sicut duo episcopatus uniti, non erat siquidem in Rom. ecclesia episcopatus ante Petrum: sed ipse Petrus Rom. ecclesiam erexit in pontificatum, non alium, quam suum, quem secum vehebat, ita quod pontificatum suum, quem a Christo habuit relate ad ecclesiam Catholicam, retulit ipse Petrus ad ecclesiam Romanam appropriando sibi illam." *De Rom. Pont. instit.* cap. XIII. Est igitur una potestas primatialis.

II. Variae catholicorum sententiae de jure, quo primatus episcopatui Romano annexus est. Diversitas sententiarum hac de re oritur a sententiarum diversitate de modo, quo Petrus episcopatum Romanum primatui suo appropriaverit. *D. Soto,* conjunctione supposita, universalitatem episcopatus Romani de jure divino esse docet; ipsam autem conjunctionem, quod *a solo Petro,* nihil mandante Deo, manaverit, de *jure humano* esse affirmat. *In IV. Sent.* dist. XXIV. quaest. II. art. 5. *Joannes a S. Thoma* ait: „Et si *probabile* sit *ex aliquo mandato revelatione sufficienti* ad inducendum jus divinum, Petrum conjunxisse pontificatum Ecclesiae episcopatui urbis, *non* tamen est *certum* eam conjunctionem esse *de jure divino.*" *Cursus theolog.,* tract. de auctor. S. Pont., art. IV. 9. *Cajetanus* docet, rationem succedendi Romani Pontificis esse „ecclesiae Romanae appropriationem ad pontificatum Petri, *firmatam et Petri morte, et Christi mandato*". *De Rom. Pont. instit.* cap. XIII. Hic igitur conjunctionem *jure divino* factam esse pro certo ponit. Auctores in tres illas sententias discedunt, sed tertia sententia tenenda videtur, quam probabiliter etiam Angelicus expressit, inquiens: „ut (Dominus) suam potestatem magis ostenderet, *in ipsa Roma,* quae caput mundi erat, etiam *caput Ecclesiae suae statuit.*" *S. Theol.* III., quaest. XXXV. art. 7.

III. Utrum episcopatus Romanus et primatus ita conjungantur, ut sint inseparabiles. Diximus, Dominici Soto et aliorum quorundam judicio utriusque dignitatis unio-

nem jure tantum humano esse constitutam. „Quamvis autem — Benedictus XIV. ait — possit *in aliquo sensu* dici, supremam Ecclesiae monarchiam jure tantum humano esse annexam sedi romanae, quia nimirum utriusque unio, nexus et alligatio ortum habuit ex facto Petri, attamen non videtur posse sustineri illorum opinio, qui asseruerunt, praefatam annexionem ita esse de jure humano, ut possit ab Ecclesia dissolvi, et una ab altera separari.“ *De Syn.* II. 1. n. 1. Joannes a S. Thoma unum casum excipit, quo Roma deleretur. „Extra hunc vero casum — hic ait — existimo nullum dari posse ita urgens quod justificare posset istam separationem, *nec etiam validam* reddere.“ Affirmat autem se ad exceptionem illam moveri, „quia ille casus eversionis Romanae urbis absolute non est impossibilis, et de facto eventurus putatur tempore Antichristi“. L. c. n. 21. Apparet autem doctrinam de *separabilitate* e quaestione de conjunctionis *jure* ita pendere, ut, posito conjunctionis *jure divino*, inseparabilitas absoluta sequatur. Cf. Franzelin, *De eccl. Christi,* thes. XII.

Quaeres, utrum inseparabilitas *absoluta* eum etiam casum excludat, quo Providentia extraordinaria quadam dispositione significaret, primatum ab episcopatu Romano esse transferendum. — *Resp.* Putatur casus ille, tametsi per se non repugnet, nunquam venturus; prout ex rationibus exponendis patebit, quibus conjunctio prorsus *definitiva* probari videtur.

IV. Quale sit jus illud divinum, quo primatus episcopatui Romano annexus est. Jus illud oriri censetur 1° aut ex sola electione Petri, qua posita, jam in nullius potestate esset, episcopatum Romanum et primatum dispescere; aut 2° ex voluntate Christi, quomodocunque manifestata, qua successionis modus, a Petro proprio libitu determinatus, *definitive* firmatus haberi debet; aut 3° ex eo, quod appropriatio et conjunctio, mandante Christo, facta sint. At „si sola Petri, — Suarez inquit — ut summus Pontifex erat, voluntate fieret, alterius etiam pontificis voluntate mutari aliquando potuisset“. *Disp. X., De summo Pont.,* sect. III. Ergo si *causa* quaeritur, cur conjunctio, a Petro vivente non mutata, rata manserit, ad sententiam 2. aut 3. de jure divino adducimur.

Quaeres, quonam modo divinum de conjungendo episcopatu urbis et orbis mandatum Petro significatum sit. *Resp.* De *modo* hoc tantum accepimus, quod S. Ambrosius scripsit, videlicet Petro Roma egredienti Christum occurrisse; apostolum autem ad nutum Domini, dicentis: Venio iterum crucifigi, sponte Romam remeasse. *Sermo contra Auxent.* de basil. tradend. Innocentius III. affirmat Petrum „ex revelatione divina ab Antiochia translatum fuisse ad Urbem". *Ep.* lib. II. 209. Veruntamen non idcirco quod testimonia de *modo* locum dubitationi relinquant, *res* ipsa redditur dubia.

V. De propositione 35. Syllabi. Notatur in *Syllabo* haec thesis: *Nihil vetat, alicujus Concilii generalis sententia aut universorum populorum facto, summum Pontificatum ab romano Episcopo atque Urbe ad alium Episcopum aliamque civitatem transferri.* Nuytz, professor Taurinensis, errorem istum propugnavit. Certe translationem *sedis* intellexit, non *residentiae;* Pontifices enim nonnullos pluribus annis Avenione, alios exsules in locis diversis commoratos esse, constat. Apparet autem ex notata Taurinensis propositione, firmissimam quandam inter urbis episcopatum et primatum admittendam esse conjunctionem; utrum vero conjunctio jure divino facta sit necne, hac Syllabi nota non exploratum est. Neque ecclesia alibi conjunctionem, de qua diximus, jure divino statutam esse, tanquam rem fidei expresse definivit.

Thesis: *Primatus probabilius jure divino episcopatui Romano annexus est.*

Argumenta.

Arg. I. Primatum et episcopatum Romanum divino jure conjungi, prudenter credimus, si gravissimorum testium in eam rem sententiae proferri possunt. Haec autem testimonia sive *implicita* sive *explicita* exstant. Ergo. Prob. *minor.*

a) Testimonia implicita. Nexus absolutus utriusque dignitatis jure mere humano constitui posse non videtur. Atqui veteres assensu communi docent, dignitates illas in concreto et absolute conjungi. Ergo. Prob. *minor.* Patres, quorum judicia clara et certa articulis superioribus adscripta sunt,

in Summis Pontificibus primatum agnoscunt, quod sint *episcopi Romani,* quod *locum Petri* et *sedem apostolicam* teneant, quod sedeant in *cathedra Petri;* nusquam autem suspicantur fieri posse, ut primatu potiatur, qui episcopus Romanus non sit.

b) Testimonia explicita. S. Gelasius, Papa: „*Sedis* illius praesuli consensus est adhibendus, quem cunctis sacerdotibus et divinitas summa voluit praeeminere.“ *Ep.* 11. ad Anast. imper. — *Nicolaus I.:* „Privilegia illius *sedis* perpetua sunt; *divinitus* radicata atque plantata sunt; impingi possunt, *transferri non possunt.*“ *Ep.* 8. ad Mich. imper. — *Bonifacius VIII.:* „*Ecclesiam* Romanam imperscrutabilis *divinae Providentiae* altitudo universis *dispositione incommutabili* praetulit ecclesiis.“ Bulla *Sacrosanctae Romanae.* — *Patres Vaticani:* „declaramus *Ecclesiam* Romanam *disponente Domino,* super omnes alias ordinariae potestatis obtinere principatum.“ Const. dogmat. *Pastor aeternus,* cap. III. — *Leo XIII.:* „nec sine *speciali Dei numine* ad illam idololatrae Orbis *Μητρόπολιν* b. Petrus Apostolorum Princeps gressus egit, ut ejusdem Pastor evaderet, eique supremi Apostolatus auctoritatem in perpetuum transmitteret.“ *Litterae* ad Em. Card. Rampolla, 15. Junii 1887.

Arg. II. Patres Vaticani l. c. cap. II. declarant: „qui (S. Petrus) ad hoc usque tempus et *semper in* suis successoribus, *episcopis sanctae Romanae Sedis,* ab ipso fundatae, ejusque consecratae sanguine, vivit et praesidet et judicium exercet“; ac idem concilium Ephesinum, oecumenicum III. docuerat. Porro si concilia oecumenica tam absolute affirmant: *Petrus semper in episcopis Romanae Sedis praesidet,* hoc est ex contextu: *praesidebit,* ordinatio quaedam divina hac de re admitti videtur. Ergo.

Arg. III. *Ex convenientiis. a)* Divino ecclesiae Conditori maxime convenit, apostolis suis manifestare rem, ad ecclesiae unitatem et pacem continendam valde necessariam. Atqui sedes certa et fixa valde necessaria est, ut ecclesiae pax et unitas serventur. Ergo. Quare Canus: „Si enim Moysi — inquit — locus ille revelatus est, quem Dominus elegerat, ut inde a Judaeis divina oracula peterentur, quanto magis credendus est Christus Petro manifestasse, quisnam esset ille

locus, ubi constituerat regni sui et principatum et sedem collocare." *De locis theol.* lib. VI. cap. VIII. ad 10.

b) Idem convenit Christo triumphanti, juxta hoc Angelici: „ut suam potestatem (Deus) magis ostenderet, in ipsa Roma, quae caput mundi erat, etiam caput Ecclesiae suae statuit in signum perfectae victoriae, ut exinde fides derivaretur ad universum mundum." III. quaest. XXXV. art. 7. ad 3.; cf. *De reg. princ.* lib. I. cap. XIV.

c) Nec Summi Pontifices inter maximas angustias, quibus ab ecclesiae principio Romae saepissime pressi sunt, unquam de sede transferenda cogitarunt. At conjunctio tam fixa, ut separatio ne in mediis quidem angustiis cuiquam in mentem venerit, juris divini esse videtur. Ergo.

Objectiones.

Obj. I. Petrus aliquando sine certa sede fuit. Et si interea fuisset occisus, nihilo setius alius in ejus locum successisset. Ergo primatus esse sine certa sede potest.

Resp. Dist. conclusionem: ergo primatus certa sede carere potest absolute, *transeat;* hypothetice, *nego.* Posita ordinatione Providentiae, quam argumentis ostendimus, extra sedem, Romae fixam, aditus ad primatum jam nemini patet. Practerea sedis certae necessitas ex eo negari non potest, quod Petrus *transitorie* sine sede fuerit, sed admittenda est potius, quod status illius incertitudinem reliquerit.

Instabis. Testimonia adscripta hoc unum probant, S. Petrum Romae sedem fixisse, auctrice Dei providentia. Atqui ad unionem jure divino constituendam non sufficit merus actus Providentiae respectu Petri, sed respectu posterorum mandatum requiritur. Ergo nexus primatus cum episcopatu Romano juris divini non est.

Resp. Dist. maj.: ea testimonia ostendunt auctricem Dei providentiam exclusive respectu Petri et electionis mutabilis, *nego;* respectu omnium Summorum Pontificum et electionis definitivae, *concedo.* Concedo minorem et conclusionem nego. Ex locis, in probatione allatis, apparet, a sanctis doctoribus eam admitti Providentiae dispositionem, quae lex fixa haberi de-

beat; ajunt enim: *„transferri non possunt;“* *„dispositione incommutabili“*, etc.

Obj. II. Roma vastata, episcopus Romanus esse non potest. Id autem non repugnat, vastari Romam. Primatus igitur ab episcopatu Romano avelli potest.

Resp. Transeant major et minor. *Nego* conclusionem. 1° Major non satis certa videtur. Etenim etiamsi Roma solo ita aequaretur, ut nullus ibidem fidelibus pascendis locus superesset, *sedis* tamen *titulus,* uti quondam in episcopis, i. p. i. maneret. 2° Gravissimi viri censent Deum non permissurum, ut Roma deleatur et ea certe ruina vix unquam evenire poterit, ut nulli fideles ac nullae episcopatus Romani reliquiae relinquantur. 3° Denique etiamsi fieri possit, ut episcopatus Romanus prorsus exstinguatur, episcopatus et primatus in statu separationis, proprie dictae, non versarentur, sed Deus ipse dispositione tam extraordinaria mundanarum rerum utriusque nexum, quemadmodum matrimonii vinculum morte conjugis, dissolveret.

Quaeres. Utrum haec propositio: *Leo XIII. est Summus Pontifex,* sit de fide.

Resp. Propositio, quae in propositione de fide tanquam particulare in universali continetur, habetur de fide; cf. p. I. p. 331, 332. Atqui haec propositio: Leo XIII. est Summus Pontifex, continetur tanquam particularis in hac universali: Omnis homo acceptatus ab universali ecclesia in Petri successorem est Summus Pontifex, quae est de fide. Ergo propositio, de qua agitur, fidei assensu admittenda esse videtur. Cf. Bill. *De reg. fidei,* diss. IV. art. 9.; Salmant. *De fide,* disp. IV. dubium 2.

Quaestio XV.

De vi et ratione primatus Romani Pontificis.

In hac quaestione *de vi et ratione* potestatis Pontificiae, nonnulli contra catholicam doctrinam passione quam ratione disputare maluerunt. At catholici gloriam Deo non detrahunt, qui *tantum* Pontifici tribuunt potestatis, *quantum* Deum ipsi concessisse viderint. *Non est enim potestas nisi a Deo,* Rom. XIII. 1.; atque: *Omnia, et in omnibus Christus,* Col. III. 11. Quaerimus autem:

Primo. *Utrum Romanus Pontifex potestatem suam a Deo immediate accipiat.*

Secundo. *Utrum Romanus Pontifex habeat totam plenitudinem potestatis supremae.*

Tertio. *Utrum haec potestas sit ordinaria et immediata in omnes et singulas ecclesias.*

Quarto. *Utrum jurisdictionis potestas mediante Pontifice Maximo an immediate a Deo in episcopos derivetur.*

Quinto. *Utrum Romanus Pontifex ex cathedra loquens sit infallibilis. Ex S. Scriptura.*

Sexto. *Utrum eadem infallibilitas ex traditione monstretur.*

Septimo. *Quaenam sit auctoritas congregationum Romanarum in materia fidei et morum.*

ARTICULUS I.

Utrum Romanus Pontifex potestatem suam a Deo immediate accipiat.

I. Status quaestionis. Designatio personae et collatio potestatis. Quaeritur, utrum Romanus Pontifex

eam potestatem, quam jure divino ipsi competere supra monstravimus, directe et immediate a Deo accipiat, ecclesiane mediante. Qua in controversia dirimenda *designatio personae* et *collatio potestatis* distinguendae sunt. 1° S. Petrus a Christo et designatus et clavibus donatus est. 2° Successores Petri ab electoribus legitimis in ecclesia designantur, variante tamen eligendi ratione, pro varia conditione temporum. Est autem probabilius, hanc potestatem eligendi ecclesiae divinitus competere proxime et *formaliter, regulative* Summo Pontifici; hoc est, ecclesia habet jus eligendi, Summus Pontifex per se solum habet jus dirigendi seu determinandi electionis modum. Veruntamen non desunt, qui existiment, Papam posse sibi successorem designare. 3° Collatio potestatis absolute soli Deo competit.

II. De modo, quo potestas Pontificia in eum, qui ab ecclesia designatus est, transit. Joannes a S. Thoma modum illum explicans, ait: „collatio pontificatus facta huic, qui de novo eligitur, non constat per aliquam revelationem factam de hac persona, *constat tamen ex prima illa institutione pontificatus, et collatione illius a Christo Domino ipsi Petro, et successoribus,* ut notat pater Suarez . . . nam hoc ipso quod legitime eligitur et designatur ad succedendum Petro, ex vi illius primae collationis ei debita est potestas illa, quae Petro data est, ut remaneret in successoribus, nec indiget nova alia collatione sed sola Ecclesiae designatione.“ *In II. II. de auct. Summi Pont. II.* art. 1. n. 16.

Quaeres, utrum Papa electus claves secum afferat; aut cuinam Papa moriens eas relinquat. *Resp.* Cajetanus: „quum Papa — inquit — eligitur, neque secum claves affert, neque ab ecclesia illas accipit: sed a Christo, non nova traditione sed antiqua illamet, qua tradidit Petro: Ecclesia siquidem ministerio electionis personam deputat, quae Petro succedat: Christus autem ipse in beato Petro et cuilibet successori claves tradidit, et propterea vana est quaestio, a quo accipit, aut cui relinquat moriens: verbum enim semper vivum dat claves cuilibet succedenti, et non unus alteri relinquit.“ *De Rom. Pont. instit.*, cap. III. ad 4.

III. Error democraticus de collatione potestatis Pontificiae. Hoc loco rursus mentio infertur systematis democratici, cujus assertores ecclesiastici ministerii ac regiminis potestatem *a communitate fidelium* in pastores derivari perhibent. Cujus erroris Richerius et Febronius auctores praecipui fuerunt. Nam ille in opere, quod *De ecclesiastica ac politica potestate* scripsit, ut alias plures ita et hanc propositionem erroneam vulgavit: „Christus suam fundando Ecclesiam, *prius, immediatius et essentialius* claves seu jurisdictionem toti dedit Ecclesiae, quam Petro et aliis Apostolis.“ Et quoniam suprema potestas immediate in multitudine esse dicebatur, principes nonnulli, quod membra ecclesiae nobiliora sibi viderentur, partem potestatis, Summo Pontifici conferendae, sibi reservare maluerunt. At patres Vaticani definierunt: „Si quis igitur dixerit, beatum Petrum . . . honoris tantum, non autem verae propriaeque jurisdictionis primatum ab eodem Domino nostro Jesu Christo *directe et immediate* accepisse; a. s.“ Const. *Pastor aeternus*, cap. I. De Romano autem Pontifice docent: „ipsi *in beato Petro* pascendi, regendi ac gubernandi universalem Ecclesiam *a Domino nostro Jesu Christo* plenam potestatem traditam esse.“ L. c. cap. III.

Thesis: *Romanus Pontifex potestatem suam a Deo immediate accipit.*

Argumenta.

Arg. I. Oportet eum, qui potestatem confert, potestatem illam aut superare, aut adaequare. At ecclesiae membra quotquot sunt, suprema potestate Pontificio sunt inferiores. Ergo Pontifices potestatem suam immediate a Deo accipiunt. Prob. *minor* ex S. Scriptura; etenim *Matth.* XVI. *Luc.* XXII. *Joan.* XXI. omnes denique textus, quibus primatum a Christo institutum esse ostendimus, proxime et immediate ad Petrum pertinent; fidelium autem multitudini potestas suprema conferri nusquam legitur.

Arg. II. In eum, qui alicujus vices gerit, potestas derivari non potest nisi ab illo, cujus vices gerit. Jam Summus Pontifex non ecclesiae sed solius Christi vice fungitur. Suam

ergo potestatem immediate, populo omnino non mediante, obtinet. Prob. *minor* ex Scripturarum testimoniis veterumque sententiis, pro primatu Petri et Romanorum Pontificum antea adscriptis.

Objectiones.

Obj. I. Potestas, in bonum ecclesiae collata, potestas ministerialis est. Atqui potestas Pontificia in bonum ecclesiae confertur. Ita ministerialis est ac mediata.

Resp. Dist. maj.: haec potestas ministerialis est respectu Dei, *conc.;* respectu ecclesiae, *subdist.:* in quantum collata est *pro* ecclesia, *conc.; ab* ecclesia, *nego.* Adversarii, deficiente ratione positiva, *a priori* suam aequivocationem comminiscuntur. Nam in jure non eam potestatem, quae in bonum aliorum conceditur, ministerialem vocant, sed illam, quae delegata ac nullo titulo proprio obtinetur. Potestas igitur Pontificia *respectu ecclesiae* proprio sensu juris *principalis* est, etsi Pontifex potestate sua in bonum aliorum utitur, *sicut Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare.* Matth. XX. 28.

Obj. II. Deus et natura prius et immediatius ad suppositum quam ad aliquam suppositi partem, quamvis nobilissimam, intendunt. Ergo Christus, potestatem supremam conferens, immediatius ecclesiam quam Romanum Pontificem intendit. Explicatur *antec.* exemplo hominum, qui videndi facultatem per oculum, tanquam per organum et ministrum, exercent.

Resp. Transeat antec. *Dist.* conseq.: Christus, potestatem supremam conferens, immediatius ecclesiam intendit *finaliter, conc.; formaliter, nego.* Finis primatus est ecclesiae bonum, et immediatum hujus potestatis *subjectum* Pontifex Maximus. Quod de oculo dicitur ad rem non facit; quis enim credat videndi vim a corpore in oculum derivari?

Obj. III. Ubi designatio personae et collatio potestatis ad diversos pertinent, fieri potest, ut ille, qui potestatem conferat, personam designatam, si digna non sit, repudiet. Jam vero absque revelatione non constat, utrum electus Pontifex a Deo accipiatur. Ergo quis sit verus Pontifex, semper incertum erit, nisi ab ecclesia pariter ac eligit potestas conferatur.

Resp. Dist. maj.: haec regula valet simpliciter, *transeat;* secundum quid, *nego.* Similiter *dist.* min.: absque revelatione *generali* de primatu, *conc.;* absque revelatione *toties quoties, nego.* Christus, primatum perennem instituens, nusquam statuisse legitur, ut sancti soli supremo regendi munere fungerentur. Sed, lege Christi absoluta posita, sequitur, qui electus sit, eum a Deo semper accipi.

ARTICULUS II.

Utrum Romanus Pontifex habeat totam plenitudinem potestatis supremae.

I. Conceptus plenitudinis potestatis Pontificiae. Haec plenitudo est *potestas jurisdictionis supremae tota et indivisa in uno Pontifice.* Nam „*plene* habetur, quod *perfecte et totaliter* habetur". S. Thom. III. q. VII. art. 9. Diximus autem plenitudinem *jurisdictionis,* non *ordinis.* Pontifex enim „per hoc quod est Episcoporum summus, non dicitur habere plenitudinem potestatis per relationem ad corpus Domini verum, sed per relationem ad *corpus mysticum*". *In IV. Sent.* dist. VII. quaest. III. art. 1. q. 3. Quae quidem potestas spectari potest *a)* in suis objectis, *b)* in suis subditis: de utrisque pauca ex S. Thoma.

a) Objectum potestatis memoratae sunt tam res omnes *fidei et morum* quam *disciplinae et regiminis.* Papa non potest dispensare „quantum ad ea, quae sunt de jure naturali et quantum ad ea quae sunt de necessitate sacramentorum et fidei; sed in aliis quae sunt de institutione Apostolorum, cum Ecclesia habeat nunc eandem potestatem statuendi et destruendi, potest *per eum, qui primatum in Ecclesia tenet,* dispensari". *In IV. Sent.* dist. XXVII. quaest. III. a. 3.; cf. *S. Theol.* II. II. q. LXXXIX. art. 9. ad 3.; *C. Impugn.,* cap. IV.; *Quodl.* IV. 13.

b) Subditi hujus potestatis sunt universalis ecclesia, fideles et pastores tam seorsum singuli quam simul omnes. Scilicet „Papa habet plenitudinem *pontificalis potestatis,* quasi *Rex in regno;* sed Episcopi assumuntur in partem solicitudinis, quasi

judices singulis civitatibus praepositi" (*In IV. Sent.* dist. XX., art. 4.); apud eum est „praelatio *indistincte in omnes*", et sub eo alii, qui „super *diversos distinctam* potestatem" accipiunt. L. c. dist. XIX. q. 1. art. 3. Ipse legibus mere ecclesiasticis non nisi directive ligatur; sed „*quaecumque* sunt instituta *per Ecclesiam* vel Ecclesiae praelatos, sunt dispensabilia a Papa". *Quodl.* IV. art. 13. „Hoc autem privilegium Christus Romanae Ecclesiae contulit, ut *omnes ei* sicut Christo obediant" (*C. Imp.* cap. III.); ex quo sequitur, ut „subesse Romano Pontifici, sit de necessitate salutis". *C. errores Graec.* cap. LXVIII.

Omnis igitur potestas, quam Christus ecclesiae suae dedit, in Romano Pontifice tota residet; cujus regimen est *vere monarchicum,* quia non modo habet potestatis partem maximam, sed plenitudinem. Haec monarchia sicut a corpore episcoporum non *limitatur,* ita supremae potestatis *mixturam* ex monarchia et aristocratia nequaquam admittit.

II. Adversarii; distinctio Febroniana inter jura primatus essentialia et accidentalia. 1° Tempore concilii Pisani (1409) perhiberi coeptum est, Papam superiorem esse ecclesia *distributive* non *collective* sumpta. Richeriani asseverant, potestatem Pontificis, quem caput *ministeriale* vocant, ministeriali episcoporum potestate limitari; nullam ipsi in *corpus* episcoporum auctoritatem competere; ad illum tantum pertinere canonum exsecutionem, legis interpretationem et dispensationem canonum *loco concilii,* quod permanenter congregari non potest. 2° Gallicani in *Declaratione* statuunt, concilia oecumenica esse supra Summum Pontificem (prop. 1.) et eum in auctoritatis suae exercitio *juri communi* subjacere. *Jus commune* canones universales, et nonnulli etiam regni et ecclesiae Gallicanae consuetudines ac instituta intellexerunt. Cf. de 4 articulis Gallicanis Gérin, *Recherches hist. sur l'assemblée de 1682,* ed. 2. 3° Pessima certe habetur Febroniana distinctio inter *jura primatus essentialia et accidentalia.*

Febronius in suo opere *De statu Ecclesiae* asseverat, esse jura quaedam primatus *essentialia,* quae, divinitus primatui annexa, ab eo separari non possunt, originaria, naturalia, divina; sed alterius generis esse jura *accidentalia,* seu derivativa,

accessoria, humana, quorum origo decretalia Isidori Mercatoris, temporum ruditas et ignorantia, dominandi cupido. Addit, certius et prudentius ad essentialia dignoscenda medium nullum reperiri, quam ut circa singulas primatus partes et jura consulatur constans usus et disciplina ecclesiae, qualem primis sex septemve saeculis cum maximo ecclesiae bono et unitatis conservatione viguisse, ex scriptis patrum, actis conciliorum, ipsorumque Pontificum gestis constiterit. Postremo, ad *essentialia* jura referuntur jus supremae inspectionis, jus supremi provisorii regiminis, jus concilia generalia convocandi iisque praesidendi, jus vindicandi canonum observantiam, etc.; *accidentalia* censentur jus confirmandi episcopos, canonizandi sanctos, recipiendi appellationes, dispensandi, instituendi festa, casus reservandi, etc.

Febroniana distinctione *plenitudo* potestatis Pontificiae prorsus negatur; *causa juris habendi* ab *occasione juris applicandi* minime discernitur; *accidentale,* quod in tali *usu* juris situm est, in *ipsum jus* transfertur; nec ulla habetur ratio hujus veritatis, luce clarioris et in ipsa ecclesiae natura ac fine fundatae, videlicet: primatum *ex uno jure* suo immutato et pleno posse ac debere in tempore *varia jura* sua *particularia* explicare et applicare *pro variis* ecclesiae utilitatibus et indigentiis. Haec est *purior* ista jurisprudentia, quam et *Emsani* conventus *punctatores* (1786) non exiguo ecclesiae damno secuti sunt. Cf. Roskovány, *De primatu Rom. Pont.;* Brück, *Geschichte der kathol. Kirche in Deutschland.*

III. Definitio Vaticana. Concilium Vaticanum, innovato concilii Florentini judicio, plenitudinem potestatis Pontificiae his verbis definivit: „Si quis igitur dixerit, Romanum Pontificem habere tantummodo officium inspectionis vel directionis, non autem plenam et supremam potestatem jurisdictionis in universam Ecclesiam, non solum in rebus, quae ad fidem et mores, sed etiam in iis, quae ad disciplinam et regimen Ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent; aut eum habere tantum potiores partes, non vero totam plenitudinem hujus supremae potestatis; aut hanc ejus potestatem non esse ordinariam et immediatam sive in omnes ac singulas ecclesias, sive in

omnes et singulos pastores et fideles; anathema sit." Sess. IV. cap. III.

Thesis: *Romanus Pontifex habet totam plenitudinem potestatis supremae.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex S. Scriptura.* Plenitudo potestatis est suprema potestas jurisdictionis tota in uno. Jam vero hanc potestatem penes Romanum Pontificem esse, S. Scripturae ostendunt. Quod probatur.

a) Legentibus utramque quaestionem, proxime habitam, facile apparet, *supremam jurisdictionis* seu *regendi potestatem* Petro ejusque successoribus concessam, dicente Domino: *Super hanc petram aedificabo ecclesiam meam,* Matth. XVI. 18.; *tibi dabo claves,* etc. l. c.; *confirma fratres tuos,* Luc. XXII. 32.; *pasce agnos meos . . . pasce oves meas,* Joan. XXI. 16, 17.; quibus verbis alias S. Litterarum testimonia, primatum indicantia, subjunximus.

b) Haec porro potestas *tota in uno* est. Probavimus enim ex iisdem S. Codicibus, eam non dividi in plures, sed *indivisam uni* concessam fuisse. Eaque *tota* datur. Etenim *tota* potestas datur, si nemo prorsus nullaque jurisdictionis ecclesiasticae pars subtrahitur. Atqui *nemo* subtrahitur ab obedientia illius, qui est simpliciter sub Christo fundamentum seu *petra* totius ecclesiae, *confirmator* omnium fratrum, *pastor* totius gregis, cui *claves regni caelorum* et potestas *quodcunque ligandi* committuntur; *nec ulla pars* subtrahitur, cum dictis verbis tantum potestatis exprimatur, quantum usquam ecclesiae concessum legimus in fide, moribus ac disciplina.

Arg. II. *Ex traditione.* Veteres supremam in universam ecclesiam potestatem *totam uni* Petro datam esse testantur. Atqui unanimi veterum consensu similiter constat, Romanum Pontificem Petro in primatu ita successisse, ut dici debeat *Petrus in potestate.* (Albertus M. *In Matth.* XVI.). Ergo suprema Petri potestas est *tota in uno* Romano Pontifice, seu in Pontifice est plenitudo potestatis. Argumentum nititur testimoniis quaest. XIII. et XIV. prolatis, quae ad duo capita reduci poterunt. Videlicet:

a) Patres docent, Romanum Pontificem esse *petram* totiusque ecclesiae fundamentum; ipsi competere *claves* Petri, et similia passim. Jam vidimus, sub metaphora *petrae, clavium,* etc. supremam jurisdictionis potestatem *totam uni* collatam. Ex quo concluditur, patres potestatis plenitudinem in Romano Pontifice agnovisse.

b) Veteres affirmant, penes *unum* Romanum Pontificem esse potestatem in *omnes* et in *omnia,* quae ad potestatem spiritualem pertinent. 1⁰ *In omnes,* etiam simul sumptos. Ideo Papa irridetur a Tertulliano haeretico tanquam *episcopus episcoporum* (De pudic. I.); honorat S. Augustinus *pastorem pastorum* (Contra duas epist. Pelagian. l. IV. cap. XII.); a conc. oecumenico VI. Papa vocatur *Antistes universalis ecclesiae* (in epist. synod. ad Agathonem Papam); Gregorius M., ut Joannis Jejunatoris, episcopi Cpolitani, superbiam humilitatis exemplo corrigeret, *titulum* episcopi oecumenici (*ἐπίσκοπος οἰκουμενικός*) respuit, sed *rem* affirmat, inquiens: „claves regni caelestis accipit (S. Petrus), *cura ei totius* ecclesiae et principatus committitur“ (Ep. V. 20. ad Maurit. Imper.). Rursus archimandritae et monachi secundae Syriae ad Hormisdam: „*Christus* Deus noster *principem pastorum,* doctorem et medicum animarum constituit nobis vestrum sanctum angelum.“ — Quare Romani Pontifices summa auctoritate usi sunt in ecclesias Orientales et Occidentales; in patriarchas Cpolitanum, Antiochenum, etc.; in oecumenica concilia, *praecipiendo,* ut Caelestinus patribus Ephesinis, qui agunt „coacti per canones et epistolam patris ac comministri Romanae ecclesiae episcopi“ (Mansi VI. 1211.); *appellationes a conciliis admittendo,* v. g. in casu Theodoreti, qui, in conciliabulo Ephesino a Dioscoro depositus, ad rectum ac justum *tribunal* Leonis M. *provocavit. Ep.* 113. inter ep. Theodor.

2⁰ Pontificia potestas extenditur *ad omnia* spiritualia. Pontifices fidem docuerunt, haeresin damnarunt; ab iis per diversam appellationem causarum aut *retractata* aut *confirmata* sunt judicia (Leo M. *ep.* 10.); episcopos et patriarchas reos deposuerunt, insontes restituerunt, puta in causa S. Athanasii, cum omnis Aegyptus ac Alexandria litteras ad Romanum Pontificem daret, ad Julium prius de *reddenda* exsulanti Atha-

nasio communione, dein ad Liberium de *tuenda* (S. Hil. *Fragm.* IV. 2.); praecepta disciplinaria dederunt (*ep.* conc. Arelat. ad Sylvestrum), etc. Hinc Caelestinus I. ad episcopos Illyrici *ep.* 3.: „Inter ceteras *curas* et *diversa negotia,* quae ad nos ex *cunctis* veniunt semper ecclesiis, propensiorem nos etiam vestri sollicitudinem gerere . . . poteritis advertere.“ Mox ita prosequitur: „Nos praecipue *circa omnes cura* constringimur, quibus necessitatem *de omnibus* tractandi Christus in S. Petro apostolo, cum illi claves aperiendi claudendique daret, indulsit.“ Atque Leo M. *ep.* 8. ad Anastasium Thessalonicensem episcopum, Pontificis delegatum: „Vices enim nostras ita tuae credidimus caritati, ut in partem sis vocatus solicitudinis, non in *plenitudinem potestatis.*“

Arg. III. *Ex fine ecclesiastici regiminis,* qui est pax et unitas fidelium. Nam ut quodque regimen est maxime unum, ita causa congruentissima habetur pacis et unitatis. Jam vero regimen maxime unum est, quando potestatis plenitudo tota penes unum residet. Regimini ergo ecclesiastico maxime consentanea videtur doctrina de plena potestate Romani Pontificis.

Dices, Summum Pontificem universis seu singulis ecclesiis praeesse, non *universae ecclesiae. Resp.* Distinctioni huic Gallicanae, jam obsoletae, S. Scripturae et patres adversantur. Liquet enim ex argumentis expositis, juxta Domini constitutum totam ecclesiam, totum gregem, totum Christi regnum, universam ecclesiam, episcopos, etiam in concilium generale congregatos Petro ejusque successoribus committi regendos. — Pro hoc articulo et seqq. plura de mente S. Thomae tradunt Joann. Turrecremata, *Tract. compendiosissimi septuaginta quaestionum super potestate et author. Papali ex sent. S. Thomae collectarum;* Bianchi, *De constit. monarchica ecclesiae,* et Leitner, *Der hl. Thomas v. Aquin über das unfehlbare Lehramt des Papstes.*

Objectiones.

Obj. I. Consulendum est libertati. At libertati melius consulitur, divisa inter plures potestate suprema per monarchiam mixtam. Tale igitur oportet esse ecclesiae regimen.

Resp. Dist. maj.: libertati consulatur secundum legem

Christi, *conc.;* ex judicio voluntatis humanae, *nego.* Et *transeat* minor. Errant profecte, qui constitutionem ecclesiae divinam ex conceptu mere humano determinandam esse credant.

Instabis. Plenitudo potestatis in uno, seu monarchia non mixta, tyrannidis periculum adducit. Ergo. Cf. S. Thom. I. II. quaest. CV. art. 1.

Resp. Dist. antec.: tyrannidem adducit *per se, nego; per accidens, subdist.:* ubi adest assistentia specialis Spiritus sancti, *nego;* secus, *transeat.* Monarchia, quoniam unitatis aptior causa videtur quod est per se unum quam plures, optimum regimen esse putatur ad servandam *unitatem spiritus in vinculo pacis.* Eph. IV. 3. Ad hoc autem quod *per accidens* tyrannis adduci potest, respondetur *transeat,* quia Angelicus: „Non minus — inquit — contingit in tyrannidem verti regimen multorum quam unius, *sed forte frequentius.*" *De reg. princ.* cap. V. At vero ecclesiastica monarchia, cum *Christus* Pontificem Maximum in ecclesia gubernanda dirigat, eidem atque regna civilia tyrannidis periculo nunquam erit obnoxia.

Urgebis. Absolute tamen fieri potest, ut Pontifex aliquis potestate sua abutatur. Jam in tali casu, remedium nullum relinquitur adversus Pontificem, plena jurisdictione pollentem.

Resp. Dist. maj.: id absolute fieri potest extra res fidei ac morum, *conc.;* secus, *nego.* Quidquid acciderit, divina Providentia, quae regit ecclesiam, tempore opportuno remedium praebebit. Episcopi praeterea, gregis sui curam gerentes, servato tamen ordine dependentiae ab ecclesiae capite, malis plurimis poterunt mederi.

Obj. II. Ad plenitudinem potestatis Pontificiae pertinet jus appellationes ex orbe toto recipiendi. S. Cyprianus autem in causa Basilidis et Martialis Pontifici Romano, Basilidem Asturicae episcopum restituenti, renisus est.

Resp. Dist. min.: S. Cyprianus Stephani sententiae renisus est, ob *obreptionem* petentis, *conc.;* ob *defectum potestatis* sententiam ferentis, *nego.* Basilides episcopus Leonis et Asturicae, cum ipse et Martialis, episcopus Emeritae, propter gravia crimina, ipsis objecta, in Hispania depositi fuissent,

Romam venit, a Stephano legitimus episcopus habitus est. Fideles dioeceseon, de quibus diximus, existimantes Romanum Pontificem a Basilide deceptum fuisse, Felicem et Sabinum miserunt, qui Cyprianum, virum celeberrimum, de hoc negotio consulerent. Cyprianus respondit, fallaciam et obreptionem Basilidi prodesse non posse. „*Obrepere* autem — inquit — si Basilides hominibus potuit, Deo non potest.“ Ep. 68.

Instabis. Cum Fortunatus, in causa sua Felicissimum Romam misisset, ad Cornelium, Romanum Pontificem, S. Cyprianus haec scripsit: „oportet utique eos quibus praesumus non circumcursare, nec episcoporum concordiam cohaerentem sua subdola et fallaci temeritate collidere, sed agere illic causam suam, ubi et accusatores habere et testes sui criminis possint.“ *Ep.* 55. Cyprianus igitur jus appellationes recipiendi rejecit.

Resp. Dist. antec. Cyprianus negat *jus, nego; opportunitatem, subdist.:* in tali periculo subreptionis, *conc.;* simpliciter, *nego.* Cyprianus aegre tulit Fortunatum, pseudoepiscopum Carthaginiensem, „subdola et fallaci temeritate“ Romae per legatos agitasse; quapropter causam significat, cur presbyteri rebelles juxta statuta Africana jus ulterius appellandi non haberent: nimirum oportebat eos „agere illic causam suam, ubi et *accusatores habere et testes* sui criminis“ possent.

Attendas etiam ad haec. Primo ex factis Basilidis et Fortunati, ad Romanum Pontificem appellantium, thesis nostra confirmatur. Tum S. Cyprianus in eadem epistola 55. ecclesiam Romanam vocat „*cathedram Petri*“ et „*ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est*“. Ad Romanum igitur Pontificem, naturali etiam ratione dictante, ab omnibus, tanquam ab inferioribus ad superiorem, appellari fas est. Denique cum Galliae episcopi de Marciano, episcopo Arelatensi, qui Novatianis se conjunxisset, nuntiassent ad Stephanum, Romanum Pontificem, Cyprianus ad Pontificem illum scripsit: „Dirigantur in provinciam et ad plebem Arelate consistentem a te litterae, *quibus abstento Marciano alius in locum ejus substituatur* . . . Significa plane nobis, quis in

locum Marciani Arelate fuerit substitutus, *ut sciamus, ad quem fratres nostros dirigere et cui scribere debeamus.*" Ep. 67. Stephanus ergo ut *judex* in causa episcoporum Galliae agnoscitur.

Obj. III. Africani saeculo V. ineunte Romam appellare vetuerunt. Nam *a)* Episcopi Africani Zosimo (417—418) et Bonifacio I. (418—422) in causa Apiarii, presbyteri ad Pontificem appellantis, adversati sunt. *b)* Synodus Carthaginiensis anno 418 presbyteris et diaconis praecipit: „non provocent nisi ad Africana concilia vel ad primates provinciarum suarum.[1]) Ad transmarina autem qui putaverit appellandum, a nullo intra Africam in communionem accipiatur."

Resp. Dist. antec.: Africani appellationes improbarunt ob defectum *juris* in Summo Pontifice, *nego;* ob incommoda praxeos, *subdist.:* simpliciter, *nego;* in certis adjunctis, *conc. a) Jus* non negatur. Etenim rationes, quibus Africani appellationibus adversantur, non desumuntur ex defectu juris Pontificii, sed consuetudo, longinquitas locorum, periculum fraudis allegatur. *b*) In causa Apiarii, Siccensis ecclesiae presbyteri, qui, depositus ab Urbano episcopo suo, Pontificem Romanum appellaverat, plerique, lato adversus abusum canone XVII. Carthaginensi, juris *applicationem* limitare conantur. Neque id simpliciter faciunt, sed certo moderamine respectu Summi Pontificis, quandoquidem in litteris ad Pontificem Maximum: „*Deprecamur* — inquiunt — ut deinceps ad vestras aures hinc venientes *non facilius* admittatis." Labbé, II. p. 1674. *c)* Canone XVII. de sacerdotibus, non de episcopis, decernitur. *d)* Constat, ex ipsa ecclesia Africana non paucos Pontificem Romanum appellasse, repugnante nemine, quod ex *ep.* 162. S. Augustini perspicuum est. Utut est, si erraverint Africani, universalis ecclesiae consensio jus recipiendi appellationes penes Pontificem Romanum esse, probat.

Instabis. Zosimus in causa Apiarii definiens, episcopos

---

[1]) Alio tempore — ut credunt — canoni additum: „aut ad universale concilium, sicut de episcopis saepe constitutum est." Verba autem *sicut de episcopis,* etc. ad partem canonis positivam spectare videntur, quae est de appellando ad concilium, non ad negativam partem, qua judicia transmarina improbantur.

ad Romanum Pontificem appellare posse, Nicaenos (Sardicenses) canones protulit. Jus igitur appellationes recipiendi totum ex ecclesiae *decretis* oritur.

Resp. Dist. antec.: canones afferuntur ad determinandum jus in se, *nego;* juris exercitium, *subdist.:* quia canones sunt Pontifici Romano norma quaedam et directiva, *conc.;* unica et coactiva, *nego.*

Summi Pontifices, ut meliori, qua fieri posset, ratione ecclesiae prospicerent, multoties concilia convocaverunt eaque ad commovendos infirmos allegarunt, quemadmodum et in concilio Tridentino *sess.* XIII., de appellationibus decretum latum est. Africani, quibus appellationes ex Africa ob *subreptionis periculum* displicebant, argumentationem seu excusationem quandam *ad hominem* adhibent, affirmantes, canones, quibus Zosimus rem illam urgebat (et qui reapse *Nicaeni* non sunt) in exemplaribus suis desiderari. At appellationum *praxin* sola conciliorum auctoritate determinandam esse, non asseverant; sed ad Pontificem scribentes, utuntur verbo: „*Deprecamur*", ut supra. Mentem eam *subjectam* eodem fere tempore (anno 423) S. Augustinus in alia causa Africana exhibuit. Nam, cum Antonius episcopus Fussalensis, ad Romanum Pontificem appellasset, sanctus pro utraque parte Caelestini Papae misericordiam his verbis imploravit: „Utrique *misericordiam* mereantur tuam, illi ne mala patiantur, iste ne faciat . . . Si autem et membra Christi, quae in illa regione sunt, ab exitiali timore ac tristitia recreaveris et meam senectutem hac *misericordiae justitia* fueris consolatus, retribuet tibi, et in praesenti et in futura vita, qui per te nobis in ista tribulatione succurrit, et *qui te in illa Sede* constituit." *Ep.* 262.

Urgebis. Jus recipiendi appellationes Sardicensibus canonibus III., IV., V. Romano Pontifici concessum est. Ex quo iterum colligitur, Romanum Pontificem potestatis plenitudine, saltem quantum ad appellationes, non pollere jure divino.

Resp. Dist. antec.: canonibus illis *jus* appellationum tribuitur, *nego;* appellationum *ordo sancitur, conc.* Ne unico quidem illorum canonum vocabulo significatur, *jus* recipiendae appellationis Pontifici *conferri.* Contra ex *ep.* I. S. Julii Papae,

ex historia S. Athanasii aliisque documentis et factis comperimus, jus illud, in primatus *essentia* fundatum, non eo primum tempore exercitum fuisse. Sed patres jus non scriptum contra Arianos, qui episcopos, etiam ad Romam appellantes, suis sedibus spoliarent, *scripserunt* et declararunt. Cf. Alex. Nat. H. E. *saec.* IV. dist. XXVIII.; Hefele, *Conciliengeschichte*, B. I. p. 569 et seqq. Edit. 2.

Obj. IV. Pseudo-Isidori *Collectio,* id est, falsa decretalia potestatis Pontificiae plus aequo augendae causa fuerunt. Plenitudo ergo potestatis Pontificiae non est a Deo constituta.

Resp. Dist. antec.: ista collectio causa fuit plenioris potestatis Pontificiae in se, *nego;* quantum ad *praxin* appellandi, *subdist.:* substantialiter, *nego;* accidentaliter, *transeat.*

a) Collectio, cui nomen subdititium Isidori Mercatoris (alias: mercatus, peccator) affixum est, circa annum 852, insciis omnino Romanis Pontificibus, confecta et in lucem edita, decretales epistolas Summorum Pontificum a S. Clemente ad Gregorium II. († 731) complectitur. In ea plura decretalia falsa. At ipsa collectio primatum *non creavit,* sed fidem plenitudinis potestatis Pontificiae *praeexistentem,* eamque communissimam firmissimamque, demonstrat. *b)* Plena potestas Pontificia documentis certissimis ac authenticis decretalibus probatur; nec ulla epistola falsa opus est. Romani Pontifices nunquam ante Leonem IX. (1049—1054), hoc est, non nisi duobus saeculis post collectionem editam ejusmodi decretalibus usi sunt, quamvis Nicolaus I. et Hadrianus II. collectionem quandoque indicaverint. *c)* Denique primatus incrementum nec est *finis* Isidori nec *effectus;* sed *finis* episcoporum libertas est, *effectus* modificationes aliquae in *usu* appellandi, temporibus convenientes, quae vulgatis decretalibus fortasse facilius invaluerunt. — Cf. De Schmedt, *Les fausses décrétales,* in fol. period. *Études religieuses,* Juillet 1870; Lapôtre, *Hadrien II. et les fausses décrétales* in fol. period. *Revue des questions hist.* Avril 1880; Fournier, *De l'origine des fausses décrétales,* et plura de litteratura dictae *Collectionis* apud Hergenröther, *Handbuch der allgem. Kirchengesch.* B. II.

Instabis. Maxima est in catholicis scholis S. Thomae Aqui-

natis auctoritas. Is autem suum systema Papale, ex corruptis patrum textibus haustum, in opusculo *Contra errores Graecorum* exponit. Scholae igitur catholicae systema Thomisticum de plenitudine potestatis Pontificiae ex authenticis documentis non sumpserunt.

Resp. Dist. min.: S. Thomas suam doctrinam de Romano Pontifice ex textibus corruptis hausit, *nego;* in opusculo memorato textus aliquos minus exactos, sibi exhibitos, in capita quaedam distribuit, *conc.* Negamus objectionem quidquam omnino contra doctrinam catholicam de primatus potestate plena valere, utpote quae in S. Scripturis et traditione fundata sit. Nam *a)* Angelicus doctrinam suam ex consensu catholico *sumpsit* et ex S. Scripturis aliisque firmissimis argumentis *probavit;* in *Summa theologica* textum nullum, ne maxime quidem authenticum, ex opusculo *Contra errores Graecorum* adhibet. *b)* In hoc ipso opusculo nequaquam id agit, ut doctrina *nova* ex auctoritatibus sanctorum patrum, sibi ab Urbano IV. missis, deducatur, sed ut textus nonnullos exceptos juxta *fixam* ecclesiae doctrinam in classes aliquas distribuat. *c)* Praeterea iidem textus, ex libello Urbani IV. ad primatum probandum excerpti, aut *re* authentici sunt, aut habent in veterum operibus pares.[1])

Obj. V. Ecclesia gubernari posset etiam a multis, supremae potestatis consortibus. Argumentum igitur convenientiae, ex fine ecclesiae sumptum, potestatem in Summo Pontifice plenam esse non probat.

Resp. Dist. antec.: eo modo ecclesia gubernari posset, *transeat;* ea gubernatio esset optima, *nego.* Sunt enim plane perspicua haec Angelici: „id ad quod tendit intentio multitudinem gubernantis, est unitas, sive pax. Unitatis autem causa per se est unum. Manifestum est enim quod plures multa unire et concordare non possunt, nisi ipsi aliquo modo uniantur. Illud autem quod est per se unum, potest esse causa unitatis

---

[1]) Cf. Leitner, *Der hl. Thomas über das unfehlbare Lehramt;* Uccelli, *Dei testi examinati da S. Tomaso d'Aquino nell' opusculo contro gli errori dei greci relativamente all' infallibilità pontificia.*

convenientius quam multi uniti; unde multitudo melius gubernatur per unum quam plures." I. quaest. CIII. art. 3.

ARTICULUS III.

Utrum potestas Romani Pontificis in omnes et singulas ecclesias sit ordinaria et immediata.

I. Status quaestionis. Potestatem *ordinariam* intelligimus, quae principi *vi muneris* competit, ob eamque rem pro semper et non tantum pro casibus extraordinariis; *immediatam* autem dicimus, qua quis nullius potestate interposita utitur in subditos *proprios*. Ideo hoc agitur, utrum Romani Pontificis potestas in omnes et singulas ecclesias ordinaria sit ac immediata. Quid autem voce *immediatae* significetur, rectius intelligitur ex auctoritate S. Thomae, explanantis, quare *et* Papa *et* episcopus habeant potestatem immediatam in dioecesin, archiepiscopus vero non habeat in illos, qui sunt de dioecesi episcopi. S. Thomas enim ad quaestionem, utrum et Papae et episcopo potestas immediata in dioecesin competat, ita respondet: „Constat enim quod Archiepiscopus non habeat immediatam jurisdictionem in illos qui sunt de dioecesi Episcopi, nisi causa ad eum deferretur; sed Episcopus habet *immediatam* jurisdictionem in parochianos sacerdotis, cum possit quemlibet coram se citare et excommunicare; quod Archiepiscopus non potest in subditis Episcoporum, ut dictum est. Cujus ratio est, quia potestas sacerdotis *naturaliter et ex jure divino* subditur potestati Episcopi, cum sit imperfecta respectu illius, ut Dionysius probat; sed Episcopus subditur Archiepiscopo solum *ex ordinatione Ecclesiae*. Et ideo in quibus Ecclesia statuit Episcopum Archiepiscopo subjectum, in illis tantum subjectus est ei. Sacerdos autem qui ex jure divino Episcopo subditur, in omnibus est ei subjectus; sicut etiam Papa habet *immediatam* jurisdictionem *in omnes* Christianos; quia Romana ecclesia nullis synodicis constitutis ceteris Ecclesiis praelata est, sed evangelica *voce Domini* et Salvatoris nostri primatum obtinuit." *C. Impugn.* cap. IV.

II. Adversarii. Inter Richerianos et Febronianos convenit, Papam in negotiis dioeceseon intervenire non *posse* nisi extraordinario. Cui opinioni Febroniani ita favent, ut eant infitias, Pontificem Maximum in dioecesibus eximere posse regulares ordines, dispensationes sibi reservare vel quicquam agere hujusmodi, non consentiente episcopo. Nostra aetate viri aliquot (Janus, etc.), insolentes sensus ecclesiastici, de Vaticanis decretis declamitarunt, conquesti Papalem *omnipotentiam* atque deturbatos dignitate sua praesules. — Patres Vaticani, ut paulo superius, decreverunt: „Si quis igitur dixerit . . . ejus (Rom. Pontif.) potestatem non esse ordinariam et immediatam sive in omnes et singulas ecclesias, sive in omnes et singulos pastores et fideles, a. s.“ Cf. Syll. prop. 34.

Thesis: *Potestas Romani Pontificis est ordinaria et immediata in omnes et singulas ecclesias.*

Argumenta.

Arg. I. *a)* Potestas *ordinaria* est, quae principi vi muneris pro semper competit et pro quibusvis casibus. Haec autem in Pontifice Romano residet. Nam Dominus noster S. Petrum *fundamentum* ecclesiae, *clavigerum* caeli, *pastorem* gregis, *confirmatorem* fratrum creavit; quae munera sane simpliciter et pro casibus quibuscunque concredita sunt, non pro casibus extraordinariis tantum. Nullum enim discrimen a Christo factum est.

b) Potestas *immediata* est, quae, nullius interposita potestate, in subditos proprios exerceri potest. Jam ex argumentis ante positis facile intelligitur, totam ecclesiam, omnes fratres, agnos et oves, fideles et pastores, Petro ejusque successoribus directe et jure divino commissos esse. Ergo Summus Pontifex „solus habet totam plenitudinem auctoritatis, quam Christus Ecclesiae contulit . . . ubique in omnibus Ecclesiis habet illam sicut in speciali sua Sede Romana.“ S. Bonaventura, *Quare fratres min. praedic.*

Corollarium. Dictis hoc articulo et praecedenti jungimus ea, quae patres Vaticani ut consecutiones supremae potestatis Romani Pontificis docuerunt.

a) „Porro ex suprema illa Romani Pontificis potestate gubernandi universam Ecclesiam jus eidem esse consequitur, in hujus sui muneris exercitio libere communicandi cum pastoribus et gregibus totius Ecclesiae, ut iidem ab ipso in via salutis doceri ac regi possint. Quare damnamus ac reprobamus illorum sententias, qui hanc supremi capitis cum pastoribus et gregibus communicationem licite impediri posse dicunt, aut eandem reddunt saeculari potestati obnoxiam, ita ut contendant, quae ab Apostolica Sede vel ejus auctoritate ad regimen Ecclesiae constituuntur, vim ac valorem non habere, nisi potestatis saecularis placito confirmentur.“

b) „Et quoniam divino Apostolici primatus jure Romanus Pontifex universae Ecclesiae praeest, docemus etiam et declaramus, eum esse judicem supremum fidelium, et in omnibus causis ad examen ecclesiasticum spectantibus ad ipsius posse judicium recurri; Sedis vero Apostolicae, cujus auctoritate major non est, judicium a nemine fore retractandum, neque cuiquam de ejus licerē judicare judicio. Quare a recto veritatis tramite aberrant, qui affirmant, licere ab judiciis Romanorum Pontificum ad oecumenicum Concilium tanquam ad auctoritatem Romano Pontifice superiorem appellare.“ Sess. III. cap. III.

Objectiones.

Obj. I. Plures in una eademque dioecesi praepositos ordinarios et immediatos esse, absurde dicitur. At episcopi potestate immediata et extraordinaria in ecclesias suas pollent. Rejicienda est igitur immediata illa et ordinaria potestas Romani Pontificis.

Resp. Dist. majorem: assertum falsum est, si plures, qui ita praesunt, non sunt subordinati, *conc.;* si subordinati, *nego.* „Inconveniens esset — ait S. Thomas — quod duo *aequaliter* super eamdem plebem constituerentur: sed quod duo, *quorum unus est alio principalior,* super eamdem plebem constituantur, non est inconveniens; et secundum hoc super eamdem plebem immediate sunt et sacerdos parochialis, et Episcopus, et Papa: et quilibet eorum potest ea, quae sunt jurisdictionis ad ipsum pertinentia, alteri committere.“ *In IV. Sent.,* dist. XVIII. quaest. III. art. 3. q. 5.

Instabis. Rectum illud est, ut episcopi suam tueantur dignitatem. Jam altero constituto in dioecesi ordinario, proprii episcopi dignitas laeditur. Papa ergo cujuslibet ecclesiae ordinarius esse nequit.

Resp. Dist. minorem: dignitas episcoporum laesa censetur, constituto altero praeposito eadem ratione, *conc.;* diversa ratione, *nego.* Nimirum episcopi sibi ducunt esse gloriam, obsequi Christo, potestates ordinanti. Rursus patres Vaticani: „Tantum abest, ut haec Summi Pontificis potestas officiat ordinariae ac immediatae illi episcopalis jurisdictionis potestati, qua Episcopi, qui positi a Spiritu S. in Apostolorum locum successerunt, tamquam veri pastores assignatas sibi greges, singuli singulos, pascunt et regunt, ut eadem a supremo et universali Pastore asseratur, roboretur et vindicetur.“ Sess. III. cap. III.

Obj. II. Si Romani Pontificis potestas in omnes et singulas ecclesias immediata est ac ordinaria, atque adeo episcopalis, sequitur ut Summus Pontifex jure nominetur oecumenicus episcopus. Jam vero S. Gregorius M. eum titulum repudiavit, quemadmodum legimus, *Epp.* lib. V. 18.

Resp. Dist. majorem: Summi Pontifices jure vocantur oecumenici episcopi, exclusis *specialibus* dioeceseon episcopis, *nego;* ut significetur Pontificum potestas immediata in easdem dioeceses, *subdist.:* eos episcopos oecumenicos eo sensu vocari, non repugnat per se, *conc.;* vetandum non fuit per accidens, *nego.* Id ipsum S. Thomas docet. Sic enim loquitur: „Quod autem Papa *universalem Pontificem* se prohibet nominari, non ideo est quia ipse non habeat auctoritatem *immediatam et plenam in qualibet Ecclesia;* sed quia non praeficitur cuilibet particulari Ecclesiae ut proprius et specialis illius Ecclesiae rector, quia sic cessarent omnium aliorum pontificum potestates.“ *C. Impugn.* cap. IV.

Instabis. Apud S. Cyprianum scriptum est: „Episcopatus unus est, cujus a singulis *in solidum pars* tenetur.“ *De unit. eccl.* V. Cum igitur a singulis *pars* in solidum teneatur, nemini potestas ordinaria et immediata *in omnes partes* competit.

Resp. Dist. antec.: a singulis episcopis pars in solidum

tenetur, servata *omnium* subordinatione *capiti* totius ecclesiae, *conc.;* relicto centro unitatis, *nego.*

S. Cypriani propositum est, in *fidelibus* et in *fide* haud secus atque in episcopis ecclesiasticae unitatis extollere concordiam. Hinc omnes ecclesiae partes ostendit inter se concinentes: „Episcopatus unus est, cujus a singulis in solidum pars tenetur. *Ecclesia quoque* una est, quae *in multitudinem latius incremento foecunditatis extenditur.*" Et alias: „cum sit a Christo *una ecclesia* per totum mundum in multa membra divisa, *item episcopatus unus* Episcoporum multorum concordi numerositate diffusus;" rursus: „Una Ecclesia . . . et fides una in solidam corporis unitatem concordiae glutino copulata." Non tamen inde quidquam concludi potest contra „Petri cathedram" et „ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est." S. Cypr. *ep.* 59.

ARTICULUS IV.

Utrum jurisdictionis potestas mediante Pontifice Maximo an immediate a Deo in episcopos derivetur.

I. Status quaestionis. 1° Non agitur de potestate *ordinis,* quae tota per sacramentum ordinis confertur et semel accepta nunquam amitti potest nec auferri; sed de potestate *jurisdictionis,* quae ab ordinis potestate *distincta* est ac *separabilis.*

2° Quaestionem non habemus de *designatione* aut *electione personae,* cui dignitas episcopalis conferatur, sed de ipsa potestate. Ea porro considerari potest *a)* secundum ipsum *ordinem* et *gradum* episcopalem seu in abstracto, ut ajunt; sub quo respectu jurisdictio episcopalis *immediate a Deo* procedit, in quantum scilicet ex immediata Christi ordinatione est, ut in ecclesia semper reperiantur, qui *sint* episcopi et, servata subordinatione debita Romano Pontifici, commissum sibi gregem *regant. b)* Rursum potestas jurisdictionis considerari potest in *individuis,* potestatem illam obtinentibus. Atque illud quidem trifariam: primo quantum ad *aptitudinem;* secundo quan-

tum ad *exercitium;* tertio quantum ad *actualitatem. Aptitudinem* immediate a Deo esse remur, cum nemo dubitet, quin ordinatio episcopalis aptitudinem ad jurisdictionem episcopalem recipiendam conferat; et haec aptitudo ab aliquibus jurisdictio *incompleta* vocatur. *Exercitium* a S. Pontifice pendere et ab eo amplificari, tolli posse, universalis et constans ecclesiae praxis ostendit; non ita tamen, ut ipse tollatur ordo episcopalis, prout ex modo dictis conspicuum est. Restat igitur, ut de *actualitate* seu de *actuali* jurisdictione episcoporum, quam alii *completam* vocant, inquiratur.

II. Duplex sententia de origine jurisdictionis actualis episcoporum. 1° Prima sententia est, potestatem jurisdictionis episcoporum a Christo quidem tanquam a causa *principali* derivari, sed *mediante Romano Pontifice.* Qua de re S. Thomas haec affirmat: „Papa, qui est loco S. Petri, habet plenariam potestatem, *alii vero ab ipso.*“ *Expos. in Matth.* XVI. n. 2.; cf. *In II. Sent.,* dist. XLIV. quaest. II. art. 3.; *C. Gent.* IV. cap. LXXVI.; II. II. quaest. XXXIX. art. 3. Itaque episcopi jurisdictionis potestatem *non consecratione, sed injunctione* acquirunt. Id etiam valet de *jurisdictione collegiali,* id est, de jurisdictione in universalem ecclesiam ab episcopis exercenda *in concilio,* Summi Pontificis auctoritate celebrato. Haec enim sola consecratione non acquiritur, sed consecratione episcopi gradum obtinent, quo judices jure divino constituuntur, quando Romanus Pontifex ipsis participationem sollicitudinis universalis confert. Quae participatio utrum episcopis etiam *non residentialibus* per se satis conferatur, extra dubitationis aleam non est. Cf. Mazzella, *De relig. et ecclesia,* disp. V. art. 4.

Primae sententiae adstipulantur S. Bonaventura, *Quare fratres minores praedicent;* S. Antoninus, *Summa,* p. II. tit. XXII. cap. III. §. 3.; Lainez, *Disput. Trid.* t. I.; Suarez, *De leg.* lib. IV. cap. IV. omnesque fere summi theologi.

2° Altera sententia eorum est, qui episcopos jurisdictionis potestatem immediate a Christo tenere existimant, ut Alphonsus de Castro, Vasquez, Schwane *(Allgemeine Moraltheol.)*

III. Sententia eligenda. Eadem quaestio inter patres

Tridentinos agitata est, sed nihil definitum. Nonnulli patres, duce Guerrero, Granatensi archiepiscopo, secundam sententiam contra alios, prioris sententiae defensores, tuebantur. Benedictus XIV. ait: „Licet autem eorum opinio, qui etiam hanc potestatem (jurisdictionis) a Christo oriri propugnant, validis fulciatur argumentis; nihilominus tamen et rationi et auctoritati conformior videtur sententia opposita.“ *De syn. dioec.* lib. I. cap. IV. n. 2. Igitur Angelici sententiam de origine episcopalis jurisdictionis in singulas dioeceses sequendam esse arbitramur.

IV. Utrum in utraque sententia de origine jurisdictionis episcopalis tum Romani Pontificis tum episcopi potestas in dioecesin ordinaria et immediata sit.

Resp. In utraque sententia tam *episcopi* quam *Papae* potestas ordinaria et immediata censenda est.

1⁰ *Quod ad Papam* attinet, sentiunt catholici omnes, et in utroque systemate, jurisdictionem episcoporum dependere, saltem quantum ad *exercitium,* a tacito, et, ut jam fit, ab expresso consensu Pontificis. Eam vero Pontificis potestatem in episcoporum jurisdictionem, saltem quantum ad exercitium, ordinariam esse ac immediatam, ex thesibus proxime probatis apparet.

2⁰ *Episcoporum* potestas ordinaria et immediata similiter in utraque sententia consistit. Nimirum quia Christus ordinem episcopalem instituit, ut ecclesia regulariter per episcopos regatur, et quia ordini illi potestas propria divinitus constituta est. Jurisdictio autem, quam episcopus consecratus a Romano Pontifice accipit, non est potestas Papae delegata, sed propria illa potestas, quam Christus *muneri episcopali,* dependentem tamen a Pontifice Romano, alligavit. Neque gradus episcopalis a Papa aboleri potest. Ita potestas jurisdictionis episcoporum *ordinaria* semper erit. Eademque *immediata;* etenim sive immediate a Deo sive mediante Papa eam conferri sentias, nulla alia potestate inter episcopum et dioecesin posita, exercetur.

Quae cum ita sint, jurisdictio episcopalis, quanquam *in particulari* immediate a Deo concedi non videtur, *in genere* tamen immediate a Deo procedit, qui episcopos cum jurisdictione ordinaria in ecclesia esse voluit.

ARTICULUS V.

Utrum Romanus Pontifex ex cathedra loquens sit infallibilis. Ex S. Scriptura.

I. Decretum Vaticanum hoc est: „Nos traditioni a fidei Christianae exordio perceptae fideliter inhaerendo, ad Dei Salvatoris nostri gloriam, religionis Catholicae exaltationem et Christianorum populorum salutem, sacro approbante concilio, docemus et divinitus revelatum dogma esse definimus: Romanum Pontificem cum ex Cathedra loquitur, id est, cum omnium Christianorum Pastoris et Doctoris munere fungens, pro suprema sua apostolica auctoritate, doctrinam de fide vel moribus ab universa Ecclesia tenendam definit, per assistentiam divinam, ipsi in beato Petro promissam, ea infallibilitate pollere, qua divinus Redemptor Ecclesiam suam in definienda doctrina de fide vel moribus instructam esse voluit; ideoque ejusmodi Romani Pontificis definitiones ex sese, non autem ex consensu Ecclesiae irreformabiles esse. Si quis autem huic Nostrae definitioni contradicere, quod Deus avertat, praesumpserit; anathema sit.“ Sess. IV. cap. IV. — Hoc decreto patet, definiri *activam* Romani Pontificis infallibilitatem seu infallibile *magisterium.*

II. Infallibilitatis Pontificiae definitio. Haec infallibilitas est *charisma, quo Romanus Pontifex, cum ex cathedra loquitur, per assistentiam divinam in definienda doctrina de fide vel moribus errare non potest.*

1⁰ Diximus: *ex cathedra.* „Cathedra — ait S. Thomas — proprie est Magistrorum et ideo illi super cathedram dicuntur sedere, qui sunt successores Moysis.“ *In Matth.* XXIII. 1. Patres autem Vaticani metonymiae hujus, ab ipsis adhibitae, sensum sic explicant: „cum ex Cathedra loquitur, id est, cum omnium Christianorum Patris et Doctoris munere fungens, pro suprema sua apostolica auctoritate doctrinam de fide vel moribus ab omnibus tenendam definit.“ L. c.

2⁰ *Per assistentiam divinam.* Charisma infallibilitatis nec

donum naturale est neque *habitus supernaturalis,* neque veri nominis *inspiratio,* neque *revelatio.* Patres Vaticani *assistentiam* esse docent. Nam haec clara sunt: „Neque enim Petri successoribus Spiritus S. promissus est, ut eo revelante novam doctrinam patefacerent, sed ut, *eo assistente,* traditam per Apostolos revelationem seu fidei depositum sancte *custodirent* et *fideliter exponerent.*" Hanc porro assistentiam intelligimus auxilium divinum Pontificem determinans, ut *verum doceat.* Cujus auxilii seu operationis divinae, quam S. Thomas *instinctum Spiritus sancti* vocat, effectus *internus* est, ut Pontifex veritatem, in ecclesia depositam, cognoscat; *externus,* ut ex cathedra loquens veritatem proponat. Cf. S. Thom. *Quodl.* IX. art. 16. Attamen stricte opus esse non videtur, ut assistentia divina peculiarem fidei firmitatem in anima Pontificis efficiat.

3⁰ *In definienda doctrina de fide et moribus.* Infallibilitas igitur *illimitata* dici nequit.

III. Quonam sensu Pontificis infallibilitas sit personalis. Non eo sensu *personalem* Pontificis inerrantiam vocamus, ut infallibilitatem *a se* habeat; nam judicium eorum, qui ecclesiae praesunt, errare potest, „si *personae* eorum *tantum* respiciantur." S. Thom. *Quodl.* IX. 16. Ob eamque rem infallibilitas Pontificia *participata* dicitur, quia divinitus data.

Infallibilitatem *personalem* profitemur, quia Pontifex, non ut persona privata, sed ut persona *qualificata,* ut ajunt, Pontificatu potest edere decreta, quae *ex sese, non* autem *ex consensu ecclesiae,* irreformabilia sunt. Verum, etsi Papa decreta hujusmodi edere potest absque consensu ecclesiae, sive congregatae in concilio sive per orbem dispersae, nullo tamen tempore pastor sine ovibus erit, nec caput sine membris, hoc est, sine ecclesia, *pro* qua charisma divinum obtinet.

Ita, quantum ad Pontificem supremo suo munere fungentem, prorsus rejicitur quaevis distinctio inter *sedem* et *sedentem,* inter *seriem* Pontificum et Pontifices singulos, quasi sedentes aut singuli errare possent, non itidem sedes et series. Romanam sedem, cathedram, ecclesiam si infallibilem asserimus, ipsos Pontifices, etiam singulos, erroris immunes intelligimus.

IV. Quaenam ad locutionem ex cathedra requi-

rantur. Jam non quaerimus, quibus indiciis locutionem ex cathedra esse *cognoscamus,* sed quaenam requirantur, ut locutio ex cathedra *sit.* Haec enim, etiam quando de conciliorum oecumenicorum decretis agitur, differunt. Ex definitione Vaticana conditiones ad locutionem ex cathedra necessarias percepimus. Requiritur autem

1° Sententia *definitiva.* Non sufficit sententia, quae absque credendi obligatione proferatur, puta adhortandi causa, aut ut Pontifices opinionem significent, et quid sibi probabilius aut certius esse videatur; sed necessaria est intentio Pontificis decidendi veritatem; quod est apud S. Thomam „*finaliter determinare*" ea quae sunt fidei ut ab omnibus inconcussa fide teneantur, seu: „ut *sic* ejus sententia a tota ecclesia firmiter teneatur." II. II. q. I. art. 10.

2° Sententia *Pontificis,* in quantum loquitur ut pastor et doctor supremus, seu, ut ait S. Thomas, sententia Papae, „quam profert in judicio." Quodl. IX. art. 16. Idcirco non censentur ex cathedra latae sententiae, quas Pontifex edit ut *doctor privatus,* vel ut Pontifex est, sed non usus auctoritate sua suprema in universam ecclesiam.

3° In definienda *doctrina de fide vel moribus.* Patres Vaticani docent, Romanum Pontificem ea infallibilitate pollere, „qua divinus Redemptor Ecclesiam suam in definienda doctrina de fide vel moribus instructam esse voluit." De objecto autem infallibilitatis ecclesiae quaestione VIII. disseruimus. Pontifex — ut docet Aquinas — errare potest in sententiis, „quae ad facta particularia pertinent"; errare non potest „in his quae ad fidem *pertinent*". Cf. Quodl. l. c.; II. II. q. I. art. 10. — Plura de extensione infallibilitatis Pontificiae vide infra in fine art. 6., ubi ad quaesita nonnulla respondetur.

4° Doctrina *ab universa ecclesia tenenda;* id est a Pontifice definita, „ut sic ejus sententia *a tota ecclesia firmiter teneatur.*" S. Thom., ut supra. Jam „haec intentio Pontificis — ait Franzelin — decidendi veritatem et obligandi fideles sufficienter *manifestata* sit oportet. Quamvis vero sint quaedam formae solemnes documentorum, quae semper manifestant hanc intentionem (ut Bullae dogmaticae in iis, quae directe et scopo

principali docent); non tamen definitio per se ullis formis determinatis alligata est, quia ea, de qua loquimur, intentio decidendi veritatem multis ac diversis modis sufficienter manifestari potest.“ *Ep.* edita in opere period. *Études religieuses,* Juillet 1889.

V. Adversarii. *a)* Exordium erroris fuit calamitosa lis, quae saeculo XIV. de occupanda Petri sede exorta est. Ea tempestate Petrus d'Ailly seu de Alliaco († 1420) et Joannes Gerson (1429) potestatem Pontificis concilio generali dirigendam et regulandam subdidisse videntur. Verum haec doctrina non ex traditione ecclesiae hausta est, sed *fabricatam* diceres, ut schisma finiretur. Nec Gerson in systemate suo semper idem fuit, neque multi fuerunt, qui Sedem Apostolicam erroribus in fide obnoxiam esse crederent; imo Canus anno 1562: „Nolumus — inquit — hic nos ecclesiae sententiam praevenire, sed si ad generale concilium referatur, *haereseos* nota errori illi inuretur;“ addit sese *tuto* sententiam infallibilitatis Pontificiae sequi, „quoniam *communis* catholicorum est“. *De loc. theol.* lib. VI. cap. VII.

b) Anno 1682 contra inerrantiam Romani Pontificis positus est *Declarationis Cleri Gallicani* art. 4.; quo episcopi triginta quatuor, a Ludovico XIV. Parisios convocati, perhibent: „In fidei quoque quaestionibus praecipuas Summi Pontificis esse partes, ejusque decreta ad omnes et singulas ecclesias pertinere, *nec tamen irreformabile* esse judicium, nisi *Ecclesiae consensus* accesserit.“ Quot et qualium consentientium episcoporum consensus requiratur, fuit ambiguum; sed perinde esse putabatur, sive consensus esset antecedens, sive subsequens vel comitans, expressus sive tacitus. Janseniani et Febroniani eo venerunt, ut consensum completum et universalem si non fidelium omnium at omnium episcoporum, atque etiam sacerdotum postularent. Cf. Const. *Inter multiplices,* 4. Aug. 1690 et *Auctorem fidei.*

c) Saeculo XIX. sensus aliquorum schismaticus, qui *nationales* ecclesias instituendas esse contendebant (Chatel, Ronge), et scientia quaedam rationalismi non immunis effecerunt, ut viri aliquot catholici deficere ab ecclesia quam decretis oecu-

menici concilii Vaticani parere mallent. Döllinger, *Erwägungen* seu *Considerationes pro episcopis*, etc.; Janus (Huber), *Der Papst und das Concil* seu *Papa et concilium;* Gladstone, *The Vatican decrees* et alii dogma inerrantiae Pontificis Romani impugnarunt. Orta et secta Neo-catholicorum, quae tantum non tabuit.

Thesis: *Romanus Pontifex, ex cathedra loquens, est infallibilis.*

Argumenta.

Arg. I. *Generatim ex ipsa ratione primatus.* Ex S. Scriptura duo patent: oportere Romano Pontifici subesse universam ecclesiam; ecclesiam in rebus fidei et morum errori non esse obnoxiam. Atqui si Romanus Pontifex, ex cathedra loquens, infallibilitate non polleret, alterutrum destrueretur. Ecclesia enim aut non paret Pontifici, aut eum sequitur; si paret erranti, una cum Pontifice periclitatur; si non sequitur Pontificem, plenitudo Pontificiae potestatis evacuatur. Magisterium ergo infallibile Romani Pontificis admittendum est.

Arg. II. *Ex Matth.* XVI. 18. *a)* In pollicitatione primatus Dominus ad S. Petrum dixit: *super hanc petram (kepha) aedificabo ecclesiam meam;* igitur Summus Pontifex est *fundamentum* totius ecclesiae. Atqui ad ecclesiae essentiam pertinet fides, eaque nunquam defectura. Summus ergo Pontifex est *fundamentum* fidei nunquam defecturae. Jam si fundamentum succumbat, tota fabrica in ipso fundata corruet. Ergo Summus Pontifex, quoniam fundamentum est infallibilis ecclesiae, in fide errare non potest.

b) Christus ita prosequitur: *et portae inferi non praevalebunt adversus eam*, id est, adversus petram (kepha), aut adversus ecclesiam, quatenus in petra (kepha, Petro) fundatur. At *portae inferi* sunt et haereses. Haereses igitur adversus eum, qui est *petra* et firmitudo totius ecclesiae, nihil quidquam praevalebunt. Jam vero *petra* est Summus Pontifex. Hic ergo in fide errare non potest. Quod magis propalatum habemus ex *Matth.* VII. 24—27., ubi domus viri stulti cecidisse dicitur, quia stultus „*aedificavit* domum suam *super*

arenam"; domus viri sapientis, pluvia, fluminibus, ventis simul in domum irruentibus, „non cecidit: fundata *enim* erat *super petram.*" Eodem modo firma est fides ecclesiae; fundata *enim* est *super petram.* Cf. S. Thom. *In Matth.* XVI. n. 2.

Arg. III. *Ex S. Luca* XXII. 32. Verba Christi: *ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos*, referuntur ad S. Petrum et successores ejus, ut caput ecclesiae. Jam iis ipsis verbis promittitur infallibile magisterium. Ergo caput ecclesiae seu Summus Pontifex gaudet infallibili magisterio. Prob. *min.* *a)* Petrus, jussus reliquos omnes in fide confirmare, ipse firmissimus sit necessum est. At Petro soli — pro *te,* fides *tua, tu* — mandatur munus *confirmandi* in fide reliquos omnes, quos Dominus vocat *fratres tuos.* Ergo Christus promisit, caput ecclesiae suae, hoc est, S. Petrum ejusque in primatu successores ab omni semper errore permansuros illibatos, id est, Rom. Pontificem in docendo fore infallibilem.

b) Idem jure efficitur ex verbis: *ego rogavi pro te.* Nempe Christus orans etiam *confirmandi* munus spectavit. Christus autem procul dubio *exauditus est pro sua reverentia.* Hebr. V. 7.

c) Neque parallelismus idearum inter Matthaeum, ut supra, et Lucam obscurus est. Nam *petra ecclesiae* et *confirmator fratrum* unum firmitudinis conceptum exprimunt. Cf. S. Thom. II. II. q. I. art. 10.; q. II. art. 6. ad 3.; *suppl.* q. XXV. art. 1.; *In Symb.* art. IX.

Arg. IV. *Ex S. Joanne* XXI. 15—18. Christus his verbis: *Pasce agnos meos; — Pasce oves meas* universum gregem Summo Pontifici suprema auctoritate regendum commisit. At „evangelizare pascere est". S. Bern. *De consid.* IV. 3. Pontificis est igitur, universum Christi gregem evangelicae veritatis pabulo nutrire. Porro pastor supremus si esset errori obnoxius, fieri posset, ut universum Christi gregem a pabulo salubri veritatis ad venenosa errorum abduceret. Christus ergo, qui media largitur fini congrua, Summo pastori charisma inerrantiae concessit. Cf. S. Thom. *In Joan.* XXI. lect. III. et conc. Vatic. sess. IV. cap. IV.

Objectiones.

Obj. I. Id ex S. Litteris ratum ac firmum, solum Christum auctorem esse fidei. Ergo infallibilitas Pontificia, cum certe superflua sit, a priori negatur.

Resp. Dist. antec.: Christus est auctor fidei intus efficiendae, *conc.;* proponendae fidei, *subdist.:* auctor principalis, *conc.;* exclusa causa instrumentali magisterii Pontificii, *nego.* Christus secundum utramque naturam simul est caput totius ecclesiae secundum gubernationem, dignitatem et influentiam. Cf. S. Thom. *De verit.* q. XXXIX. art. 4. Sed Pontificis magisterio tanquam instrumento utitur, ut ecclesiae suae fidei veritatem ad credendum *proponat.*

Instabis. S. Petrus fidem negavit in atrio Caiphae, abscondit Antiochiae, Paulo resistente. Ergo Papa non magis infallibilis est quam beatus Petrus.

Resp. Dist. antec.: haec facta sunt Petri, ex cathedra loquentis, *nego;* pertinent ad Petri fidem personalem, *subdist.:* ratione fidelitatis aut prudentiae, *conc.;* ratione fidei proprie dictae, *nego.* Et sane Petri facinus in atrio privatum fuisse nemo ignorat; nec ejus fides privata defecit, sed fidei *professio;* adde, apostolum eo tempore in munere supremi pastoris confirmatum non fuisse, neque in eum venisse Spiritum sanctum. — Res Antiochena prudentiae offensio fuit, fides nec publica nec privata ullo pacto defecit.

Dices. Quandoque fit, ut Pontifices praebeant reprehensionis ansam aliquam. Vitia autem et infallibilitas pugnant.

Resp. Transeat antec. *Nego* conseq. Scilicet ab integritate vitae deficere et errare ex cathedra differunt. Ita „Caiphas *quantumvis nequam* tamen *quia* Pontifex legitur etiam inscius prophetasse.“ S. Thom. *Quodl.* IX. 16. Quod apte ad Pontificem Romanum transfertur, qui, Deo *assistente* ex cathedra loquens, *excedit seipsum.*

Obj. II. Dominus ad S. Petrum: „tu aliquando *conversus* confirma fratres tuos.“ Jam vox *conversus* confirmandi munus ad Petri personam coarctat. Ex hoc igitur textu neutiquam probatur, Pontifices in fidei judicio errare non posse.

Resp. Dist. min.: vox *conversus* munus ad Petri personam coarctat, *nego;* personam Petri accidentaliter determinat, *conc.* Vox *conversus* substantiam et indolem promissionis divinae: *rogavi pro te,* etc. nihil contingit, quasi Dominus instituisset *confirmatorem conversum;* sed accidens est, significans: postquam conversus es, vel aliquid hujusmodi.

Dices. Omnes apostolos divinitus in fide confirmatos esse, constat. *Munere* igitur confirmatoris et infallibilis doctoris non opus erat.

Resp. Dist. antec.: omnes apostoli in fide confirmati sunt, *conc.;* et munus confirmatoris ante omnia pro apostolis institutum est, *nego.* Christus pro Petro oravit, et ipsum fidei confirmatorem creavit, ut cathedra Petri arx fidei esset pro omnibus hominibus et saeculis, et pro ipsis apostolis, in quantum alicujus confirmationis indigerent.

Instabis. Primus Agatho, Papa († 681), Lucam XXII. ad primatum illustrandum attulit. Ergo interpretatio illa, quia nova, nulla est.

Resp. Nego assertum, quod, a Launoio (*ep.* V. 6.) inventum, tempore concilii Vaticani iteratum est. — S. Ambrosius, *De fide,* lib. V. cap. I.; S. Leo M. *Serm.* LXXXIII. 3.; S. Cyrillus Alexandr. *Comment. in Luc.* XXII. 32. et alii locum illum ad primatum retulerunt. Ita S. Gelasius *ep.* 4. ad Honorium Dalmatiae episcopum: „totius ovilis dominici curam sine cessatione tractantes, quae beato Petro Salvatoris ipsius nostri voce delegata est: *Et tu conversus confirma fratres tuos*; et item: *Petre, amas me? Pasce oves meas:* dissimulare nec possumus nec debemus, quae“, etc. Apud Thiel I. p. 321. Neque illam Agathonis interpretationem *novam* esse censuerunt patres concilii Cpolitani, cum de epistola, nobis objecta, exclamaverint: *„Petrus per Agathonem locutus est.“*

Obj. III. S. Codicum de magisterio testimonia sic explicari possunt, ut Sedes Apostolica non erret in *decisis,* non ita firma sit in *decidendis.* Ergo Papa *definire* non potest.

Resp. Dist. antec.: S. Scripturae sic explicari possunt, ut Papa sit infallibilis tam in decidendis quam in decisis, *conc.*; in alterutro duntaxat, *nego.* Indoles capitis, confirmatoris,

summi ecclesiae pastoris, haec est, ut Pontifex Summus firmitate sua in *decidendis* praebeat ecclesiae *decisa* vera.

Instabis. Si *seriem* Pontificum ab omni prorsus errore illibatam dicimus, *non singulos,* Sedes Romana tamen erit, quae omnes ad unitatem in fide moveat. Hac igitur interpretatione S. Scripturis nulla vis infertur.

Resp. Dist. antec.: si series Pontificum non erret, Sedes tamen Romana erit, quae omnes ad unitatem in fide moveat, omnes omnium temporum, *nego;* secus, *transeat.* Pollicitatio divina est, *nunquam* fore, ut portae inferi sive adversus ecclesiam, sive adversus petram ecclesiae praevaleant. Atque etiam distinctio illa inter *seriem* et *singulos* infallibilitatem *activam* penitus delet. Nam quos *Christus* pavit, eos jam pascunt *singuli* Ejus vicarii; at si in fide definienda possint errare singuli, infallibili certitudine fidendum est nulli.

Dices. Saltem fas sit, sequi hoc Leonis M.: „Aliud sunt *sedes*, aliud *praesidentes.*" *Ep.* 101.

Resp. Dist.: S. Leo distinguit inter sedem et sedentem, quantum ad ea, quae sedenti non competunt ex sua sede, *conc.;* quantum ad ea, quae sedens non habet nisi ex sua sede, *nego.* In casu, vitia Acacii sedis episcopalis jura tollere non potuerant; at vero Pontifici Romano jura Petri ex cathedra Petri profluunt. Quis autem dixerit, fideles in vera fide infallibiliter servari per sedem, non per sedentem? Servatur Christi populus per Pontificem, quatenus hic vi muneris sui agit, id est, ex sede sua seu ex cathedra.

Alia, quae a nonnullis contra dicuntur, in disputationibus de primatu habitis, satis excussa videntur.

ARTICULUS VI.

Utrum infallibilitas Romani Pontificis ex traditione monstretur.

I. Adversarii. A Gallicanis quondam quaesita sunt argumenta ex traditione factisque historicis, quae theologos, infallibilitatem Pontificiam asserentes, confunderent; ita Bossuet, qui contendere videtur suae *Defensioni* patrocinari *exploratam*

patrum sententiam, repugnare nihil praeter *novellas* scholasticorum opiniones. Non majori jure Döllinger, *Erwägungen* seu *Considerationes,* etc., et qui cum eo concilii oecumenici Vaticani definitionem de Romani Pontificis infallibili magisterio non secuti sunt, ecclesiam catholicam *sensu historico* carere perhibent; quorum asserta legens, crederes inter Orientales neminem unquam suspicatum esse infallibilitatem Pontificiam, factaque cuncta doctrinae Vaticanae esse contraria. Si qui patres Occidentales dogmatis hujus mentionem non faciant, illico nobis adversi dicuntur, et Aquinatem citanti respondent, sanctum deceptum monumentis suppositis. De S. Thoma vide art. 4. In praesentia probandum est, multo ante aetatem Angelici et ab antiquissimis temporibus doctrinam de infallibili Pontificis Romani magisterio in ecclesia viguisse.

Thesis: *Infallibilitas Romani Pontificis ex veterum testimoniis certa est.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex veterum testimoniis. a) S. Clemens* Romanus et *S. Ignatius* Antiochenus non ad probandum sed ad confirmandum aliquid testimonii praebere videntur. Nam Clemens suam ad *Corinthios* epistolam tanta auctoritate scripsit, ut virum infallibili magisterio donatum valde deceat; unde S. Irenaeus de illa epistola: „scripsit, quae est Roma, ecclesia potentissimam (*ἱκανωτάτην*) epistolam, reparans fidem illorum et annuntians, quam in recenti ab Apostolis acceperat traditionem.“ *Adv. haer.* III. cap. III. Ignatius autem *ad Romanos,* cap. III.: „Neminem unquam fascinastis; alios docuistis. Ego vero illa quoque firma esse volo, quae docetis et praecipitis.“ Verum haec fortasse tantummodo de exhortatione ad martyrium dicta sunt.

b) S. Irenaeus, Adv. haer. III. 3.: „Ad hanc enim ecclesiam propter potentiorem[1]) principalitatem necesse est omnem

[1]) *Potentiorem;* hanc vocem enim „omnes Codices manuscripti habent excepto Claromontano, in quo librarius *pontiorem* scripserat, antiqua tamen manu *n* expunctum est, ut legatur *potiorem*“. Schneemann, *S. Iren. de ecclesiae Rom. primatu testimonium.*

convenire ecclesiam, hoc est, qui sunt undique fideles, in qua semper ab his, qui sunt undique, conservata est ea quae est ab Apostolis traditio." Porro his verbis, cum suis adjunctis, affirmatur *necessarius consensus omnium ecclesiarum cum Romana ecclesia, quod in ea sit inconcussa firmitas fidei.* Id autem idem est ac agnoscere Romanae ecclesiae infallibilem auctoritatem. Ergo infallibilitas competit Romano Pontifici. Probatur eam fuisse Irenaei sententiam.

1⁰ De *ecclesiarum* habitudine ad *ecclesiam* Romanam agitur. Res sane perspicua tum ex textu: „ad hanc *ecclesiam*", et: „omnem ecclesiam, *hoc est,* qui sunt undique *fideles*"; tum ex contextu, ubi immediate ante Irenaeus dicit, se allaturum auctoritatem „maximae et antiquissimae et omnibus cognitae, a gloriosissimis duobus Apostolis Petro et Paulo Romae fundatae et constitutae *ecclesiae*".

2⁰ *Necessitas* conveniendi est *ecclesiastica. Necessitas* est; ait enim: *necesse est.* — *Ecclesiasticam* esse tria probant. *Primo,* Irenaeus de *ecclesia* Romana et *ecclesiis* reliquis loquitur; *secundo,* in textu et in contextu ne verbum quidem ad Romanam *urbem* referri potest, sed de personis ecclesiasticis et rebus dicuntur omnia; *tertio,* causa cur ad *ecclesiam* Romanam convenire necesse est, expressis verbis declaratur: „*propter potentiorem principalitatem*", ecclesiae sane, non urbis.[1])

3⁰ Haec necessitas conveniendi est officium *consentiendi.* Nam illud *convenire ad* est ipsa constructio Graeca *συμβαίνειν πρὸς, convenire cum,* a vetere interprete *eisdem verbis* reddita.[2])

---

[1]) „Ludunt — *ait Bossuet* — qui potentioris principalitatis nomine Urbis amplitudinem designari putent." *Defens. declarat. cleri Gallic.* lib. X. cap. VI.

[2]) Ita Salmasius in libro *De Primatu,* contra primatum scripto: „Necesse est, dicit, omnem Ecclesiam convenire ad Romanam, id est, ut Graece locutus fuerat Irenaeus, *συμβαίνειν πρὸς τὴν τῶν Ῥωμαίων ἐκκλησίαν,* quod significat: convenire et concordare in rebus fidei et doctrina cum Romana ecclesia." Schneemann refert, cum Salmasio concinere quum plurimos alios acatholicos, tum Henricum Thiersch et Adolphum Stieren, viros eruditione insignes. Cf. Schneemann, *S. Irenaei de ecclesiae Romanae primatu testimonium* in Collectione Lacensi t. IV., Appendix; Massuet, *Opera S. Irenaei;* Freppel, *S. Irénée.*

Deinde *necessitas* confluxus *physici* omnium ecclesiarum omniumque *fidelium* ad Urbem nullo modo intelligitur. Ergo Irenaeus *consentiendi* necessitatem *directe* exprimit. Accedit quod haec optime respondent conceptui sancti doctoris, qui Gnosticos hoc confundit, quod ab ecclesia Romana dissentiant.

4° Necessitas illa *consentiendi* oritur ex *firmitate fidei in Romana ecclesia. Primo,* ecclesiae Romanae tribuitur *potentior principalitas.* Jam vero sanctus martyr lib. IV. cap. XXVI. docet, eos, qui successionem habent ab apostolis, cum episcopatus successione *charisma certum veritatis* accepisse. Hoc igitur *charisma certum veritatis* maxime fuisse credidit in ecclesia, quae habet tantam *principalitatem,* ut *omnes ecclesias ad eam convenire necesse sit.* — *Secundo,* hujus „*maximae* et antiquissimae et omnibus cognitae, a gloriosissimis Apostolis Petro et Paulo fundatae et constitutae *ecclesiae*" auctoritas tam firma est, ut Irenaeus ea *confundat* Gnosticos et „omnes, qui *quoquo modo* . . . praeterquam oportet, colligunt". *Tertio,* in ecclesia Romana „*semper* ab his, qui sunt undique, *conservata* est ea quae est ab Apostolis traditio". *Quarto,* continuo enumeratis Romanis Pontificibus usque Eleutherium, sanctus doctor concludit: „est *plenissima haec ostensio,* unam et eandem vivificatricem fidem esse, quae in ecclesia ab Apostolis usque nunc sit conservata, et tradita in veritate." *O. c.* lib. III. cap. III.

Quibus positis efficitur, ecclesiae Romanae auctoritatem in rebus fidei tantam esse, ut ea *sola* contra *omnes* errores sit *plenissima ostensio.*

c) Inter alios testes *S. Cyprianus* communicationem cum *Pontifice Romano* idem esse affirmat atque „*ecclesiae catholicae* unitatem et caritatem" probare, et „cum *ecclesia catholica* communicare", *Epp.* 48. et 55.; idem Romanos (hoc est, Romanam Ecclesiam) laudat, „ad quos *perfidia* non possit habere accessum". *Ep.* 59. — *S. Ambrosius: „Ubi Petrus, ibi ecclesia;* ibi nulla mors, sed vita aeterna; et ideo addidit (Christus): *Et portae inferi non praevalebunt ei,* et: *Tibi dabo claves regni coelorum."* *In Ps.* XL. 30. Idem *De obitu fratris Satyr.* I. 47.: „Percontatusque ex eo (episcopo) est,

utrumnam cum *episcopis catholicis, hoc est*, cum *Romana ecclesia* conveniret." Cf. Maximum M. *Ep. ad Petrum illustrem.* *S. Hieronymus* inter errorum procellas ad Romanum Pontificem scribens: „Ego — ait — nullum primum nisi Christum sequens, Beatitudini tuae, id est Cathedrae Petri, communione consocior. Super illam petram aedificatam ecclesiam scio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus est;" atque: „Quicunque *tecum* non est, spargit, *hoc est*, qui *Christi* non est, Antichristi est." *Ep.* 15. ad Damasum. — *S. Augustinus:* „In hac cathedra unitatis posuit Deus doctrinam veritatis." *Ep .105.* Idem, recensitis Romanis Pontificibus, subdit: „Ipsa est petra, quam non vincunt superbae inferorum portae." *In ps. contra partem Donati.* Rursus, receptis Innocentii I. ad concilia Carthaginiense et Milevitanum rescriptis in re Pelagii: „de hac causa duo concilia missa sunt ad Sedem Apostolicam, inde etiam rescripta venerunt. *Causa finita est.*" *Serm.* CXXXI. 10. Cf. *De util. credendi*, cap. XVII. *S. Petrus Chrysologus* ad Eutychen, abbatem Cpolitanum, haec verba direxit: „In omnibus hortamur te, frater honorabilis, ut his, quae a Beatissimo Papa Romanae civitatis scripta sunt, obedienter attendas, quoniam beatus Petrus, qui in propria sede et vivit et praesidet, *praestat quaerentibus fidei veritatem.*" Inter *epp.* S. Leonis 25. Cf. S. Epiphan. *Ancoratus*, cap. IX.; S. Ephraem, *Serm. IV. in hebdom.* S. Leo M.: „*Soliditas illa fidei,* quae in apostolorum principe est laudata, *perpetua* est." *Serm.* III. 2. Rursus: „*Soliditas* enim illa, quam de Petra Christo etiam ipse (Petrus) petra factus accepit, in suos quoque se transfudit haeredes." *Serm.* V. 4.

d) Brevitatis causa, plurimis aliis omissis veterum testimoniis, *formulam Hormisdae* proferimus. Eam subscripserunt episcopi quotquot a schismate Acaciano ad unitatem catholicam revertebantur, necnon patres concilii oecumenici VIII.; ingens certe episcoporum numerus (circiter 2500), inter quos Epiphanius, Joannes et Mennas, patriarchae Constantinopolitani. Formula autem haec est:

„Prima salus est, regulam rectae fidei custodire et a constitutis patrum nullatenus deviare. Et quia non potest Domini

nostri Jesu Christi praetermitti sententia dicentis: *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam,* haec quae dicta sunt rerum probantur effectibus, quia in Sede Apostolica immaculata est semper catholica servata religio.[1]) De hac ergo spe et fide separari minime cupientes et patrum sequentes in omnibus constituta, anathematizamus omnes haereses", etc. Mox subjungitur: „Quapropter suscipimus et probamus epistolas beati Leonis Papae universas, quas de religione Christiana conscripsit. Unde, sicut praediximus, sequentes in omnibus Apostolicam Sedem et praedicantes ejus omnia constituta, spero, ut in una communione vobiscum, quam Sedes Apostolica praedicat, esse merear, *in qua est integra et verax*[2]) *Christianae religionis soliditas.* Promittentes etiam sequestratos a communione *Ecclesiae catholicae, id est,* non consentientes *Sedi Apostolicae,* eorum nomina inter sacra non esse recitanda mysteria." Apud Thiel, *Epistolae Rom. Pont. genuinae.* Fasc. II. p. 754—755. Ex quibus haec colliguntur: 1° Fides in Sede Apostolica *semper immaculata* servata *est;* 2° idque *vi* sententiae Dominicae: *Tu es Petrus,* etc., ita ut *dicta* probentur *effectibus;* 3° haec ergo fides semper immaculata *erit* in illa Sede, in qua est *integra* et verax Christianae religionis *soliditas;* 4° non consentientes Sedi Apostolicae sequestrati sunt a communione ecclesiae catholicae. Atqui certe nihil firmius est hoc testimonio. Constat ergo, penes Romanum Pontificem esse infallibile magisterium.

Arg. II. *Ex conciliis. a) Ex synodo Ephesina.* S. Caelestinus, Papa, ad patres Ephesinos scribens: „Direximus — ait — pro nostra sollicitudine . . . Arcadium et Projectum Episc. et Philippum presbyterum, qui iis, quae aguntur, intersint, et *quae a nobis ante statuta sunt, exsequantur.* Quibus praestandum a vestra Sanctitate non dubitamus assensum." Patres deinceps sententiam ferentes: „*Coacti* — inquiunt — *per sacros*

---

[1]) In solemni professione concilii Cpolitani IV., quam et patres Vaticani afferunt (sess. IV. cap. IV.), hoc loco adduntur verba: *et sancta celebrata doctrina.*

[2]) In professione Cpolitana: *vera.*

canones et epistolam sanctissimi patris nostri . . . Caelestini Romanae ecclesiae Episcopi . . . ad lugubrem hanc contra eum (Nestorium) sententiam *necessario venimus.*" Philippus demum Pontificis Romani legatus: „Gratias — inquit — agimus sanctae . . . Synodo, quod litteris . . . Papae nostri vobis recitatis *sancta membra* . . . *sancto capiti* . . . *vos adjunxeritis.* Non enim ignorat vestra Beatitudo, *totius fidei,* vel etiam Apostolorum *caput esse b. Apostolum Petrum.*" *Hard.* I, 1471, 1506.

b) Ex concilio Chalcedonensi. S. Leo M. patribus Chalcedonensibus, quid sit credendum, praescribit. Nam: „rejecta — inquit — penitus audacia disputandi contra fidem divinitus inspiratam, vana errantium infidelitas conquiescat: nec liceat defendi, quod non licet credi; cum secundum evangelicas auctoritates . . . *plenissime* . . . *per litteras,* quas ad b. memoriae Flavianum Episcopum misimus, fuerit declaratum, quae sit de sacramento incarnationis D. N. J. C. pia . . . confessio." Pariter *ep.* 120. ad Theod.: „(Deus) nullum nos in nostris fratribus detrimentum sustinere permisit, sed *quae nostro prius ministerio definierat,* universae fraternitatis irretractabili firmavit assensu." Rursus de concilio: „*quae fides prius docuerat,* haec postea examinatio confirmat." Neque tamen quisquam magistratum hunc fidei rejicit; sed, lecta Leonis ad Flavium epistola, Chalcedonenses patres clamarunt: „Omnes ita credimus . . . *Petrus per Leonem locutus est;*" sed improbatur Dioscorus, qui „contra ipsum, *cui vineae custodia a Domino commissa est,* extendit insaniam". At *vineam* praesertim de fidei incolumitate hoc loco dici, non ambigitur. Denique synodus ad Leonem scribit: „(fidem) ex praecepto legislatoris venientem usque ad nos ipse servasti, vocis beati Petri omnibus constitutus interpres et *ejus fidei beatificationem super omnes adducens* . . . Quibus tu quidem, *sicut membris caput,* praees" (*ὡς κεφαλὴ μελῶν ἡγεμόνευες*). Inter *epp.* Leon. 98. Quorum haec summa: Leo definit, quia *caput* est; patres definientem *sequuntur,* quia *membra.* Cf. S. Thom. *De potentia* X. art. 4. ad 13.

c) Concilium oecumenicum VI., Cpolitanum III. ad Agathonem, Papam, scripsit: „tibi ut primae Sedis antistiti universalis ecclesiae, quid agendum sit relinquimus, *stanti super*

firmam fidei petram, libenter, acquiescentes verae confessionis litteris a vestra paterna Beatitudine ad ... Imperatorem missis.“ Agatho, Constantini imperatoris epistolae respondens, *fidem* ecclesiae Romanae *illibatam* permansisse memorat „*secundum* ipsius Domini Salvatoris *divinam promissionem*“. Jussit autem definitiones suas de Sergii errore, ad concilium missas, illibatas custodiri, quia „Romanae ecclesiae auctoritatem, *utpote* Apostolorum omnium principis, *semper omnes* catholicae ecclesiae et universales synodi fideliter amplectentes, *in cunctis* secutae sunt“. Patres epistolae acclamarunt: „Charta et atramentum videbatur, et *per Agathonem Petrus* loquebatur.“ Act. XVIII. Cf. S. Thom. l. c.; Hefele, *Conciliengesch.* III.

d) Concilium oecumenicum VIII., quod est Cpolitanum IV. plurimum valet ad probandam infallibilitatem Pontificiam, utpote cum Hormisdae *formulam,* in arg. I. prolatam, acceperit. Nam profecto inter veterum monumenta hic locus est planissimus. Alia plurima omitto.

Arg. III. *Ex factis.* Facta, quae sunt plurima, generibus *quinque* comprehendo.

a) Romani Pontifices ad ecclesias tam Orientales quam Occidentales suas de rebus fidei epistolas summa auctoritate scripserunt, disertim affirmantes, Salvatorem promisisse, fidem Petri *non defecturam*, nec unquam fore, ut portae inferi et haereses adversus *petram* praevaleant. Quo in genere collectio Leonis M. conspicua est.

b) Veteribus fides *Romana* et fides *catholica* sunt res prorsus una. „Fidem suam — Hieronymus ait — quam vocat?“ „*Si Romanam* responderit, *ergo* catholici sumus.“ *Apol. adv. Rufin.* I. 4. Aug. *Serm.* CXX, ap. Mai, *Nova patrum biblioth.;* Cyprianus, Ambrosius, Maximus, ut supra.

c) Si qua de fide movebatur quaestio, patres scribendo, adeundo, appellando, parendo, rem Romae definiendam esse probarunt. Ita Dionysius Alexandrinus († 265), cum adversus Sabellii haeresin scripsisset, quidam ecclesiae fratres, episcopi doctrinam parum recte intelligentes, *Romam se contulerunt* illumque apud Dionysium, Pontificem Romanum, accusarunt. Quibus auditis, Alexandrinus litteras misit ad Pontificem, librum

autem sui purgandi causa quam primum edidit, inscriptum: *Elenchus et apologia ad Dionysium Romanum.* Quod refert S. Athan. *De sent. Dionysii.* Eam Pontificum auctoritatem inter catholicos maximi fuisse, haeretici nobis testes sunt, cum potestate illa abuti conarentur, ut Valentinus, Cerdo, Marcion, Novatianus, Nestorius, Sergius et alii.

d) Plures haereses solius Pontificis Romani sententia damnatae sunt, velut Montanismus, in quem Zephyrinus *edictum* edidit vere *peremptorium,* non obstante Tertulliano (Tert. *C. Praxeam.* I.); et Pelagiani, de quibus S. Prosper aperte: „Tunc istorum machinae fractae sunt, tunc in superbiae suae locis ac principibus corruerunt, quando beatae memoriae Innocentius nefandi erroris *capita apostolico mucrone percussit,*“ etc., *Contra collatorem,* cap. XXI.; item Macedonii error a Damaso damnatus est. „Quo facto, *utpote* controversia judicio Romanae ecclesiae terminata, singuli quievere.“ Orientales episcopi. Sozom. H. E. VI. 22.

e) Tot volventibus saeculis, cum sedes patriarchales omnes in fide erraverint, Pontifices Romani, ad quos innumerae propemodum controversiae delatae sunt, nullum unquam errorem ex cathedra docuerunt. Profiteamur ergo: *Digitus Dei est hic.* Exod. VIII. 19.

Arg. IV. *Ex necessitate infallibilitatis Pontificiae.* Una fides debet esse totius ecclesiae. Sed unitas servari non potest, nisi quaestio fidei exorta determinetur per eum, qui toti ecclesiae praeest; ut sic ejus sententia a tota ecclesia firmiter teneatur, ut ait S. Thomas II. II. qu. I. art. 10. Ergo Romanus Pontifex est infallibilis. Prob. *min. a)* Omnes sequi tenentur Papam, in quo *plena* potestas residet; ab eo igitur omnes in fide servari necesse est. *b)* Ut lites de fide convenienter dirimantur, requiritur tribunal certum et permanens. Hoc autem est Pontifex infallibilis. Synodus enim universalis pro singulis erroribus congregari nequit, cum cura episcopalis, longa itinera, pericula belli et alia hujusmodi saepe valde impediant, quominus omnes orbis pastores in synodum conveniant. Consensus vero totius ecclesiae plerumque nec exspectari potest neque certo cognosci. S. Thom. *De potentia,* l. c.; *C. Gent.*

lib. IV. cap. LXXVI. — Cf. Orsi, *De irreformabili Rom. Pontif. in definiendis fidei controversiis judicio;* Ballerini, *De potestate ecclesiastica S.S. Pontificum et Conciliorum generalium et de vi ac ratione primatus Romanorum Pontificum,* etc., Schrader, *De unitate Romana;* pro analogia cum V. Test. Vincenzi, *De Hebraeorum et Christianorum sacra Monarchia.*

Quaeres I. Utrum Summus Pontifex, ex cathedra definiens, et concilium oecumenicum, Summo Pontifici conjunctum, sint *duo subjecta* infallibilitatis activae et *duae* supremae auctoritates infallibiles.

Resp. Una est in ecclesia auctoritas infallibilis, quae tamen *duplici modo* exercetur. *Subjectum* enim infallibilitatis activae est Romanus Pontifex, in quo seorsum ab oecumenico concilio potestas summa est ac plena; haec autem potestas et infallibilitas in concilio, ut in *subjecto magis extensivo,* reperiuntur, quando corpus episcoporum cum capite suo judicium exercet et docet universam ecclesiam. *Unam* autem auctoritatem infallibilem patres Vaticani haud obscure designant, definientes, Romanum Pontificem „ea infallibilitate pollere, qua divinus Redemptor Ecclesiam suam in definienda doctrina de fide vel moribus instructam esse voluit". Sess. IV. cap. IV.

Quaeres II. Quonam criterio fideles internoscere possint decreta Romani Pontificis infallibilia.

Resp. a) In definitione Vaticana hoc tantum exprimitur, Romanum Pontificem esse infallibilem, „cum ex Cathedra loquitur, id est, cum omnium Christianorum Pastoris et Doctoris munere fungens pro suprema sua Apostolica auctoritate doctrinam de fide vel moribus ab universa Ecclesia tenendam definit." L. c.

b) Praeter hanc regulam generalem, ea quoque hic valent, quae de conciliorum oecumenicorum decretis, supra p. 14—15, dicta sunt.

c) Id etiam verissimum esse videtur, quod Palmieri ait: „Haec quidem necessaria sunt, ut sciat fidelis sibi esse credendum; quod nempe doctrina ab omnibus credenda proponitur, et quod proponitur vi auctoritatis illius, quae infallibilis est. Quid amplius potest desiderari? an ut determinetur specialis

modus quo Romanus Pontifex definiat doctrinam tenendam ab universa Ecclesia, quo adhibito, ejus definitio censenda sit infallibilis, quo non adhibito, liceat non talem eam censere? Verum et id necesse per se non est pro certo exercitio cujusque auctoritatis statuere. Cum enim natura suppeditet omnibus hominibus plures vias et modos significandi cum certitudine ceteris suam voluntatem, exercitiumque suae facultatis, nulla est necessitas cur haec potestas a natura omnibus facta limitetur in Principe: quod enim postulatur hoc est, ut nimirum ipse significet agere se ut Principem, velleque obligare; quocumque autem modo id faciat, dummodo id assequatur, perinde est." *Tract. de Rom. Pontifice*, thesis XXXI.

Quaeres III. Ad quae extendatur infallibilitas Pontificia.

Resp. a) Patres Vaticani, sess. IV. cap. IV. definientes, Romanum Pontificem ita esse subjectum infallibilitatis, ut ejus „definitiones ex sese, non autem ex consensu Ecclesiae, irreformabiles" sint, non nisi formula *generali* expresserunt *objectum*, ad quod infallibilitatis praerogativa porrigitur. Scilicet solemniter asserunt, Papam infallibilitate pollere, cum *„doctrinam de fide vel moribus* ab universa Ecclesia *tenendam* definit". Quibus verbis patres infallibilitatem Pontificis Romani, definientis res cum dogmate revelato connexas, ob rationes gravissimas expressis quidem verbis non asseruerunt, at multo minus eam excluserunt. Imo vox illa *tenendam* posita est, exclusa formula illa, quam alii nonnulli proposuerant, videlicet: *„de fide* tenendam"; timebant enim patres, ne Pontificis Romani inerrantia hujusmodi formula coarctari videretur ad veritates in se revelatas, quae *fide divina credendae* sunt. Cf. *Coll. Lacens.* t. VII.; Stimmen aus Maria-Laach, Jan. 1890, p. 55—69.[1])

b) Infallibilitas Pontificia ad ea porrigitur, quae cum doctrina revelata connexa sunt. Nam 1° Romanus Pontifex ea infallibilitate pollet, qua Christus ecclesiam suam instructam esse voluit. Cf. Conc. Vat. l. c. Ostendimus autem, quae-

---

[1]) Quoniam t. VII. *Coll. Lac.*, dum haec scribimus, nondum prodiit, hic et P. I. p. 335. fragmenta historica conc. Vaticani desumpsimus e folio period. *Stimmen aus Maria-Laach,* 1890.

stione VIII. art. 6—10. ecclesiam in iis etiam, quae cum revelata doctrina de fide vel moribus, connexa sunt, erroris expertem esse. Infallibilitas ergo Pontificia ad eadem objecta extenditur. — 2° Patres Vaticani docent, Petri successoribus Spiritum sanctum promissum esse, ut, eo assistente, traditam per Apostolos revelationem seu fidei depositum *sancte custodirent et fideliter exponerent.* L. c. Haec autem custodia et expositio inerrantiam, etiam pro connexis cum immediate revelatis, omnino postulant. Cf. quaest. VIII. art. 6. Ergo.

c) Quemadmodum ecclesia ita et Summus Pontifex infallibilis est in ferendis censuris, *haeresi* inferioribus. Negare autem, ecclesiam in iis ferendis infallibilem esse, *haereticum* ducunt de Panormo, *Sanct. Doctr.* cap. III. art. 13. et alii; si non haereticum, at *erroneum* aut *errori proximum,* De Lugo, *De Fide,* disp. XX.; Ripalda, t. III. disp. I. sect. VII. et alii. Cf. supra p. I. p. 334.

Quaeres IV. Qualis obedientia debeatur Romano Pontifici, aliquid circa doctrinam fidei vel cum ea connexam docenti, quando non ex cathedra definit.

Resp. a) Quando Romanus Pontifex „docens quidem aliquid — ait Palmieri — tamen non intendit obligationem imponere credendi illud tanquam aliquid tenendum ab universa Ecclesia, sive id non significat se velle, tunc non dicitur loqui ex cathedra, etsi de doctrina loquatur spectante fidem vel mores. Qua in hypothesi non satis bene dicitur loqui ut *doctor privatus;* licet enim non loquatur ex plenitudine auctoritatis, loquitur tamen ex auctoritate: quocirca Romanus Pontifex sic loquens non est detrudendus in censum quorumque doctorum privatorum nullam habentium auctoritatem“.

b) Magisterio Romani Pontificis, etiam non loquentis ex cathedra, debetur: 1° obsequium silentii; 2° assensus quidam religiosus, cum nihil sit, quod suspensionem assensus prudenter suadeat. *De Rom. Pontifice,* thesis XXXII. scholion II.

Quaeres V. Utrum omnes propositiones, quas Syllabus complectitur, damnatae sint infallibili Pontificis Romani judicio.

Resp. a) Hac occasione et tempore, quo S.S. Pius IX. encyclicam *Quanta cura* ad cunctos catholicos sacrorum antistites

scribendam censuit, die 8. Dec. 1864 card. Antonelli, cui S.S. Pius IX. hoc in mandatis dederat, omnibus catholicis antistibus misit Syllabum, qui complectitur propositiones notatas octoginta. Titulus hujus documenti est: „Syllabus complectens praecipuos nostrae aetatis errores, qui notantur in Allocutionibus consistorialibus, in Encyclicis aliisque apostolicis Litteris sanctissimi Domini nostri Pii Papae IX.“

In ipso Syllabo nulli propositioni adjuncta est censura *specialis,* qua damnatur, puta ut haeretica, erronea, etc.; sed omnes exhibentur ut *notatae.* Singulis autem propositionibus annotatum est, ex quibus actis Pontificiis desumptae sint; atque haec acta seu documenta, a Pio IX. edita, in quibus Syllabi propositiones reprobantur, sunt 32 (9. Nov. 1846—29. Sept. 1864). Eas autem tum litteras encyclicas tum allocutiones „conferri omnino oportet, si qui verum sensum, in quo illae sententiae pontificia auctoritate perstringuntur, elicere velint.“ Cf. *Acta Pii IX. ex quibus excerptus est Syllabus,* in Praefatione, quam Pius IX. approbavit.

b) Omnes catholici mente assentiri debent omnibus doctrinis, quae traduntur in Syllabo; nam etiamsi propositiones 80, in eo notatae, proscriptae esse non censerentur infallibili Pontificis judicio, damnatio tamen earundem propositionum in dubium revocari minime posset, cum episcopi totius ecclesiae catholicae Syllabi *doctrinam* solemniter tanquam doctrinam ab omnibus fidelibus tenendam promulgaverint. Igitur etiam seposita quaestione hac, Syllabi valor, quantum ad *materiam,* practice firmissimus semper erit.

c) Verum Syllabi propositiones censentur damnatae esse *infallibili Romani Pontificis* judicio. Hic animadvertendum est, non dici: propositiones *in Syllabo* damnatae sunt, sed: propositiones *Syllabi;* nimirum Syllabus considerari potest 1° ut elenchus authenticus, exhibens errores, *alias* a Pio IX. damnatos, 2° ut documentum, quod ipsum *damnationis actum contineat.* — Jam argumentum exponam, quo Syllabi valor sub priori respectu probatur; de altero respectu mox in quaesito VI.

Argumentum. Veritas est saltem theologice certa, Romanum Pontificem *infallibilem* esse, etiam in proscribendis

erroribus aliqua censurâ, quae sit *haeresi* inferior. Atqui constat, propositiones Syllabi aliqua censura proscriptas esse *ab ipso Romano Pontifice.* Ergo propositiones Syllabi proscriptae sunt *infallibili Romani Pontificis* judicio. Prob. *min.* 1° ratione extrinseca; 2° intrinseca.

1° *Ratio extrinseca.* Criterium extrinsecum perquam certum, quo noscamus, doctrinam aliquam a Pontifice Maximo censurâ confossam esse pro universa ecclesia, sine dubio est sensus et consensus episcoporum, asserentium, doctrinam dicto modo, id est, infallibiliter, esse damnatam. Talis autem de propositionibus Syllabi habetur consensus. Ergo. *Minor* certa videtur; quare card. Franzelin de hoc consensu ait: „Quod autem maxime nobis demonstrat auctoritatem quae tribuenda, mentis submissionem quae deferenda sit doctrinae in Syllabo declaratae, sine dubio est *sensus et consensus saltem moraliter unanimis totius episcopatus catholici;* ex eo enim plane videtur totus complexus doctrinae in documento susceptus tanquam *doctrina a supremo magistro authentice Ecclesiae* proposita.“ *Ep.* 19. Martii 1868, typis mandata in fol. period. *Études religieuses,* Juillet 1889.

2° *Ratio intrinseca.* Etsi Syllabus, si spectetur omnino *seorsum a suis adjunctis,* in se et ipsis verbis non continet eas formulas, quibus sententiae doctrinales suprema Summorum Pontificum auctoritate feruntur, *adjuncta* tamen ostendunt, quod hic quaerimus, videlicet, *propositiones,* in Syllabum collectas, esse *censura* aliqua proscriptas *a Summo Pontifice* pro universa ecclesia, atque adeo *infallibili* damnatas judicio. *Adjuncta* autem, quibus id apparet, sunt: *Titulus documenti,* qui est: „Syllabus complectens praecipuos nostrae aetatis errores, qui *notantur* in Allocutionibus consistorialibus, in Encyclicis aliisque apostolicis Litteris Domini nostri Pii Papae IX.“; — *epistola card. Antonelli,* quam cum Syllabo episcopis universis catholicis misit; — adjuncta singulis Syllabi thesibus notitia documentorum Pontificiorum, ex quibus desumptae sunt; — *encyclica* „Quanta cura“, eadem occasione et tempore ac Syllabus ad cunctos episcopos scripta, in qua haec legimus: „pluribus in vulgus editis Encyclicis, Epistolis et Allocutio-

nibus in Consistorio habitis, aliisque Apostolicis Litteris praecipuos tristissimae nostrae aetatis errores damnavimus", etc.; quae Syllabi titulo satis respondent. Ex quibus omnibus confirmatur, doctrinam, quae traditur in Syllabo, suscipiendam esse tamquam doctrinam, *a supremo magisterio authentice Ecclesiae propositam.*

Quaeres VI. Utrum propositiones Syllabi damnatae sint *etiam* per sententiam, *in* Syllabo contentam.

Resp. Est duplex sententia. *a)* Prima sententia eorum est, qui judicium infallibile supremi ecclesiae Magistri et Pastoris *in* Syllabo ferri negant. Ita Rinaldi egregie quidem probat, *propositiones,* quas Syllabus complectitur, *damnatas* esse infallibili Pastoris supremi magisterio, ita tamen ut Syllabus ipse sit elenchus authenticus, et auctoritate valens; non ipsa *sententia,* quam censet in iis esse Pii IX. documentis, quae Syllabus indicat.

b) Altera sententia est, in Syllabo non solum esse *propositiones damnatas,* verum etiam *propositionum damnationem.* Nonnulla testimonia, quae huic sententiae favent, afferam. — Mercurelli, Pii IX. secretarius, die 14. Jan. 1865 de Syllabo diei 8. Dec. 1864 scripsit: „errores . . . conjunctim *rursus damnati* fuerunt;" — synodus Ultrajectensis (1865) propositiones Syllabi dicit, „damnatas a Pio IX., *8. Dec. 1864*", ergo *in* Syllabo; synodus Baltimorensis (1866) in epistola ad Pium IX.: „Errores omnes contra fidem hodiernos, haeresesque quaquaversus grassantes in unum quasi fasciculum congregatos, *Syllabo tuo* velut Apostolici gladii mucrone *jugulasti;*" card. Mazzella docet, nullum esse dubium, quin „Syllabus haberi debeat tamquam definitio ex cathedra". *De Relig. et Eccl.* p. 822., ed. 3. — A S.S. Leone XIII. propositiones dicuntur „*in* Syllabo damnatae", *ep.* ad Leop. Dujardin.

Nec tamen haec dicta esse perhibemus de Syllabo, seorsum ab encyclica *Quanta cura.* Sed card. Franzelin verissime ita exposuisse videtur: „Quamvis igitur spectato solum modo quo Encyclica *Quanta cura* et Syllabus primum prodierunt, possit agnosci discrimen inter illam quae immediate ab ipso Pontifice emanavit, et hunc qui comprehendens quidem sententias Pontificis

ex aliis documentis sub hac tamen forma solum *jussu* ipsius Pontificis videtur communicatus Episcopis; nihilominus spectatis omnibus adjunctis et spectato maxime modo, quo utrumque documentum in Ecclesia morali consensione habitum est velut ejusdem rationis, practice idem fere valet de Syllabo quod de Encyclica." *Ep. citata.* — Cf. Schrader, *De Theologia generatim commentarius,* etc.; fol. period. *The Dublin Review,* 1875; Vacant, Le magistère ordinaire de l'Église, p. 106.; Rinaldi, *Il valore del Sillabo,* ubi fontes non pauci indicantur, p. XVII —XXIII. — De sententia episcopi Fessler, videsis Mazzella, *De Rel. et Eccl.* p. 823, et de sententia card. Newman, *A letter addressed to his grace the duke of Norfolk,* §. 7.

Quaeres VII. Utrum omnes et singulae theses, in Sylla bum collectae, *haereticae* censeri debeant.

Resp. Propositiones in Syllabo proscribuntur ut *errores;* omnes tanquam *notatae* exhibentur. At *notari* etiam illae propositiones dicuntur, quas ecclesia censura quadam inferiori reprobat. Nonnullas tamen theses, v. g. primam, haereticas esse, aliunde constat; aliae non sunt haereticae, sed apostolicae Sedi offensivae, falsae etc., velut thesis 38. Ceterum ut censuras, singulis thesibus affixas, cognoscamus, ad illa documenta Pontificia recurrendum est, quae Syllabus magis, si fortasse opus sit, promulgat; authentice interpretatur; novo judicio confirmat. — Cf. fol. period. *Stimmen aus Maria-Laach,* 1865; Hergenröther, *Kath. Kirche und christlicher Staat.*

Objectiones.

Obj. I. Ecclesia non potest facere dogmata nova. At dogma Pontificiae inerrantiae novum est. Ergo falsum.

Resp. Dist. maj.: ecclesia non potest dogma novum facere, *conc.;* non potest antiquum dogma declarare, *nego.* Nihil praeter definitionem solemniorem in decreto Vaticano novum est; quemadmodum et S. Thomas docet in nova symboli editione non contineri „*aliam* fidem", sed „eamdem magis expositam". II. II. q. I. art. 10. ad 2.

Obj. II. Si Pontifices Summi in fidei judicio errare nequeunt, ipsis inquisitio nulla veritatis adhibenda est. Pontifices

autem non nisi post diligentem inquisitionem decreta sua edere consueverunt. Ergo non sunt infallibiles.

Resp. Dist. maj.: nihil inquirendum esset Pontifici, si inerrantiam haberet per revelationem divinam, *conc.;* per assistentiam divinam, *nego.* Item *dist.* min.: Pontifices inquirunt, quia diligens inquisitio est *causa* sententiae infallibilis, *nego;* quia est medium, assistentiae S. Spiritus subordinatum, *conc.*

Pontifex in definiendo *seipsum excedit,* id est, per assistentiam S. Spiritus edit infallibiliter vera decreta: quod vires *humanas* plane superat. Sed assistentia divina mediorum humanorum usum non aufert. Quapropter patres Vaticani declarant: „Romani Pontifices, prout temporum et rerum conditio suadebat, nunc convocatis oecumenicis Conciliis aut explorata Ecclesiae per orbem dispersae sententia, nunc per Synodos particulares, nunc aliis, quae divina suppeditabat providentia, adhibitis *auxiliis,* ea tenenda definiverunt, quae S. Scripturis et apostolicis Traditionibus, *Deo adjutore,* cognoverant.“ L. c. — De episcopis in concilio oecumenico definientibus, cf. supra quaest. XII.

Instabis. Quod infallibiliter decretum est, iterum examinari non debet. Jam vero episcopi, quin etiam Romani Pontifices, veritatem, Pontificio judicio jam determinatam, in oecumenicis conciliis iterum examinari voluerunt. Pontificis ergo Romani decretum ex cathedra erroneum esse potest.

Resp. Dist. maj.: decretum infallibile iterum examinari non debet examine dubitativo, *conc.;* confirmativo examine, *subdist.:* ut veritas proponatur auctoritate majori extensive, *conc.;* intensive, *nego.* Ita factum est, ut Romani Pontifices sententias suas in oecumenicis conciliis solemnius declarari voluerint, quoniam tanti coetus splendor et externa auctoritas hominum mentes admodum permovent; et quia communi tot virorum praestantissimorum consilio tutissime et efficacissime statuuntur, quae visa sunt ad fidei decreta *tuenda* et ad amovendas dissidiorum causas aptissima.

Obj. III. S. Irenaeus inerrantiae Pontificiae testis habetur, quod docuerit necesse esse, omnem ecclesiam *cum* ecclesia Romana *convenire;* id enim retro declaratum est. At locus ille

graece non exstat, et Irenaeus fortasse intellexit: *convenire ad,* de confluxu ad Urbem physico. Irenaeus ergo testis dubius.

Resp. Dist. maj.: testimonium illud totum pendet ex interpretatione: „convenire *cum*", *nego;* hac interpretatione confirmatur, *conc. Dist.* min.: Irenaeus fortasse intellexit confluxum physicum ad Urbem materialiter, *transeat;* formaliter, *nego.* Et *nego* conclusionem. Explicatur *min.*

Grabius, Döllinger (a. 1869) et alii Irenaeum de conventu ad locum Urbis scripsisse asserunt. Id equidem non facile dixerim. Faciamus tamen ita legendum, ut S. Irenaeus *necesse* esse dixerit, „*omnem* ecclesiam, hoc est, *qui sunt undique fideles*" Romam pergere. Qui sic interpretantur, *vim* argumenti non effugiunt. Nam *necessitas* istius *conventus* ad locum Urbis procedit *ex necessitate consensionis* ecclesiasticae, praesertim in fide, cum Romana ecclesia. *Causa* scilicet conveniendi, in utraque interpretatione: ecclesiae Romanae „*potentior principalitas*"; *finis:* ostensio *vivificatricis fidei. Argumentatio* autem sancti martyris haec est: auctoritas ecclesiae Romanae est „*plenissima ostensio*" fidei; ex quo concludit, hujus ecclesiae auctoritate *confundi omnes,* qui quoquo modo, praeterquam oportet, colligunt. Vide supra p. 142—144.

Itaque si consideremus totum textum cum suo contextu et adjunctis, duo apparent: *a)* si incisum: *convenire ad,* dictum est pro *convenire cum,* necessitatem concordandi in rebus fidei cum Romana ecclesia *immediate* demonstrat; *b)* sin *litteram* textus de conventu in locum Urbis interpretandam esse contendas, idem tamen *mediate* significatur. [1])

Instabis. Irenaeus eam, quae est ab apostolis, traditionem in ecclesia Romana *conservatam* esse sentit „*ab* his, qui sunt undique". Ergo fides non per ecclesiam Romanam in ecclesia universa, sed per universam ecclesiam in Romana servatur.

Resp. Dist. antec.: ab his, qui sunt undique, apostolica traditio conservata est in ecclesia Romana, quae *dabat* omnibus virtutem conservandi, *conc.;* quae *accipiebat* ab omnibus virtutem conservandi, *nego.*

---

[1]) Cf. Hist.-pol. Blätter, B. LXXIII, 253—266; 333—360.

S. Irenaeus ecclesiae Romanae, independenter ab aliis ecclesiis, eam auctoritatem tribuit, *per quam* vera fides ab omnibus conservari possit ac debeat. Etenim, enumeratis episcopis Romanis a beato Petro ad Eleutherium, subjungit: „est *plenissima* haec ostensio"; *maximae* hujus ecclesiae auctoritate dicit se *confundere omnes* haereticos; *potentior* ecclesiae Romanae *principalitas* est ejusmodi, ut ad eam *necesse* sit *omnem* convenire ecclesiam. Ergo sententia illa, quam sanctus martyr in fine argumentationis suae posuit, — „in qua semper ab his, qui sunt undique", etc. — nullo modo vim eam habet, ut ecclesia Romana ab *„his qui sunt undique"* fidei suae firmitatem acceperit; sed *aut* est *argumentum secundarium,* ex auctoritate aliarum ecclesiarum additum, aut *consecutio* quaedam, simillima hujus S. Optati sententiae, qua docet cathedram a S. Petro Romae collocatam, *„in qua una cathedra unitas ab omnibus servaretur". C. Parmen.* Cf. Pelag. I. apud Jaffé, *Reg. Pont. R.* n. 998.

Urgebis. Irenaeus privilegia Romanae ecclesiae, non Pontificis Romani, celebrat.

Resp. Nego assertum. Ecclesiam Romanam non nisi per suum Pontificem caput fidei esse, S. Irenaei sententia manifesta est. Et vero *a)* sanctus universim hanc statuit regulam: „eis, qui in ecclesia sunt, *presbyteris* obaudire oportet, . . . *qui* cum episcopatus successione *charisma veritatis* certum secundum placitum Patris *acceperunt.*" *Adv. haer.* lib. IV. c. XXVI. *b)* Linus, non *ecclesia* Romana, Petri in potestate successor habetur; inde a Petro series *Pontificum* Romanorum ab Irenaeo contexitur tanquam *plenissima* veritatis *ostensio. c)* Epistola, quam *S. Clemens* ad Corinthios scripsit, dicitur scripta ab ea, *quae est Romae ecclesia.* L. c. lib. IV. cap. III.

Obj. IV. Formulae Sirmienses haeresin docent. Jam Liberius Papa alicui formulae Sirmiensi subscripsit. Pontifex ergo, cum Arianis suffragatus sit, in fidei judicio erravit. Prob. *min.* S. Hilarius in *Fragmentis,* Athanasius, *Apol. contra Arianos* cap. LXXXIX. et *Hist. Arian.,* cap. XLI.; Hieronymus in *Chronico,* anno 354 et *Catal. Script.* cap. XCVII.; *Praefatio* libelli precum Faustini et Marcellini, et Philostorgius Arianus testes nobis sunt, Liberium formulae Sirmiensi alicui subscripsisse.

Resp. Dist. maj.: Sirmienses formulae haeresin docent, id est, formula secunda anni 357, *conc.;* prima, tertia et quarta, *subd.:* ex interpretatione haereticorum, *conc.;* in se et eo modo, quo Liberius subscripserit, *nego.*[1])

Dist. min.: Liberius subscripsit loquens ex cathedra, *nego;* errore privato *subdist.:* formulam secundam, *nego*; aliam et significato sensu suo catholico, *transeat.*

Liberium formulae secundae prorsus insontem esse, constat. Si Pontifex aliam formulam subscripserit, formula fuit ejusmodi, ut interpretationem catholicam, vel certe neutralem, non excluderet; praesertim cum Pontifex, eorum etiam opinione, qui eum alicui formulae Sirmiensi subscripsisse autumant, aperte declaraverit, quonam sensu subscriberet.[2]) Nulla tamen ratione Liberius haeresi subscripsit definiens de fide seu ex cathedra. Quo factum est, ut S. Hieronymus, quamvis Liberium lapsum esse crederet, in *ep.* 15. ad Damasum de Romano Pontifice ita profiteretur: *cathedrae Petri communione consocior. Super illam petram aedificatam ecclesiam scio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus est. Si quis in Noë arca non fuerit, peribit regnante diluvio.*[3])

---

[1]) Valesius, Hefele et Hergenröther quatuor formulas Sirmienses esse sentiunt. *Prima* (351), in qua vox ὁμοούσιος desideratur, neutralis est. *Secunda* (357), tam vocem ὁμοούσιος (consubstantialis) quam ὁμοιούσιος (similis) reprobans, Ariana est. *Tertia* (exeunte anno 358) vocem ὁμοούσιος deserit, id tamen eo fieri dicebatur, quod Photiniani *voce* abuterentur. Quarta (aliis tertia) vocem *substantiae*, οὐσίας, relinquit, sed doctrinam haereticam non exprimit. Cf. Hergenröther, *Kirchengeschichte*, B. I. p. 373—378., edit. 3., ubi veterum sententiae, litteratura et solutio quaestionis succincte indicantur. Historia controversiae apparet ex Stilting, *Boll.* t. XLVI. p. 572—632.; Nat. Alex. *saec.* IV., diss. XXXII.; Hefele, *Conciliengeschichte*, B. I. p. 681—697.; edit. 2.

[2]) Videlicet non contra fidem Nicaenam, sed contra Sabellianismum et Photinianismum, qui formula ὁμοούσιος abuti ferebantur. Cf. Hefele, *Conciliengesch.* B. I. p. 685.

[3]) Lapsum illum commentitium esse, idoneis argumentis probari videtur. — At testes lapsus adducti sunt. — Testes vero; sed quos rumores deceperint; aut quorum testimonia reperta sunt apocrypha, ut tres istae Liberii epistolae, Arianis faustae, in *Fragmentis* Hilarii.

Obj. IV. Honorius Papa, scriptis ad Sergium, patriarcham Cpolitanum, epistolis, quid de Christi voluntatibus credendum sit, ut Papa docuit. Jam vero epistolae Honorii Monothelitarum errorem continent. Honorius ergo, cum haeresin ut Papa docuerit, ex cathedra erravit.

Resp. Dist. maj.: Honorius in suis ad Sergium epistolis docet, quid credendum sit, *nego;* quid agendum esset, *subd.:*

Testes autem plurimi, et qui scripserunt in iis locorum et temporis adjunctis, ut a falsis vera dijudicare admodum potuerint, Pontificem culpa absolvunt.

a) S. Ambrosius, *De virg.* lib. III., cap. I.; Basilius, *ep.* 263.; Epiphanius, *Adv. haer.* LXXV. et Siricius Papa, *ep. 1. ad Himer.* Liberii sanctimoniam et integritatem absolute celebrant. A Theodoreto, teste perquam idoneo, et ubi hic *de reditu* agit, Pontifex appellatur egregius, omni laude dignissimus, „admirandus ille Liberius" et „*victoriosus veritatis athleta*". H. E. II. 17.

b) Theodoretus l. c. Liberium urbi redditum refert ob mulierum Romanarum postulationem; Socrates H. E. II. 37., et Sulpitius Severus, *Hist. sacra* II. 39. „ob seditiones Romanas": de lapsu nihil. Adde quod a Sozomeno, H. E. IV. 15., „Eudoxius et qui cum illo opinioni Aetii favebant", falsos rumores de subscriptione Liberii Ariana sparsisse narrantur.

c) Romani, Arianis infesti, Liberium redeuntem, nulla facta retractatione, omni honore coluerunt. Neque haec admiratio plebis tantum fuit, laetitiâ de reditu gestientis, verum etiam summorum virorum atque constans, prout testes citati probant. Haec confirmantur duobus documentis, nuper in lucem prolatis. 1° Exstat *epistola* Anastasii I. Papae (398—402) ad Venerium, episc. Mediol., in qua Dionysio, Eusebio Vercellensi et Hilario, viris eximiis, qui pro fide Nicaena „exilium libenter tulerunt" et „sancti tunc episcopi sunt probati", accensetur „sanctae recordationis ecclesiae Romanae Liberius episcopus". Cf. Card. Pitra, *Anal. novissima*, t. 1. p. 463. — 2° In *Sylloge Centulensi* nobis servatum est *epitaphium* alicujus Romani Pontificis, qui saeculo IV. pro fide Nicaena certavit. Quem poeta inter alia his verbis affatur:

> Vox tua certantis fuit haec, sincera salubris:
> Atque nec hoc metuo, neque illud committere opto.
> Haec fuit, haec *semper* mentis *constantia firma.*
>
> De Rossi, *Inscript. Christ.* t. II. p. 83. et 85.

De Liberio haec dicta esse opinantur De Rossi, *Bullet.* 1883, n. 1. et 2., et Duchesne, *Le Liber Pontif.* t. 1. p. 10. contra Funk, *Hist. Jahrbuch* 1884, p. 424—436.

utitur suprema auctoritate Pontificia in definiendo, *nego*; utitur sua auctoritate in dirigendo, *conc.* Ad *min.* deinceps responsa dabimus. Prius hanc distinctionem *majoris* declaramus, qua tota jacet objectio.

Sergius patriarcha Cpolitanus, unicam Christi operationem deivirilem seu theandricam artificiose praedicans, Honorio, Romano Pontifici, persuadere conatus est, ut nec una in Christo nec duae voluntates dicerentur, quod duarum operationum *dictio* 1° „multos scandalizet, utpote a nullo sanctorum et probabilium ecclesiae institutorum edita"; 2° quod „consequens ei sit praedicare *duas voluntates contrarietates circa invicem habentes;* tanquam Deo quidem Verbo salutarem volente adimpleri passionem, humanitate vero ejus obsistente ejus voluntati, et resistente; et proinde *duo contraria volentes* introducantur, quod impium est".

Honorius a. 634 duabus epistolis ad eam Sergii epistolam respondit. Sed nihil in doctrina definivit. Quod probatur.

a) Epistola prima his verbis concluditur: „Haec nobiscum fraternitas vestra praedicet, sicut et nos ea vobiscum unanimiter praedicamus: *hortantes* vos, ut unius vel geminae novae vocis inductum operationis vocabulum aufugientes, unum nobiscum D. J. C. Filium Dei vivi, Deum verissimum, in duabus naturis operatum divinitus atque humanitus, fide orthodoxa, et unitate catholica praedicetis." In altera epistola ait: „*non nos oportet* unam vel duas operationes (*ἐνεργείας*) *definientes* praedicare." Ergo nihil omnino definitur.

b) In prima epistola scriptum est his ipsis verbis: „Utrum autem propter opera divinitatis et humanitatis una an geminae operationes debeant derivatae dici vel intelligi ad nos ista pertinere non debent, relinquentes ea grammaticis (*καταλιμπάνομεν ταῦτα τοῖς γραμματικοῖς*)." Quae sane non sunt Pontificis definientis.

c) Sergius nullam fidei definitionem rogavit, sed quaestionem *practicam* de usu vocabulorum *unius* vel *geminae* operationis proposuit. Ita Honorius nihil definit, sed vocabula non *respectu doctrinae* et *in se*, sed *respectu prudentiae* et habita ratione *temporum* considerat, et causam, ob quam

„unius vel geminae novae vocis inductum operationis vocabulum“ aufugiendum sit, in epist. prima his declarat: „novae voces noscuntur sanctis Dei ecclesiis scandalum generare, ut parvuli aut duarum operationum vocabulo offensi, sectantes Nestorianos nos vesana sapere arbitrentur; aut certe si rursus unam operationem Domini Nostri Jesu Christi fatendum esse censuerimus, stultam Eutychianistarum attonitis auribus dementiam fateri putemur.“

Hoc unum ergo Honorio propositum fuisse apparet, ut fideles, relictis *de voce* unius vel geminae operationis controversiis, in fide Chalcedonensi conquiescerent. — Ipsi Monothelitae non nisi Honorio et Sergio e vita profectis ad Honorii epistolas provocasse videntur.

Instabis. Ex epistolis tamen Pontificis error agnoscitur, cum ad Sergium scripserit: „unam voluntatem fatemur D. N. Jesu Christi.“

Resp. Dist.: Honorius fatetur unam Christi voluntatem, (ἓν θέλημα) exclusa contraria voluntate carnis, *conc.;* exclusa divina et *naturali* voluntate humana, *nego.* Testes coaevi, Joannes IV., Honorii secundus successor, S. Maximus in *Disputatione cum Pyrrho* et Joannes Abbas, quo juvante Honorius epistolas suas conscripsit, locum illum eodem modo interpretantur. Contextus eam interpretationem veram esse confirmat. Nam Honorius: „Unam — inquit — voluntatem fatemur D. N. J. C., *quia* profecto a divinitate assumpta est natura, *non culpa*; illa profecto, quae ante peccatum creata est, non quae post praevaricationem vitiata. Non est itaque assumpta, sicut praefati sumus, a Salvatore *vitiata natura, quae repugnaret legi mentis ejus.*“ Rem paucis explicare juvat.

a) Monothelitae unicam tantum in Christo voluntatem et unicam operationem esse contenderunt; „posuerunt in Christo — ait S. Thomas — unam voluntatem, quamvis ponerent duas naturas in Christo secundum hypostasim unitas; quia opinabantur quod humana natura in Christo nunquam movebatur proprio motu, sed solum secundum quod erat mota a Divinitate.“ III. quaest. XVIII. art. 1. Ecclesia catholica docet, duas in Christo naturales esse voluntates; divinam scilicet, quae ad

naturam divinam pertinet, et humanam, quam Filius Dei cum natura humana, ut potentiam ejusdem naturalem, assumpsit. Itaque in Christo fuit motus voluntatis proprius naturae humanae; ex eo autem quod fuit in hypostasi divina, humana voluntas habuit hunc determinatum volendi modum, ut semper secundum nutum voluntatis divinae moveretur. Ideo catholici 1° *duas* in Christo voluntates et operationes profitentur; 2° duas in Christo voluntates *contrarias* esse negant.

b) Honorius doctrinam catholicam aperte profitetur. Namque in prima epistola Christus ab eo appellatur „plene (τέλειος) Deus et homo"; voluntas autem ad humanae naturae plenitudinem et perfectionem omnino pertinet. Hoc etiam ex epistola secunda manifestum est: „*utrasque naturas in uno Christo unitate naturali copulatas cum alterius communione operantes atque operatrices confiteri debemus; et divinam quidem quae Dei sunt operantem, et humanam quae carnis sunt exsequentem.*" Deinde affirmat „duas naturas . . . inconfuse, indivise, et inconvertibiliter propria operari". Ergo. Honorius, quemadmodum diximus, sicut profitetur *duas* naturas... inconfuse, indivise, et inconvertibiliter *propria operantes*, ita voluntatem *humanam* non exclusit, quam natura humana essentialiter includit, sed voluntatem *contrariam*. Similiter Monothelitismus indirecte rejicitur in Honorii carmine, quod recensetur in *Sylloge prima Corporis Laureshamensis*. Nam haec in carmine:

> *Plenus* homo *in nostris* et verus noscitur isdem
> Virginis ex utero *totus* ubique Deus.
>
> De Rossi, *Inscr. Christ.* t. II. p. 145.

Urgebis. Concilium oecumenicum VI. Honorii epistolam exsecratum est, ejusque personam cum haereticis recensitam anathematizavit. Honorius igitur in fidei doctrina defecit.

Resp. Dist. antec.: Honorius ab oecumenico concilio damnatus est ut haereticus, *nego;* ut haereticorum fautor, *conc.* Patres concilii Honorium, generali sententia comprehensum, damnarunt. Si dubium sit, utrum concilium sine Papa *haereticum* intellexerit an fautorem haereticorum, omne dubium aufertur, quando consideramus, quo sensu Pontifex sententiam confirma-

verit; siquidem patrum sententia *tantum* valet, *quantum* Pontifex approbat. Porro Leo II., Romanus Pontifex, ad Constantinum Pogon. imperatorem scribit, Honorium anathematizatum, quod sedem Romanam „immaculatam maculari *permisit*" (*παρεχώρησε*); ad Ervigium, regem Hispaniae, quod Honorius traditionis regulam „maculari *consensit;*" ad episcopos Hispaniae, quod flammam haeretici dogmatis non, ut decuit apostolicam auctoritatem, incipientem exstinxit, sed *negligendo* confovit. Cf. Can. *De loc. theol.* lib. VI. cap. IX.; Ballerini, *De vi ac ratione primatus Rom. Pont.;* Nat. Alex. H. E. t. X. diss. II.; Bouix, *Tract. De Papa*, t. II.; Hefele, *Conciliengesch.* B. III.; Hergenröther, *Kirchengesch.* B. I., p. 526—531, ubi et de litteratura hujus controversiae.

Obj. V. Infallibilis Pontifex contradicere non potest alii Pontifici. Jam vero Pontifex, ex cathedra loquens, saepe reperitur alii Pontifici, eodem modo definienti, contrarius. Ergo. Prob. *min.* Ita bulla *Unam sanctam* Bonifacii VIII. per breve *Meruit* Clementis V. abrogata est pro Gallia, et Leo X. utrumque confirmavit.

Resp. Dist. maj.: Loquens ex cathedra non potest contradicere loquenti eadem suprema auctoritate, *conc.;* idem dici debet de Pontificibus non definientibus, *nego. Dist.* min.: singula, quae hic objiciuntur, censentur dicta ex cathedra, *transeat;* sunt dicta in documentis authenticis, *subdist.:* quae sibi contradicunt, *nego;* quorum alterum altero declaratur, *conc.* Clemens V. minime rejicit decretale *Unam sanctam*, sed motas in Bonifacium mentes componit. Hoc enim in Clementis responsis maximum est, per *Unam sanctam* Galliae regem, regnum, regnicolas non „*amplius*" ecclesiae subjectos esse „quam ante *existebant.*"

Congesta sunt saepe ab adversariis alia plura, quibus falsitas inerrantiae Pontificiae facile pervinci credebatur. Centuriatores Magdeburgenses plus quinquaginta facta coacervarant cum spe delendi Pontificiam auctoritatem. Res multo secus evenit. Ex decretis, quae erronea dicebantur, multa commentitia, aut certe non erronea, nulla ex cathedra.

ARTICULUS VII.

De auctoritate congregationum Romanarum in doctrina fidei et morum.

I. Congregationes Romanae sunt coetus cardinalium, a Pontifice Romano instituti tanquam tribunalia suprema ad certa ecclesiae negotia dirigenda, discutienda et decernenda. Prima congregatio habetur tribunal inquisitionis, quod a. 1542 a Paulo III. constitutum est; plures postea congregationes a diversis Pontificibus creatae sunt. Unaquaeque congregatio habet *praefectum,* qui est aut ipse Summus Pontifex aut cardinalis aliquis; *secretarium,* qui aliquando cardinalis est, aliquando episcopus aut praelatus inferior; plures *judices* cardinales. Adjunguntur ut *consultores* viri pii et docti. Congregationes autem praecipuae sunt: 1° *Congregatio Consistorialis,* quam Sixtus V. anno 1586 instituit, ut negotia *consistorii,* quod est consessus totius collegii cardinalium, in ea praeparentur. 2° *S. C. Inquisitionis* seu *Sancti officii* instituta a Paulo III. per bullam *Licet ab initio,* sed denuo instructa et ampliata per Sixti V. bullam *Immensa aeterni;* cujus congregationis in primis est de causis fidei procedere. 3° *S. C. Indicis* librorum prohibitorum, instituta per Pium V. anno 1571; ejus „proprium ac fere unicum officium est in examen libros vocare, de quorum proscriptione, emendatione vel permissione capienda est deliberatio". Bened. XIV., constitutio *Sollicita,* a. 1753. 4° *S. C. Concilii Tridentini interpretum,* incoepta a Pio IV. et Pio V., per bullam *Immensa* a Sixto V. in hodiernam formam redacta est. 5° *S. C. Rituum,* quam Sixtus V. instituit, duplex est: *ordinaria,* quae negotia liturgica tractat; *extraordinaria,* quae causas beatificationis et canonizationis dirigit. 6° *S. C. Super negotiis episcoporum et regularium,* a Sixto V. instituta. 7° *S. C. De propaganda fide,* a Gregorio XIII. anno 1622 inchoata. 8° *S. C. Jurisdictionis et immunitatis ecclesiasticae,* instituta ab Urbano VIII., 1626. 9° *S. C. Indulgen-*

tiarum et sacrarum reliquiarum, instituta a Clemente IX. anno 1669. 10° *S. C. Pro propaganda fide pro negotiis ritus Orientalis*, a Pio IX. instituta, anno 1862.

II. De auctoritate doctrinali congregationum Inquisitionis et Indicis. Congregationum Romanarum jurisdictio, quoniam nomine Romani Pontificis exercetur, universalis et *apostolica* est. Eandem *ordinariam* esse, patet ex bulla Sixti V. *Immensa*, 1587. Ulterius autem in exponenda congregationum omnium auctoritate non progredimur, sed de Inquisitione et Indice tantum hoc loco agendum est, ad quas praecipue pertinet de doctrina decernere. Porro tota congregationum auctoritas a Summo Pontifice, cujus organa sunt, repetitur. Inquirendum est igitur, quonam sensu sententiae doctrinales *Inquisitionis* et *Indicis* auctoritate Pontificia ferantur. Qua in re tria recolantur.

1° Decreta *Inquisitionis*, habita prius sessione, in qua causa decidenda praeparatur, et altera sessione, in qua cardinales inquisitores votum suum dare consueverunt, in sessione tertia, quae solemnis nuncupatur, ad finem perducuntur. In sessione illa solemni Pontifex Romanus praesidet. Unde semper haec formula: „Sanctissimus decrevit.“ — *Indicis* decreta sine Pontificis assensu non publicantur. Ex hodierno stilo curiae Pontificis approbatio hac formula in fine decreti exprimitur: „Quibus sanctissimo domino nostro N. per me infrascriptum sacrae congregationis a secretis relatis, sanctitas sua decretum probavit et promulgari praecepit.“

2° Approbatio Pontificis aut *communis* est aut *solemnis*. *Communis* approbatio ea est, qua congregationis decretum a Pontifice ita approbatur ut decretum *actus congregationis* esse non desinat; *solemnis* est, qua ita approbatur decretum, ut Papa *rem totam suam* faciat, quamvis ad examen praevium indicandum congregationis mentio quaedam fiat; qui actus in forma *bullae* fieri solet, uti bulla Pii V. *Ex omnibus afflictionibus*, 1. Octobris 1567 adversus Bajum; Innocentii X. *Cum occasione*, 31. Maji 1653 contra Jansenium.

3° Decreta doctrinalia Inquisitionis et Indicis, quae approbatione *solemni* et ut *actus papales* eduntur, sententiae infalli-

biles haberi debent. Aliud autem decretorum genus, quae *communi* tantum Pontificis approbatione et ut *actus congregationis* eduntur, gravissimum quidem, non infallibile tamen, theologo praebent argumentum. Hinc Gotti: „ab ea tamen (Congregatione Inquisitionis) controversia aliqua fidei decidi non potest ita, ut transeat in articulum fidei et qui dissentiant immediate sint haeretici ex vi praecise judicii S. Congregationis.“ *De locis theol.* t. I. quaest. III. dub. IX. §. 2. n. 12. Et certe Pontifex *infallibilitatem* suam congregationibus delegare non potest; *curam invigilandi* doctrinae incolumitati demandare potest, *eamque* congregationibus, earum tamen dependentia a Pontifice manente, reapse demandat. Cf. Palmieri, *De Rom. Pont.* p. 632. etc.; Franzelin, *De div. trad. et Script.* p. 133. etc. edit. 3.

III. *Quinam assensus debeatur decretis doctrinalibus, communi tantum Pontificis approbatione ab Inquisitione aut ab Indice editis.* Non requiritur assensus *fidei proprie et immediate divinae,* qui propter auctoritatem Dei revelantis praestatur, nec assensus *fidei ecclesiasticae,* qui debetur auctoritati, veritatem infallibiliter definienti. Verum assensus *silentii obsequiosi* minime sufficit, sed decretis, de quibus diximus, assensum *et externum et internum religiosum* praestari necesse est. Assensus autem interni gradus sunt; atque assensum religiosum et internum, quem decretis memoratis debemus, non metaphysicum et summum, sed moralem esse intelligimus; qui gradus inferior assensus inferiori gradui auctoritatis respondet. Cf. Gotti, l. c.

IV. Tres rationes praecipuae assensum illum postulant. 1° Congregationes, a quibus hujusmodi decreta eduntur, Romano Pontifici pro doctrina custodienda adscitae, ecclesiae Romanae doctrinam morali certitudine exprimere censentur, et aliquid assistentiae divinae in eas redundare videtur. — 2° Maximi facienda est virorum sapientissimorum sententia, eoque magis in ea catholicos viros aequum est conquiescere, quod facta et tanta decretorum multitudo ostendunt, quam *tuto* congregationum decreta sequamur. — 3° Pius IX. in litteris *Tuas libenter accepimus* die 21. Dec. 1863 ad archiepi-

scopum Monachiensem scribit obligationem, „qua catholici magistri ac scriptores omnino adstringuntur“, non coarctari in iis tantum, „quae *ab infallibili Ecclesiae judicio veluti fidei dogmata ab omnibus credenda proponuntur*“. Et mox subjungitur: „cum agatur de illa subjectione, qua ex conscientia ii omnes catholici obstringuntur, qui in contemplatrices scientias incumbunt, ut novas suis scriptis Ecclesiae afferant utilitates, idcirco ejusdem conventus viri agnoscere debent, sapientibus catholicis haud satis esse, ut praefata dogmata *recipiant* ac venerentur, verum etiam opus esse, ut *se subjiciant* tum *decisionibus,* quae *ad doctrinam pertinentes* a *Pontificiis Congregationibus* proferuntur, tum“, etc. Cf. Gotti, loc. cit.

V. Objectio ex condemnatione Galilei Galilaei. Doctrina Galilaei de immobilitate solis et mobilitate terrae die 5. Martii 1616 Romae damnata est. Paulus V. Papa, relato decreto S. Congregationis Indicis, ordinavit publicari edictum. In decreto, quod die 5. Martii 1616 fuit editum, doctrina memorata S. Scripturis adversari dicitur. Galilaeus, non obstante decreto, systema suum iterum docuit primum in libro, qui inscriptus est *Saggiatore,* deinde in *Dialogo di Galileo Galilei delli due massimi systemi del mondo, Tolemaico e Copernicano.* Florentiae, 1632. Tum die 22. Junii 1633 emanavit sententia a S. Congregatione Inquisitionis, qua decernitur ut per publicum edictum prohibeatur liber *Dialogorum Galilei Galilaei;* et ipse auctor damnatur ad carcerem. Eodem die Galilaeus coram cardinalibus S. Officii Romae in conventu Minervae abjuravit. Galilaeum juratum dixisse: *E pur si muove,* fabella est, cujus prima mentio fit in opere abbatis Irailh, *Querelles littéraires,* 1761. Martyrium celeberrimi viri nullum unquam fuit. Obiit Galilaeus in Domino die 8. Januarii 1642.

Quaeritur, utrum contra Galilaeum editum sit decretum *doctrinale.*

Resp. Cardo hujus quaestionis in eo est, utrum decretum Indicis anni 1616 decretum mere *disciplinare* sit, an *doctrinale.* Duplex est sententia. 1° Nonnulli sentiunt decretum essentia-

liter esse disciplinare. Scilicet in decreto haec legimus: „*Quia* ad notitiam praefatae S. C. pervenit falsam illam doctrinam pythagoricam divinaeque scripturae omnino adversantem, de mobilitate terrae et immobilitate solis . . . jam divulgari et a multis recipi . . . *Ideo ne* ulterius hujusmodi opinio in perniciem catholicae veritatis serpat, censuit . . . omnes libros pariter idem docentes prohibendos, prout praesenti decreto omnes respective prohibet, damnat atque suspendit.“ Ex quibus inferunt, doctrinam quidem decreti *motivum* fuisse, sed *rem* decretam non esse nisi librorum aliquorum prohibitionem. Ita Scheeben, *Handbuch der kath. Dogmatik,* B. I.; Jaugey, *Le Procès de Galilée,* p. 73.

2° Alii affirmant decretum dogmaticum esse, aut si primario disciplinare, secundario certe doctrinale. Bouix, *Rev. des sciences eccl.* 1866; Grisar, *Galileistudien,* p. 151. Hujus sententiae praecipuum argumentum esse videtur, quod in aliis documentis ad quaestionem Galilaei pertinentibus falsitas *doctrinae* Copernicanae *declarata* ac *definita* dicatur. Et vero in sententia Inquisitionis 22. Junii 1633 haec: „*ut* prorsus tolleretur tam perniciosa doctrina, neque ulterius serperet in grave detrimentum Catholicae veritatis, emanavit decretum a Sacra Congregatione Indicis, quo fuerunt prohibiti libri, qui tractant de hujusmodi doctrina, *et* ea declarata fuit falsa, et omnino contraria Sacrae ac Divinae Scripturae.“

Utcunque res se habet, in causa Galilaei nihil repertum, quod a Pontifice Romano ex cathedra definitum sit; nec quidquam ex condemnatione personarum aut doctrinae potest afferri, dogmati Pontificiae inerrantiae contrarium.

Dices. Ex actis Inquisitionis, etc. constat, *relato decreto* Pontificem *ordinasse,* „publicari decretum“.

Resp. Ordinavit Pontifex; sed non sibi sumpsit eam rem, ut *ipse loqueretur* ex cathedra, suprema sua usus auctoritate. Jussit igitur Pontifex, congregationem agere quae congregationis sunt; ita decretum editum est ut *actus congregationis.* Quo factum est, ut plures viri prudentes sententiam definitivam supremae auctoritatis latam esse non putaverint, velut Riccioli,

Marinus Mersenne, Libertus Fromond, Gassendi et alii, de quibus cf. Grisar, o. c. p. 165. etc.; Jaugey, o. c. p. 77—82.; Franzelin, o. c. p. 151.[1])

Quaestio XVI.

De S. Scriptura.

Tertius locus est *S. Scriptura,* de qua S. Paulus ait: *Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia: ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* II. Tim. III. 16, 17. Hic locus in se dignissimus est, sed plurimi verbo illo divino abusi sunt. Oportet ergo de vera indole S. Scripturae atque de recto loci hujus usu diligentius disserere. Unde quaeritur.

Primo. *Quid S. Scripturae nomine intelligatur.*

Secundo. *Utrum S. Scriptura sit divinitus inspirata.*

---

[1]) Celeberrimus Gassendi, in academia Parisiensi mathematices professor, Galileo amicissimus, ita scripsit: „In eo sum, ut placitum illud reverear, quo Cardinales aliquot approbasse terrae quietem dicuntur. Etenim licet Copernicani tueantur, loca Scripturae quae terrae statum sive quietem et soli motum tribuunt, explicanda esse de ipsa, ut loquuntur, apparentia deque accommodatione ad captum moremque loquendi vulgarem . . . nihilominus quod ea loca secus explicentur a viris, quorum, ut constat, tanta est in Ecclesia auctoritas, eapropter ipse ab illis sto, et hac occasione facere intellectum captivum non erubesco. Non quod propterea existimem articulum fidei esse; neque enim, quod sciam quidem, id assertum ab illis est, aut apud universam Ecclesiam promulgatum atque receptum; sed quod illorum judicium habendum praejudicium sit, quod non possit apud fideles non maximi esse momenti.“ De motu impresso a motore translato ep. 2. Opp. t. III. p. 471. ed. Florent. 1727.

Tertio. *Utrum omnes Libri canonis Tridentini inspirati sint.*

Quarto. *Utrum omnes res et sententiae S. Scripturarum divinitus inspiratae sint.*

Quinto. *Utrum concilium Tridentinum versionem vulgatam merito authenticam declaraverit.*

Sexto. *De sensibus S. Scripturae.*

Septimo. *Utrum ecclesiae sit judicare de vero sensu et interpretatione S. Scripturae.*

Octavo. *De lectione S. Scripturae.*

ARTICULUS I.

Quid S. Scripturae nomine intelligatur.

I. S. Scripturae definitio. Sacrae Scripturae,[1]) graece: *ἡ γραφή, γραφαί ἅγιαι, Rom.* I. 2., *Joan.* II. 22., sunt *libri, qui Spiritu sancto inspirante conscripti Deum habent auctorem, atque ut tales ipsi ecclesiae traditi sunt.* Cf. Conc. Vatic. Const. *Dei Filius*, cap. II. 1° Sunt *libri* seu, verbum Dei *scriptum;* hoc enim inter Scripturam et Traditionem, quae conveniunt in genere *verbi Dei*, interest, quod haec est a Deo viva voce tradita, illa scripta. 2° Adjicitur: *Spiritu sancto inspirante,* hoc est, non tantum assistente aut approbante aut declarante aut negative dirigente, sed positive movente ad scribendum et inter scribendum, ita ut 3° libri sic conscripti *Deum* habeant *auctorem* principalem, et ut auctores sacri comparate ad Deum sint secundarii. *Comparate ad Deum* eo dixi, quia auctores sacri principalis Scripturae causa haberi debent, respectu amanuensium, quibus illi, dictantes scribenda, in Scripturis conscribendis quandoque usi sunt, velut Paulus Tertio (Rom. XVI. 22.), qui a S. Thoma vocatur „notarius Pauli". *Expos. in Rom.* l. c. 4° Et: *qui ut tales ecclesiae traditi sunt;* agitur enim de libris, qui ad commune *depositum fidei* pertinent, quod

---

[1]) Cf. pro hac quaestione XV. Sixtum Senensem († 1569), *Bibliotheca sancta;* Cornely, *Introd. in V. T. Libros sacros;* Van de Laar. *Introd. gener. in S. Script. ad usus alumnorum Semin. Buscoduc.*

ecclesiae custodiendum jure divino traditum est. Quapropter si cui librum Deo inspirante conscribere contigisset, ille tamen liber, si non esset ecclesiae ut depositum fidei communis traditus, sed ad usum potius privatum propositus, *S. Scriptura* sensu pressiori non diceretur.

II. S. Scripturae divisio. 1° Prima divisio 72 librorum, ex quibus tota S. Scriptura constat, est in libros *V. Testamenti* et libros *N. Testamenti.*

a) Libri V. Testamenti seu Scripturae ante Christum natum sunt 45, videlicet: Pentateuchus seu quinque Moysis id est Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium; Josue, Judicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, Esdrae I et II, qui dicitur Nehemias, Tobias, Judith, Esther, Job, Psalterium Davidicum 150 psalmorum, Proverbia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Isaias, Jeremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel; duodecim prophetae minores, id est, Osee, Joel, Amos, Abdias, Jonas, Michaeas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggaeus, Zacharias, Malachias; Machabaeorum I. et II.

b) Libri N. Testamenti seu Scripturae post Christum mortuum exaratae sunt 27, videlicet: quatuor Evangelia secundum Matthaeum, Marcum, Lucam et Joannem; Actus Apostolorum; quatuordecim epistolae Pauli apostoli, scilicet ad Romanos, duae ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duae ad Thessalonicenses, duae ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebraeos; Petri apostoli duae, Joannis apostoli tres, Jacobi apostoli una, Judae apostoli una, et Apocalypsis Joannis apostoli. Cf. *Conc. Trid.* Sess. IV. Hic autem ordo non est in omnibus chronologicus; neque in antiquis codicibus non inveniuntur plures ordinis differentiae.

2° Altera divisio est in libros *protocanonicos* et *deuterocanonicos.* *a*) *Protocanonici* dicuntur libri, de quorum origine divina et auctoritate nunquam dubitatum est. *b) Deuterocanonici* dicuntur libri, qui *in se* quidem semper ejusdem auctoritatis fuerunt atque protocanonici, sed de quorum auctoritate in quibusdam ecclesiis particularibus per aliquod temporis spatium dubitatum est. Deuterocanonici V. T. sunt: Tobias,

Judith, Sapientia, Ecclesiasticus, Baruch cum epistola Jeremiae, duo libri Machabaeorum, Esther X. 4. — XVI. 24.; Daniel III. 24—90., XIII. et XIV. Ex N. T. epistolae ad Hebraeos, Jacobi, II. Petri, II. et III. Joannis et Judae; Apocalypsis; Marcus XVI. 9—20.; Lucas XXII. 43. 44.; Joannes VIII. 3—11.

3° Tertia divisio est *a)* V. Testamenti in *legem*, *prophetas* et *hagiographa*. Cf. *Luc.* XXIV. 44.; S. Thom. II. II., quaest. CLXXIV., art. 2. ad 3.; *b)* N. Testamenti in scripta *evangelica* et *apostolica*, quorum primum genus quatuor evangelia, secundum ceteros libros omnes complectitur; *c)* omnium librorum V. et N. Testamenti in *legales:* Pentateuchus et quatuor Evangelia; in *historicos:* Josue, Judicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, duo Esdrae, Tobias, Judith, Esther, duo Machabaeorum, Actus Apostolorum; in *sapientiales* vel didacticos et morales, qui sunt Job, Psalmi, Proverbia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, epistolae Paulinae et septem catholicae; in *propheticos,* qui sunt Isaias, Jeremias cum Baruch et Threnis, Ezechiel, Daniel, duodecim Prophetae minores et Apocalypsis.

Postremo totum V. T. per synecdochen vocatur *Lex,* totum N. T. *Evangelium;* nam „Evangelium — ait S. Thomas — idem est, quod bona annuntiatio, quae incipit a Christo; unde quidquid pertinet ad Christum vel est de ipso Christo, dicitur Evangelium". *In I. Cor.* I. lect. I. Omnes autem libri sunt *una S. Scriptura,* quia est unicus auctor principalis, Deus.

III. S. Scripturae dignitas. 1° S. Scriptura considerari potest, ut liber *mere humanus.* Sub quo respectu excellet *a)* antiquitate; *b)* genere scribendi et sublimi et tamen simplici; *c)* doctrinae gravitate, ubertate, firmitate. Namque „sic loquitur, ut altitudine superbos irrideat, profunditate attentos terreat, veritate magnos pascat, affabilitate parvulos nutriat". S. August. *De Genesi ad litteram,* lib. V. cap. III.

2° Longe praestantior est Scriptura ut *liber divinus,* quem S. Paulus vocat *sacras litteras,* ἱερὰ γράμματα. II. Tim. III. 15. „Dicuntur autem *sanctae* — ait S. Thomas — primo quidem quia, ut dicitur II. Petr. I. 21.: *Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.* II. Timoth. III. 16.:

Omnis Scriptura divinitus inspirata. Secundo, quia sancta continent: Ps. XCVI. 12.: *Confitemini memoriae sanctificationis ejus.* Tertio, quia sanctificant: unde Joan. XVII. 17.: *Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas est.* Unde dicitur I. Mach. XII. 9.: *Habentes solatio sanctos libros qui sunt in manibus nostris.*" *In Rom.* cap. I. lect. II. Quin imo Scriptura ab Angelico vocatur *cor Christi,* quia „manifestat cor Christi". *In Ps.* XXI. 11. Cf. *In II. Tim.* III. lect. III. et S. Bonavent. *Breviloquium,* Prooemium.

3° Praestantia illa Scripturae, ut libri divini, maxime in eo sita est, quod prima veritas, hoc est, Deus in S. Scriptura sese manifestat et instruit intellectum *immediate.* Cf. S. Thom. II. II. quaest. V. art. 3.; *In Tim.* l. c. Quod quidem intelligendum est *non objective,* quasi prima veritas *in se* a fidelibus in terris apprehendatur, sed *causaliter,* quatenus prima veritas, sub velamine tamen signorum, nulla mediante causa secunda et operatione fallibili humani intellectus, *per se* manifestationem sui operatur. Dixi: „nulla mediante *causa* manifestationem sui operatur". Verum ad eam manifestationem actu percipiendam, „duo requiruntur: ut sacra Scriptura rite intellectui proponatur, *magisterio scilicet Ecclesiae,* et quod in ea continetur, fide divina suscipiatur." Schaezler, *Introd. in S. Theol. dogmat.* cap. III. quaest. I. art. 1. In naturali autem cognitione Deus homines docet *mediate,* hoc est, mediante creato lumine, quod nobis infundit.

4° Libri sacri dicuntur *divini* non solum *a)* ratione materiae, neque *b)* tanquam scripta sub assistentia tantum Dei, errorem praecaventis, sed *c)* quod ipsa scriptio est efficienter a Deo. Cf. art. seq.

ARTICULUS II.

Utrum S. Scriptura divinitus inspirata sit.

I. Inspirationis notio. Jam non agitur de Librorum sacrorum authenticitate et veracitate, de quibus disseritur cum in demonstratione Christiana (cf. Zigliara, *Propedeutica,* lib. III.;

Gatti, *Instit. apol.-polem.* t. II., tract. IV.), tum in introductione in S. Scripturam. Cf. R. Cornely, *Hist. et critica Introd. in utriusque Testamenti libros sacros;* Vigouroux, *Les livres saints et la critique rationaliste; La Bible et les découvertes modernes en Palestine, en Égypte et en Assyrie,* et alios. In praesentia de Litterarum sacrarum inspiratione agendum est.

Inspiratio seu θεοπνευστία (II. Tim. III. 16.) est *motio Dei in scriptorem sacrum, qua Deus est proprie auctor libri sacri.* Explicatur definitio.

1° Dicitur *motio, qua Deus est proprie auctor;* unde apparet, non illam significari divinam motionem, qua Deus ut causa prima et principalis operationem movet quarumcunque causarum secundarum, et ob quam sicuti rerum omnium, sic omnium librorum auctor dici potest; sed eam motionem intelligimus, qua Deus ita in scriptorem sacrum influit, ut libri sacri conscriptio sit proprie operatio Dei tanquam *auctoris* principalis, scriptoris autem inspirati tanquam *auctoris instrumentalis.* Huc pertinet hoc Angelici in Ps. XLIV. 2.: *Lingua mea calamus scribae velociter scribentis:* „principalis auctor hujus psalmi est Spiritus Sanctus. Et cujus calamus est? *Scribae velociter scribentis;* Spiritus Sancti, qui velociter scribit in corde hominum."

2° Est autem illa motio Dei *in scriptorem sacrum,* hoc est, illa motio non est mechanica et mere extrinseca, velut si sola manus cujuspiam moveretur ad scribendum, sed est influxus divinus in *mentem* et in *voluntatem* hagiographi. *a) Influxus in mentem* efficit, ut auctor inspiratus res omnes litteris consignandas cognoscat per novam aliquam illuminationem et „per illustrationem *divini luminis*". (S. Thom. II. II. q. CLXXI. art. 3.); in qua quidem illustratione quantum ad ea, quae auctori sacro erant *incognita,* est *supernaturalis acceptio,* quantum ad ea, quae jam naturaliter *nota* erant, *judicium* saltem *supernaturale* (S. Thom. *De veritate,* quaest. XII. art. 12. in art. et ad 10.); quantum ad utraque scriptor inspiratus cognoscit *cum adjutorio divini luminis.* II. II. quaest. CLXXIV. art. 2. ad 3. — *b) Influxus in voluntatem* efficit, ut auctoris sacri voluntas impellatur efficaciter, ut ille tanquam instrumentum

Dei scribat, quae Spiritus sanctus menti ejus suggerit; cujusmodi impulsus movet immediate voluntatem et mediate saltem, hoc est, per voluntatem, facultates exsecutivas. Itaque, ut Angelici verbis utar, influxus et motio, de qua diximus, „est quaedam *vis aut impressio a Deo, illuminans et tangens corda.*“ *In I. Cor.* XIV. 32. lect. VI.

II. Summa doctrinae catholicae de inspiratione S. Scripturae. 1° In concilio Vaticano sic definitum est: „Si quis sacrae Scripturae libros integros cum omnibus suis partibus . . . divinitus inspiratos esse negaverit; a. s.“ Sess. III., *De Revelatione,* can. IV. 2° Ecclesia libros illos pro sacris et canonicis habet, „propterea, quod Spiritu Sancto inspirante conscripti *Deum habent auctorem*“. Conc. Vatic. Const. dogm. *Dei Filius,* cap. II.; cf. conc. Florent. *Decretum pro Jacobitis;* conc. Trid. sess. IV. 3° Libri sacri *non ideo* pro sacris habentur ab ecclesia, „quod sola humana industria concinnati, sua deinde auctoritate sint approbati; *nec ideo* dumtaxat, quod revelationem sine errore contineant.“ Conc. Vatic. l. c. 4° Requiritur in scriptore inspirato motio Dei *ad scribendum* et *inter scribendum,* quae efficit, ut scriptor ea, quae Deus menti ejus suggerit, scribat *omnia* et *sola* et *sine errore.* 5° S. Spiritus auctori sacro suggerit omnia scribenda „non supernaturalia modo, sed et naturalia et quae alias humano modo scriberentur“. Canus, *De loc. theol.* lib. II. cap. XVIII. Verum naturalia quaedam jam nota, ut ab auctoribus canonicis scribantur, *nova revelatione* non indigent; nihilo minus indigent *novo modo* cognoscendi sub divino lumine. 6° Hanc inspirationem ad omnes et singulas *res et sententias* extendi, pro certo affirmandum est. Cf. t. I. p. 242. de notione *assistentiae, revelationis* et *inspirationis.*

Divisio. 1° Inspiratio *activa* est ipsa actio Dei inspirantis; 2° *passiva* est hujus actionis effectus in scriptore inspirato; 3° effectus ejusdem actionis divinae in Libro sacro haud inepte inspiratio *terminative spectata* nuncupatur.

III. Errores de S. Scripturarum inspirationis natura. 1° Sileo de iis adversariis, qui cujuscunque inspirationis divinae *exsistentiam* inficiantur; protestantes enim plurimos

constat eousque progressos, postea quam Semler 1771—1773 opus edidit, quod inscriptum est *De examine canonis.* Rationalistae biblici, theologi Hegeliani, naturalistae nihil antiquius habent, quam ut haec opinio falsa ubique invalescat. Cf. Vigouroux, *Les Livres saints et la critique rationaliste,* t. I. et II.

2° Circa *naturam et intensionem* inspirationis errasse videntur *a) Lessius et Hamelius.* Anno 1588 universitates Lovaniensis et Duacensis hanc propositionem reprobarunt: „Liber aliquis, qualis forte est secundus Machabaeorum, humana industria sine assistentia Spiritus Sancti scriptus, si Spiritus Sanctus postea testetur nihil ibi esse falsum, efficitur Scriptura Sacra.“ Thesis ita concepta continet errorem *inspirationis subsequentis*[1]), eumque *positive,* quantum ad *possibilitatem* istiusmodi inspirationis, *dubitative,* quoad *factum* in secundo Machabaeorum. Lessius et Hamelius, quibus illa doctrina tribuebatur, negaverunt eam esse suam. Lessius tamen in antithesi VI., archiepiscopo Mechliniensi oblata, suam esse fatetur propositionem sic emendatam: „Si aliquod opus pium et salutare, humana industria ex divino instinctu compositum, publico testimonio Spiritus Sancti approbaretur tamquam in omnibus suis partibus verissimum, tale opus habiturum auctoritatem aeque infallibilem atque Scriptura Sacra, et recte Scripturam Sacram et verbum Dei appellatum iri. Nam ejusdem est auctoritatis epistola a rege dictata, et ab eo subscripta; qui modus, *etsi de facto putem eum non inveniri*[2]) in aliquo Scripturae canonicae libro, non tamen est impossibilis.“ Quibus verbis affirmari videtur, *vi conceptus* Scripturae sacrae non repugnare, Scripturam sacram haberi aliquam *ob* solam inspirationem *subsequentem;* at Vaticanum concilium libros pro sacris „habet, *non ideo, quod* sola humana industria concinnati, sua *deinde* auctoritate sint approbati . . .; sed propterea quod Spiritu

---

[1]) Neque Lessius neque Bonfrerius, sed recentiores *formula* inspirationis negativae, quae contradictio in adjecto videtur, usi sunt.

[2]) Igitur Lessius non loquitur nisi *hypothetice.* Cf. Liv. de Meyer, *Hist. Congr. de Auxil.* lib. I. cap. IX.; Kleutgen, *Leonardi Lessii de div. inspiratione doctrina.*

Sancto inspirante conscripti Deum habent *auctorem*". Conc. Vatic. l. c.

b) Bonfrère seu Bonfrerius anno 1625 edidit *Praeloquia in Scripturam sacram;* in quo opere tres inspirationes distinguit, *antecedentem, concomitantem* et *consequentem. Antecedens* ea est, quam exposuimus aut fere. Hic modus a S. Spiritu conservatus est in libris propheticis aliisque, in quibus *arcana* litteris consignata sunt. *Concomitans* est, in qua S. Spiritus se habet non ad modum dictantis et inspirantis, sed ad eum modum, quo qui alterum scribentem oculo dirigeret, ne in re quapiam erraret. Ex hac parte inspiratio concomitans *negativa* est. Ex parte tamen *positiva* est. Nempe *primo,* S. Spiritus scribentibus semper adstat, paratus in actu primo illis quae scribenda sunt inspirare, quotiescunque sibi relicti essent aberraturi; *antecedenter* autem in illis non operatur, nisi quando haec operatio sit iisdem, ne fallantur, necessaria. *Secundo,* non deest scriptori initio inspiratio quaedam generalis scribendi talem historiam, vel pulchras gnomas ad vitam moresque bene componendos vel quid aliud. Contendit Bonfrerius, hanc inspirationem admittendam esse in historiis, dictis aliorum factisque referendis, quae vel visu cognita, vel auditu ab hominibus fide dignis accepta fuerant, velut in Evangeliis. At obstat doctrina ecclesiae, quae libros V. et N. Testamenti pro sacris „habet, *non . . . ideo dumtaxat,* quod revelationem sine errore contineant; sed propterea quod Spiritu Sancto inspirante conscripti Deum habent *auctorem*". Conc. Vatic. l. c.

Quod ad *inspirationem subsequentem* attinet, Bonfrerius hujusce *possibilitatem* admittit; itemque eam *factam* esse affirmat, quantum ad sententias gentilium vel impiorum, quae in S. Scriptura referuntur, uti *Act.* XVII. 28.

c) J. Jahn anno 1814 edidit *Introductionem in libros sacros Veteris Foederis;* quod opus est epitome et versio latina operis majoris, germanice ab ipso conscripti. In utroque opere inspirationem *mere negativam* profitetur. Hic enim: „Ut igitur — inquit — libri sint divinae auctoritatis, necesse est, ut scriptores auxilio (divino) suffulti omnem errorem caverint. Assistentia divina ad praecavendos errores dicitur inspiratio, nomine

quidem in scholis recepto, sed non satis congruo: assistentia enim haec *nil inspirat aut docet,* quod est revelationis, sed solummodo errores praecavet et impedit." At obstat conc. Vatic. l. c.

En errores, qui in scholas olim immigraverunt; quibus tamen patres Vaticani finem fecerunt. Ita Dan. Haneberg, episc. Spirensis, qui in suo opere, quod inscribitur *Geschichte der Offenbarung,* latine: *Historia revelationis biblicae,* edit. 1. 1850, edit. 2. 1852, *factum* revelationis concomitantis et subsequentis propugnaverat, doctrinam Vaticanam de inspiratione in editione 4. 1876 sequendam curavit.[1])

IV. De natura argumentorum, quibus factum inspirationis probandum est. Oppido liquet, in hoc articulo secundo non quaeri de extensione inspirationis ad tales libros, videlicet ad eos, quos patres Tridentini recensuere, sed generatim de facto hujus inspirationis, *quam exposuimus,* in numero majori minorive librorum, qui S. Scriptura nuncupantur. Qua in re consideranda sunt haec, quae sequuntur.

1° Quoniam veritates fidei proponere ecclesiae est, quam Christus fidei magistram constituit, veritatem quoque de inspiratione S. Scripturae per ecclesiam edoceamur oportet. Quapropter argumentum nostrum fundamentale erit ecclesiae definitio. Certissimam enim veritatis magistram ex antea dictis constat esse ecclesiam. Cf. quaest. VIII. art. 3—10.; q. IX.

2° Adjunximus argumentum ex ipsius S. Scripturae testimonio, non illud quidem tanquam ex libro inspirato, quod esset petitio principii, sed ut grave tamen argumentum; nititur enim eorum testificatione, quos divinitus missos esse historice certum est.

3° Patres veteres auctoritate sua tertium argumentum suppeditant. Veteres autem hoc loco citari tanquam testes histo-

---

[1]) Sixtus Senensis dixit, libri sacri fidem „non ab auctore, sed ab Ecclesiae catholicae auctoritate" pendere. *Biblioth. Sancta,* lib. VIII. Quod quidem de *tali persona* auctoris dixisse censetur. Etenim alias expressis verbis dicit: „Divini autem et canonici scriptores illi sunt, qui *Spiritu divino* dictante scripturas canonicas . . . scripserunt." O. c. lib. I. sect. I. tom. 1. p. 1.

ricos, non ut traditionis *divinae* testes, per se intelligitur. De traditione enim *divina* nondum disseruimus.

4° Cum inspiratio S. Scripturae ad fidem divinam pertineat, sequitur factum inspirationis lumine et auctoritate divina suscipiendum esse, atque argumenta secundum et tertium, considerata tantum sub lumine humano *historiae authenticae*, non esse criterium sufficiens S. Scripturae. Cf. quaest. XVII.

5° Valent etiam ad confirmationem argumenta ex Librorum sacrorum materia, unctione, efficacia. Haec autem ab argumentis extrinsecis minime separanda sunt.

6° Haud dubie non valet Calvini sententia plurimorumque protestantium, ajentium, S. Scripturam „esse *αὐτόπιστον*, neque demonstrationi et rationibus subjici eam fas esse: quam tamen meretur apud nos certitudinem, Spiritus testimonio consequi". Calv. *Instit.* lib. I. cap. VII. n. 5.

Thesis: *S. Scriptura divinitus inspirata est.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex definitione ecclesiae.* Concilium oecumenicum Vaticanum definivit: *„Si quis Sacrae Scripturae libros . . . divinitus inspiratos esse negaverit; anathema sit."* Sess. III. Atqui hisce verbis indicatur veri nominis inspiratio seu motio Dei in scriptorem sacrum, qua Deus est proprie auctor Libri sacri. Ergo. Prob. *minor.*

a) Ex sensu obvio vocabulorum: *divinitus inspirati.* *b)* Ex constitutione dogmatica, canoni prolato annexa, in qua legitur: „Eos (Libros V. et N. Test.) Ecclesia pro sacris et canonicis habet, non ideo, quod sola humana industria concinnati, sua deinde auctoritate sint approbati; nec ideo dumtaxat, quod revelationem sine errore contineant; sed propterea, quod *Spiritu Sancto inspirante conscripti Deum habent auctorem*": quibus verbis vera inspirationis notio tam negative quam positive determinatur. *c)* Ex eo quod formula: *Deus est auctor,* etiam ab aliis conciliis adhibetur tanquam tessera doctrinae catholicae de vera indole S. Scripturae. Cf. conc. Florent. in decreto Eugenii IV. pro Jacobitis et conc. Trident. sess. IV. Ex quo

concluditur, vocem *auctoris* sensu proprio intelligendam esse. *d)* Concilium Tridentinum profitetur, sese traditiones „a Spiritu Sancto *dictatas pari* pietatis affectu ac reverentia suscipere atque S. Scripturam"; ex quo consequens est, etiam S. Scripturas esse a Spiritu Sancto *dictatas*. Cf. conc. Carthag. IV. anno 398.

Arg. II. *Ex S. Scriptura.* S. Scriptura docet, auctores Librorum sacrorum ita moveri a Deo, ut Deus reapse Librorum auctor sit. Ergo inspiratio, quam propugnamus, ex S. Scriptura eruitur. Prob. *antec.*

a) Scriptura passim proponitur ut verbum Dei scriptum. 1° Hinc illae formulae: *Scriptum est, Scriptura dicit,* etc., quibus identidem Scriptura ut ipsissimum Dei oraculum allegatur. 2° S. Spiritus *per* auctores sacros locutus esse dicitur. Ita *Act.* I. 16.: „Oportet impleri *Scripturam,* quam *praedixit Spiritus* sanctus *per os David*". S. Paulus, prolato textu ex ps. XCIV. ait: „*dicit* Spiritus sanctus: Hodie si vocem ejus audieritis", etc. Atque iterum Hebr. III. 7. verba Davidis: *Hodie si vocem ejus audieritis,* necnon ib. X. 15. verba Jeremiae attribuuntur *Spiritui sancto.* 3° Quin etiam Liber pro Deo agens inducitur: „*Providens* autem *Scriptura,* quia ex fide justificat gentes Deus, *praenuntiavit* Abrahae: quia benedicentur in te", etc. Gal. III. 8.

b) S. Paulus II. *Tim.* III. 16. sacras litteras, *ἱερὰ γράμματα,* seu S. Scripturam his verbis commendat: *Omnis scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum,* etc. Atqui in hoc textu Deum S. Scripturae proprie auctorem esse certe *supponitur.* Ergo. Explicatur *minor.* 1° S. Paulus verbis expressis de S. Scriptura agit, saltem de Libris V. T., quos Timotheus, filius Eunices, mulieris Judaicae fidelis (II. Tim. I. 5.; Act. XVI. 1.), „ab infantia" noverat. 2° Vocatur Scriptura *divinitus inspirata, θεόπνευστος,* hoc est, sub influxu Dei positivo concinnata. 3° Phraseos structura talis est, ut maxima Scripturae utilitas „ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum" ab *inspirante* repetatur, seu ex eo, *quod* Deus auctor sit. — Dixi: *supponitur;* sed in textu Graeco etiam *explicite asseritur* divina, quam diximus, inspiratio.

Lectio enim Graeca est: *πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος*, hoc est: „Omnis scriptura *est* divinitus inspirata *et* utilis.“ [1])

c) S. Petrus scribit: *omnis prophetia Scripturae propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia: sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.* II. Petr. I. 20, 21. Jam vero hoc S. Petri testimonium doctrinam S. Pauli de inspiratione S. Scripturae egregie confirmat. Ergo. Prob. *minor.* 1⁰ Agitur de S. Scriptura. Etenim verba haec: *omnis prophetia Scripturae* significant, S. Petrum, etsi prophetiam sensu stricto dictam speciatim spectat, simul respexisse S. Scripturam, per quam *locuti sunt sancti Dei homines.* Textus igitur primario de prophetiis et prophetis, et per consecutionem de aliis Scripturae elementis et scriptoribus valere videtur. 2⁰ Prophetiam ex humana voluntate, *θελήματι ἀνθρώπου*, oriri negat; affirmat, sanctos Dei homines locutos, id est, protulisse suos conceptus sive ore sive scriptis, actos a S. Spiritu; ideo dixit: *Spiritu sancto inspirati, ὑπὸ πνεύματος ἁγίου φερόμενοι.*

Arg. III. *Ex veterum testimoniis. a) S. Clemens Romanus* diversos Scripturae textus affert sub hac formula: *dicit Spiritus sanctus. Ep. I. ad Cor.* cap. XIII. et XVI. Item l. c. cap. XLV.: „Inspexistis diligenter scripturas sacras, quae verae sunt et *datae per Spiritum sanctum,*“ *τὰς ἀληθεῖς, τὰς διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου.* — *S. Justinus* Apol. I. cap. XXXIII.: „prophetarum verba . . . non ab his qui afflati fuerunt, sed ab eo, quod illos movebat, verbo divino dicta existimate.“ — Auctor *Cohortationis ad Graecos,* sive Justino sive alii cuipiam opus illud attribueris, docet scriptores sacros mundos se ipsos exhibuisse „operationi divini Spiritus, ut ipsum divinum plectrum e caelo subiens, ac *veluti instrumentum citharae vel lyrae adhibens viros sanctos, nobis revelaret* cognitionem rerum divinarum et caelestium“. Cap. VIII. — *S. Irenaeus:* „Scripturae quidem *perfectae* sunt, *quippe a Verbo Dei* et Spiritu ejus *dictae.*“ *Adv. haer.* lib. II. cap. XXVIII. *Clemens Alexandrinus:* „Accipitur ut certa demonstratio vox Dei, qui dedit Scripturas.“

---

[1]) Alii: Omnis Scriptura divinitus inspirata *est etiam* utilis.

Strom. VII. 16. — *S. Ambrosius: „scripserunt* enim, quae *Spiritus sanctus eis loqui dabat.“ Ep.* 8. ad Justum. — *S. Augustinus:* „Quid est S. Scriptura nisi quaedam epistola omnipotentis Dei ad suam creaturam“. *In Ps.* XC. serm. II. 1. — *Theodoretus* dicit nihil sua referre sive unius sive aliquorum psalmi sint, „cum constet divini Spiritus afflatu universos esse conscriptos.“ Deinceps profert ps. XLIV. 2.: „Lingua mea *calamus scribae* velociter scribentis,“ quibus verbis veram scriptoris sacri naturam exprimat. *Praef. in Psalmos.* — *Gregorius M.* Moral. in Job. praefat.: „Quis haec scripserit, valde supervacue quaeritur, cum tamen auctor libri Spiritus sanctus fideliter credatur. *Ipse igitur haec scripsit, qui scribenda dictavit* . . . Si magni cujusdam viri susceptis epistolis legeremus verba, sed quo calamo essent scripta quaereremus, ridiculum profecto esset, epistolarum auctorem scire sensumque cognoscere, sed quali calamo earum verba impressa fuerint indagare. *Cum ergo* rem cognoscimus ejusque rei *Spiritum sanctum auctorem* tenemus, *qui scriptorem quaerimus,* quid aliud agimus, nisi legentes litteras *de calamo percontamur?*“

b) Veterum de inspiratione fides *ex tribus factis* apparet. 1° Ex maxima reverentia S. Scripturarum, quam in veteribus fuisse constat. 2° Ex doctrina de sensu mystico, quem veteres et maxime Origenes docent a S. Spiritu in Libris sacris reconditum. 3° Ex modo, quo veteres negant fieri posse, ut error vel minimus aut aliqua contradictio in S. Scriptura reperiatur. Ita *S. Gregorius* Nazianzenus: „Nos qui perfectam veracitatem Spiritus etiam usque ad levem apicem et lineam extendimus, non concedimus, neque enim fas est, vel res minimas a scriptoribus esse temere positas.“ *De fuga sua, CV.* — *S. Hieronymus* scribit, se non fuisse „tam crassae rusticitatis, ut aliquid de dominicis verbis aut corrigendum putaverit aut non divinitus inspiratum“. *Ep.* 27. — Item *S. Augustinus:* „si quid velut absurdum moverit, non licet dicere: Auctor hujus libri non tenuit veritatem, sed, aut codex mendosus est, aut interpres erravit, aut tu non intelligis.“ *C. Faustum,* lib. XI. cap. V. Cf. S. Justin. l. c. Jam vero sancti patres de approbatione subsequenti ne cogitarunt quidem. Ergo de ipsa libri *indole* loquuntur.

c) Judaei quoque persuasum habebant, S. Scripturam conscriptam esse, Deo re ipsa inspirante. Res palam est ex operibus Philonis *De vita Moysi, De nominum mutatione,* etc.; ex Josepho, *Contra Appionem* et *Antiq. Jud.;* ex Origene, qui ait: „dicemus in confesso esse apud utrosque, libros (V. T.) divino spiritu esse conscriptos.“ *Contra Celsum,* lib. V. cap. XL.

Objectiones.

Obj. I. Inspirante S. Spiritu, nullo scriptoris sacri labore artificiove opus est. At auctor libri II. Machabaeorum ait, se suscepisse *„non facilem laborem, immo vero negotium plenum vigiliarum et sudoris“*. Cap. II. 27. Ergo.

Resp. Dist. maj.: nullo labore opus esset, si inspiratio esset quoad omnia conscribenda *acceptio* supernaturalis, *transeat; judicium* supernaturale, *nego.* Et *dist.* minorem: et ille labor auctoris excludit motionem Dei ad scribendum et inter scribendum, *nego;* excludit *acceptionem* supernaturalem hujusmodi scribendorum, *transeat.* De *acceptione* et *judicio* supernaturali cf. ex S. Thoma supra p. 176. n. 2. — Simili modo solvitur difficultas orta ex Luc. I. 1—3.

Instabis. Si inspiratio fit Spiritu sancto movente, non erit tanta in variis Libris inspiratis styli diversitas. Atqui styli diversitas in Scriptura maxima est necnon manifesta. Ergo.

Resp. Dist. maj.: non erit styli diversitas, si motio Spiritus sancti hac in re tolleret naturam sui instrumenti, *concedo;* si movet secundum naturam instrumenti, *nego.* Et sane Deus, auctor principalis, motionem suam haud dubie ad hunc effectum ordinat, ut causa Scripturae instrumentalis omnino non erret; haec autem motio et influxus divinus est ejusmodi, ut scriptores sacri secundum styli sui ingeniique naturam moveantur.

Obj. II. Suis quisque cultus Libris sacris gloriatur. Ita doctrina de inspiratione Scripturae commentitia videtur. Patet *antec.* ex Vedis Indorum, etc.

Resp. Dist. antec.: Libris sacris gloriantur complures cultus eodem jure, *nego;* diverso jure, *conc.* Haec difficultas vulgatior quam solidior est. Increduli scilicet, *a)* nihil distin-

guunt inter facti similitudinem *materialem* et *formalem.*[1]) *b)* Ex similitudine cujusvis sive facti sive doctrinae, quae et in religione catholica et in religionibus gentilium forte cernuntur, illi concludunt, hujusmodi factum seu doctrinam ab utraque parte pari jure, sive potius a neutra ullo jure proponi. *c)* Postremum eo peccant, quod inspirationem a catholicis haud firmioribus motivis atque a gentilibus probari perhibent. Atqui Scriptura nostra Vedis ceterisque libris *formaliter* comparari non potest, 1° quod illa originis divinae signa extrinseca et intrinseca habet, hi nulla; 2° quod solius Scripturae nostrae inspiratio fulcitur auctoritate ecclesiae catholicae, penes quam demonstratur esse officium infallibiter docendi.

Instabis. Deus errorum et contradictionum auctor non est. In Scripturis autem errores et contradictiones scatent.

Resp. Dist. maj.: Deus non est auctor contradictionum, quae vere sunt, *conc.;* quae apparenter tantum sunt, *nego.* Non est hic locus, ut difficultates, contra Scripturarum veritatem allatas, singillatim solvamus. Sed ex historia controversiarum de Librorum sacrorum authenticitate et divinitate hic fructus capitur, quod, difficultatibus diligenter consideratis, aut ipsam difficultatem non nisi hypothesin falsam et arbitrariam esse constiterit, aut illum Scripturae locum, qui videbatur esse falsus, lectum vel intellectum minus recte.

ARTICULUS III.

Utrum omnes Libri canonis Tridentini inspirati sint.

I. Quid sit canon. *Κανῶν* seu *canon* apud Graecos idem valebat atque regula. S. Paulus ea voce utitur ad certam fixamque fidei vitaeque Christianae regulam significandam. *Gal.* VI. 16.; *II. Cor.* X. 13. Exinde veteres verbum illud in scholam Christianam induxerunt, ut significaretur *fidei, veritatis regula,* sicut Hegesippus et Polycrates ap. Eus. E. H. lib. III. cap. XXXII.; lib. V. cap. XXIV.; Iren. *Adv.*

---

[1]) Cf. Broglie, Problèmes et conclusions de l'hist. des religions, édit. 2. chap. VIII—X.

Haer. lib. I. cap. IX. et alii. Sic verbum accipi coeptum est pro *collectione Scripturarum, quas ecclesia authentice tanquam inspiratas proponit.* Vocatur *canon*, quia est *regula fidei*, remota et inanimata. *Liber canonicus* a voce *canonis* derivatur; γραφαὶ κανονικαὶ, βίβλια κεκανονισμένα, Libri *canonici*, Libri *regulares* dicuntur, quos ecclesia authentice in canonem retulit. Origenes primum vocem usurpavit (in Matth. XXVII.), quae omnibus catholicis hodie in usu est. *Apocryphi* sensu strictiori dicebantur libri, quos non inspiratos esse constabat, sensu latiori, a S. Hieronymo primum introducto, et illi, quorum inspiratio aliquam dubitationem habebat. Alii libros indubitatos ὁμολογουμένους, illos, quibus contradicebatur, ἀντιλεγουμένους appellarunt.

II. Canonis conspectus historicus. 1⁰ Vetus Testamentum. *a) Canon Esdrinus vel Palaestinensis.* Etsi Judaei, religionis suae magisterio ordinario et prophetarum successione ducti, semper habuerunt, quo Libros sacros a profanis discernerent, primus tamen canon seu collectio temporibus Esdrae et Nehemiae absolutus est. Complexus est Libros V. T. protocanonicos; ab auctore suo praecipuo canon iste *Esdrinus*, ob usum Judaeorum Palaestinensium *Palaestinensis* appellatur. *b) Canon Alexandrinus vel Hellenistarum.* Magna Judaeorum pars, qui, Oriente toto dispersi, Judaei Alexandrini seu Hellenistae vocabantur, in versione Graeca *Septuaginta* libros V. T. deuterocanonicos protocanonicis, tanquam aequales aequalibus, intermiscuerunt. Quin etiam canonem confecisse probabiliter censentur, qui praeter protocanonicos omnes deuterocanonicos nostros complexus est. *c) Canon Tridentinus* Libros V. T. omnes, protocanonicos et deuterocanonicos „integros cum omnibus suis partibus“ complectitur. Sess. IV.

2⁰ Novum Testamentum. *a)* Ab ineunte ecclesia canon quidam Librorum N. T. per ipsum usum publicum ecclesiarum sancitus est. Solemnius canonizantur Pauli epistolae, quas beatus Petrus in *S. Scripturarum* numero haberi declaravit, cum diceret, *in omnibus epistolis* Pauli esse „quaedam difficilia intellectu, quae indocti et instabiles depravant, *sicut et ceteras Scripturas*“. II. Petr. III. 16. Ceteri vero Libri sacri,

qui post Christum mortuum tempore progrediente conscripti sunt, canonicitate sua non caruerunt; unanimis enim ecclesiarum consensus, doctrina patrum, conciliorum provincialium decreta Librorum N. T. tam protocanonicorum quam deuterocanonicorum catalogum authenticum praestiterunt. *b)* Exortam saeculo IV. de Libris aliquibus dubitationem in primis Pontificum Romanorum decreta abstulerunt; canonis enim solemnis instar est v. g. *decretum Gelasianum.* *c)* Eugenius IV. canonem antiquum suo decreto pro Jacobitis sanxit. *d)* Patres Tridentini Novatoribus saeculi XVI. hoc decretum opposuerunt: „Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in ecclesia catholica legi consueverunt, et in veteri vulgata latina editione habentur, pro sacris et canonicis non susceperit, et traditiones praedictas sciens et prudens contempserit, anathema sit.“ Sess. IV. Cf. conc. Vatic. sess. III., *De Revel.* can. IV.

III. Canon protestantium. 1° Initio protestantes *Libros V. T. deuterocanonicos* a canone quidem excludendos esse censuerunt et ad *dogmata* confirmanda minime proferendos, sed publicae *confessiones* Gallicana (1559), Anglicana (1562) et Helvetia II. (1564) eos *utiles* esse declararunt. At Calviniani Dordracenses (1618) deuterocanonicos V. T. vehementius impugnare coeperunt; Presbyteriani Angliae in concilio Westmonasteriensi (1648) Dordracenses secuti sunt. Societas biblica Londinensis die 3. Maji 1826 lege statuit, ne ulla Scripturae editio, „apocryphos“, id est, deuterocanonicos V. T. continens, propagaretur. Omnes fere Calviniani et Zwingliani consenserunt; Lutherani vero restiterunt, hodieque editiones societatum biblicarum, quas Lutherani sustentant, deuterocanonicos illos continent.

2° Lutherus in versione Scripturae Germanica epistolas ad Hebraeos, Jacobi, Judae et Apocalypsin e canone rejiciendas esse significavit. Chemnitius cum istis Libris tres epistolas, scilicet II. Petr. II. et III. Joan. repudiavit. Sed Zwingliani et Calviniani, atque a medio saeculo XVII. etiam Lutherani, N. Testamenti omnes eosdemque nobiscum Libros receperunt et pro canonicis habuerunt.

3° Moderni et rationalistae canonem potius destruendum

quam constituendum esse putaverunt. Posito *liberi examinis* principio, enituntur, ut synodi et confessiones publicae neve a rejiciendis deuterocanonicis neve a protocanonicis respuendis eos impediant.

IV. De criterio canonicitatis. Cum canonicitas non efficiat, ut liber inspiratus *sit*, sed ut libri inspiratio *cognoscatur*, quaerere de criterio canonicitatis idem est ac quaerere de *medio cognoscendi* S. Scripturarum omnium et singularum inspirationem.

1° Catholici profitentur criterium *positivum* idque unice per se sufficiens esse ecclesiae auctoritatem, quae doctrinam suam de singulis libris canoni inserendis ex divina traditione haurit.

2° Alia criteria habentur *sanctitas et harmonia materiae* sacrorum Librorum; *persona auctoris*, inspirationis charismate praediti. Haec autem criteria et similia aut *negativa* sunt, aut *positiva* quidem, sed non ejusmodi, ut per se ad canonem integrum constituendum sufficiant. Cf. quaest. XVII., ubi de divinae traditionis necessitate tractatur.

3° Protestantes, retentis criteriis insufficientibus ex Librorum materia, ex persona auctoris, ex testificatione mere humana, infallibile ecclesiae judicium aspernantur. Plerique vero profitentur, sese in dijudicanda Librorum canonicitate testificationem internam ducem sequi, quemadmodum synodus Dordracensis decrevit his verbis: „Hos solos libros pro sacris et canonicis recipimus, idque non tam quod Ecclesia eos approbet vel recipiat, sed *quod Spiritus Sanctus in cordibus nostris testetur* a Deo profectos esse.“ Sess. VI. art. 5. Illi scilicet spiritui privato tribuunt, quod Servator ecclesiae magisterio concredidit.

V. Status quaestionis hic est, utrum vere admittendus sit canon Tridentinus, hoc est, utrum omnes et singuli Libri sacri, integri cum omnibus suis partibus, prout illos sancta Tridentina synodus recensuit, pro canonicis et inspiratis suscipiendi sint. Thesis igitur Libros tam deuterocanonicos quam protocanonicos complectitur.

Thesis: *Omnes et singuli Libri canonis Tridentini divinitus inspirati sunt.*

Argumenta.

Arg. I. Ecclesia est infallibilis in docendo, quinam sint Libri divinitus inspirati. At solemni decreto concilii Tridentini et concilii Vaticani definitum est omnes libros protocanonicos et deuterocanonicos „integros cum omnibus suis partibus“ divinitus inspiratos esse. Ergo. *Major* certa est. Etenim ad ecclesiam divino jure pertinet, fidei veritates infallibiliter proponere. Sed proponens Libros tanquam inspiratos non solum aliquam fidei veritatem proponit, verum ipsum fontem, ex quo plurimae fidei veritates hauriuntur. Prob. *minor.*

a) Synodus Tridentina Libros omnes protocanonicos et deuterocanonicos accurate recensuit. *b)* Nullum omnino discrimen inter protocanonicos et deuterocanonicos admittit, sed omnes prorsus aequalis auctoritatis esse docet. Nam 1° sub eadem formula atque protocanonici deuterocanonici *pro sacris et canonicis* (Trident.) et pro *divinitus inspiratis* (Vatic.) suscipiendi esse dicuntur. 2° Utrique promiscue enumerantur. 3° Finis decreti est, ut omnes intelligant, „quibus potissimum testimoniis ac praesidiis *in confirmandis dogmatibus* et instaurandis in Ecclesia moribus (Ecclesia) sit usura.“ Sess. IV. 4° Patres Tridentini, non obstantibus aliquorum iteratis dubiis, declaraverunt, se *omnes* Libros *„pari* pietatis affectu ac reverentia“ suscipere et venerari.

Arg. II. *Ex veterum testimonio.* Etsi argumentum, ex ecclesiae definitione desumptum, peremptorium est, tamen a reverentia tantae auctoritatis non abhorret, argumentum illud aliis confirmare. Singulas autem Scripturas testimoniis probare, ad hunc tractatum non pertinet. Res igitur argumentis generalibus iisque praeprimis, quae deuterocanonicos attingunt, expendenda est.

a) Patres et scriptores veteres. 1° Ante saeculum IV. vestigium controversiae de deuterocanonicis V. T. nullum habetur, sed omnes aut fere omnes scriptores ostendunt, Libros illos ejusdem auctoritatis divinae fuisse atque protocanonicos. Ex deuterocanonicis autem N. T. nullum ante saeculum III. ab aliquo positive rejectum esse, constat; certum est etiam,

testimonia non pauca de plerisque jam inde a primis ecclesiae temporibus scripta prostare necnon ineunte saeculo III. omnes ejusmodi Libros ab omnibus ecclesiis, simul sumptis, receptos fuisse, quamvis in catalogis singulatim sumptis, unus alterve defuerit. At chiliastis, Apocalypsi abutentibus, saeculo III. nonnulli hujus Libri divinitatem in dubium vocarunt. Ex quo concluditur, canonem Tridentinum cum antiqua ecclesia consentire.

2° Etsi traditio trium priorum saeculorum de deuterocanonicis V. T. saeculo IV. dubiis nonnullis theoreticis obscurata est veterumque trames hac in re ab ecclesiis Orientalibus non paucis et ab aliquibus Occidentalibus relictus, antiqua tamen doctrina servata est; quod certe ex conciliis, mox sub *b)* afferendis, perspicuum erit. Quin etiam patres Graeci illius aetatis libros illos, qui secundum eorum catalogos non sunt canonici, non tantum interdum allegant, sed ita allegant, *ut inter illos, et alias Scripturas divinas differentia nulla relinquatur.* Ita Münscher et alii protestantes. Quod ad deuterocanonicos N. T. attinet, ecclesiae Latinae saeculo IV. in iis admittendis sunt unanimes; in ecclesiis nonnullis Orientalibus dubia de Apocalypsi et de quatuor minoribus epistolis catholicis manserunt. Verum inde a saeculo VI. conspicitur insignis ecclesiarum in admittendis deuterocanonicis unanimitas. Cf. Cornely, *Cursus S. Script.* I. *Introductio generalis,* ubi facta exposita documentis probantur.

b) Romani Pontifices et concilia. 1° *S. Innocentius I.,* anno 405 ab Exuperio, Tolosano episcopo, rogatus Scripturarum canonem, catalogum nostrum completum recipiendum ostendit, neque ullum V. T. aut N. T. librum expunxit. Similiter decretalis de recipiendis et non recipiendis libris, quae vulgo *Gelasiana* dicitur, omnes Libros canonis Tridentini exhibet; partem autem priorem et canonem decretalis Gelasianae *Damasus* saeculo IV. concinnasse videtur. Secuti sunt *Hormisdas* et alii.

2° Concilium *Hipponense* (393), can. XXXVI., et concilia *Carthaginiensia* anni 397, can. XLVII. et anni 419, can. XLVI. totum canonem Tridentinum proponunt ac sanciunt. His conciliis interfuerunt episcopi non pauci, nominatim S. Augustinus;

Hippone aderat Africa tota, Carthagine anno 419 episcopi 218 et legati Romani Pontificis. Nicaena synodus utrum canonem decreto suo stabiliverit, non constat. Cf. S. Thom. *In Hebr.* Prolog. Concilium Trullanum (692), quod Graecis oecumenicum est, catalogum Carthaginiensem recepit, et catalogum incompletum concilii Laodiceni,[1]) mediante saeculo IV. ab aliquibus Phrygiae episcopis habiti, complendum ostendit.

c) Versiones, codices, monumenta. 1° *Versiones.* Omnes deuterocanonicos V. T. continet versio Graeca, quae dicitur *Alexandrina*[2]) vel septuagintaviralis; versio Latina vetus seu *Itala,* cujus origo, si non ad saeculum I., at certe ad primam partem saeculi II. referenda est; *Syriaca,* vulgo dicta peschito seu *simplex,* quae non a principio quidem — cum esset ex fonte Hebraico facta —, sed haud dubie aetate S. Ephraemi († post annum 379) eosdem deuterocanonicos complectebatur; *Aethiopica,* saeculi IV.; *Armeniaca* ineuntis saeculi V.; *Aegyptiaca* seu *Coptica* in tribus dialectis scilicet Thebanica, Memphitica et Bashmurica, quarum unam saltem et forte duas, Memphiticam et Thebanicam, saeculo III. adfuisse, exploratum est. — Item versiones antiquae, *Latina, Aethiopica, Coptica, Syriaca,* quae saeculo III. aut IV., adjectis II. Petr., II. et III. Joan., ep. Judae et Apoc., completa est, et *Armeniaca* deuterocanonicos omnes N. T. habent, excepta tamen in Armeniaca Apocalypsi.

2° *Codices.* Antiquissimi codices habentur ex saeculo IV. Vaticanus et Sinaiticus Petropolitanus, ex saeculo V. Parisiensis seu Ephraemi rescriptus et Alexandrinus Musei Britannici. Atqui codices illi Graeci, tametsi Vaticanus, rescriptus et Alexandrinus in aliquibus partibus aut hiant aut deficiunt, Libros deuterocanonicos nostros cum aliis Libris inspiratis ita referunt,

---

[1]) Canon LX. concilii Laodiceni, qui continet catalogum, nonnullis deuterocanonicis carentem, dubius esse videtur.

[2]) Ex 350 circiter V. T. locis, qui in N. T. occurrunt, plus trecenti ad versionem Alexandrinam referendi sunt. Praeterea textus non pauci N. T. ostendunt, apostolos non modo ad eam versionem, quae canonem V. T. completum exhibet, sed expresse ad ipsos deuterocanonicos respexisse.

ut nullum inter eos auctoritatis discrimen factum esse reperiatur. Jam vero, quoniam istiusmodi codices antiqui ex manuscriptis etiam antiquioribus transcripti sunt, minime dubium est, quid vetustissimae ecclesiae de canone professae sint.

3° *Monumenta.* In antiquis Catacumbarum picturis, in primitivis vasis vitreis et in sarcophagis personae et eventus depicti aut exsculpti cernuntur, quos ad partes Scripturae deuterocanonicas pertinere perspicuum est. Exhibentur enim *Tobias junior* cum angelo deambulans, in pictura quadam, ad saeculum II. relata; alias modo cum pisce, modo cum cane; *Daniel* in fossa leonum, in pictura (fresco) saeculi I. in coemeterio Domitillae; alibi *Daniel* cum Habacuc; *Susanna.* Cf. Kraus, *Real-Encyklopädie,* sub verbis indicatis. S. Paulinus, basilicam S. Felicis describens, *Judithae* imaginem depictam commemorat. *Poem. de S. Felicis Nat.*

d) Ecclesiae schismaticae et sectae Orientales. Ecclesiae, plurimis abhinc saeculis ab ecclesia Romana separatae, Monophysitae Syri, Aethiopes, Armenae, Coptae eundem nobiscum canonem utriusque Testamenti profitentur, exceptis tamen Nestorianis, qui Apocalypsin et quatuor minores epistolas catholicas a canone eximunt. Quin etiam, cum Cyrillus Lucaris deuterocanonicos V. T. „apocryphos“ vocasset, ecclesia Graeca, habita synodo Hierosolymis anno 1672, Cyrillum „insipienter, inscite aut magis malitiose“ egisse declaravit canonemque professa est, qui libros omnes complectitur canonis Tridentini.

Quaeres I. Utrum ullo modo tenere aut defendere liceat sententiam, quam Jahn in *Introd. in V. T.* lib. I. proposuit, scilicet etiam post decretum Tridentinum deuterocanonicorum minorem esse auctoritatem quam protocanonicorum.

Resp. Falsitas illius sententiae hodie in quaestionem vocari non potest. Illud enim primum ex iis ostenditur, quae in arg. I. de decreto Tridentino diximus. Deinde illud etiam ex eo patet, quod Scripturarum auctoritas ex inspiratione divina oritur. Jam vero concilium Vaticanum expressis verbis definivit, omnes Libros canonis Tridentini esse *divinitus inspiratos* omniumque *Deum* esse *auctorem.* Itaque Scripturae ali-

quot deuterocanonicae vocantur, non ad designandum aliquod *discrimen auctoritatis,* sed ad indicandam *historiam veritatis.*

Quaeres II. Utrum aliquis liber inspiratus deperdi possit et revera deperditus sit.

Resp. a) S. Thomas aperte significat, aliquem librum inspiratum interire posse atque id bis saltem factum esse docet. Nempe *In I. Cor.* V. 9.: *Scripsi vobis in epistola,* verba Pauli sic exponit: „Dixi *vobis in Epistola* quadam alia, quae in canone non habetur.“ Et rursum *In Coloss.* IV. 16.: *eam* (epistolam), *quae Laodicensium est, vos legatis,* haec scribit: „Ex quo habetur, quod scripsit alias Epistolas: quia istam, de qua fit mentio hic, scilicet *Laodicensium,* et unam *aliam ad Corinthios* praeter primam et secundam.“ Demum ostendit, cur epistolae illae in canone desiderentur. „Sed ratio est duplex — inquit — quare non sunt in canone: quia non constabat de earum auctoritate, quia forte erant depravatae, et *perierant* in Ecclesiis: vel quia non continebant aliud quam ista.“

b) Similiter in V. T. aliquot commemorantur Libri, qui perierunt, velut *Liber Bellorum Domini,* Num. XXI. 14.; *Liber Samuelis Videntis,* I. Paral. XXIX. 29.; *Liber Nathan Prophetae,* l. c. etc. Libros autem ob eam solam causam, quod ab auctore inspirato laudantur, *in se* inspiratos non haberi, exploratum est.

c) Nihil est, quod censeamus, primam Pauli ad Corinthios epistolam, quae deperdita est, Deum non habuisse auctorem, secundam et tertiam, quae jam exstant, Deum auctorem habuisse. Quod idem de *inspiratione* nonnullorum Librorum, qui interierint et V. T. *prophetis* adscribuntur, magis minusve valere videtur.

d) Assistentia divina, quae Ecclesiae Christi ad *fidei depositum* custodiendum promissa est, omnium Scripturarum sanctarum conservationem per se non includit, siquidem singulis Libris inspiratis per se non opus est, ut *fidei depositum* custodiatur; hauritur nempe *fides* integra ex aliis fontibus, hoc est, ex Libris inspiratis, qui exstant, et ex divina Traditione.

Objectiones.

Obj. I. Ecclesia non potest constituere supernaturale factum inspirationis. Canonicitas autem nihil aliud est quam supernaturale factum inspirationis. Ergo.

Resp. Dist. maj.: ecclesia non potest constituere illud factum, *conc.;* non potest illud declarare, *nego.* Et *dist.* min.: canonicitas est ipsum factum inspirationis, *ut* infallibiliter ab ecclesia declaratum, *conc.;* in se duntaxat, *nego.* Liber est *sacer* et *inspiratus,* quod divinitus inspiratus Deum auctorem habet; *canonicus,* quod ab ecclesia pro sacro et canonico suscipiendus proponitur. Attamen si verba minus stricte spectantur, *canonicus* idem valet atque *sacer* et *inspiratus,* non quod ecclesiae judicium inspirationem facit, sed quia manifestat eam.

Obj. II. Nemini licet canoni clauso novos Libros inserere. Porro canon V. T. sub Esdra conclusus est. Ergo praeter Esdrinum canonem Liber nullus admittatur.

Resp. Dist. maj.: Nemini licet novos Libros inserere canoni clauso divinitus et omnino perfecto, *conc.;* canoni perficiendo, *nego.* Et *dist.* min.: canon V. T. sub Esdra conclusus est, nulla humana auctoritate perficiendus, *conc.;* nulla divina, *nego.* Et certe nullo prorsus argumento probatur, Esdram ita canonem absolvisse, ut, Deo jubente, quodvis in posterum complementum excluserit. Ipse Flavius Josephus hoc tantum affirmat, libros ab imperio Artaxerxis exaratos, non ejusdem auctoritatis ac priores haberi, „quia non adfuit indubitata prophetarum successio.“ *Contra Appion.* lib. I. n. 8.

Instabis. Non oportet admittere canonem, qui sanctis patribus non probatur. Porro neque deuterocanonici N. T. neque istiusmodi Libri V. T. omnibus patribus probantur. Ergo. Prob. *minor. a)* S. Hieronymus in *Prologo galeato* et in *Praefationibus* in Esdram, in libros Salomonis, deuterocanonicos V. T. inter apocryphos ponere videtur. *b)* S. Dionysius Alexandrinus († 265) Apocalypseos authentiam non admisit; ejusdem Libri inspiratio ecclesiis aliquibus Orientalibus aliquandiu non probata est.

Resp. Dist. maj.: non oportet admittere canonem, qui ab

omnibus patribus reprobatur, *conc.;* qui uni nonnullisve non probatur, *subdist.:* non oportet eum canonem admittere, definiente ecclesia, *nego;* secus, *transeat.* Et *dist.* min.: neque N. T. neque V. T. deuterocanonici patribus omnibus probantur, generatim, *nego;* quoad aliquos patres alicujus temporis, *subd.:* ob rationes validas, *nego;* theoretice et ex suppositione quadam falsa, *conc.* Nunc ad probationes singulas.

a) S. Hieronymus deuterocanonicos V. T. ponit inter apocryphos, pressius appellatos, *nego;* latiori sensu dictos, *subdist.:* theoretice ex judicio privato, *transeat;* practice ex sensu ecclesiae, *nego.* Non est perquam firma Hieronymi de illis deuterocanonicis sententia. Tria tamen certa esse videntur. 1° Etsi modo generali de apocryphis disserens asperis interdum verbis utitur, in specie tamen discrimen indicat apocryphorum, qui strictius eo nomine vocantur et eorum, qui, quamvis non habeantur *in canone,* tamen usurpantur *ab ecclesiasticis viris.* 2° In praxi plurimos textus ex deuterocanonicis illis profert, cum formula: *scriptum est;* aut eosdem appellans *„nostros libros“* et *„sanctam Scripturam“.* Cf. *In Isaiam,* II., III., VI. 3° Sanctus doctor indirecte significat, ecclesias generatim alio canone usas esse quam Judaeos, qui deuterocanonicos a canone suo Hebraeo eximebant. Ita de sua versione Tobiae scribens, ait: „imputant nobis (Hebraei) contra *suum* canonem latinis auribus ista transferre. Sed melius esse judicans Pharisaeorum displicere judicio et episcoporum jussionibus deservire, institi ut potui“. *Praef. in Tob.*

b) S. Dionysius Apocalypsin Joanni apostolo abjudicavit, motus antiquitatis monumentis, *nego;* adductus chiliastarum abusu, *conc.* Deinceps ecclesiae aliquae Orientales Dionysii auctoritate impulsi sunt, ut Apocalypsin in inspiratorum numero non haberent. At ipse Dionysius dixit: „Fateor enim sancti cujusdam et divino Spiritu afflati viri id opus esse.“ Eus. E. H. lib. VII. cap. XXIV. et XXV. Affirmans autem se haud facile concessurum, Zebedaei filium Apocalypseos auctorem esse, *nullum veterum testimonium,* sed formam loquendi ab Evangelio Joannis discrepantem, proponit.

Urgebis. Veteres nonnullos apocryphos et libros certo non

canonicos catalogis suis inseruerunt. Ergo parva fides habenda veteribus.

Resp. Dist. antec.: libri certo non canonici veterum catalogis inserti sunt, *unus alterve* liber, *non universaliter* et *non constanter, conc.;* secus, *nego.* Diligens rerum inquisitio atque ea, quae est ab apostolis traditio, effecerunt, ut deuterocanonicorum dignitas et inspiratio solemni ecclesiae catholicae judicio a quovis libro non inspirato discernerentur.

Obj. III. S. Antoninus, *Summa theol.* III. tit. XVIII. c. VI. et card. Cajetanus, *In omnes libros authent. Script. comment.* II. docent, V. T. deuterocanonicos non esse canonicos ad firmandum ea, quae sunt fidei.

Resp. S. Antoninus et Cajetanus hac in re expresserunt sententiam privatam, *conc.;* sensum communem ecclesiae, *nego.* Isti doctores, suam sententiam apud Hieronymum scriptam esse putantes, tanti viri doctrinam secuti sunt. Hinc Cajetanus asserit, omnia, quae ad deuterocanonicorum illorum canonicitatem pertinent, „ad Hieronymi limam reducenda" esse. At concilium Tridentinum omnem dubitationem catholicis sustulit.

Instabis. S. Thomas *In Dionysium, De div. nomin.* c. IV. lect. IX. de canonicitate Libri *Sapientiae* et *S. Theol.* I., quaest. LXXXIX. art. 8. ad 2. de canonicitate *Ecclesiastici* addubitare videtur. Ergo.

Resp. Dist. antec.: S. Thomas his locis ex propria sententia loquitur, *nego;* referendo aliquorum veterum sententiam, *conc.* Revera S. Thomas in *Summa* Librum *Sapientiae* plus ducenties, *Ecclesiasticum* circiter trecenties ut Scripturam canonicam et verbum Dei allegat.

ARTICULUS IV.

Utrum omnes res et sententiae Sanctarum Scripturarum divinitus inspiratae sint.

I. Status quaestionis ex iis, quae sequuntur, facile apparebit. 1° In ipsa thesi directe non quaeritur de inspiratione *verbali,* hoc est, de sententia eorum, qui verba Scripturarum

omnia et singula Deum ita auctorem habere autumant, ut Libri sacri de verbo ad verbum inspirati sint. 2° Agitur de omnibus *rebus* et *sententiis*. 3° Res et sententias intelligimus non tantum ea, quae directe ad fidem et mores pertinent, sed omnes res et sententias, quotquot in S. Scriptura traduntur. 4° Non asserimus, ut perspicitur, omnes sententias, quae in sacris Libris proferuntur, puta maledicta, in Deum conjecta, Deum habuisse auctorem, quasi ex persona Dei primum dicta essent, sed quod auctor inspiratus Deo dictante scripsit, impium ita locutum fuisse. 5° Auctores sacri in iis tradendis, quae humana ratione cognosci possunt, *non quasi ex persona Dei, sed ex persona propria* loquuntur, *cum adjutorio tamen divini luminis* (S. Thom. II. II. quaest. CLXXIV. art. 2.); ergo et illa, quae humana ratione cognosci possunt, quantum ad omnes res et sententias, et in historicis et in naturalibus et in quacunque materia, Deo inspirante conscripta sunt. Atque eo sensu defendimus thesin, singula quaeque sanctarum Scripturarum habere Deum auctorem.

II. Sententia S. Thomae, quae est certa et communissima. 1° S. Thomae haec regula: „tenendum est, quod quidquid in sacra Scriptura continetur, verum est; alias qui contra hoc sentiret, esset haereticus.“ *Quodl.* XII. art. 26. 2° Docet duplex esse objectum fidei: *a)* objectum *per se; b)* objectum *per accidens* et secundario. Jam vero fidei objectum per accidens aut secundario sunt „omnia quae in sacra Scriptura divinitus tradita continentur, sicut quod Abraham habuit duos filios, quod David fuit filius Isai, et alia hujusmodi.“ II. II. quaest. II. art. 5. 3° Quamvis homo non teneatur haec credibilia explicite credere, quemadmodum explicite credi debent prima credibilia, puta S.S. Trinitatis mysterium, tenetur tamen ea credere „implicite, vel in praeparatione animi, inquantum paratus est credere quidquid divina Scriptura continet“. L. c. Cf. II. II. quaest. I. art. 6. ad 1. 4° Denique S. Thomas aperte docet, omnes Scripturae res et sententias, etiam minimas, puta Samuelem esse filium Helcanae, fidei objectum esse, non directe sed indirecte, quod scilicet, negata vel minimi in se momenti re vel sententia, sequeretur

S. Scripturam esse falsam. En Angelici verba: „Indirecte vero ad fidem pertinent ea ex quibus negatis consequitur aliquid contrarium fidei; sicut si quis diceret Samuelem non fuisse filium Helcanae, ex hoc enim sequitur Scripturam divinam esse falsam.“ I. quaest. XXXII. art. 4. 5° Haec autem Scripturarum cujusvis erroris immunitas est inspirationis effectus, prout Angelicus ipse expressis verbis declarat: „Scripturae enim divinae *a Spiritu sancto traditae* non potest falsum subesse, sicut nec fidei, quae per eam docetur.“ *Quaest. disp. De potentia* IV. art. 1. 6° Neque numeri aut genealogiae non inspirata sunt. Hinc regula: „In Scriptura sacra secundum veritatem nihil est contrarium; sed si aliquid apparet contrarium, vel est quia non intelligitur, vel quia corrupta sunt vitio scriptorum: quod patet specialiter in numeris et genealogiis.“ *In Tit.* III. lect. II. Nervus igitur hujus sententiae est illa fidei veritas: *Deus est auctor S. Scripturae.*

III. Systemata doctrinae commemoratae contraria. 1° Erasmus autumat, S. Spiritum passum esse, „suos errare quaedam et labi errareque alicubi judicio sive affectu.“ *In Matth.* II. 7. 2° Auctor Germanus dissertationis inscriptae *De bibliorum inspiratione ejusque valore ac vi pro libera scientia,* quem refellit card. Franzelin, *De div. trad. et Script.* p. 564, edit. 3., divinitus effectam Scripturarum inerrantiam ad eas partes restringit, quae continent *a)* veritates religiosas, *b)* vel facta historica ut fundamentum necessarium, sine quo ipsa veritas religiosa concideret. Reliqua omnia scripta esse arbitratur mere humanitus, et ideo *a priori* vera dici non posse. 3° F. Lenormant in variis operibus pro certo affirmat, eas Scripturae partes, quae religionem, fidem et mores non tangunt, non esse inspiratas divinitus; ob eamque rem, quod pronum est, hujusmodi partes contradictionibus et erroribus historicis ac scientificis non vacare. Cf. opus auctoris inscriptum *Les origines de l'histoire d'après la Bible et les traditions des peuples orientaux.*[1]) Similiter Le Noir errores

---

[1]) Hoc opus in indicem librorum prohibitorum relatum est. *Decret.* 19. Dec. 1887. Auctor ante obitum laudabiliter declaravit, se repro-

scientificos in S. Scriptura admittit. Cf. Le Noir, *Dictionn. des Harm. de la Raison et de la Foi,* p. 921, 922.

IV. Sententia card. Newman. Mense Februario anni 1884 card. Newman in opere periodico, quod inscribitur *Saeculum XIX.* (The Nineteenth Century) et deinceps in opusculo *De iis, quae viro catholico de Scripturarum canonicarum inspiratione credenda sunt* (What is of obligation for a catholic to believe concerning the inspiration of the canonical Scriptures) sententiam sequentem propugnavit. Inspirationem divinam ad textus ex se doctrinales non restringi, sed ad quaestiones etiam facti generatim extendi profitetur. At aliqua sunt *obiter dicta*, quae non inspirata haberi debent. Veruntamen doctrinalia factaque miraculosa nunquam *obiter dicta* censentur; sed in ejusmodi dictorum numero poni possunt phrases et membra phraseon, merum factum non fidem moresque spectantium, uti hoc Pauli: *Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum,* II. Tim. IV. 13.; vel illud, quod Nabuchodonosor, ut habet liber Judith, legitur fuisse rex Ninivitarum. Videtur ergo sententiae istius auctor diffiteri, inspirationem extendi ad incisa singula vel minutissima.

Thesis: *Omnes res et sententiae Scripturarum divinitus inspiratae sunt.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex S. Scriptura.* S. Paulus ait: *Omnis Scriptura* (*πᾶσα γραφή*) *divinitus inspirata, utilis est ad docendum,* etc. II. Tim. III. 16. Et iterum: *Quaecunque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.* Rom. XV. 4. Textus autem illi nullo modo distinguunt inter partes *inspiratas* et *profanas,* ut ajunt, partes S. Scripturae. Ergo. Cf. Matth. V. 18.

Arg. II. *Ex definitione ecclesiae.* Concilium Vaticanum sess. III. *De fide* can. IV. declaravit, „Scripturae libros integros cum omnibus suis partibus“ esse divinitus inspiratos.

---

bare quidquid in suis Operibus censura dignum Ecclesia judicaverit. Cf. contra Lenormant, Hummelauer, *Inspiration und Mythus* (Stimmen aus Maria-Laach, 1881).

Talis autem est inspiratio quoad omnes res et sententias. Ergo. Prob. *minor.*

a) Libros integros eo certe dicitur, ne quid de libro quocunque decerpatur. Jam, negata inspiratione aliquarum rerum sententiarumve, decerpitur de libro aliquid, qui proin non est *integer.* Ergo.

b) Cum omnibus suis partibus S. Scripturam divinitus inspiratam esse, definitur. Atqui singulae quaeque res et sententiae sunt Scripturae *partes,* parvae interdum illae quidem, sed partes tamen. Ergo. Quod indubie ita est, si respiciamus locos illos satis extensos eosque plurimos, in quibus de rebus mere historicis aut scientificis agitur, puta in Genesi, Ruth, Esther. Nemo certe catholicus eos locos *partes* esse negaverit.

c) Divinitus inspiratos esse Libros, declarat concilium. Porro patres sess. III. cap. II. *De revelatione,* declarant, Libros dici inspiratos, quod *Deum habent auctorem.* Atqui Deus *libri* auctor esse non videtur, si modo Deus per scriptorem, modo scriptor, sibi relictus, scripserit. Ergo. Explicatur *minor.* Liber partim a Deo partim ab homine solo concinnatus non habet *Deum auctorem* principalem, sed *Deum et homines* auctores principales.

Arg. III. *Ex traditione. a) Ex doctrina veterum.* 1° Huc pertinent ea veterum testimonia, quae art. 2. argumento tertio protulimus; nihil enim excipitur, cum in iis textibus inter religiosas et profanas Scripturarum partes nihil distinguatur. 2° *S. Gregorius* Nazianzenus ait: „Nos, qui perfectam veracitatem Spiritus etiam usque ad levem apicem et lineam extendimus, non concedimus vel res minimas a scriptoribus esse temere positas.“ *Orat. de fuga sua,* n. 105. — *S. Chrysostomus:* „ne syllabae quidem praetereundae, nam omnia sunt a Spiritu sancto.“ *In Gen.* Hom. XV. — *S. Hieronymus:* „singuli sermones, syllabae, apices, puncta in divinis Scripturis plena sunt sensibus, et spirant caelestia sacramenta.“ *In Matth.* VI. et *In Ephes.* VII. — *S. Augustinus:* „Admisso semel in tantum auctoritatis fastigium officioso aliquo mendacio, nulla illorum Bibliorum particula remanebit, quae non ut cuique videbitur, vel ad mores difficilis vel ad fidem incredibilis, eadem per-

niciosissima regula ad mentientis auctoris consilium officiumque referatur.“ *Ep.* 28.; cf. *Contra Faustum*, lib. XII. cap. V., VI.

b) Ex praxi veterum. 1° Loci Scripturae historici et scientifici eodem modo ac partes doctrinales et religiosae proferuntur a patribus tanquam *S. Scriptura* et *eloquia divina,* sub formula: *scriptum est*, similive; prout ex commentariis, homiliis sexcentisque aliis apparet. 2° Patres maxima pietate partes etiam historicas et scientificas Scripturarum exposuerunt; Basilius enim, Ambrosius, Augustinus, Chrysostomus de Genesi scribentes, ne verbulo quidem significarunt esse, ubi in Libro illo sacro inspiratio desideretur. *Chrysostomus* autem, exordiens enarrationem in Genesin: „*has litteras* — inquit — quasi longe absentibus *Deus misit,* attulit autem Moyses,“ *Hom.* I. in Gen. Atque *S. Theophilus* de genealogia Caini ac Seth et de artibus inventis, quae in Genesi traduntur: „Haec autem omnia docuit nos *Spiritus sanctus,* qui per Moysen et ceteros prophetas locutus est.“ *Ad Autol.* lib. II. cap. XXX. *S. Hieronymus* affirmat, „*eloquia divina* aut de natura disputare, ut in Genesi et in Ecclesiaste, aut de moribus, ut in Proverbiis“, etc. *Ep.* ad Paulam de Alphabeto Hebraico. 3° Patres quidquid habuerunt eruditionis, id in explicandas antilogias apparentes contulerunt, quibus haeretici et increduli partes nonnullas historicas, aut scientificas Librorum sacrorum impugnabant. Neque ad minimam unquam objectionem solvendam veteres asseverarunt, unam alteramve Scripturarum rem aut sententiam inspiratam non esse, 4° sed inconcussa habebatur haec Augustini regula: „si aliquid in eis offendero litteris, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quam vel codicem mendosum esse, vel interpretem non assecutum, quod dictum est, vel me non intellexisse, non ambigam.“ *Ep.* ad Hier. 82.

Objectiones.

Obj. I. Inspirationis extensio ex fine inspirationis cognoscitur. Jam Deus auctores sacros inspiravit, ut veritatem religiosam hominibus traderent. Ex quo consequens est, ut inspiratio ultra res et sententias religiosae veritatis non extenditur.

Resp. Dist. maj.: inspirationis extensio dijudicanda est ex fine inspirationis, *a priori* constituendo, *nego; divinitus* manifestando, *conc. Dist.* min.: traditio veritatis religiosae est finis inspirationis unicus, *transeat;* principalis, *subdist.:* veritatis religiosae traditae in *Libris* divinis, *conc.;* in *partibus* tantum divinis, *nego.* Hujus loci non est determinare, utrum Deus per se veritates etiam aliquas de rerum natura aliaque id genus per auctores inspiratos nos docere voluerit; at S. Scripturam principaliter non esse codicem scientiae profanae, inter omnes convenit. At quonam modo Deus scientiam religiosam per auctores sacros nobis tradere voluerit, *a priori,* cum illud ex libera Dei voluntate pendeat, determinari nequit. Jam vero ex S. Scriptura, ecclesiae definitionibus et veterum doctrina probavimus, Deo placuisse homines donare *Libris,* cujus Ipse *auctor* est. Nihil ergo attinet amplius inquirere, *quare* Deus omnes et singulas res ac sententias inspiraverit; sed scire eas inspiratas *esse,* satis est.

Instabis. Indignum Deo esse videtur, minutiora quaeque inspirare. Ergo.

Resp. Dist. antec.: id Deo videtur indignum, si minutiora illa considerentur singula seorsum et in se, *transeat;* si considerentur respectu libri totius, *nego.* „Quaedam — ait S. Thomas — proponuntur in sacra Scriptura ut credenda, non quasi principaliter intenta, sed ad praedictorum (eorum de quibus est fides *secundum se,* puta Incarnationis) manifestationem.“ II. II. quaest. I. art. 6. ad 1. Neque de opere Dei adaequate dijudicatur, partibus minutioribus a toto avulsis; sed *totum* opus, et in casu Scripturam universam, spectari necesse est, quoniam partes libri natura sua *toti* subordinantur. Denique et in rerum natura ejusdem Dei parva sunt, cujus et magna. „Quod si non putant — ait Hieronymus — eorum esse parva, quorum et magna sunt, alterum mihi conditorem, juxta Valentinum, Marcionem et Apellen, formicae, vermium, culicum, locustarum, alterum caeli, terrae, maris et Angelorum debent introducere.“ *Prol. ad Ep. Philem.*

Obj. II. Concilium Vaticanum definiens, „libros integros cum omnibus suis *partibus*“ inspiratos esse, subjungit: „*prout*

in concilii Tridentini decreto recensentur." At patres Tridentini nomine *partium* intellexerunt partes deuterocanonicas Libri Esther et Danielis, de quibus controversia habebatur cum protestantibus. Ita lis de inspiratione singularum partium non finita est.

Resp. Dist. min.: ista controversia, cum protestantibus habita, fuit decreti *occasio, transeat;* decreti *objectum, nego.* *a)* Ex *historia* et *Actis* concilii Tridentini constat, hoc patrum consilium fuisse, novatorum errores de S. Scriptura damnare, omniaque speciatim *fragmenta et particulas Evangeliorum* tueri. *b)* Demus tamen, controversiam illam de Daniele et Esther decreto *occasionem* praebuisse, *objectum* decreti haud dubie partes Scripturae omnes dicendae sunt. Quod manifestum est 1° ex verbis clarissimis: *cum omnibus suis partibus;* 2° ex eo quod patres indicem canonicarum Scripturarum *decreto* adscribendum censuerunt, „ne cui dubitatio suboriri possit, quinam sint, qui ab ipsa synodo suscipiuntur." Sess. IV. *c)* Concilium Vaticanum denuo definivit, „libros integros cum *omnibus* suis partibus" divinitus inspiratos esse. Atqui patres Vaticani profecto alia *occasione* quam illa, cui ab adversariis decretum Tridentinum tribuitur, ad definitionem istam adducti sunt. Ergo post conc. Vaticanum ne umbra quidem incerti relicta videtur. *d)* Inter alios concilium eos distincte damnavit, qui nullam quidem Scripturarum partem rejiciunt, sed libros ideo sacros et canonicos haberi posse autumant, quod *sola humana industria concinnati,* ecclesiae deinde auctoritate sint approbati (Sess. III. cap. II.); contra quos definitum est, libros integros *cum omnibus suis partibus* esse *divinitus inspiratos.* Nulla igitur pars *sola humana industria concinnata* est.

Instabis. Patres Tridentini pro canonicis suscipiendos esse decernunt libros, „prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, et in *veteri Vulgata latina editione* habentur." At in editione illa sunt chronologiae aliarumque rerum minutiorum mendae aliquot. Concilium ergo non intendit, partium etiam minimarum inspirationem definire.

Resp. Dist. maj.: illud incisum de *Vulgata* indicat concilium intendisse, originalium inspirationem restringere, *nego;*

originalia in versione certa designare, *conc.* Et *dist.* minorem: et concilium non exclusit ejusmodi mendas ab editione Vulgatae, *conc.;* ab originalibus, *nego.* *a)* Revera duo in decreto Tridentino conspicua videntur: 1° eam fuisse mentem patrum, ut definiretur, S. Scripturam totam et cum omnibus suis partibus esse inspiratam; 2° indicem, a patribus prius adscriptum, magis etiam in concreto designari per judicium implicitum de authentia conformitatis Vulgatae. Cf. art. sequentem. Primum autem per secundum nec immutatur nec restringitur, ut opinor. *b)* In canone Vaticani concilii de S. Scripturarum cum omnibus suis partibus inspiratione, incisum illud de Vulgata non habetur, sed hoc solummodo: „prout illos (libros) sancta Tridentina synodus recensuit".

Obj. III. Quod inspiratum est, fidei objectum est. Atqui res profanae et minimae, de rerum natura, v. g. aut de historicis factis, ad veritatem religiosam non pertinentibus, fidei objectum dici nequeunt. Ergo.

Resp. *Dist.* maj.: Quod inspiratum est, fidei objectum est aut per se aut per accidens, *conc.;* semper per se, *nego.* Res profanae et minimae non sunt fidei objectum per se, hoc est, non credendae sunt ex genere suae veritatis et materiae, sed per accidens et indirecte, hoc est, quia scriptae sunt in Libro, cujus Deus auctor est. Responsum patet ex dictis, supra p. 198. de mente S. Thomae.

Quaeres, utrum inspiratio etiam *verbalis* admittenda videatur.

Resp. *a)* Cum omnes res et sententiae Librorum sacrorum divinitus inspiratae sint, consequens est, ad inspirationem pertinere assistentiam, ne scriptor adhibeat verba inepta ad sensa divinitus inspirata exprimenda.

b) Ipsa quoque Scripturarum *compositio,* hoc est, singulae sententiae earumque connexio divinae inspirationi tribuitur.

c) Deus ipsa *verba* determinasse dicendus est, 1° in quibusdam locis, ubi rerum adjuncta hanc determinationem divinitus factam ostendunt, v. g., ubi sacer auctor inter scribendum vocem Dei inspirantis audiit. Cf. *Apocal.* passim. 2° In nonnullis vocabulis, dogmatis vim continentibus, velut vox *Verbi,* quod Joannes usurpat, de Incarnatione scribens: *verbum* (ὁ λογος)

caro factum est. Joan. I. 14. Sic Beda Venerabilis intellexit verbum *factum* (γενόμενον) in *Gal.* IV. 4.: *Misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege.* „Neque audiendi sunt — inquit — qui legendum putant: *natum* ex muliere, factum sub lege; sed: *factum* ex muliere, quia conceptus ex utero virginali, carnem non de nihilo, non aliunde, sed materna traxit ex carne.“ *In Luc.* XI. 3° In iis locis, qui praeter sensum litteralem, habent sensum spiritualem seu mysticum, nonnunquam vel in unico verbo latentem, puta in voce *Jerusalem,* quae simul et terrenam civitatem et ecclesiam et caelum significat. Huc facit hoc S. Thomae: „Auctor principalis sacrae Scripturae est Spiritus sanctus, qui *in uno verbo* sacrae Scripturae intellexit multo plura, quam per expositores sacrae Scripturae exponantur vel discernantur.“ *Quodl.* VII. art. 14. ad 5.

d) Inspirationem ad omnia et singula etiam *verba* extendi, contra recentiores non paucos veteres multi docent. Veterum illa assertio ex eo certe impugnari nequit, 1° quod sit magna in variis Libris styli diversitas, a patribus etiam ac doctoribus scholasticis indicata. Divinus scilicet influxus sacrorum auctorum indoli sese accommodat, quemadmodum Deus generatim causas creatas secundum naturam earum capacitatemque movet. 2° Neque illud tanti ponderis esse videtur, quod patres „non verba, ajunt, in Scripturis consideranda, sed sensum“ (cf. Hieron. *ep. ad Pamm.;* Aug. *De cons. evang.* lib. II. n. 66.); iis enim locis patres veram interpretandi rationem edisserunt adversus eos, qui verba *materialiter* tantum, non *formaliter,* hoc est, mere *propter se,* non *propter sensum* per verba expressum, considerant. 3° Posita inspiratione verbali, non sequitur, ut versiones jam S. Scriptura vocari nequeant. Namque verba originalium, in alium sermonem conversa, modo versio sincera sit, non nisi *materialiter* mutari videntur. Haec leviter significasse satis est, relicto aliis judicio.

ARTICULUS V.

Utrum concilium Tridentinum versionem vulgatam merito authenticam declaraverit.

I. De textibus primigeniis. 1° Libri V. T. lingua Hebraica scripti sunt, hoc est, ea lingua, quae filiis Jacob seu Israelitis ante reditum ex Babylonico exsilio vernacula fuit. Excipiuntur tamen *Daniel* II. 4. — VII. 28. et *I. Esdras* IV. 8. —VI. 18.; VII. 12—26., chaldaice conscripti, et *Sapientia* ac *Machab.* lib. I., quorum textus primigenius Graecus est. 2° Libri N. T. graece scripti sunt, sed *Matthaeus* hebraicis litteris verbisque evangelium composuit; cujus tamen Hebraeus sermo probabilius fuit lingua *Syro-chaldaica,* qua Judaei illius aetatis in loquendo utebantur, non vetus illa Hebraica, qua etiam post exsilii tempora Aggaeus, Zacharias et alii Libros suos sacros conscripserunt. Non desunt, qui epistolam *ad Hebraeos* Hebraice scriptam fuisse censeant. S. Thomas de S. Paulo: „melius — inquit — sciebat Hebraeam (linguam) tamquam sibi magis connaturalem, in qua scripsit Epistolam istam. Et ideo magis ornate potuit loqui in idiomate suo quam in aliquo alio. Unde dicit II. Cor. XI. 6.: *etsi imperitus sermone, sed non scientia.* Lucas autem qui fuit optimus prolocutor, istum ornatum transtulit de Hebraeo in Graecum.“ *Expos. in ep. ad Hebr.* Prolog. 3° Nonnulli textus primigenii perierunt. Ad nos pervenit hebraice concinnatus textus majoris partis V. T.; Chaldaice *I. Esdras* IV. 8. — VI. 18.; VII. 12—26.; *Daniel* II. 4. — VII. 28.; graece libri *Tobiae, Judith, Esther* X. 4. — XVI. 24.; *Sapientia, Ecclesiasticus, Baruch, Daniel* III. 24—90.; XIII. 1. — XIV. 42. et duo *Machabaeorum.*

II. Versiones. 1° *Versiones Graecae. a)* Antiquissima est versio, quae vocatur *septuaginta* virorum, *οἱ ο΄*, LXX., et a loco suae originis *Alexandrina.* Judaei scilicet aliquot — septuaginta duos fuisse fertur — quos Philadelphus (286—247), hortante Demetrio Phalereo, ad opus illud impulerat, a. 286 Pentateuchum graece reddere aggressi sunt. Utrum eodem

fere tempore et ante annum 200 reliqui etiam V. T. libri deuterocanonici in Graecum translati sint, in dubio est; non est dubium, quin ejusmodi versio anno 130 usitata fuerit. Haec autem versio, quanquam inspirata non videtur, magnae tamen auctoritatis est, tum ob usum apostolorum et universalis ecclesiae usque ad saeculum VI., tum ob declarationem Sixti V., qui in brevibus, editioni versionis Alexandrinae anno 1587 praemissis, statuit, „ut Vetus graecum Testamentum juxta Septuaginta ita recognitum et expolitum ab omnibus recipiatur et retineatur, quo potissimum ad latinae Vulgatae et veterum sanctorum Patrum intelligentiam uterentur, prohibens ne quis de hac nova graeca editione audeat in posterum vel addendo vel demendo quidquam immutare.“ *b)* Aliae versiones Graecae sunt *versio Aquilae* (*Ἀκύλας*), Pontici, professione Judaei, qui Hadriani tempore (117—138) vixit; *versio Theodotionis,* quem judaizantem haereticum seu Ebionitam fuisse atque Commodi tempore (180—193) scripsisse, probabilis est sententia; *versio Symmachi,* qui Ebionitis favisse creditur. Primo saeculi III. decennio scripsisse videtur. Tres isti interpretes magis minusve accusantur, quod, celatis subdola interpretatione mysteriis Christi, Judaice transtulerint. Reliquas versiones Graecas mitto.

2° *Versiones Latinae. a)* Antiquissima est illa versio *vetus Latina* seu *Itala,* quae mediante saeculo II. omnes utriusque Testamenti Libros, canoni Occidentalis ecclesiae tunc temporis insertos, haud dubie continuit. Utrum saeculo I. attribuenda sit, in doctorum disceptationem venit. Neque omnino constat, Africane versionis origo sit, an Italia, quin etiam Roma. Disputatur quoque, utrum antiquitus versiones Latinae plures fuerint, inter se independentes, an plures ejusdem versionis recensiones. S. Augustinus ait: „Qui enim Scripturas ex hebraica lingua in graecam verterunt, numerari possunt, latini autem interpretes nullo modo. Ut enim cuique primis fidei temporibus in manus venit codex graecus et aliquantulum facultatis sibi utriusque linguae habere videbatur, ausus est interpretari.“ *Doctr. Christ.* II. 11. S. Hieronymus: „Tot enim (apud Latinos) sunt exemplaria, quot codices, et unusquisque pro arbitrio suo vel addidit vel subtraxit, quod ei

visum est." *Praef. in Josue.* Censet autem Augustinus, „in ipsis interpretationibus" Italam ceteris praeferendam, „quia est *verborum tenacior cum perspicuitate sententiae.*" L. c. 15. Versio Itala quoad libros V. T. ex Alexandrina derivata est; quare antiquitus vocari solebat *Septuaginta in Latino.*

b) Itala emendata S. Hieronymi, qui jussu Damasi, Romani Pontificis, Latinam versionem emendandam suscepit, atque anno 383 Psalterium juxta septuaginta interpretes licet cursim, magna tamen ex parte correxit; et Evangelia ad fidem Graecam revocavit. Atque „ne multum a lectionis latinae consuetudine discreparet, ita calamo temperavit, ut his tantum quae sensum videbantur mutare correctis reliqua manere pateretur, ut fuerant". *Praef. ad Damasum.* Similiter reliquos N. T. Libros correxisse videtur. Deinceps Psalterium [1]) ad hexaplarem Origenis iterum correxit; item librum Job, Proverbia, Ecclesiasten, Canticum, Chronica et reliquos V. T. Libros ad hexaplarem textum emendavit. Hoc erat *novum opus facere ex veteri.*

c) Vulgata, de qua infra.

3° *De aliis quibusdam versionibus. a) Versiones, ex Alexandrina derivatae,* sunt praeter Italam *Aegyptiaca, Aethiopica, Gothica,* etc. *b) Versiones immediatae* sunt *Chaldaicae versiones* seu Paraphrases, chaldaice Thargumim, quae sunt Hebraici textus V. T. translationes quaedam explicatrices. Hujusmodi paraphrases aliae sunt *Pentateuchi,* aliae *Prophetarum* et *Hagiographorum.* Praecipua *Pentateuchi* paraphrasis utrum Onkeloso et saeculo I. tribuenda sit, non constat; videtur nempe haec saeculo I. ex orali traditione scribi coepta esse atque privato potius quam publico usui inserviisse, donec saeculo IV. exeunte, a rabbinis Babylonicis ad hodiernam suam formam redigebatur. Pentateuchi paraphrases *Pseudo-Jonathanis* et *Hierosolymitana* duae ejusdem recensiones habentur; utrius-

---

[1]) *Psalterium vetus* est Psalterium Italae, quod emendatum prima vice ab Hieronymo *Psalterium Romanum* vocatur et in Missali Romano, in officio basilicae Vaticanae et in invitatorio (ps. XCIV.) breviarii Romani permansit. Altera emendatio, ad hexaplarem facta, est *Psalterium Gallicanum,* quod in Vulgata et in breviario Romano reperitur.

que recens origo, auctoritas nulla. — *Prophetarum* paraphrasis a Judaeis Jonathani, filio Uziel, adscribitur. Verum nec auctor certus nec aetas. Saeculo I. Hierosolymis scribi coepta videtur, in hodiernam formam a Babylonicis redacta saeculo IV. — *Hagiographorum* paraphrases recentis originis sunt earumque amplificationes vel expositiones futiles. *c) Versio Pentateuchi Samaritana* est versio Pentateuchi Samaritani, id est, Hebraici textus, Samaritanis litteris exarati, quem Samaritani jam ante Esdrae aetatem possederunt. Versionem illam saeculo I. scriptam esse, Samaritanorum est traditio; neque aliquid contra eam traditionem proferri videtur. *d)* Immediata quoque est utriusque Testamenti *versio Syriaca,* quae appellatur *Simplex* seu *Peschito,* simplici et claro modo sensum primigenii textus exprimens; quae versio, cum antiquissima sit et plerumque accurata, per se magnae utilitatis est. At, cum pura et sincera ad nos non pervenerit, magna sane adhibenda est cautio, ut primitivae lectiones discernantur. Alias versiones immediatas, Arabicas et Persicas, silentio praetereo. — Cornely, *Introd. gener.* t. I. Cf. Kaulen, *Einleitung in die hl. Schrift.*

III. Vulgata dicitur illa S. Scripturarum versio, quae continet 1° Libros protocanonicos V. T., excepto Psalterio, et ex deuterocanonicis V. T. Libros Tobiae et Judith, a beato Hieronymo ex Hebraico sive ex Chaldaico in Latinum conversos; 2° Psalterium Gallicanum, hoc est, Psalterium Italae, ab Hieronymo ad hexaplarem textum Origenis emendatum; 3° reliquos V. T. Libros deuterocanonicos et fragmenta Estheris et Danielis Italae; 4° omnes N. T. Libros, ab Hieronymo emendatos Graecaeque fidei redditos. Praecipui *Vulgatae* codices habentur *Amiatinus* et *Fuldensis. Amiatinus,* hodie Florentiae in bibliotheca Laurentiana repositus, in Amiatae monasterio circa anno 541 a Servando, S. Benedicti discipulo, conscriptus esse perhibetur; omnes utriusque Testamenti Libros, Baruch excepto, continet. *Fuldensis,* Fuldae asservatus, ejusdem fere aetatis est ac codex prior; omnes et solos N. T. Libros complectitur.

IV. Decretum Tridentinum de Vulgatae auctoritate. Tria hac in re consideranda sunt. 1° Decretum de

facto *dogmatico saltem implicitum,* quo declaratur: „Si quis libros ipsos integros, cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, *et in veteri Vulgata latina editione habentur,* pro sacris et canonicis non receperit, a. s.“ Quibus verbis *explicite* et directe definitur dogma *canonicitatis* Librorum sacrorum; *implicite* et indirecte proponitur factum dogmaticum *conformitatis* S. Scripturarum, prout in Vulgata habentur, cum textu primitivo; *dogmaticum,* inquam, quia factum illud conformitatis connexum est cum ipsis Libris, fontibus dogmatum.

2° *Decretum facti dogmatici authenticitatis Vulgatae explicitum:* „sacrosancta Synodus considerans, non parum utilitatis accedere posse Ecclesiae Dei, si ex omnibus Latinis editionibus, quae circumferuntur, S.S. Librorum, quaenam pro authentica sit habenda, innotescat, statuit et declarat, ut haec ipsa vetus et Vulgata editio, quae longo tot saeculorum usu in ipsa Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, praedicationibus et expositionibus pro authentica habeatur, et nemo illam rejicere quovis praetextu audeat vel praesumat.“ Quod quidem decretum ex sua materia et terminis est ejusmodi, ut textus authentici factum, quod haud dubie dogmati nexum est, manifestet; nec iis (Hermes, Hug), assentiendum est, qui decretum illud non nisi statutum disciplinare esse contendunt, synodi temporibus coaptatum.

3° Iisdem verbis conclusio duplex continetur, scilicet, *a)* ut Vulgata „in publicis lectionibus, disputationibus, praedicationibus et expositionibus“ pro authentica habeatur; *b)* ut „nemo illam rejicere quovis praetextu audeat vel praesumat“.

V. De authenticitate Vulgatae, a concilio Tridentino proposita, in se. Authenticum est illud, quod auctoritatem habet ad fidem faciendam. Jam vero hujusmodi auctoritas, si de scriptis instrumentisque publicis quaeritur, primum est in originali, deinde in versionibus. Itaque 1° versio Vulgata habet *authentiam conformitatis.* 2° Decretum Tridentinum spectat *valorem* Vulgatae *intrinsecum,* qui in conformitate illa consistit. 3° Valor Vulgatae intrinsecus a concilio, ut conspicitur, non *effectus* est, sed extrinsece *manifestatus* et solemni

judicio declaratus. 4° Minime tamen dici potest, Vulgatae interpretem inspiratum fuisse. 5° Neque decretum Tridentinum *perfectissimam* conformitatis authentiam Vulgatae tribuit, qua credi oporteat, *omnia*, *quantumvis minima, recte* conversa esse. 6° Sed tenendum est, verbum Dei scriptum in Vulgata *substantialiter* contineri. 7° Non ita est probata Vulgata, ut per eam approbationem vel Graeca vel Hebraica volumina rejecta esse intelligantur.

VI. Quam late vox *substantialiter* in thesi pateat. 1° Vulgatae auctoritatem extenuant, qui asserunt, Libros sacros, prout in Vulgata habentur, cum Scriptura primitiva *generatim* esse substantialiter identicos, nihil tamen de authentia *singulorum* locorum, etiam per se *dogmaticorum*, fuisse definitum.

2° *Substantialiter* intelligimus in Vulgata contineri *omnes et singulos textus dogmaticos.* Nullo igitur Vulgata deformata est errore, ex quo perniciosum aliquod dogma in fide et moribus colligi possit. Hinc *a)* quoad textus dogmaticos nulla admitti potest *diversitas contradictionis* inter textum primitus inspiratum et Vulgatam, scilicet ut haec asserat, ille neget, vel vicissim. *b)* Omnes et singulos textus Vulgatae dogmaticos, etiamsi hodie locus aliquis in originalibus deesset, in originalibus incorruptis reapse exstitisse, pro certo affirmandum est. *c)* Non excludi videtur a Vulgata discrepantia quaedam *modalis*, ut scilicet *dogma idem* sed *non eodem modo* in textu primitivo et in loco correspondente Vulgatae exprimatur, sicut hoc Vulgatae: „*Ipsa* conteret caput tuum“, *Gen.* III. 15., quod in textu originali sic expressum est: „*Ipse* conteret caput tuum“, ubi *Ipsa* Redemptoris matrem, *Ipse* Redemptorem immediatius significat, neutrum tamen exclusive.

3° Extra materiam fidei ac morum et credibilia secundum se, patres Tridentini Vulgatam ab omni prorsus mendo et errore liberam esse non declararunt. Revera non solum vulnera, ut ajunt, in Vulgata cernuntur, i. e. *typographorum* menda et alia hujusmodi, verum etiam quaedam menda *versionis* extra dictam materiam, et salva semper rei summa, in Vulgatam irrepsisse potuerunt. Eam autem patrum mentem fuisse, ostendunt *a)* testimonia eorum, qui concilio Tridentino interfuerunt. Namque

Andreas Vega, theologus consiliarius, refert, concilium eatenus voluisse Vulgatam authenticam haberi, „ut certum omnibus esset, nullo eam foedatam esse *errore, ex quo perniciosum aliquod dogma in fide et moribus* colligi posset;“ „neque quidquam amplius statuere voluisse“ synodum; nec quemquam „propter hanc vulgatae editionis approbationem“ impediri, „quominus ubi haesitaverit ad fontes recurrat et in medium proferat, quidquid habere potuerit, quo juventur et locupletentur Latini, et *Vulgatam editionem ab erroribus repurgent.*“ *De justificatione,* XV. 9. Vega porro testem allegat cardinalem S. Crucis, Cervinum, qui postea Marcellus II. Idem affirmarunt Lainez et Salmeron. *b)* Reapse ecclesia in Martyrologio Romano, etiam post correctionem a Benedicto XIV. factam, chronologiam septuagintaviralem, in aetate patriarcharum a Vulgata diversam, retinuit. *c)* Cum ab iis, qui strictissimam Vulgatae authentiam defenderunt, allegatum esset decretum, editum a. 1576 die 17. Januarii a S. Congregatione concilii Tridentini interpretum, quo statutum dicebatur, nihil posse asseverari Vulgatae repugnans, „etiam quod esset sola periodus, sola clausula, vel membrum, sive vox, vel dictio sola, vel syllaba, iotave unum“; Sedes Apostolica, cum de decreto illo interrogata fuisset, significavit istud documentum, si vere aliquando prodiit[1]), intelligendum esse prohibere, ne quid asseratur repugnans editioni vulgatae *in rebus fidei et morum.* „Quod quidem responsum — ait Franzelin — ante paucos annos (1859) summo Pontifice per vivae vocis oraculum approbante datum esse, b. m. P. Ferrone mihi attestatus est.“ *De div. trad. et Script.* p. 563., edit. 3. Ergo minime tenemur sententiam accipere Poncii († 1626), cancel-

---

[1]) Decretum illud *Congregationis,* in Archivis Romanis ultimis his annis diligenter quaesitum, nuspiam repertum est. Franzelin, l. c. — Neque documentum illud innotuit nisi a. 1608 ab haereticis Francofurti editum. Serarius, *Prolegom.* XIX. 11. — Branca, *De Vulgata,* I. p. 31. censet, documentum aut commentitium esse aut expers auctoritatis, „quod — inquit — ex alicujus e Cardinalibus eorumque anagnostis vel theologis parata scripto sententia, quale ego in rem hanc ipsam nonnihil olim in Ms. quodam vidi, fortasse excerptum, neque vel totius Concilii vel, ut opus est, Summi Pontificis auctoritate firmatum.“

larii universitatis Salmanticensis, et aliorum dicentium, in Vulgata „omnia, quantumvis minima, recte conversa".

4° Lectio alicujus loci Vulgatae dubia et inter ipsos ecclesiae doctores varia decreto Tridentino non est facta ejusmodi, ut alterutram ex lectionibus ut certam et exploratam amplecti cogamur. Qua quidem regula Canus usus est in explicando I. Cor. XV. 51., cujus duplicem lectionem commemorat, scilicet: *omnes quidem resurgemus*, et: *omnes quidem non dormiemus.* „Neutram igitur lectionem — ait — recipere cogimur, quia neutram partem Doctores Ecclesiae tanquam exploratam et catholicam asseruere. Quod quidem in alia particula qualibet Latinae editionis fieret, si idem penitus contigisset. At ubi doctores catholici unam et eandem lectionem sine varietate tenuerunt; nec ancipitem assertionis libravere sententiam, nobis non licet Latinam editionem in quaestionem vertere." *De loc. theol.* lib. II. cap. XV. ad 5.

VII. Adversarii. Novatores decretum Tridentinum saepissime aggressi sunt, modo quod textus primitivo decreto illo spernerentur, modo quod ipsa Vulgatae versio aut editio maxime vitiosa esset. Inter alios Thomas James anno 1600 infallibilitatem Pontificiam ex Vulgata Sixtina et Clementina redarguere conatus est in opere, quod inscribitur: *Bellum papale, sive concordia discors Sixti V. et Clementis VIII. circa Hieronymianam editionem;* quem egregie confutavit Henricus de Bukentop, edito opere: *Lux de luce.*

Thesis: *Concilium Tridentinum versionem vulgatam merito authenticam declaravit.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex infallibili ecclesiae magisterio.* Ecclesia est infallibilis in proponendo verbo Dei. Cf. quaest. VIII. art. 3. etc. At ecclesia decreto suo de authenticitate Vulgatae auctoritative fidelibus proponit verbum Dei, in tali versione expressum. Ergo.

Arg. II. *Ex usu ecclesiae.* Admitti non potest, ecclesiam, cui S. Spiritus promissus est, per multa saecula usam esse

falsa Scripturarum editione. Jam Vulgata „longo tot saeculorum usu in ipsa Ecclesia probata est". Ergo. Prob. *min.* *a)* In ecclesia Romana Pontifices mediante circiter saeculo VI. Vulgatam usu probarunt; etenim Joannes III., Benedictus I. et Pelagius II. eam solam laudant, atque S. Gregorius M., etsi ad Leandrum, episcopum Hispalensem, scribens, Sedem apostolicam *utraque* (Itala et nova Hieronymi) uti declarat, novam tamen „verius" translatam affirmat et in suis commentariis in librum Job Vulgatam saepissime Italae praefert. *Moral.* Prol. — Exinde Vulgata in ecclesia Romana praevaluit. *b)* Ex usu Vincentii Lerinensis, Cassiodori, Caesarii Arelatensis, Vulgatam per alias quoque ecclesias divulgatam esse conspicitur. Quin etiam S. Isidorus Hispalensis *De div. et eccles. officiis,* lib. I. cap. XII. circa annum 620 de Hieronymi Vulgata ait: „cujus editione generaliter omnes ecclesiae usquequaque utuntur." *c)* Deinde a saeculo VII. in conciliis, sive episcoporum Occidentis sive simul unitis Occidentalibus et Orientalibus, in decretis Pontificum, in proponenda, explicanda et defendenda fidei morumque doctrina, ecclesia Occidentalis vel unice vel potissimum S. Scripturam adhibuit, ut exstat in versione Hieronymi. *d)* „Hic porro usus — prosequitur Franzelin — saltem mediate ex ratione capitis Ecclesiae et ex principalitate ac supremo magisterio in Ecclesia Romana, ac denique ex communione, consensu et approbatione omnium Ecclesiarum, pertinebat ad Ecclesiam universam." *De div. trad. et Script.,* p. 522., edit. 3.

Arg. III. *Ex auctoritate humana.* *a)* Vulgatae auctor S. Hieronymus est. Atqui ex ingenio, laboribus, itineribus, consultationibus, magistris, eruditione totaque sancti hujus vita patet, illum maximam opportunitatem habuisse et ad adhibendum primigenium textum puriorem et ad ipsum reddendum fide maxima. *b)* Protestantes non pauci Vulgatae fidem judiciumque admirati sunt, Beza, Grotius, Walton, uterque Buxtorf, Millius, J. Dav. Michaelis et alii. Ita Grotius ait: „Latinam versionem, pridem acceptam, semper feci plurimi, non modo quod nulla dogmata insalubria contineat, verum etiam quod multum in se habeat eruditionis." *Praef. in Annot. ad*

V. T. t. I. Atque Michaelis: (Vulgata) „versionum una omnium praestantissima". *Suppl. ad lex. Hebr.*, p. III.

Quaeres I. Utrum decretum Tridentinum de Vulgata opportunum fuerit.

Resp. Opportunum. Namque *a)* ab anno 1515—1550 editiones plus 180 variarum versionum prodierunt sive omnium Librorum sacrorum sive unius aut aliquorum, inter quas Erasmi versio N. T. plurimas editiones habuit. Consulendum igitur erat unitati. *b)* Quassabatur Scripturarum certitudo licentia sectarum; decreto igitur auctoritatis supremae fideles confirmari oportuit, ut ea mala quoque vitarentur, quae S. Hieronymus in editione Graeca septuaginta interpretum, S. Augustinus in Latina evenisse memorant.

Quaeres II. Utrum textus primigenios, *prout jam supersunt,* et versiones antiquas authenticas non esse, decreto Tridentino de Vulgata declaratum sit.

Resp. a) Nihil a concilio Tridentino de illa authentia directe declaratum est. Hoc patet 1° ex ipsis terminis decreti, quod agit de una „ex *latinis* versionibus"; 2° ex testimonio vulgato eorum, qui concilio interfuerunt, Salmeronis, Andreae Vega, Jacobi Lainez.

b) Cum de textu Hebraico, prout illum modo habemus, nullum afferri potest publicum et formale ecclesiae testimonium, eadem ac Vulgatae auctoritas publica et extrinseca ipsi non competit.

c) Textus Graecus utriusque Testamenti, quo utitur ecclesia Graeca, Romano Pontifici conjuncta, sua ex hoc usu exorta auctoritate publica non caret. Verum authentia Vulgatae solemniori modo, formali scilicet decreto, firmata est. — De linguarum Hebraicae et Graecae utilitate cf. Can. *De loc. theol.* lib. II. cap. XV.; de praecipuis Bibliis polyglottis, *Complutensibus* (1522), *Antverpiensibus* seu *Regiis* (1569—1572), *Parisiensibus* (1629—1645), *Londinensibus* seu *Waltonianis* (1657), cf. Cornely, o. c., p. 505 et seqq.

Quaeres III. Quonam modo adimpleta sint concilii Tridentini verba, quibus „decernit et statuit, ut posthac sacra Scriptura, potissimum vero haec ipsa vetus et *vulgata editio, quam emendatissime imprimatur.*"

Resp. *a)* Verba allata non ad menda versionis, de quibus supra annotatione VI., n. 3. dictum est, sed ad amanuensium et typographorum menda pertinere videntur.

b) Promulgato decreto de Vulgata emendanda theologi Lovanienses elegerunt Joannem Hentenium, qui novam editionem pararet. Hentenius, adhibitis editione Roberti Stephani et triginta aliis codicibus, *Biblia Lovaniensia* edidit, cujus plurimae editiones factae sunt. Hentenio e vita egresso, F. Lucas Brugensis, a facultate Lovaniensi electus et a J. Molano aliisque theologis adjutus, opus Hentenianum sexaginta fere codicum varietatibus auxit. *Biblia Lovaniensia* a Luca Brugensi anno 1585 edita, correctoribus Romanis magno fuit auxilio. Cf. Cornely, o. c. p. 461.; Quétif et Échard, *Scriptores Ord. praed.* t. II. p. 195.

c) Terminato concilio Tridentino, Pius IV. opus emendandae Vulgatae suscipiendum curavit. Post varios casus a Sixto V. exemplar Vulgatae correctae Aldo Manutio, typographo Vaticano, traditum est et anno 1590 terminata exemplaris editio cum hoc titulo: *Biblia sacra Vulgatae editionis tribus tomis distincta;* atque in altero folio: *Biblia sacra Vulgatae editionis ad Concilii Tridentini praescriptum emendata et a Sixto V. P. M. recognita et approbata.* Editioni praecedit Sixti V. constitutio apostolica *Aeternus ille*, quam Cornely, o. c. p. 465., cum in Bullarium non recepta sit, ex exemplari Sixtinae editionis, quod in Museo Barberiniano asservatur, transcripsit. Ex qua quidem constitutione quatuor colligenda sunt. 1° Pontifex ait: „illud sane omnibus certum ac exploratum esse volumus, nostros hos labores, ac vigilias nunquam eo spectasse, ut nova Editio in lucem exeat, sed ut Vulgata Vetus *ex Tridentinae Synodi praescripto* emendatissima pristinaeque suae puritati, *qualis primum ab ipsius interpretis manu,* styloque prodierat, *quoad ejus fieri potest,* restituta imprimatur.“ 2° „In hac autem germani textus pervestigatione, satis perspicue inter omnes constat, nullum argumentum esse certius, ac firmius, quam antiquorum, probatorumque codicum Latinorum fidem, quos tam impressos, quam manuscriptos, ex bibliothecis variis conquirendos curavimus. In quacunque igitur lectione plures

vetustiores atque emendatiores libri consentire reperti sunt, ea jure optimo tamquam primigenii textus verba, aut his maxime finitima, retinenda decrevimus." 3° „Id vero ad germanam editionem constabiliendam praesidium sicubi desideratum est, tunc sanctorum Patrum, veterumque expositorum enarrationes, quibus diversa scripturarum loca, et libros illustrarunt, subsidio fuere." 4° „In iis tandem, quae neque codicum, neque Doctorum magna consensione satis munita videbantur, ad Hebraeorum, Graecorumque exemplaria duximus confugiendum, non eo tamen, ut inde Latini interpretis errata corrigerentur, sed ut in eorum verborum locum, quae cum apud Latinos ambigua sint, potuissent, quo non oporteret, inflecti, certum aliquid et indubitatum sufficeretur, sive ut, quod apud nos variantibus codicibus inconstans, diversum, ac multiplex erat, id uniforme, consonum, uniusque modi ipsorum fontium veritate perspecta sanciretur."

d) Sixtus V. emendationes a congregatione, ad Vulgatam corrigendam instituta, partim rejecerat textumque emendaverat magis ad Lovaniensem editionem quam ad fidem codicum antiquissimorum. Praeterea in nonnullis editionis Sixtinae exemplaribus errata typographica, aut schedulis agglutinatis aut litteris quibusdam abrasis aut adscriptis calamo litteris, correcta erant, in aliis relicta, ita ut clare appareret, ultimam manum operi nondum esse appositam. Quare Gregorius XIV. Sixtinam editionem corrigendam statuit, instituta nova septem cardinalium et duodecim theologorum congregatione, ex cujus membris postea cardinales duos et octo theologos elegit, qui extra Urbem in oppido Zagarolo huic uni negotio vacarent. Gregorius XIV. correctoribus quinque canones constituit, quorum hic praecipuus: „deliberatum fuit, ut haec regula in emendandis Bibliis observaretur, hoc est, ne fieret mutatio, nisi cogeret necessitas et praesertim (ne fieret), quum variae voces idem significant, ut v. gr. *ergo* pro *igitur* et id genus alia. Quum vero variant sensum, ut *fortem* pro *fontem* et e converso et alia id genus permulta, tunc ad manuscripta antiquiora, ad codices sc. latinos et graecos atque hebraicos juxta regulas, ab Augustino et ab aliis traditas, nec non ad s. Doctores

et Patres confugiendum est." Tandem Clemente VIII., Romano Pontifice, ante finem a. 1592 prima Clementina Vulgatae editio emendata in lucem prodiit, altera a. 1593, tertia a. 1598. Tertiae editioni adjunctum triplex correctorium mendorum typographicorum. Tres has editiones una cum triplici correctorio novarum editionum oportet esse archetypum. Titulus editionis erat: *Biblia sacra Vulgatae editionis Sixti V. Pont. Max. jussu recognita atque edita.* Ab anno 1641 nomen Clementis VIII. titulo addi coeptum est; hodie *Clementina* vocari solet. Cf. Kaulen, *Historia Vulgatae* (Gesch. der Vulgata).

Objectiones.

Obj. I. Vulgatae authenticitas vertitur in auctoritate Hieronymi. At Hieronymi auctoritas tanti non fit, nulla ut aliorum interpretum doctrina superetur.

Resp. Dist. maj.: authenticitas illa vertitur in auctoritate Hieronymi, accidentaliter, *conc.;* essentialiter, *nego.* Catholici maximam Vulgatae auctoritatem tribuunt ob ecclesiae definitionem.

Instabis. Nulla est proportio inter judicium de authenticitate talis versionis omnium Scripturarum sanctarum et labor ac tempus, quae patres Tridentini in opus illud impenderunt. Ergo.

Resp. Dist. antec.: Nulla esset proportio, si decretum procederet ex mero patrum labore critico, *transeat;* ex aliis fontibus, ex quibus ecclesia doctrinam suam desumit, *nego.* Ecclesiae judicia de rebus ad fidem pertinentibus cum ex eo veritatis deposito sumantur, quod ipsi sub infallibili S. Spiritus assistentia custodiendum traditum est, patres in decreto suo hoc motivum allegant: „quae (vulgata editio) longo tot saeculorum usu in ipsa Ecclesia probata est."

Urgebis. Versionem Hieronymi beato Augustino, luci ecclesiae, minime acceptam fuisse, hujus ad illum epistolae declarant. Ergo Vulgata usu vere probata esse non videtur.

Resp. Dist. antec.: Vulgata S. Augustino accepta non fuit ob rationes intrinsecas, *nego;* ob rationes extrinsecas, *subdist.:* re nondum plene considerata, *conc.;* re melius per-

pensa, *nego.* S. Augustinus verebatur, ne „plebes Christi, quarum aures et corda illam (antiquam) interpretationem audire consueverunt", Hieronymi versione perturbarentur. Cf. *Ep.* 82, 35.; *De civit. Dei,* lib. XVIII. cap. XLIII. Postea tamen non pugnavit, quominus Vulgata uterentur, quippe quam in ultimis suis operibus frequenter adhibuerit. *De doctr. Christ.* lib. IV. cap. XV.

Obj. II. Authenticitas Vulgatae est authenticitas conformitatis cum archetypis Hebraicis et Graecis. At in pluribus Vulgatae locis ea conformitas desideratur. Ergo.

Resp. Dist. maj.: et hoc valet de archetypis incorruptis, *conc.;* de corruptis, *nego.* Et *dist.* min.: haec conformitas desideratur in nonnullis accidentalibus, *transeat;* in substantialibus, *nego.* Protestantes nullam in substantialibus discrepantiam inter Hieronymi versionem et textus primigenios indicare poterunt. Ut autem de dissensione in accidentalibus prudens feratur sententia, hoc profecto minime dissimulari potest, Hebraica praesertim exemplaria, quae nunc habentur in manibus, iis longe recentiora esse, quibus S. Hieronymus usus est. Proinde sicubi discrepantia inter Vulgatam et codices Hebraicos Graecosve occurrat, ex hoc solo capite non concluditur, codices istos Vulgata esse emendatiores.

Instabis. Editionis Sixti V. et Clementis VIII. comparatione instituta, ad ter mille textuum differentiae repertae sunt. Ergo Vulgatae textus, quoniam tam incertus est, authenticus haberi nequit.

Resp. Dist. antec.: istae differentiae attingunt fidem et mores, *nego;* res minoris momenti, *conc.* De correctionibus autem et variis lectionibus Vulgatae tractant Lucas Brugensis, *Romanae correctionis* etc. *loca insigniora observata;* H. de Bukentop, *Lux de luce;* C. Vercellone, *Variae lectiones Vulgatae.* Perfectionem autem absolutam Vulgatae non attribuendam, ostendit in ipsa editione Clementina *Praefatio ad lectorem,* in qua legimus: „quamvis in hac Bibliorum recognitione, in codicibus manuscriptis, Hebraeis Graecisque fontibus, et ipsis veterum Patrum commentariis conferendis, non mediocre studium adhibitum fuerit: in hac tamen pervulgata Lectione, sicut non-

nulla consulto mutata, ita etiam alia, quae mutanda videbantur, consulto immutata relicta sunt: tum quod ita faciendum esse, ad offensionem populorum vitandam, sanctus Hieronymus non semel admonuit: tum quod facile fieri posse credendum est, ut majores nostri, qui ex Hebraeis et Graecis Latina fecerunt, copiam meliorum et emendatiorum librorum habuerint, quam ii, qui post illorum aetatem ad nos pervenerunt; qui fortasse, tam longo tempore identidem describendo, minus puri atque integri evaserunt: tum denique, quia sacrae Congregationi Amplissimorum Cardinalium, aliisque eruditissimis viris ad hoc opus a Sede Apostolica delectis, propositum non fuit, novam aliquam editionem cudere, vel antiquum Interpretem ulla ex parte corrigere vel emendare, sed ipsam veterem ac vulgatam Editionem Latinam, a mendis veterum librariorum, necnon pravarum emendationum erroribus repurgatam, suae pristinae integritati ac puritati, quoad ejus fieri potuit, restituere."

ARTICULUS VI.

De sensibus S. Scripturae.

I. Quid sit sensus S. Scripturae. S. Scripturae sensus est *illud, quod S. Spiritus per verba et res Scripturarum exprimit et manifestat.* 1° Dixi: *exprimit et manifestat;* etenim non agitur de *significatione* vocabuli in se spectati, sed de conceptu, quem Librorum auctor hic et nunc intenderit. 2° Dicitur: *per verba et res;* nam „expressio alicujus veritatis — ait S. Thomas — potest fieri de aliquo rebus et verbis, in quantum scilicet verba significant res, et una res potest esse figura alterius. Auctor autem rerum non solum potest verba accommodare ad aliquid significandum, sed etiam potest res disponere in figuram alterius; et secundum hoc in S. Scriptura manifestatur veritas dupliciter: uno modo secundum quod res significantur per verba: et in hoc consistit sensus litteralis. Alio modo secundum quod res sunt figurae aliarum rerum; et in hoc consistit sensus spiritualis". *Quodl.* VII. quaest. VI. art. 14.

II. Quotuplex sit sensus S. Scripturae. Ille sensus est 1° *litteralis* seu *historicus;* 2° *spiritualis* seu *mysticus.* „Nam illa significatio qua voces significant aliquid, pertinet ad sensum litteralem, seu historicum. Illa vero significatio qua res, significatae per voces, iterum res alias significant, pertinet ad sensum mysticum.“ S. Thom. *Ad Gal.* cap. IV. lect. VII. A nonnullis enumerantur 3° sensus *accommodatitius* et 4° sensus *consequens.* At non nisi improprie Scripturae *sensus* dicuntur, cum *accommodatitius* ab accommodante textum sacrum, non ab ipso auctore sacro intendatur, *consequens* autem textus consectaria spectet, non illud, quod ipse textus directe vel indirecte *exprimit.* Quandoque tamen consectaria textui ita connexa sunt, ut Spiritui sancto, tanquam ab ipso praevisa et intenta, attribuantur. Cf. I. Cor. I. 31.; IX. 10. 11.

1° *Sensus litteralis* est *a) proprius,* si verba proprie sumuntur, *b) metaphoricus* seu *parabolicus,* si improprie. „Sensus parabolicus sub litterali continetur; nam per voces significatur aliquid proprie et aliquid figurative. Nec est litteralis sensus ipsa figura, sed id, quod est figuratum. Non enim, cum Scriptura nominat Dei brachium, est litteralis sensus quod in Deo sit membrum hujusmodi corporale, sed id, quod per hoc membrum significatur, scilicet virtus operativa.“ S. Thom. I. quaest. I. art. 10. ad 3.

2° *Sensus spiritualis* est *a) moralis* seu *tropologicus, b) allegoricus* vel *typicus, c) anagogicus.* „Veritas autem — ait S. Thomas — quam sacra Scriptura *per figuras rerum* tradit, ad duo ordinatur: scilicet ad recte credendum et ad recte operandum. Si ad recte operandum, sic est sensus *moralis,* qui alio nomine *tropologicus* dicitur. Si autem ad recte credendum, oportet distinguere secundum ordinem credibilium; ut enim Dionysius dicit, 4. cap. cael. Hierar., status Ecclesiae medius est inter statum Synagogae, et statum Ecclesiae triumphantis. Vetus ergo testamentum figura fuit novi: vetus simul et novum figura sunt caelestium. Sensus ergo spiritualis, ordinatus ad recte credendum, potest fundari in illo modo figurationis quo *vetus testamentum figurat novum:* et sic est *allegoricus* sensus vel *typicus,* secundum quod ea quae in veteri

testamento contigerunt, exponuntur de Christo et Ecclesia; vel potest fundari in illo modo figurationis quo *novum simul et vetus significant Ecclesiam triumphantem;* et sic est sensus *anagogicus.*" *Quodl.* VII. quaest. VI. art. 15. Cf. *Expos.* in epist. ad Gal. l. c.; *S. Theol.* I. quaest. I. art. 10.

Hinc vetus illud:

> Littera gesta docet, quid credas allegoria,
> Moralis quid agas, quo tendas anagogia.

Ita *Jerusalem* litteraliter est urbs; spiritualiter: *allegorice* ecclesia militans, *moraliter* anima justi, *anagogice* ecclesia triumphans. At versus sic intelligantur, ut non *quatuor* species sensus exprimant, sed primam speciem et subdivisiones tres speciei alterius, hoc est, sensus spiritualis, qui ex rerum figuris accipitur. Patres autem, uti S. Hieronymus *Ad Hedib.* ep. 120., quamvis terminis aliis de multiplici Scripturarum sensu disserant, re divisionem *duplicis* Scripturarum sensus, modo expositam, admittunt.

III. De sensu litterali tria statuenda videntur. 1° Contra ac Origenes, qui *De principiis,* lib. IV. textus aliquos Scripturae sensu *litterali* carere autumat, S. Thomas, patres secutus, hanc regulam admittit: „sensus spiritualis *semper fundatur super litteralem,* et procedit ex eo." *Quodl.* VII. quaest. VI. art. 14.; cf. *S. Theol.* I. quaest. I. art. 10.

2° Historia, aetiologia et analogia non tres species sensus litteralis sunt, sed tres modi significandi in sensu litterali. Quod exponitur a S. Thoma his verbis: „historia, aetiologia, analogia, ad unum litteralem sensum pertinent. Nam historia est, ut ipse Augustinus exponit, cum simpliciter aliquid proponitur: aetiologia vero, cum causa dicta assignatur, sicut cum Dominus assignavit causam quare Moyses permisit licentiam repudiandi uxores, scilicet propter duritiam cordis ipsorum, Matth. XIX.: analogia vero est, cum veritas unius Scripturae ostenditur veritati alterius non repugnare." I. quaest. I. art. 10. ad 2.

3° *Non est incredibile* (cf. S. Thom. De pot. quaest. IV. art. 1.) sub una serie litterae quandoque esse multiplicem

sensum etiam litteralem, sicuti illud Is. LIII. 8. *generationem ejus quis enarrabit,* quod et de aeterna generatione Christi ex Patre, et de temporali ex beata Virgine accipitur. „Quia vero — ait S. Thomas — sensus litteralis est, quem auctor intendit: [1]) auctor autem sacrae Scripturae Deus est, qui omnia simul suo intellectu comprehendit: non est inconveniens, ut dicit Augustinus XII. Confessionum, *si etiam* secundum litteralem sensum in una littera Scripturae plures sint sensus.“ I. quaest. I. art. 10. Cf. *De potentia,* quaest. IV. art. 1.; Bill. *De regulis fidei,* diss. I. art. 8. pet. 3., et pet. 6. Quod autem a nonnullis objicitur, multiplicitate *litteralis* sensus certitudinem Scripturae auferri, ex Cajetano, *Comm.* in hunc locum, et ex Joanne a S. Thoma, *Curs. theol.* I. quaest. I. art. 12. responderi potest, 1° istos sensus saepe inter se habere aliquam similitudinem, seu ordinem; 2° nullam esse occasionem deceptionis, quandoquidem uterque sensus litteralis, quippe qui a Deo dictus habeatur, verus est; 3° in obscuris nunquam deesse collationem ad sanctae ecclesiae auctoritatem.

IV. De sensu spirituali seu typico, qui et *mysticus, allegoricus* vocatur.

1° Sensus spiritualis, stricto sensu dictus, non significatur vocibus, sed *rebus,* per voces significatis. *Res* autem intelligimus personas, res gestas, instituta etc., de quibus dici potest illud S. Thomae: „Spiritualis sensus sacrae Scripturae accipitur ex hoc, quod res cursum suum peragentes significant aliquid aliud, quod per spiritualem sensum accipitur. Sic autem ordinantur *res in cursu suo,* ut ex eis talis sensus possit accipi, quod ejus solius est, qui sua providentia res gubernat, qui solus Deus est. Sicut enim homo potest adhibere ad aliquid significandum aliquas voces, vel aliquas similitudines fictas; ita Deus adhibet ad significationem aliquorum ipsum cursum rerum suae providentiae subjectarum.“ *Quodl.* VII. quaest. VI. art. 16. Ita hoc: *Abraham duos filios habuit, unum de ancilla*

---

[1]) Billuart ait S. Thomam hoc intelligere „de prima et proxima ac certiori intentione“. Cf. Thom. II. *Sent.* XII. I. 2.; Quodl. VII. qu. VI. 1—3., etc.

et unum de libera (Gen. XVI. 15.; XXI. 2.) *duo testamenta* (Gal. IV. 24.) significat.

2⁰ Res, ad alia hujusmodi significanda divinitus ordinatae, a S. Paulo vocantur *typi*, *exemplaria et umbrae, allegoriae, parabolae.* Ita *Rom.* V. 14. Adam appellatur *forma futuri*, seu Christi, *τύπος τοῦ μέλλοντος*, atque I. *Cor.* X. 6.: *Haec autem in figura* (*τύποι*) *facta sunt nostri.* Cfr. *Hebr.* VIII. 5.; *Gal.* IV. 24.; *Hebr.* IX. 9. Res autem significatae *antitypi* vocari consueverunt, prout jam *1. Petr.* III. 21. baptisma antitypus („similis formae") aquae diluvii nuncupatur, *ὃ καὶ ὑμᾶς ἀντίτυπον νῦν σώζει βάπτισμα.*

3⁰ Res *symbolicae,* quae in rei veritate non contigerunt, aut tota sua ratione essendi in praefigurando consistunt, non ad sensum spiritualem seu typicum, sed ad litteralem pertinent. Hinc S. Thomas: „hircus,[1]) vel alia hujusmodi, per quae aliae personae a Christo in Scripturis designantur, non fuerunt res aliquae, sed similitudines imaginariae, ad hoc solum ostensae, ut illae personae significarentur; unde illa significatio qua per illas similitudines personae illae, aut regna, designantur, non pertinet nisi ad historicum sensum; sed ad Christum designandum etiam illa quae in rei veritate contigerunt, ordinantur sicut umbra ad veritatem; et ideo talis significatio, qua per hujusmodi res Christus aut ejus membra significantur, facit alium sensum praeter historicum, scilicet allegoricum (h. e. spiritualem). Si alicubi vero inveniatur quod Christus significatur per hujusmodi imaginarias similitudines, talis significatio non excedit sensum litteralem; sicut Christus significatur per lapidem, qui excisus est de monte sine manibus, Dan. 2." *Quodl.* VII. quaest. VI. art. 15.

4⁰ Sensum spiritualem in S. Scripturis admittendum esse constat *a)* ex ipsa S. Scriptura. Etenim S. Joannes XIX. 36. docet, in Christo impleta esse, quae *Exod.* XII. 46. et *Num.* IX. 12. litterali sensu de agno paschali dicta sunt, et similia in aliis Scripturae locis leguntur. *b)* Idem ex patrum consensu certum est.

---

[1]) Dan. VIII.

5° Sensus spiritualis super litteralem fundatur. Cf. S. Thom. I. quaest. X. art. 10.

6° E solo sensu spirituali certum et efficax argumentum ad fidem probandam non desumitur. Quamvis enim sensus ille, tanquam a Deo intentus, *secundum se* insufficiens haberi nequeat, *quoad nos* tamen sensus spiritualis non nisi ex aliis Scripturae locis, ubi eadem fidei veritas per litteralem sensum manifesto traditur, aut infallibili ecclesiae judicio citra errandi periculum cognoscitur. Accedente tamen alterutro, hoc est, *loci* cujusdam *litteralis* aut *ecclesiae* testimonio, sensus spiritualis seu typicus certum theologis praebet argumentum.

7° Non quaelibet S. Scripturae pars quatuor sensus, id est, litteralem et tres spirituales habet. Quare S. Thomas: „quatuor isti sensus non attribuuntur sacrae Scripturae, ut in qualibet ejus parte sit in istis quatuor sensibus exponenda; sed quandoque istis quatuor, quandoque tribus, quandoque duobus, quandoque uno tantum.“ *Quodl.* VII. quaest. VI. art. 15.

V. Mira S. Scripturae fecunditas ab Angelico his verbis explicatur: „Auctoritati Scripturae in nullo derogatur, dum diversimode exponitur, salva tamen fide: quia majori veritate eam Spiritus sanctus fecundavit quam aliquis homo adinvenire possit.“ *Sent.* II. dist. XII. quaest. I. art. 2. ad 7. Atque S. Bonaventura: „Ideo sub cortice litterae apertae occultatur mystica et profunda intelligentia ad comprimendum superbiam, ut ipsius profunditate in humilitate litterae latente et superbi comprimantur, et immundi repellantur, et fraudulenti declinentur, et negligentes excitentur ad intelligentiam mysteriorum. Et quia auditor doctrinae istius non est unius generis, sed cujuslibet, omnes enim salvandos oportet aliqua de doctrina hac scire, ideo ipsa multiformem habet intelligentiam, ut sic omnem intellectum capiat et omni intellectui condescendat, omnem intellectum superexcedat et omnem intellectum sibi diligenter intendentem multitudine radiositatis suae illuminet pariter et accendat.“ *Breviloquium*, Prooem. §. 5.

ARTICULUS VII.

Utrum ecclesiae sit judicare de vero sensu et interpretatione S. Scripturae.

I. Interpretatio duplex est, scilicet *authentica* et *privata,* seu, ut aliorum terminis utar, *dogmatica* et *scientifica,* aut *catholica* et *exegetica.* 1° *Authentica* est ea, quam praebet ecclesiae magisterium sive ordinarium sive solemne, sicuti concilium Tridentinum sess. XIV. can. III. decrevit verba *Joan.* XX. 23.: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata,* etc. intelligenda esse de potestate remittendi, et retinendi peccata in sacramento poenitentiae.[1]) 2° *Privatam* seu *scientificam* eam vocant, quae habetur adhibitis hermeneuticae et exegeticae regulis et ad quam plurimum adjumentum afferunt omnes bonae artes et disciplinae, linguarum Hebraicae ac Graecae, historiae, archaeologiae peritia. Illa vero interpretatio *traditionalis,* quam a patribus, prout testes sunt fidei ecclesiae, catholici accipiunt, ad interpretationem authenticam referri debet. Hoc loco de interpretatione authentica agendum est, nonnullis tamen, quae directe ad controversias de patrum auctoritate pertinent, ad quaestionem XVIII. rejectis. Diximus autem: „de *interpretatione*", quoniam ecclesia *non facit* Scripturae sensum, sed *declarat.*

II. Decretum Tridentinum et Vaticanum de S. Scripturarum interpretatione hoc est: „Praeterea (sacrosancta synodus) ad coercenda petulantia ingenia, decernit, ut nemo suae prudentiae innixus, in rebus fidei et morum, ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium, sacram scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum, quem tenuit, et tenet sancta mater Ecclesia, cujus est judicare de vero

---

[1]) Plus singula vice unus Scripturae locus in alio explicatur; ita II. *Thess.* II. 1. a S. Paulo determinantur ea, quae I. *Thess.* IV. 12. et sqq. de adventu Domini instante docuerat. Cf. S. Thom. *In II. Thess.* II. lect. I.

sensu, et interpretatione scripturarum sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum patrum, ipsam scripturam sacram interpretari audeat; etiamsi hujusmodi interpretationes nullo unquam tempore in lucem edendae forent." Sess. IV. Cujus quidem decreti mens quae sit, patres Vaticani declarant his verbis: „Quoniam vero, quae sancta Tridentina Synodus de interpretatione divinae Scripturae ad coercenda petulantia ingenia salubriter decrevit, a quibusdam hominibus prave exponuntur, Nos, idem decretum innovantes, hanc illius mentem esse declaramus, ut in rebus fidei et morum, ad aedificationem doctrinae Christianae pertinentium, is pro vero sensu sacrae Scripturae habendus sit, quem tenuit ac tenet Sancta Mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum sanctarum; atque ideo nemini licere contra hunc sensum, aut etiam contra unanimem consensum Patrum ipsam Scripturam sacram interpretari." Sess. III. cap. II.

III. Interpretatio decreti Tridentino-Vaticani. 1° Decretum istud *dogmaticum* est, non mere disciplinare. Huic rei indicio est, *a)* quod patres Tridentini decreti sui rationem ad potestatem magisterii referre videntur, dicentes: „cujus est judicare de vero sensu et interpretatione scripturarum sanctarum." *b)* Illud decretum dogmaticum est, quo praecipit ecclesia, quis Scripturae sensus pro *vero* habendus sit in *rebus fidei et morum.* At istam decreti Trident. mentem esse, textus supra prolatus conc. Vaticani demonstrat. Ergo decretum de S. Scripturarum interpretatione est dogmaticum.

2° Decretum *non* est *mere negativum,* sed *re* procul dubio *positivum.* Quod probatur *a)* ex ipso *sensu* decreti Tridentini, quod, adhibita formula: *nemo . . . contra,* veram intelligendi verbum Dei rationem manifesto praecepit. Cf. Pallavic. *Hist. conc. Trid.* lib. VI. cap. XVIII. 2. 3. *b)* Ideo in professione fidei Tridentina Pii IV. forma positiva habetur: „S. Scripturam *juxta* eum sensum, quem tenuit sancta mater Ecclesia, . . . admitto", etc. *c)* Denique patres Vaticani declarant, hanc decreti Tridentini „mentem" esse, „ut . . . *is pro vero sensu sacrae Scripturae habendus sit,* quem tenuit ac tenet Sancta Mater Ecclesia." Ergo errarunt Jahn *Enchiridion*

Hermeneut. gen. et alii quidam, cum decretum Tridentinum mere *negativum* esse contenderent.

3° Decreto suo patres Tridentini et Vaticani declarant, ecclesiae sensum amplectendum esse etiam in *determinatis* locis. Quod est contra nonnullos, qui asseverarunt, decreto illo non excludi et prohiberi negationem sensus ab ecclesia *de tali loco* declarati, dummodo doctrina *fidei* ecclesiae et patrum adversa non inferatur; qua quidem interpretandi licentia posita, cuivis integrum esset asserere, e. g. verba *Joan.* XX. 22. contra ac patres Tridentini sess. XIV. definiverunt, de potestate remittendi peccata minime interpretanda esse, dummodo ipsum *dogma* hujusmodi potestatis, ecclesiae divinitus concessae, non rejiciatur.

4° Decretum valet pro *quovis tempore;* occasio tamen illud ferendi fuit necessitas coercendi petulantia ingenia, quae concilii Tridentini temporibus S. Scripturam ad suos sensus contorquebant.

5° Verba: „in rebus fidei et morum ad aedificationem doctrinae Christianae pertinentium“, quae Vaticana synodus ex decreto Tridentino deprompsit suaque in constitutione retinuit, non eam vim habent, ut libera cuique detur ansa Dei verbum prout libet exponendi in historicis aut physicis; nam in his etiam materiis interpretationes illae, quae dogma inspirationis Librorum sanctorum offendunt, jam spectant ad res fidei, de quibus judicandi jus habet ecclesia.

IV. Adversariorum sententiae. 1° Novatores saeculi XVI., spreta interpretatione magisterii ecclesiastici, suum statuerunt principium: *sola et sufficiens Scriptura;* quae tamen methodus, invecta subjectivismi et individualismi licentia, ipsa se damnabat. 2° Hinc in praxi magisterium quoddam restituendum videbatur; visumque Calvino, „nullum esse nec melius nec certius remedium, quam si verorum episcoporum synodus conveniat, ubi controversum dogma excutiatur“. *Instit.* lib. IV. cap. IX. 13. Verum interpretatio authentica et dogmatica a protestanticis synodis exspectanda non erat. 3° Saeculo XVIII. Semler, rationalismi biblici parens, interpretationem rationalisticam fundavit, quam Kant *moralem,* Paulus autem *psycho-*

logicam, Strauss *mythicam* esse voluit. 4° Günther asserit textus sensum, ab ecclesia definitum, non esse simpliciter verum, sed oportere illum ope philosophiae perfici. In nulla sententia *spiritus privatus* vere excutitur.

Thesis: *Ecclesiae est judicare de vero sensu et interpretatione S. Scripturae.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex auctoritate eaque infallibili ecclesiae.* Authentica et dogmatica S. Scripturarum interpretatio non nisi ad illum pertinet, penes quem docendi infallibilis est auctoritas. Auctoritatem autem infallibilem non nisi in ecclesia Romana residere, alias vidimus. Ergo ecclesiae est, judicare de vero sensu S. Scripturarum.

Arg. II. *Ex indole S. Scripturae.* Liber, qui nobis obscurus est, auctoritatem aliquam postulat, quae ipsum interpretetur. Jam S. Scriptura hominibus multoties est obscura. Igitur authentico interpretatore opus est, quem praeter ecclesiam frustra quaeres. Prob. *min.* *a)* Ex verbis S. Scripturae. S. Petrus scribit, in Pauli epistolis esse *„quaedam difficilia intellectu, quae indocti et instabiles depravant, sicut et ceteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem“*. II. Petr. III. 16. Apostoli non nisi Christo interpretatore Scripturas intellexerunt, sicut scriptum est: *Tunc aperuit illis sensum ut intelligerent Scripturas.* Luc. XXIV. 45. Et vir Aethiops Philippo interroganti de Isaia propheta: *Putasne intelligis quae legis?* respondit: *Et quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi?* Act. VIII. 30, 31.

b) Ex sublimitate doctrinae et profunditate mysteriorum, quae S. Scriptura continet. Namque in eo genere veritatum homines etiam sapientissimi sunt ad errorem procliviores.

c) Ex factis. Interpretatio enim S. Scripturarum, ecclesiae auctoritate exclusa, sectas haeresesque genuit quam plurimas. Quare verissimum illud Petri Werenfels, haeretici, de haereticis:

Hic liber est, in quo quaerit sua dogmata quisque,
Invenit et pariter dogmata quisque sua.

Plura videsis quaest. IX. art. 3., ubi de judice controversiarum disputavimus.

Arg. III. *Ex traditione. a) S. Irenaeus* ait: „Hi enim — apud quos est ab Apostolis ecclesiae successio — Scripturas sine periculo nobis exponunt.“ *Adv. haer.* lib. IV. cap. XXVI. *Origenes:* „Illa sola credenda est veritas, quae in nullo ab ecclesiastica et apostolica discordat traditione.“ *De princip.* praef. in libr. I. Itidem *Comm. in Matth.* cap. XLVI., ubi regulam eam privatis S. Scripturarum interpretationibus opponit. *S. Augustinus:* „Neque natae sunt haereses, . . . nisi dum Scripturae bonae intelligantur non bene . . . Itaque carissimi . . . hanc tenentes regulam sanitatis, ut quod *secundum fidem,* qua imbuti sumus, intelligere valuerimus, tanquam de cibo gaudeamus.“ *In Joan.* tract. XVIII. 1. *Fidem* autem ecclesiae auctoritate definiri, firma est Augustini sententia. *Vincentius Lerinensis:* „multum necesse est propter tantos tam varii erroris anfractus, ut propheticae et apostolicae interpretationis linea, secundum ecclesiastici et catholici sensus normam dirigatur.“ *Common.* cap. II. Sed quoniam hoc, de quo agitur, cum doctrina catholica de ecclesiae magisterio ejusque in controversiis dirimendis auctoritate intime connexum est, nobis hic satis erit, ad quaest. VIII. et IX. remittere.

b) Idem ex ecclesiae praxi apparet. Quoties scilicet damnatae sunt haereses, privatae quoque Scripturarum interpretationes damnatae sunt, quibus haereses illae innitebantur.

Confirmatio. Protestantes complures docuerunt, S. Scripturam non humano spiritu, sed Spiritu sancto interpretandam esse; quae doctrina consonat S. Petro, ajenti: *omnis prophetia Scripturae propria interpretatione* (*ἰδίας ἐπιλύσεως*) *non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia: sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.* II. Petr. I. 20, 21. Porro S. Spiritum non nisi per ecclesiam authentice docere, ex eo clarum est, quod Christus *ecclesiae,* non privatis, *S. Spiritum* promisit *in aeternum.*

Quaeres, quaenam regulae viro catholico observandae sint, ne a sensu, quem tenuit ac tenet ecclesia, deflectat.

Resp. Quatuor regulae. *a)* Sensus, ab ecclesia sive directe

sive indirecte, sive explicite sive implicite, authentice determinatus et declaratus, tenendus est. Ita post definitionem concilii Tridentini sess. XIV. nefas est negare verba *Jac.* V. 14, 15.: *Infirmatur quis in vobis,* etc. ad sacramentum extremae unctionis pertinere.

b) Sensus ecclesiae innotescit tum ex solemnibus definitionibus conciliorum oecumenicorum et Romanorum Pontificum, tum ex quotidiano ordinarioque ecclesiae, per orbem dispersae, magisterio et praxi.

c) Consensus patrum unanimis firmissima est Scripturas interpretandi regula; ex quo sequitur, ut sensum, a torrente doctorum sacrorum alienum, amplecti non possimus.

d) Juxta analogiam fidei catholicae Scripturas interpretari tenemur, etiamsi sensus loci alicujus ab ecclesia non explicite definitus sit. Juxta hanc autem analogiam, id est, ob carentiam cujusvis realis contradictionis in S. Scripturis, loci alicujus sensus cognoscitur 1° *negative,* 2° *positive. Negative,* quia nulla interpretatio potest esse vera, quae sit dogmati et generatim ecclesiae doctrinae contraria. Sic ex dogmate perpetuae virginitatis B. Mariae Virginis compertum habemus, voce *fratris* aut *sororis* in S. Scriptura non designari Christi fratres aut sorores proprie dictos. — *Positive,* quia doctrina ecclesiae Scripturae locos, ad hujusmodi doctrinam referendos, valde illustrat, uti doctrina de potestate concedendi indulgentias sensum apertiorem efficit Dominicae sententiae: *quodcumque ligaveris super terram,* etc. Matth. XVI. 19. Cave tamen regulam istam ita extendas, ut in nonnullis locis doctrina quaeratur, in Scripturis quidem, sed non in tali loco, aut certe non quantum ad omnes suas partes in tali loco proposita.

Objectiones.

Obj. I. Verbum Dei sole splendidius est, non obscurum. Jam vero S. Scriptura verbum Dei est. Igitur interpretationis ecclesiasticae nulla necessitas.

Resp. Dist. maj.: Verbum Dei sole splendidius est in se, *conc.;* quantum ad nos, *nego.* Cum Deus sit ipsa veritas et lux, Dei verbum in se solis instar splendescit. At S. Scri-

ptura *hominibus* in locis non paucis obscura est; quam obscuritatem probat divisio sectarum maxima. Jure optimo S. Hieronymus: „Scripturae intelligentiam sine Dei gratia et doctrina majorum imperitissimi vel maxime sibi vindicant.“ *In Dan.* XI. 45. Item Augustinus haereses exortas docet, quod „Scripturae *bonae* intelligantur *non bene*“. L. c. Unde S. Thomas: „Omnibus articulis fidei inhaeret fides propter unum medium, scilicet propter veritatem primam propositam nobis in Scripturis secundum doctrinam *Ecclesiae intelligentis sane.*“ II. II. q. V. art. 3. ad 2.

Instabis. Cum Deus S. Scripturae auctor sit, Libros sacros, suo fini, qui est veritatis doctrina, respondere necesse est. At si Libri interpretatione indigeant, huic fini non respondent. Ergo.

Resp. Dist. maj.: Libri sacri fini suo respondent, modo divinitus statuto, *conc.;* quocunque modo, *nego.* Protestantes hac in re falluntur, quod ajunt: „Scriptura hominibus ad erudiendum data est. Ergo *sola* data est.“ Catholici vero ex insufficientia Scripturae *quoad spiritum privatum* inferunt, Christum cum Scriptura reliquisse nobis Scripturae interpretatricem ecclesiam. Quam deinde potestatem interpretandi illae quoque probatationes egregie confirmant, quae plurima afferri solent pro ecclesiae magisterio atque pro fundata in magisterio regula fidei proxima.

Obj. II. S. Augustinus docet, certo S. Scripturae loco incertum aperiri posse. *De doctr. Christ.* lib. III. Ergo ecclesiae interpretatio superflua est.

Resp. Dist. antec.: S. Augustinus exponit regulam interpretationis exegeticae, *conc.;* excludit interpretationem authenticam, *nego.* Ecclesia regulas exegeticae prudentis non excludit, sed eas, cum Libros sacros authentice declarat, quodammodo supponit. Neque vero unquam Augustinus aut alius pater sua Scripturarum studia ab ecclesiae auctoritate sejunxit. Cf. quaest. VIII. et IX.

Instabis. Libros sacros legentibus saepenumero nullae ecclesiastici magisterii definitiones suppetunt. Igitur ecclesiastica interpretatio in praxi parum prodest.

Resp. Dist. antec.: in plurimis Scripturae locis non suppetunt ecclesiasticae definitiones solemnes, *conc.;* ordinariae, *nego.* Responsio ex idea catholica ecclesiae nullo negotio intelligitur. Operatur enim S. Spiritus tum in conciliis Romanisque Pontificibus solemniter definientibus, tum in vita quotidiana totius ecclesiae, atque verus Scripturarum intellectus in rebus fidei ac morum ex fide illa dirigitur, quam in praedicatione quotidiana, in Sacramentorum administratione, in cultu, in doctrina sanctorum doctorum, in tota denique vita sua supernaturali ecclesia profiteri non desinit. Supremi magisterii auctoritas omnia moderatur; errores exsurgentes, si opus sit, decretis solemnibus compescit.

Obj. III. Admissa pro Scripturis intelligendis interpretatione ecclesiae, studia biblica jacent. Ergo regula catholica interpretandi noxia est.

Resp. Nego antec. Etenim catholicorum omnium maxime interest, florere exegetica studia. *a)* Nam illi loci, quos ecclesia exposuit, possunt scientifice illustrari; *b)* exponenda sunt, quae nondum fuerunt authentice exposita; *c)* verus Scripturarum sensus adversus errores defendere necesse est. Quapropter Tridentini patres, sess. V. de promovendis in ecclesiis, monasteriis et gymnasiis Scripturarum studiis decretum ediderunt. Neque Pallavicinus inepte dixit, interpreti „amplissimum patere campum ad ingenium exercendum in Scripturae commentationibus, tametsi in fidei morumque quaestionibus nefas sit, eas deserere interpretationes, quas universa Patrum cohors complexa est". *Hist. conc. Trid.* lib. VI. cap. XVIII. Verum, si alterutro carere opus esset, mallemus *studiis* biblicis quam biblica *veritate* carere.

ARTICULUS VIII.

De lectione S. Scripturae.

I. Prudens lectio Librorum sacrorum per se utilissima est. Ex ipso conceptu Libri divini consensuque omnium sanctorum patrum apparet, legere verbum Dei scriptum

meditarique per se confirmandae vitae Christianae peraptum esse. Maxima lectionis istius bona S. Thomas exponit his verbis: „Effectus hujus Scripturae est duplex: scilicet quia docet cognoscere veritatem, et suadet operari justitiam . . . Est enim ratio speculativa, et est etiam ratio practica. Et in utroque sunt duo necessaria: scilicet quod veritatem cognoscat, et errorem refellat . . . Sic ergo quadruplex est effectus sacrae Scripturae: scilicet docere veritatem, arguere falsitatem, quantum ad speculativam; eripere a malo, et inducere ad bonum, quantum ad practicam. Ultimus ejus effectus est, ut perducat homines ad perfectum.“ *In II. Tim.* III. lect. III. Et hoc est illud Pauli, supra adscriptum: *Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est,* etc.

II. Ecclesia catholica merito negat, Librorum sacrorum lectionem omnibus indiscriminatim fidelibus necessariam esse. Quod sane plurima probant. Etenim 1° S. Scripturae lectio nulla Christi lege, praecepto nullo patrum fidelibus omnibus praescribitur. 2° Nusquam patet, Libros sacros esse natura sua ejusmodi, ut omnes eos legere teneantur. Quin imo tum codices ante inventam artem typographicam, hoc est, quatuordecim saeculis, tum scientia sufficiens sive legendi sive intelligendi plurimis quovis tempore defuerunt. 3° S. Scripturarum doctrina plurimis aliis modis, v. g. ecclesiae magisterio et praedicatione populis proponitur. Neque minima ratiuncula probatur, Scripturam esse unicam aut proximam regulam fidei. 4° Veteres, etsi Scripturas non minus laudarunt ac venerati sunt quam hodierna ecclesia, necessitatem illam rejiciunt. „Fides tua — ait Tertullianus — te salvum fecit: non exercitatio Scripturarum. Fides in regula (= in Symbolo) posita est.“ *De praescr.* cap. XIV.; cf. cap. XIII. S. Augustinus: „Homo fide, spe et charitate subnixus, eaque inconcusse retinens, non indiget Scripturis, nisi ad alios instruendos. Itaque multi per haec tria etiam in solitudine sine codicibus vivunt.“ *De doctr. Christ.* lib. I. cap. XXXIX. 5° Promiscua illa lectio S. Scripturarum a Novatoribus non propugnata est nisi ob errorem fundamentalem, quem saepius confutavimus, videlicet: *Sola Scriptura;* quem quidem errorem Lutherus ex-

aggeravit, cum diceret: „Sacra Scriptura per se certissima, facillima, apertissima, sui ipsius interpres, omnium omnia probans, judicans et illuminans est.“ *Assert. artic. a Leone X. damn.* Praef.

Quae cum ita sint, apparet, quam jure meritoque a Clemente XI. damnatae sint prop. 79—85. Quesnellii, inter quas prop. 81.: „Obscuritas sancti verbi Dei non est laicis ratio dispensandi se ipsos ab ejus lectione;“ et prop. 85.: „Interdicere christianis lectionem S. Scripturae, praesertim Evangelii, est interdicere usum luminis filiis lucis et facere, ut patiantur speciem quandam excommunicationis.“ Bulla *Unigenitus,* 8. Sept. 1713. Item prop. 67. Pistojensium, qua perhibetur „a lectione Sacrarum Scripturarum nonnisi veram impotentiam excusare“, a Pio VI. proscripta est tanquam falsa, temeraria. *Auctorem fidei.*

III. Penes ecclesiam potestas est lectionem Scripturae promiscuam pro temporum locorumque adjunctis restringere. Hoc assertum non est de abolenda prorsus Scripturarum sanctarum lectione, sed de restringenda. Et 1° negari certe non potest, quin Deus res spirituales, salvis Christi praeceptis, ecclesiae moderandas commiserit; quod quidem alibi fusius explanatum est. Atqui lectio S. Scripturarum res spiritualis est, cujus usus nullo Christi praecepto fidelibus indiscriminatim praescribitur. Ita penes ecclesiam potestas est lectionem illam moderandi ac restringendi. — 2° Ad ecclesiam pertinet, sanctarum rerum usum tueri, abusum tollere. Atqui incidunt tempora, cum homines non pauci lectione Scripturarum abutuntur. Ergo ecclesia lectionem commemoratam optimo jure potest restringere. Prob. *minor.* Saeculo XVI. *spiritus privatus* non aliquot Scripturae locos, prout in primordiis ecclesiae Arius textus de Christi divinitate corruperat, sed *totam* Scripturam invasit. Praeterea furore disputandi grassante, Libri sacri non tam fidei et caritatis materies erant quam jurgiorum et divisionis. — 3° Ecclesia sua hac in re potestate usa est. A concilio Tolosano (1229) can. XIV. statuitur: „Prohibemus etiam, ne libros V. T. aut N. laici permittantur habere, nisi forte Psalterium vel Bre-

viarium . . . Sed, ne praemissos libros habeant in vulgari translatos, omnino prohibemus.“ Cf. et synodum Tarragonensem anni 1233 ac Oxoniensem anni 1408. Pius IV. per bullam *Dominici gregis* datam die 24. Martii 1564 approbavit regulam IV. indicis librorum prohibitorum, his verbis concinnatam: „Quum experimento manifestum sit, si sacra biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur, plus inde, ob hominum temeritatem, detrimenti, quam utilitatis oriri; hac in parte judicio episcopi, aut inquisitoris stetur, ut cum consilio parochi, vel confessarii, bibliorum a Catholicis auctoribus versorum lectionem in vulgari lingua eis concedere possint, quos intellexerint ex hujusmodi lectione, non damnum, sed fidei, atque pietatis augmentum capere posse“, etc. Clemens VIII. facultatem hujusmodi lectionis concedendae ad Indicis congregationem revocavit. S. Congregatio Indicis die 13. Junii 1757 decrevit: „Quod si hujusmodi Bibliorum versiones vulgari lingua fuerint ab Apostolica Sede approbatae, aut editae cum annotationibus desumptis ex sanctis Ecclesiae Patribus, vel ex doctis, catholicisque viris, conceduntur.“ In *Monito* ejusdem Congregationis 7. Januarii 1836 haec habentur: „Censuit eadem Sacra Congregatio, revocanda iterum esse in omnium memoriam, quae alias decreta sunt, vernaculas nimirum Bibliorum versiones non esse permittendas, nisi quae fuerint ab Apostolica Sede approbatae aut editae cum adnotationibus desumptis ex sanctis Ecclesiae Patribus, vel ex doctis catholicisque viris: iis praeterea omnino insistendum quae per regulam quartam Indicis, et deinceps ex mandato S. M. Clementis VIII., in eam causam praestituta sunt.“ — 4° Non unus de acatholicis catholicam illam legendi temperationem approbavit et laudavit. Nominentur ex schismaticis concilium Hierosolymitanum, anno 1672 praeside Dositheo, patriarcha Hieros., habitum; ex protestantibus Millner, O'Callaghan, Delbrück, Leo et, implicite saltem, omnes quotquot abusum lectionis Scripturarum in suis sectis conqueruntur. Ita celeber Walton: „Aristarchus olim vix septem sapientes in Graecia invenire potuit, et apud nos (ut verbis utar viri docti) vix totidem idiotas est reperire; omnes enim sunt doctores, omnes coelitus instructi. Nullus

est ex vilissima faece plebis fanaticus aut agyrta, qui non somnia sua pro verbo Dei venditet. Apertus enim videtur puteus abyssi, ex quo ascendit fumus, qui coelum et stellas obscuravit.“ Praef. *in Polyglotta.* Quam licentiam cavit ecclesia, Dominicae sententiae non immemor: *Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos.* Matth. VII. 6.

IV. Ecclesia societates biblicas optimo jure damnavit. 1° Exeunte saeculo XVII. in Anglia societates biblicae institui coeptae sunt, quae sibi proposuerunt Biblia disseminare ubique et inter omnes. Biblia copiosissime sparsit societas, quae vocatur *The British and Foreign Bible society,* seu Societas biblica pro Britannis et exteris, instituta Londini die 7. Martii 1804. Subsecuta est ejusmodi societatum multitudo ingens. Bibliorum editionibus, versionibus, missionibus ardenter curatum est, ut sua omnes gentes Biblia haberent. Plus 150,000,000 exemplaria Bibliorum totorum aut partialium hoc saeculo XIX. per utrumque hemisphaerium sparsa; societatum autem biblicarum amplius decem millia esse, arbitrantur.

2° Initio unus alterve catholicus, velut Wittmann († 1833), a societatibus biblicis non abhorrebat. Verum Roma locuta est atque Pontifices Romani societates illas saepe gravissimisque verborum formulis reprobarunt: Pius VII. die 29. Junii 1816 et die 3. Septembris ejusdem anni; Leo XII., Encycl. *Ubi primum,* 5. Maji 1824; Pius VIII., Encycl. *Traditi humilitati,* 24. Maji 1829; Gregorius XVI., Encycl. *Inter praecipuas machinationes,* die 8. Maji 1844; Pius IX., cf. Syll. §. IV.

3° Societates biblicae Christi institutis adversantur *a)* in suo principio; *b)* in suis mediis; *c)* in suo fine; *d)* in suis effectibus. Ergo ecclesia optimo jure eas reprobavit. Prob. *antec.*

a) Principium fundamentale societatum biblicarum est: *sola et sufficiens Scriptura;* hinc enim est, ut societates Anglicae vellent editiones sine notis ac commentariis; hinc etiam illud: *Sola Scriptura, Scriptura tota; The Bible alone, the entire Bible.* Istud autem principium magisterio, divinitus in ecclesia constituto, penitus adversatur. Ergo.

b) Medium est distributio exemplarium S. Librorum absque ulla prudentia et cautela. Conficiuntur enim versiones a membris omnium sectarum, cum maximo periculo corruptionis textus; in omnibus linguis, cum maximo periculo absurditatis, quandoquidem saepe peritia sufficiens linguarum et generatim auctoritatis cujuslibet directio et vigilantia desiderantur; denique Biblia cuique hominum generi inepte distribuuntur.

c) Finis societatum biblicarum, saltem partialis, est, ut Scripturarum lectio magisterio ecclesiae catholicae opponatur; quin imo ut ipsum nomen catholicum, quoad ejus fieri potest, deleatur.

d) Effectus sunt textus corruptio, crescens hominum in fide divisio, S. Scripturarum profanatio, infidelium a verbo praedicationis aversio. Cf. Marshall, *Les missions chrétiennes;* Wiseman, *Lectures on the principal doctrines and practices of the cath. church,* lect. VI.; Malou, *La lecture de la Sainte Bible en langue vulgaire.*

V. Ecclesia lectionem Scripturarum bene ordinatam commendat. Nimirum 1° lectio in linguis Latina, Graeca, Hebraica nusquam prohibetur. 2° Lectio in lingua vulgari sub debitis conditionibus conceditur. 3° Partes selectae S. Scripturarum in omnibus ecclesiis diebus dominicis et festivis leguntur. 4° Historiis biblicis aliisque id genus mediis datur opera, ut fideles S. Scripturarum summam doceantur. 5° Scientia Scripturarum in mente doctorum, quos ecclesia etiam media aetate maximopere coluit, tam altas fixit radices, nullo ut tempore Librorum sacrorum eruditione doctores illi, sicut S. Thomas Aquinas, superati sint. 6° Ab inventione typographiae usque in hodiernum diem plurimae prodierunt Scripturarum sanctarum editiones in plurimis linguis vernaculis; ex quibus editionibus complures, sive totales sive partiales, Lutheri defectione sunt antiquiores. 7° Pius VI. anno 1775 ad ill. dom. Martini, archiepiscopum Florentinum, qui Biblia italice reddiderat, litteras dedit tenoris sequentis: „In tanta librorum colluvie qui catholicam religionem teterrime oppugnant et tanta cum animarum pernicie per manus etiam imperitorum circumferuntur, optime sentis si Christi fideles ad

lectionem divinarum litterarum magnopere excitandos existimas. Illi enim sunt fontes uberrimi qui cuique patere debent ad hauriendam et morum et doctrinae sanctitatem depulsis erroribus qui his corruptis temporibus late disseminantur. Quod a te opportune factum affirmo, cum easdem divinas litteras ad captum cujusque vernaculo sermone redditas in lucem emisisti, praesertim cum profitearis et prae te feras eas addidisse animadversiones, quae a sanctissimis Patribus repetitae quodvis abusus periculum amoveant."

Quaestio XVII.

De Traditione.

Ad finem suum supernaturalem, qui est visio Dei supernaturalis, „homo pertingere non potest nisi *per modum addiscentis a Deo doctore,* secundum illud Joan. 6. 45.: *Omnis qui audivit a Patre, et didicit, venit ad me.*" S. Thom. II. II. quaest. II. art. 3. Deus autem, cujus gratia nos intus movet, in fidei veritate proponenda ecclesiae magisterium adhibet; de qua quidem re saepius diximus. Hinc conclusum est, ecclesiam esse fidei regulam proximam. Haurit tamen ecclesia doctrinam suam ex *duplici fonte, S. Scriptura* et *Traditione divina,* duabus *fidei regulis* quoad nos *remotis.* — De Traditione, quae est locus theologicus quintus, hic agemus. Ita quaeritur:

Primo. *Utrum traditiones divinae exsistant. Ex S. Scriptura.*

Secundo. *Utrum exsistentia traditionum divinarum veterum testimonio comprobetur.*

Tertio. *Utrum traditiones divinae infallibiliter ad nos usque pervenire potuerint.*

Quarto. *De regulis discernendi traditiones.*

ARTICULUS I.

Utrum traditiones divinae exsistant. Ex S. Scriptura.

I. Definitio traditionis. Omissis aliis vocabuli significationibus, traditionem hic intelligimus transmissionem veritatum, ad fidem et mores pertinentium, factam a Deo extra S. Scripturam. Haec transmissio considerari potest 1° in primo transmittente, qui est Christus aut Spiritus sanctus; 2° in modo transmittendi, qui est *non* per Scripturam aliquam inspiratam, sed *sola* viva voce; 3° in ipsa re transmissa seu in materia objectoque traditionis, quemadmodum beatus Paulus fideles exhortatur his verbis: *„Tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam“*. II. Thess. II. 14.; 4° in ipsa re transmissa complexe, hoc est, conjuncta cum primo transmittente ac transmittendi modo. In praesentia traditio sub quarto illo respectu consideranda est, eique competit definitio: *traditio est doctrina revelata, S. Scripturis non consignata, sed a Christo oretenus ecclesiae transmissa.*

II. Explicatur definitio. Traditio vocatur 1° *doctrina revelata,* hoc est, res ad fidem aut mores pertinens et ab ipso Deo hominibus manifestata, v. g. talem Librum sacrum esse divinitus inspiratum; ex quo colligitur, hujusmodi traditionibus eandem fidem deberi ac veritatibus, quae in verbo Dei scripto continentur. 2° Additur: *S. Scripturis non consignata;* quibus verbis ipsamet res, de qua agitur, adversus protestantes determinatur. Protestantes enim bene multi traditionem *inhaesivam* et *declarativam* profitentur, sed *distinctam* rejiciunt. Traditionem scilicet *inhaesivam* vocant, quae dogmata, in Libris sanctis perspicue expressa, continet; *declarativam*, quae dogmata eadem, sed modo magis perspicuo quam in Scriptura sunt, complectitur. Nos traditionem quoque *distinctam* tuemur, id est, doctrinam divinam, S. Scripturis non consignatam, quae *in se* et independenter a S. Litteris *pari pietatis affectu ac reverentia* suscipienda est atque dogmata illa, de quibus verbum Dei scriptum mentionem habet.

3° Diximus: „*sacris* Scripturis non consignata"; doctrinam enim, a Christo oretenus traditam, scriptione aliqua, *a S. Scripturis diversa,* puta sanctorum patrum operibus, conservari et propagari, nihil vetat. 4° Sequitur: „*a Christo oretenus* ecclesiae transmissa"; — *a Christo,* sive traditiones immediate „ipsius *Christi ore* ab apostolis acceptae", sive „ab apostolis, *Spiritu sancto dictante,* quasi per manus traditae" sunt. *Conc. Trid.* sess. IV. 5° Denique: „*ecclesiae* transmissa", hoc est, apostolis, ut Evangelii *praeconibus;* agitur enim de iis traditionibus, quas apostoli divinitus acceptas, tanquam res ad fidei morumve depositum pertinentes, universali ecclesiae reliquerunt.

III. Divisio traditionis tum generice tum sensu restricto acceptae. 1° Traditio generice sumpta dividitur *a)* in *distinctam* seu *constitutivam; declarativam* seu *hermeneuticam,* et *inhaesivam;* quorum terminorum significatio ex modo dictis apparet. *b)* Traditio est *scripta, oralis* et *practica,* prout translatio scriptis, viva voce, praxi fit. *c) Divina, mere apostolica, ecclesiastica,* prout res tradita a Deo est, aut ab apostolis, sua, non divina, praecepta tradentibus, aut ab apostolorum successoribus. *d) Dogmatica* et *disciplinaris.* Aliae divisiones sunt: *praeceptiva* et *consiliaria; perpetua* et *temporalis; universalis* et *particularis.*

2° Traditio, strictius accepta, in *divinam* et *divino-apostolicam* distribuitur; *divinam* vocamus, quae ipsius Christi ore tradita est; *divino-apostolica* dicitur, quam apostoli, S. Spiritu dictante, ut veritatis Christianae praecones tradiderunt. Hoc loco animadvertendum est, traditiones divinas seu divino-apostolicas ab aliquibus *apostolicas* appellari (cf. Can. *De loc. theol.* lib. III.); ab aliis vero illae traditiones apostolicae vocantur, quas apostoli non ut doctores et praecones *veritatis Christianae,* sed sua usi potestate *legislativa* constituerunt. Nobis disserendum est de traditione *divina,* quo vocabulo et traditiones divino-apostolicas complectimur.

IV. Decretum Tridentinum. Synodus Tridentina, perspiciens salutarem veritatem et morum disciplinam „contineri in libris scriptis, et sine scripto, traditionibus, quae ab ipsius Christi ore ab apostolis acceptae, aut ab ipsis apostolis, Spi-

ritu sancto dictante, quasi per manus traditae, ad nos usque pervenerunt; orthodoxorum patrum exempla secuta, omnes libros tam Veteris, quam Novi Testamenti, quum utriusque unus Deus sit auctor, necnon traditiones ipsas, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel ore tenus a Christo, vel a Spiritu sancto dictatas, et continua successione in Ecclesia Catholica conservatas, pari pietatis affectu, ac reverentia suscipit, et veneratur . . . Si quis autem . . . traditiones praedictas sciens, et prudens contempserit; anathema sit". Sess. IV.

V. Adversarii. Ea traditio, quae *distincta* aut saltem *independenter* a verbo scripto credi debeat, ab haereticis respui consuevit. Tessera erat: „quod non legimus, nefas credamus"; cf. de Pelagianis, S. Aug. *De nat. et gratia,* cap. XXXIX.; de Arianis, S. Athan. *De syn.* §. 13. etc.; de Eutych., conc. Chalc. *Act. I.* Luthero et Calvino nihil majori curae fuit, quam adversus auctoritatem Summi Pontificis asserere: *sola et sufficiens Scriptura;* principium, ex erroribus multis genitum atque plures etiam gignens errores. Ita solum verbum Dei scriptum *conderet articulos fidei.* Cf. Art. Smalcald. Recentiores protestantes (Palmer, Hase), hac in re antecessoribus generatim non sunt dispares; Biblia tanquam *scutum et gladium* a Luthero protestantibus data, pro certo affirmant. Cf. Hase, *Enchyr.* lib. I. cap. V. Contendendum est igitur, ut demonstretur, veritates nonnullas a doctrina, S. Litteris consignata, *distinctas* fide divina credendas esse.

Thesis: *S. Scriptura docet exsistentiam traditionum divinarum.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex textibus S. Scripturae. a)* S. Paulus ad Timotheum scribit: *Tu ergo, fili mi, confortare in gratia, quae est in Christo Jesu: et quae audisti a me per multos testes, haec commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt et alios docere.* II. Tim. II. 1, 2. Atqui verbis istis indicatur 1° doctrina, non scriptis, sed viva voce tradita; 2° viva voce servanda. Ergo. Prob. *min.* 1° ex verbis: „quae *audisti* a me *per* multos *testes;*" 2° ex verbis: „haec *commenda* fidelibus hominibus, qui idonei

erunt et *alios docere.*" Ergo hoc saltem ex textu prolato eruitur, doctrinam oretenus traditam in ecclesia valuisse *independenter* a verbo Dei scripto; quae quidem conclusio militat contra protestanticum illud: „*Sola Scriptura* fidei articulos tradit." Cf. I. Cor. XI. 2.; I. Tim. VI. 20.; II. Joan. 12.; III. Joan. 13.

b) II. Thess. II. 14. legimus: *tenete traditiones* (*τὰς παραδόσεις*), *quas didicistis, sive* (*εἴτε*) *per sermonem, sive* (*εἴτε*) *per epistolam nostram.* Haec autem probant, reapse fuisse veritates divinas, oretenus tantum traditas. Ergo. Prob. *min.* 1° Agitur de *veritatibus divinis,* ut patet tum ex contextu dogmatico epistolae tum ex analogia aliarum epistolarum, ubi apostolus monet „depositum" custodire, quod est fides. Cf. I. Tim. VI. 20. 2° Designantur veritates *oretenus* traditae his verbis: *sive per sermonem.* 3° Veritates autem illae traditae sunt oretenus *tantum;* nam verba *sive — sive, εἴτε — εἴτε*, disjunctive adhiberi, vi vocis et ex contextu videtur esse perspicuum. Quare S. Thomas in hunc locum: „Unde — inquit — patet quod multa in Ecclesia non scripta, sunt ab Apostolis docta et ideo servanda." Cf. III. quaest. XXV. art. 3. ad 4.

Analogias aliquas V. T. videsis Gen. XVIII. 19.; Deut. XXXII. 7.

Arg. II. *Ex indole S. Scripturarum.* Exsistere traditiones divinas seu doctrinas non scriptas, prudenter asseritur, si S. Scriptura haberi nequit credendorum codex completus. At S. Scriptura haberi nequit credendorum codex completus. Ergo. *Major* aperta est. Etenim si dogmata quaedam scriptis tradita non sunt, oportuit ecclesiam partem illam doctrinae Christianae alio modo accepisse. Prob. *min.*

a) Ex eo quod *principale* munus apostolorum in tradenda doctrina Christiana a Domino proponitur his verbis: *Euntes . . . praedicate.* Marc. XVI. 15. Scriptio praedicationi *accessit.*

b) Libri N. T. *occasionaliter* scripti sunt. Profecto singulorum Librorum historia et materies ostendunt, auctori sacro propositum non fuisse, credendorum summam ad usum omnium contexere, sed unam alteramve doctrinam explicare.

c) Apostoli generatim de scribenda doctrina Christiana parum cogitarunt. „Duas — inquit Canus — Petri epistolas

habemus, et credimus mutum annis septem Antiochiae sedisse, elinguem Romae annis viginti quinque? Num nihil aliud verbo docuit, quam quod epistolis duabus scriptum reliquit? Quid? Andreas, Thomas, Bartholomaeus, Philippus, nonne sine scriptura, solo intercurrente verbo, Ecclesias sibi destinatas et fundarunt in fide, et in religione continuerunt? Consentiamus igitur, quod negari non potest, fidei doctrinam non scripto totam, sed ex parte verbo ab Apostolis esse traditam." *De loc. theol.* lib. III. cap. III. in fine.

Arg. III. *Ex dogmate inspirationis S. Scripturarum.* Protestantes orthodoxi dogmata ex fonte *divino* haurienda esse profitentur. At dogma inspirationis S. Scripturarum ex fonte *verbi* Dei *scripti* non hauritur. Alius ergo fons divinus admittendus est, qui est *verbum* Dei *traditum.* *Major* constat; fides enim revelata ex fonte divino profluit. *Min.* patet; namque *nusquam* in Bibliis legimus, *tales* Libros eosque *solos* et *omnes* esse inspiratos; quod si in aliqua Scriptura legeremus, statim de inspiratione hujusmodi Scripturae, in qua ceterarum inspiratio proponeretur, quaestio rediret. *Conclusio* a fortiori valet, cum inspiratio commemorata non solum sit dogma, verum etiam juxta protestantium systema, dogmatum *omnium unicum* fundamentum.

Confirmatio. *a)* Dogma fundamentale protestantium est: *sola Scriptura.* Hoc autem dogma ne verbulo quidem in Scriptura proponitur, sed contrarium loco superiore expendimus. Ergo traditiones divinae a protestantibus immerito spernuntur. *b)* Rursum plerique protestantium nobiscum parvulos baptizandos esse credunt; hoc autem ex sola Scriptura sufficienter non probatur. Ergo protestantes argumento etiam ad hominem traditionum divinarum exsistentiam profiteri coguntur. *c)* Gratis asserueris, Deum revelantem membranis terminari. *d)* Verbum non scriptum, quod scripto chronologice et psychologice antecessit, cum scripto haud dubie permanere potuit.

Objectiones.

Obj. I. In Deuteronomio, IV. 2. praecipitur: *Non addetis ad verbum, quod vobis loquor.* Similiter S. Joannes: *Si quis*

apposuerit ad haec, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto. Apoc. XXII. 18. Ergo veritatibus scriptis traditas adjicere vetamur.

Resp. Dist. antec.: nihil addendum omnino alienum, *conc.;* nihil ad complendum, *nego.* Reipsa Deus doctrinam Deuteronomii in Evangelio complevit; ipse beatus Joannes in Evangelio suo nonnulla tradidit, quae in Apocalypsi non scripsit. Neque enim recte dixeris, Moysen aut Joannem ea mente scripsisse, ut *Christi* verbum, oretenus acceptum, excluderent. Sed in ipso textu sacro additamenta humana et generatim doctrinae omnino alienae seu contrariae prohibentur. Cf. S. Thom. III. quaest. LX. art. 8, ad 1.; *Expos.* in Gal. cap. I. lect. II. Atque ut totam rem paucis definiamus, *adulteratio* verbi scripti prohibetur.

Instabis. Christus dixit Pharisaeis: *irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.* Matth. XV. 6.; cf. Marc. VII. 8. Ergo puri verbi contrariae sunt traditiones.

Resp. Dist. antec.: Christus reprobat traditionem divinam, *nego;* traditionem humanam, *subdist.:* quae est in praejudicium mandatorum Dei, *conc.;* quae est bona nec non bene adhibita, *nego.* Responsio patet ex contextu, ubi agitur de laesione quadam parentum. Neque non manifesta est haec antithesis: „transgredimini mandatum *Dei* propter traditionem *vestram*“; v. 3. „Ex hoc habemus — ait S. Thomas — quod homo magis debeat sibi conscientiam facere de transgressione mandati, quam de transgressione ecclesiasticae constitutionis.“ *Comm. in Matth.* in l. c. Traditiones autem divinas mandata Christi Domini esse, liquet.

Obj. II. Scriptura sacra est monumentum doctrinae revelatae. Jam vero, positis extra Scripturam traditionibus, consequitur, monumentum istud incompletum esse. Ergo.

Resp. Dist. maj.: S. Scriptura est monumentum unum, *conc.*; unicum, *nego. Dist.* min.: positis traditionibus, Scriptura est monumentum incompletum in se, *nego;* respectu *totius* doctrinae Christianae, *subdist.:* simpliciter, *nego;* secundum quid, *conc.* Protestantes Scripturam monumentum fidei unicum simpliciterque completum esse solent asserere; neque illud

probant. Verum non omnia specialiter in Scripturis suppeditari, ostendimus; instruit tamen de iis etiam, quae scripta non sunt, siquidem verbum Domini orale et vivam ecclesiae vocem commonstrat. Est igitur, habita ratione sui finis, simpliciter completa.

Instabis. Si doctrina Christiana non nisi ex parte in S. Scripturis contineretur, jam, exstinctis sanctis apostolis, firmum *totius* doctrinae Christianae fundamentum non haberemus. Atqui hoc asserere perinde est ac Christi curam de ecclesia negare. Ergo tota doctrina Christiana in S. Scripturis continetur.

Resp. Dist. maj.: hoc sequeretur ex falso principio protestantico: „*Sola Scriptura*", *conc.;* in vero rerum statu, *nego.* Protestantes S. Scripturam vivae vocis doctrina posteriorem esse non diffitentur, atque traditionem apostolis superstitibus in ecclesia exstitisse nobiscum sentiunt; sed *vivum* ecclesiae magisterium abdicantes, gratis asserunt, unicam fidei regulam ab obitu apostolorum factam esse S. Scripturam. At in regula *unica* contineatur oportet doctrina revelata *tota; totam* autem in S. Scripturis non contineri, alias docuimus. Cf. quaest. IX. art. 1—3.

Urgebis. S. Scriptura idonea est, qua homo Dei ad perfectionem instruatur, quemadmodum apud Paulum legimus: *ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* II. Tim. III. 17. At quod perfectos facit, id saltem omnia ad salutem necessaria continet. Ergo traditiones divinae, etiamsi exsistant, fidei articuli non habentur.

Resp. Dist. maj.: hoc de S. Scripturae recto usu dicitur, *conc.;* de abusu, *nego.* Et *dist.* min.: id continet omnia ad salutem necessaria, quod perfectos facit *ex iis solis,* quae in se continet, *conc.;* ex iis etiam, quae *aliunde petenda* docet, *nego.* Scriptura docet, verum sacramentorum usum veramque doctrinam ab ecclesia Dei vivi expetenda. Itaque omnia continere, idcirco dicitur, quod multa continet, et de aliis indicat, ubi contineantur. Quod idem S. Augustinus docet. „Quamvis — inquit — hujus rei (valoris baptismi ab haereticis debito modo administrati) certe de Scripturis canonicis non proferatur

exemplum, earumdem tamen Scripturarum etiam in hac re a nobis tenetur veritas, cum hoc *facimus, quod universae jam placuit ecclesiae, quam ipsarum Scripturarum commendat auctoritas*, ut quoniam S. Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit obscuritate quaestionis, eandem ecclesiam de illa consulat, quam sine ulla ambiguitate S. Scriptura demonstrat." *Contra Cresconium,* lib. I. cap. XXXIII.

Dices. Providentia divina nullis utitur mediis superfluis. Atqui completo verbo scripto traditio superflua facta est. Ergo textus S. Pauli pro temporibus posterioribus nihil probant.

Resp. Nego min. Nam *a)* nihil indicat, ex *duobus* fontibus *partialibus* fidei, quos S. Paulus ostendit, *alterum* post completas per Joannis evangelium Scripturas evacuandum fuisse. *b)* Ex arg. II. hujus theseos et ex probatione sequentis intelligitur, *non omnia* scripta esse. *c)* Etiamsi scripta essent omnia, traditio non esset superflua; exorta enim lite de S. Scripturarum aut auctoritate aut sensu, valeret ad fidem *independenter* a Scripturis praedicandam quam plurimum.

ARTICULUS II.

Utrum exsistentia traditionum divinarum veterum testimoniis comprobetur.

I. Status quaestionis. 1° Intendere animum oportet ad illud, quod articulo primo de voce *traditionis* diximus. Haec enim iterum usurpatur ad significandas ipsas *veritates traditas* seu, ut auctores aliqui loquuntur, ad significandam traditionem *materialem,* quae est tradita materies. 2° Quapropter e testimoniis, in hoc articulo secundo proferendis, nondum eruimus, quid *de actu transmittendi* doceant et *quonam modo* doctrina divina non scripta ad nos usque pervenerit, sed inquirimus, *utrum* veteres cum catholicis hodiernis concordent in admittenda exsistentia veritatum fidei, quas S. Scriptura non contineat. 3° Nec erit abs re monere, veteres, sicuti in ceteris disputationibus sic in hac quaestione de traditione divina, non citari nisi ut testes *historicos.*

II. Sententia adversariorum. Protestantes non pauci viderunt, traditionis usum in antiquis negare idem esse atque hallucinari; sed *modum*, quo veteres ea usi sunt, perverse exponunt. Asseverant scilicet, ex usu traditionis perantiquo non ostendi nisi traditionis apostolicae cum Scriptura consensum, „ita ut eadem sit doctrina, quam Scriptura tradit, et quam primitiva Ecclesia ex Apostolorum traditione acceperat." Chemnitz, *Examen conc. Trid.* p. I. Argumenta vero, quae ex veterum sententiis desumuntur, labefactari arbitrantur, quod veteres adversus Gnosticos traditionem in hunc tantum finem adhibuerint, ut doctrinam scriptam tuerentur, non ut doctrinam non scriptam defenderent. Quisquis igitur traditiones divinas adversus protestantes ex eo propugnat, quod illae magnam penes primos fideles auctoritatem haberent, id potissimum consideret, a veteribus traditiones divinas *independenter a verbo scripto* creditas esse.

Thesis: *Exsistentia traditionum divinarum veterum testimoniis comprobatur.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex patribus apostolicis. a) S. Ignatius Antiochenus.* Legimus apud Eusebium: „monebat (Ignatius) inprimis ut sibi a pravis haereticorum opinionibus caverent, quae tunc primum emergere cum coepissent, copiosius pullulabant. Hortatusque est ut apostolorum traditionibus tenaciter inhaererent: quas quidem ad certiorem posteritatis notitiam testimonio suo confirmatas scriptis mandare necessarium duxit." E. H. lib. III. cap. XXXVI. Atqui his verbis exsistentia traditionum divinarum palam demonstrari videtur. Ergo. Prob. *min.* 1° Agitur de doctrina *divina,* quippe cui „tenaciter" inhaerendum esse Ignatius docuerit, ut fideles „sibi *a pravis haereticorum opinionibus* caverent"; 2° ea doctrina in S. Scriptura non continebatur, cum Ignatius „traditiones" illas *scriptis mandare* necessarium duxerit „ad *certiorem* posteritatis *notitiam*"; 3° agitur non de re privata sed publica, quoniam beatus martyr „ecclesias" (Eus. ibidem) in illa confirmasse legitur.

b) S. Polycarpus ait: „relinquentes vanitatem multorum et falsas doctrinas ad traditam nobis ab initio doctrinam revertamur.“ *Ad Philipp.* cap. VII. Et cap. III. de S. Paulo loquitur, „qui cum esset apud vos, *coram* hominibus tunc viventibus perfecte ac firmiter verbum veritatis *docuit,* qui et *absens* vobis *scripsit* epistolas, in quas si intueamini, aedificari poteritis in fide, quae vobis est data; *quae est mater omnium nostrum.*“ Atqui ista verba mentem Pauli referre videntur, qui II. ad Thess. II. 14. scripsit: *tenete traditiones, quas didicistis sive per sermonem, sive per epistolam nostram.* Ergo.

c) In epistola ad Diognetum: „apostolorum factus discipulus fio doctor gentium: quae mihi tradita sunt, digne subministro iis, qui discipuli fiunt veritatis . . . et evangeliorum fides stabilitur, et apostolorum traditio custoditur.“ Cap. XI. — *Papias* et *Hegesippus* maxima diligentia, etsi infirmiori quandoque judicio doctrinam apostolorum, *oretenus traditam,* collegerunt. Eus. E. H. lib. III. cap. XXXIX.; lib. IV. cap. VIII.

Huic argumento lucem afferunt subsequentium testimonia, qui rem expressius tractarunt.

Arg. II. *Ex S. Irenaeo.* Sanctus ille planum facit, doctrinam traditam admittendam esse etiam *independenter* a S. Scriptura. Nam *a)* haereticos reprehendit his verbis: „Evenit itaque *neque* Scripturis jam *neque* traditioni consentire eos.“ *Adv. haer.* lib. III. cap. II. *b)* Subjungit, quoscunque confundi haereticos per eam, „quam (vel sola Romana ecclesia) habet ab apostolis traditionem, et annuntiatam hominibus fidem, per successiones episcoporum pervenientem usque ad nos“; cap. III. *c)* Tota doctrina tradita est ecclesiae: „non oportet adhuc quaerere apud alios veritatem, quam facile est ab ecclesia sumere, cum apostoli quasi in depositorium dives, plenissime in ea contulerint omnia, quae sunt veritatis, uti omnis quicunque velit, sumat ex ea potum vitae“. *d)* Hinc „oportet . . . apprehendere veritatis traditionem . . . Quid autem si neque apostoli quidem Scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt iis, quibus com-

mittebant ecclesias? Cui ordinationi assentiunt multae gentes Barbarorum, eorum qui in Christum credunt, *sine charactere vel atramento* scriptam habentes per Spiritum in cordibus suis salutem, et veterum *traditionem* diligenter custodientes." Cap. IV.

Arg. III. *Clemens* Alexandrinus ait magistros suos „veram quidem beatae doctrinae" servasse „traditionem, statim a Petro, et Jacobo, et Joanne et Paulo", atque deposuisse in posteris „illa a majoribus data et Apostolica semina". *Strom.* lib. I. cap. I.; cf. lib. VII. cap. VI. *Origenes:* „Ecclesia ab Apostolis traditionem suscepit, etiam parvulis Baptismum dare". *In Ep. ad Rom.* lib. V. 9. *Tertullianus* sibi protestantium objectionem proponit: „Ergo quaeramus, an et traditio, *nisi scripta,* non debeat recipi?" Deinceps nonnulla enumerat, et inter illa „oblationes pro defunctis", quae res haud dubie ad doctrinam pertinet. Denique catholice concludit: „Harum et aliarum ejusmodi disciplinarum si legem expostulas Scripturarum, nullam invenies: *traditio tibi praetenditur auctrix,* consuetudo confirmatrix, fides observatrix." *De corona,* cap. III., IV. Alibi principium traditionis apertissimis his verbis tuetur: „constat proinde omnem doctrinam, quae cum illis ecclesiis apostolicis matricibus et originalibus fidei conspiret, veritati deputandam; sine dubio tenentem quod ecclesiae ab apostolis, apostoli a Christo, Christus a Deo accepit; reliquam vero omnem doctrinam de mendacio praejudicandam, quae sapiat contra veritatem ecclesiarum et apostolorum et Christi et Dei." *De praescr.* cap. XXI. — *S. Basilius:* „Ex asservatis in ecclesia *dogmatibus* et *praedicationibus, alia* quidem habemus e doctrina scripto prodita, *alia* vero nobis in mysterio tradita recepimus ex traditione apostolorum, quorum *utraque vim eandem* habent ad pietatem." *De Spiritu sancto,* cap. XXVII. Posthac „apostolicum esse etiam non scriptis traditionibus inhaerere", probat ex verbis beati Pauli, II. Thess. II. 14. L. c. cap. XXIX. — *S. Epiphanius: „alia* scripto, traditione *alia* sanctissimi apostoli reliquerunt". *Haer.* LXI. — *S. Chrysostomus* illud Pauli: *sive per sermonem sive per epistolam* exponens: „Hinc est perspicuum, quod non omnia tradiderunt (apostoli) per episto-

lam, sed multa etiam sine scriptis: et ea quoque sunt fide digna." *In II. Thess.* Hom. IV. — *S. Augustinus* tum alibi multoties (De bapt. contra Donat. lib. IV. c. XXIV.; *Ep.* 118. etc.) traditiones docet, tum illâ, quam nemo ignorat, sententia: „Evangelio non crederem, nisi me commoveret ecclesiae auctoritas." *Contra epist. fund.* cap. V. Cf. Orig. *In Luc.* Hom. I.

Arg. IV. *Ex factis. a)* Patres haereticos de traditione rejecta castigant, ut Irenaeus, *Adv. haer.* lib. III. cap. II.; August. *Contra Maxim.*, lib. I. c. XXVII., *De nat. et gratia*, c. XXXIX.; Conc. Chalc., *act.* I. *b)* Patres et concilia oecumenica, Nicaenum, Ephesinum, Chalcedonense, traditionem tanquam argumentum *ex se* invictum haereticis objecerunt. *c)* Indicari possunt doctrinae traditionesque divinae, quas ecclesia, quamvis non scriptas, admisit, uti canon S. Scripturarum, valor baptismi certis conditionibus ab haereticis collati, diei Dominicae in locum sabbati restitutio, baptismus parvulorum, quem urgens baptismum S. Augustinus hanc firmam statuit regulam: „Quod universa tenet ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi authoritate apostolica traditum rectissime creditur." *De bapt. contra Donat.* lib. IV. cap. XXIV. *d)* Protestantes nonnulli, Pearson, Grotius, plura membra universitatis Oxoniensis, traditionum divinarum exsistentiam catholicis largiri maluerunt, quam committere, ut veritas revelata in illo principio: *Sola et sufficiens Scriptura* includeretur.

Objectiones.

Obj. I. S. Patres passim docent, ex una Scriptura doctrinam Christi hauriendam esse. Ergo. Prob. *antec.* ex Origene, *In Levit.* Hom. V.; Basil. *De fide,* cap. I.; August. *De doctrina Christiana,* lib. II. cap. IX. etc. Quare S. Chrysostomus: „Qui enim Scriptura non utitur, sed aliunde adscendit, id est, qui sibi aliam et non statutam viam aperit, hic fur est." *In Joan.* Hom. LIX.

Resp. Dist. antec.: patres docent, Christi doctrinam hauriendam esse ex sola Scriptura, exclusis aliis fontibus *humanis, conc.;* exclusis traditionibus *divinis, subdist.:* interdum hypothetice, *transeat;* absolute, *nego.* Patres traditionibus non re-

fragari, constat. Scilicet *a)* communi patrum consensu traditiones divinas admitti, vidimus. *b)* Omnes quotquot sententiae huic patrum doctrinae videntur obsistere, *unam* Scripturam tuentur *aut* contra scripturas spurias, *aut* contra falsas haereticorum traditiones, *aut* interdum hypothetice, hoc est, propter perversam aliquam adversariorum dispositionem abusumve traditionum, quemadmodum et Tertullianus ob contrarium obloquentium abusum dixit: „non ad Scripturas provocandum est.“ *De Praescr.* cap. XIX. *c)* S. Augustinus suam ipsius aliorumque patrum mentem optime declaravit, cum in controversia de baptismo haereticorum diceret: „Quamvis hujus rei certe de Scripturis canonicis non proferatur exemplum, earumdem tamen Scripturarum etiam in hac re a nobis tenetur veritas, cum hoc facimus, quod universae jam *placuit ecclesiae, quam ipsarum Scripturarum commendat auctoritas.*“ *Contra Cresc.* lib. I. cap. XXXIII.

Instabis. Veteres traditionem eo duntaxat allegasse videntur, ut pateret Scripturae cum traditione consensio. Hoc autem traditionis inhaesivae limites non excedit. Ergo non videt nemo, traditionem distinctam ac independentem testimoniis illis parum corroborari.

Resp. Dist. maj.: illius consensionis manifestatio propositum veterum fuit saepe, *conc.;* semper, *nego.* Et sane consideranti cuique testimonia, in argumentis prolata, tria patescunt. *a)* Patres affirmant, doctrinam Christianam admittendam esse, etiam *independenter* a S. Scriptura; „si neque apostoli quidem — ait S. Irenaeus — Scripturas reliquissent nobis; nonne oportebat ordinem sequi traditionis?“ Quod est idem atque fundamentale principium traditionis profiteri. *b)* Verbum scriptum et verbum non scriptum tanquam fontes *distinctos* veritatis revelatae ostendunt, v. g. S. Irenaeus declarans, haereticos „*neque* Scripturis jam *neque* traditioni consentire“. *c)* Fontes commemorati sunt fontes *distinctarum* etiam veritatum; quae res manifesta est, tam ex interpretatione II. Thess. II. 14.: *sive per sermonem sive per epistolam* (Basil., Chrysost.), quam ex veritatibus distinctis, quas a veteribus creditas esse, monstravimus.

Urgebis. Aliud est disciplina apostolica aliud doctrina divina. At patrum de traditione testimonia sic intelligi possunt, ut ea non nisi ad res disciplinares porrigantur. Ergo.

Resp. Dist. min.: sic intelligi possunt patrum testimonia quaedam et partialiter, *conc.;* omnia et tota, *nego.* Tam veterum *principia* de traditione, quam *traditiones,* ab ipsis admissas, ad res fidei et morum atque doctrinam Christi porrigi, ex argumentis apparet.

Obj. II. Patres, nominatim Irenaeus *Adv. haer.* lib. III. 2. traditionem occultam Gnosticorum reprobant. Porro catholica doctrina de traditione occultam illam traditionem instaurat.

Resp. Dist. maj.: patres reprobant traditionem occultam, hoc est, *spiritum privatum* in traditione, *conc.;* verbum non scriptum, *nego.* Et *nego* minorem. Occulta Gnosticorum traditio erat ea, quae electis *privatis,* non ecclesiae, transmitteretur. Qua de re S. Irenaeus: „hanc — inquit — sapientiam unusquisque eorum esse dicit, quam *a semetipso* adinvenit fictionem.“ *Adv. haer.* lib. III. cap. II. Cui quidem mystagogiae beatus antistes *ecclesiae* traditionem objicit (cf. art. sequentem). Talis est doctrina S. Thomae. „Apostoli — inquit — familiari instinctu Spiritus sancti, quaedam Ecclesiis tradiderunt servanda, quae non reliquerunt in scriptis, sed in observatione Ecclesiae per successionem fidelium: unde ipse Apostolus dicit II. Thess. II. 14.: *State, et tenete traditiones quas didicistis, sive per sermonem,* scilicet ore prolatum, *sive per epistolam,* scilicet scripto transmissam.“ III. quaest. XXV. art. 3. ad 4. Alibi sanctus doctor pro vocabulo *oretenus* voce *occulte* utitur. Cf. III. quaest. LXXII. art. 4. ad 1.

Instabis. Si demus, doctrinas a veteribus admissas esse, quas illi a patribus per manum acceperint, non idcirco censentur *jus* traditionum universim affirmasse; sed *factum* duntaxat hujus aut illius doctrinae traditae professi sunt. At non est quaestio de facto quodam, sed de jure. Ergo.

Resp. Dist. maj.: veteres non affirmant *jus* traditionum in plurimis locis, *nego;* in nonnullis, *subd.:* non explicite, *conc.;* non implicite, *nego.* Textus plerique, in argumentatione prolati, expressis verbis jus traditionum universim tuentur; alii

hanc aut illam traditionem a veteribus creditam explicite ostendunt. Sed enim ex iisdem textibus intelligimus, patres illas traditiones credidisse, non quod essent *illae,* sed quod essent *traditae.* Hoc autem idem esse videtur atque traditionis *jus* implicite asserere.

ARTICULUS III.

Utrum traditiones divinae infallibiliter ad nos usque pervenire potuerint.

I. Status quaestionis. Traditio activa. Traditio considerari potest ut *objectiva,* hoc est, in materia tradita, et ut *activa,* hoc est, in principio et causa agente traditionis. Exsistere veritates divinas oretenus traditas, probavimus; ipsa igitur *causa principiumque agens* traditionis contemplandum est.

Causa porro traditionis sive traditio active sumpta spectari debet tam in *origine* quam in *conservatione* veritatum traditarum. Origo divina traditionum illarum, quarum exsistentiam duobus articulis probavimus, cuique aperta esse videtur, propterea quod argumenta monstrarunt traditiones *divinas,* hoc est, doctrinas divinae originis. Restat ut causam inquiramus, qua doctrinae divinae, ab apostolis viva voce traditae, custodiantur et infallibiliter ad nostram usque aetatem permeare potuerint.

II. Sententia catholica de causa, traditiones divinas conservante. In conservandis traditionibus divinis quatuor conspiciuntur: 1° agens principalis; 2° agens instrumentalis; 3° monumenta publica, in quibus ecclesia doctrinam transmissam deponit; 4° testes doctrinae traditae.

1° *Agens principalis* est S. Spiritus, qui cum ecclesia manet *in aeternum* (Joan. XIV. 16.) et cujus assistentia ecclesia fidei depositum omni procul errore custodit atque tuetur.

2° *Agens instrumentalis* est ecclesiae sive solemne sive ordinarium et universale magisterium, quod penes pastores est. Illi nempe doctrinas, primitus a Deo per apostolos ac-

ceptas, S. Spiritu assistente, alii aliis velut per manus *usque ad consummationem saeculi* (Matth. XXVIII. 20.) transmittunt eorumque perpetua ab apostolis successio est organum conservationis traditionum.

3° *Monumenta publica,* in quibus ecclesia, tanquam in *mediis transmissivis,* doctrinas primitus oretenus traditas deponit, sunt decreta Romanorum Pontificum et conciliorum oecumenicorum, symbola fidei, liturgia sacra, etc. Alia quaedam de mediis *transmissivis* ad quaestionem XXII. rejicimus.

4° *Testes* doctrinae traditae sunt scripta sanctorum patrum, scriptorum ecclesiasticorum, theologorum; inscriptiones, picturae.

III. Conservatio et continuatio traditionum divinarum cum doctrina catholica de infallibili ecclesiae magisterio cohaeret. Quippe transmissio veritatum, oretenus acceptarum, fieri potest aut per *media mere historica* aut *per media divina.* Catholici media historica non negligunt, quin etiam ex iis solis doctrinarum suarum antiquitatem veritatemque ostendunt in controversiis, quae cum adversariis magisterii infallibilis habentur. Sed ad *infallibilem* transmissionem media divina data esse, profitentur; quae quidem divina media in infallibili magisterio nituntur. Hoc nimirum magisterium et doctrinas scriptas et non scriptas ut *unum totale* fidei depositum custodit. Quisquis autem traditionum custodiam et conservationem ab infallibili ecclesiae magisterio abjungit, traditionum *infallibilem* certitudinem *quoad homines* tollit. Traditio, quae in infallibilitate ecclesiae nititur, *dogmatica* vocatur; traditio per testes mere humanos *historica.*

IV. Errores. Tres errores doctrinae explicatae adversantur. 1° Generatim a protestantibus extra Scripturas ea tantum doctrinae Christianae transmissio conceditur, quam *historicam* vocamus, rejecta *divina.* De aliis eorum erroribus, quantum ad ipsas doctrinas transmissas, cf. art. 1. et 2. 2° Non pauci nullam vim transmissivam nisi *conscientiam Christianam* profitentur; eamque intelligunt vagam quandam speciem, quam v. g. Lutherus Lutheranismo impressit, ita sane, ut istiusmodi conscientia vaga in doctrinis determinatis transmittendis nihil

possit, quod fidem postulet. 3° Gnosticorum conceptus de transmissione traditionum a catholicis in eo discrepat, quod Gnostici traditionem *occultam paucisque electis commissam* profitebantur, catholici *publico* certoque *ecclesiae* magisterio eam concreditam esse docent.

Thesis: *Traditiones divinae infallibiliter ad nos usque pervenire potuerunt.*

Argumenta.

Arg. I. Ecclesia est infallibilis custos veritatum divinarum. Jam exsistunt traditiones divinae, quae haud secus ac res in Scripturis enuntiatae, ad divinas veritates pertinent. Traditiones igitur divinae, custode ecclesia, infallibiliter ad nos usque pervenire potuerunt. *Major* alibi probata est. Cf. quaest. VIII. et IX. *Minor* ex articulis primo et secundo hujusce quaestionis manifesta est. Conclusio sua sponte sequitur; etenim, cum custos infallibilis sit, res custodiendae infallibiliter conserventur necesse est.

Arg. II. *Ex patribus. a)* Patres docent, veram Christi doctrinam certo cognosci ex non interrupta pastorum ab apostolis successione. Cf. quaest. V. art. 5. et quaest. VIII. art. 5.

b) Patres docent, ecclesiam esse universalem tutissimamque fidei regulam. Manifestum autem est, traditiones divinas partem esse fidei. Ergo. Huc pertinent veterum testimonia, prolata quaest. IX. art. 2.

c) Idipsum *S. Ignatius* Ephesios docet his verbis: „Jesus Christus, inseparabilis nostra vita, sententia Patris est, ut et episcopi, per tractus terrae constituti, in sententia Jesu Christi sunt. *Unde* decet vos in episcopi sententiam concurrere.“ Cap. III., IV. — *S. Polycarpus* id stabilivit, cum Philippenses aedificari cuperet in fide *data* (δοθεῖσαν), „quae est mater omnium nostrum.“ Cap. III. — *Auctor epistolae ad Diognetum* eos laudat, „quibus *jura fidei* non perfringuntur neque *limites patrum* transiliuntur“. Cap. XI. — *S. Irenaeus* haereticos perstringit, qui dicunt, se etiam apostolis sapientiores, nec non ob suas privatas traditiones, negligunt „traditionem, quae est ab apostolis, quae *per successiones presbyterorum in ecclesiis custoditur.*“

Adv. haer. lib. III. cap. II. Mox subjungit: „non oportet adhuc quaerere apud alios veritatem, quam facile est *ab ecclesia* sumere, cum apostoli quasi in depositorium dives, *plenissime in ea contulerint omnia,* quae sint veritatis.“ Cap. IV. — *Tertullianus* postquam statuit, *ante* Scripturas videndum esse „cujus sint Scripturae, a quo, et per quos, et quando, et quibus sit tradita disciplina, qua fiunt Christiani“, hanc regulam proponit: „*Ubi* enim apparuerit esse veritatem disciplinae, et fidei Christianae, *illic* erit *veritas* Scripturarum, et expositionum, et *omnium traditionum Christianarum.*“ *Praescr.* cap. XIX. Rursus cap. XXXIX. veritatem adjudicat incedentibus in ea regula, „quam *ecclesia ab Apostolis*, Apostoli a Christo, Christus a Deo tradidit.“ — Similiter Origenes: „Cum multi sint, qui se putant sentire quae Christi sunt, et nonnulli eorum diversa a prioribus sentiant, servetur *ecclesiastica* praedicatio per successionis ordinem ab Apostolis tradita, et usque ad praesens *in ecclesia* permanens: illa sola credenda est veritas, quae in nullo ab *ecclesiastica* et apostolica discordat traditione.“ *De princ.* Praef. n. 2. Patres posteriores citare, inspectis articulis primo et secundo, supervacaneum videtur.

d) Christus denique Scripturam interpretandam fideique controversias dirimendas ecclesiae tradidit. Cf. quaest. IX. art. 3.; quaest. XV. art. 7. Ergo non est difficile intellectu, traditionum quoque divinarum conservatricem habitam esse a veteribus ecclesiam.

Arg. III. *Confirmatio ex certitudine historica.* Doctrinae et facta primitus non scripta omnimoda certitudine ab antiquioribus ad posteros transmitti possunt, *a)* si testes immediati et intermedii sunt fide digni, *b)* si sunt multi, *c)* si jam a remotioribus relatio scribi coepit. At tres illae conditiones traditionis historicae cum dogmatica traditione conspirant. Ergo. Prob. *min. a)* Testes immediati sunt patres apostolici, testes intermedii presbyteri, antistites, doctores, quos inter jam ab initio floruerunt Irenaeus, Tertullianus, Origenes, Clemens Alexandrinus. Illi autem, et post illos episcopi, doctores usque ad nos, traditas veritates et ab antecessoribus scire potuerunt et posteris transmittere voluerunt; quae res ex intima eccle-

siarum *communicatione* per itinera, epistolas, synodos, magis etiam patescit. *b)* Idem valde liquet, comperto, nunquam non fuisse *plurimas* ecclesias easque veritatis traditae *tenacissimas*. Cf. S. Ignat. Antioch. *Trall.* VI., VII.; *Smyrn.* IV.; *Ephes.* VII.; S. Polycarp. *Ad Philipp.* VII.; Orig. *Comm.* in Matth., Luc., Joan.; Tert. *Praescr.;* S. Iren. *Adv. haer.* etc. *c)* Ab ecclesiae prima aetate traditiones scriptis consignari aliisque documentis conservari coeperunt; exempla sunt 1° opera patrum apostolicorum; 2° inscriptiones et picturae catacumbarum; 3° praxis ecclesiae et antiquissimae liturgiae; 4° nominatim S. Ign. Ant., qui apostolicas traditiones „ad certiorem posteritatis notitiam testimonio suo confirmatas scriptis mandare necessarium duxit.“ Eus. E. H. lib. III. cap. XXXVI.

Objectiones.

Obj. I. Traditiones seu doctrinae, S. Scripturis non proditae, per scriptores ecclesiasticos, monumenta similiaque media ad posteros transmittuntur. At isti testes intermedii falli possunt. Ergo.

Resp. Dist. maj.: et haec sunt media materialia traditionis, *conc.;* media formalia, *subdist.:* in quantum exprimunt sensum ecclesiae, *conc.;* separatim sumpta, *nego.* Et sic *distincta* minori, *nego* conclusionem. Si de traditione mere *historica* ageretur, vis *probativa* traditionis in auctoritate qualicunque humana scriptorum et monumentorum resideret; nos autem traditionem propugnamus *dogmaticam,* quae in successione magisterii authentici cum infallibilitatis charismate nititur; atque monumenta quaelibet seu media *transmissiva* vim suam *probativam* dogmaticam ab expressione sensus istius infallibilis magisterii tenent.

Instabis. Patres ante concilium Nicaenum traditionem historicam cognoscunt, ignorant dogmaticam. Ergo. Prob. *antec.* Patres haereticos ex eo confundunt, quod isti edere nequeunt originem ecclesiarum suarum, nec evolvere ordinem episcoporum suorum, per successiones ab apostolis vel apostolicis viris decurrentem. Cf. Tert. *Praescr.* cap. XXXII. At argumentatio, ex episcoporum ordine sumpta, est mere *historica.*

Resp. Concessa majoris prima parte et altera *negata* probationem antecedentis *dist.:* patres isto modo haereticos confundunt, supposita assistentia S. Spiritus, *conc.;* ea exclusa, *nego.* Circa usum traditionis *historicae* ante Nicaenam synodum tria advertenda sunt. *a)* Patres illius aetatis assistentiam Spiritus veritatis, ecclesiae promissam, hoc est, ipsissimum fundamentum traditionis *dogmaticae,* expressis verbis docuerunt. Ita Irenaeus ostendit in episcopis „cum episcopatus successione *charisma veritatis* certum secundum placitum Patris", *Adv. haer.* lib. IV. cap. XXVI.; Tertullianus haereticorum insipientiam perstringit, quasi „neglexerit officium *Dei villicus,* Christi vicarius (id est, S. Spiritus), sinens ecclesias aliter interim intelligere, aliter credere, quod ipse per Apostolos praedicabat." *Praescr.* cap. XXVIII. Cf. supra, quaest. VIII. art. 3—5. *b)* Ex altera parte etiam ab iis patribus, qui post Nicaena tempora scripserunt, cum charismate infallibilitatis episcopatus successio vindicatur. Quamobrem S. Augustinus: „tenet me in ecclesia ab ipsa Sede Petri usque ad praesentem episcopatum successio sacerdotum." *Contra epist. fundam.* n. 5. Cf. plura quaest. V. art. 5.; et VII. 5. *c)* Cum traditio dogmatica successioque magisterii sub assistentia Spiritus veritatis a multis haereticis despiceretur, patres *contra tales* adversarios argumentum traditionis saltem *historicae* urgebant, praesertim primis ecclesiae saeculis, cum vel inviti apostolicam ecclesiarum originem propemodum coram cernerent.

Obj. II. Fieri non potest, ut traditiones plurimae viva voce conserventur. Atqui ecclesia Romana non unam alteramve doctrinam traditam credit, sed traditiones plurimas. Ita fit, ut traditiones integrae ad nos usque pervenire nequeant.

Resp. Dist. maj.: id fieri non potest, solum inspecta infirmitate humana, *transeat;* assistente Spiritu sancto, *nego.* Et *transeat* minor. Utrum plurimae veritates ab initio viva voce transmissae sint, an paucae, hic nihil ad rem. Sed enim Christus, qui Spiritus sancti assistentiam ecclesiae nunquam defuturam spopondit, non minus multas veritates, quam pauciores conservare potest. Quod autem plurimas traditiones esse dicunt, tria explicationis gratia adversa sunto. *a)* Aliud

sunt traditiones divinae, de quibus a nobis agitur, aliud leges ecclesiasticae, quas, ob gubernandum orbem catholicorum, pro diversis officiis et statibus *conjunctim*, non pro omnibus et *singulis* fidelibus, oportet esse non paucas. *b)* Neque omnes leges ecclesiasticae apostolorum ore sunt proditae, sed utitur etiam ecclesia per decursum temporum potestate legislativa sibi divinitus concessa. *c)* Apostoli veritatem quidem revelatam totam praedicarunt, sed multae *explicationes* et *applicationes* temporibus procedentibus ab ecclesia S. Spiritu assistente factae sunt, quas sane, cum Spiritus sanctus illius explicationis sit *principium efficiens*, quolibet dubio seposito credere debemus. Cf. quaest. IX. art. 4.

Instabis. Locus theologicus traditionis non est idem atque loci auctoritatis ecclesiae catholicae, conciliorum oecumenicorum et Romanorum Pontificum. At si traditiones ecclesiae magisterio infallibiliter ad nos perveniant, locus traditionis resolvitur in auctoritatem ecclesiae. Ergo. Probatur *minor.* Argumentum ex traditione propositum aut per se rem probat aut ex auctoritate ecclesiae talem doctrinam traditam conservantis. Si primum, certitudo traditionum in ecclesiae magisterio non collocatur; si alterum traditio, cum per se argumentorum fons non sit, locis theologicis falso adnumeratur.

Resp. Dist. min.: locus traditionis resolvitur in auctoritatem ecclesiae tanquam in locum identicum, *nego;* tanquam in proximam regulam fidei, *conc.* Proinde probatio objectionis in majore corruit; quippe tertium relinquitur, videlicet: traditionis argumentum probare quidem *per se,* non tamen quasi proximam regulam fidei, sed ut locum proprium. Quae responsio ex ipso conceptu traditionis *dogmaticae* — de *historica* enim istic non habetur quaestio — videtur esse obvia. Traditio nempe, cum sit *verbum Dei non scriptum,* aeque et S. Scriptura est fons revelatae veritatis, remota regula fidei. *Per se* igitur argumenta certa theologo praebet; sed quoniam dubia oriri possunt, utrum traditiones sint authenticae, aut quis sit verus illarum sensus, auctoritate ecclesiae opus est, per quam, uti per regulam *proximam quantum ad nos,* liqueat traditionum transmissio integra verusque sensus.

ARTICULUS IV.

De regulis discernendi traditiones.

I. Regula suprema est sensus ecclesiae. 1° Cum ecclesia *quantum ad nos* sit *proxima fidei regula* eademque *custos* et *interpres* totius fidei, sequitur ut traditionum quoque auctoritas et sensus juxta proximam illam regulam, quae est ecclesia catholica, discernenda sint. Similes enim sunt rationes, quibus Scripturae et traditionum explicationem ad ecclesiam pertinere demonstratur.

2° Jansenistae et adversarii definitionis Vaticanae de infallibilitate Pontificia supremam hanc regulam discernendi traditiones neglexerunt, quae ab Augustino vocatur *„catholicus sensus“*, De verbis Apost., serm. XIV. cap. XX.; a Vinc. Lirin. *„ecclesiasticae intelligentiae auctoritas“*, Common. c. II. Verum posito infallibili ecclesiae magisterio, nihil prius aut antiquius ducere debemus, quam ut fundamentalis regula traditionis dogmaticae teneatur; quod quo jure fiat, Leo XIII. docet his verbis: „Ipsi (ecclesiae) uni tamquam in deposito esse (Deus) jussit *res omnes* afflatu suo hominibus enuntiatas; eam denique unam statuit interpretem, vindicem, magistram veritatis et sapientissimam et certissimam, cujus praecepta aeque singuli aeque civitates debeant audire et sequi.“ Encycl. *Officio sanctissimo,* 22. Dec. 1887 cf. *Sapientiae christianae,* 11. Jan. 1890.

3° Sensus ecclesiae non primis duntaxat saeculis tantam auctoritatem habuit, verum et hodierna ecclesia eam habet et habebit eam ecclesia *usque ad consummationem saeculi;* S. Spiritus ecclesiam vivificat *in aeternum;* neque unquam non erit cum ea divinus ille Auctor, de quo apostolus: *Jesus Christus heri, et hodie, ipse et in saecula.* Hebr. XIII. 8. Hac de causa S. Augustinus praeclare dixit: „Non accipio quod de baptizandis haereticis beatus Cyprianus sensit, quia hoc ecclesia non accipit, pro qua beatus Cyprianus sanguinem fudit.“ *Contra Crescon.* lib. II. cap. XXXII.

4° Sensus ecclesiae non unice consistit in consensu omnium

fidelium. Re quidem vera, ubi cunctorum fidelium, inclusa docenti ecclesia, de dogmate tradito consensus, ibi tutissimum signum traditionis; sed regula fidei non collocatur praecise in consensu *omnium fidelium;* nititur in sensu ecclesiae, quem illi exprimunt, quorum munus est docere cum auctoritate.

II. Quatuor regulae Cani, quibus theologo constare possit, hoc aut illud dogma ab apostolis, docente Christo aut S. Spiritu dictante, esse traditum, in suprema regula commemorata nituntur. Istae vero regulae sunt:

1° Quod universa tenet ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur. Cf. S. Aug. *Contra Donatist.* lib. IV. cap. XXXIV.

2° Si quod fidei dogma patres ab initio secundum suorum temporum successionem concordissime tenuerunt, hujusque contrarium ut haereticum refutarunt, quod tamen e sacris litteris non habetur, id nimirum per apostolicam traditionem habet ecclesia. Exempla sunt, perpetua B. Mariae virginitas, certus evangeliorum numerus.

3° Si quicquam est nunc in ecclesia communi fidelium consensione probatum, quod tamen humana potestas efficere non potuit, id ex apostolorum traditione necessario derivatum est.

4° Si viri ecclesiastici aliquod dogma, vel unam quamlibet consuetudinem uno ore testentur nos ab apostolis accepisse, sine dubio certum argumentum est, ut ita esse credamus. *De loc. theol.* lib. III. cap. IV. Cf. S. Iren. *Adv. haer.* lib. III. cap. III., IV.; Tert. *De praescr.* cap. XXI.; etc.

III. De regula Lirinensi: „quod ubique, quod semper, quod ab omnibus.“ 1° Vincentius Lirinensis, *Common.* cap. II. exquirens, quonam modo possimus „certa quadam et quasi generali ac regulari via catholicae fidei veritatem ab haereticae pravitatis falsitate discernere“, hanc regulam docet: „magnopere curandum est ut id teneamus quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est. Hoc est etenim vere proprieque catholicum, quod ipsa vis nominis ratioque declarat, quae omnia fere universaliter comprehendit. Sed hoc ita

demum fiet, si sequamur universitatem, antiquitatem, consensionem.“ 2° Haec regula intelligi potest aut in sensu affirmante, hoc esse dogma fidei, quod ubique, semper et ab omnibus creditur; aut in sensu negativo, quasi nihil posset esse credendum, nisi quod dicto modo creditur: primus sensus verissimus est; alter falsus, si de fide *explicita* interpreteris, sicut nonnulli quandoque interpretati sunt. 3° Verum Vincentius fidei explicationem in ecclesia egregie declarans: „forsitan — inquit — dicit aliquis: Nullusne ergo in ecclesia Christi profectus habebitur? Habeatur plane, et maximus . . . Sed ita tamen ut vere profectus sit ille fidei, non permutatio. Siquidem ad profectum pertinet ut in semetipsum unaquaeque res amplificetur; ad permutationem vero, ut aliquid ex alio in aliud transvertatur. Crescat igitur oportet tam singulorum quam omnium, tam unius hominis quam totius ecclesiae, aetatum ac saeculorum gradibus, intelligentia, scientia, sapientia, sed in suo duntaxat genere, in eodem scilicet dogmate, eodem sensu eademque sententia . . . Ecclesia, sedula et cauta depositorum apud se dogmatum custos, nihil in his unquam permutat, nihil minuit, nihil addit, non amputat necessaria, non apponit superflua, non amittit sua, non usurpat aliena; sed omni industria hoc unum studet ut vetera fideliter sapienterque tractando, si qua sunt illa antiquitus informata et inchoata, accuret et poliat; si qua jam expressa et enucleata, consolidet, firmet; si qua jam confirmata et definita, custodiat.“ L. c. cap. XXIII. Cf. Berthier, *Tract. de locis theol.* P. I. lib. I. cap. I.; Schrader, *De theologico testium fonte deque edito fidei testimonio seu traditione commentarius;* Franzelin, *De divina Traditione et Script.*

Quaestio XVIII.

De sanctis Patribus.

Sextus locus theologicus patrum auctoritate continetur. Gravissima haec quidem; docent enim ipsimet patres veram Codicum sacrorum expositionem et traditam ecclesiae fidem divinam, sed ita docent, ut eorum in docendo auctoritas a Christo et ecclesia avelli omnino nequeat. Nam de doctrina fidei agitur. „Spiritualis autem doctrinae et fidei primus et principalis doctor est Christus. . . Unde manifestum est quod in Christo excellentissime fuerunt omnes gratiae gratis datae, sicut in primo et principali fidei doctore.“ S. Thom. III. quaest. VII. art. 7. Porro Christi magisterium ab ecclesia continuatur; praestantes fidei ecclesiae testes sancti patres habentur. Itaque quaerendum est:

Primo. *Utrum consensus omnium patrum de doctrina fidei theologo certum praestet argumentum.*

Secundo. *De auctoritate patrum, si singillatim spectentur, in doctrina fidei.*

Tertio. *De auctoritate sanctorum patrum extra res fidei et morum.*

Quarto. *De regulis veri usus patrum.*

ARTICULUS I.

Utrum consensus omnium patrum de doctrina fidei theologo certum praestet argumentum.

I. De titulo sancti patris. Patres sensu proprio dicuntur *scriptores illi ecclesiastici, qui doctrina orthodoxa, sanctimonia, antiquitate notabiles ab ecclesia approbati sunt.* Qui istas qualitates 1° doctrinam orthodoxam, 2° sanctitatem vitae,

3° antiquitatem, 4° ecclesiae approbationem habent, illi vere *patres* ecclesiae sunt; doctrina enim et exemplis ecclesiam, adjuvante Christo, primo genuisse et enutrivisse censentur. Cf. S. Thom. *Expos.* in I. Cor. cap. IV. 15. Titulus autem „patris *fidei*" S. Thomae, quia „solius Christi est", displicet. *Contra errores Graecorum,* in fine.

Ob defectum doctrinae orthodoxae vel sanctitatis Clemens Alexandrinus, Origenes, Tertullianus, Eusebius Caesariensis, Theodoretus Cyrensis patres non habentur, sed *scriptores ecclesiastici.*

Patres in tres aetates distribuuntur, quarum *prima* priorum trium saeculorum (70—325) patres complectitur. Inter eos apostolorum discipuli eminent, qui nomine *patrum apostolicorum* decorantur, S. Clemens Romanus; auctor epistolae, qui dicitur S. Barnabae; S. Ignatius Antiochenus; S. Polycarpus; auctor Martyrii Polycarpi; auctor epistolae ad Diognetum; Papias; Hermas. *Altera* aetas ad obitum S. Leonis M. (461) pertingit; *tertia* in ecclesia Latina clauditur a S. Gregorio M. († 604), in ecclesia Graeca a S. Joanne Damasceno († 754). Ab aliis tamen secunda aetas ad Gregorium M. et Joannem Damascenum, tertia ad S. Bernardum extenditur, qui *novissimus patrum* appellatur.

II. De titulo doctoris ecclesiae. 1° Doctores ecclesiae sunt *scriptores ecclesiastici, doctrina orthodoxa, eruditione, sanctimonia praestantes, qui ab ecclesia doctores ecclesiae declarati sunt.* Ex quo perspicuum est, in *doctore* eruditionem eminentem vicem antiquitatis praestare; *patris* vero nomine, etiamsi tantae eruditionis non videatur, illum tamen insigniri, qui ceteris qualitatibus doctrinae canitiem adjungit, quam Aegyptius ille Graecis adjudicat. „Juvenes — inquit — estis omnes quod ad animas spectat. Nam nullam in his habetis ex antiqua auditione veterem opinionem, neque doctrinam, quae temporis diuturnitate canitiem contraxerit." Plato, *Tim.;* cf. Petav., *Dogm. theol.* Proleg. cap. II.

2° In numerum igitur doctorum viri sancti doctique omnium aetatum ab ecclesia adscisci possunt. *a)* Patres et *doctores per eminentiam* habentur quatuor Latini, Ambrosius, Hierony-

mus, Augustinus et Gregorius M., nec non quatuor Graeci, Athanasius, Basilius, Gregorius Nazianzenus et Chrysostomus. *b)* Patres et doctores sunt et Leo M., Hilarius Pictavicus, Petrus Chrysologus, Joannes Damascenus, etc. *c)* Ex sanctis aetatis recentioris declarati sunt doctores Thomas Aquinas a Pio V. (1567), Bonaventura a Sixto V. (1588), Franciscus Salesius a Pio IX. (1877), Alphonsus M. de Liguori ab eodem Pontifice (1871). Cf. Bened. XIV., *De servorum Dei beatif.* lib. IV. p. II. cap. XI.

Semel ad totam hanc quaestionem dicamus, sanctorum patrum numero in his controversiis etiam illos scriptores ecclesiasticos conjungi, qui, uti ecclesiae doctores, ad patres propius accedunt.

III. De variis modis, quibus sancti patres considerari possunt. 1° Patres considerari possunt ut *testes doctrinae ecclesiae* vel ut *doctores privati.* 2° In patribus citandis, adduci potest *a)* patris unius aut alterius proprium placitum, *b)* plurium consensus, *c)* omnium concors sententia. 3° Inter patres sunt duo disputationum genera, alterum earum rerum, quae vere ad fidem spectant, alterum earum, quae nec fidei dogmata sunt, neque ex illis derivantur. 4° In eadem disputatione patres alia argumenta ex penu fidei, alia ex philosophia proferunt. Cf. Canum, *De loc. theol.* lib. VII. cap. II. In hac thesi auctoritas patrum defenditur, in quantum sunt *a)* testes doctrinae ecclesiae, *b)* per omnium concordem sententiam, *c)* in rebus fidei et morum.

IV. Adversarii. Plurimi protestantes auctoritatem patrum, etsi tot ac talium virorum praestantissimorum scripta non plane et omnino contempserint, pro eo ac debuerunt, non prorsus venerati sunt. Namque 1° principia illa *spiritus privati* et *solius sufficientisque Scripturae* sicut ecclesiae ita et patrum quamlibet auctoritatem *decisivam* stirpitus auferunt. 2° Luther et Calvinus arbitrantur fieri posse, ut unanimis patrum doctrina cum Christo discordet. Ille nimirum affirmat: „Mille Cyprianos, mille Augustinos nihil valere, nisi aeterno Dei verbo concordent“, *Contra regem Angliae;* hic autem: „Sic tamen in eorum (patrum) scriptis versamur, ut semper

meminerimus, omnia nostra esse, quae nobis serviant, non dominentur; nos autem unius Christi, cui per omnia, sine exceptione, parendum est.“ *Instit.* Praef. — Dein Dallaeus, J. Clericus et Basnage vim consensus communis patrum debilitare conati sunt.

V. Decretum Tridentinum: „ad coercenda petulantia ingenia, (S. Synodus) decernit, ut nemo, suae prudentiae innixus, in rebus fidei et morum ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium, sacram scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum, quem tenuit et tenet sancta mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu et interpretatione scripturarum sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum patrum, ipsam scripturam sacram interpretari audeat.“ Sess. IV.; cf. prof. fidei Pii IV.

Thesis: *Unanimis patrum consensus de doctrina fidei theologo certum argumentum praestat.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex S. Scriptura.* *a)* Ad ecclesiae patres optimo jure creduntur spectare Christi verba: *Vos estis sal terrae.* — *Vos estis lux mundi.* Matth. V. 13, 14. Porro si patres omnes in doctrina fidei, hoc est, in rebus fidei et morum deficerent, *sal terrae* et *lux mundi* non essent. Repugnat igitur, patres simul omnes in rebus fidei et morum errare. Explicatur *major.* Etsi verba Christi proxime ad apostolos pertinent, ad patres tamen, quos Providentia divina prae ceteris doctores et institutores ecclesiae delegit, eadem verba extendi videntur. Unde S. Thomas: „*sal,* id est praedicator, vel praelatus, vel doctor.“ *Comm. in Matth.* l. c.

b) Quod divinitus datur *in aedificationem corporis Christi,* seu ecclesiae, penitus non corruet. Patres autem divinitus dantur ad aedificationem ecclesiae. Itaque penitus corruere, hoc est, omnes simul in fide errare, non possunt. Prob. *min.* ex Ephes. IV. 11, 12.: *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem pastores et doctores, ad consummationem sanctorum in opus*

ministerii, in aedificationem corporis Christi. Apostolus iterum: *Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores.* I. Cor. XII. 28. Et explico. S. Scriptura in primo textu duo munia: *pastores et doctores,* conjungens, explicite praelatos, hoc est, doctores fidei authenticos designat. Cf. S. Thom. *In Ephes.* IV. lect. IV.; Franzelin, *De div. trad.* thes. 25. *Doctores* alterius textus, etiamsi hoc vocabulo hic episcopos designari non censeas, sub episcopis tamen suis, cum essent presbyteri, scripserunt. In utroque casu, patres, quoniam ad ecclesiae aedificationem dati sunt, omnes simul in fide errare non potuerunt.

Arg. II. Doctrina ecclesiae praestat certissimum et infallibile argumentum. Atqui unanimis patrum consensus exprimit doctrinam ecclesiae, quam in fide et moribus nunquam errare suo loco ostendimus. Ergo. Prob. *min.*

a) Patres sancti simul omnes ecclesiae doctrinam scire potuerunt, cum essent docti et tenaces fidei investigatores, eamque exprimere voluerunt, cum essent sancti. Ergo fieri non potest, ut in testando ecclesiae doctrinam omnes decepti sint.

b) Fieri non potest, ut illi testes ecclesiae doctrinam perverse exprimant, quos ipsa ecclesia approbat. Atqui patres, in doctrina qualibet fidei consentientes, ab ecclesia approbantur. Ergo. Prob. *min.* 1° Approbantur implicite, quia eorum doctrina *publica* nusquam et nunquam ab ecclesia improbatur; 2° expresse, quia ecclesia universalis nunquam non professa est, se sequi unanimem consensum patrum.

c) Patres, cum essent Spiritu divino repleti et mundo corde, tanto ad veram doctrinam exprimendam lumine collustrati videntur, ut eorum omnium consensu nihil censeatur esse certius.

Arg. III. *Ex veterum testimoniis. a)* S. Irenaeus, *Adv. haer.*, et Tertullianus, *De praescr.* manifesto docent, eorum omnino tenendam esse doctrinam, qui praedicatae in ecclesia fidei sunt testes authentici. *S. Hieronymus ait:* „Doctores ecclesiae non tam ipsi docent, quam in ipsis Deus, rector et habitator illorum, qui sibi eos utilia vasa formavit et sancta templa construxit.“ *In Ep. ad Gal.* cap. I. 11, 12. *S. Augu-*

stinus: „Qui vero ab unanimi patrum consensu discedit, ab universa ecclesia discedit.“ — „Qui sanctos patres rejicit, fatetur, se universam ecclesiam rejicere.“ *Contra Julian. Pelag.* lib. II. cap. XXXVIII. *S. Athanasius* de fide Nicaena: „nos quidem demonstravimus istiusmodi sententiam a patribus ad patres quasi per manus esse traditam. Vos autem, o novi Judaei et Caiphae discipuli, quos demum assertionum vestrarum patres ostendere valetis? Ne unum quidem e prudentibus et cordatis nominare potestis. Cuncti vos aversantur.“ *De decr. Nic. syn.* cap. XXVII. *S. Basilius:* „Patrum vestigiis non insistere nec sua sententia vocem illorum potiorem ducere, res est, reprehensione digna, ut plena arrogantiae“. *Ep.* 52. n. 1. Cf. Cyrill. Alex. *Ad anathem.* VIII.; Zosim. *ep.* 5.; Vinc. Lirin. *Common.* cap. XXXIX., etc.

b) Ex conciliis. Concilia oecumenica, *Nicaenum* (cf. S. Athan. *ep.* ad Afros, n. 6.), *Cpolitanum* I. (cf. Socrat. H. E. ad a. 381), *Ephesinum,* omnia denique oecumenica concilia passim fidem ex patribus probant; patrum fidem tenendam docent; ut quis iis obloquatur, non patiuntur. Quare patres *Ephesini* id credendum affirmant, „quod sacra sibi consentiens patrum tenuisset antiquitas“. Act. I. Patres *Chalcedonenses* decreta sua firmissima esse his verbis significant: „Docuerunt enim patres, et in scriptis custodiuntur, quae ab eis sunt exposita, et citra ea dicere non possumus.“ Act. II. Cf. Conc. Nicaen. II., *Act.* IV.; Cpolitanum IV., *Act.* X. can. I. etc.; Fratres a Walenburch, *Tractatus V., De perpetua probatione fidei per testes.*

Quaeres I. Quando communis patrum consensus adesse censeatur.

Resp. a) Unanimis patrum consensus, ut verbis utar card. Perronii, cumulate probatus aestimari debet, cum singularum nationum eminentissimi in alicujus rei assertione consentiunt, ita ut inter illos nemo, qui semper orthodoxus, orthodoxis semper adhaesit, dissentiat. *b)* Unanimis patrum consensus constat, si patres citati sunt tales, ut illos non aliud vere sensisse quam ceteros omnes collegas suos nemo dubitet. Cf. Vinc. Lirin. *Common.* cap. XXX. *c)* S. Augustinus ex Occiden-

talium patrum communi mente idem sentientibus hunc in modum argumentatur: „Puto tibi eam orbis partem sufficere debere, in qua primum apostolorum suorum voluit Dominus gloriosissimo martyrio coronare . . . Non est ergo cur provoces ad Orientis antistites, quia et ipsi utique Christiani sunt, et utriusque partis terrarum fides ista una est, quia et fides ista Christiana est. *Contra Julian. Pelag.* lib. I. cap. IV.

Quaeres II. Quaenam sint regulae judicandi, utrum patres loquantur veluti traditionis et fidei testes.

Resp. Patres ut testes traditionis fideique ecclesiae loqui censentur, *a)* si id vel expresse vel aequivalenter affirmant, puta hac formula: *credimus cum ecclesia catholica; b)* si doctrinam aliquam ut ab omnibus credendam inculcant; *c)* si doctrinam contrariam tanquam haereticam aut receptae in ecclesia doctrinae repugnantem explodunt; *d)* si nunquam quemquam aliter sentire patiuntur.

Quaeres III. Quid statuendum sit de certitudine argumenti, si patres ad unum omnes qua de re consentiunt.

Resp. a) Si patres aliquod doctrinae caput formula quadam, ad regulas modo enumeratas referenda, proponunt, eorum consensus unanimis argumentum *infallibiliter* certum suppeditat. *b)* Si vero doctrina quaepiam ratione quidem suae materiae ad fidem et mores pertinet, sed ut ab omnibus tenenda non proponitur, omnium patrum in eo genere auctoritas argumentum *theologice certum* praebere videtur. Cf. quaest. IX. art. 6.

Quaeres IV. Quaenam sit patrum auctoritas, si doctrinam fidei ut *doctores privati* exponunt.

Resp. Patres ut *doctores privati* auctoritatem habent suorum argumentorum. Patres autem ut doctores privati loquuntur, quando non ex traditione et doctrina ecclesiae, sed e ratione propria aliquid asserunt. Verum si patres consensu unanimi doctrinae caput aliquod ad fidem Christianam pertinere pro certo affirmant, hoc ipso eorum effata non a doctoribus privatis prodiisse constat.

Objectiones.

Obj. I. Errare in fide potest, qui non est infallibilis. Nullus autem pater est infallibilis. Ergo omnes simul patres in fide errare possunt.

Resp. Dist. minorem: nullus pater est infallibilis seorsum, *conc.;* patres simul omnes non sunt infallibiles, *subdist.:* ut doctores privati, *conc.;* ut testes fidei ecclesiae, *nego.* Patrum omnium auctoritas in eo maxime nititur, quod eorum consensus fidem exprimit ecclesiae, cui infallibilitatis charisma datum est divinitus. Quare S. Thomas: „Ipsa doctrina catholicorum doctorum ab Ecclesia catholica auctoritatem habet.“ II. II. quaest. X. art. 12.

Instabis. Probare per patres ecclesiam, per ecclesiam patres, est petitio principii. Atqui catholici per patres probant ecclesiam, quae patres approbatione sua facit. Ergo.

Resp. Dist. maj.: est petitio principii, si hoc fiat sub eodem respectu, *conc.;* sub diverso, *nego.* Et *dist.* minorem: catholici probant ecclesiam per patres, ut sunt testes historici, *conc.;* ut sunt patres, ab ecclesia approbati, *nego.* Similiter alteram minoris partem *dist.:* ecclesia patres approbatione sua facit praecise testes historicos, *nego;* testes suae fidei authenticos, *subdist.:* perspectis in eo genere meritis approbati, *conc.;* temere, *nego.* Captiosa nobis objici, satis apparet. Probantes enim religionis catholicae veritatem et ecclesiae auctoritatem, catholici patres tanquam testes historicos adversus acatholicos citant; inter eos autem, qui ecclesiae auctoritatem admittunt, patres adducuntur ut testes fidei, quam profitetur ecclesia.

Obj. II. Usu venit, ut patres in doctrina fidei ab invicem dissentiant. Ergo locus ex patrum auctoritate nullum argumentum certum theologo subministrat.

Resp. Dist. antec.: patres in doctrina fidei ab invicem dissentiunt, *dist.:* in fide definita, *nego;* in fide nondum definita, *subdist.:* quandoque et in aliquibus, *conc.;* semper et in omnibus, *nego.* Nemo sane dixerit, ob discordem patrum in aliquibus sententiam, argumentum ex eorundem concordi de aliis rebus doctrina quidpiam infirmari.

Instabis. Patres omnes simul ante concilium Nicaenum in fide errarunt. Patrum igitur unanimis consensus parum valet ad fidem comprobandam. Prob. *antec.* ex falsa opinione de regno Christi millenario, quam patres ante saeculum IV. secuti sunt.

Resp. Nego antec. Probationem antecedentis *dist.:* patres secuti sunt opinionem millenarii regni crassam, *nego;* moderatiorem, *subdist.:* eam opinionem patres aliqui secuti sunt et ex judicio privato, *conc.;* omnes simul et ex doctrina ecclesiae universalis, *nego.* Hic ob oculos habete, quae sequuntur.

a) Doctrina millenaria seu chiliasmus duplex est. 1° Chiliasmus crassus „Cerinthianorum, qui in ultima felicitate post resurrectionem mille annos in regno Christi secundum carnales ventris voluptates fabulantur futuros", prout error ille ab Aquinate *C. Gent.* lib. III. cap. XXVII. describitur; cui errori admixta est restituendi Judaicarum caeremoniarum exspectatio. 2° Chiliasmus moderatior, cujus propugnatores, rejectis formis carnali et caeremoniali, doctrinae substantiam retinuerunt, asserentes, „primam resurrectionem futuram esse mortuorum, ut cum Christo mille annis in terra regnarent". S. Thom. *Sent.* IV. dist. XLIII. quaest. I. art. 3. sol. I. ad 4.; cf. *Supplem.* quaest. LXXVII. art. 1. ad 4.

b) Opinio millenariorum *substantialiter,* etiam amota fabula carnalium cupiditatum cultusque Judaici, jam dudum in ecclesia catholica explosa est tanquam error manifestus et abusus verborum *Apoc.* XX. 4. Cf. S. Thom. locis cit.; Natal. Alex. *In saec.* I. diss. XXVIII. art. 2.; Franzelin, *De div. trad.* thes. XVI. Utrum vero doctrina illa non tantum *erronea,* verum etiam *haeretica* dicenda sit, dubitatur; at regnum mille annorum, quod in terris post generale judicium fore perhibent, certo contrarium videtur concilio Florentino, quod decrevit, animas immaculatas aut purgatas „in coelum mox recipi, et intueri clare ipsum Deum trinum et unum".

c) Doctrina Papiae, Justini, Irenaei, Tertulliani, Methodii, Nepotis, episcopi Aegyptii, Victorini Petaviensis, Commodiani, Lactantii, qui ante tempora Nicaena chiliasmum docuisse cen-

sentur, auctoritatem consensus communis in testificanda ecclesiae fide non habent. Etenim 1° ipse S. Justinus Tryphoni scribit: „multos vero etiam qui purae piaeque sunt Christianorum sententiae, hoc non agnoscere tibi significavi", *Dial. cum Tryphone,* cap. LXXX; atque Tatianus, Athenogoras, Theophilus, aetati huic suppares, chiliasmi immunes sunt. 2° Posthac Cajus, presbyter Romanus, millenarios confutavit (Eus. E. H. lib. III. cap. XXVIII.); similiter Origenes, *De princip.* lib. II. cap. XI.; Dionysius Alexandrinus, *De promissionibus adv. Nepotem,* apud Eus. E. H. lib. II. cap. XXIV.; quin imo nonnulli eo progressi sunt, ut Apocalypseos, quod ipsis videretur chiliasmo favere, non Joannem apostolum sed alium Joannem, virum apostolorum coaevum, auctorem esse contenderent. Eus. l. c. cap. XXV. 3° Patres chiliastae sunt a ceteris sejuncti, quippe quibus ex antecessoribus, Clemente Romano, Ignatio, Polycarpo, Herma, auctore epistolae ad Diognetum, faveat nemo; ex coaevis adversentur viri gravissimi, ex successoribus jam inde a saeculo IV. patres simul omnes. 4° Chiliasmus saeculo II. in Asia minori Papiam, episcopum Hierapolitanum, auctorem habuit. „Haec quidem — ait Eusebius — existimo ipsum apostolicis narrationibus praepostere intellectis supposuisse, cum quae in symbolis mystice ab eis dicta erant, non perspexisset." O. c. lib. III. cap. XXXIX. S. Augustinus omnes erroris illius stirpes ejecit.

Urgebis. Patres antenicaeni fere omnes Arianismo praelusisse videntur. Ergo.

Resp. Dist. antec.: patres antenicaeni in hoc ipso dogmate errarunt, *nego;* in aliquo modo enuntiandi dogma, *subdist.:* aliqui in quibusdam effatis, seorsum consideratis, *transeat;* si contextum et adjuncta respicias, *nego.* Cujus quidem responsionis ut veritas comprehendatur, tria in patribus antenicaenis observanda sunt:

a) Patres, qui Nicaeni concilii tempus antecesserunt, Christi divinitatem tam aperte et egregie docuerunt, ut 1° patres Nicaeni non nisi doctrinam, ab ipsis traditam, solemniter definiendam censuerint, et 2° ut populus Christianus, utique ab iis patribus per saecula duo edoctus, Arium horruerit. Cf.

S. Athan. *De decret. Nic. syn.* cap. III.; S. Aug. *De Trin.* lib. I. cap. VII.

b) Si patres aliquot, ipsam dogmatis substantiam tenentes, in consectariis quibusdam nonnihil a regula deflexerint, vel alii, *re* prorsus consentientes, enuntiandi tantum modo peccaverint, optimo tamen jure Petavius judicat, eos „tametsi quaedam in usu cavenda de mysterio hoc nostro suis in libris adsperserint, alia quoque sana, et consentanea catholicae regulae iisdem in scriptis edidisse; tum in illis ipsis, quae abhorrentia videntur, elucere nihilominus communis, et integrae professionis summam.“ Enimvero haec, si diligentius exquiras, distincte consideranda sunt, lustratis patrum illorum effatis singulis; ideo remittitur res ad Petavium, *De Trin.* praef.; ad Nat. Alex. *Saec.* II. et III. passim; Schwane, *Dogmengeschichte der vornicänischen Zeit*; Freppel, *Cours d' éloquence sacrée.*

c) Quod ad verborum delectum attinet, ex S. Thoma facile perspicitur, cur patres saeculi IV. et V. hac in re limatiores fuisse oporteret illis antiquioribus: „errores — inquit — circa fidem exorti occasionem dederunt sanctis Ecclesiae Doctoribus ut ea quae sunt fidei, majori circumspectione traderent, ad eliminandos errores exortos; sicut patet quod sancti Doctores qui fuerunt ante errorem Arii, non ita expresse locuti sunt de unitate divinae essentiae, sicut Doctores sequentes: et simile de aliis contingit erroribus: quod non solum in diversis Doctoribus, sed in uno egregio Doctorum Augustino expresse apparet. Nam in suis libris quos post exortam Pelagianorum haeresim edidit, cautius locutus est de potestate liberi arbitrii quam in libris quos edidit ante praedictae haeresis ortum . . . Et ideo non est mirum, si moderni fidei Doctores post varios errores exortos, cautius et quasi elimatius loquuntur circa doctrinam fidei, ad omnem haeresim evitandam.“ *Contra errores Graec.*, prooem.

Obj. III. Uni Christo parendum est. Christus autem per Scripturas nos docet. Patrum ergo nulla est auctoritas.

Resp. Dist. maj.: Christo parendum est, et ecclesiae rectoribus, a Christo constitutis, *conc.;* illis seclusis, *nego.* Et *dist.* min.: Christus per Scripturas fidem nos edocet, *et* per

ecclesiam Scripturarum interpretatricem, *conc.;* ecclesia exclusa, *nego.* Fidei principalem primumque doctorem Christum agnoscimus; Christus autem ecclesiae ministerio utitur, ut fidem hominibus *proponat;* unanimis vero patrum consensus doctrinam ecclesiae, hoc est, Christi, per ecclesiam loquentis, exprimit.

Instabis. Illos patres audire oportet, quorum fides magis pura et sincera fuit. Tales autem sunt patres saeculi I—IV., tanquam melioris adhuc aetatis. Illos igitur limites primordiales ne transgrediamur, prudentia admonet. Prob. *min.* Ut plurimum res, prout a sua origine recedunt, in pejus ruunt; patres ergo, prout ad Christum, originem suam, accedunt, fide digniores habentur.

Resp. Nego min. Probationem *dist.:* illa corruptio locum habet in rebus mere humanis, *transeat;* in ecclesia, *nego.* Et *dist.* conseq.: patres quo antiquiores eo fide digniores sunt, polemice, *conc.;* theologice, *nego.* Ecclesiam Christi in fide errare non posse, ex quaest. VIII. certo nobis persuasimus. Ergo *columna* illa *et firmamentum veritatis,* I. Tim. III. 15. non corruit. Patres igitur et antiquioris et posterioris aevi, quando doctrinae alicujus ecclesiae sunt testes unanimes, parem fidem faciunt. Exprimunt enim sensum ecclesiae, ecclesia doctrinam Christi. Polemice tamen, id est, in controversiis cum iis, qui ecclesiae infallibilitatem non credunt, patrum antiquiorum auctoritas, ut in historicis fit, ceteris paribus, habetur gravior. Plura apud Nat. Alex. *Saec.* II. diss. XVI.

ARTICULUS II.

De auctoritate patrum, si singillatim spectentur, in doctrina fidei.

I. De patrum, si singillatim spectentur, in rebus fidei et morum auctoritate conclusiones quatuor. *a)* Generatim unius aut duorum sanctorum auctoritas, etiam in his, quae ad sacras Litteras et doctrinam fidei pertinent, probabile quidem argumentum subministrare potest, firmum vero non potest. Ita Canus, *De loc. theol.* lib. VII. cap. III. Atque

S. Augustinus: „Solis iis Scripturarum libris, qui jam canonici appellantur, didici hunc deferre honorem, ut nullum eorum auctorum scribendo aliquid errasse firmissime credam; alios autem ita lego, ut quantalibet sanctitate et doctrina polleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt; sed quia mihi, vel per illos auctores Canonicos, vel probabili ratione, quod a vero non abhorreat, persuadere potuerunt.“ *Ep.* 19. ad Hieron. Nullus enim pater est auctor inspiratus aut infallibilitatis charismate donatus, ut fidei revelatae et ab ecclesia traditae testis infallibiliter certus per se habeatur. Qua de causa S. Thomas: „Auctoritatibus autem canonicae Scripturae (theologia) utitur proprie, ex necessitate argumentando. Auctoritatibus autem aliorum Doctorum Ecclesiae, quasi arguendo ex propriis, sed probabiliter. Innititur enim fides nostra revelationi Apostolis et Prophetis factae, qui canonicos libros scripserunt: non autem revelationi, si qua fuit aliis Doctoribus facta.“ I. quaest. I. art. 8. ad 2.

b) Altera conclusio Cani haec est. Plurium sanctorum auctoritas, reliquis licet paucioribus reclamantibus, firma argumenta theologo sufficere et praestare non valet. In qua conclusione de illis paucis agitur, quarum opinatio non fuerit ab ecclesia rejecta. Si patres, qui dissentiant, paucissimi sunt et auctoritate relative inferiores, concinentium tamen patrum sententia plurimum valere poterit. Ceteroqui haec conclusio ex eodem argumento atque prima probatur. Fidei scilicet articulis inhaerendum est „propter veritatem primam propositam nobis in Scripturis *secundum doctrinam Ecclesiae intelligentis sane*“. S. Thom. II. II. quaest. V. art. 3. ad 2. Atqui *intellectus ille ecclesiasticus* ex patribus dissentientibus per se certo non cognoscitur. Ergo.

c) Interdum fit, ut plures patres, aliquam ecclesiae doctrinam testificantes, irrefragabile argumentum suppeditent. Id aliunde non gignitur nisi ex eo quod isti patres, etsi pauciores, omnium mentem expressisse censeantur. Qui casus incidit, quando patres pauciores diversis aetatibus et in regionibus pluribus in gravissima fidei causa doctrinam aliquam ut traditam et universalem proponunt, reclamante nemine; aut quando

doctrinam aliquam fidei in publicis adversus haereticos disputationibus tuentur cum plausu omnium. Quamobrem S. Augustinus de S. Gregorio Nazianzeno: „Est tanta persona, ut neque ille hoc nisi ea fide Christiana omnibus notissima diceret.“ *Contra Julian.* lib. I. cap. XVI.

d) Non est aequalis omnium patrum auctoritas, sed ex singulorum indole, scientia, laboribus et praesertim *ex gradu approbationis* ecclesiae, quo loco quisque sit, dijudicari oportet. *Stella a stella differt in claritate,* I. Cor. XV. 42. Hoc de patribus etiam dici potest.

II. De diverso gradu approbationis patrum et doctorum in ecclesia. *a)* Primus gradus est approbatio, qua generali modo, ut cujuspiam opera divulgentur, permittitur. Vulgo negativam vocant. *b)* Secundus gradus est approbatio positiva sed tacita, quae longo usu fit, si cujus testimonium in scholis et universitatibus frequenter adducitur, suaque gloria Christianum orbem implevit. *c)* Tertius gradus est approbatio expressa et generalis, quae in eo consistit, quod alicujus scripta decreto Sedis apostolicae fidelibus commendentur; quae approbatio hujusmodi est, ut approbati doctrinae, seclusis etiam aliis rationibus, probabilitatem quandam conferat, donec contrarium probetur. „Probetur“ — inquam — per evidentem rationem, non apparenti argumento cujusque minus periti; etenim „aliquis parvae scientiae magis certificatur de eo quod audit ab aliquo scientifico, quam de eo quod sibi secundum suam rationem videtur“. S. Thom. II. II. quaest. IV. art. 8. ad 2. *d)* Quartus gradus est approbatio specialis, quae locum habet, quoties patris aut alius scriptoris ecclesiastici opera, sive omnia sive in determinata materia, tanquam catholica fidemque absque errore exprimentia commendantur, ut Augustini opera de gratia et libero arbitrio adversus Pelagianos et Semipelagianos. Alii plures gradus approbationis distinguunt, v. g. Contenson *(Theol. mentis et cordis,* lib. I. cap. II. specul. 3.) septem; Joan. a S. Thoma *(Tract. de approb. S. Thomae,* disp. I. art. 1.) sex.

III. De auctoritate S. Augustini. *a)* S. Augustini doctrina de gratia praeclaris Romanorum Pontificum testimoniis speciali modo approbata est. „De arbitrio tamen libero, —

ait Hormisdas — et gratia Dei quid Romana, hoc est catholica, sequatur et servet ecclesia, licet in variis libris B. Augustini, et maxime ad Hilarium et Prosperum, abunde possit cognosci, tamen et in scriniis ecclesiasticis expressa capitula continentur, quae si ibi desunt et necessaria creditis, destinabimus." Joannes II.: „S. Augustinus, cujus doctrinam secundum praedecessorum meorum statuta Romana sequitur et probat ecclesia." *Ep. ad senat.* *b)* Leo XIII., quanti doctoris illius auctoritas generatim habenda sit, hunc in modum significat: „contra *omnes suae aetatis errores* acerrime dimicavit *fide summa, doctrina pari.* Quem ille philosophiae locum non attigit; imo vero quem non diligentissime investigavit, sive cum altissima fidei mysteria et fidelibus aperiret, et contra adversariorum vesanos impetus defenderet; sive etc. Quanta de angelis, de anima, de mente humana, de voluntate et libero arbitrio, de religione et de beata vita, de tempore et aeternitate, de ipsa quoque mutabilium corporum natura subtilissime disputavit?" Encycl. *Aet. Patris.* *c)* S. Thomas, cujus doctrinae praeconium a Romanis Pontificibus plurimis tributum est, S. Augustinum omnium patrum praestantissimum habet: „in uno — ait — egregio doctorum Augustino." *Contra errores Graec.* prooem.

ARTICULUS III.

De auctoritate sanctorum patrum extra res fidei et morum.

I. Quaenam censeantur esse extra res fidei et morum. Extra res fidei et morum ea esse censentur, quae nec in se doctrina revelata sunt, neque cum revelatis doctrinis connectuntur, neque ad eas indirecte pertinent. Proinde extra doctrinam fidei neutiquam habeantur *a)* veritates philosophicae, quas ratio probat et fides revelata docet, sicut exsistentia Dei, immortalitas animarum; *b)* res historicae, physicae aliaeque id genus quaestiones, ex quibus negatis efficeretur, in S. Scripturis simpliciter proponi falsa. Cf. quaest. VIII. art. 5, 6.; q. XVI. art. 4. et 7.

II. Regulae generales de auctoritate sanctorum

extra doctrinam fidei. *a*) Paucis de materia, quae sit extra fidei doctrinam, in antecessum praemonitis, Cani conclusionem adsciscimus: „Sanctorum auctoritas, sive paucorum, sive plurium, cum ad eas facultates affertur, quae naturali lumine continentur, certa argumenta non suppeditat, sed tantum pollet, quantum ratio naturae consentanea persuaserit.“ *De loc. theol.* lib. VII. cap. III. Cujus conclusionis duae rationes proponuntur, videlicet 1⁰ quod sancti auctores non essent adeo solliciti in philosophiae dogmatibus perscrutandis. Id autem de iis philosophiae partibus dictum existimes, quae veritatem religiosam parum attingunt; nec in iis quidem conclusio ad omnes patres, sed ad aliquos pertinet. 2⁰ Nonnulli patres, cum in philosophiae quaestiones incidunt, Platonis aut aliorum philosophorum opinionibus utuntur. Quare S. Thomas de natura firmamenti disputans et exposita sibi adversa sententia: „alii sancti — inquit — hoc tradiderunt, non quasi asserentes, sed sicut utentes his quae in philosophia didicerant: unde non sunt majoris auctoritatis quam dicta philosophorum quos sequuntur, nisi in hoc quod sunt ab omni infidelitatis suspicione separati.“ Sent. II. quaest. I. art. 2. ad 1.

b) Saepenumero patrum et sanctorum ecclesiae doctorum auctoritas etiam in genere quaestionum mere philosophicarum argumenta praebet. Neque tamen hac in re primario ut patres, sed *ut philosophi* aut viri in arte quadam periti spectantur. Quod si cui haec regula primae non respondere videatur, ubi patrum in ejusmodi disputationibus auctoritas tantum pollere dicitur, „quantum ratio naturae consentanea persuaserit,“ considerari necesse est, regulam primam generatim esse positam, nulla ratione habita *auctoritatis philosophicae,* quam sancti non pauci artium studiis sibi compararunt, velut S. Augustinus et S. Thomas Aquinas. Haec autem regula secunda hac ratiocinatione probatur. 1⁰ Viri praestantissimi ingenii plurimas quaestiones philosophicas, quibus examussim disputandis neque experimentis repetitis neque perfectissimis instrumentis opus est, accuratissime exponere potuere, non tantum ut aetate illa, sed absolute. Atqui tales in patrum doctorumque coetu fuerunt Augustinus, Angelicus. Ergo. 2⁰ Huc re-

ferendum esse videtur, quod dixit Leo XIII.: „primi Ecclesiae Patres et Doctores, qui satis intellexerant, ex divinae voluntatis consilio, restitutorem humanae etiam scientiae esse Christum, qui Dei virtus est Deique sapientia[1]) et *in quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi,*[2]) veterum sapientum libros investigandos, eorumque sententias cum revelatis doctrinis conferendas suscepere: prudentique delectu quae in illis vere dicta et sapienter cogitata occurrerent, amplexi sunt, ceteris omnibus vel emendatis, vel rejectis. Nam providentissimus Deus, sicut ad Ecclesiae defensionem martyres fortissimos, magnae animae prodigos, contra tyrannorum saevitiem excitavit, ita philosophis falsi nominis aut haereticis viros sapientia maximos objecit, qui revelatarum veritatum thesaurum etiam rationis humanae praesidio tuerentur.“ Encycl. *Aeterni Patris.*

III. De auctoritate sanctorum patrum in exponendis rebus physicis, astronomicis et aliis hujusmodi, quae in Codicibus sacris occurrunt. Patres Tridentini decreverunt, „ut nemo, suae prudentiae innixus, *in rebus fidei, et morum ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium . . . contra unanimem consensum patrum,* ipsam scripturam sacram interpretari audeat.“ Sess. IV. Jam vero card. Pallavicinus, *Hist. Conc. Trid.* lib. VI. cap. XV. n. 3. et cap. XVIII. n. 2. decretum illud ita accipit, ut „in Fidei morumque materia nefas sit, eas interpretationes deserere, quas universa Patrum cohors complexa est“. Atqui res physicae etc. ad fidei materiem indirecte pertinent, in quantum ex iis negatis sequeretur, in S. Scriptura esse falsum. Cf. quaest. XVI. art. 4. Ergo his in rebus patrum vestigiis non inhaerere idem esset atque de Scripturarum veritate discedere. De reliquis, quae salva Scripturarum veritate disputari possunt, ex ipsis patribus et ecclesiae doctoribus conclusiones tres colliguntur.

IV. Prima conclusio: Patres docent, in S. Scripturis res physicas et similia saepe exprimi non prout

[1]) I. Cor. I. 24.
[2]) Coloss. II. 3.

sunt, sed prout visibiliter apparent et populariter. Itaque quoniam fit, ut in Libris sacris scientia de rerum natura non exprimatur, ex scientiis humanis illa hauriatur, necesse est. Jam vero in istis expositionibus, quae in scientiis duntaxat humanis nituntur, patrum etiam consentientium auctoritatem ex eorum argumentis aut scientiae fama metimur. Patres autem ita docere, ut diximus, ostenditur *a)* ex auctoritate *S. Hieronymi:* „multa in Scripturis sacris dicuntur juxta opinionem illius temporis, quo gesta referuntur, et non juxta quod rei veritas continebat.“ *In Jerem.* XXVIII. 10. *b) S. Chrysostomus* exponens hominem a Deo in paradiso *positum,* stellas in firmamento, de verbo *posuit* (Gen. I.): „Ne igitur — inquit — te in stuporem injiciat vox illa *posuit:* mos enim est Scripturae sacrae propter nos et ad utilitatem nostram humanis uti verbis.“ *In Gen.* hom. XIII. n. 4. *c) S. Thomas* I. quaest. LXVIII. art. 3. de firmamento et divisione aquarum (Gen. I. 6.) disputans ait: „considerandum est, quod Moyses rudi populo loquebatur, quorum imbecillitati condescendens, illa solum illis proposuit *quae manifeste sensui apparent.*“ Rursus I. quaest. LXX. art. 1. ad 3. de caeli luminaribus disserens, eam, quae sibi videbatur vera, rerum *naturam* exponit, „licet *sensus* non discernat, *quem Moyses sequitur“;* atque ibidem: „Moyses autem rudi populo condescendens, secutus est ea *quae sensibiliter apparent.*“ Cf. I. II. quaest. XCVIII. art. 3. ad 2.; *Quaest. disp. De potentia* IV. art. 2. ad 30. et 31.; *Sent.* II. dist. XII. art. 2.

V. Conclusio secunda: Patres docent, se res physicas in S. Litteris occurrentes saepe conjectantium potius quam asserentium modo exponere. Ergo eorum interpretationes de his rebus, sicubi conjecturae et dubia, non doctrinae certae videantur, posterorum commentationes, si salva Scripturae veritate et ex solidis scientiae inventis fiant, excludere non censentur. Haec autem conclusio secunda ex sequentibus probari potest. *a) S. Augustinus* ait: „Plerumque accidit, ut aliquid de terra, de caelo, de ceteris mundi hujus elementis . . . etiam non Christianus ita noverit, ut certissima ratione vel experientia teneat. Turpe est autem nimis et per-

niciosum ac maxime cavendum, ut Christianum de his rebus quasi secundum Christianas litteras loquentem ita delirare quilibet infidelis audiat, ut, quemadmodum dicitur, toto caelo errare conspiciens, risum tenere vix possit.“ *De Gen. ad litteram,* lib. I. cap. XIX. Eapropter sanctus ille hortatur, ut in physicis et id genus aliis a judicio certo ferendo abstineamus potius quam S. Scripturas per affirmationem praecipitem infidelibus deridendam traducamus. „Et in rebus obscuris — ait Augustinus — atque a nostris oculis remotissimis, si qua inde scripta etiam divina legerimus, quae possint salva fide, qua imbuimur, alias atque alias parere sententias, ut nullam earum nos praecipite affirmatione ita projiciamus, ut si forte diligentius discussa veritas eam recte labefactaverit, corruamus: non pro sententia divinarum Scripturarum, sed pro nostra ita dimicantes, ut eam velimus Scripturarum esse quae nostra est, cum potius eam quae Scripturarum est, nostram esse velle debeamus.“ *In Gen.* l. c. cap. XVIII.; cf. o. c. lib. II. cap. IX.

b) S. Thomas cum beato Augustino concinit. Exponens illud *Gen.* I. 6.: *Fiat firmamentum,* haec statuit: „dicendum, quod, sicut Augustinus docet (super Genes. ad litt., lib. I. cap. XVIII. XIX. XXI.; item Confess. lib. XII. c. XXIII. XXIV.), in *hujusmodi* quaestionibus duo sunt observanda. Primo quidem, ut veritas Scripturae inconcusse teneatur. Secundo, cum Scriptura divina multipliciter exponi possit, quod nulli expositioni aliquis ita praecise inhaereat, ut si certa ratione constiterit hoc esse falsum quod aliquis sensum Scripturae esse credebat, id nihilominus asserere assumat; ne Scriptura ex hoc ab infidelibus derideatur, et ne eis via credendi praecludatur.“ I. quaest. LXVIII. art. 1. Cf. *Quaest. disp. De potentia* IV. art. 2.; *Sent.* II. dist. XII. quaest. I. art. 2.; *Resp. ad Joan. de Vercellis,* praef.

VI. Conclusio tertia: Patres in physicis et aliis hujusmodi Scripturarum quaestionibus tractandis saepe non ex mente ecclesiae, nec ex propria mente loquuntur, sed philosophorum sententias ad suas interpretationes assumunt. Patrum igitur in talibus adjunctis auctoritas major non est quam illa philosophica. Suggerit autem

nobis hanc tertiam quoque conclusionem *S. Thomas*, qui patrum opiniones de firmamento expediens: „expositores — inquit — sacrae Scripturae in hoc diversificati sunt, secundum quod diversorum philosophorum sectatores fuerunt, a quibus in philosophicis eruditi sunt.“ Atque de patribus nonnullis sibi hac in re adversis: „alii sancti hoc tradiderunt, non quasi asserentes, sed sicut utentes his quae in philosophia didicerant; unde non sunt majoris auctoritatis quam dicta philosophorum quos sequuntur, nisi in hoc quod sunt ab omni infidelitatis suspicione separati.“ *Sent.* II. dist. XIV. quaest. I. art. 2. Ad S. Augustinum quoque id extendit Aquinas. Nam de luce disserens, argumentum ex Augustini auctoritate confutat his verbis: „Augustinus non intendit hoc asserere, quasi fidei conveniens, sed sicut utens his quae philosophiam addiscens audierat. Et ideo illae auctoritates parum cogunt.“ *Sent.* II. dist. XIII. quaest. I. art. 3. ad. 1. Cf. Gotti, *De loc. theol.* quaest. III. dub. VII. §. 1—3.; Berthier, *Tract. de loc. theol.* lib. II. sect. II. art. 2. §. 1.

VII. Trium conclusionum summa. Ex dictis de Scripturarum interpretatione in physicis etc. duo tenenda sunt. *a)* Nulla unquam in materia commemorata expositio sive patrum sive modernorum quorumlibet admitti potest, ex qua sequeretur, S. Scripturas continere aliquid falsi. Cf. S. Thom. *In I. Cor.* XI. lect. IV. et aliis locis, quos quaest. XV. protulimus. *b)* Quoniam patres in physicis, etc. variis modis significant, se saepe expositionem proprie dictam dare nolle, pro casibus ejusmodi a patrum opinione descissere, dummodo servata reverentiae ratione id fiat, minime nefas. Ita pedetentim relinqui coepit doctrina de immobilitate terrae, quam patres non ex ecclesiae doctrina tradiderant, sed in explicandis aliquibus Scripturae locis, ex scientia astronomica sui temporis acceptam, operibus suis innexuerant. Cf. Cornely, *Cursus Script. Sacrae,* Introd. gen. t. I.; Crets, *De divina Bibliorum inspiratione;* Vigouroux, *Mélanges bibliques;* Duilhé de Saint-Projet, *Apologie scientifique de la foi chrétienne,* Introd. générale.

ARTICULUS IV.

De regulis veri usus patrum.

I. Ratio habenda est modi loquendi sanctorum patrum. Patres diversis modis locuti sunt, videlicet *dubitative*, nihil pro certo affirmando; *recitative*, aliorum sententiam referendo, nihil tamen tanquam propriam statuendo; *assertive*, aperte declarando doctrinam, quam approbent aut a qua discordent. Et quoniam concionatores a formulis paulisper exaggeratis interdum non refugiunt, ideo considerare usus est, utrum patres rem aliquam scientifice an concionatorie asserant; neque, si quae videantur hyperbolice dicta, haec nimis urgeas.

II. Rerum adjuncta, in quibus patres scripsere, consideranda sunt. Jam tria ponderanda sunt. *a) Quis* sit pater, cujus adducatur testimonium. Omnes enim non eodem gradu esse scimus, et plus esse tribuendum illis, qui aut universim aut in quadam doctrina exponenda excelluerint, quam aliorum judicio. *b) Quando* pater scripserit. Interest enim plurimum, utrum pater aliquis ante haeresin exortam de quopiam fidei capite scripserit an postea; siquidem facta docent, hunc saepe fuisse fructum haereseos, ut fidei modo magis scientifico tractandae fuerit occasio. S. Thom. *Contra error. Graecorum* prooem. Praeterea scriptores ecclesiastici nonnulli, modo perturbatione quadam animi abducti, modo ecclesiae fidem deserentes, sua se auctoritate aut ex parte aut totaliter exuerunt. Ex primo genere fuit S. Cyprianus in lite de baptismo, ab haereticis collato; ex altero lugubris Tertullianus, ad Montanistarum errorem delapsus. *c) Quibus* pater proxime scripserit; patres enim antiquiores, cum ea scriberent, quae a catechumenis et ab ipsis paganis legerentur, *disciplinam arcani* servantes, non raro mysteriorum doctrinam non nisi implicite declararunt. Cf. Tert. *Apol.* VII. etc.; Schelstrate, *Antiquitas illustrata* et *De disciplina arcani contra disput. Ern. Fenzelii dissert. apolog.*

III. Nullus pater tantae auctoritatis est, ut ad

ecclesiae definitiones non respiciendum sit. Egregie S. Augustinus: „Non accipio quod de baptizandis haereticis beatus Cyprianus sensit, quia hoc ecclesia non accipit, pro qua beatus Cyprianus sanguinem fudit.“ *De bapt.* II. cap. III. Hoc idem S. Thomas significat: „magis standum est auctoritati Ecclesiae quam auctoritati vel Augustini, vel Hieronymi, vel cujuscumque doctoris.“ II. II. quaest. X. art. 12. Atque Alexander VIII. die 7. Dec. 1690 hanc propositionem prohibuit: „Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clare fundatam, illam absolute potest tenere et docere, non respiciendo ad ullam Pontificis bullam.“

IV. Maxima semper patribus debetur reverentia. Hujus reverentiae signa sunt, *a)* patres nusquam despicere neque ob rationes leves doctrinam eorum pro nihilo habere: „noli – ait S. Augustinus — meas litteras ex tua opinione vel contentione, sed ex divina lectione vel inconcussa ratione colligere.“ *De Trin.* lib. III. prooem. *b)* Alterum reverentiae signum est, dicta patrum ambigua non ad errores suos trahere, sed ex contextu aliisque doctrinae sanae indiciis in sensum catholicum explicare. Janseniani igitur errarunt, cum Baji et Quesnelli propositiones ex eo defenderent, quod earum quaedam paene verbis S. Augustini conceptae sint. Cf. Franz. *De div. trad.* thes. XV. *c)* Quod completur illa S. Thomae regula: „si aliqua in dictis antiquorum Doctorum inveniuntur, quae cum tanta cautela non dicantur, quanta a modernis servatur, non sunt contemnenda aut abjicienda; sed nec etiam ea extendere oportet, sed exponere reverenter.“ *Contra errores Graec.* prooem.

V. Opera dubia patrum generatim non alleganda sunt. Exstant enim ad fidei doctrinam stabiliendam opera patrum certa eaque plurima; nec firmum argumentum praebere potest testis dubius. Ideo v. g. *Διδαχὴ* seu *Doctrina duodecim apostolorum,* ob dubia quaedam originis, parcius a theologis adhiberi videtur. Cf. de hoc opere Funk, *Doctrina duodecim apostolorum.*

Quaestio XIX.

De auctoritate theologorum.

Sicut in omnibus causis auctoritas digna potest et debet valere plurimum (Cic. *De Tusc. quaest.* lib. I.), ita et in theologicis disputationibus. Eo magis in his, quod theologia procedit ex principiis, ab ipso Deo revelatis: videlicet revelata principia propter auctoritatem Dei revelantis creduntur. S. Thom. I. quaest. I. art. 2. Itaque comperto, patrum omnium consensionem in theologia esse firmissimum argumentum, expendere oportet, utrum et theologorum auctoritas nata atque apta sit ad doctrinae cujusquam divinam originem designandam probandamque. Hic est locus septimus, de quo nobis inquirendum est,

Primo. *Utrum concors omnium theologorum sententia in rebus fidei et morum certum praebeat argumentum.*

Secundo. *De auctoritate S. Thomae Aquinatis.*

ARTICULUS I.

Utrum concors omnium theologorum sententia in rebus fidei et morum certum praebeat argumentum.

1. Theologi positivi et scholastici. Theologos hic eos intelligimus viros doctos, qui, elapsa patrum sanctorum aetate, doctrinam sacram in ecclesia scientifice docuerunt. Theologi in *positivos* et *scholasticos* dividuntur; neque tamen illa nominis diversitas doctrinae diversitatem indicat, sed variam rationem defendendae unius fidei et revelatae veritatis. Theologia autem *positiva* dicitur, quae ex S. Scripturis, traditione, conciliis oecumenicis aliisque documentis positivis veritates fidei probat et ex veritatibus revelatis alias deducit,

minus tamen adhibitis philosophiae adjumentis. *Theologia scholastica* probationem positivam ac philosophicam et systematicam totius doctrinae Christianae dispositionem atque tractationem conjungit: „cum illud sit — ait Leo XIII. — scholasticorum Theologorum proprium ac singulare, ut scientiam humanam ac divinam arctissimo inter se vinculo conjunxerint.“ Enc. *Aeterni Patris.* Praeterea auctoritas *juris Pontificii* seu *canonici* prudentium, in quantum jus doctrinae fidei et morum connexum est, ad usus theologicos valet. De collectionibus decretalium, cf. Laurin, *Introductio in corpus juris canonici;* de auctoritate juris canonici doctorum, Canum, *De loc. theolog.* lib. VIII. cap. VII.; Gotti, *De loc. theol.* q. III. dub. IX.; Berthier, *Tract. de loc. theol.* lib. II. sect. II. art. II.

II. De magna theologiae scholasticae praestantia. Scholasticam inter scholas nulla inferiorem esse eamque ad argumentandum theologo plurimum conferre, multa probant.

1° *Indoles ipsa scholasticae.* Insitum erat scholae illi a S. Scripturis et traditione, ab ecclesia sane intellectis, non digitum transversum discedere pariterque fidei profunda, quoad fieri potest, indagare; quibus studiis quam penitus prisci scholastici doctrinam ecclesiae cognoverint, facile licet intelligi. Testes igitur *intellectus ecclesiae* sunt perquam idonei. Cf. S. Thom. I. quaest. I. art. 5., 6., 8.; *Quodl.* IV. art. 18.

2° *Diuturnus usus scholae in ecclesia.* Praetermitto patrum aetatem, cum scholasticae *substantia,* hoc est, fidei et philosophiae conjunctio, exsisteret quidem, sed systematica totius theologiae tractatio nondum coepisset in usu esse tanquam regula. S. Joannes Damascenus († 787?) edito opere, quod inscribitur *Expositio accurata fidei orthodoxae,* systematicam totius theologiae dispositionem reliquit; in libro, qui inscribitur *Capita philosophica, dialectica,* theologum ad *philosophicam* doctrinae Christianae probationem *positivae* conjungendam praeparavit. Eodem fere tempore a Beda Venerabili, Alcuino aliisque scholastica fundari coepit. S. Anselmus Cantuariensis (1033—1109) scholam maximopere promovit, quae saeculo XIII. sub S. Thoma Aquinate et S. Bonaventura maxime floruit. Saeculis sequentibus in ecclesia magnus fuit

scholae usus et auctoritas eamque impugnatam ab erroribus, quibus populus Christianus saeculi XV. et XVI. afflictus est, strenue vindicarunt Cajetanus, Joannes a S. Thoma, Salmanticenses, Suarez, magistralibus operibus. Ne longus sim, scholastica communis fuit media aetate; modernis etiam temporibus generatim plurimum inter viros ecclesiasticos valuit; nec ulla temporum iniquitate sic deleta est, ut funditus interiret. Cf. infra Pii IX. *lit. ad archiep. Monac.* 21. Dec. 1863.

3° *Ecclesiae judicia. a)* Leo XIII. scholasticam his laudibus ornavit: „mediae aetatis Doctores, quos Scholasticos vocant magnae molis opus agressi sunt, nimirum segetes doctrinae fecundas et uberes, amplissimis Sanctorum Patrum voluminibus diffusas, diligenter congerere, congestasque uno velut loco condere, in posterorum usum et commoditatem. — Quae autem scholasticae disciplinae sit origo, indoles et excellentia, juvat hic, Venerabiles Fratres, verbis sapientissimi viri, Praedecessoris Nostri, Sixti V., fusius aperire: „Divino Illius munere qui solus dat spiritum scientiae et sapientiae et intellectus, quique Ecclesiam suam per saeculorum aetates, prout opus est, novis beneficiis auget, novis praesidiis instruit, inventa est a majoribus nostris sapientissimis viris Theologia scholastica quam duo potissimum gloriosi Doctores, angelicus S. Thomas et seraphicus S. Bonaventura, clarissimi hujus facultatis professores . . . excellenti ingenio, assiduo studio, magnis laboribus et vigiliis excoluerunt atque ornarunt, eamque optime dispositam, multisque modis praeclare explicatam posteris tradiderunt. Et hujus quidem tam salutaris scientiae cognitio et exercitatio, quae ab uberrimis divinarum Litterarum, summorum Pontificum, sanctorum Patrum et Conciliorum fontibus dimanat, semper certe maximum Ecclesiae adjumentum afferre potuit, sive ad Scripturas ipsas vere et sane intelligendas et interpretandas, sive ad Patres securius et utilius perlegendos et explicandos, sive ad varios errores et haereses detegendas et refellendas: his vero novissimis diebus, quibus jam advenerunt tempora illa periculosa ab Apostolo descripta, et homines blasphemi, superbi, seductores proficiunt in pejus, errantes et alios in errorem mittentes, sane catholicae fidei

dogmatibus confirmandis et haeresibus confutandis pernecessaria est.““ Enc. *Aet. Patris.*

b) Pius IX. in Syllabo notavit hanc prop. 13.: „Methodus et principia, quibus antiqui doctores scholastici Theologiam excoluerunt, temporum nostrorum necessitatibus scientiarumque progressui minime congruunt.“

c) Pius VI. eos, qui propter aliquorum scholasticorum vitia, scholasticam ipsam exagitarunt, in hunc modum damnat: „Insectatio, qua Synodus (Pistoriensis) scholasticam exagitat velut eam, *quae viam aperuit inveniendis novis et inter se discordantibus systematibus quoad veritates majoris pretii, ac demum adduxit ad probabilismum et laxismum;* quatenus in scholasticam rejicit privatorum vitia, qui abuti ea potuerunt, aut abusi sunt; falsa, temeraria, in sanctissimos viros et doctores, qui magno catholicae Religionis bono scholasticam excoluere, injuriosa, favens infestis in eam haereticorum conviciis.“ Const. *Auctorem fidei;* prop. 70.

III. Status quaestionis. 1° Theologi considerari possunt ut *testes fidei* ecclesiae et ut *doctores privati:* habentur *testes fidei,* si doctrinam aliquam proponentes, sese fidem revelatam, aut rem ad fidem ac mores pertinentem, aut intellectum ecclesiasticum exprimere significant; *doctores privati* sunt, quando opinionem privatam aut argumentationes ex mera philosophia proponunt. 2° Theologi docent aut ut *pastores et doctores,* qui ad organum ecclesiae authenticum divinitusque institutum pertineant, aut tanquam *doctores,* quibus, docendi charismate utcunque praeclaris, pastoris tamen principisque ecclesiae munus non competit: sub primo respectu non considerantur, nisi sint episcopi. 3° Theologi aut *consensione communi* et *definitive,* aut *inter se dissentientes* et *probabiliter* ac *dubitative* doctrinam aliquam defendunt. Hic quaeritur de theologorum auctoritate, si tanquam fidei testes, non *ut* praelati sed *ut* theologi, consensione communi et definitive dogma aliquod asserunt. De praelatis enim et ecclesia docente pridem (quaest. VIII.) egimus.

IV. Errores. Mirum non est, si homines ecclesiae infensi theologorum auctoritatem contemnunt. Error duplex

erroneam illam theologorum contemptionem aut gignit aut praeparat. 1° Adversarii theologos ab infallibili ecclesiae magisterio disjungunt; quo fit, ut a theologorum consensione illud tollatur, quod firmam certamque auctoritatem conferat, connexio scilicet theologorum universorum cum ecclesia. 2° Wicleff, humanistae juniores Erasmo instigante, novatores saeculi XVI., Lutherus et Calvinus, scholasticam valde detestati sunt; cujus odii *praetextus* nonnullorum scholasticorum vitia fuere, *causa* conceptus adulteratus de ipsa ecclesia. At oportet ea, quae theologi ex mente ecclesiae proponunt, ab iis secerni, quae in privatis aliquorum disputationibus vitiosa sunt.

Thesis: *Concors omnium theologorum sententia in rebus fidei et morum certum praebet argumentum.*

Argumenta.

Arg. I. Ecclesia in fide et moribus errare non potest. Atqui consensio omnium theologorum, asserentium, talem doctrinam ad ecclesiae fidem pertinere, fidem ecclesiae vere exprimit. Ergo concors theologorum illa sententia erronea esse nequit. Probatur *minor*. Revera theologi, nisi stupidos prorsus et hebetes dixeris esse omnes, scire possunt, quid ecclesia credat et doceat; „nec ipsi — ait Joannes a S. Thoma — sic concordant, nisi quia ecclesia virtualiter ita approbat, vel definivit, vel ex Scriptura deducitur.“ *Cursus theol.* q. I. disp. II. art. 12. n. 9.

Arg. II. In ecclesia non potest esse error damnabilis. Jam vero erronea omnium simul theologorum sententia ipsius ecclesiae infallibilem auctoritatem in discrimen adduceret. Ergo. Prob. *min.*

a) S. Thomas, Augustini verbis usus, theologiae illud attribuendum esse docet, „quo fides saluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur.“ II. quaest. I. art. 2. Errantibus ergo theologis universis, fidelium fides periclitatur. Et sane sive qui confessiones audiunt, sive qui ad populum habent conciones, quin imo judicium ecclesiasticum in definiendo et reprobando, concordem et constantem omnium scholarum sen-

tentiam tenere consueverunt. Cf. Can. *De loc. theol.* lib. VIII. cap. IV.

b) Ecclesia errorem communem, cui non resisteret, approbare putaretur. Igitur si universi theologi, nemine in ecclesia repugnante, de doctrina quapiam inter se concinunt, non est error sed veritas. Ita Pius IX. nonnullorum falsam arguit opinionem „adversus veterem scholam et adversus doctrinam summorum illorum doctorum, quos propter admirabilem eorum sapientiam et vitae sanctitatem universalis veneratur Ecclesia. Qua falsa opinione ipsius Ecclesiae auctoritas in discrimen vocatur, quandoquidem ipsa Ecclesia non solum per tot continentia saecula permisit, ut ex eorumdem doctorum methodo, et ex principiis communi omnium catholicarum scholarum consensu sancitis theologica excoleretur scientia, verum etiam saepissime summis laudibus theologicam eorum doctrinam extulit, illamque veluti fortissimum fidei propugnaculum et formidanda contra suos inimicos arma vehementer commendavit". *Lit. ad archiep. Monac.* 21. Dec. 1863.

Objectiones.

Obj. I. Nullum est argumentum, cur theologos credamus erroris esse nescios. Ergo ex loco septimo argumenta satis firma non eruuntur.

Resp. Dist. antec.: theologi non creduntur erroris nescii in se, *conc.;* connexi cum ecclesia, *subd.:* ecclesiae mentem exprimere creduntur theologi universi, *conc.;* singuli, *nego.* Theologorum auctoritas in eorundem connexione cum ecclesia fundatur; quae connexio, utrum in quaestione aliqua reipsa exsistat, ex consentiente theologorum omnium doctrina dignoscendum est.

Instabis. Nullus scrupulus animum habere debet, si dogmatibus, ab ecclesia expresse definitis, fides et obsequium adhibeatur. Atqui perspicuum est, non omnia, quae theologi universi docent, esse dogmata expresse definita. Ergo.

Resp. Dist. maj.: nullus scrupulus animum habere debet, si dogmatibus istis obsequium adhibeatur, exclusis quibuscunque aliis veritatibus, *nego;* aliis plurimis non exclusis, *conc.*

Concessa minore, *nego* conclusionem. Tantum abest, ut fidelium subjectio ad dogmata expresse definita limitetur, ut omnes veritates revelatas, etiam magisterio ecclesiae ordinario propositas, necnon conclusiones theologicas admittere necesse sit. Cf. quaest. VIII. art. 4.; quaest. IX. art. 1. et 6. Rursus in thesis probatione videre est, theologorum concordi sententia manifestari, quid ecclesia sive ordinario magisterio sive solemni confiteatur. Neque Pius IX. theologos ecclesiae non conjunxit, cum decerneret fidelium subjectionem esse „ad ea quoque extendenda quae ordinario totius Ecclesiae per orbem dispersae magisterio tanquam divinitus revelata traduntur, *ideoque universali et constanti consensu a catholicis Theologis ad fidem pertinere retinentur*". *Ep. ad episc. Monac.*

Obj. II. Veritas immutabilis est. Atqui non repugnat, sententiam theologorum aliquando communem postmodum unanimi consensu deseri. Unanimis igitur theologorum consensus non praebet argumentum certum veritatis.

Resp. Dist. min.: ista mutatio fieri potest, si theologi sententiam de re aliqua ferunt ut doctores privati aut opinionis instar, *conc.;* si rem ut testes fidei ecclesiae decreto certo affirmant, *subd.*: in ea sententia, quae sit communis sensu latiori, *conc.;* sensu strictiori, *nego.* „Non enim — ait Canus — si quidquam in schola bonis etiam temporibus inveteravit, mox fidei dogma existimandum est." *De loc. theol.* lib. VIII. c. V. Videlicet theologorum sententia et ecclesiae doctrina non connexae sunt: *a)* si res ipsa ad fidem non pertinet; *b)* si theologi suas opiniones, dubia, non firmas certasque persuasiones et sententias, exprimunt; *c)* si sententia communis est tantum plurium theologorum, aut omnium, sed unius scholae, puta Thomistarum aut Scotistarum; *d)* si sententia non est tam constans, ut theologis universis vere admissa fuisse videatur. Poterit igitur, progrediente cognitione veritatis, aliquando theologorum mutari sententia. „Quod enim — ait Bannez — in uno tempore occultatur, postea per diligentiam et studium advenientium multoties innotescit. Quare semper juniorum sententia requirenda est, antiquis tamen proprius honor deferendus." In I. quaest. I. art. 8.

Instabis. Si fieri potest hujusmodi commutatio, juniori cuique integrum est, ut, relicta theologorum veterum sententia, novam introducat. Ergo theologorum auctoritas practice imbellis est.

Resp. Dist.: id juniori cuique integrum est, si qua de quaestione fidei et morum sententia reperitur communis proprie dicta, *nego;* extra casum istius communis sententiae, *subd.:* si rationes proferuntur graves pro nova sententia ac veteri contrariae, *transeat;* secus, *nego.* In rebus fidei ac morum leviter agere nunquam licet. Atque Alexander VII. die 24. Sept. 1665 hanc propositionem damnavit: „Si liber sit alicujus junioris et moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet rejectam esse a Sede Apostolica tanquam improbabilem.“

Urgebis. Vix aut ne vix quidem erit sententia, cui non reperiatur contraria. Ergo.

Resp. Dist. antec.: et hoc militaret contra auctoritatem universorum theologorum, si ad auctoritatem illam opus esset concordia metaphysica, *transeat;* moralis, *nego.*

Obj. III. Theologia, nimium ad sophisticas argutias delapsa, jure merito negligitur. Atqui theologi scholastici ad sophisticas argutias delapsi sunt. Ergo saltem scholasticis auctoritas nulla tribuenda est.

Resp. Dist. maj.: theologia negligi potest, in quantum est sophistica, *conc.;* in quantum intellectum ecclesiasticum testatur, *nego. Dist.* etiam minorem: ad sophisticas argutias delapsi sunt scholastici quidam, *conc.;* omnes, *nego.* Hic tria notanda sunt.

a) Catholici non diffitentur, aliquoties in theologiam hominum vitia irrepsisse. Neque Canus id texit. „Intelligo autem fuisse in schola — inquit — quosdam Theologos adscriptitios, qui universas quaestiones Theologicas frivolis argumentis absolverint, et vanis, invalidisque ratiunculis magnum pondus rebus gravissimis detrahentes, ediderint in Theologiam commentaria vix digna lucubratione anicularum. Et cum in his sacrorum Bibliorum testimonia rarissima sint, conciliorum mentio nulla, nihil ex antiquis Sanctis oleant, nihil ne ex gravi philosophia quidem, sed fere a puerilibus disciplinis; scholastici

tamen, si superis placet, Theologi vocantur: nec scholastici sunt, nedum Theologi, qui sophismatum faeces in scholam inferentes, et ad risum viros doctos incitant, et delicatiores ad contemptum." *De loc. theol.* lib. VIII. cap. I.

b) Illa vitia paucorum sunt; nec ex ipsa indole scholasticae[1]) orta. „Minime vero — ait Canus — assentior iis, qui ex circulorum scholasticorum disputationibus ortam esse pertinaciam volunt, irritationemque scalpendi omnia. Quin istiusmodi malorum existimo in moribus esse culpam, non in schola. Moderati enim, nec contentiosi homines, nec pertinaces, quascunque res sobrie, ad temperantiamque definient. Quod cum omnibus est faciendum, qui disciplinam quamlibet profitentur, tum nemini potius quam Theologo. Fuere autem sine dubio in schola multi, qui his vitiis declinatis, rem Theologicam graviter sane ac modeste tractarunt. Nam quos isti pertinaces vocant, omniaque scalpentes Theologos, paucos, si vere loqui volunt, significare possunt." L. c.

c) Si qua in disputando theologus scholasticus nimia subtilitate usus est, non illico habeatur inhabilis testificando, quid illa aetate docuerit ecclesia.

Instabis. Theologorum auctoritas minus valet, si theologi, neglectis sanctorum patrum tractatibus, non nisi ex philosophia disputent. At scholastici patrum opera, non pro eo ac debuerant, legisse feruntur. Ergo.

Resp. Dist. maj.: ejusmodi theologorum auctoritas minus valet in iis, quae ex sola philosophia disputant, *conc.;* in iis, quae ex fide ecclesiae docent, *nego.* Et *dist.* min.: sanctos patres non satis legerunt scholastici universim, *nego*; aliqui, *subdist.:* neglectis omnino fontibus revelationis, *nego;* minus investigatis patrum codicibus, *conc.* *a)* Scholastici universim tantum ab-

---

[1]) Liebermann intelligentiam scholasticae non nisi ex adversariorum sententia expressit, cum diceret: „Quando vero artificioso magis, quam theologice de divinis disserit (theologia), et nimia curiositate quaestiones sectatur subtiles magis quam utiles, altissimarum rerum omnium sinus penetrare cupiens, ut nihil sit, cujus non velit rationem reddere, tunc *scholasticae* nomen obtinet." *Instit. theol.* Proleg. cap. I. §. 4.

fuit ut patrum tractatus negligerent, ut nonnullorum opera patrum compendia habueris. Praeclarum quidem Leonis XIII. in eam rem testimonium: „mediae aetatis doctores, — ait — quos *Scholasticos* vocant, magnae molis opus aggressi sunt, nimirum segetes doctrinae fecundas et uberes, amplissimis Sanctorum Patrum voluminibus diffusas, diligenter congerere, congestasque uno velut loco condere, in posterorum usum et commoditatem.“ Enc. *Aet. Patris.* *b)* Habent tamen hoc scholastici aliqui, qui post S. Thomam et S. Bonaventuram scripserunt, ut inventos patrum thesauros conservarint potius quam auxerint. *c)* Generatim scholastici doctrinae suae substantiam e puris fontibus S. Scripturarum, ex textibus patrum, sive propria industria inventis sive pridem divulgatis, atque ex vivo ecclesiae magisterio derivarunt.

Quaeres. Quanta sit certitudo argumentorum, quae ex omnium theologorum communi de re quadam fidei aut morum sententia sumuntur.

Resp. *a)* Si theologi omnes non ex opinione, sed certo et firmo decreto docent, non solum doctrinam aliquam esse certam, verum etiam per aliquam formulam manifestam, uti: *haereticum est, erroneum, de fide,* certo, non ex opinione, affirmant, illam a fidelibus firmiter esse credendam, argumentum, ex hujusmodi auctoritate sumptum, *infallibiliter certum* est. Cf. Can. *De loc. theol.* lib. VIII. cap. IV. et V.; lib. XII. cap. VI.; Joan. a S. Thoma, quaest. I. disp. II. art. 12. n. 9.

b) Si theologi omnes inter se concinentes doctrinam quamlibet tanquam certam tradunt, quae ratione suae materiae ad fidem ac mores pertinet, sed sub nulla formula proponitur, qua theologi doctrinam aliquam ab omnibus amplectendam esse significant, argumentum, ex hujusmodi auctoritate petitum, *theologice certum* habetur.

c) Cujus quidem distinctionis, scilicet *infallibiliter certi* et *theologice certi,* quae et in patrum auctoritate locum habet (cf. quaest. XVIII. art. 1. quaer. III.), haec est ratio, quod theologorum auctoritas firmitudinem accipit ab infallibilitate ecclesiae. Jam vero in primo casu concors omnium sententia de veritate, ab omnibus fidelibus tenenda, manifestissime ostendit,

eam veritatem ab ipsa ecclesia proponi tanquam tenendam ab omnibus; in altero casu talis ecclesiae propositio non exprimitur.

ARTICULUS II.

De auctoritate S. Thomae Aquinatis.

I. Status quaestionis. De Thomae auctoritate disserentes spectare possumus, *aut* ejus auctoritatem mere philosophicam, id est, in rebus, quae non nisi ad philosophiam pertinent, *aut* methodum et rationem disputandi, *aut* quanti ponderis esse debeat apud omnes illius de rebus fidei ac morum sententia; et in isto genere tertio Thomae auctoritatem considerabimus. At haec ipsa auctoritas, quoniam plures sunt gradus, accuratius determinanda est. Recensita sunt quaest. XVIII. art. 2., quatuor gradus approbationis ecclesiasticae, ex quibus totidem gradus auctoritatis doctorum exsistunt. Auctoritas, quae ex primo, secundo et tertio approbationis gradu nascitur, communi catholicorum consensu Thomae tribuitur. Reliquum est, ut inquiratur, utrum Thomae competat auctoritas illa praecipua, quam approbatio ecclesiae *specialis* scriptoribus ecclesiasticis in gradu quarto largiatur.

II. De gradu auctoritatis Angelici. Supra q. XVIII. art. 2., approbationis quartum gradum diximus esse *approbationem specialem,* quae locum habet, quoties alicujus scriptoris ecclesiastici opera, sive omnia sive in determinata materia, tanquam catholica fidemque sine errore exprimentia, commendantur. Specialis illa approbatio intelligi potest 1° ut *definitiva,* quae habetur in hoc Gelasii I. judicio de epistola Leonis M. ad Flavianum, Cpolitanum episcopum: „cujus textum quispiam si usque ad unum ista disputaverit, et non eam in omnibus venerabiliter susceperit, anathema sit"; 2° ut *electiva* modo quodam speciali, antelato tali doctore reliquis omnibus; 3° utraque approbatio aut doctoris sententias *omnes et singulas* attingit aut doctrinam *generatim.* Jam vero S. Thomae vindicatur ea auctoritas, quam approbatio *electiva specialis* eaque *doctrinae generatim* tribuit. Quamvis enim nonnulla doctrinae

capita ex Aquinatis operibus in conciliis oecumenicis definita sint, et *Officium de festo corporis Christi* ex usu solemnissimo et universalissimo in liturgia sacra *definitive* approbatum esse censeatur, ecclesia tamen Thomae doctrinam non approbavit „discutiendo singulos articulos, propositiones, et earum probabilitatem, vel veritatem augendo suo examine et judicio, multo minus definiendo singula definitiva approbatione, quae est fidei". J. a S. Thoma, *De approb. doctrinae S. Thomae,* disp. I. art. 3.

Auctoritas igitur, quae posthac in thesi *specialis* vocatur, duo complectitur: „1° in operibus S. Thomae nobis exhibetur corpus doctrinae, in quo, si substantialia ejus spectes, nihil reperiatur, quod defendi non possit; 2° corpus illud doctrinae, si cum aliorum doctorum placitis comparaveris, tale est, ut Thomae doctrina haberi debeat magis veridica et sincerior, et conformior veritati." Cf. Schaezler, *Introd. in S. Theol. dogm.,* sect. II. art. 3.; Joan. a S. Thoma, l. c.; Serafino Piccinardi, *De approbatione Doctrinae S. Thomae Aquinatis,* apud card. Zigliara, *Il dimittatur.*

III. Adversarii. Durandus a Sancto Porciano († 1332), dictus doctor resolutissimus, Thomae auctoritatis primo defensor, postea vero impugnator acerrimus exstitit. Jam Lamaraeus, doctor Oxoniensis, anno circiter 1284 contra Thomae doctrinam librum in lucem protulit, qui inscribitur *Correctorium Thomae.* Inter protestantes S. Thomas acres habuit adversarios; vocatur enim a Luthero *„phiala irae Dei",* et Summa angelica ab eodem in *Comm. ep. ad Gal.* „Summa diabolica". Hinc illud, Novatoribus saeculi XVI. adscriptum: „tolle Thomam et dissipabo ecclesiam."[1]) Famosus inter alios Thomae contemptor fuit Cas. Oudin, Calvinista. Petrus Zornius Hamburgensis contra Thomam scripsit opus *De varia fortuna sancti Thomae Aquinatis in scholis Pontificiorum, praesertim Gallorum,* prima

---

[1]) Sybel, *Hist. Zeitschrift* 1875 haec scripsit: „das halten wir für gewiss; mit der Herrschaft des Thomas von Aquin wird die der römischen Kurie zerschmettert werden;" quod est fere idem ac illud: *tolle Thomam et dissipabo ecclesiam.*

vice Rostochii anno 1706 editum; eodem fere tempore Tribbechovius Saxo-Gothanus librum *De doctoribus scholasticis* adversus Angelicum vulgavit. Alii non pauci, quos inter moderni complures, Thomae philosophiam aversantur; de illis quaest. XXI. pauca dicam.

Thesis: *S. Thomae competit auctoritas specialis.*

Argumenta.

Arg. I. S. Thomae auctoritas specialis est, si Romani Pontifices corpus doctrinae Thomisticae prae ceteris doctrinis ut viam tutam directionemque ad veritatem assequendam commendant. Jam res ita se habet. Ergo. Prob. *min.*

a) Ex judiciis plurimorum Romanorum Pontificum. Joannes XXII. (bulla *Redemptorem*), Clemens VI. (bulla *In ordine*), Nicolaus V. (breve ad F. F. Ord. Praed. 1451.), Pius V. (bulla *Mirabilis*), Innocentius XII. (litt. in forma brevis, die 6. Febr. 1694), Clemens XII. (bulla *Verbo Dei*), Benedictus XIV. (litt. in forma brevis, die 21. Aug. 1752) affirmant, admirabili Thomae doctrina universam ecclesiam illustrari, haereses dissipari, academias tuto dirigi. Urbani V. haec ad academiam Tolosanam verba: „Volumus et tenore praesentium vobis injungimus, ut b. Thomae doctrinam *tamquam veridicam et catholicam sectemini.*“ Const. 5. dat. die 3. Aug. 1368 ad Cancell. Univ. Tolos. Atque Innocentius VI.: „*Hujus* (Thomae) *doctrina prae ceteris, excepta canonica, habet proprietatem verborum, modum dicendorum, veritatem sententiarum, ita ut numquam qui eam tenuerit, inveniatur a veritatis tramite deviasse; et qui eam impugnaverit, semper fuerit de veritate suspectus.*“ Serm. de S. Thoma. A Clemente VIII. in litteris *Sicut Angeli* ad Neapolitanos celebratur „*ingens librorum numerus, quos* ille (Thomas) brevissimo tempore in omni fere disciplinarum genere singulari ordine ac mira perspicuitate *sine ullo prorsus errore conscripsit*“. Cf. Sylvium, *Apologetica pro S. Thom. Aquin.*; Goudin, *Philos.* t. I. diss. praelim. II. et Bullarium ordinis Praedicatorum.

b) Leo XIII. tum in encyclica *Aeterni Patris* tum alibi

saepe doctrinam S. Thomae efficacissime inculcavit. 1° Laudatur Thomas Aquinas, „qui, uti Cajetanus animadvertit, veteres *doctores sacros, quia summe veneratus est, ideo intellectum omnium quodammodo sortitus est*". 2° Vocatur Thomas „catholicae Ecclesiae singulare praesidium et decus"; „Soli comparatus, orbem terrarum . . . doctrinae splendore complevit." 3° Thomas „illud a se ipse impetravit, ut et superiorum temporum errores omnes unus debellarit, et ad profligandos, qui perpetua vice in posterum exorituri sunt, arma invictissima suppeditarit". 4° Thomae sapientia ab universis episcopis catholici orbis propaganda. „Vos omnes — inquit — Venerabiles Fratres, quam enixe hortamur, ut ad catholicae fidei tutelam et decus, ad societatis bonum, ad scientiarum omnium incrementum auream sancti Thomae sapientiam restituatis, et quam latissime propagetis . . . doctrinam Thomae Aquinatis studeant magistri, a Vobis intelligenter lecti, in discipulorum animos insinuare; ejusque prae caeteris soliditatem atque excellentiam in perspicuo ponant." Encycl. *Aet. Patris.* Atque iterum: „Ejus (Thomae) igitur in schola adolescat et exerceatur clerus ad philosophiam, ad theologiam: exsistet enimvero ductus et ad sacra praelia valens quam qui maxime." Litt. *Officio sanctissimo* ad archiep. et episc. Bavariae.

Arg. II. Doctrina catholicorum doctorum ab ecclesia auctoritatem habet, uti docet S. Thomas, II. II. quaest. X. art. 12. Atqui ecclesia Thomae doctrinam etiam practice speciali modo approbavit. Ergo S. Thomas auctoritatem habet specialem.

Prob. *min.* ex quatuor factis, quae in encycl. *Aet. Patris* commemorantur.

a) Praxis doctorum hominum: „doctissimi homines, superioribus praesertim aetatibus, theologiae et philosophiae laude praestantissimi, conquisitis incredibili studio Thomae voluminibus immortalibus, angelicae sapientiae ejus sese *non tam excolendos, quam penitus innutriendos tradiderunt.*"

b) Ordines religiosi. „Omnes prope conditores et legiferos Ordinum religiosorum jussisse constat sodales suos, doctrinis s. Thomae studere et religiosius haerere, cauto, *ne cui eorum impune liceat a vestigiis tanti viri vel minimum discedere.*

Ut Dominicianam familiam praetereamus, quae summo hoc magistro jure quodam suo gloriatur, ea lege teneri Benedictinos, Carmelitas, Augustinianos, Societatem Jesu, aliosque sacros Ordines complures, statuta singulorum testantur."

c) *Academiae.* Olim in Europa floruerunt academiae et scholae, Parisiensis, Salmantina, Complutensis, Duacena, Tolosana, Lovaniensis, Patavina, Bononiensis, Neapolitana, Conimbricensis, etc. „Jam vero compertum est, in magnis illis humanae sapientiae domiciliis, tamquam in suo regno, Thomam consedisse principem; atque *omnium vel doctorum vel auditorum animos miro consensu in unius angelici Doctoris magisterio et auctoritate conquievisse.*"

d) *Concilia oecumenica.* „Concilia Oecumenica, in quibus eminet lectus ex toto orbe terrarum flos sapientiae, singularem Thomae Aquinati honorem habere perpetuo studuerunt. In Conciliis Lugdunensi, Viennensi, Florentino, Vaticano, deliberationibus et decretis Patrum interfuisse Thomam et pene praefuisse dixeris, adversus errores Graecorum, haereticorum et rationalistarum ineluctabili vi et faustissimo exitu decertantem. — Sed haec maxima est et Thomae propria, nec cum quopiam ex doctoribus catholicis communicata laus, quod Patres Tridentini, in ipso medio conclavi ordini habendo, una cum divinae Scripturae codicibus et Pontificum Maximorum decretis *Summam* Thomae Aquinatis super altari patere voluerunt, unde consilium, rationes, oracula peterentur." — Concilia provincialia et episcopi Thomae doctrinam tuendam instaurandamque susceperunt, ut conc. prov. Burdigalense et Urbinatense. Cf. *Coll. Lacens.* t. IV. et VI.

Arg. III. *Ex indole S. Thomae.* S. Thomas excellit rectitudine judicii. Specialis ergo ipsi tribuenda est auctoritas Prob. *antec.* Rectitudo judicii oritur ex perfecto usu rationis et ex connaturalitate quadam ad res judicandas, velut si vir castus de castitate judicet. Cf. S. Thom II. II. quaest. XLV. art. 2. Jam in Thoma fuerunt modo speciali rectum judicium circa res divinas et quaedam ad eas res connaturalitas. Ergo. *Minor* probatur ex *ingenio, studiis, castissimo* animo et divinis *charismatibus* Angelici. Et sane tum auctores, Ptolomaeus

Lucensis, De Tocco, tum ipsa sancti doctoris volumina hoc Leonis XIII. de Angelico testimonium amplissimum confirmant: „Ille quidem ingenio docilis et acer, memoria facilis et tenax, vitae integerrimus, veritatis unice amator, divina humanaque scientia praedives, Soli comparatus, orbem terrarum calore virtutum fovit, et doctrinae splendore complevit.“ *Aet. Patris.* Eximia sunt et signa Spiritus sancti, Thomam illustrantis; necnon illa Crucifixi vox: *Thoma bene scripsisti de me.* De Tocco VI. 35.; cf. Clementis VIII. bullam primam ad Neapolitanos. Ita Christus Simoni dixit: *Recte judicasti,* Luc. VII. 43., et Samaritanae: *Bene dixisti,* Joan. IV. 17.

Objectiones.

Obj. I. Complures doctores sunt, quorum doctrinam ecclesia comprobavit. Specialem igitur auctoritatem esse S. Thomae, rationibus expositis nequaquam evincitur.

Resp. Dist. antec.: plures doctores ab ecclesia approbati sunt modo tam speciali quam S. Thomas, *nego;* aliis gradibus approbationis, *conc.* Responsum ex argumentis sequitur. Hoc unum dixisse satis habeo: Angelicus inclita encyclicâ *Aeterni Patris* orbi catholico tanquam magister datur, nullus doctor decoratus est paris ponderis sententia.

Instabis. Admissa Thomae auctoritate tam speciali, prope est, ut ejus doctrina tota habeatur veritas de fide, illud autem, quod cum doctrina Thomae repugnet, haereticum. Ergo.

Resp. Dist. antec.: si specialis illa auctoritas oriretur ex approbatione vere definitiva, *transeat;* si procedit ex approbatione electiva, *nego.* Approbatio doctrinae S. Thomae non est sensu stricto definitiva, sed specialis quidam gradus approbationis electivae, quae efficit, ut doctrina sic approbata generatim tuta habeatur, non ut omnia et singula tanquam fidei dogmata credenda sint. De approbatione definitiva dixi *transeat;* nimirum haec approbatio, etiamsi data fuisset, objectum suum tale attingeret, quale ab ipso Angelico proponitur. Angelicus autem quaedam ut certa, alia dubitative aut opinative docet. Ergo ne definitiva quidem approbatio efficeret, ut totam Angelici doctrinam tanquam fidei dogmata complecteremur.

Obj. II. S. Thomas non una in re erravit, v. g. in doctrina de Conceptione B. Mariae Virginis. Ergo ejus doctrinae in certarum numero haberi nequeunt.

Resp. Dist. antec.: sanctus erravit in multis, *nego;* in una alterave doctrina, *transeat.* Et *nego* conseq. Hujus loci est, ex *Actis Sanctae Sedis,* vol. VI. p. 317 colligere: *a)* „Eminentiam doctrinae (quae in nonnullis Ecclesiae Doctoribus fuit prorsus angelica) non fuisse *absolute* consideratam ut Doctores appellarentur, sed *relative* ad magnum aliquem effectum, quem pro varia Ecclesiae conditione praeclaro ingenia, sanctimonia et doctrina sunt consecuti.“ *b)* „Quare inter Ecclesiae Doctores, si doctrina absolute considerata inter ipsos comparetur, gradus ita distinguuntur, quemadmodum in firmamento astra majora et minora.“ Jam vero supra vidimus, approbationem doctrinae S. Thomae non fuisse definitivam, sed electivam summi gradus. Ergo si daremus Angelicum, in aliqua doctrina fidei aut morum erravisse, non auferretur illa auctoritas, quam commemorata ecclesiae probatio ipsi contulit.

Instabis. Bianchieri in opere: *Voto in forma di dissert. sulla defin. dogm. dell' Immac. Concezione* refert, in editione Piana jubente S. Pio V. ex Thomae operibus aliquos textus immutatos fuisse, et quidem ut Tridentinae synodi decretis conformarentur. Ergo Thomae auctoritas valde dubia videtur.

Resp. Dist. antec.: in hac editione S. Pii jussu fuerunt aliqua explosa ex commentariis card. Cajetani, *conc.;* ex operibus S. Thomae, *nego.* Res ex ipso prooemio Romanae editionis manifesta est. Cf. ephem. *Divus Thomas,* t. I. p. 153—157. Contra eos, qui S. Thomae errores impingunt, inter alios scripserunt Capreolus, princeps Thomistarum, *Libri defensionum;* J. a S. Thoma, *Curs. theol.*, Tract. de approb. S. Thomae, disp. II.; De Rubeis, *De gestis et scriptis ac doctrina S. Thom.* diss. XXV—XXXII. — Morgott, *Die Marialogie des h. Thomas von Aquin,* doctrinam Thomae de Immaculata Conceptione B. M. Virginis egregie et perspicue docuit.

Quaestio XX.

De ratione naturali.

Hic incipit locus octavus, qui est primus locorum, qui *improprii* dicuntur, seu *subsidiarii*. Theologia enim etiam ratione humana utitur. „*Propria* autem hujus scientiae cognitio est quae est per revelationem, non autem quae est per naturalem rationem.“ S. Thom. I. quaest. I. art. 6. ad 2.; cf. art. 8. Investigandum est igitur, quid non valeat in theologia ratio humana, quid valeat probare. Et quoniam de ipsa vi nativa rationis errores non pauci ubique sparguntur, nonnulla de analogia rationis et fidei huic quaestioni adjicienda videntur. Itaque quaeritur:

Primo. *De viribus rationis naturalis.*

Secundo. *Utrum theologia rationibus philosophicis uti possit.*

Tertio. *De philosophia S. Thomae.*

ARTICULUS I.

De viribus rationis naturalis.

I. Duplex principium cognitionis, ratio naturalis et fides. Ante omnia distingui necesse est duplicem veritatum ordinem, quorum primum genus est veritatum naturalium, seu rationem humanam non excedentium, alterum supernaturalium, quae captum hominis naturalem superant. Hoc enim „perpetuus Ecclesiae catholicae consensus tenuit et tenet, duplicem esse ordinem cognitionis, non solum principio, sed objecto etiam distinctum: principio quidem, quia in altero naturali ratione, in altero fide divina cognoscimus; objecto autem, quia praeter ea, ad quae naturalis ratio pertingere

potest, credenda nobis proponuntur mysteria in Deo abscondita, quae, nisi revelata divinitus, innotescere non possunt." *Conc. Vatic.* sess. III. cap. IV. Quamobrem vires rationis naturalis considerari oportet *a)* in se et respectu sui proprii objecti, videlicet veritatum naturalium, *b)* respectu fidei et veritatum supernaturalium.

II. De viribus rationis naturalis respectu veritatum naturalium. *a)* Ratio naturalis veritates etiam metaphysicas rerumque causas altiores cognoscere potest. Quod est contra Pyrrhonismum seu perfectum scepticismum et contra positivismum, cujus parens Aug. Comte, *Cours de philosophie positive,* negat, ea quae ad mundum invisibilem et spiritualem pertinent, rationi esse pervia. Cf. De Broglie, *Le Positivisme;* Civiltà catt. VII. XI. XII.; Gruber, *A. Comte.*

b) Sane ratio naturalis potest demonstrare exsistentiam unius Dei Creatoris, immortalitatem animi et alias id genus veritates religiosas. Kant, *Kritik der reinen Vernunft,* seu *Critica rationis purae,* cognoscibilitatem veritatum illarum labefactavit, adulteratis argumentis, quibus earum solida probatio nititur. At patres Vaticani definiverunt: „Si quis dixerit Deum unum et verum, Creatorem et Dominum nostrum, per ea, quae facta sunt, naturali rationis humanae lumine certo cognosci non posse: anathema sit." Sess. III. cap. II. can. I. Cf. S. Thom. I. quaest. II. art. 2.; *C. Gentiles,* lib. I—III.

c) Ratio *individua* vi ratiocinii ad certam alicujus veritatis religiosae cognitionem pervenire valet. Ita rejicitur sensus ille communis, quem Lamennais, *Essai sur l'indifférence,* t. II. ob infirmitatem facultatis ratiocinandi (faculté de raisonner) in homine absolute necessarium esse asseverat. Neque admitti potest traditionalismus asserentium, humanam rationem non ex se, sed ope tantum magisterii traditionalis, aliquam rerum spiritualium notitiam sibi comparare. Cf. Zigliara, *Saggio su' principii del tradizionalismo; Propraed.* lib. II. cap. IV., V. — Decreto S. C. Indicis diei 11. Junii 1855, a S.S. D. N. Pio IX. 15. Junii approbato, domino Bonnetty haec thesis subscribenda est proposita: „Ratiocinatio Dei exsistentiam,

animae spiritualitatem, hominis libertatem cum certitudine probare potest."

d) Ab alia parte in praesenti generis humani conditione revelatio ad perfectam veritatum religiosarum naturalium cognitionem rationi naturali *moraliter* necessaria est; scilicet „divinae revelationi tribuendum quidem est, ut ea, quae in rebus divinis humanae rationi per se impervia non sunt, in praesenti quoque generis humani conditione ab omnibus expedite, firma certitudine et nullo admixto errore cognosci possint". *Conc. Vat.* sess. III. cap. II. Cf. S. Thom. I. quaest. I. art. 1.; *C. Gent.* lib. I. cap. IV.

III. De viribus rationis respectu fidei et veritatum supernaturalium. Ratio naturalis respectu fidei considerari potest *a)* ante fidem; *b)* in ipso assensu fidei; *c)* post assensum fidei.

a) Ante fidem ratio naturalis potest 1° eas veritates percipere, quas posse modo diximus; 2° potest revelationis possibilitatem probare; 3° credibilitatis motiva intelligere. Cf. quaest. I.

b) In ipso assensu fidei. 1° Fidei assensus supernaturalis praestatur *„non propter intrinsecam rerum veritatem naturali rationis lumine perspectam*, sed propter auctoritatem ipsius Dei revelantis, qui nec falli nec fallere potest". *Conc. Vat.* sess. III. cap. III. Cf. quaest. I. art. 4. et 5. 2° De veritatibus, quae non sunt *objectum fidei proprium,* sicut mysteria, sed quae sunt *objectum fidei commune,* id est, veritates, quas *et* revelatio manifestat *et* ratio probat, velut exsistentia Dei aliaeque hujusmodi, et quas Angelicus „praeambula ad articulos" (I. quaest. II. art. 2. ad 1.) vocat, de his, inquam, veritatibus potest in terris simul haberi actus scientiae et habitus fidei, id est, illa virtus supernaturalis in intellectu residens, qua inclinamur ad assentiendum revelatis. Cf. S. Thom. II. II. quaest. CLXXV. art. 3. ad 3.; *Quaest. disp. De Verit.* XIII. art. 2.

Quaeres I. Quomodo fieri possit, ut sint de eadem veritate sub eodem respectu simul actus scientiae et habitus fidei.

Resp. Objectum fidei est *non visum.* Porro, si Chri-

stianus alicujus veritatis, uti immortalitatis animi, demonstrationem habet, objectum quidem *non visum* esse desinit; sed fidelis tamen potest ac debet esse ita dispositus, ut veritati illi firmissime adhaereret, etiamsi esset *non visa.* Jam hujusmodi dispositio *ad habitum fidei* pertinet. Ergo in terris actus scientiae fidei habitum non excludit. Dixi: *in terris;* nam „in statu gloriae non solum actu tollitur objectum fidei quod est non visum; sed etiam secundum possibilitatem, propter beatitudinis stabilitatem. Et ideo frustra talis habitus remaneret". S. Thom. I. II. quaest. LXVII. art. 5. ad 3.

Quaeres II. Utrum, acquisita aliquarum veritatum demonstratione, meritum fidei minuatur.

Resp. S. Thomas respondet in illo casu non esse meritum fidei, „quando homo non habet voluntatem credendi ea quae sunt fidei, nisi propter rationem inductam. Quando autem homo habet voluntatem credendi ea quae sunt fidei, ex sola auctoritate divina, etiamsi habeat rationem demonstrativam ad aliquid eorum, puta ad hoc quod est Deum esse; non propter hoc tollitur vel diminuitur meritum fidei." II. II. quaest. II. art. 10. ad 1.

Quaeres III. Utrum in eodem intellectu possint esse simul actus fidei et actus scientiae.

Resp. Negative. Repugnare enim videtur, idem objectum secundum idem praedicatum ab eodem intellectu esse visum et non visum. Atqui de ratione actus fidei est, terminari per rem *non visam*, cum fides sit *argumentum non apparentium,* Hebr. XI. 1.; objectum autem actus scientiae est res *visa.* Actus ergo scientiae ab eodem objecto eodemque intellectu actum fidei excludit. Cf. S. Thom. I. II. quaest. LXVII. art. 3.; II. II. quaest. I. art. 4.

c) Post assensum fidei ratio humana potest 1° afferre „veras similitudines" (S. Thom. *C. Gent.* lib. I. cap. VII.), aliquales rationes non necessarias (S. Thom. *In Boet. De Trin.* quaest. I. art. 4.). Ita rationes ad Trinitatis manifestationem inducuntur, quia „Trinitate posita, congruunt hujusmodi rationes: non tamen ita quod per has rationes sufficienter probetur Trinitas personarum". Idem, *In Boet.* l. c. 2° Ratio humana

potest *negative* solvere objectiones adversariorum. Dico: *negative*, hoc est, ostendendo defectum ratiocinii adversi; *non positive*, ostendendo evidentiam intrinsecam veritatis, cui ratiocinium adversum est. Cf. S. Thom. I. quaest. I. art. 8.; *C. Gent.* lib. I. cap. VII. 3° Ratio humana ex articulis fidei ad alia argumentari potest. S. Thom. I. quaest. I. art. 8. 4° Ratio humana potest mysteriorum totiusque doctrinae catholicae connexionem et consequentiam investigare. 5° Eadem methodum et disputationem dialecticam theologo affert, fideique doctrinam ad tractationem vere scientificam potest evehere.

IV. Ratio naturalis fidei subordinata est. *a)* Ratio naturalis eaque exculta seu philosophia non ita subordinatur fidei, ut certitudo ac evidentia principiorum naturalium ex ipsa fide pendeat. *b)* Ea subordinatio admitti debet, ut „philosophia sit ad metas fidei regenda", secundum illud Apostoli 2. Cor. X. 5.: „In captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi". S. Thom. *In Boet. De Trin.* quaest. II. art. 3. *c)* Patres Vaticani subordinationem expositam docent. Legimus enim: „Nec sane ipsa (ecclesia) vetat, ne hujusmodi disciplinae in suo quaeque ambitu propriis utantur principiis et propria methodo; sed justam hanc libertatem agnoscens, id sedulo cavet, ne divinae doctrinae repugnando errores in se suscipiant, aut fines proprios transgressae, ea, quae sunt fidei, occupent et perturbent." Sess. III. cap. IV. Atque can. II. de fide et ratione: „Si quis dixerit, disciplinas humanas ea cum libertate tractandas esse, ut earum assertiones, etsi doctrinae revelatae adversentur, tanquam verae retineri, neque ab Ecclesia proscribi possint; anathema sit." *d)* In *Syllabo* notantur prop. 10.: „Quum aliud sit philosophus, aliud philosophia, ille jus et officium habet se submittendi auctoritati, quam veram ipse probaverit; at philosophia neque potest, neque debet ulli sese submittere auctoritati"; prop. 11.: „Ecclesia non solum non debet in philosophiam unquam animadvertere, verum etiam debet ipsius philosophiae tolerare errores, eique relinquere ut ipsa se corrigat"; prop. 14.: „Philosophia tractanda est, nulla supernaturalis revelationis habita ratione." *e)* Ratio istas ecclesiae definitiones confirmat. Revera fallibile

infallibili subordinetur, necesse est. Proximum autem philosophiae fundamentum est humana ratio fallibilis, proximum vero fidei fundamentum auctoritas Dei infallibilis. Ergo. *f)* „Denique praetereundum non est, immensum patere campum, in quo hominum excurrere industria, seseque exercere ingenia libere queant: res scilicet quae cum doctrina fidei morumque christianorum non habent necessariam cognationem, vel de quibus Ecclesia, nulla adhibita sua auctoritate, judicium eruditorum relinquit integrum ac liberum.“ Leo XIII. Encycl. *Libertas praestantissimum,* 20. Junii 1888.

V. Nulla inter fidem et rationem vera dissensio esse potest. *a)* Rationalistas cujusvis aetatis asseverasse fidem rationi repugnare, in perspicuis est; at singularis est illa Pomponacii sententia, in concilio Lateranensi V. anno 1513 damnata, qua contendebatur, idem posse juxta fidem esse verum, juxta rationem falsum.

b) Nullam autem istiusmodi dissensionem admittendam esse, paucis probatur. Et sane Deus unus est sibique contradicere non potest. Jam fidei veritates et veritates philosophiae seu rationis sunt una veritas in Deo. Ergo. Dicimus enim „duplicem veritatem divinorum, non ex parte ipsius Dei, qui est una et simplex Veritas, sed ex parte cognitionis nostrae, quae ad divina cognoscenda diversimode se habet“. S. Thom. *C. Gent.* lib. I. cap. IX.

c) Habemus hac de re gravissimam concilii Vaticani sententiam: „etsi fides — inquit — sit supra rationem, nulla tamen unquam inter fidem et rationem vera dissensio esse potest: cum idem Deus, qui mysteria revelat et fidem infundit, animo humano rationis lumen indiderit; Deus autem negare seipsum non possit, nec verum vero unquam contradicere. Inanis autem hujus contradictionis species inde potissimum oritur, quod vel fidei dogmata ad mentem Ecclesiae intellecta et exposita non fuerint, vel opinionum commenta pro rationis effatis habeantur. Omnem igitur assertionem veritati illuminatae fidei contrariam omnino falsam esse definimus.“ Sess. III. cap. IV. Rursus Leo XIII.: „cum constet, ea quae revelatione innotescunt, certa veritate pollere, et quae fidei adversantur

pariter cum recta ratione pugnare, noverit philosophus catholicus se fidei simul et rationis jura violaturum, si conclusionem aliquam amplectatur, quam revelatae doctrinae repugnare intellexerit." Encycl. *Aet. Patris.* Cf. *Syll.* prop. 6.

VI. Fides rationem perficit. *a)* Conducit enim ad profectum rationis, si ipsam juvat intelligentia nobilior, profundior, firmior. Atqui fides Christiana, quae auctoritate Dei nititur, continet veritates nobilissimas, quas mysteria fidei vocamus; itemque veritates naturales illustrat; errandi periculum firmitudine magisterii divini aufert. Itaque fides „non modo nihil de dignitate (rationis) detrahit, sed nobilitatis, acuminis, firmitatis plurimum addit". Enc. *Aet. Patris.*

b) „Merito igitur — ait Leo XIII. — Vaticana Synodus praeclara beneficia, quae per fidem rationi praestantur, his verbis commemorat: *Fides rationem ab erroribus liberat ac tuetur, eamque multiplici cognitione instruit.* [1]) Atque idcirco homini, si saperet, non culpanda fides, veluti rationi et naturalibus veritatibus inimica, sed dignae potius Deo grates essent habendae, vehementerque laetandum, quod, inter multas ignorantiae causas et in mediis errorum fluctibus, sibi fides sanctissima illuxerit, quae, quasi sidus amicum, citra omnem errandi formidinem portum veritatis commonstrat."

ARTICULUS II.

Utrum theologia rationibus philosophicis uti possit.

I. Errores eorum, qui rationibus philosophicis in theologia nimiam auctoritatem tribuunt. 1° Gnostici, qui sibi videbantur *pneumatici* esse multitudinique imperitorum, quos *psychicos* vocabant, multo praestare, mysteria fidei totamque S. Scripturam philosophiae suae modo dualisticae modo pantheisticae subjecerunt. Quare S. Irenaeus ad gnosticum: *„Ordinem ergo serva tuae scientiae,* et ne ut bonorum ignarus supertranscendas ipsum Deum." *Adv. haer.* lib. II. cap. XXV.

---

[1]) Const. dogm. de Fide Cath., cap. 4.

2° Rationalistae medii aevi. Dialectici non pauci tum ex nominalistarum schola tum de assectatoribus realismi exaggerati rationalismo infecti fuerunt. Inter quos Joannes Scotus Erigena († 883 [?]) contendit, perfectissimorum divinique radii splendoribus illuminatorum esse, „altissima divinae theoriae *βήματα*, h. e. gradus superare, ac sine ullo errore apertissimae veritatis speciem nulla caligine obstante intueri". *De divisione naturae,* lib. III. cap. I. Abaelardus († 1142) asseruisse videtur, fieri posse, ut homines docti in hac vita ad intelligendam S. Trinitatem perveniant. *Introd. ad theol.* lib. II. Erigena et Abaelardus ad rationalismum gnosticorum accedunt, sed ille via potissimum pseudomystica, hic ratione magis dialectica. 3° Gregorius XI. anno 1376 damnavit hanc propositionem Raymundi Lulli (1235—1315): „Omnes articuli fidei possunt probari, et probantur per rationes necessarias, demonstrativas, evidentes." 4° Sociniani mysteria et theologiam supernaturalem potius expressis verbis negarunt, quam usum philosophiae in theologicis disciplinis exaggerarunt. 5° Inter recentiores Jacobus Frohschammer in voluminibus, germanice scriptis, quae titulum habent: *Introductio in Philosophiam; de Libertate scientiae; Athenaeum*, asserere non dubitat, „omnia indiscriminatim christianae religionis dogmata esse objectum naturalis scientiae, seu philosophiae, et humanam rationem historice tantum excultam, modo haec dogmata ipsi rationi tanquam objectum proposita fuerint, posse ex suis naturalibus viribus et principio ad veram de omnibus etiam reconditioribus dogmatibus scientiam pervenire." *Litt. Pii IX. ad Archiep. Monacensem et Frisingensem,* 11. Dec. 1862. 6° Vitandus est etiam eorum abusus, qui speculative quidem non asserunt, fidei mysteria posse *demonstrari* intrinsece argumentis mere philosophicis, sed practice imitantur magistros illos Parisienses, quos Gregorius IX. anno 1233 hunc in modum reprehendit: „Cum Theologiam secundum approbatas Traditiones Sanctorum exponere debeant, et non carnalibus armis, sed Deo potentibus destruere omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et captivum in obsequium Christi reducere intellectum: ipsi doctrinis variis et peregrinis abducti, redigunt caput in

caudam, et ancillae cogunt famulari reginam.“ Cf. Hieron. Savonarola, *De ordine scientiarum,* lib. III.

II. Sententia catholica. Ecclesia catholica ita docet ab abusu philosophiae cavendum esse, ut eos pariter vitandos esse affirmet, qui omnem disciplinam, tam practicam quam speculativam, in theologia rationalismum sapere censeant. „Equidem — ait Leo XIII. — non tantam humanae philosophiae vim et auctoritatem tribuimus, ut cunctis omnino erroribus propulsandis, vel evellendis parem esse judicemus: sicut enim, cum primum est religio christiana constituta, per admirabile lumen *non persuasibilibus humanae sapientiae verbis* diffusum, *sed in ostensione spiritus et virtutis,* orbi terrarum contigit, ut primaevae dignitati restitueretur; ita etiam in praesens ab omnipotenti potissimum virtute et auxilio Dei expectandum est, ut mortalium mentes, sublatis errorum tenebris, resipiscant. Sed neque spernenda, neu posthabenda sunt naturalia adjumenta, quae divinae sapientiae beneficio, fortiter suaviterque omnia disponentis, hominum generi suppetunt; quibus in adjumentis rectum philosophiae usum constat esse praecipuum.“ Encycl. *Aet. Patris.* — Ratio autem humana post fidem non solum potest veritatum nexum inter se manifestare, conclusiones ex fidei articulis inferre, verum etiam analogias aliquas proponere necnon ostendere argumenta obloquentium non esse necessaria. Cf. p. 307, 308.

Thesis: *Theologis argumenta philosophica perutilia sunt.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex S. Scriptura.* Philosophia seu ratio naturalis vere locus, h. e. fons argumentorum, theologis est, si apostoli loco isto in discutiendis fidei quaestionibus usi sunt. Id autem factum est. Ergo. Prob. *min.* S. Paulus, coram Areopago de „Ignoto Deo“ disserens, argumentatione philosophica utitur, *Act.* XVII.; alibi ostendit, judicium Dei esse secundum veritatem in ethnicos, *Rom.* I. Cf. et Job, de divina Providentia. — I. *Cor.* XV. 12—58. apostolus corporum resurrectionem ex resurrectione Christi probat et ex pluribus convenientiis simili-

tudinibusque naturalibus; itemque *Rom.* XI. de gratia et operibus, *Rom.* IX. de electione divina disserens, ab argumentis rationis naturalis non abhorret.

Arg. II. *Ex traditione. a) S. Hieronymus* rationis naturalis usum commendat in Quadrato, in Aristide, in Justino, in Irenaeo, *ep. ad Magn.; Gregorius Neocaesariensis* in Origene, *Orat. paneg. ad Origen.* — *Clemens Alex.* ait: „Accedens autem graeca philosophia veritatem non fecit potentiorem; sed cum debiles efficiat sophistarum adversus eam argumentationes, et propulset dolosas adversus veritatem insidias, dicta est vineae apta sepes et vallus.“ *Strom.* lib. I. cap. XX. — *S. Augustinus* figura sumpta a Judaeis, aurea et argentea Aegyptiorum vasa secum deferentibus: „Nonne aspicimus — inquit — quanto auro et argento et veste subsarcinatus exierit de Aegypto Cyprianus, Doctor suavissimus et Martyr beatissimus? Quanto Lactantius? Quanto Victorinus, Optatus, Hilarius?“ *De doctr. Christ.* lib. II. — Rursus Hipponensis philosophiae illud tribuit, „quo fides saluberrima, quae ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur.“ *De Trin.* lib. XIV. cap. I.

b) Facta subsequentium saeculorum eadem philosophiae commoda probant. Ad hanc enim disciplinam ecclesia sacerdotes erudire studuit; ab ingeniis praeclarissimis fides argumentis etiam philosophicis propugnata est, maxime tamen omnium ab Angelico in *Summa theologica.* Hac de causa S. Anselmus Cant. ait: „credo, ut intelligam.“ *Proslog.* cap. I. Namque „ratio, fide illustrata, cum sedulo, pie et sobrie quaerit, aliquam, Deo dante, mysteriorum intelligentiam eamque fructuosissimam assequitur, *tum ex eorum, quae naturaliter cognoscit, analogia, tum e mysteriorum ipsorum nexu inter se et cum fine ultimo*“. Conc. Vatic., sess. III. cap. IV.; cf. Leon. XIII., encycl. *Aet. Patris.*

Arg. III. *Ex ordine rationis et fidei.* Cum gratia non tollat naturam sed perficiat, oportet naturalem rationem subservire fidei, sicut et naturalis inclinatio voluntatis obsequitur caritati. S. Thom. I. quaest. 1. art. 8. ad 2. Atqui naturalis ratio potest subservire fidei praebendo quaedam argumenta

theologis. Ergo. Prob. *min.* ex S. Thoma, sic disserente: „lumen fidei, quod nobis gratis infunditur, non destruit lumen naturalis cognitionis nobis naturaliter inditum. Quamvis autem naturale lumen mentis humanae sit insufficiens ad manifestationem eorum quae per fidem manifestantur, tamen impossibile est quod ea quae per fidem nobis traduntur divinitus, sint contraria his quae per naturam nobis sunt indita: oporteret enim alterum esse falsum: et cum utrumque sit nobis a Deo, Deus esset nobis auctor falsitatis: quod est impossibile. Sed magis, cum in imperfectis inveniatur aliqua imitatio perfectorum, quamvis imperfecta; in his quae per naturalem rationem cognoscuntur, sunt quaedam similitudines eorum quae per fidem tradita sunt.“ Quibus expositis, sanctus concludit, in theologia philosophiam adhiberi posse tripliciter: 1° ad demonstrandum ea, quae sunt praeambula fidei; 2° ad notificandum per aliquas similitudines ea, quae sunt fidei; 3° ad resistendum his, quae contra fidem dicuntur, sive ostendendo esse falsa, sive ostendendo non esse necessaria. *In Boet. De Trin.* quaest. II. art. 3. — De multiplici usu scientiarum humanarum in theologia disserit Berthier, *Tract. De loc. theol.* p. II. lib. I. cap. II.

Objectiones.

Obj. I. S. Paulus fideles sic alloquitur: *videte ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem fallaciam.* Coloss. II. 8. Itaque viro Christiano gravissima causa est vitandi philosophiam.

Resp. Dist. antec.: S. Paulus reprobat philosophiae usum, *nego;* abusum, *conc.* Apostolus docet ab illa philosophia cavendum, quae est „*secundum elementa mundi, et non secundum Christum*“. L. c. De qua quidem philosophia, fidei adversa, S. Thomas: „utentes — inquit — philosophia in sacra Scriptura possunt dupliciter errare. Uno modo utendo his quae sunt contra fidem, quae non sunt philosophiae, sed potius error vel abusus ejus . . . Alio modo, ut ea quae sunt fidei, includantur sub metis philosophiae; ut si nihil aliquis credere velit nisi quod per philosophiam haberi potest.“ *In Boet.* l. c.; cf. *Expos. in Col.* II. lect. II.

Instabis. Apostolus testatur, se praedicasse Corinthiis „*non in persuabilibus humanae sapientiae verbis, sed in ostensione spiritus et virtutis*“. I. Cor. II. 5. Ergo.

Resp. Dist. antec.: istis verbis ostenditur, philosophia non utendum esse ut principali, *conc.;* ut secundaria, *nego.* De eo Scripturae loco et similibus S. Thomas: „ex omnibus illis verbis ostenditur quod doctrina philosophorum non sit utendum quasi principali, ut scilicet propter eam credatur fidei; non tamen removetur quin ea possint uti sacri doctores quasi secundaria. . . . Ut tamen totum quod est fidei, non humanae potentiae aut sapientiae tribueretur, sed Deo, voluit Deus ut primitiva Apostolorum praedicatio esset in infirmitate et simplicitate: cum tamen potentia et saecularis sapientia postea superveniens ostenderit per victoriam fidei mundum esse Deo subjectum et quantum ad potentiam, et quantum ad sapientiam.“ *In Boet.* l. c. ad 1.

Obj. II. Tertullianus, *De praescr.;* S. Hieronymus in *ep. ad Eustach.,* ubi refert, se raptum in spiritu vapulasse Deo jubente, quod Ciceronianus esset, non Christianus; S. Ambrosius, qui *De fide,* lib. I. docet, „non in dialectica complacuisse Deo salvum facere populum suum“, aliique patres dialecticae usum reprobare videntur. Ergo.

Resp. Dist. antec.: sancti patres reprobarunt usum, *nego;* abusum, *conc.* Res ex eo liquet, quod ipsi patres dialectica et philosophia usi sunt eumque usum in aliis laudarunt et probarunt.

Instabis. Quod nititur auctoritate divina, humanae sapientiae adjumentis non indiget. At fides nostra divina auctoritate nititur. Ergo.

Resp. Dist. maj.: quod nititur auctoritate divina, humanis adjumentis *non indiget* ex necessitate, *conc.;* ob utilitatem aliquam, *nego.* Aquinas ait: „haec scientia (theologia) accipere potest aliquid a philosophicis disciplinis, non quod ex necessitate eis indigeat, sed ad majorem manifestationem eorum quae in hac scientia traduntur. Non enim accipit sua principia ab aliis scientiis, sed immediate a Deo per revelationem. Et ideo non accipit ab aliis scientiis tamquam a

superioribus, sed utitur eis tanquam inferioribus et ancillis; sicut architectonicae utuntur subministrantibus, ut civilis militari. Et hoc ipsum quod sic utitur eis, non est propter defectum vel insufficientiam ejus, sed propter defectum intellectus nostri; qui ex his quae per naturalem rationem (ex qua procedunt aliae scientiae) cognoscuntur, facilius manuducitur in ea quae sunt supra rationem, quae in hac scientia traduntur." I. quaest. I. art. 5. ad 2.; cf. art. 8.; *C. Gent.* lib. I. cap. IX.; *Quodl.* IV. 18.

Urgebis. Argumentis philosophicis in theologia non utendum est, si nihil omnino utilitatis habent. Jam istis argumentis nec fidelibus consulitur, utpote quos divina auctoritas ad credendum inducat; nec infidelibus, quia argumenta illa minime demonstrant. Ergo.

Resp. Dist. min.: iis argumentis nec fidelibus nec infidelibus consulitur, ut credant, *conc.;* ut adjumenta quaedam habeant, *nego.* Et primo quidem *infidelibus* prospicitur, quoniam „rationes quae inducuntur a sanctis ad probandum ea quae sunt fidei, non sunt demonstrativae, sed persuasione quadam manifestantes non esse impossibile quod in fide proponitur." S. Thom. II. II. quaest. I. art. 5. ad 2.; cf. I. quaest. XXXII. art. 1. — *Fideles* praeterea firmantur in fide, perspectis analogiis, mysteriorum nexu inter se, pulcherrimisque conclusionibus; nec cuiquam non probatur illud S. Thomae: „de rebus nobilissimis quantumcumque imperfecta cognitio maximam perfectionem animae confert." *C. Gent.* lib. I. cap. V. — Re quidem vera „sicut ea quae fidei sunt, non possunt demonstrative probari; ita quaedam contraria his non possunt demonstrative ostendi esse falsa; sed *potest ostendi non esse ea necessaria*". *In Boet. De Trin.* quaest. II. art. 3. Ita fit, ut ad confutandos fidei adversarios theologis opera navanda sit philosophiae.

ARTICULUS III.

De philosophia S. Thomae.

I. Status quaestionis. Quaerendum est, utrum Thomae philosophia ceterorum doctrinae philosophicae praeferenda sit. Haec autem praeferentia considerari potest 1° respectu utilitatis aliorum, qui de rebus philosophicis scripserunt; 2° respectu scientiarum naturalium; 3° respectu fidei.

1° *Quod ad aliorum philosophorum utilitatem attinet,* Leo XIII. non ita Thomae sapientiam laudavit, ut alii omnes excludantur: „edicimus — inquit — libenti gratoque animo excipiendum esse quidquid sapienter dictum, quidquid utiliter fuerit a quopiam inventum atque excogitatum". Encycl. *Aet. Patris;* cf. ep. Leonis XIII. ad ministrum gener. Ordinis Minorum de operum S. Bonaventurae nova editione, 13. Dec. 1883.[1])

2° *De habitu philosophiae Thomisticae ad scientias physicas.* Leo XIII. in encyclica commemorata: „etiam physicae disciplinae, quae nunc tanto sunt in pretio, et tot praeclare inventis, singularem ubique cient admirationem sui, ex restituta veterum philosophia non modo nihil detrimenti, sed plurimum praesidii sunt habiturae. Illarum enim fructuosae exercitationi et incremento non sola satis est consideratio factorum, contemplatioque naturae; sed, cum facta constiterint, altius assurgendum est, et danda solerter opera naturis rerum corporearum agnoscendis, investigandisque legibus, quibus parent, et principiis, unde ordo illarum, et unitas in varietate, et mutua affinitas in diversitate proficiscuntur. Quibus investigationibus

---

[1]) In ea ep. legimus: „nullo modo dubitandum, quin catholici praesertim juvenes in spem Ecclesiae succrescentes, qui ad philosophica ac theologica studia secundum Aquinatis doctrinam sectanda se conferunt, perlegendis S. Bonaventurae operibus plurimam utilitatem sint hausturi atque ex amborum scriptis, quasi ex praecipuis armamentariis, gladios ac tela sumant, quibus in teterrimo bello adversus Ecclesiam ipsamque humanam societatem commoto, hostes superare strenue queant."

mirum quantam philosophia scholastica vim et lucem, et opem est allatura, si sapienti ratione tradatur." Rursus: „hac ipsa aetate, plures iique insignes scientiarum physicarum doctores palam aperteque testantur, inter certas ratasque recentioris Physicae conclusiones, et philosophica Scholae principia nullam veri nominis pugnam existere."

3° *Philosophia Thomistica respectu fidei* praeferenda videtur ceteris doctrinis, in quantum Thomae doctrina philosophica prae ceteris tum *intrinsece* tum *extrinsece* fidei subordinata est eique cohaeret. Dico: *a) intrinsece*, non quasi philosophia Thomistica aut qualiscunque doctrina naturalis idem *objectum formale* atque fides haberet; quippe in fide auctoritas Dei revelantis, in scientia naturali intrinseca rei veritas praecise attingitur. Sed *objectum materiale* philosophiae Thomisticae et fidei revelatae sub eo respectu inter se conveniunt, quod Thomas illas veritates naturales, quae sunt fidei et scientiae objectum commune, velut doctrina de Deo Creatore, aut quae cum fidei mysteriis indirecte connectuntur, velut doctrina de substantia et accidentibus corporum, mira perspicuitate docuit. *b) Extrinsece* quoque, hoc est, tanquam medium ad finem, philosophia commemorata ob majorem cum fide connexionem praefertur ceteris, non perinde ac si naturalis scientia fidem supernaturalem efficeret, sed quia ad fidem defendendam valet quam quae maxime.

Non igitur quaerimus, utrum philosophia Thomistica utendum sit, ceteris quibuscunque philosophis exclusis, aut quovis progressu a priori negato, aut probatis Thomae conclusionibus omnibus etiam de scientiis experimentalibus; sed disceptatione nostra in eo versatur, utrum philosophia, de qua diximus, praesertim habito respectu ad fidem, sit anteponenda ceteris.

II. Adversarii. Antesignanus antithomistarum habetur Guilielmus Lamaraeus, qui in suo *Correctorio operum S. Thomae,* plures theses philosophicas sancti doctoris, uti doctrinam de unitate formae substantialis in homine refellere conatus est. Occam, defensor Philippi Pulchri et Ludovici Bavari, S. Thomam impugnavit; quamvis iste scholam non condiderit, duae tamen scholae antithomisticae, saeculo XIV. decurrente, discipulos non

paucos habuerunt, Averroismus et Paganismus philosophicus, qui temporibus restaurationis (renaissance), ut ajunt, ex odio mediae aetatis et superstitione quadam antiquorum cito crevit. Post novatores saeculi XVI. schola empirica Baconis Verulam. (1561—1626) et schola idealistica Cartesii (1596—1650) multis visae sunt amplissimae, Thomistica contempta; hac tempestate Arnu († 1692), O. P. edidit opus, quod inscriptum est: *Clypeus phil. thomist. contra novos ejus impugnatores.* Saeculo XVIII. philosophia Thomistica magis magisque a professoribus laicis neglecta est; tum ab adversariis ipsam defensavit Guérinois O. P. in libro, qui inscribitur *Clypeus phil. thom. contra veteres et novos ejus impugnatores.* Saeculo XIX.[1]) etiam in scholis catholicis nonnulli „patrimonio antiquae sapientiae posthabito, nova moliri, quam vetera novis augere et perficere maluerunt". Encycl. *Aet. Patris.*

Thesis: *S. Thomae philosophia ceteris doctrinis philosophicis praeferenda est.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex suffragio ecclesiae.* Illa philosophia theologis seligenda est, cui favet ecclesiae suffragium. At ecclesia philosophiae Thomisticae mirifice suffragatur; quod licebit efficere ex Pontificum Maximorum de Thoma sententiis, praesertim ex aurea illa Leonis XIII. encyclica de colenda S. Thomae philosophia; ex ecclesiae usu, quem ea quoque probant, quae p. 297—303. de auctoritate doctoris Angelici sunt exposita.

Arg. II. *Ex indole philosophiae Thomisticae.* Plurimi putatur ea philosophia, quae est universalissima, profundissima, tutissima. Talis autem prae ceteris est philosophia Angelica. Ergo. Prob. *min.*

a) Universalissima est. Thomas enim in *Commentariis* in Aristotelem, in *Quaestionibus disputatis,* in *Summa contra*

---

[1]) Inter modernos Thomae iniqui sunt R. Eucken, *Die Philosophie des Thomas von Aquino und die Cultur der Neuzeit,* 1886; J. Frohschammer, *Die Philosophie des Thomas von Aquino,* 1889; professor Dr. P. Knoodt, professor Dr. A. Ritschl et alii.

Gentiles, in *Summa Theologica,* in *Opusculis* variis Logicam, Physicam, Metaphysicam, Ethicam complexus est. „Nulla est — ait Leo XIII. — philosophiae pars, quam non acute simul et solide pertractarit."

b) Profundissima. Namque „philosophicas conclusiones angelicus Doctor speculatus est in rerum rationibus et principiis, quae quam latissime patent, et infinitarum fere veritatum semina suo velut gremio concludunt, a posterioribus magistris opportuno tempore et uberrimo cum fructu aperienda".

c) Tutissima. Illa philosophia tutissima est, quae fidem, ut stellam directricem, fidelissime sequitur. Talis autem est philosophia Thomistica. Ergo. Prob. *min.* Ille fidem fidelissime sequitur, qui maximam fidei scientiam cum firmissima voluntate sequendi fidem conjunxit. Jam vero in Thoma fidei scientiam maximam fuisse, ex antea dictis (quaest. XIX.) constat; firmissimum pariter fuisse Thomae erga fidem obsequium, nemo profecto negaverit. Cf. Encycl. *Aet. Patris.* Audiatur praeclara vox Leonis XIII., qui ad Archiepiscopos et Episcopos Bavariae haec scripsit: „disciplina Doctoris Angelici mire facta est ad confirmandas mentes, mire usum parit commentandi, philosophandi, disserendi presse invicteque: nam res singulas dilucide monstrat aliam ex alia continua serie pendentes, omnes inter se connexas et cohaerentes, omnes ad capita pertinentes suprema; tum in contemplationem erigit Dei, qui rerum omnium et caussa effectrix est et vis et summum exemplar, ad quem demum omnis philosophia et homo quantus est, debent referri. Sic vere per Thomam scientia rerum divinarum et humanarum, caussarumque, quibus hae res continentur, quum praeclarissime illustrata, tum firmissime munita est: cujus conflictione disciplinae, veteres sectae errorum penitus corruerunt, itemque novae, nomine potius et spe, quam re illis dispares, simul emisere caput, et ejusdem ictibus dejectae interciderunt; quod jam non unus ostendit de scriptoribus nostris. Ratio quidem humana ad cognitionem rerum interiorem reconditamque libera vult acie penetrare, nec non velle potest: verum Aquinate auctore et magistro hoc ipso facit expeditius et liberius, quia *tutissime* facit, omni procul periculo

transiliendi fines veritatis. Neque enim libertatem recte dixeris, quae ad arbitrium libidinemque opiniones consectatur et spargit, immo vero licentiam nequissimam, mendacem et fallacem scientiam, dedecus animi et servitutem. Ille reapse sapientissimus Doctor intra veritatis fines graditur, qui non modo cum Deo, omnis veritatis principio et summa, nunquam decertat, sed ipsi adhaeret semper arctissime semperque obsequitur arcana sua quoquo modo patefacienti; qui neque sancte minus Pontifici Romano est dicto audiens, et auctoritatem in eo reveretur divinam, et *subesse Romano Pontifici* tenet omnino *de necessitate salutis.*"[1]) Encycl. *Officio sanctissimo.*

Quaeres. Utrum theologis doctrina quoque astronomica et physica S. Thomae sequenda sit.

Resp. a) Quod ad altiora rerum principia causasque attinet, constat, hujusmodi rerum investigationibus philosophiam Thomae plurimum lucis afferre. Elucet enim Angelicus scientiâ metaphysica, quae communissimas entis proprietates et adspectabilis mundi rationes quasdam generales considerat, necnon ea de Deo, anima et mundo tradit, quibus cognoscendis nulla experimentorum subtilitate aut perfectione instrumentorum opus est, sed mente, quae ex factis cuique manifestis ad causas altiores assurgat.

b) In experimentalibus et in conclusionibus, quae scientiarum naturalium incrementum sequuntur, ipse Aquinas affirmat, certitudinem a posteris esse obtinendam. Ita *De caelo et mundo* lib. II. lect. XVII. anomalias seu irregularitates circa motus planetarum considerans, expositis veterum sententiis, ait: „Illorum tamen suppositiones quas adinvenerunt, non est necessarium esse veras. Licet enim, talibus suppositionibus factis, apparentia salvarentur, non tamen oportet dicere has suppositiones esse veras: quia *forte secundum aliquem alium modum, nondum ab hominibus comprehensum, appa-*

---

[1]) Opusc. *Contra errores Graecorum.*

rentia circa stellas salvantur." Exponens librum *De causis,* lect. I.: „naturalem philosophiam" nominat, „quae *propter experientiam tempore indiget.*" Cf. alias quasdam Thomae de eadem re sententias in *Edit. Leonina* operum S. Thomae, t. III., praef.

Ceterum Angelici doctrina philosophica quid valeat in scientiis physicis et naturalibus, viri praestantes, Gonzalez, Liberatore, Zigliara, Sanseverino, Vallet, Pesch, suis Summis seu Institutionibus philosophicis egregie illustrarunt; nec alii desunt, qui de ista materia ex professo scripserint, ut Coppola, *S. Tommaso e le scienze naturali*; Carli, O. P., *Filosofia de la Fisica i de la Fisiolojía segun los principios de Santo Tomas de Aquino;* complures auctores, qui dissertationes suas foliis periodicis inseruerunt, ut videre est apud Venturoli e Liverani, *L'accademia filosofico-medica di S. Tommaso d'Aquino ed il materialismo nelle scienze.*

De praestantia philosophiae Thomisticae universim cf. Van Weddingen, *L'Encyclique de S.S. Léon XIII. et la restauration de la philos. chrétienne;* Werner, *Der H. Thomas von Aquino;* Jourdain, *La Philosophie de St. Thomas;* Kleutgen, *Die Philosophie und Theologie der Vorzeit;* Gonzales, *Estudios sobre la filosofia de Santo Tomás.*[1]) Et ut sileam de plurimis operibus, quae in historiis philosophiae catholicis recensentur, opera non pauca, quae hoc fere decennio de sapientia Thomistica in lucem sunt edita, recensuit

---

[1]) Cum illustrissimus card. Gonzalez in Philippinis insulis librum memoratum conscriberet, Antonium Rosmini non cognovisse videtur nisi ex duobus auctoris illius operibus, quae inscribuntur *Nuovo Saggio sull' origine dell' idee* et *Il rinuovamento della Filosofia in Italia;* sperabat fore, ut Rosmini S. Thomam ducem sibi eligeret. At spes doctissimum virum fefellit, atque anno 1868 in sua *Philosophia elementaria,* t. III., scribere coactus est: „Rosmini a D. Thomae doctrina discedit, tum quoad secundaria quaedam, tum maxime quoad theoriam cognitionis et originis idearum." Cf. de Rosmini decretum S. Inquis. 14. Dec. 1887, quo propositiones XL hujus auctoris proscribuntur.

Domet de Vorges, *Annales de Philosophie Chrétienne,* 1888; Schneid, *Jahrbuch für Philosophie und spekulative Theologie,* B. I. 269—308.[1])

Quaestio XXI.

De philosophorum auctoritate.

Nonus locus philosophorum auctoritate continetur. Quae sane auctoritas non praebet locum necessarium aut theologiae proprium; nihil tamen obstat, cur non theologi hoc genere argumentorum utantur. Ut hic autem locus recte excolatur, quaerendum est,

Primo. *De auctoritate philosophorum in theologia.*

Secundo. *De auctoritate Aristotelis.*

ARTICULUS I.

De philosophorum auctoritate in theologia.

I. Status quaestionis. 1° Philosophos hic intelligimus eos, qui, lumen naturale secuti, de Deo rebusque divinis ante Christi adventum scripserunt, ut Plato. Philosophis autem ad-

---

[1]) Protestantes etiam aliqui philosophiam Thomisticam, sub aliquo saltem respectu, valde probarunt, nominatim Rudolphus von Ihering, professor Goettingensis, qui in opere, quod inscribitur *Der Zweck im Recht,* t. II. p. 161. edit. 2. fatetur, modernos philosophos et theologos protestantes non nisi cum damno suo et dedecore ignorare nobilissimam Thomae de morali et jure philosophiam. — At et pertinaces sunt, de quibus Ausonio Franchi, *Ultima critica,* p. 107. haud inepte dixisse videtur: „Tutte le querele ed invettive contro la scolastica hanno il loro ultimo fundamento in questo bel supposto: La filosofia non essere scienza razionale, se non in quanto si adopera ad ogni modo a scristianizzare il mundo.“

junguntur juris naturalis ac civilis periti, sicut alibi canonistas theologis adjungendos esse docuimus. 2° Etsi philosophi, non nisi naturali lumine ducti, multum erraverunt, Deus tamen *non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens de caelo, dans pluvias et tempora fructifera, implens cibo et laetitia corda nostra.* Act. Apost. XIV. 16.; cf. *Catech. Rom.* p. I. art. 1. Atque adeo philosophorum omnium de rebus religiosis in ordine naturali conspirans sententia certam fidem facit, quandoquidem omnium in eo genere quaestionum consensio non accidentalibus causis tribuenda est, sed naturae atque naturae Auctori. Cf. Can. *De loc. theol.* lib. X. cap. IV. 3° In ipsis mysteriis fideque supernaturali defendendis philosophorum auctoritatem theologis utilem esse hoc sensu asserimus, quod theologia philosophorum placitis uti potest, sive ad desumendas aliquas ex iis rebus, quae naturaliter cognoscuntur, analogias, sive ad redarguendos eos, qui philosophorum judicia contra fidem inducunt. Patet autem, ex illa philosophorum auctoritate non hauriri argumenta certa ad *fidei mysteria* probanda, sed convenientias tantum.

II. Philosophorum scholae praecipuae. 1° *Philosophia Orientalis* Aegyptos, Persas, Sinenses, Indos complectitur. Verum Aegypti et Zarathustra seu Zoroaster Persa potius religiosam doctrinam quam systema philosophicum reliquisse videntur. Quod idem de Babyloniensibus et Assyriis affirmandum est. Inter Sinenses Lao-Tseu saeculo VII. a. C. et Confucius (551—478) philosophiam docuerunt; sed hujus doctrina de Deo rebusque divinis nulla aut fere nulla, illius obscura, confusa. In India circa saeculum VI. a. C. Kapila docuit philosophiam Sankhya, quae est sensualistica; Kanada philosophiam Vaiseshika, quae aliis materialismus, aliis idealismus quidam videtur; Gotama systema Nyaya invenit, quod ad sensualismum vergit; Çakia-Mouni (557—477), auctor Buddhismi, Deum et res divinas si non expresse negat, at certe negligit. Indicos allegare philosophos, plura nos prohibent, linguarum difficultas, — mysticismus quidam pantheisticus, ideas offuscans, — errores plurimi, quibus saniorem antiquae religionis doctrinam Indicae corruperunt.

2° *Philosophia Graeca.* *a)* Inter Graecos „primi philoso-

phantium de rerum naturis sola corpora esse aestimaverunt, ponentes prima principia aliqua corporea elementa, aut plura aut unum". S. Thom. *Opusc. De substantiis separatis,* c. I. Haec est schola naturalismi Ionici, quam Thales Milesius circa annum 600 a. Chr. fundavit, schola vero Abderitana Democriti (460—362) et Leucippi (500—?), quae est atomistica et materialistica, continuavit. *b)* Anaxagoras Clazomenius (500—428), „etsi cum ceteris philosophis naturalibus naturalia principia corporalia poneret, posuit tamen primus inter philosophos quoddam incorporale principium, id est intellectum, . . . non ut universale essendi principium, sed solum principium distinctivum", hoc est, a quo corpora non esse haberent, sed a quo distinctionem sortirentur. S. Thom. l. c. Haec est schola idealistica, cujus auctor est Pythagoras Samius († 500), continuata per scholam Eleaticam Xenophanis, Parmenidis, Zenonis. Sed principium incorporale, intellectus (νοῦς), ab Anaxagora prae Pythagoreis et Eleaticis magis perspicue exprimitur. *c)* Schola Socratica, cujus parens habetur Socrates (470—399), summum decus Plato (420—347) et Aristoteles (384—322), qui uterque de Deo plura dignissime docuerunt. Cf. S. Thom. l. c. Deinceps philosophia Graeca ad profundum erroris relapsa est.

3° *Philosophia Romana.* Romani magis scholas Graecas secuti, quam novas condidisse dicendi sunt. Inter eos Cicero (107—43) de Deo rebusque divinis docuit, quae laude digna esse videantur. Seneca quoque et Epictetus sententias, viro Christiano minime indignos, praeceperunt. At eo tempore Christus in terris apparuerat.

4° Quod ad alias scholas attinet, quae sive in antiquitate sive modernis temporibus ortae sunt, satis esse videtur hoc Angelici proferre: „Necesse est accipere opiniones antiquorum quicumque sint. Et hoc quidem ad duo erit utile. Primo quia illud quod bene dictum est, accipiemus in adjutorium nostrum. Secundo quia illud quod male enuntiatum est cavebimus." *De anima,* lib. I. lect. II.

Thesis: *Theologis philosophorum auctoritates perutiles esse possunt.*

Argumenta.

Arg. I. *Ex S. Scriptura.* S. Paulus quandoque sententiis philosophicis gentilium utitur. Ergo philosophorum etiam gentilium auctoritates theologum quandoque adjuvant. Cf. S. Thom. *In I. Cor.* XV. lect. IV. Prob. *antec.* I. Cor. XV. 33. habetur illud Menandri: *Corrumpunt mores bonos colloquia mala;* I. Tit. I. 12. illud Epimenidis sive Callimachi: *Cretenses semper mendaces, malae bestiae, ventres pigri;* Act. XVII. 28.: *quidam vestrorum Poetarum dixerunt: Ipsius enim et genus sumus,* quod quidem hemistichium: *Ipsius enim,* Arati est eademque fere sententia Cleanthis.

Arg. II. Theologi veritates naturales probant, analogias scientiam inter et fidem exponunt, veritatum naturalium et supernaturalium adversarios redarguunt. Jam in hac triplici disputandi ratione theologi possunt auxilia petere a theologis. Prob. *min. a)* In ordine veritatum naturalium constat praeclarissima vetustatis ingenia acute disputasse. Quare verissime S. Thomas: „etiam auctoritatibus philosophorum sacra doctrina utitur, ubi per rationem naturalem veritatem cognoscere potuerunt; sicut Paulus *Act.* XVII. 28. inducit verbum Arati, dicens: *Sicut et quidam poetarum vestrorum dixerunt, genus Dei sumus.* Sed tamen sacra doctrina hujusmodi auctoritatibus utitur quasi extraneis argumentis, et probabilibus.“ I. quaest. I. art. 8.

b) In exponendis analogiis inter fidem et scientiam theologi nonnullis veritatibus philosophicis uti consueverunt. Atqui veritates hujusmodi haud semel egregie dictae sunt a philosophis maximae auctoritatis. Ita philosophorum auctoritates tam ob acutum dicendi modum quam ob auctoritatem, qua sapientissimi viri apud adversarios etiam fidei fruuntur, theologis utiles esse possunt. Ita S. Thomas, III. quaest. LXXVII. de accidentibus in Eucharistia remanentibus et *C. Gent.* lib. IV. cap. LXXXII. etc. de statu hominis post resurrectionem disserens, plus singula vice doctrinam fidei, quantum fieri potest, Aristotelis auctoritate illustrat; valebat enim Stagiritae sapientia aetate illa plurimum.

c) In adversariis redarguendis argumenta duci queunt ab iis philosophorum auctoritatibus, quas adversarii admittunt. Subvenitur enim eorum, qui nobis adversi sunt, defectui, si ostenditur eorundem rationes fidei contrarias etiam contradicere praeclari cujusque philosophi sententiis. Cf. Cajet. in I. quaest. I. art. 8.

Objectiones.

Obj. I. Non licet evacuare crucem Christi. At si philosophos in theologia audiamus, crux Christi evacuatur. Paulus enim: *non* — inquit — *in sapientia verbi, ut non evacuetur crux Christi . . . Scriptum est enim: Perdam sapientiam sapientium.* I. Cor. I. 17. 19. Ergo.

Resp. Dist. min.: evacuatur crux Christi, si theologus utitur *sapientia verbi* pro radice suae doctrinae, *conc.;* in obsequium hujus doctrinae, *nego.* Ita S. Thomas: „aliud est docere in sapientia verbi quocunque modo intelligatur, et aliud uti sapientia verbi in docendo. Ille in sapientia verbi docet, qui sapientiam verbi accipit pro principali radice suae doctrinae, ita scilicet quod ea solum approbet, quae verbi sapientiam continent: reprobet autem ea, quae sapientiam verbi non habent, et hoc fidei est corruptivum. Utitur autem sapientia verbi, qui suppositis verae fidei fundamentis, si qua vera in doctrinis philosophorum inveniat, in obsequium fidei assumat.“ *Expos. in I. Cor.* I. lect. III.

Instabis. Theologia nititur divinis testimoniis iisque efficacissimis. Igitur theologia philosophorum testimoniis nihil utatur, necesse est.

Resp. Dist. antec.: theologia testimoniis divinis ita nititur, ut illa sint theologiae propria, *conc.;* ut excludat extranea, *nego.* Theologia testimoniis etiam humanis ministerialiter utitur, „non quod ex necessitate eis indigeat, sed ad majorem manifestationem eorum quae in hac scientia traduntur . . . Et hoc ipsum quod sic utitur eis (aliis scilicet scientiis tanquam ancillis) non est propter defectum vel insufficientiam ejus, sed propter defectum intellectus nostri.“ S. Thom. I. quaest. I. art. 5. ad 2.

Urgebis. Ille sibi non constat, qui philosophorum auctoritatem in plurimis repudiat, in aliis allegat. Theologia autem philosophorum auctoritatem in plurimis repudiat. Theologus ergo, si constare sibi velit, eorum auctoritatem allegare non potest.

Resp. Dist. maj.: ille sibi non constat, qui philosophorum auctoritatem in plurimis repudiat, si eosdem in aliis allegat simpliciter, *conc.;* si eos allegat secundum quid, *nego.* Responsio his verbis S. Thomae explicatur: „in quantum sacra doctrina utitur physicis documentis propter se, non recipit ea propter auctoritatem dicentium, sed propter rationem dictorum: unde bene dicta recipit et alia respuit. Sed quando utitur eis propter aliquos errores refellendos, utitur eis in quantum sunt in auctoritatem aliis qui refelluntur, quia testimonium adversarii efficacius est.“ *In Boet. De Trin.* quaest. II. art. 3. ad 8.

ARTICULUS II.

De auctoritate Aristotelis.

I. De abusu Aristotelis in theologia. Aristoteles (384—322) Stagirae in Thracia natus, Platonis discipulus, magister Alexandri Magni, philosophiae peripateticae parens, praeclarissimorum ingeniorum judicio vir sapientissimus doctissimusque fuit. Sed fuerunt, qui auctoritate tanti viri abusi sunt. Quod quidem tribus modis factum est.

1° Fuerunt, qui caeco modo sequerentur Aristotelem, non incorruptum illum, quem veteres Graeci legerunt, sed illum, cujus opera Neoplatonicis, Arabicis et Averroisticis erroribus corrupta erant. Qui Arabicum et Averroisticum istum Aristotelismum clausis veluti oculis sequebantur, illi ansam dederunt decretorum concilii Parisiensis (1209) et Roberti Courçon, legati pontificii (1215), necnon bullarum Gregorii IX. (1228 et 1231), ab Urbano IV. confirmatarum (1262), de libris Aristotelis. Ex pernicioso illo abusu Aristotelis ortus esse videtur pantheismus Amalrici a Bena et Davidis de Dinanto, et error de unitate intellectus, quem refellens S. Thomas: „miror — inquit —

ex quibus Peripateticis hunc errorem se assumpsisse glorientur; nisi forte minus volunt cum ceteris Peripateticis recte sapere, quam cum Averroë aberrare, qui non tam fuit Peripateticus quam Peripateticae philosophiae depravator.“ Opusc. *De unit. intell.*

2° Alii Aristotelis opiniones quascunque philosophice veras esse duxerunt. Sed cognito, Stagiritam doctrinae Christianae interdum adversari, per fidem errores illos corrigendos esse dixerunt, sed ita corrigendos, ut eodem tempore falsas illas opiniones de rebus religiosis in philosophia studiose propagarent. Aristotelismus ille antischolasticus saeculo XVI. fidei Christianae non parum nocuit. Assectatores fuerunt Petrus Pomponatius (1462—1526) in libris *De immortalitate animae; De incantationibus; De fato, libero arbitrio et praedestinatione;* Andreas Caesalpinus (1519—1603) in libris, qui inscribuntur *Quaestiones peripateticae* et *Daemonum investigatio*, et alii philosophi in Italia. Hinc illud Pomponatii: „sola religio christiana rationaliter habet ponere animorum immortalitatem; caeterae vero religiones omnesque philosophandi modi, qui animos immortales posuerunt, sunt irrationabiliter dicti et omnino fabulosi penitusque abjiciendi ab omni religione et philosophia.“ *Apologia*, III. 3. Atque de eo abusu „nata sunt in Italia — ait Canus — pestifera illa dogmata de mortalitate animi, et de divina circa res humanas improvidentia, si verum est, quod dicitur.“ *De loc. theol.* lib. X. cap. V.; cf. conc. Lat. V. sess. VIII. — Melchior verum audierat.

3° Alii nonnullas Aristotelis sententias, in se non falsas, sine judicio ad fidei mysteria applicaverunt, aut in cognitione *semiplena* philosophi steterunt, quando sapientia Christiana *pleniorem* rerum philosophicarum notitiam ex fide haurire potuit; adeo ut Joannes Philoponus seu Grammaticus (saeculo VI.), auctor aliquorum commentariorum in Aristotelem, pravo conceptu substantiae et individui videatur in Tritheismum deerrasse.

II. Error Aristotelem a theologia prorsus excludentium. Lutherus, tametsi Aristotelis philosophiam sapientiam quandam humanam esse non negaret, usum tamen illius

philosophiae in theologia valde improbavit. Philosophus ab eo Cerberus vocatur, infelix logomachus, etc. Bajus et Jansenius, cum generatim et sapientiam et virtutes gentilium nimis despicerent, eo facile adducti sunt, ut adjumenta peripateticae sapientiae a theologia vix non excluderent; Jansenius scilicet in libro, qui inscribitur *Augustinus* tom. II., de amissa per Aristotelem a scholasticis vera theologia edisserit. Baco in suo libro *Novum Organum*, Cartesius et moderni plurimi de relinquenda Stagiritae auctoritate scripserunt. Cartesium tanta cepit peripateticae disciplinae aversio, ut censuerit, homines „quam mininum didicerunt illorum omnium quae hactenus (1644) nomine philosophiae insigniri solent, ad veritatem percipiendam quam maxime esse idoneos". *Principia philosophiae,* ep. praef.

III. Adversarii S. Thomae et scholasticorum ob Aristotelem. Per sex fere saecula nunquam non fuerunt, qui Thomam et scholasticos ob Aristotelis cultum conviciis consectarentur. Ita Petrus d'Ailly anno 1387 Thomam accusat, quod „Ejus doctrina innititur in multis authoritatibus et rationibus et philosophorum praecipue Peripateticorum. Nam in omnibus etiam arduissimis fidei articulis, et humana ratione transcendentibus ipse utitur dictis Aristotelis, et immiscet ejus philosophiam doctrinae fidei." Nizolio in opere inscripto *Antibarbarus seu de veris principiis et vera ratione philosophandi,* Erasmus in *Elogio Moriae* aliique humanistae censent, Thomam esse nimis Aristotelicum; quin etiam Nizolio de Alberto Magno, Aquinate et aliis: „Si quis — inquit — eos recte philosophari potuisse arbitratur, is vehementer dissentit a nobis". Atque Brucker in *Historia critica philosophiae* (1743): „Dum (Thomas) Aristotelem unice sequi constituit, mancipii instar Stagiritae servire coactus est, et veritatem quoque illi tyranno servire coegit. Et ne malum hoc solum esset, immodicus Peripateticae philosophiae amor ita virum hunc superstitioso obsequio Philosopho addictum seduxit, ut theologiae vulneribus, quae praepostera philosophiae commixtio inflixerat, nova adderet vulnera, sicque sacram doctrinam vere faceret philosophicam imo gentilem." Inter modernos Victor Cousin, *Cours de*

l'Hist. de la philosophie moderne, et schola eclectica in Gallia; Günther, *Eurystheus und Herakles* ac *Peregrins Gastmahl*, et alii in Germania; Gioberti, *Introd. allo studio della Filosofia ac Protologia*, et Rosmini, *Aristotelo esposto ed esaminato,* in Italia magis minusve Thomam et Scholasticos arguunt abusus, qui a Bruckero *Ἀριστοτελομανία* vocatur. Item Rud. Eucken, *Die Philosophie des heiligen Thomas.* — Cf. De Rubeis, diss. XXX.; Talamo, *L'Aristotelismo della Scholastica*, p. I. cap. 1.; Schneid, *Aristoteles in der Scholastik;* Ephem. *Div. Thomas,* vol. I.

IV. S. Thomae et Scholasticorum de Aristotelis auctoritate principia. 1° *Ante omnia constat S. Thomam et scholasticos optime distinxisse theologicam scientiam a philosophicis disciplinis.* Prima quaestio, quam Angelicus in *Summa Theologica* sibi solvendam proponit, haec est: *Utrum sit necessarium praeter philosophicas disciplinas aliam doctrinam haberi.* Respondet „quod *necessarium* fuit ad humanam salutem, esse doctrinam quamdam secundum revelationem divinam, praeter philosophicas disciplinas, quae ratione humana investigantur". I. quaest. I. art. 1. Quod principium illis non favet, qui Thomam insimulant *sacram* doctrinam *philosophicam,* imo gentilem, reddidisse.

2° *Philosophorum auctoritas in theologia scholasticorum judicio valde debilis est.* Revera S. Thomas: „licet locus ab auctoritate quae fundatur super ratione humana, sit *infirmissimus,* locus tamen ab auctoritate quae fundatur super revelatione divina, est *efficacissimus.*" I. quaest. I. art. 8. ad 2. — Neque caeco modo philosophorum doctrinae admittebantur; etenim „in quantum sacra doctrina utitur physicis documentis propter se, *non* recipit ea *propter auctoritatem dicentium,* sed *propter rationem dictorum*". *In Boet. De Trin.* quaest. II. art. 3. ad 8. Quare iterum S. Thomas: „veritas est quoddam divinum. In Deo enim primo et principaliter invenitur, et ideo sanctum est praehonorare veritatem hominibus amicis. Juxta hoc etiam est sententia Platonis, qui reprobans opinionem Socratis magistri sui dicit: quod oportet magis de veritate curare quam de aliquo alio. Et alibi dicit: Amicus quidem

Socrates, sed magis amica veritas." *In Ethic.* lib. I. lect. VI. Cf. In lib. I. De caelo, lect. XXII.; in lib. VIII. Physic. lect. III. etc. Similiter Aegidius Romanus: „non credimus philosophis nisi quatenus rationabiliter locuti sunt." *In Sent.* II. dist. I. p. I. q. I. art. 2. — Ob eamque rem progressus philosophicus admittitur. Id enim docet Angelicus his verbis: „facta sunt additamenta in artibus, quarum a principio aliquod modicum fuit adinventum, et postmodum per diversos paulatim profecit in magna quantitate, quia ad quemlibet pertinet *superaddere id quod deficit* in consideratione praedecessorum." *In Ethic.* lib. I. lect. XI. Atque Albertus M., de causis et speciebus inquirens: „Supervenient — inquit — dicta eorum (antiquorum) huic nostrae viae, et hoc erit magnae utilitatis: aut enim in hac via aliud genus causae *quod antiqui non invenerunt, inveniemus;* aut" etc. *Metaph.* lib. I. tr. III. cap. I. Cf. S. Thom. II. II. quaest. XCIV. art. 2.

3° *Scholastici Stagiritae auctoritatem adhibuerunt ratione et modo.* Nam *a)* S. Thomas, Aristotelem allegans, non eo docet sententiam aliquam esse admittendam, quod Stagirites illam teneat, sed quod eam *probet;* unde formula: „ut probatur" et similes, quibus ad Stagiritae argumentationem remittit; hinc frequens ipsius argumentationis illius philosophi diligensque expositio; hinc corroborata ipsius Thomae argumentatione prolata auctoritas. Qua in re sancti mens expressis verbis declaratur, quippe cum, allatis Aristotelis aliorumque Peripateticorum testimoniis, hunc in modum prosequitur: „Hoc autem praemisimus *non quasi volentes ex philosophorum auctoritatibus reprobare suprapositum errorem* (de unitate intellectus), sed ut ostendamus quod non solum Latini, quorum verba quibusdam non sapiunt, sed et Graeci et Arabes hoc senserunt quod intellectus sit pars vel potentia sive virtus animae quae est corporis forma." Opusc. *De unit. intellectus. b)* Scholastici cum S. Thoma errores Aristotelis sibi corrigendos esse censuerunt. Et profecto Aquinas haud semel Aristotelis doctrinas emendavit; ipsius magister Albertus M.: „qui credit — inquit — Aristotelem fuisse Deum, ille debet credere quod nunquam erravit. Si autem credit ipsum

esse hominem, tunc procul dubio potuit errare sicut et nos.“ *Phys.* lib. VIII. tr. I. cap. XIV. Aegidius Romanus, fidelissimus Thomae auditor, scripsit: *De erroribus Philosophorum Aristotelis,* etc. Atque Gulielmus Arverniae († 1249), Aristotelicus egregius et auctor operum, quae inscribuntur *De Trinitate; De universo; De anima*: „Quamquam in multis contradicendum sit Aristoteli, sicut revera dignum et justum est, et hoc in omnibus sermonibus, quibus dicit contraria veritati, sic suscipiendus est, id est sustinendus in eis omnibus in quibus recte sensisse invenitur.“ *De anima,* cap. II. p. I. *c)* Scholastici non solum Aristotelem cognoverunt, verum et Platonem, Proclum, Platonis interpretatorem, Ciceronem, Senecam et alios. Cf. S. Thom., *In Metaph.* lib. III. lect. I.; *In Phys.* lib. VIII. lect. II.; *Sent.* III. dist. XXXIII—XXXVI.; *Summ. Theol.* I. II. quaest. XXII—LXV. 1., XC—XCVII.; Opusc. *De substantiis separatis,* etc. Cf. Talamo, o. c.; Can. *De loc. theol.* lib. X. c. V.

V. Motiva cur scholastici Stagiritae potissimum se addixerint. Haec motiva videntur esse quinque. 1° S. Augustinus *De Civ. Dei,* lib. VIII. cap. XII. ait: „De uno Deo, qui fecit coelum et terram, quanto melius senserunt (scholae), tanto ceteris gloriosiores illustrioresque habentur.“ Jam vero inter antiquos philosophos Aristoteles, quamvis erroris non expers, egregia tamen plura de uno Deo, primo Motore, docuit. 2° Aristoteles in plurimis aliis philosophiae partibus fuit praestantis ingenii, maxime in Logica; vocatur enim Logicae parens ejusque *Organon* est opus prorsus eximium. Et quoniam in Metaphysicis, Ethicis etc. saepe subtiliter ac solide disputavit, sententiarum veritate fidem defendentibus opem afferre potuit. 3° Excellens quoque Stagiritae methodus. Philosophus enim deductionem et inductionem apte inter se composuit; neque speculationem ab experientia sejunxit. Deinde „consuetudo Aristotelis fuit fere in omnibus libris ut inquisitioni veritates praemitteret dubitationes emergentes“ (S. Thom. *In Metaph.* lib. III. lect. I.); etiam consuetudo ejus est „semper ad propositum ex propriis rationibus argumentari“. (S. Thom. *In Phys.* lib. VIII. lect. I.) 4° Stilus Peripatetici ab Angelico his verbis laudatur: „Non est consuetudo Aristo-

telis defectivis locutionibus uti, quamvis sit breviloquus," *De caelo et mundo,* lib. II. lect. XVII.; iterum: „Non est consuetudo Aristotelis, ut ex abusivis locutionibus argumentetur." O. c. lib. III. lect. III. 5° Accedit quod Aristotelis auctoritas media aetate apud adversarios quoque fidei catholicae plurimum valebat; quare in promptu erat, philosophi auctoritatem adversus ejusmodi adversarios allegare.

VI. Aristotelis auctoritas, sapienti ratione adhibita, theologis etiam nunc utilis esse potest. Quod ad adjumentum Aristotelis in theologia attinet, interest sane inter mediam aetatem et nostram aliquid. Primum, cum philosophia peripatetica in scholis plurimis negligatur, attenuata est rationalis illa auctoritas, quam, ex penitiori philosophiae istius notitia natam, Albertus M. bene descripsit his verbis: „nulla causa fuit quare Philosophi vias Aristotelis Peripatetici in pluribus secuti sunt nisi quia pauciora vel nulla inconvenientia sequuntur ex dictis ejus." *Metaph.* lib. III. tr. III. cap. XI. Conclusiones etiam nonnullas de rebus physicis, seu potius hypotheses, diligentiori naturae investigatione diuturnisque experimentis erroneas esse comperimus. Cf. quaest. XX. art. 3. His igitur observatis, quae sunt exposita, rationes illae, ob quas veteres Aristotelis auctoritatem non respuerunt, etiam nunc haud inanes esse videntur. Constat enim, etiam ex modernorum studiis (*Barthélemy St. Hilaire* et *Trendelenburg*) mirum quoddam in illo viro fuisse acumen ingenii. Polleat ergo sua auctoritate, non oraculi quidem, a quo dissentire non liceat, sed viri in arte perquam periti; praesertim cum magna pars philosophiae Aristotelicae, ab Aquinate aliisque scholasticis expensa, tot ingeniorum nobilium consensione quodammodo probata sit.

Quaestio XXII.

De historiae humanae auctoritate.

Venimus nunc ad decimum locum et ultimum, historiae humanae auctoritatem. „Multa enim — ait Canus — nobis e thesauris suis historia suppeditat, quibus si careamus, et in Theologia, et in quacumque ferme alia facultate inopes saepenumero et indocti reperiemur.“ *De loc. theol.* lib. XI. cap. II. Colenda est igitur historia, quae a Diodoro Siculo vocatur „prophetissa veritatis“ (Biblioth. hist. lib. I.), a Tullio „testis temporum, lux veritatis, vitae memoria, magistra vitae, nuntia vetustatis“. *De oratore*, lib. II. cap. IX. Hoc loco quaerendum videtur:

Primo. *De humana historia generatim.*

Secundo. *Utrum historia humana theologis utilis esse possit.*

Tertio. *Utrum archaeologia Christiana theologis argumenta praebeat.*

ARTICULUS I.

De humana historia generatim.

I. Definitio et divisio historiae. Historia est *scientia rerum praeteritarum.* Est *scientia,* quia non agitur de jejuna quadam rerum notitia, sed de illa, quae ex argumentis, huic disciplinae propriis, hausta necnon ex cognitione causarum et effectuum deducta prudenti viro digna sit. Scientia *rerum* dicitur, hoc est, non modo eventuum, sed omnium omnino rerum, praetereaque etiam morum, doctrinarum, etc. Additur: *praeteritarum*, non eo sensu quod res, quae sunt historiae objectum, semper praeteriisse oportet sub *omni* respectu, velut Hannibalis imperium; sed quod sub *aliquo* respectu praeter-

ierint, sicut elapsa saecula ecclesiae, permanentis semperque mansurae.

Dividitur historia 1° in *sacram*, quae Deum habet auctorem, et *humanam*, cujus auctor homo est; ad illam S. Scripturae pertinent, ad hanc quaevis alia historia. 2° Historia humana dividitur in *profanam*, quae primario res ordinis temporalis perscribit, et in *ecclesiasticam*, cui proponitur tanquam finis principalis, res spiritualis ordinis tradere. 3° Historia ecclesiastica in partes plurimas distribui potest, in historiam *Romanorum Pontificum, conciliorum, sanctorum patrum, dogmatum, sanctorum*, etc. Ab aliis historiae tam profanae quam ecclesiasticae partitionibus recensendis vacamus.

II. De fontibus historiae. 1° Rerum praeteritarum notitia hauritur *a)* ex documentis scriptis, velut ex conciliorum actis, ex decretis Summorum Pontificum, litteris episcoporum, libris liturgicis, statutis ordinum religiosorum; *b)* ex monumentis, sicut historia Babylonis et Assyriae ex ruinis in Kujundschik, Nebi Junus, aut mores veterum Christianorum ex Catacumbis; *c)* ex traditione orali, sicut beatus Gregorius Turonensis in primis libris suae *Historiae ecclesiasticae Francorum.*

2° Fontes *immediati* sunt documenta, aut ab actoribus aut a testibus oculatis accepta; secus *mediati* habentur. Documenta, quae ad auctoritatem et munus exsequendum pertinent, ut bullae Pontificis Maximi, *publica* nuncupantur; *privata*, quae a privatis proficiscuntur, ut missionariorum ad amicos epistolae.

3° Fontes *historiae ecclesiasticae* dicuntur *proprii*, si agitur de documentis, quorum auctores ad religionem, quam describunt, pertinent; *extranei*, si pertinent ad aliam religionem, velut Flavius Josephus et Tacitus, ubi rerum Christianarum mentionem faciunt.

III. De scientiis historiae auxiliaribus. Disciplinae nonnullae historicum valde juvant. 1° *Diplomatica*, id est doctrina diplomatum seu instrumentorum, quae sunt litterarum monumenta, ad certas regulas confecta et firmata authentice. — Cujusmodi diplomata medio aevo vocabantur *charta*, ut *magna*

charta regis Joannis in Anglia; *pagina,* etc. Ars diplomatica diplomatum *materiam*, ut papyrum, chartam membranaceam; *formam exteriorem; formalitates,* ut inscriptionem, datum, signum recognitionis considerat. Diplomaticae pater habetur J. Mabillon (1632—1708), qui Parisiis anno 1681 edidit opus *De re diplomatica.*

2° *Palaeographia* docet legere manuscripta vetera. Haec enim aliis temporibus litteris aliis exarata, — scriptura modo continua modo distincta, — cum siglis, contractionibus, omissionibus propriis — sunt ejusmodi, ut historicos, si palaeographiae adjumentis destituantur, in chartis legendis multum operae et laboris consumere necesse sit. Quapropter Leo XIII. de palaeographiae schola Romae instituenda: „a rendere vieppiù fruttuoso questo studio (historiae), Ci siamo risoluti di aprire presso lo stesso Archivio (Vaticani) una scuola speciale di Paleografia e Storia comparata mercè cui il giovane Clero possa opportunamente far tesoro di soda erudizione e adestrarsi in esercizî di sana critica.“ *Ep.* ad card. Hergenroether, diei 15. Maji 1884.

3° *Epigraphica* est scientia legendi et interpretandi inscriptiones antiquas. Huc pertinent marmora, tituli, lapides, *graffiti*, inscriptiones denique qualescunque in vitreis, tabulis ceratis.

4° *Chronologia* seu doctrina temporum. 5° *Sphragistica,* quod verbum, ductum a σφραγίς (sigillum), scientiam sigillorum significat. 6° *Heraldica* seu scientia insignium. 7° *Numismatica,* quae est de nummis et numismatibus. 8° *Linguistica* comparativa.

IV. De critica fontium. Ad rectam rerum praeteritarum notitiam adipiscendam ante omnia rectum judicium de authentia fontium postulatur. Sequantur ergo leges, quas viri prudentes statuerunt, ut dignoscatur authentia 1° documentorum scriptorum; 2° monumentorum; 3° traditionis oralis.

1° *Documenta scripta.* De iis judicandum est *a)* ex indiciis *extrinsecis,* videlicet ex *manuscriptis et codicibus,* ex *testimonio ipsius auctoris* in aliis ejusdem documentis minime

dubiis, ex *testimonio veterum,* maxime coaevorum; *b)* ex notis *intrinsecis: lingua, scribendi genere, indole auctoris* et *moribus temporis,* quibus documenta attribuuntur, etc. Magna sane prudentia exquiritur, ut quis criteria singula bene adhibeat; in adhibendis v. g. notis intrinsecis rationalistae saeculi XVIII. praecipites fuerunt, cum aliquos libros V. T. nothos habuerint ob earum rerum mentionem, quas monumenta Aegyptiaca et Babyloniensia hoc saeculo XIX. confirmarunt. Exemplum studii critici est *Le Liber Pontificalis par L. Duchesne.*

2° *Monumenta.* De monumentis et operibus artis, rerum praeteritarum testibus, judicium prudens ferre plerumque nequis, nisi doctrinae admodum variae junxeris usum diuturnum. Porro *methodica,* seu ars dijudicandi monumenta et antiquitates, complectitur *a) autopsiam,* quae docet accuratam inspectionem exteriorum monumenti: materiae; mensurae; majoris minorisve integritatis; stili; earum rerum, quibus constat; loci, quo repertum sit; *b) criticam,* seu artem, qua ex rebus, per autopsiam jam compertis, recte judicatur, cui aetati et quibus auctoribus monumentum attribuendum sit; *c) hermeneuticam,* seu artem intelligendi et interpretandi monumenta tam ex eorum attributis, quam ex comparatione facta cum aliis monumentis et cum documentis scriptis. Imperitos autem earum rerum, quae ad recte judicandum hac in re necessariae sunt, necesse est multoties errare; sicut olim inscriptionem R. R. R. F. F. F. legerunt: *Roma ruet Romuli ferro flammaque fameque,* cum juxta regulas stili lapidaris scriptum esset: *Ruderibus rejectis Rufus Festus fieri fecit.* De regulis particularibus consuli possunt de Rossi, *Inscriptiones,* t. I. Prolegomena, et Mamachi, *Origines et antiq. Christ.*

3° *Traditio oralis.* Dictum est suo loco, qua ratione traditio divina, quam S. Spiritus dirigit, praebeat argumenta certissima. Verum in rebus etiam historicis traditio oralis, spectata tanquam humana auctoritas, certitudinem gignere potest, si modo haec oralis traditio est *a)* continua; *b)* ampla; *c)* publica; *d)* uniformis.

a) Continua. Traditionis oralis initium debent esse testes coaevi et oculati, a quibus traditio per seriem non interruptam

deducatur. Fieri tamen potest, ut ad primum quidem, qui rem narraverit, series continuari nequeat, sed ad testes ejusmodi, qui rem minime tradidissent, nisi a primaevis auctoribus ipsi accepissent; per tales testes series ad ultimam lineam virtualiter continuari videtur. Defectus autem *continuae* traditionis manifestus est v. g. in fabella concessae a Gregorio IX. bigamiae comiti cuidam de Gleichen, qui ex Oriente reversus, uxore sua non defuncta, duxisset alteram uxorem Saracenam quandam, quod comitem captivum exemisset vinculis (cf. Lecoy de la Marche, *La guerre aux erreurs historiques*, VIII. et Döllinger, *Die Papst-Fabeln des Mittelalters*); item in nonnullis martyribus cephalophoris, quorum Cahier in opere *Caractéristiques des Saints* octoginta recensuit.

b) Ampla. Scilicet generatim series per plures simul testes continuetur, nisi forte unus testis in talibus adjunctis fuerit, ut falli aut fallere potuisse non censeatur. Nec tamen quovis casu traditio popularis alicujus *particularis* ecclesiae haberi poterit ampla auctoritas, ut patet ex traditione Coloniensi, jam dudum rejecta, de fictitio illo S. Cyriaco, Papa Ursulano, qui comitandae S. Ursulae gratia Pontificatu se abdicasset. Cf. Boll. *Propyl. Maji*, Con. Chron. p. 29. et seqq.

c) Publica. Hic primo considerandum est, num facti indoles ac adjuncta fuerint ea, quibus hominum attentio moveatur. Si homines animum attenderint, quaerendum est, utrum expedierit sic attentis rei veritatem indagare. Denique si quando facti natura criticam strictiorem requirat, hoc etiam aperiendum, num illi, qui contradicere potuerint, sensum criticum haberent et fontes veritatis. Si id negliges, periculum est, ne errores serpant, ut quondam fabula Joannae Papissae, quam inter alios erudite explosit Wensing, *Pausin Joanna*, hoc est, *De papissa Joanna.*

d) Uniformis. Dissentientibus testibus de ipsa facti substantia, testimonium incertum est; consentientibus autem omnibus de facti substantia, firmum esse argumentum poterit, modo tria ne desint, quae jam docuimus. Dissensio quantum ad adjuncta, quae non sint praecipua, vim argumenti non tollit. Cf. De Smedt, *Introd. gen. ad hist. eccles.*, et *Principes de*

la critique historique; Ulisse Chevalier, *Des règles de la critique historique;* Nirschl, *Propaedeutik.*

V. Regulae pro studiis historicis. Proponam regulas nonnullas quas Leo XIII. tradidit in *Ep. de studiis historicis,* 18. Aug. 1883.

1° Requiritur ad haec studia *tranquillus* et *praejudicatae opinionis expers* animus. Nimis desideratur is animus in Centuriatoribus Magdeburgensibus, quos perturbat odium in Gregorium VII., „monstrum romanum"; in dignitatem Pontificiam, „babylonicam meretricem" et „matrem omnis fornicationis, spiritualis et corporalis". Et cum perplures eadem, qua Centuriatores, mente imbuti essent, fecerunt artem historiam „*conjurationem* hominum adversus veritatem". Plurima modernorum opera maximum odium in ecclesiam catholicam indicant, ut H. Martin in sua *Historia Galliae;* plurimae historiae Papatus et opera de historia religionum. — Ab opinionibus praejudicatis ortus est abusus maximus argumenti *a priori,* hypotheseos, conjecturae, ut in schola Neotubingensi, et in multis modernis, qui de antiquis religionibus scripserunt. Similiter Renan affirmat: „*Si le miracle* a quelque réalité, mon livre n'est qu'un tissu d'erreurs." (Vie de Jésus.)

2° Jejunae narrationi opponatur investigationis *labor et mora.* Nimirum magnae molis est bibliothecas perscrutari, documenta congerere, interrogare quaecumque monumenta antiquitatis, monographias conficere, perfectis historiis particularibus, universalem conscribere. Perspicua hujusmodi laboris exempla sint tomi Bollandiani et Baronius.

3° Temeritati sententiarum opponatur *prudentia judicii.* Saepenumero dissentiunt inter se testimonia; causae rerum interdum sunt maxime reconditae, nexus eventuum valde intricatus. Quare aequa lance pensitanda sunt omnia; circumstantias omnes et adjuncta ponderare necesse est. Contra quam prudentiam judicii maxime peccant temerariae modernorum sententiae de religione primaeva, de religionis Christianae primordiis.

4° Opinionum levitati opponatur *scita rerum selectio.* Hujus autem selectionis exempla sunt: investigationes Joannis

B. de Rossi de catacumbis Romanis, et card. Hergenroether, *Historia universalis ecclesiae.*

5° Omnia ementita falsa, *adeundis rerum fontibus,* refutentur. Ita Hurter in suo libro *De Innocentio III.,* Romano Pontifice, fontes adiit, obtrectatores integerrimi Pontificis refutavit; Denifle plures errores de mysticis et de universitatibus medii aevi retexit. Neque semper fidendum est vel peritissimis viris, qui hausisse censentur ex ipsis fontibus: in editione secunda operis Philippi Jaffé, quod *Regesta Pontificum Romanorum* a condita ecclesia ad annum MCXCVIII. complectitur, Kalterbrunner t. I. p. I. praetermittit duas S. Petri epistolas et antiquissimum de Petro in Urbe exstincto Clementis Romani testimonium; ibidem p. 225. Ewald Honorii I. doctrinam, in epistolis ad Sergium significatam, valde incomplete retulit. Agitur tamen de opere, quo viri acatholici de historia ecclesiae catholicae in plurimis bene meriti sunt.

6° Illud in primis scribentium obversetur animo *primam esse historiae legem ne quid falsi dicere audeat: deinde ne quid veri non audeat; ne qua suspicio gratiae sit in scribendo, ne qua simultatis.*

7° Caveantur illi, qui historiae leges ad arbitrium saepe confingunt; nec raro incerta pro certis affirmant, commentitia pro veris. Leo XIII., *ep.* ad Mauritium d'Hulst, 20. Maji 1887.

ARTICULUS II.

Utrum historia humana theologis utilis esse possit.

I. Status quaestionis. Ut omnis historia humana servire potest theologiae, illa certe maximas utilitates habet, quae res *religiosas* narrat, velut historia religionum gentilium, haereseon, ecclesiae catholicae. Quapropter in thesi historiam *ecclesiasticam* potissimum spectamus, quam Canus affirmat esse theologis *necessariam. De loc. theol.* lib. XI. cap. II.

Historiam porro humanam theologis *utilem* esse asserimus, quia historia, generatim sumpta, putatur adjumentum esse theologiae maximum; non tamen ob infirmitatem aliquam in-

trinsecam illorum locorum, quos vocamus necessarios et proprios, sed ob infirmitatem humanae mentis, quam argumenta historiae auxiliaria facilius ab erroribus avertunt, firmius constituunt in veritate. Quodsi quaestionem ad historiam ecclesiasticam restringamus, historia quodammodo *necessaria* esse videtur, quin etiam simpliciter necessaria, si doctrina patrum, conciliorum definitiones, decreta Romanorum Pontificum sub eo nomine comprehendantur.

Verum etsi theologis utendum est historia fructumque *methodi historicae* permagnum ducimus, prorsus tamen rejicitur methodus historica, sic intellecta, ut doctrina Christiana, rerum humanarum instar perpetuis obnoxia variationibus, *mutando* perficienda sit. Neque id unquam theologis catholicis obliviscendum est, quovis critico, historico, philologo tutiorem esse, qui in rebus fidei et morum cum ecclesia graditur, juxta illud *Prov.* XIII. 20.: *Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit.*

Thesis: *Historiae humanae auctoritas theologis perutilis est.*

Argumenta.

Arg. I. Tractant theologi de veritatibus religionis naturalis, de exsistentia religionis revelatae, de singulis fidei mysteriis. Jam vero historia in hisce veritatibus pertractandis plurimum prodest. Auctoritas ergo humanae historiae utilis est theologis. Prob. *min.*

a) Ad probandas veritates religionis naturalis historia ministrat 1° argumentum ex consensu communi populorum circa veritates satis multas, quae apud gentes etiam barbaras magis minusve integrae inveniuntur, velut exsistentia unius Entis Supremi, officium colendi Numinis, leges morales ac distinctio boni ac mali; — 2° argumentum pro necessitate et utilitate religionis tum ex conspectu malorum, quae contemptus Dei populis intulit, tum ex narratione bonorum, quae cultus Dei procreavit, atque malorum, quibus attulit remedium; — 3° argumentum pro cultu monotheistico et contra religionis progressum a statu primitivo bestiali, ex historia religionum antiquissimarum. Ita de Harlez, *l'Avesta traduit;* La religion *des premiers Chinois; La religion en Chine;* — De Broglie, *Pro-*

blèmes et conclusions sur l'histoire des Religions; Vigouroux, *La Bible et les découvertes modernes,* etc.; Van den Gheyn in period., *La Controverse et le Contemporain,* 1886; Pesch, *Der Gottesbegriff in den heidnischen Religiones des Alterthums;* L. Fisscher, *Heidenthum und Offenbarung.*

b) In demonstranda credibilitate facti religionis revelatae usus historiae non exiguus est. Nam 1° incorrupta rerum fides probat, religiosas veritates ordinis naturalis solo lumine naturalis rationis non fuisse cognitas nisi a paucis, post longum tempus, cum admixtione multorum errorum. Ita *moralis* necessitas revelationis veritatum naturalium cuique manifestatur. 2° Cum religio Christiana, quae revelationem veritatum supernaturalium continet, sicut sol in mundo luceat, ejusdem credibilitas ex effectibus ejus supernaturalibus et speciali Dei Providentia super eam efficacissime ostenditur. Id S. Augustinus adversus paganos praestitit in opere *De civitate Dei;* S. Thomas, *C. Gent.* lib. I. cap. VI. adversus Mahumetanos ex historia argumentatur: brevissime hic quidem. Haec autem materies quam ampla sit, nihil necesse arbitror commemorare. „Clamat enim quodammodo omnis historia, Deum esse qui rerum mortalium varios perpetuosque motus providentissime regit eosque vel invitis hominibus ad Ecclesiae suae incrementum transfert.“ Leo XIII., *ep. de stud. hist.*

c) Singulis fidei mysteriis probandis historia 1° praebet primaevae revelationis, ut lapsus protoparentis, redemptionis divinitus promissae, nonnulla vestigia, in populorum traditionibus servata, et quibus argumenta theologiae propria confirmantur. 2° Haereseon historia valde probat antiquitatem dogmatum, quae novatores ab ecclesia secum duxerunt, et earum doctrinarum, quae non nisi cum illis haeresibus inceperunt, manifestam novitatem. 3° Cum haeretici traditionis divinae pernegent auctoritatem, patrum auctoritate *historica* redarguendi sunt. 4° Historia ecclesiastica theologis ea suppeditat, quibus ecclesiae mens in definiendis dogmatibus et alia prope innumera noscantur, v. g. iter Petri Romanum, factum Honorii, mens concilii Viennensis de unione animae humanae cum corpore.

Arg. II. Haeretici et increduli historia abutuntur, ut fidei veritates impugnent. Ergo theologos iisdem armis veritatem defendere opus est. *Antec.* liquet. In locis principibus Europae audiuntur historiae professores, religioni revelatae infesti; Berolini, Parisiis, Lugduni Batavorum; Pfleiderer, Tiele, Réville, Max Müller et alii religionum historiam docent, ut *nullius* cultus originem *supernaturalem* esse juvenibus persuadeant; Strauss, Baur, Renan in historia praesidium quaerunt ad Christi divinitatem impugnandam; innumeri denique sunt, qui ecclesiam, ejus instituta, doctrinas, Romanos Pontifices, editis historiarum libris, lacessunt. Quare S.S. Leo XIII.: „cum hostilia tela . . . potissimum ab historia peti soleant, oportet ut aequis armis congrediatur Ecclesia, et qua parte oppugnatur acrius, in ea sese ad refutandos impetus majore opere muniat.“ *Ep. de studiis hist.*

Objectiones.

Obj. I. Historia scribitur ad narrandum, non ad probandum. Theologus ergo nullas ab historia rationes desumere poterit.

Resp. Dist. antec.: Historia non scribitur ad probandum, *transeat;* non probat, *nego.* Rationalistae contendere solent, ita sine ulla intentione probandi scribendam esse historiam, ut non nisi sceptici viri et quovis dogmate vacui scribere historiam sine praejudiciis queant. Quem errorem hic refellere mihi mens non est, praesertim cum historiae, quas increduli de ecclesia Romana et de religione conscripserint, praejudicatis opinionibus intactae esse non videantur. Hoc unum affirmo, ex ipsis rebus gestis, quae narrantur, dummodo constiterint, argumenta desumi posse.

Instabis. Argumentatio theologica ex certissimis fontibus haurienda est. Jam vero humana historia maxime incerta videtur, sicut scriptum est: *Omnis homo mendax.* Ps. CXV. 2.

Resp. Dist. maj.: argumentatio theologica ex certissimis fontibus haurienda est, primario, *conc.;* unice, *nego.* — *Dist.* min.: humana historia maxime incerta est, aliquando, *conc.;* semper, *nego.* Psaltis autem sententia non actum mentiendi designat, sed potius potentiam deficiendi et errandi. Cf. S. Thom.

In Rom. III. 1. Neque tam imprudens quisquam est, ut primo cuique historico credendum esse sentiat; neque vero tam scepticus, cui testimonia virorum probatorum ex adjunctis certo constare nequeant.

Urgebis. Si qua esset certitudo humanae historiae, non abundarunt exempla errorum, quibus viri etiam doctiores, nec brevi tempore, irretiti sint. Haec autem exempla abundare, probant historia rerum Aegyptiarum, donationis Constantini, papissae Joannae, Gregorii VII.

Resp. Dist. maj.: non abundarent hujusmodi errorum exempla per se, *conc.;* per accidens, *nego.* Neglectis studiorum historicorum legibus, historia per accidens erroribus scatebit. Atque ex eo accidit, ut viri etiam doctiores non semel erraverint. Veruntamen fateamur necesse est, in historiis esse facta sexcenta, de quibus nemo unquam perperam judicaverit.

Quaeres. Quae sit vis argumentorum hujus loci decimi.

Resp. Vis argumentorum, quae historia humana praebet, tribus conclusionibus Cani continetur.

1° Praeter auctores sacros nullus historicus certus esse potest, id est idoneus ad faciendam certam in theologia fidem.

2° Historici graves ac fide digni, quales nonnulli sine dubio et in ecclesiasticis et in saecularibus fuere, probabile argumentum theologo suppeditant, cum ad ea, quae sua sunt, corroboranda, tum ad falsas adversariorum opiniones refellendas.

3° Si omnes probati ac graves historici in eandem rem gestam concurrant, tunc ex horum auctoritate certum argumentum promitur, ut theologiae dogmata firma etiam ratione constituantur. *De loc. theol.* lib. XI. cap. IV.

ARTICULUS III.

Utrum archaeologia Christiana theologis argumenta praebeat.

I. Notio archaeologiae Christianae. 1° *Archaeologia, ἀρχαιολογία*, apud Platonem et Graecos est historia antiquorum temporum; *antiquitates* apud Ciceronem, S. Augustinum, S. Hieronymum idem valet. Ita Josephi historia inscri-

bitur *Ἀρχαιολογία ἰουδαϊκή* seu *Antiquitates Judaicae.* Saeculo XVI. archaeologia coepta est intelligi historia morum, usuum, rituum, et aliarum rerum, quas hoc genere complectimur. Postea vox a viris doctis ita restricta est, ut *scientia veterum monumentorum* et archaeologia idem haberi videantur; quo sensu archaeologiam accipimus.

2° Distribuitur archaeologia in *profanam, biblicam* et *Christianam.* Constat inter omnes catholicos, monumenta etiam *profana,* ut templa Aegyptiorum vetera, palatia regum Babyloniensium multoties confirmare S. Scripturam, ecclesiae doctrinam de religione primaeva, et alias religiosas veritates. Cf. Wiseman, *Science and revealed religion,* lect. IX.; Vigouroux, *La Bible et les découvertes modernes en Palestine, en Égypte et en Assyrie.* — Archaeologia *biblica,* cui profana saepe auxiliatur, exegesi plurima affert praesidia. De *Christiana* speciatim quaerendum est.

II. Christiana archaeologia complectitur *monumenta, inscriptiones, numismata,* quibus conservata est memoria dogmatum, morum, regiminis, cultus, disciplinae earumque omnium rerum, quae ad veterum Christianorum vitam religiosam pertinent.

Diximus *veterum* Christianorum. Scilicet non simpliciter *praeteritum,* sed *antiquum,* ad objectum hujus scientiae pertinere censetur, quae a voce *ἀρχαῖος archaeologia* dicitur. *Terminus a quo* hujus scientiae sunt ipsa religionis Christianae initia, quibuscum Christianae vitae expressio monumentalis sumpsit exordium. *Terminus ad quem* res controversa est. Walch saeculum quartum, Augusti duodecimum, Baumgarten quintum decimum, Kraus et Bingham annum ultimum S. Gregorii M. (604) terminum esse arbitrantur. Piper archaeologiam, in quantum est memoria cultus, ad moderna tempora extendit. Omissa controversia, quosnam fines *vi vocis* (*αρχαῖος*) et *ex usu* communiori archaeologiae Christianae constituere compellamur, duo certa commemoramus. 1° In iis disputationibus theologicis, quae cum haereticis et incredulis habentur, antiquiora monumenta plus valent ad convincendum; nempe ex antiquissimis illis monumentis adversarii stabilitatem fidei catho-

licae facilius percipiunt. 2° Quoniam fides catholica semper continuatur, non est dubium, quin monumenta quoque fidei vitaeque catholicae perpetuo futura sint; ab hac autem serie non interrupta monumentorum, etiam recentiorum, multae ad theologiam utilitates proveniunt.

Quibus sic positis, apparet, *quid sit* archaeologia Christiana et *quam late* pateat.

III. Monumentorum Christianorum conspectus. Antiquitatum et monumentorum nomine hic designantur 1° monumenta proprie dicta; 2° inscriptiones; 3° numismata.

1° *Monumenta* primorum saeculorum praecipua, quae supersunt, habentur *a) coemeteria* (*κοιμητήριον*) Christianorum subterranea, vulgo nuncupata *Catacumbae.* Inter catacumbas autem Romanas, Neapolitanas, Syracusanas, illae maximi momenti sunt, quas veteres Christiani Romae extra muros ad viam Appiam, Ardeatinam aliasque vias Romanas struxerunt. Ex iis quaedam origine ad aetatem apostolicam pertingunt; celeberrima tamen omnique genere testimoniorum locuples est Callisti coemeterium, ubi ante annum 200 Christiani deponi coeperunt. In catacumbis cubicula, arcosolia, innumera fidei vitaeque Christianae argumenta. *b) Picturae,* quarum magna pars in cubiculis seu sacellis ac parietibus catacumbarum; aliae in vasis crystallinis auro pictis, in operibus musivis, etc. *c) Sculpturae sarcophagorum* aliaque id genus opera. Paucae quidem sculpturae et sarcophagi reperiuntur, aetate Constantini M. anteriores, sed tamen complures sarcophagos saeculi IV., Romae, Arelati et in aliis Italiae ac Galliae regionibus, necnon in Hispania et Africa inventos, exstare legimus. De catacumbis, pluribus saeculis oblivione obrutis, primi scripserunt Ciacconio († 1601; cf. Quétif et Echard, Script. ord. praed. t. I. p. 344—346), De Winghe († 1592) et Joannes l' Heureux seu Macarius († 1614). Verum Antonius Bosio (1576—1629), Columbus Romae subterraneae, catacumbas vere reperit; Marchi saeculo XIX. illarum studium instauravit; J. B. de Rossi, auctor operis inscripti *Roma sotteranea,* doctrinae illius principatum adeptus est.

2° *Inscriptiones.* Veteres Christiani non modo in libris,

sed in monumentis quoque scripserunt, quid crederent, quid agerent. Cujusmodi inscriptiones monumentales repertae sunt in parietibus et loculis catacumbarum, in sepulcris sub dio, in marmoribus, lapidibus, vitreis; sculptae; minio, auro, atrimento pictae; carbone scriptae; Latinae, Graecae. Referuntur ad inscriptiones Christianas *opisthographa,* seu inscripta gentilium marmora, quibus aversis Christiani titulos sepulcrales suos inscripsere. Maffei scientiae epigraphicae fundator habetur, de Rossi princeps.

Collectiones praecipuae sunt: de Rossi, *Inscriptiones christianae urbis Romae, septimo saeculo antiquiores*, t. I. et II.; Le Blant, *Inscriptions chrétiennes de la Gaule antérieures au VIII. siècle.* — Neque inscriptiones Christianae tantum, verum etiam antiquae generatim theologis praesidia quaedam afferunt. Porro de epigraphia Romana optime meruit comes B. Borghesi (1781—1860); inter collectiones autem inscriptionum antiquarum eximia habetur *Corpus inscriptionum latinarum,* editum Berolini curantibus Th. Mommsen, W. Henzen et J. B. de Rossi. Haec collectio non complectitur inscriptiones Christianas urbis Romae, a de Rossi editas, inscriptiones Christianas provinciarum continet.

3° *Numismata.* Huc referri solent *monetae* cum emblematibus Christianis; numismata seu *medalia,* in quibus symbola *ΙΧΘΥΣ (piscis)* et *ancorae;* pastor bonus; sacrificium Abrahae; Christus Petro et Paulo evangelium praedicandum committens, et alia. Quibus addas *encolpia,* objecta religiosa, quae Christiani ad collum suspensa ante pectus (*κόλπος*) portabant, ut capsulae reliquiarum, bullae, gemmae. Cf. Encyclopedias antiquitatum Christianarum, quas ediderunt Martigny et Kraus.

IV. Regulae de usu antiquitatum in rebus theologicis. 1° Ante omnia authenticitas et sensus monumenti stabiliantur, ut argumentatio accurate fundata sit. 2° A monumentis adjumenta petamus, quibus documenta scripta *confirmentur,* non ut iis *solis* aliqua fidei veritas stabiliatur. 3° Monumenta, quo magis *ex consensu communi ecclesiae* processisse constat, eo ad probandum aptiora putantur. 4° Illorum monumentorum testimonium gravissimum est, quae prodierunt auctoritate ecclesiastica, *positive* approbante.

Quibus de *theologia monumentali* in antecessum positis, probatur

Thesis: *Archaeologia Christiana theologis argumenta praebet.*

Argumenta.

Arg. I. Christiani veteres fidem suam, mores, disciplinam *candide, serio, auctoritate quasi publica* in monumentis expresserunt. Ergo testimonium antiquitatum habet in tractandis rebus theologicis vim aliquam. Prob. *antec.*

a) Candide loquuntur veteres in monumentis suis. Nemo enim dubius haeret, utrum Christiani v. g. in picturis et titulis suis sepulcralibus mentirentur.

b) Serio. Nullo scilicet loco gravitas major est quam inter sepulcra carissimi cujusque, in perpetuis persecutionum angustiis, prope memorias martyrum et ossa sanctorum.

c) Auctoritate quasi publica. Namque 1° monumenta non pauca, v. g. cubicula plura catacumbarum, cum suis picturis et inscriptionibus cultui divino inservierunt; cultui autem clerus praeerat. 2° Nonnulla monumenta administrabantur auctoritate ecclesiastica, sicut Callisti coemeterium, cui administrando Zephyrinus Papa Callistum praefecerat, posthac in Petri Sede collocatum. 3° Alia confecta videntur ab ipso clero, v. g. S. Abercii, episcopi Hieropolitani, inscriptio sepulcralis. Quin etiam a S. Damaso, Summo Pontifice, celeberrima martyrum epitaphia composita constat.

Arg. II. *Exempla* quaedam argumentum primum collustrant.

a) Argumentum pro Christi divinitate ex symbolo piscis. Jam inde a saeculo I. aut secundo inchoante nobis occurrit symbolum *piscis, ΙΧΘΥΣ.* Quo symbolo quid veteres significaverint his Augustini verbis intelligere licet: „horum autem quinque verborum, quae sunt *Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ Υἱὸς Σωτήρ* (quod est latine *Jesus Christus Dei Filius Salvator*), si primas litteras jungas, erit *ἰχθύς*, id est piscis, in quo nomine mystice intelligitur Christus.“ *De civ. Dei,* lib. XVIII. cap. XXIII. Ecce fides in Christum Deum.

Confirmatur eadem fides ex monumento pagano. Reperta

est enim Romae in Palatino et domo Caesarum *crux illusoria,* parieti insculpta. Quo *graffito* puer paedagogicus quidam aut, ut alii existimant, miles imaginem exhibuit viri, cui caput asininum, e cruce pendentis. Adscripsit autem: *ΑΛΕΞΑΜΕΝΟϹ ϹΕΒΕΤΕ ΘΕΟΝ*, *Alexamenos adorat Deum* (suum); nimirum Christum crucifixum a fidelibus ut *Deum* adorari, contumelia sua significat.

b) Argumentum pro veritate S.S. Eucharistiae ex epitaphio S. Abercii. In epitaphio, quod Abercius ipse dictavit, regiones variae, quas episcopus ille Hieropolitanus vidit, recensentur. Deinceps haec:

πίστις πάντη δὲ προῆγε,
καὶ παρέθηκε τροφὴν πάντη ἰχθὺν ἀπὸ πηγῆς
πανμεγέθη, καθαρὸν, ὃν ἐδράξατο παρθένος ἁγνή,
καὶ τοῦτον ἐπέδωκε φίλοις ἔσθειν διὰ παντός,
οἶνον χρηστὸν ἔχουσα κέρασμα διδοῦσα μετ' ἄρτου.

Latine: „Fides vero ubique mihi dux fuit praebuitque ubique cibum *ΙΧΘΥΝ (piscem)* e fonte ingentem, purum, quem prehendit virgo illibata deditque amicis perpetuo edendum, vinum optimum habens, ministrans mixtum *(vinum aqua mixtum)* cum pane.“

Sensus hujus carminis, per se admodum clarus, magis etiam lucidus est, facta comparatione cum epigrammate Augustodunensi Pectorii et cum picturis catacumbarum Romanarum. Nam in illo haec verba legimus: *„Salvatoris sanctorum suavem sume cibum; manduca esuriens piscem* (*ΙΧΘΥΝ*) *tenens manibus.“*

De picturis, epigrammati Aberciano respondentibus, de Rossi: „His arcanis verbis atque sententiis par pari respondent picturae Callistianae; in quibus visitur panis cum pisce impositus mensae, cui adstat femina (*ΠΙΣΤΙΣ*) manibus orantis habitu expansis. Neque minus bene respondent carmini Aberciano picturae antiquissimae in cryptis Lucinae, quibus exhibetur canistrum vimineum refertum panibus, perlucente introrsus poculo rubentis vini, impositum dorso piscis vivi innatantis aquis.“ *Inscriptiones Christianae Urbis Romae.* Vol. II. p. XXIII.

Habemus igitur testimonium fidei communis ecclesiae, id-

que perantiquum. — Fidei *communis,* siquidem fides *ubique* sacra Mysteria praebuit Abercio; *perantiquum*, etenim S. Abercius episcopus Hieropoleos (civitatis Phrygiae Salutaris et diversae ab Hierapoli, urbe Phrygiae Pacatianae) carmen dictavit, exeunte fere saeculo II., annum agens vero septuagesimum secundum. Epigrammatis porro Augustodunensis versus sex priores, ad materiam nostram pertinentes, ad saeculum II. aut ad primam partem tertii referendos esse, testes sunt eruditissimi viri, de Rossi, Pitra, Secchi, Th. Borret, Leemans, museo Leydensi quondam praepositus. Monumenta memorata Catacumbarum inscriptionibus, de quibus diximus, coaeva sunt. Cf. Pitra, *Spicilegium Solesm.* p. 554.; Spencer Northcote et Brownlow, *Rome Souterraine,* versio Gallica P. Allard, p. 311—323.; *Revue des quest. hist.* 1883, Juillet; de Rossi, o. c. p. XX.; de S.S. Eucharistia, speciatim ut est sacrificium, Franzelin, *De div. trad.* p. 160. edit. 3.

c) Argumenta pro aliis dogmatibus non desunt. Nonnulla, v. g. pro primatu S. Petri antea, p. 54, 55 jam indicata sunt. Alia probant invocationem sanctorum, ut illud in Gentiani epitaphio: *in orationibus tuis roges pro nobis quia scimus te in* ☧. Atque S. Damasus Papa in epitaphio S. Agnetis:

O veneranda mihi sanctum decus alma pudoris
Ut Damasi precibus faveas precor inclyta martyr.

Neque preces pro defunctis omissae sunt. Oraverunt enim illi, qui inscripserunt: *Deus te precor ut paradisum lucis possit videre;* atque: *Quisquis de fratribus legerit roget Deum ut sancto et innocenti spiritu ad Deum suscipiatur.* Apud Martigny, *Dictionnaire des Antiq. Chrét.* in voce *Purgatoire* II. et V. De cultu B. M. Virginis cf. Liell, *Die Darstellungen der allerseligsten Jungfrau auf den Kunstdenkmälern der Katakomben.*

Plura apud Zaccaria, *De veterum Christianarum inscriptionum in rebus theologicis usu dissertatio,* edita etiam a Migne, *Theol. cursus compl.* t. V. p. 310—395.; de Rossi, *Epitaffi alludenti ai dommi et illustranti la gerarchia,* etc. in *Bullet. di archeol. christ.* 1877; Spencer Northcote, *Epitaphs of the Catacombs;* Martigny et Kraus in Vocabulariis antiquitatum Christianarum.

Objectiones.

Obj. I. Veterum theologorum methodum deserere, disciplinae theologicae minime conducit. Veteres autem archaeologia uti non consueverunt. Ergo.

Resp. Dist. maj.: non conducit illam deserere methodum, *conc.;* methodo retenta, novis adjumentis uti, *nego.* Adversarii ecclesiae catholicae, Centuriatores Magdeburgenses, Dallaeus, Withrow, Roller et alii, catholicam veritatem argumentis archaeologicis impugnant; ergo iisdem armis fidem tueri decet.

Instabis. Plurima monumentorum indicia combinare, prolixum est in theologia. At sensus verus ex monumentis erui nequit, nisi combinatis indiciis plurimis. Ergo theologi hujusmodi ratiocinia, cum prolixiora sint, non adhibebunt.

Resp. Dist. min.: haec difficultas interdum adest, *conc.;* semper, *nego.* Nemo negaverit, etiam picta et sculpta saepissime loqui apertissime, atque etiam clamare lapides.

Obj. II. Catacumbae Romanae dogmata nulla docent, sed doctrinam neutralem, quovis dogmate superiorem. Ergo nihil probant.

Resp. Dist. antec.: illa hypothesis affirmatur, *conc.;* probatur, *nego.* Roller catacumbas neque catholicas esse autumat neque protestanticas. Auctor in tribus offendit: doctrinam catholicam, v. g. de Christo adorando, de colenda Maria Virgine, de baptismi effectibus valde ignorat; novam omnino monumentorum chronologiam originemque longe recentiorem comminiscitur, repugnantibus viris, critices archaeologicae peritissimis; mentem scepticam prodit, nescio qua libidine addubitans certissima facta, quae de Rossi firmissimis argumentis demonstravit. — Contra Schultze, Hasenclever et Achelis cf. J. Wilpert, *Principienfragen der christlichen Archaeologie* et *Nochmals Principienfragen.*

Haec de defendenda ecclesiae catholicae veritate scripsimus. Pro auctore precare ad Deum, Cui *gloria, et imperium in saecula saeculorum. Amen.* Apoc. I. 6.

Index alphabeticus.

A.

S. Abercius — ejus epitaphium, II. 350.

Albertus Magnus — ab eo Pont. Romanus vocatur „Petrus in potestate", II. 117.

Altare — in ecclesiae primordiis, 82, 89.

Analogia — S. Scripturarum interpretatio juxta analogiam fidei catholicae, II. 232.

Anglicanus — Anglicana ecclesia caret vero unitatis principio, 167; — apostolicitate et catholicitate, 188. — Ordinationes Anglicanae invalidae, 193. — Anglicani et art. 20. ecclesiae constitutae de fidei controversiis, 314.

Antiquitates — de usu antiquitatum in theologia regulae quatuor, II. 348. Vide *archaeologia*.

Apocryphus — quo sensu S. Hieronymus eam vocem usurpaverit, II. 196.

Apologetica — quid sit, 2. — Ejus partes, 3. — Est scientia distincta, 4. — Apologeticae progressus falsus, 5 — verus, 6. — Varia ejus nomina, 5. — Connexio demonstrationis catholicae cum reliquis apologeticae partibus, 29. — Historia apologeticae, 8—15.

Apologia — quid sit, 1. — Sensu minus late sumpto est fidei defensio per probationem fundamentorum fidei generalium, 2.

Apostolus — eorum habitudo ad S. Petrum ratione apostolatus, II. 39, — et ratione primatus, 40. — Eorum potestas ordinaria et extraordinaria, 64.

Apostolicitas — de vera natura notae apostolicitatis, 155.

Appellatio — appellatio tanquam ab abusu quid sit, 362. — Est abusus maximus, 374.

Appellationes a sententia Rom. Pontificis ad generale concilium divino jure prohibitae, II. 27.

Appellationes ad Rom. Pont. et S. Cyprianus, II. 120. — Appellationes Africanae, 122.

Approbatio — ordinum religiosorum, 295. — Approbationis patrum et doctorum in ecclesia gradus quatuor, II. 278.
Arcosolium — arcosolia et altaria in catacumbis, 89.
Archaeologia — quid sit et quotuplex, II. 345. — Archaeol. Christiana quam late pateat, 346.
De usu archaeologiae in theologia regulae quatuor, 348. — Theologis argumenta praebet, 349.
Argumenta ex archaeologia, I. 48, 89, 227, 251; II. 54, 55, 81, 82, 101, 161, 164, 193, 349—351.
De dextrae et sinistrae dispositione in monumentis antiquis, II. 63.
Aristocraticus — de ecclesiae constitutione errores aristocratici, 109. — Quo sensu ecclesiae forma dici possit aristocratica, ibid.
Articulus — articulorum fundamentalium systema falsum, 129, 166.
S. Augustinus — catholicae ecclesiae auctoritatem maxime veneratur, 31, 221, 233, 251, 301, 308, 389; II. 231, 252; — ejus interpretatio Matthaei XVI, 18, II. 57. — Primatum Romanum egregie profitetur, II. 95, 118. — Similiter Pont. Romani infallibilitatem, 145. — Augustini magna auctoritas, 279.

B.

Balmes — de tolerantia, 358.
Beatificatio — formalis et aequipollens, 290. Cf. *canonizatio*
Berthier (J. J.) — de auctoritate juris canonici doctorum disserit, II 288; item de usu scientiarum in theologia, 314
Beza — de protestantismo in frusta diviso, 163.
Bismarck — de admirabili ecclesiae Romanae unitate, 177.
S. Bonaventura — de plenitudine potestatis in Rom. Pontifice, II. 127; — de S. Scripturarum fecunditate, 226. — Ejus sapientiam laudat Leo XIII., 317.
Bossuet — de indole Lutheri et Calvini, 191; — de effectibus religionis reformatae, ibid.
Breviarium — quae sit breviarii Romani auctoritas, 288, 289.

C.

Calvinus — sibi non constat in conceptu de ecclesia, 40; et de visibilitate ecclesiae, 58, 61, 62; — falso asserit, S. Scripturam esse *αὐτόπιστον*, II. 181. — In praxi ad synodum recurrit, 229.
Canon — canones juris ecclesiastici sunt relicti sub dispositione Rom. Pontificis, II. 27.
Canonis S. Scripturarum conspectus historicus, II. 187. — Canon protestantium, 188.
Canonicitas — canonicitatis S. Scripturarum incerta protestantium criteria, II. 189. — Praecipuum et certum canonicitatis criterium ecclesiae Romanae auctoritas, ibid.
Canonizatio — quid sit; — duplex inter canonizationem et beatificationem differentia, 290. — In sanctorum canonizatione non errat ecclesia, 291. — De ecclesiae auctoritate in beatificatione, 293; — item in canonizatione particulari, 294.
Canus — ejus de catholicitate hypothesis, 148. — Praevidit definitio-

nem infallibilitatis Pontificiae, II. 136.
Catacumba — II. 347. — De catacumbis scriptores aliquot, ibid.
Cathedra — locutio ex cathedra quid sit, II. 133. — Requisita ad eam locutionem, 134.
Cathedra magisterii — in coemeterio ad duas lauros, 251.
Cathedra Vaticana — S. Petri, II. 82.
Catholicitas — quid sit, 146; — requisita ad catholicitatem, 147.
Catholicus — de nomine catholici S. Ignatius Antioch. et S. Polycarpus, 151; item S. Augustinus, 221. — Ecclesia catholica. Cf. *ecclesia.* — Catholicae nationes quomodo dijudicandae, 220.
Censura — quid, 326. — Censurarum qualitas, 327—330. — In qualem incidat errorem, qui ecclesiam in ferendis censuris infra haeresin errare posse affirmet, 335.
Centuriator — cf. *Magdeburgensis.*
Chiliasmus — veterum duplex; — nunquam fuit patrum doctrina communis, II. 273, 274.
Chiliastae — recentiores in sectis, 238.
Christus — divinus ecclesiae institutor, 40; — ecclesiae caput, II. 37; — de influxu Christi, capitis, in ecclesiam, I. 57. — Christus homines sanctificat, I. 51, 77. — De habitudine hierarchiae ad Summum Sacerdotem, Christum, ibid. — De habitu primatus S. Petri et Rom. Pontificis ad Christum, II. 38. — Christus caput ecclesiae invisibile, II. 67.
S. Clemens Romanus — testis hierarchiae, divinitus institutae, 87; — potestatis ecclesiae, 345; — adventus et martyrii Petri Romani, II. 72, 73, 86. — Ejus ad Corinthios epistola documentum primatus Romani, 96, 142. — De inspiratione S. Scripturarum, 183.
Clementina — de operibus Pseudoclementinis, II. 88, 90.
Coemeterium Ostrianum — testis laborum S. Petri in urbe, II. 82. — De coemeteriis, 347.
Collectio Lacensis — t. VII. de extensione infallibilitatis ecclesiae ex documentis ineditis conc. Vaticani, 270, 335; — item de objecto infallibilitatis Pontificiae, II. 151.
Collectiones — conciliorum, II. 5; inscriptionum Christianarum, 348. — Cf. *Isidorus.*
Collegiale — systema quid sit, 361.
Comte (A.), — incredulus, fatetur, ecclesiam medio aevo justissime pro jure suo et libertate dimicasse, 375.
Concilium oecumenicum — quid sit, II. 2. — Quinam in concilium vocandi sint et quo jure, 3. — Quid de episcopis titularibus, ibid. — Quot episcoporum congregatio ad concilium oecum. requiratur, 4.
Conciliorum institutio non mere humana est, 4.
Concilium oecum. non nisi Pontificis Romani auctoritate celebrari potest, 6. — Imperatores conc. oecum. nullum convocarunt formaliter, 9; — neque praesederunt ut caput, 10.
Concilium oecum., strictiori sensu nuncupatum, tempore, quo

ecclesia capite orbata est, celebrari non potest, 11. — De concilii generalis auctoritate, vacante Sede Romana, 25; — et in casu Papae dubii, ibid. — Quid, si Pontifex ab officii sui sanctitate discederet, 25, 26.

Conc. oecumenicum, a Papa confirmatum, est infallibile, 16. — Conc. cum Papa non est auctoritas Papa solo major intensive, 26. — Conc., a Pontificis legatis confirmatum, jam per se non est infallibile, 12.

Conc. oecumenica quandoque sunt valde utilia, 33; — nonnunquam moraliter necessaria, 34; — non necessaria absolute, 34, 35.

Concilium — de conciliorum nationalium et provincialium auctoritate regulae tres, II. 36, 37.

Conclusio theologica — quid, 226, 331. — Conclusiones theologicae virtualiter revelatae sunt, ibid. — Quid de conclusione, illata ex duabus praemissis, mediate tantum revelatis, 267.

Congregatio — congregationes Romanae recensentur, II. 166. — De auctoritate doctrinali congr. Indicis et Inquisitionis, 167. — De consensu, decretis illarum congregationum debito, 168.

Constantiense — concilii Const. decreta de conciliorum auctoritate, II. 29—32. — Utrum solum casum Papae dubii respiciant, 32. — Decreti Const. de frequenti conciliorum generalium celebratione quaenam auctoritas, 36.

Controversiae — controversiarum in rebus fidei et morum judex infallibilis requiritur, 313. — Controversiarum judex non est ratio humana individua, — nec status, — nec S. Scriptura cum spiritu privato, — nec S. Scriptura cum S. Spiritu in spiritu privato, 316, — sed sola ecclesia catholica, 317.

Credenda — credendorum triplex respectus, 319, 320; — augeri possunt quantum ad nos per ecclesiae magisterium, 320; — eorum explicatior propositio triplex, 321. — Cf. *fides*.

Credibilis — sub communi ratione credibilis res fidei videntur ab eo, qui credit, 17.

Credibilitas — evidentia credibilitatis quid, 17; — distinguenda ab evidentia testificationis, ibid.; — cum fide conjungi potest, ibid. — Assensus in credibilitatem fidei penitus differt ab assensu in ipsam fidem per gratiam, 18. — Quo lumine evidentia credibilitatis videatur, 23. — Notitia credibilitatis non eadem in omnibus hominibus postulatur, 24. — Ecclesia per se ipsa perpetuum motivum credibilitatis, 28.

Criticus — leges criticae fontium historicorum, II. 337.

Cultura — culturae prima lex obedire ordini, divinitus constituto, 376.

S. Cyprianus — in lite de haereticis baptizandis, 179—181. — Primatum Romanum professus est, II. 94, 91—101.

S. Cyrillus — et S. Methodius in unitate Romana vixerunt et mortui sunt, 205, 206.

D.

Definitio — ecclesiae definitiones duplicem usum habent in apologetica, 32. — Quaenam in

ecclesiae decretis definita et de fide tenenda censeantur, II. 14, 15.
Democraticus — de ecclesiae constitutione errores democratici, 109. — Error democraticus de collatione potestatis Pontificiae, II. 112.
Denifle — de errore evangelii aeterni, 237. — Errores non paucos de mysticis et de universitatibus medii aevi retexit, II. 341.
Diognetus — epistola ad Diognetum, 263; II. 266; — de traditione, II. 250, 257.
Disciplina — de extensione infallibilitatis ecclesiae ad res disciplinares, 286. — In aliquibus casibus habetur haereticum, asserere ecclesiam errare posse in disciplina generali praescribenda, 289.
Doctor — de titulo doctoris ecclesiae, II. 266. Cf. *patres ecclesiae.*
Dogma — quid sit, 331.

E.

Ecclesia — ecclesiae conceptus catholicus, 37. — Ecclesia a Christo immediate instituta, 40. — Ejus finis, 46. — Ex anima et corpore constituitur, 55; — est essentialiter etiam visibilis, 59.

Ecclesiae membra quinam sint, 66. — Ecclesia ex justis et peccatoribus constat, 70.

Ecclesia notis suae veritatis signata, 125; — est una, 128, — sancta, 137, — catholica, 146, — apostolica, 155.

Ecclesia est societas spiritualis et supernaturalis, 48; — societas perfecta, 114, — ubique legalis, 122.

Ecclesia est indefectibilis, 229, — et infallibilis, 241; — habet potestatem legislativam, 336, — judiciariam, 344; — coactivam, 347.

Quonam sensu dicamus, credere sanctam ecclesiam et in sanctam ecclesiam, 306.
Ecclesia Romana — est ecclesia vera, 175, 184; — est una, 175, — sancta, 209, — catholica, 221, — apostolica, 224, — atque identica cum ecclesia priorum saeculorum, 226, 227.

Ecclesiae Romanae magisterium infallibile, 300. — Ejusdem doctrina est proxima regula fidei, 303.

Ecclesia Romana judicat de vero sensu et interpretatione S. Scripturae, II. 230; — traditiones divinas infallibiliter conservat, 255 et sqq.
Episcopale — systema quid sit, 361.
Episcopus — episcopi ex Christi institutione sunt presbyteris superiores, 98. — Episcopi, in concilio congregati, sunt vere judices, II. 13. — De habitudine episcoporum, in concilio judicantium, ad Rom. Pontificem, 13, 14. — Plenitudo potestatis Romani Pontificis episcoporum dignitatem nihil laedit, 129. — De origine jurisdictionis actualis episcoporum duplex sententia, 131; — in utraque tum Rom. Pontificis tum episcopi potestas in dioecesin ordinaria est ac immediata, 132.

Episcopus oecumenicus — quae hujus tituli vera notio, II. 129.
Estcourt — conclusiones ejus de ordinationibus Anglicanis, 193.
S.S. Eucharistia — antiquitates

Christianae eam probant, 82, 89, II. 350.
Excommunicatus — reus utrum ecclesiae membrum dici debeat, 68.

F.

Factum — in factis particularibus fieri potest, ut erret ecclesia, 274, 291.
Factum dogmaticum quid sit, 274; — in eo judicando ecclesia non errat, 276.
Febronius — ejus error de ecclesiae constitutione, 110.
Febronianus — Febronianorum error de primatu S. Petri, II. 40. — Distinctio Febroniana inter jura primatus essentialia et accidentalia falsa est, 115.
Festivitas — S. S. Petri et Pauli, II. 82, — cathedrae S. Petri, ibid.
Fides — fidei notio, 16. — Fidei assensus potest esse cum evidentia credibilitatis, 18; — non est absque ea evidentia, 25. — Quotuplex sit objectum fidei, 260, 305.
Fides — divina, — divina et catholica, — ecclesiastica, — humana, 330. — Quaenam fide divina et catholica credi debeant, 331; — quaenam fide ecclesiastica, 333.
Utrum de eadem veritate possint esse simul actus scientiae et habitus fidei, II. 306, — aut in eodem intellectu simul actus fidei et actus scientiae, 307.
Filioque — quare, quando, quo jure haec vox symbolo inserta sit, 207.
Franchi (Ausonio) causam exponit odii adversus scholasticam, II. 323.
Franzelin, card. — de valore Syllabi, 155, 156.
Frohschammer — naturali rationi nimium in theologia tribuit, II. 311. — S. Thomae infensus, 319.
S. Frumentius — quid in Aethiopia egerit, 91.

G.

Galilaeus — ex damnatione Galilei Galilaei nihil prorsus contra Pontificis Romani infallibilitatem concludi potest, II. 169.
Gallicanus — Gallicanorum error de ecclesiae potestate in temporalia, 387; — de potestate conc. oecumenici supra Papam, II. 23; — de plenitudine potestatis Papae, 115; — de infallibilitate Pontificia, 136.
Gladius — utrum ecclesia habeat jus gladii, 121; — sententia S. Thomae, ibid. — et Tarquini, ibid.
Gladstone — contra decretum Vaticanum de infallibilitate Pontificia, II. 137.
Gonzalez, card. — exponit, quo sensu ecclesiae forma dici possit aristocratica et democratica, 109. — Ejus de Antonio Rosmini Serbati opinio, II. 321.
Gosselin — errat, ecclesiae in temporalia non nisi potestatem directivam tribuens, 364, 388; — falso asserit, systematis potestatis indirectae inventorem fuisse Bellarminum, 390, 395.
Guizot, protestans — de praejudicatis protestantium opinionibus, 92; — de ecclesia catholica, 194.
Günther — falso asserit, ecclesiam non esse infallibilem in propo-

nenda dogmatis veritate, 261. — Ejus error de interpretatione S. Scripturarum, II. 230.

H.

Haeresis — quantum malum visum sit S. Ignatio Antiocheno et S Polycarpo, 249, 250.

Haereticus — quis, 67; — errans bona fide, quo sensu sit membrum ecclesiae, 66; — formalis, non est membrum ecclesiae, sed subditus, 67; — occultus, utrum aliquo modo ecclesiae membrum haberi debeat, 67.

Haeretica propositio — quae, 327. — Utrum haereticae sint propositiones, extra materiam credendorum fide divina doctrinis ecclesiae refragantes, 333.

Hegelianismus — scholam historicam Neotubingensem infecit, 148; II. 69. — Ecclesiam statui pantheistice subordinat, I. 363.

Hermas — de hierarchia, 100; — de ecclesiae unitate, 132; — et infallibilitate, 249, 307 — Penes Romanos Pontifices primatum esse, insinuat, II. 94.

Hierarchia — quid, 76; — instrumentum Christi, 77, 93; — et ab Ipso instituta, 79, 87. — Hierarchiae institutionis convenientia probatur ex Dei sapientia, ex analogia ordinis naturalis, et ex incarnatione Christi, 93, 94. — Forma regiminis ecclesiastici monarchica, 111.

S. Hieronymus — profitetur, episcopos esse divino jure presbyteris superiores, 102, 104—107.

Historia — historiae definitio et divisio, II. 335. — Historiae fontes, 336, — et scientiae auxiliares, 336. — Studiorum historicorum regulae, 340.

Historiae abusus — inter protestantes et incredulos, II. 340, 344, 352; — construitur historia a priori, I. 149; II. 340.

Historia humana theologis perutilis, II. 342.

Historia probat necessitatem infallibilis judicis controversiarum, I. 317; — confirmat, Rom. Pontificem esse Christi vicarium, non Antichristum, II. 97, 98. — Alia passim.

De usu historiae in theologia regulae tres, II. 345.

Historicus — de S. Scriptura et sanctis patribus ut sunt fontes historici, 32.

Homersham Cox, protestans, — iter et martyrium Petri Romanum certo certius esse affirmat, II. 75.

Honorius, Papa, — non erravit ex cathedra nec aliter in fide, II. 161, — sed negligendo, 165. — Quo sensu et qua auctoritate a conc. oecumenico VI. damnatus sit, 164; I. 284.

Hormisdas, Papa — Hormisdae formulae, qua Rom. Pontificis infallibilitas exprimitur, tres patriarchae Cpolitani et 2500 circiter episcopi subscripserunt, II. 145.

I.

S Ignatius Antiochenus — de ecclesiae fine, 48; — visibilitate, 60; — hierarchia divinitus constituta, 87. — De episcoporum dignitate, 100, 101. — De ecclesiae unitate, 132, 133, — sanctitate, 143, — catholicitate, 151, — infallibilitate, 249, 263.

Testis est adventus Petri Ro-

mani, II. 73, 77, 80, 83; — primatus Romani, 92, 93; — auctoritatis doctrinalis Rom. Pontificis, 142; — exsistentiae traditionum divinarum, 249, 257.

Ihering, protestans, — affirmat, acatholicos cum suo damno et dedecore doctrinam S. Thomae de jure ignorare, II, 323.

Impositio — manuum ut ritus est consecrantium, 84—86.

Indefectibilitas — ecclesiae quid, 229. — Exorta saec. XIV. de persona Papae lite, non defecit ecclesiae unitas, 182; — nec Arianismi aetate catholicitas, 235.

Infallibilitas — quid, 241; — operationem humanam non excludit, 257, 258; II. 18; — non inspirationi, nec novae revelationi, sed assistentiae divinae tribuenda est, II. 134.

Infallibilitas Rom. Pontificis — vera hujus infallibilitatis notio, II. 133; — quo sensu personalis dici debeat, 134; — non est doctrina nova, 177.

Papa, ex cathedra definiens, et conc. oecumenicum, Papae conjunctum, utrum sint duo subjecta infallibilitatis activae, et duae auctoritates infallibiles, II. 150.

Papae decreta infallibilia quo decreto internoscantur, II. 150.

Infallibilitas Pontificia ad quae porrigatur, II. 151.

Inquisitio — errores de tribunali inquisitionis, 358.

S. Inquisitionis congregatio. Cf. *congregatio.*

Inspiratio — S. Scripturae quid, II. 175, 177; — de inspirationis indole errores varii, 177—180. — Inspiratio laborem ab auctore sacro non excludit, 185.

Inspiratio — utrum ad omnes res et sententias extendatur, II. 197; — utrum inspiratio etiam verbalis admittenda sit, 205.

Inscriptio — inscriptionum veterum usus in theologia, II. 347 et seqq.

Inscriptio aedis S. Laurentii de missione ecclesiae sanctifera; — item apud Lateranum super fontem Baptisterii, I. 48. — In crypta Ceciliana, 101.

Epitaphium, in Sylloge Centulensi servatum, de Liberio Papa, II. 161. — Ex Sylloge prima corporis Laureshamensis confirmatur, non errasse Honorium Papam, 164.

Inscriptiones de Christi divinitate, — de SS. Eucharistia, — de sanctorum invocatione, — de precibus pro defunctis, II. 350, 351.

S. Irenaeus — de missione ecclesiae sanctifera, 42, 48, 61; — de hierarchia, 88, 100; — de ecclesiae unitate, 133, — sanctitate, 144, — catholicitate, 151, — apostolicitate, 158, — et infallibilitate, 250, 308. — De potiori principalitate ecclesiae Romanae, II. 93, 98. — Egregium ejus de infallibilitate Rom. Pontificis testimonium evolvitur, 142—144, 157—159.

De S. Scripturis ab ecclesia interpretandis, II. 231.

De traditione, I. 224; II. 250, 254, 258.

Isidorus — Pseudo-Isidori collectione decretalium potestas Rom. Pontificum nihil mutata est, II. 124.

Ivan Aksakov, acatholicus, — de ecclesia Russica, 201.

J.

Jaffé, acatholicus, — in ejus Regestis Pontificum Romanorum, ed. 2. aliqua corrigenda, II. 341.

Jahn — ejus de minori quadam deuterocanonicorum auctoritate sententia erronea, II. 193.

Jansenius — quis, 272.

Jansenismus — synopsis historica, 272. — Lacordaire de Jansenismo, 274.

Janseniani — Sainte-Beuve, viri increduli, dictum de Jansenianis, 293.

Jurieu, minister Calvinista, — causam profert inventae a protestantibus mere invisibilis ecclesiae, 59. — Ejus error de articulis fundamentalibus, 129.

Jus — majestaticum circa sacra, — advocatiae, — supremi dominii, — reformandi, — supremae inspectionis, — cavendi, — placeti regii, quid, 362. — Sunt injustitia adversus Christi ecclesiam, jura non sunt, 370, 375.

Jus canonicum — juris canonici doctorum auctoritas in theologia, II. 91.

K.

Kopystenski, schismaticus, — unitati Romanae infensus, II. 91.

L.

Lacordaire — de perpetuis mutationibus objectionum contra religionem Christianam, 15; — ostendit veram protestantismi indolem, 78; — Jansenismum definit, 274.

Legalitas — suprema a lege divina proficiscitur, 122.

Leibnitz — cum Bossuet de adducendis ad unitatem catholicam Lutheranis egit, 184.

Lenormant (F.) — S. Scripturarum inspirationem nimis coarctavit; — opus ejus „Les origines de l'histoire" in indicem librorum prohibitorum relatum; — auctor in pace ecclesiae defunctus, II. 199.

Leo XIII. — tradit regulas ulteriorum progressuum apologeticae, 7. — Ostendit, ecclesiam esse civilitatis foecundum fontem, 123, 380. — Aperit, quae sit scholasticae disciplinae excellentia, II. 289; — maxime doctrinae S. Thomae, 300, 320. — De habitu philosophiae Thomisticae ad scientias physicas, 317. — De palaeographiae schola Romae instituenda, 337. — Studiorum historicorum tradit regulas, 340. — De studii historici necessitate, 344.

Libertas — ecclesiae quousque extendatur, 371.

Liebermann — Scholasticam parum recte definivit, II. 295.

Lirinensis (Vincentius) — ejus regula: „quod ubique, quod semper, quod ab omnibus" quantum valeat, II. 263, 264.

Locus theologicus — quid, 29; — quotuplex, 30.

Luther — decrevit contra hierarchiam: „prorsus ejusdem juris sumus omnes", 78. — Obedientiam sibi postulat: „sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas", 166. — Papam appellat Antichristum, II. 91; — sanctorum patrum auctoritatem negligit, 267; — S. Thomam Aqui-

natem vocat phialam irae Dei, — Summam theologicam, diabolicam, 298.

M.

Macaulay, protestans, — miratur indelebilem ecclesiae catholicae vitalitatem, 233.

Magdeburgenses Centuriatores — congesserunt errores fictos Romanorum Pontificum, II. 165. — Centuriatores odio perturbati, 340.

Magisterium — ecclesiae quid, 298; — testis, custodis, interpretis et judicis munera complectitur, 299. — Ecclesiae magisterium tam ordinarium quam extraordinarium infallibile, ibid.

Manning, card. — ritualismum describit, 300. — Ejus mens de I. Joan. II. 20. — 303.

Maria-Laach — in ephemeride „Stimmen aus Maria-Laach", 1890, excerpta documentorum novorum de Vaticano concilio, I. 270, 355; II. 151.

Marmontel — de confessionis auricularis utilitate, 217.

Martyrologium — descriptio in Martyrologio Romano, spectata sua natura et indole, canonizationem formalem vel aequipollentem non importat, 293.

Miraculum — quonam sensu miracula ad ecclesiae sanctitatem pertineant, 139, 140, 144. — Miracula a Christo ecclesiae promissa, 142. — Nulla in protestantismo miracula, 192; — nec in Photianismo, 201. — Gratia miraculorum in ecclesia Romana semper permanet, 144; 214, 215.

Monarchia — quadruplex, 107. — Notio monarchiae ecclesiasticae, 108.

Monsabré — de ecclesiae prudentia in exercenda potestate legislativa, 342.

Montesquieu — de beneficiis, quae Christiana religio, etiam in terris hominibus tribuit, 384.

Monumentum — de monumentis Christianis, II. 347.

N.

Natio — de nationibus catholicis, 220.

Nationalis — ecclesiae nationales esse nequeunt ecclesia catholica, 193, 201.

Neolutherani — vinculum objectivum ecclesiae opus esse sentiunt, 37. — Magisterii auctoritatem quaerunt, at ubi ea sit, non declarant, 299.

Newman, card. — ejus de inspiratione S. Scripturarum sententia, II. 200

Noachica — praecepta quae sint, 153.

Nota — ecclesiae quid, 125. — De vera notarum indole praemonita sex, 126. — Duae notae, a protestantibus prolatae, falsae sunt, 127.

O.

Ordo — de religiosorum ordinum approbatione, 295. — Ecclesia in definitiva illa approbatione, quantum ad judicium doctrinale, non videtur errori obnoxia, 295. — S. Thomae de eadem re sententia, 296.

Osius — quo titulo actis conc. Nicaeni I. primus subscripserit, II. 11.

P.

Palmieri — de criterio, quo decreta Rom. Pontificis infallibilia cognoscuntur, II. 150.

Papa — utrum valeat hoc: „Papa dubius, Papa nullus", II. 33. Cf. *Pontifex Rom.*

Papias — quaenam ejus auctoritas in rebus historicis, II. 85, 86. — Ejus de itinere Petri Romano testimonium, 73.

Parvulus — de parvulis, qui rationis usum non adepti nec sacro fonte abluti vita excedunt, 52.

Pascha — in lite de celebrando Paschate unitas ecclesiae servata est, 177—179.

Pater — apologetica sanctos Patres allegat ut testes historicos, 32.

De titulo sancti Patris seu patris ecclesiae, II. 265.

Patrum consensus communis quando adsit, II. 270. — Patres ut testes traditionis et fidei, 271; — ut doctores privati, ibid.

De sanctorum Patrum auctoritate in doctrina fidei conclusiones quatuor, II. 276—278; — de eorum auctoritate extra res fidei et morum, 279—281; — item in exponendis rebus physicis et aliis ejusmodi, quae in S. Scriptura occurrunt, 281.

De recto usu sanctorum Patrum regulae quinque, II. 285, 286.

S. Paulus — quid intellexerit, scribens Gal. II.: *οἱ δοκοῦντες*, 154; II. 152. — quid I. Thess. V. 21.: „omnia autem probate", I. 302, 303. — Quaenam sit vera lectio, I. Tim. III. 15. — I. 244, 245; — item II Tim. III, 16. — II. 182.

S. Pauli relationes cum S. Petro, II. 46, 51.

Perfectio — quaelibet res perficitur per hoc quod subditur suo superiori, 96.

Petrinismus — *et Paulinismus* — quid sit secundum rationalistas Tubingens., 149, 153, 155; II. 69, 87—90.

S. Petrus — de habitu S. Petri ad ceteros apostolos, ratione apostolatus, II. 39; — ratione primatus, 40. Cf. *S. Paulum.*

S. Petrus — jurisdictionis primatum divinitus accepit, II. 40; — et solus eum accepit, 61.

S. Petrus — Romam venit, II. 70: — Romae sedem suam collocavit, 77; — et martyrio in urbe coronatus est, 79. — Acatholicorum de adventu Petri Romano testimonia, 74, 75.

Philosophia — de usu argumentorum philosophicorum in theologia, II. 312. — De abusu philophiae in theologia, 310.

Philosophus — philosophorum scholae praecipuae, II. 324. — Philosophorum auctoritates possunt esse theologis utiles, 325, 327.

De auctoritate Aristotelis, II. 327.

Photius — schismatis Orientalis auctor, 168; — Petri primatum confessus est, II. 59, 91.

Photianismus — cf. *schismaticus.*

Picturae catacumbarum — fidei testes, I. 251; II. 350.

Pierson et Naber — scripserunt „Verisimilia", opus, in quo multa de catholicitatis origine falsa, 149.

Play (F. Le) — de quaestione sociali per ecclesiam catholicam solvenda, 381.

Poena — de proportione inter poenas temporales et delicta hominum, 353. — Potestas ecclesiae coactiva ad poenas etiam temporales extenditur, 354.

S. Polycarpus — de hierarchia, 88; — de tenenda ecclesiae doctrina, 249, 250; II. 250.

S. Polycarpus et Rom. Pontifices, I. 177, 178.

Pontifex Romanus — ejus primatus quid, II. 38. — Pontifex Rom. S. Petri in eodem primatu successor, 92. — Ejus primatus imperatorum decretis non concessus est, 101, — nec conciliorum canonibus, 101, 103.

Pontifex Rom. habet totam plenitudinem potestatis supremae, II. 114; — ejus potestas est in omnes et singulas ecclesias ordinaria et immediata, 126; — ex cathedra loquens infallibilis est, 133.

Pontifex Rom. potestatem suam a Deo immediate accipit, II. 112. — Utrum Pontifex electus claves secum afferat, aut cuinam moriens eas relinquat, 111.

Pontificis Rom. infallibilitas ad quae extendatur, II. 151. — Qualis obedientia ipsi debeatur, quando non ex cathedra definit, 152.

Haec propositio: „Leo XIII. est Summus Pontifex", est de fide, II. 109.

Potestas — ordinis et jurisdictionis, 336.

Potestas — legislativa, 336; — judiciaria, 342; — coactiva, 347. — Potestas ecclesiae coactiva ad poenas etiam temporales extenditur, 354. — Utrum ecclesia vim materialem exercendi potestatem habeat, 359.

Potestas — ordinaria et extraordinaria quid, II. 126.

Presbyter — indistinctio primaeva nominis presbyteri et episcopi, 97.

Progressus — objectivus ecclesiae rejicitur contra falsos mysticos et sectas fanaticas, 237. — Admittendus est progressus ecclesiae subjectivus et quoad nos, 225, 227, 237, 320.

Protestantismus — ejus auctores principales nulla vitae sanctitate commendandi, 190. — De pessimis ejus fructibus quaedam acatholicorum testimonia, 191. — Propagationis ejus quaenam ab initiis causae fuerint, 197. — Nulla in eo nota verae ecclesiae, 162, 188. — Caret quovis verae unitatis ecclesiasticae principio, 162; — nulla in eo missio legitima, 197.

Protestantismus — ideam ecclesiae quinque falsis principiis adulteravit, 36. — Error protestantium de principio formativo ecclesiae, 40; — de ecclesiae visibilitate, 58; — de hierarchia, 78; — de vera apostolicitate, 156. — Admittit ecclesias nationales, 193, — et legem: „cujus regio illius et religio", 361.

Protestantismus — perperam intelligit sufficientiam gratiae Christi, — cultum Dei immediatum, — libertatem evangelicam, 93.

Pusey — in suo opere „Eirenicon" unionismi Anglicani errorem de ecclesiae magisterio tuetur, 299.

Puseyitae et ritualistae — vinculum

ecclesiae objectivum quaerunt, 37; — nullam habent veri nominis hierarchiam, 78; — nullam infallibilitatem in concreto admittunt, 243; — judicem controversiarum designare nequeunt, 314. — Falsa eorum de oecumenicis conciliis opinio, II. 15.

R.

Raskolnici — quinam sint, 173. — In Russia 12000000 aut 14000000 esse censentur, 174.

Ratio — de viribus rationis naturalis respectu veritatum naturalium, II. 305; — item respectu fidei et veritatum supernaturalium ante fidem, — in ipso assensu fidei, — post assensum fidei, 306—308.

Ratio naturalis fidei subordinata est, II. 308; — nulla inter fidem et rationem vera potest esse dissensio, 309; — fides rationem perficit, 310.

Rationalisticus — interpretatio S. Scripturarum rationalistica. Semler, Kant, Paulus, Strauss, II. 229.

Regula — fidei quid, 303; — quotuplex, 304. — Quonam sensu ecclesia sit proxima regula fidei, 305.

Religio — in tradenda religionum historia errores modernorum plurimi, II. 340, 344.

Rémusat — de probitate cleri catholici, 219.

Revelatio — revelationes communes aut privatae, 259. — Veritates immediate et mediate revelatae, ibid.; quaenam aequivalenter immediate revelatae censeantur, 259, 260.

Revelationes privatae — qua fide credendae, 333.

Roller — ejus errores de doctrina, quam manifestant Catacumbae, II. 352.

Roma — titulus „novae Romae“, in concilio Cpolitano I. et in Chalcedonensi canone XXVIII. alligatus, quid valeat, II. 101, 102.

Romanus — episcopatus, seu episcopatus urbis, et episcopatus orbis utrum duo sint episcopatus, II. 103. — Quo jure primatus episcopatui Romano annexus sit, 104, 105, 106. — Conjunctio primatus et episcopatus Romani prorsus definitiva esse videtur, 105.

Rossi (J. B. de) de picturis Catacumbarum aliquibus, II. 350.

Russicus — ecclesia Russica in suis primordiis concordiae nexu cum ecclesia Romana conjuncta erat, 170. — Goloubinski, viri acatholici, de hoc facto testimonium, 223. — Tota negotiorum spiritualium moderandorum auctoritas apud Russos ad imperatorem devolvitur, 171. Cf. *schismaticus*.

De ecclesia Russica scriptores aliquot, 170, 172, 200—203, 205.

S.

Sanctificatio — quid, 45. — De sanctificatione haereticorum et infidelium, 52.

Sanctitas — quid, 137—140.

Sardicensis — concilii Sardicensis canonibus jus recipiendi appellationes Romano Pontifici non tributum, sed sancitum, II. 123.

Schisma — schismatis Orientalis synopsis historica, 168—171. — Nullum schisma purum, 171.

Schismaticus — in ecclesiis schismaticis non est nota unitatis, 172; — sanctitatis, 199; — catholicitatis, 201; — apostolicitatis, 202. — Ecclesias nationales admittunt, 201.

Schismatici — eorum de Petri primatu testimonia, II. 55—57; — saepius et solemniter primatum Romanum professi sunt, I. 202, 203.

Schismaticam mentem manifestarunt Chatel et Ronge, II. 136.

Schismatica propositio quae sit, I. 329.

Scholasticus — doctores scholastici etiam in disputationibus apologeticis praestantes, 33. — Theologiae scholasticae excellentia probatur, II. 288.

Scientiae naturales — et S. Scripturarum secundum sanctos patres interpretatio, II. 281—284; et philosophia Thomistica, 317.

S. Scriptura — quid, II. 175. — Inspiratio S. Scripturae seu θεοπνευστία quid sit, 176.

S. Scripturae sunt divinitus inspiratae, II. 181. — Aliquis Liber inspiratus deperdi potest et revera deperditus est, 194.

S. Scripturae sensus — quotuplex, II. 222. — Non est incredibile, sub una serie litterae quandoque esse litteralem sensum multiplicem, 223, 224. — De sensu mystico, 224, 225. — Ecclesiae est de vero sensu S. Scripturae judicare, 230. — De tenendo S. Scripturae sensu, quem tenuit ac tenet ecclesia, regulae quatuor, 231.

S. Scripturarum dignitas, II. 174, 175, — et fecunditas, 226.

S. Scriptura non est fidei regula proxima, I. 309.

De S. Scripturarum lectione, — ecclesiae leges, II. 235; — jura, 236, — et desideria, 239.

Sedes — et praesidentes quo sensu differant, II. 141.

Senensis (Sixtus) — S. Scripturas S. Spiritu dictante scriptas esse docuit, II. 180.

Sensus catholicus — quid et quam tutus, II. 262.

Sirmiensis — formulae Sirmienses quae, II. 160.

Societas — quid, 114, 115. — Notio societatis perfectae, 115.

Societas Londinensis, quae dicitur „ad procurandam Christianitatis unitatem", catholicis probari non potest, 183.

Societates biblicae — ab ecclesia optimo jure reprobatae sunt, II. 238.

S. Spiritus — est cor ecclesiae, 57. — De assistentia S. Spiritus promissa ecclesiae, 242.

S. Spiritus — in traditionibus divinis conservandis agens principalis, II. 255.

Status — de relationibus inter ecclesiam et statum systemata, 360. — Principia sex, quibus quaestio de istis relationibus solvenda est, 365. — Cardo quaestionis in excellentia finis supernaturalis ecclesiae, 368.

Statui non subordinatur ecclesia, 369. — Neque ecclesia a statu, neque status ab ecclesia sejungendus est, 378.

Ecclesia habet potestatem indirectam in temporalia, 388. — Systema hujus potestatis indirectae et potestatis directae theoretice et practice inter se differunt, 394.

Concors ecclesiae et status operatio gignit bona plurima, 379, 380. — De praxi hujus operationis concordis regulae quatuor, 382, 383.

Fuit aliquando tempus, cum evangelica philosophia gubernaret civitates, 385, 386.

Steeg, — minister protestans, de protestantismi divisione, 163.

Studia biblica — iis favet ecclesia catholica, II. 234.

Suarez — quid satis sit, ut aliqua veritas ab ecclesia definiatur, 324.

Sybel — asserit cum Thoma Aquinate contundi Romanam curiam, II. 298.

Syllabus — quid, II. 153. — Omnes catholici mente assentire debent omnibus doctrinis, quae traduntur in Syllabo, 153. — Omnes Syllabi propositiones damnatae sunt infallibili Rom. Pontificis judicio, 153, — prout argumentis extrinseco et intrinseco probatur, 154.

Utrum Syllabus sit elenchus authenticus propositionum damnatarum, an etiam ipsa sententia, qua dictae propositiones proscribuntur, 155.

Utrum omnes et singulae theses, in Syllabo proscriptae, habeantur haereticae, 156.

T.

Territoriale — systema quid, 361.

Theologus — quinam theologi dicantur positivi, — qui scholastici, II. 287. — Concors omnium theologorum sententia in rebus fidei et morum certum praebet argumentum, 291.

De argumentis ex theologorum auctoritate regulae tres, 296.

S. Thomas Aquinas — etiam in apologeticis disputationibus dux est, 33. — Ejus de indirecta ecclesiae potestate in temporalia judicium, 387, 390. — Suam de Rom. Pontificis auctoritate doctrinam non hausit ex corruptis patrum textibus, II. 125. — Canonicitatem Libri Sapientiae et Ecclesiastici admisit, 197. — Quid de extensione inspirationis S. Scripturarum doceat, 198.

S. Thomam nimis Aristotelicum fuisse, falso asserunt, II. 330. — S. Thomae de Aristotelis auctoritate principia, 331.

Aquinatis doctrinae competit auctoritas specialis, II. 299, 318. — Ejus philosophia ceteris doctrinis philosophicis praeferenda, 319.

De habitu philosophiae Thomisticae ad scientias physicas, II. 317, 321; — Thomas de iis conclusionibus, quae scientiarum naturalium incrementum sequuntur, certitudinem exspectavit a posteris, 321.

Traditio — divina quid, II. 242. — S. Scripturae docent exsistentiam traditionum divinarum, 243. — De causa, divinas traditiones conservante, 255. — De mediis transmissivis traditionum divinarum, 256, 335, 347.

Certa et tuta traditionum discernendarum regula est sensus ecclesiae, II. 262. — De discernendis traditionibus regulae quatuor, 263.

Tridentinum concilium — quae sit decreti Tridentini de Vulgatae auctoritate indoles, II. 210, 211, 212—214. — Cf. *Vaticanum.*

Turrecremata (J.) — exposuit systema de potestate ecclesiae indirecta in temporalia, 365.
Tubingensis — scholae hypothesis erronea de origine catholicitatis, I. 148; — item de itinere Petri Romano, II. 69, 87—90.

U.

Unam sanctam — constitutionis Unam sanctam authenticitas, I. 391; — auctoritas, II. 165.
Unitas — ecclesiae quid, I. 128. — Unitas fictitia articulorum fundamentalium, 129, — et trium communionum, 185.

V.

Vaticanum concilium — quid de objecto infallibilitatis ecclesiae definierit, I. 270; — item de objecto infallibilitatis Pontificiae, II. 151.
Decretum Tridentino-Vaticanum de S. Scripturarum interpretatione, II. 227; — hujus decreti expositio, 228, 229.
Versio — de S. Scripturarum versionibus, II. 207—210.
Victor Papa — ex ejus tractatu „De aleatoribus" argumentum pro primatu erui potest, II. 96. — Quid in lite de paschate decreverit, I. 178—179.
Victoria (F. de) — de potestate ecclesiae, 339.
Vigilius Papa — in lite de tribus capitulis, ratione doctrinae, sibi non contradixit, 283, 284.
Voltaire — de confessione auriculari, 217; — de Litteris provincialibus Ludovici de Montalto (Pascal), 273.
Vulgata — versio S. Scripturae vulgata quid, II. 210. — Vulgatae authenticitas quae sit, 211.
Decretum diei 17. Jan. 1576 de Vulgatae editionis auctoritate commentitium esse videtur, II. 213. — De exsecutione decreti, ut vulgata editio quam emendatissime imprimeretur, 216, 219, 220.

Y.

Youzov — de „Dissidentibus Russicis", 174.

Z.

Zigliara, card. — de vero conceptu monarchiae temperatae, 108; — de ecclesiae jure infallibiliter decernendi de doctrinis, quae revelatis concordant aut adversantur, 271; — de approbatione doctrinae S. Thomae, II. 298.

Erratum.

I. 143 legendum *Hermas*, non *Papias*.

Ad quaestionem XXII, art. 3 de usu archaeologiae christianae.

Crux illusoria Palatini, quae jam servatur Romae in Musaeo Kircheriano.

Fig. 1, p. 349, 350.

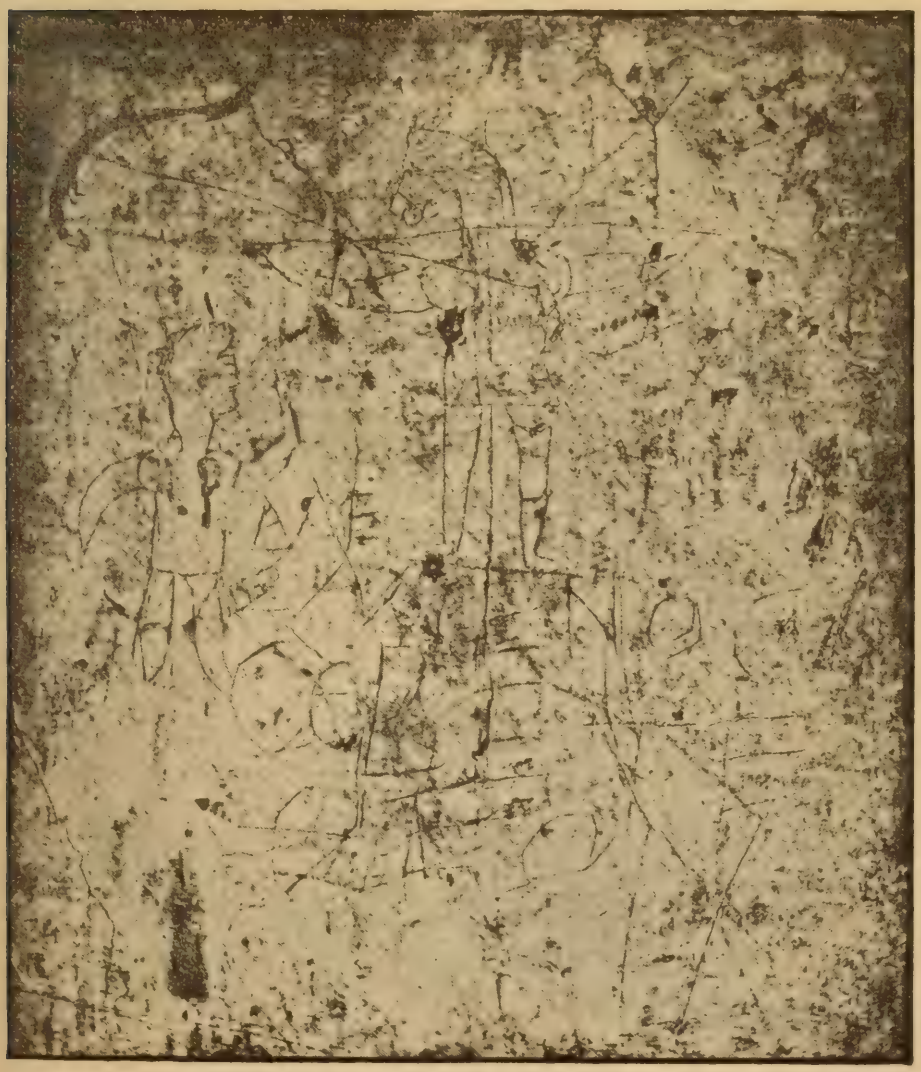

Picturae pertinentes ad S. S. Eucharistiam.

Fig. 2, p. 350. 351.

Ex coemeterio S. Callisti — *De Rossi, Roma Sotterranea II.*

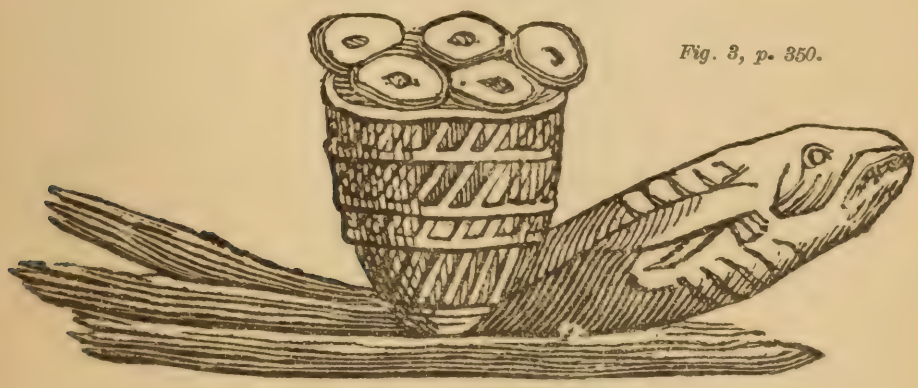

Fig. 3, p. 350.

Ex Coemeterio S. Lucinae — *De Rossi, R. S. I.*

Petrus - Moyses.

Fig. 4, p. 54, 55.

Imago stelae, quam Abercius multo ante Alexandrum

(cf. fig. 6) sibi faciendam curavit.

Fig 5, p. 350.

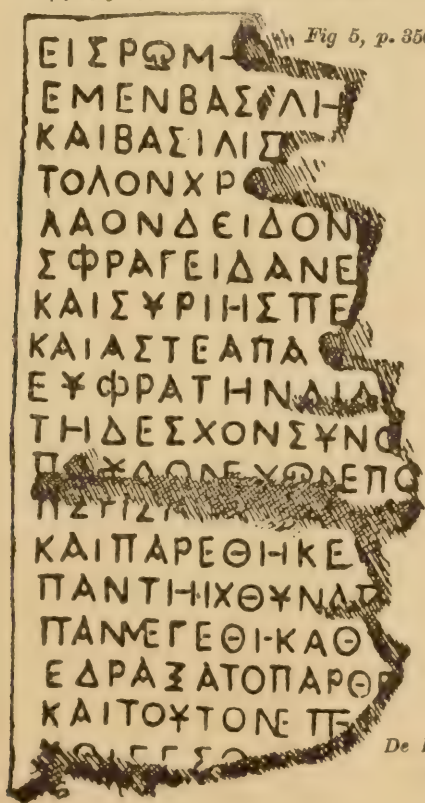

De Rossi, Inscript. Christ. vol. II., p. XVIII.

Imago stelae Alexandri a. 216 positae.

De Rossi, Inscript. Christ. t. II., p. XVIII.

Fig. 6, p. 350.

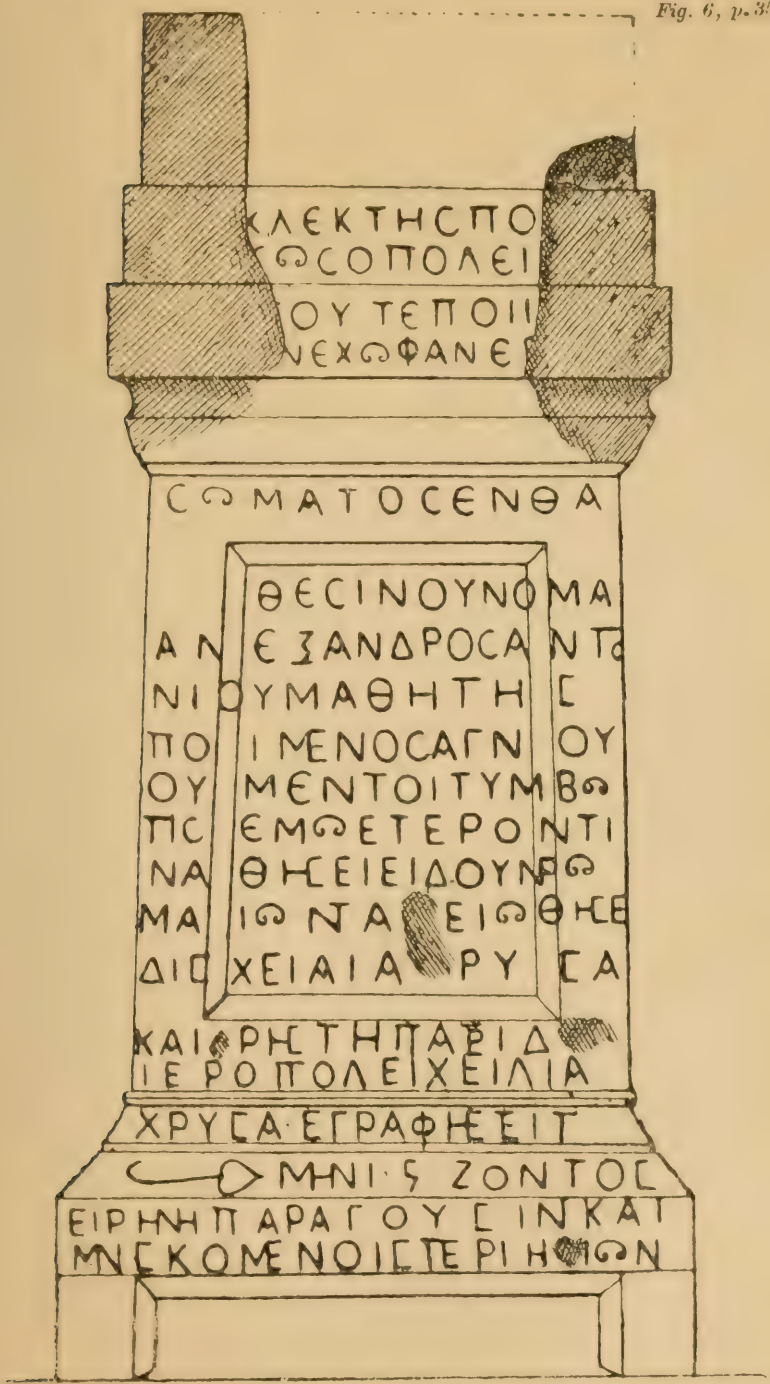

Textus totius

constitutus a J. B. De Rossi.

Ἐκλεκτῆς πόλεως ὁ πολείτης τοῦτ' ἐποίησα
ζῶν ἵν' ἔχω καιρῷ (?) σώματος ἔνθα θέσιν.
οὔνομ' Ἀβέρκιος ὤν, ὁ μαθητὴς ποιμένος ἁγνοῦ
ὃς βόσκει προβάτων ἀγέλας ὄρεσιν πεδίοις τε
5 ὀφθαλμοὺς ὃς ἔχει μεγάλους πάντη καθορῶντας
οὗτος γὰρ μ' ἐδίδαξε (τὰ ζωῆς?) γράμματα πιστά·
εἰς Ῥώμην ὃς ἔπεμψεν ἐμὲν βασίληαν ἀθρῆσαι
καὶ βασίλισσαν ἰδεῖν χρυσόστολον χρυσοπέδιλον.
λαὸν δ' εἶδον ἐκεῖ λαμπρὰν σφραγεῖδαν ἔχοντα
10 καὶ Συρίης πέδον εἶδα καὶ ἄστεα πάντα, Νίσιβιν,
Εὐφράτην διαβάς· πάντη δ' ἔσχον συνο(μίλους)·
Παῦλον ἔχων ἑπο . . ., πίστις πάντη δὲ προῆγε,
καὶ παρέθηκε τροφὴν πάντη ἰχθὺν ἀπὸ πηγῆς
πανμεγέθη, καθαρόν, ὃν ἐδράξατο παρθένος ἁγνή,
15 καὶ τοῦτον ἐπέδωκε φίλοις ἔσθειν διὰ παντός,
οἶνον χρηστὸν ἔχουσα, κέρασμα διδοῦσα μετ' ἄρτου.
ταῦτα παρεστὼς εἶπον Ἀβέρκιος ὧδε γραφῆναι·
ἑβδομήκοστον ἔτος καὶ δεύτερον ἦγον ἀληθῶς.
ταῦθ' ὁ νοῶν εὔξαιτο ὑπὲρ Ἀβερκίου πᾶς ὁ συνῳδός·
20 οὐ μέντοι τύμβῳ τις ἐμῷ ἕτερόν τινα θήσει·
εἰ δ' οὖν, Ῥωμαίων ταμείῳ θήσει δισχίλια χρυσᾶ,
καὶ χρηστῇ πατρίδι Ἱεροπόλει χίλια χρυσᾶ.

carminis Aberciani,

Inscr. Christ. vol. II., p. XVII.

Electae civitatis civis hoc feci vivens ut habeam (quum tempus erit?) corporis hic sedem. Nomen mihi Abercius, discipulus (sum) *pastoris immaculati, qui pascit ovium greges in montibus et agris, cui oculi sunt grandes cuncta conspicientes. Is me docuit litteras fideles (vitae,* i. e. doctrinam salutarem); *qui Romam me misit urbem regiam contemplaturum visurumque reginam aurea stola, aureis calceis decoram: ibique vidi populum splendido sigillo insignem; et Syriae vidi campos urbesque cunctas, Nisibin quoque, transgresso Euphrate: ubique vero nactus sum* (familiariter) *colloquentes* (i. e. fratres concordes), *Paulum habens . . . Fides vero ubique mihi dux fuit praebuitque ubique cibum* ***IXΘYN*** (piscem) *e fonte ingentem, purum, quem prehendit virgo illibata deditque amicis perpetuo edendum, vinum optimum habens, ministrans mixtum* (vinum aqua mixtum) *cum pane. Haec adstans Abercius dictavi heic inscribenda, annum agens vero septuagesimum secundum. Haec qui intelligit quique eadem sentit oret pro Abercio.*

Neque quisquam sepulcro meo alterum superimponat: sin autem, inferat aerario Romanorum aureos bis mille et optimae patriae Hieropoli aureos mille.

getica de Ecclesia Catholic

4208

PONTIFICAL INSTITUTE OF MEDIAEVAL STUDIES
59 QUEEN'S PARK CRESCENT
TORONTO—5, CANADA
4208